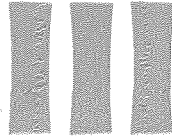

aaa 106/3

CESTAMI ODBOJE

(JAK ŽILY A KUDY TÁHLY ČS. LEGIE)

DÍL

HLAVNÍ REDAKTOR
ADOLF ZEMAN

V PRAZE 1927

NAKLADATELSTVÍ POKROK

POČÁTKY ODBOJE

ÚVOD

Třetí část našeho díla »Cestami Odboje« přivede čtenáře vlastně k jádru celého sborníku. Nebude to opět kronikářské ani historické výpsání dějů, jak se za hranicemi vyvíjely. Ve formě stručných článků chceme přiblížit čtenáře, i nelegionářského, co nejvíce k onomu prostředí, v němž tvořilo se naše zahraniční vojsko od prvopočátků »České Družiny« a franc. cizinecké setniny »Na zdar« i vstupování jednotlivců do různých spojeneckých armád až k uceleným vojenským jednotkám a sborům.

To, co vyličovali jednotliví naši přispívatelé v prvých dvou dílech, je celkem jasné. Ovzduší tvoření našeho vojska, tedy vlastní aktivní zahraniční revoluce, je však tu a tam dosti zamlženo a snad — neúmyslně — zkruseno. Ovzduší to jest již dosti hojně zpracováno literárně, beletristicky, vzpomínkově i historicky. Hodně se idealisovalo, někdy opět nanášelo se více černě, než snad bylo třeba. Hodně se však také zamlčovalo beze vší tendence, ale spíše jen z jakési oportunity či dokonce pohodlnosti. Zapomínalo se,

že pravda, byť někdy snad trpká, legionářské myšlenky více prospěje než idealisování a nekritické zkraslování a že jedině pravdou možno bezpečně vyvrátiti omyly i zúmyslné její očeřňování. Ostatně leccos, co pohodlné veřejné mínění rádo označuje jako zlehčování či očeřňování, psychicky osvětleno, ukáže se tak lidsky prostým i pochopitelným, že to ztratí známky příhany.

A tak čtenářům našeho díla otevře se snad po prvé věrný a nefalšovaný obraz této pohnuté a krásné doby tvoření se našeho zahraničního vojska a revolučního hnutí, nahlédne do duší prostých těch lidí i inteligentů, kteří šli umírat za svobodu svého národa v nejširším slova smyslu, tedy za svobodu státní, sociální i mravní, pozná, co mu bylo dosud hádankou, porozumí z takového jednoho článku více těm různým sporným otázkám, než kdyby si přečetl celé polemické dílo, uvidí prostředí často hodně exotické, v němž rodila se naše revoluce a teprve pak pochopí její velikost!

X

ČESKÁ DRUŽINA*)

Vypuknutí války zastalo Čechoslováky, žijící v Rusku, neorganisovanými a přineslo přirozeně mezi nimi jistý zmatek. Než rusofilské nadšení brzy nabylo vrchu. Četní jednotlivci žádali o přijetí do ruské armády. Následkem všeobecného však opatření represivního proti příslušníkům nepřátelských států bylo i velmi mnoho Čechů zatčeno a internováno. Bylo nutno přesvědčiti ruské úřady o poměru Čechů k Rakousku. Jednotlivci, zůstavši na svobodě, díky svým stykům s úředními kruhy, horečně pracovali, nevědouce jeden o druhém, v Moskvě, Kyjevě, v Petrohradě, v druhých městech, na Kavkaze a ve štábu fronty generála Ivanova. Jich úsilí bylo věnčeno úspěchem. Byl vydán rozkaz o výjimkách pro rakouské Slovany, různě ovšem chápaný, dle individuality jednotlivých gubernátorů.

Již třetího dne po vypuknutí války, dne 22. července 1914 st. st., podali zástupcové moskevského Českého komitétu ministru vojenství návrh české legie a 24. července 1914 petrohradský Český spolek jednomyslně přijal návrh na vytvoření zvláštního českého oddílu v ruské armádě. Dne 6. srpna 1914 ruská vojenská rada schválila zřízení »České Družiny«, která se měla formovati v Kyjevě. Jediný český list tehdy v Rusku vycházející, Švihovského »Čechoslovan« v Kyjevě, psal

*) Tento článek vznikl na Rusi při pátém výročí založení »České Družiny«. Z rozkazu tehdejšího náčelníka historického oddělení štábu Čechovojsek dra Steidlera vypracoval jsem tento historický přehled činnosti »České Družiny«, k němuž přičiněny byly patřičné poznámky členy »Prozatímní historické komise České Družiny«, zejména generálem Klecandou, Čečkem, pluk. Vavrochem, Orszaghem atd. Článek ten otištěn byl ve slavnostním dvojčísle »Čechoslovenského vojáka« v Irskutsku 11. října 1919. Data jsou uvedena dle tehdejšího ruského kalendáře.

Adolf Zeman.

široce o této akci a v ruských novinách uveřejňována prohlášení a výzvy jednotlivých organizací ke vstupu do vojska. V ruském tisku objevovala se řada sensačních zpráv o »Husitském vojsku« atd., leč zprávy ty brzy umlkly, jelikož vlašná část ruské žurnalistiky byla pod vlivem nepřátelské nám orientace. Na př. »Ruské Slovo« v Moskvě svému nejlepšímu válečnému korespondentovi Lembičovi do r. 1917 soustavně neuveřejňovalo bezčetné jeho telegramy o Češích.

Leč tato nevšimavost i jiné překážky neutilumily nadšení čechoslovenských krajanů a bylo přikročeno k organizaci »Družiny«. Za tím účelem byli vysláni českými komitéty z Kyjeva a z Moskvy emisaři po celém Rusku; zakypěla práce, jež korunována byla úspěchem.

Již v druhé polovině srpna 1914 do Kyjeva do uprázdněných místností starého Michajlovského monastýru začaly se sjížděti hloučky dobrovolců se všech končin Ruska.

Vojenské formování »České Družiny« svěřeno veliteli vojsk Kyjevského vojenského okruhu, jenž naznačil kádr ruských důstojníků a poddůstojníků a velitelem »Družiny« jmenoval podplukovníka Lotockého, bývalého velitele disciplinárního praporu. První hlouček dobrovolců přijel do Kyjeva 19. srpna z Petrohradu, dva dny na to přijeli z Moskvy, brzy potom sebrali se i dobrovolci kyjevští. Dne 1. září 1914 byli v Kyjevě již dobrovolci z Volyně, Varšavy, Oděssy, Charkova, z Rostova na Donu a Kavkazu. Z nich všech sformovány byly první tři pěší roty.

První rota byla sestavena hlavně z dobrovolců petrohradských, moskevských a částečně oděských i kavkazských. Velitelem jejím jmenován štábskapitán D. N. Zemba-

levskij, typický Malorus, dobrosrdečný aktivní ruský důstojník, jenž všeobecně byl nazýván »naš papáša«.

Druhá rota utvořena hlavně z dobrovolců kyjevských a charkovských. Velitelem byl poručík Pavlov, jehož líčí plukovník Švec, že to byl »člověk na pohled zamračený a přísný, ale čím dále, tím více sympatický« (Denník pluk. Švece, I. díl.).

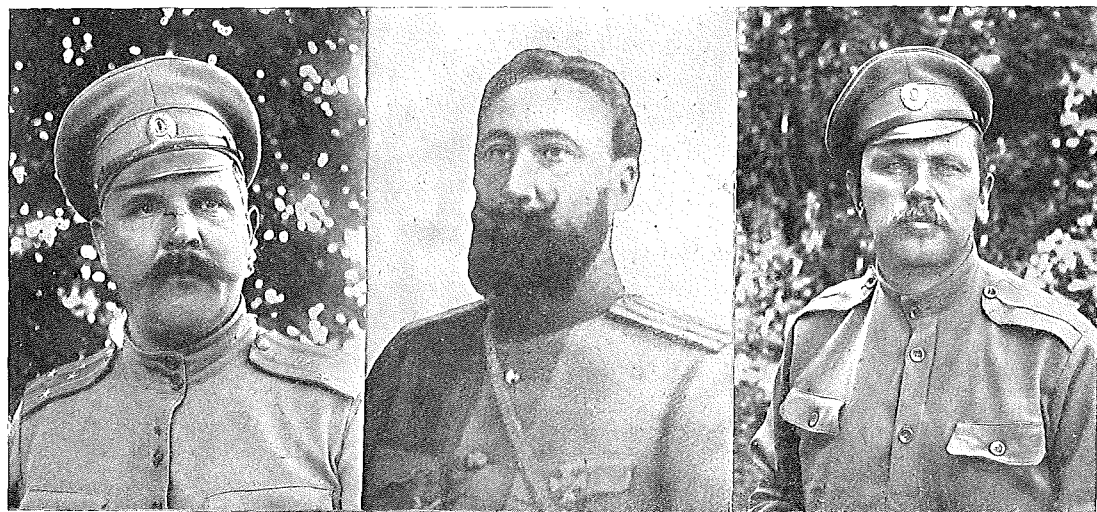
Do třetí roty zařazeni hlavně dobrovolci z Volyně, Varšavy a z Rostova na Donu. Velitelem naznačen poručík Ivšin, kozák, účastník japonsko-ruské války, jehož dosti široké theoretické vojenské znalosti trpěly jeho pohodlností, kterou odůvodňoval svým

Rusové těžce chápali naši náladu — proto docházelo k častým konfliktům mezi dobrovolci a velením. Tu ujali se iniciativy jednotlivci z řad Čechů, většinou vůdcové dobrovolců z jednotlivých měst a těch několik Sokolů, učitelů tělocviku, vyslaných před válkou do Ruska, kteří správně pochopili svůj úkol na Rusi hned na počátku vojny.

Slováků bylo v Družině 7, dále 1 Chorvat, 3 Černohorci a několik dobrovolců Rusů. Poměr mužstva mezi sebou i k důstojníkům měl býti sokolský, bratrský.

Tak tedy Družina českých bojovníků byla hotovou věcí.

V rotách, jež poznenáhlu se doplňovaly,

Vedoucí důstojníci České Družiny: Zembalevskij, Sezontovič, Ivšin. Foto Památník Odboje.

názorem na válku: »Vojna je velký švindl.«

Dobrovolci se však sjížděli jednotlivě i menšími skupinami ještě dále; z nich utvořena rota čtvrtá, jež byla doplněna vydělenými částmi sformovaných již tří rot. Čtvrté rotě velel s počátku poručík Nachtman, po krátké době zaměněný poručíkem Licinským, mladíkem neustálené ještě povahy, sklonným k lehkomyšlnosti.

Jak patrně, velitelé rot byli Rusové; pouze několik mladších důstojníků bylo Čechů, přejmenovaných bývalých záložních důstojníků rakousko-uherských. Kádr poddůstojnický byl z větší části vzat z disciplinárního praporu a jen částečně byl doplněn Čechy.

Samozřejmě tito důstojníci i poddůstojníci

začalo se cvičiti dle ruského cvičebního řádu. Cvičovalo se na Vladimírské Horce s chutí, s počátku v civilním obleku. Odznakem dobrovolníka »Družiny« byla bíločervená stuha na čepici. Čtyři českých vojnů, jdoucích se zpěvem po ulicích Kyjeva, bývaly často předmětem obdivu.

Dne 24. září 1914 předán byl Družině moskevskými Čechy nádherný prapor, který přivezl nově jmenovaný velitel »Družiny«, podplukovník Sezontovič. Třeba Sezontovič činil pěkný dojem zevnějškem, nebyla to volba nejšťastnější. Byl to »heroj moskevských salonů« (Paměti starodružiníka Jarolímka v časopise »Sibiřská Záloha« prvního záložního pluku) a člověk zbabělý a při- tom

velmi sprostý. (Denník plukovníka Švece, díl I.) Prapor byl v barvách českých; na jedné straně s ruskou trikolorou, na druhé uprostřed se svatováclavskou korunou. Později tato strana praporu doplněna byla znaky Čech, Moravy, Slezska i Slovenska, umístěnými v rozích. Na žerdí upevněn byl ruský orel.

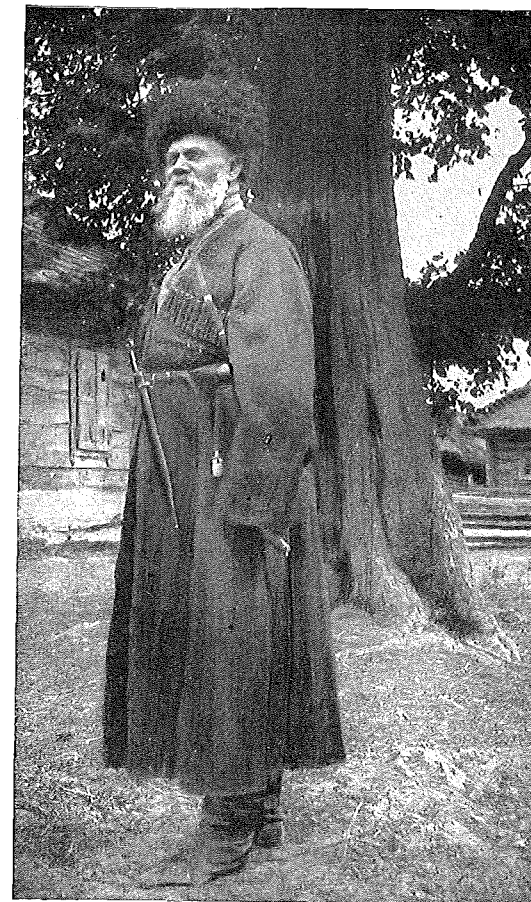
Dne 28. září st. st., 1914 konána byla nezvyklá v Kyjevě slavnost svěcení praporu »České Družiny« a přísaha československých dobrovolců na Sofijském náměstí.

V Kyjevě plynul život družinníků celkem příjemně. Každý měl ještě něco peněz z domova a mohl si přilepšiti. V hospodářství Družiny totiž ihned s počátku byly nepořádky vinou štábskapitána Pluta, který přeložen byl k Družině z disciplinárního praporu.

Každodenní cvičení se střídalo se zábavami, až konečně se přiblížil okamžik, kdy Družina vytáhla na frontu za nadšeného provolání »Nazdar« četného českého i ruského obecnstva.

To bylo 9. října st. st. r. 1914. Družina jela přes Berdičev a přes poločeské volyňské městečko Zdolbunov, kde byla přivítána místními Čechy, na Cholm, kde se měla představití generálu Ivanovu. Z Cholmu se však obrátila k Radzivillovu, odkud šla již pěšky k rakouské hranici, kterou dobrovolci přešli u Brodu dne 14. října st. st., plni nadšení, za zpěvu populární vojenské písničky »A já více přes hranice maširovat nebudu«. Na hranici sňaty s čapek bíločervené stuhy. »Nikdy nás tehdy nenapadlo«, praví plukovník Švec (Denník, díl I.), »že by mohla přijít ještě doba, kdy přes ty hranice budeme ještě utíkatí«. Vždyť právě v těch dnech odehrávala se generální srážka na řece Sanu, po které desorganizovaná rakouská armáda prchala ve zmatku do Karpat, do Uher a ke Krakovu.

Z Brodu šla Družina přes vesnici Čechy, Krasno a Kurovice do Lvova, aby očekávala dalších rozkazů. Ve Lvově konal generál gubernátor Haliče, hrabě Bobrinský v carský den 21. října 1914 slavnostní přehlídku I. rot Družiny. Dne 23. října st. st. odejela Družina ze Lvova přes Ravu Ruskou do Jaroslavi, kde 26. října vykonal její pro-

Praporečník České Družiny Heyduk. Foto Památník Odboje.

hlídku populární hrdina z balkánské války generál Radko Dimitriev. Odtud vypravilo se také několik posílů přes nepřátelské posice do vlasti, aby tam oznámili o existenci České Družiny. Z Jaroslavi odešla Družina do městečka Lancutu, odkud nastává vlastně již období válečné činnosti jejich dobrovolců.

Štáb III. ruské armády, sestávající z významných osobností, jako Radka Dimitrieva, Duchonina, Diterichse a j., správně ocenil Českou Družinu; Družina byla přidělena k oboru generálního ubytovatele, aby vykonávala službu výzvědnou.

Z Lancutu odešla 1. rota k 44. pěší divisi, s kterou se setkala v Sendzisově; v jejím čele pokračovala v pronásledování Rakušáků, ustupujících z Tarnova. II. rota odešla k 12. armádnímu sboru, III. rota od štábu Družiny teprve z Tarnova 12. listopadu, a to 2. a 3. četa k 5. pěší divisi, 1. a 4. četa k 42. divisi. Konečně odešla i IV. rota k 11. divisi.

K prvním srážkám s Rakušany došlo 6. listopadu st. st. u vesnice Niedzieliska a Borženču (sz. Tarnova).

Rakousko-uherská armáda před neudržitelnou vlnou ruských vojsk panicky utíkala z Haliče; kombinované 1., 2. a 4. rotě se podařilo probrati se v druhé polovině listopadu k samým fortům Krakova. V tu dobu přicházejí však na pomoc Němci a ruská armáda, nezvyklá na houževnatost německého nástupu, je přinucena k prvému ústupu od Krakova. V levo sousedící VIII. armáda poražena, odstupuje z Karpat a Rakušanům podaří se dokonce přervati hlavní silnici ústupu v rajoně Dembice-Ropčice.

Třetí armáda a s ní »Česká Družina«, jejíž štáb byl tehdy v Tarnově, ocitla se v kritickém postavení, ale Radko Dimitrievu podařilo se protiútokem, vedeným současně ve třech směrech, vyrovnati opět frontu.

4. prosince 1914 děžurný generál štábu III. armády rozkazem číslo 9502 uvědomil o tom, že vrchní velitel na mnohé žádosti zástupců Čechů v Rusku dovolil vstupovati do »České Družiny«, vytvořené v Kyjevě, též dobrovolníkům z řad zajatců. Již před Vánocemi 1914 okolo 300 právě zajatých Čechů přišlo v Tarnově ke štábu »Družiny«, kde pod vedením českých cvičitelů, většinou z řad Sokolů, byli připravováni na doplňování prořídilých rot. V prvé polovici ledna 1915 složilo okolo 250 z nich přísahu, a byli rozděleni po rotách. V prvých měsících 1915 roty »České Družiny« horečně pracují v Karpatech a smělymi rozvědkami pomáhají ruskému vojsku krok za krokem probírat se za hřeben hor. 1. a 2. rota v rajoně Mezilaborče a Zborova v Saryšské stolici (nutno rozlišovati od Zborova v Haliči, proslaveného vítězství československé brigády), ocitla se na půdě našeho státu. 4. rota pracovala v tu dobu v rajoně Gorlice a 3. na Dunajci západně Tarnova.

Když 22. března Rusové dobyli Přemyšl, zdál se osud Rakouska zpečetěný. Každý snil o triumfálním pochodu za rozbitou rakouskou armádou na Moravu a do Čech, každý viděl svou vlast již svobodnou a volnou. Nadšení dostoupilo vrchole, když v rajoně Zborova na bardějovském směru v Karpa-

tech první půlotou 2. roty »Č. D.« zajat byl 28. pluk. Organisovanými rozvědkami vzaty 2 polní stráže a obvaziště 28. pluku s dr. Greifem. Na základě dotazu zajatců sestaven plán útoku na posice 28. pluku, jenž propuštěným ze zajetí dr. Greifem, jakož i českými letáky byl úplně informován, že proti němu stojí »Česká Družina«. Nekrvavý útok na posice 28. pluku proveden v předvečer Velikonoc 3. dubna 1915 st. st. a celý pluk (tři prapory) bez výstřelu, s nadšením a za zpěvu českých písní se vzdal...

Přišel však 1. květen nového data. Prorvem u Gorlice a Tarnova přinucuje Mackensen III. armádu ruskou opustiti Karpaty. Ruská vojska ustupují k východu a severovýchodu a s nimi i roty »České Družiny«.

V nejhorším postavení ocitla se 2. četa 2. roty a sokolská komanda. Této sokolské komandě, jež sformována byla v Tarnově počátkem r. 1915 pod vedením štáb. kapitána Uspenského z nejlepších rozvědčků, podařilo se spolu s ostatními se zachrániti při katastrofě 48. divise v rajoně Zborova, kde skoro celá 48. divise s generálem Kornilovem padla do zajetí.

Fronta se zastavila znovu na linii Sanu. Druhá rota ustupovala v tu dobu v rajoně za Duklou, na říčce Visloku, prvá operovala proti Sieňavě, čtvrtá proti Ležajsku a třetí u Niska a Rozvadova.

Tehdy podařilo se v několika místech přejíti v protinástup a docíleno několika vítězství, z nichž nejskvělejší bylo u Sieňany (13. až 26. května 1915), kde byla rozbita celá rakouská divise, skládající se většinou z českých pluků, zajaty skoro celý 36., 21. a 68. pluk; vítězství docíleno bylo jedině na základě rozvědek 1. roty.

V květnu 1915 vypověděla Itálie válku Rakousko-Uhersku a tak znovu sesílena nádeje v srdcích Družinníků.

Leč brzy na to padl Přemyšl opět Rakušanům do rukou a ruská vojska musela opustiti těžce dobytá, slovanskou krví zbrocená pole Haliče. Roty »České Družiny«, jež stále byly ve svazku III. armády, ustupovaly s ruskými vojsky k severu. Družinníci přešli řeky Taniev, Vieprz a Bug, byli svědky hrůz spěšného ústupu vojsk i tragického útoku

polských běženců, na cestě svítily jim ohnivé plameny vypalované Polsky, viděli velké divadlo požáru Brestu, procházeli panskými lesy Grodenské gubernie, Bělověžským pralesem a zapadlými běloruskými vesničkami. Po celou dobu strašného ústupu, nehledě na vysilující pochody, každou noc Družinníci chodili na rozvědky, vyčkávali protivníka a poslední opouštěli jako arriergard posici jednu za druhou, až ocitli se v pověstných pinských močálech, kde se v září konečně posice zarazila.

Jak již řečeno, Družina nevystupovala na

vání sestavovali cenná hlášení, která doplněna někdy operativními návrhy, sloužila často za hlavní podklad k válečným operacím.

Družinníci vynikali dále znalostí ve čtení map, zejména rakouských a uměním orientovati se rychle podle nich v krajině. Stávalo se často, že Družinníci zaváděli ruské roty na nové posice, jelikož je tam jich představení zavést nedovedli. Velikou výhodou měli Družinníci při výslechu zajatců ve své znalosti jazyků a poměrů všech národů, z nichž sestávala armáda protivníka. Mohli rychle pročitati odebrané u zajatců časopisy, psaní i zápisníky, třeba i stenografické,

Okopy v Karpatech.

Foto Památník Odboje.

frontě nikdy jako celek, a její činnost byla výzvědná. Svoji poměrnou inteligencí, znalostí orientace rakousko-uherské armády, jednotností, neudržitelnou chabrostí a láskou k svěřenému úkolu, lišili se markantně vojáci Družiny od rozvědčků ruských. Kde nemohl daný úkol vyplniti ruský rozvědčik, posílal se Čech; ruští velitelé byli napřed přesvědčeni o úspěchu. Družinníci docílili v některých oborech výzvědné služby svými individuálními způsoby určité virtuosnosti. Jejich pozorovací smysl nenechal bez povšimnutí ani nejmenšího faktu, pohybu, ba možno říci dechu jak armády protivníka, tak okolí — terénu. Na základě svých pozor-

z nich vybírali nejdůležitější a obsah jich rychle sděliti na příslušné místo. Jednotlivci, znalci jazyků, byli vyhledáváni ruskými štáby nejen třetí armády, ale celé jihozápadní fronty a svěřována jim velice důležitá práce ve výzvědných odděleních. Svoji svědomitostí a vystupováním přispěli nemálo k zlepšení názorů vyšších vojenských kruhů o »České Družině«. Dokonce i rakouský generální štáb ocenil správně akci československých rozvědčků několikerým vypsáním vysokých cen na hlavy českých zrádců.

Práce Družinníků byla tedy systematická a plánovitá. Příkladem toho bylo zajetí celého 28. pluku v Karpatech, což bylo záslu-

hou 2. roty a zajetí 36. pluku u Sieňavy na Sanu, výsledek to činnosti roty první.

Služba, jakou prokazovali Družinníci ruským vojákům, byla neocenitelná. Rozvědky byly podnikány často až do týlu nepřítele a některé z nich zapsány budou zlatým písmem do historie československého vojska. Přes to tato vysilující činnost Družinníků konána byla za poměrů velmi nepříznivých a smutných. Nedůvěra, podezřívání, neznalost — to bylo prostředí, v němž žili čeští vlastenci, dávající svůj život v šanc, to byl vděk za jejich slovanskou obět! Byl to skutečně »boj s tmou«, jak poznamenává generál Čeček ve svých zápiskách, boj s tmou nepochopení a nekulturnosti.

Již formování »Družiny« mělo úhlavního nepřítele v germanofilských vojenských a politických kruzích. Dle sdělení generála Diterichse po přibytí Družiny do Haliče, obdržel štáb III. armády direktivu, »co nejdříve Družinu likvidovati«, jelikož germanofilové v hlavním válečném stanu se obávali špatného příkladu »České Družiny«, v níž od samého počátku vládl demokratický duch a v níž zosobněn odboj proti Němcům a Habsburkům, s nimiž oni připravovali spolek. Málo bylo vyšších velitelů, kteří měli porozumění pro snahy a náladu Družiny a jména jejich: gen. Chodorovič, Radko Dimitriev, Někrasov, Duchonin, Dobrotin, Diterichs, Kornilov, Irmanov, Ivanov, Romanovský, podplukovník Sazonov, budou zapsána čestně v paměti Družinníků.

Bezprostřední vůdce, podpl. Sezontovič, neměl vůbec porozumění a pochopení pro českou duši a náladu Družiny. A jako cítil se býti Družinník duševně pariem, tak fysicky trpěl, byl hladov špatně oděn. V tom směru byl známý hospodář Družiny, štáb, kapitán Pluto, prototypem ruského vojenského hospodářství.

Vnitřní poměry v Družině poněkud se zlepšily teprve příchodem nového velitele, podplukovníka Trojanova (v červnu 1915), inteligentního a chrabrého důstojníka 34. Sevského pluku, který pochopil a upřímně miloval svěřené mu hochy. Jeho zásluhy o vzrůst československého vojska jsou znač-

né. Chopil se velení nad Družinou, čítající něco okolo 800 mužů, a když odcházel do ruských služeb, mělo československé vojsko již tři pluky a záložní batalion — okolo deset tisíc mužů.

Řady Družinníků za první rok války, prožitý skoro nepřetržitě na frontě, značně prořídly. V rotách bylo tehdy průměrně asi 80 střelců. Cíl, který na jaře zdál se býti již tak blízko, byl náhle příšerně daleko. Vše, co se dělo na frontě i v týle, nedostatek nábojů a zbraní, germanofilství a zaprodanost jednotlivých ruských štábů, odchod Nikolaje Nikolajeviče, aféra Suchomlinova atd., braly poslední jiskřičky naděje z duší nadšenců.

Přes to však řady dobrovolců rostly. V září přišla na frontu 5. rota, utvořená z mobilisovaných volyňských Čechů, která pod vedením poddůstojníků z řad starodružinníků statečně hájila čest českého praporu.

Ke konci r. 1915 byly zformovány i 6., 7. a 8. rota, jimž, mimo šestou, dání za rotné velitele Rusové, kdežto ve starých čtyřech rotách byli pak důstojníci pouze Češi. »Československá Družina«, jež měla již dva bataillony, byla dne 1. ledna 1916 st. st. přejmenována na Československý střelecký pluk. Celkové ztráty Družiny do konce roku 1915 činily 19 mrtvých, 23 pohřešovaných a 93 raněných.

Založení »České Družiny« má historický význam pro celý náš zahraniční odboj proti Rakousko-Uhersku a pro vývoj československého vojska na Rusi zvláště. »Česká Družina« je nesporně první samostatná bojová jednotka z dobrovolců našeho národa, organizovaná za hranicemi Rakouska-Uherska. Teprve později vytvořily se legie francouzské — první francouzští dobrovolci v tutéž dobu, kdy tvořila se Družina na Rusi, byli zařazeni do 1. pochodového pluku cizinecké legie, jako slavná česká compagnie »Nazdar« — a konečně i italské. »Česká Družina« je základem celého československého vojska, jehož vývoj zarážela politika ruských vládních kruhů nám nepříznivých. České komitety pracně získávaly dovození k rozšiřování »České Družiny«, jež ale opět-

ně bývalo odvoláváno, až teprve revoluce roku 1917 uvolnila nábor dobrovolců z řad zajatců.

V »České Družině«, v myšlence, s níž

byla založena, skrývá se i další vůdčí idea celého našeho druhdy revolučního vojska, dnes součásti regulérní armády Československého státu.

X

SLOVÁCI PRI KOLÍSKE »DRUŽINY« JOSEF ORSZÁGH

V 70.—80. letech bolo Rusko pre Slovákov to, čo v posledné časy Amerika. Z mačošskej vlasti sem utiekali sa mnohí, aby zarobili skyvu chleba a obľahčili život svoj a život milých svojich. Možno zarobený groš s časom na čas posielali alebo sami nosili svojim rodinám. Za celý čas stahovania trvale osadilo sa v Rusku len niekoľko rodín. Pred samou vojnou počítalo sa tu Slovákov už len okolo 600 duší. Starobu stráviť a hlavu skloniť Slováka od jakživa táhá do rodnej viesky, do posvätej zeme.

Početnejšia kolónia bola vo Varšave; po-

čítala asi 100—120 duší a za svoje národnopolitické stredisko považovala »Varšavskú Česko-Slovenskú Besedu«, ktorej stanovy a vnútorný poriadok boli upravené i vzhľadom na Slovákov. Besedu možno považovať vôbec za prvý československý spolok v plnom smysle tohoto slova, kde sa nie len hľasala, ale aj uplatňovala československá vzájomnosť a bratstvo. Odznak Besedy bol český lev a slovenská Tatra, Fatra, Matra, nad ktorými skvela sa svätováclavská koruna.

Hneď v prvých dňoch vypovedania vojny Beseda stala sa veľmi vážnym činiteľom v ži-

Skupina čs. dobrovolců z Varšavy.

Foto Památník Odboje.

vote varšavských Čechov a Slovákov. Vzala totiž na seba ochranu záujmov našich krajanov. Horliví pracovníci spolkového výboru, bratia Husák, Machýtko, Luňák a Vendřich, svolávali časté porady členstva, na ktorých sa Češi a Slováci rozhodli: zostať v Rusku a nedat Rakúsko-Uhorskou ani jedného vojáka. Rakúsky konzulát začal síce protiagitáciu, ale marne: ani jeden náš člen neopustil Rusko. Keď som z poverenia Besedy naše rozhodnutie oznámil varšavskému »ober-policejstrovi«, žiadajúc od neho ochranu našich krajanov, nazval náš skutok vlastizradou a pohrozil, že nás ako »austriajákov« vyšle na Sibír. Že sa tak nestalo, ďakovať môžeme len gubernátorovi varšavskej pevnosti a okolía, generálmajorovi Turbinovi, ktorý na moju intervenciu v mene Besedy vzal nás pod svoju ochranu.

Medzi tým vojna bola už v prúde a po našich resolúciách nasledovali skutky. Naviazali sme styky s Kievom, Moskvou a Petrohradom a začali sme nábor do Družiny.

Slováci — naučení už z domova piete k Rusku a čakajúci spásu jedine od neho — začali vstupovať do ruskej armády (do Volyňského pluku, do 1. streleckého). Ich počet bol nevelký a snáď nezodpovedal percentu Slovákov, nachádzajúcich sa v Rusku. Aj

s tými, ktorí sa behom času dali preložiť z ruských plukov k nám, bolo nás pri kolíske Družiny 16. Počet malý, ale pre toho, kto pozná dušu nášho ľudu, dostatočný. Húfnejší vstup do Družiny zamedzovaly u jedných následky duševnej maďarizácie z domova a tým ubité povedomie, u druhých nevera vo víťazstvo našej veci a nerozhodnosť a, žiaľbohu, u niektorých i materialismus, odvolávanie sa na svoje obchody a rodinné pomery, ktorý v mnohých prípadoch tarasil cestu i našim šuhajom s mladistvým zápalom a bojovnou náladou.

Ináč ale vo všeobecnosti slovenský živel v Rusku s naším hnutím súcítil, s našim programom súhlasil, pochopil spolupatričnosť a vzájomnosť československú a všemožne nás duševne i hmotne podporoval. Musím vyzdvihnúť menovite moskovských Slovákov. Čiastka ich bola síce sdružená okolo spolku »Ludovíta Štúra« — majúceho iný program, iné spôsoby k dosaženiu našej slobody, ale majúci na zreteli jedine blaho svojho národa, i on indirektne prispel k šíreniu slovenského povedomia.

Spomienky na tie prvé začiatky sú pre nás Slovákov, ktorí sme hneď pochopili ducha času, dosť trpké . . .

X

KDYŽ ZAVLÁL NÁŠ REVOLUČNÍ PRAPOR

JAROSLAV ČIŽMÁR

Prihaha České Družiny dne 28. září 1914 v Kijevě na Rusi na prapore českých barev byla jednou z nejvýznamnějších událostí našeho revolučního zápasu. Tehdy po třech letech zase po prvé skupina Čechů, vojáků-dobrovolců, třebaže v cizině, ale vojensky organizovaná, postavila se za svůj praporek k otevřenému boji za samostatnost a svobodu svého národa. Dobrovolci České

družiny, která byla pravidelnou částí ruské armády, konali onu přísahu formálně po způsobu, obvyklém v ruském vojsku, ale u sebe, ve svém srdci přísahali hlavně svému národu, že půjdou vždy odhodlaně a rádi za svým praporem do boje proti společnému nepříteli — za osvobození své vlasti.

Od polovice září připravovala se Družina k slavné a památné přísaze a k prvé své vo-

jenské přehlídce. Každý vzvod, každá rota snažila se překonat veškeré obtíže krátkého výcviku a každý jednotlivec snažil se osvojit si přesně a dokonale cviky s puškou, na které se kladl velký důraz. Pochodová cvičení nečinila nijakých těžkostí, byliť to většinou Sokoli nebo staří vojáci. Několik dnů před 28. říjnem dověděli se dobrovolci, že do

ván velitelem českých dobrovolců. S velkým nadšením byla u všech přijata zpráva, že dovezl také pro Českou družinu nový, nádherný praporek, darovaný moskevskými českými dámami.

Jako obyčejně v té době, vyšli jednoho rána dobrovolci na Vladimírskou Horku, pod Michajlovský monastýr, ve kterém byli vět-

Partie z Kyjeva.

Foto Památník Odboje.

Kyjeva přijel z Moskvy nově jmenovaný velitel Družiny, podplukovník Sezontovič a za velkého napětí očekávali, kdy ho poznají, jaký to bude velitel a hlavně, bude-li rozumětí snahám dobrovolců a pochopí-li správně zvláštní úkoly, pro Družinu naznačované. Moskevští prohlašovali, že ho znají, že jest v tamějších českých kruzích znám a oblíben a vůbec, že je to prý úspěch, že on je jmeno-

šinou ubytováni, seřadili se a brzy přišel tehdejší jejich velitel, podpluk. Lotocký, s novým velitelem. Při porovnávání obou získal si je ihned velitel nový, vysoký, silný, ramanatý pán, s pěkným, černým plnovousem, vedle něhož malý, slabý, nevzhledný podpl. Lotocký jakoby se ztrácel. Dosti brzy se však družinníci přesvědčili, jak klamné byly ty první dojmy na podpl. Sezontoviče a jak je

všecky zklamal i jako člověk, i jako velitel. Sezontovič byl družinníkům představen, pozdravil obvyklým způsobem a pronesl kratší řeč, ve které prohlásil, že zná tužby Čechů, informoval se o Družině a jejích úkolech, ví, proč dobrovolně vstoupili do řad ruské armády, přál šťastného uskutečnění předsevzatých plánů, brzkého a vítězného příchodu do zlaté Prahy. Také prapor, který přivezl, byl při té příležitosti všem ukázán. Byl těžký, hedvábný, na jedné straně bílo-červený s vyšitou českou korunou uprostřed, na druhé straně červeno-modro-bílý. Znak země českých a

vzpomínají také proto tak rádi, že tam bylo nejen místo cvičení prvních českých vojáků, ale že tam se po prvé skláněli před svým praporem, symbolem i zástavou.

28. září bylo ve všech ubikacích družinníků jako v úle. Od nejčasnějšího rána bylo všecko na nohou, všichni se čistili, upravovali, strojili, aby bezvadně mohli přistoupiti k vážnému a důležitému úkolu a dobře zapadli do slavnostního rámce, se kterým přísaha byla spojena. Na Sofijském náměstí, pod mohutným pomníkem ukrajinského rebela Bohdana Chmelnického a v září zlatých pa-

Přísaha České Družiny v Kyjevě.

Foto Památník Odboje.

Slovenska byly vyšity na prapor do rohů později.

Bylo pozorovat, že všecky ovládlo jisté pohnutí. Družinníci prohlíželi si svůj vojenský prapor s opravdovou úctou a vzhlíželi k němu jako k budoucímu svědku jejich slibu a přísahy, že vykonají předsevzatý úkol a že neustanou, dokud prapor ten nedonesou osvobozenému národu do svobodné vlasti. Byla to pro všecky radostná chvíle, která mocně vystupuje z událostí té doby, plné nadšení, idealismu a citu, kdy srdce a mysl tak rády se rozezvučely smělymi plány, vřelými vzpomínkami a pevnými, tehdy ještě nezklamnými nadějami. A Vladimírskou Horku

prsků, odrážejících se s věží sofijského soboru, shromáždily se roty Družiny, utvořily velký, pravidelný čtverec a byly připraveny k historickému okamžiku. V čele, u velitele, stál se zahaleným ještě praporem bratr Jaroslav Hejduk, starý, šedivý praporečník.*) Ze soboru, za třepetavých zvuků hrajících zvonů a zvonků, vyšel vážný a dlouhý průvod kněží a zpěváků v záplavě ornátů a korouhví a stanul ve středu čtverce, na místě, pokrytém velkým kobercem. K nim připojili

*) Jar. Heyduk byl synovec básníka Ad. Heyduka, člověk plný ideálního slavjanofilského nadšení staré doby. Zemřel náhle na Kavkaze při agitační cestě pro vstup do československých oddílů při Denikinově armádě.

se representanti místních vojenských částí s velitelem kijevského vojenského obvodu, gen. Chodorovičem, v čele, starosta města, gubernátor, člen Dumy, posl. Maklakov a mnozí jiní a skupina představitelů Českého komitétu. Také celá česká kolonie kijevská i krajané z českých osad volyňských byli přítomni slibu svých vojáků. Sofijské náměstí naplnilo se obecenstvem, které přišlo podívat se na Čechy-dobrovolce, které již dobře znalo a které mělo rádo. Odvážná drobotina obsadila směle blízkou vysokou kašnu i pomník Chmelnického, aby nepřišla o vzácnou podívanou.

provedli společně, držíce rozvinutý prapor v rukou, přicházeli k němu jednotliví družinníci a na znamení opravdovosti a pochopení učiněných závazků líbali kříž a evangelium, umístěné pod ním a měli se dotknouti prsty i praporu. Nebylo však ani jednoho, který by jej vroucně nepolíbil a tím veřejně nepotvrdil, že přísahá také svému národu a že pro něj a za jeho lepší budoucnost přísahu a slib složil. Všichni cítili vážnost chvíle a také chápali, že jsou navždy zavázáni pracovati k osvobození svého lidu všemi prostředky a položití třeba i život cestou k vítězství. Nebyla to touha po dobrodružství, nebo chorob-

Rozvinutí praporu při slavnostní přísaze České Družiny 28. IX. 1914 v Kyjevě. Foto Památník Odboje.

Počaly se dlouhé obřady zatloukání zlatých hřebů a svěcení praporu, který byl položen na podstavec pokrytý nějakým církevním rouchem. Posvěcený první český, vojenský a revoluční prapor, nesen praporečníkem za asistence strážce a adjutanta Družiny kolem celého čtverhranu rot, vesele vlál svými krásnými barvami, hudba hrála slavnostní pochod a družinníci vzdávali mu poprvé čest s úctou a přesností, jen jemu náležející. Pak přistoupeno ke společné přísaze, kterou přečetl velitel Družiny a dobrovolci zdvižením prstů slibovali věrnost a poslušnost ruskému caru. Oficiálně českého národa a vlasti vzpomenu to nebylo. Po přísaze důstojníků, kterou

ná nákaza nadšení prvních chvil válečné doby, která je přivedla na Sofijské náměstí, ale bylo to jistě přímo dějinné poslání všech, aby dali a vybudovali pevný základ budoucímu velikému a slavnému vojsku československému. 800 bylo těch nadšenců i s kolonisty českými, ruskými poddanými, kteří přišli z celého Ruska do Družiny z vlastního přesvědčení, bez veškerých záruk, opustivše dobré a namnoze znamenité existence, často i své rodiny, aby šli všichni jako řadoví vojáci sloužit svému národu. Bylo v tom jistě mnoho odvahy i obětavého idealismu.

Po přísaze jednotlivců byly proneseny pozdravné řeči všemi vysokými hodnostáři a

byla slyšet vřelá, vzácná slova povzbuzení a vysloveny pevné naděje v uskutečnění velikých, Českou družinou předsevzatých úkolů, zvláště od řečníka za české organizace na Rusi, dra Vondráka. Byly to opravdu velké, nezapomenutelné okamžiky, které se v životě přítomných, možná, jen jednou vrátily a to tehdy, když po cestě kolem světa stanuli ve svobodné Praze a kráčeli, pozdravováni, Václavským náměstím, před staroměstskou radnicí a pomník mistra Jana Husi a postavili se vítězně na místě největšího našeho pokoreň. Byla-li to ve čtrnáctém roce největší chvíle naděje, byla ve dvacátém jediná chvíle v životě, která je naplnila tak velikým štěstím a radostí.

Když družinníci časně ráno 28. září 1914 vycházeli k přísaze, mrzelo je jedině to, že byl takový pošmourný, sychravý den. Nežli se však obřady a přísaha ukončila, prosvítlo slunce, ozářilo radostně vyrovnané řady, jako by jim žehnilo na dalekou a trnitou cestu. K velké radosti pozorovali dobrovolci, že nad hlavami jejich vznášel se a kroužil odvážně sokol, což všichni vítali jako dobré znamení, že úkol Družiny se zdaří. Byla v tom snad velká dávka pověrčivosti, ale i ta příhoda byla pak mnohokrát vzpomínána a poutal se k ní kus naděje, když kruté zklamání zasévalo červa pochybností.

Aby bylo ukázáno, jak Družina pokročila ve výcviku, provedl ji velitel před hosty slavnostním pochodem. Náčelník kijevského vojenského obvodu vyslovil procházejícím řadám pochvalu a naprosté uspokojení nad vý-

konem a celým sebevědomým vystoupením dobrovolců. Však tehdy po prvé a opravdu s nadšením přecházeli družinníci kolem všech, plni vědomí, že od toho dne jsou zcela přijati do řad vojska velikého ruského národa, se kterým půjdou k západu, přes pole utrpení — k slávě vzkříšení, samostatnosti svého státu.

Tím však slavnost nebyla ještě ukončena, neboť družinníci nemohli si odpustiti, aby nešli Kijevem, jeho krásnými ulicemi, aby neukázali všem, jak jsou rádi, hrdí a odhodláni. Hudba Družiny hřměla Vladimírskou i Fundulejevskou ulicí, rozsáhlým Kreščátikem a dobrovolci šli, pozdravováni nesčetným obecnstvem, vesele zdravíce na všechny strany.

Druhého dne všechny noviny psaly dlouhé a nadšené referáty o přísaze, jako slibu »Družiny vítězství nebo smrti«, o českém národě a o dobrovolci předsevzatých úkolech.

Tak se počala velká pohádka. Od toho dne prošla řada válečných let, ač družinníci tehdy byli u sebe přesvědčeni, že budou do Vánoc 1914 jistě doma v Čechách a na Moravě. Kdo dnes vzpomene, jakým utrpením a strádáním byly vykoupeny ty slavné konečné výsledky! Ty z nich, kteří přežili to všechno a dočkali se splnění tehdejších nadějí, poji uspokojivé vědomí, že vykonali tenkrát svoji povinnost a dali bratřím, kteří přišli pak k nim přes válečné fronty, možnost, na základěch, které oni položili, stavěti tu slavnou dobu pozdější, vyvrcholenou velkolepou anabásí sibiřskou a společným úspěchem — naši samostatnou republiku.

X

ČESKÁ DRUŽINA VE LVOVĚ JULIUS RÁB

Vesele ubíhala cesta ze vsi Kuravice, odkud vyrazila Česká Družina časně ráno 18. října 1914 (st. st.). Hranice starého Rakouska překročili jsme u Brodů dne 14. října (st. st.) plni nadšení a zpěvu a za čtyřdenního pochodu z Brodů do Lvova střídaly se rotty v pořadí. Naši druhé rotě připadl úkol dovésti Družinu s drahým našim praporem v čele a hudbou do Lvova.

Byl překrásný den, podzim hýřil barvami zlatého listí a tak při dobré náladě píseň střídala píseň, když hudba přestala hrát. Přecházeli jsme různá opevnění, spousty ostnitých drátěných plotů, vše netknuté. Jaký div, že měli jsme téměř strach, že Rusové budou v Praze dříve než my, my, kteří jsme ve svých duších viděli jak hrdě, zabláceni sice, rozedraní, zakrvavení, ale přece šťastní, vcházíme do zbožňované Prahy, kde jásá nám vstříc nadšený, osvobozený národ? Tento čtvrtý den celého našeho pochodu z Bro-

dů byl nejlepší, pomalu zvykli jsme si na tíži ručnice a stovku patron a zbavovali se všelijakých zbytečností, které jsme z Kijeva nesli s sebou v domnění, že jsou to velmi nutné a nezbytné věci. Nebylo daleko od pravdy, když některým bratřím se přezdívalo »vánoční stromeček«, tak bohatě byli obtěžkáni různými pytlíčky, balíčky a p. Našlo se ovšem několik vtipných, kteří zůstali trochu zpět a vlakem se rozejeli do Lvova předem. Litoval bych, kdybych to býval udělal. Před Lvovem jsme si trochu odpočinuli a pak hezky vesele, hrdě a statně hrnuli jsme se se zpěvem a hudbou do města.

Ulekání obyvatel nedůvěřivě si nás prohlíželi, nechápali, kdo to jsou ti čistí, ruští, nerusky zpívající vojáci, tak radostně kráčející blíže k posicím, kde hřměla děla a vládla smrt. Snad po prvé v dějinách rozléhaly se mohutným sborem české písně v ulicích Lvova, nedávno teprve Rakušany opuštěného.

Přechod haličských hranic Českou Družinou.

Foto Památník Odboje.

Přišli jsme na nádvoří kasáren a seřadili se. Tehdejší velitel Družiny pplk. Sezontovič promluvil delší řeč, kterou zakončil hrdým závěrem: »Lvov je prvé rakouské město, do kterého jsem vás přivedl, poslední bude Praha«. Kdo mohl tehdy tušit, jak velická zklamání, kolik útrap a bídy bude třeba ještě prožít a kolik pevné, nezlomné vůle bude zapotřebí, aby k té Praze, ke které jsme viděli cestu téměř volnou a krátkou, jsme se dostali teprve po 6 letech, úplně opačným směrem, přes mnohé cizí země a moře? Leč tehdy bylo lépe. Bylo nezkratné nadšení, byla veselá mysl, která na štěstí neopouštěla ani v dobách nejhorších a tak zastávka ve Lvově byla nám vítána.

Příští den po našem příchodu rozběhla se celá Česká Družina po Lvově. Všude, kamkoliv jsi zašel, nechtě to byla mohyla Unie Lubelské, lázně, kavárna, krám, všude jsi slyšel český hovor. Jak kdyby nás bylo desetkrát tolik co ve skutečnosti! Ty dny patřil Lvov nám.

A přišel právě den dušiček a zároveň s ním návrh na uspořádání divadelního představení, při kterém by se sehrálo znamenité drama »Mlynář a jeho dítě«. Myšlenka uvedena ihned ve skutek. Sebralo se několik bratří, kteří tuto hru někdy viděli aneb o ní něco alespoň slyšeli a ihned se rozdaly úlohy. Nebylo přirozeně kulisy, nebylo zástupkyň něžného pohlaví, ani úborů pro ně. Nebylo vlastně nic, ale přece jen v našich rancích se našlo vše co bylo třeba. Za jeviště i hlediště byla vybrána jedna »Mannschaftszimmer«, sedělo se na zemi, aby bylo viděti na »jeviště« a vstupné — 2 kostky cukru neb špetka tabáku — se vybíralo ve prospěch Čechů zajatců, kteří včera byli zajati a přihnání do Lvova. Ke »hře« při přeplněném »domě« se přikročilo bez jakékoliv zkoušky. Může si někdo představit tu uplakanou tragedii hranou bez knížky, bez nápovědy, bez režiséra? Když bratr S., jako Mařenka, pletl se do látky stanu, kterou měl provazem uvázanou kol sebe jako sukni a když bratr K. jako starý mlynář Rychnovský s rozkošnickým úsměvem plácal na pytlík s cukrem a mazlil se jím se slovy: »vy moje zlaté žluťásky«, pak řev smíchu otrásal špinavými stěnami starých rakous-

kých kasáren. Některý »herec« nevěděl jak dál, ale vždy se našla nějaká dobrá duše, třeba z publika, která poradila a »hra« šla spádovým tempem dál. I průvod »duchů« šel po hřbitově se zapálenými sirkami a když zničený milenec viděl ducha své Mařenky jdoucí v krátké košili s podivně formovanými a nějak příliš vlasatými, nahými nožkami a se sirkou v ruce, zoufalým, rozdrásaným hlasem zařval »nemohu dál«, byl opravdu konec, protože se herci pohádali, zda ještě hra má nějaké jednání neb ne. Pak přišly na řadu kuplety a přidělení výtěžku — asi kilo cukru a hromádka tabáku — novým zajatcům.

A příští den, 21. října (st. st.), byla paráda. Byl carský svátek a první a část druhé rotý šla dělat kulisy. Byli jsme v malém ruském kostelíku, kde přečkali jsme celou mši a pak vyšli ven a procházeli »ceremoniálním maršem« kol bytu generálního gubernátora Haliče hraběte Bobrinského, který stál na balkoně a srdečně nás zdravil.

To byl náš předposlední den ve Lvově. Příští den namačkali nás po 40 lidech do malých vagonů a jeli jsme na západ krajem, kde před několika dny byly velké boje. Viděli jsme rozbitá nádraží, svěží hroby, ba i nepohřbené dosud mrtvolky. Zde po prvé bylo cítit válku bezprostředně. Vystoupili jsme druhý den pozdě večer ve vsi Sucharov před Jaroslavi, protože trať byla dále rozrušena. Přenocovali jsme ve starém mlýně, jehož střecha byla provrtána šrapnely a odpoledne šli do nedaleké Jaroslavi, kde ubytovali jsme se v opuštěných bytech.

26. října 1914 jsme ráno měli opět parádu. Byli jsme představeni veliteli III. armády, ke které jsme byli přiděleni, generálu Radku Dimitrievu, o němž jsme tolik již slyšeli. Pozdravil nás krásnou řečí, procházel našimi řadami a mnohých se na různé vyptával. Hned prvý dojem byl výborný. Pak přešli jsme před ním opět tradičním ceremoniálním maršem s průvodem městem za zpěvu písní se vrátili do svých bytů. Zde v Jaroslavi byl České Družině dán příští úkol — služba výzvědná a odsud byli posláni první kurýři s poselstvím o našich snahách do ujařmené vlasti.

O den později odcházeli jsme již pěšky na

západ; 4 rotý České Družiny rozešly se po různých divisích, aby svojí prací polem po-

máhaly stavět základy naší svobody. A práce ta nebyla marná!

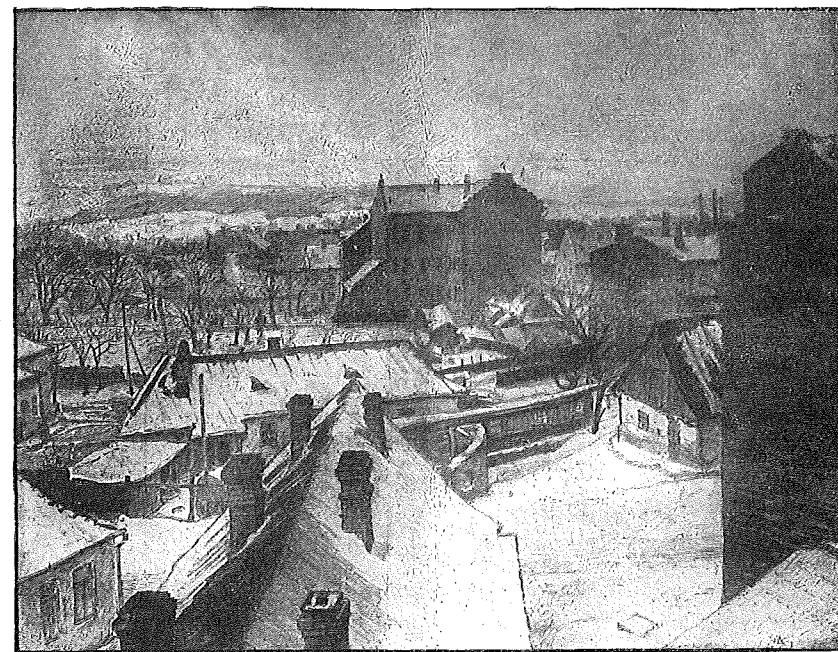
TARNOV A TARNOVŠTÍ NOVODRUŽINNÍCI VOJTĚCH PRÁŠEK

Tisíce vzpomínek vyrojí se mi v mysli, když čtu neb slyším vysloviti jméno západohaličského městečka Tarnova. A vím také, že nikomu z obyvatelů Československé republiky před válkou ani nenapadlo, že toto haličské židovské městečko bude jedenkrát uváděno ve skupině měst, ve kterých odehrály se děje, mající důležitý význam pro náš osvobozovací boj. A jsem též přesvědčen, že ještě i nyní je mnoho Čechoslováků, kteří o oně části naší historie, jejíž jevištěm byl Tarnov, vědí velmi málo nebo zhola nic.

A přece v Tarnově udál se první případ přijetí zajatců-Čechů do ruské armády a dána byla první možnost k praktickému pře-

svědčení ruské vlády, že všichni Čechoslováci, ruští i rakouští, berou svůj boj proti Rakousku doopravdy a že jsou pro svoji svobodu odhodláni rváti se do krve. Zároveň byla dána také možnost k přesvědčení ruských vojenských kruhů o vynikajících schopnostech českého dobrovolníka a o rychlém přizpůsobení se nových dobrovolníků ruskému vojenskému životu.

Není možno pro omezenost látky v tomto článku vyznačiti a oceniti význam vstupu tarnovských starodružinníků do České Družiny a nutno jen stručně konstatovati, že jejich rozhodnutí bylo jedním z mohutných pilířů, na kterých vybudováno bylo československé

Stadlo štábu Čs. Družiny (kresba bra Parolka).

Foto Památník Odboje.

vojsko, československá vojenská sláva a československá samostatnost.

Českoslovenští činitelé, kteří horlivě formovali Čes. družinu v Kijevě, neměli s počátku ani jasné představy a ani žádných záruk a jistoty, jaké úkoly budou družině přiděleny. Mnoho se uvažovalo o tom, že při vítězném tehdy pochodu Rusů na západ dostanou se družinníci k práci až teprve na území budoucího Československého státu, kde budou tvořit vlastně jeho první milici. Ústup Rusů od Krakova a boje v Karpatech však vytvořily situaci jinou. Česká družina, zformovaná, vycvičená a vyzbrojená, dána v pravomoc velitele III. armádního sboru, gen. Radko Dmitrijeva a převzala na sebe úkoly razvědčické, partizánské a tlumočnické. Svou odhodlaností a nadšením získala si v krátku pochvaly velitelů a uznání s míst nejvyšších. Zároveň však s těmito úkazy, které každého Čechoslováka naplňovaly radostí, vyvstala hrůzná skutečnost ztrát. Boje a nemoci kosily řady družinníků a zároveň i štáby oslabovaly Družinu tím, že vyžadovaly si stále nových sil pro služby tlumočnické nebo jiné služby odborné. A dobrovolného doplnění z řad Čechů a Slováků v Rusku usedlých již nebylo. Nezbylo proto, než obrátiti zřetel k zajatcům a vyzvat je, aby doplnili prořídle řady starodružinníků a chopili se osiřelých pušek.

Po dovolení vojenských úřadů a za značného přispění gen. Duchonina přikročeno ku náboru družinníků ze zajatců. Stalo se tak nejdříve v Dembici a to dne 21. pros. 1914 (8. pros. st. st.). Nábor provedli brři Reiman a Orszag a poručík Uspenskij. Z transportu několika tisíc zajatců, z nichž bylo asi ke 3000 Čechů, přihlásilo se ihned 46 dobrovolníků a byli večerním vlakem odvezeni z Dembice do Tarnova, sídla štábu Družiny. Dne 9. XII. st. st. (22. XII. n. st.) zapsáni byli do seznamu příslušníků Družiny s poznámkou: »na zkoušku pro přijetí jich na skutečnou službu jako dobrovolce«. Dne 10. XII. (23. XII. n. st.) zapsáno pak z nich »po ispitaniik« (po osvědčení se) 42 dobrovolníků do řad České Družiny.

Dne 12. pros. st. st. (25. XII. n. st.) přibylo nových 19 a 13. XII. (26. XII. n. st.) dalších 200 dobrovolníků-zajatců. — Zatím

Kapitán Uspenskij.
Foto Památník Odboje.

však další nábor zajatců — působením austrofilských kruhů — byl zastaven. Celkem bylo zapsáno z tohoto prvního náboru 261 dobrovolníků.

Všichni tito dobrovolníci tvořili záložní rotu, jejímž velitelem ustanoven poručík Uspenskij, šikovatelem stal se br. Číla a instruktory brři: Švec, Němec, Živný, Vavroch, Pistorius, Oliverius, Janík a jiní.

První četa záložní roty lišila se značně od čet druhých a to především uniformou. Byla to stará ruská černá uniforma s lesklými knoflíky a jasnými modrými neb rudými výložky. Kalhoty však zůstaly staré rakouské. Obuv tvořily vysoké černé boty. Dále se tato četa lišila tím, že v ní byli po většině příslušníci býv. rakouských pěších pluků, kdežto druhé čety byly převážně složeny z příslušníků pluků zeměbranceckých. Odtud také pocházela přezdívka »lantveráci«. Konečně pak příslušníci první čety si zakládali nemálo na tom, že byli prvními ze zajatců, kdož do družiny vstoupili. Dobrovolníci druhých čet měli ruské uniformy na sobě po skrovnu. Kromě ruského pláště, čepice a vysokých bot měli uniformu rakouskou.

První četa ubytována byla v sídle Družiny, v hulánských kasárnech, kdežto druhé čety přebývaly v blízkých kasárnech četnických.

Doba ruského výcviku vyrušována byla — počínaje 25. prosincem — každodenní pravidelnou střelbou rakouských těžkých děl (42 cm). Když potom se stalo zjevným, že Rakušáci zvláště se zálibou střílejí k hulán-

ským a četnickým kasárnám a když konečně jednu z budov četnických kasáren (ne však čsl.) úplně zničili, postaralo se velitelství Družiny o umístění svých dobrovolců na jiném bezpečnějším místě a výborně k tomu zvolilo židovskou fundační školu Hirschovu. A tak, ač střelba na Tarnov denně pokračovala a každou chvilku nějaký štáb nebo hospital letěl do povětří, Družině v židovské škole nestalo se ničeho. Jak později bylo — dnes nevím již, kým — prokázáno, řídil střelbu na Tarnov židovský důstojník, tarnovský rodák. Tím ovšem bylo by ušetření židovské fundační školy do jisté míry vysvětleno.

V této době pokusil jsem se — ovšem ne

»Převedeme Družinu do jiného domu!«
A když den s večerem znovu se sešel, náš průvod do školy židovské přešel. Němci však bouchali do města dále.
»Co máme teď dělat, pro pána krále?«
Tu starý komandýr zjasnil jich líce:
»Odvedu Družinu rovnou do Dembice!«

A tak 16. ledna 1915 o 1/2 10. hod. ráno vyšla záložní rota se štábem Družiny z Tarnova do Pilzna, kde měla přenocovati, aby druhého dne nastoupila další pochod do Dembice. Počasí bylo velmi nevlídné. Celou cestu přšelo a foukal studený, prudký vítr. Ti, kdož si vyšlápli na tento pochod ve válkách, trpce pykali za svoji nerozvážnost a

Sokolský oddíl v Tarnově.

s velikým zdarem — vyšvihnouti se na Pegasa a o stěhování Družiny spáchal jsem verše, s nimiž jsem se však svěřil pouze několika nejvěrnějším přátelům z obavy před »načalstvem«. Plukovník Sezontovič — velitel družiny — jako nerozuměl mnohým věcem a našim snahám, nerozuměl také žertu.

Dnes, kdy jsem chtěl ony veršiky sdělití legionářské veřejnosti, pozoruji, že i nyní jsou pronásledovány smůlou, neboť se mi, bohužel — či bohudík — ztratily ze zápisníku. Proto uvedu jenom začátek, jak mi uvázl v paměti:

Nad městem Tarnovem blýská se, blýská,
Družina si proto převelice stýská.
Z velikých hmoždířů z obrovské dáli
nepřítel do města granáty pálí.
Náš Tuček s Reimanem naskyt' se k tomu:

stěží v namočené obuvi do Pilzna dotáhli. Náš pochod do Dembice byl však zastaven, jelikož se ukázalo, že náš plukovník jednal samovolně a nevyžádal si k přesídlení svolení štábu armády, k němuž jsme patřili. A tak 17. ledna 1915 (v neděli) jsme v Pilznu vyčkávali dalších rozkazů a kurýrovali se z rýmy, chrapotu a kašle.

V pondělí 18. ledna 1915 šlo se do Tarnova zpět již lépe. Počasí bylo sice chladné, ale jasné a půda umrzlá. V Tarnově se ubytovala Družina zase v židovské škole.

Nyní byla židovská škola náležitě upravena pro pobyt. Vždy veselí bratři Frič a Fišer zavedli všude elektrické osvětlení. Místnosti byly vyčištěny, vymyty a případně i vyběleny a v sále tělocvičny improvisováno jeviště, na kterém mnozí staro- i novodružin-

níci (Kučera, Jindřich, Groh etc.) ukazovali svá umění a se kterého tehdejší velitel záložní roty přechoasto nadšeně mluvil a k horoucí lásce k vlasti rozplameňoval ducha družinníků. Zde byl první zárodek osvětových a zábavných kroužků, jež později na Ukrajině a Sibiři vzrostly na silné organisace, pečující nejen o zábavu a udržování veselého ducha ve vojsku, ale i o jeho poučení.

Jakkoliv na vojně čas se obyčejně děsně vleče a chvílka zdá se někdy věčností, ubíhal tarnovským novodružinníkům při pravidelném »zaňatí« (cvičení) čas jako voda a skoro najednou byl tu 31. leden (n. st.), na který byla určena přísaha. Onoho dne o půl 11. hod. dopolední rozestavena byla záložní rota před budovou Hirschovy školy. Rozestavení bylo v podobě obdélníku, jehož tři strany tvořil šik novodružinníků, kdežto na místě strany čtvrté stáli důstojníci Družiny s velitelem a pozvaní hosté z vojenských kruhů. Uprostřed obdélníku byl stůl bílou pokrývkou zahalený. Na něm položena mísa s vodou, svazek chojových větviček, evangelium a zlatý kříž. Po levé straně stolku stál praporečník Heyduk s rozvinutým praporem České Družiny. Když pop dokončil se svým pomocníkem modlitby, pronesl k novodružinníkům krátkou ruskou řeč, kterou podpor.

Klecanda tlumočil do češtiny. Potom promluvil též velitel družiny plukovník Sezontovič, načež začala vlastní přísaha. Formule přísahy přečetl rusky a pak česky br. podp. Klecanda. Po společném opakování českého znění přísahy přistupovali novodružinníci jeden za druhým ke stolku, kde políbili kříž a evangelium, zatím co pop »křestík« je vodou. U stolku se každý pokřičoval a řekl »přísahám« načež přistoupil k praporu, který políbil. Na mnohé působil však tento památný akt přísahy na český vojenský prapor tak mohutně, že se neodvážili prapor líbat, nýbrž pouze chvějícími prsty se jej dotýkali.

Po přísaze byla společná modlitba, potom, provolán zdar ruské armádě, zdar Československu a jeho svobodě, což bylo provázeno hlasitým »urá«. Slavnost zakončena defilováním novodružinníků. V zápisníku mám poznamenáno, že nejprve bylo defilováno po půlzvodech, pak defilovala celá rota, načež defilovaly jednotlivé čety.

Pro družinníky mělo zakončení přísahy skončítí zlepšenou večeří, pro kterou br. Svoboda s několika českými pomocníky připravil znamenitý guláš.

Bohužel večeře skončila neslavně. Trochu se navečeřela první četa, kdežto na ostatní se vůbec nedostalo, poněvadž ruští přísluš-

níci České Družiny téměř veškeren obsah kuchyňských kotlů si rozebrali. To vše se přihodilo v kratičké chvílce, kdy Svoboda ohlásil ruskému kuchaři, že večeře je hotova, a kdy podle kuchařova rozkazu šel to též ohlásit všem službu majícím orgánům. Zatím, než se hladoví družinníci shromáždili, byly kuchyně již téměř úplně prázdné. Vyšetřováním zjištěno, že guláš rozebrán byl ruskými vojáky družiny, kteří tvořili t. zv. nestrojovou rotu. Ve stájích a ruských ubikacích nalezeny byly celé nádoby, ba i putny vychladlého guláše.

Druhého dne nastalo dobrovolné hlášení se k rotám na frontu. Večer byl koncert, pak

jest důkazem, že por. Uspenský s opravdovou láskou a s nadšením konal svoji důstojnickou službu v České Družině. A takových důstojníků-Rusů, jak nejenom v Družině, ale i později ve vojsku jsme poznali, nebylo mnoho.

Po přísaze novodružinníků vystřídali se v Tarnově rotu České Družiny, aby si zde vzaly doplnění ze záložní roty. A tak v brzku ze záložní roty zůstalo pouze několik nemocných, kteří zatím nemohli býti k rotám přiděleni.

Dlouho však nebylo v Hirschově škole tiicho, neboť brzy začali se sjížděti z rot osvědčení a zasloužilí starodružinníci, aby utvořili

Velitel České Družiny Sezontovič v rozbitém klášteře.

Foto Památník Odboje.

Česká Družina před odchodem z Tarnova.

hráno divadlo, zpívány písně a kuplety a nakonec promluvil poručík Uspenský nejprve rusky a pak česky. Jeho česká řeč vzbudila velkou bouři potlesku a nadšení.

Připomínám toto zúmyslně, abych vyzvedl onu jasnou stránku býv. por. Uspenského, který, jak v š i c h n i družinníci cítili, dobře jim rozuměl a dovedl plně pochopiti celý dosah českého odboje. Jeho píle a snaživost s jakou se chápal daného mu úkolu vysvítá nejlépe z tohoto fakta: Koncem prosince byl přidělen k rotě novodružinníků a již během ledna osvojil si natolik jich řeč, že 1. února mohl k nim — a to ne s nezdarem — v jich rodném jazyku promluvit. Uvedený fakt byl a

v Tarnově t. zv. »Sokolskou« komandu, od které její velitel Uspenskij, tentokráte již št. kapitán, si velmi mnoho sliboval.

O této sokolské komandě napsal dosti ve svém deníku br. plk. Švec. Nutno přiznati, že plán št. Uspenského nebyl špatný, ale situace nebyla pro jeho provedení příznivá a prostředky, jež měly k jeho uskutečnění sloužiti byly velmi nedostatečné. Mimo uvedených nedostatků trpělo ještě vše značně ukvapeností (ba možno přímo říci zbrklostí) št. Uspenského. (To byla snad jediná vada št. Uspenského, kterou jeho příliš živý temperament nedovedl překonat.)

A tak se stalo, že na dvoře Hirschovy ško-

ly postaveno různé tělocvičné nářadí, které mělo učiniti pružnými a pevnými těla příslušníků sokolské komandy; od rána do večera zaznívaly nádvořím ruské vojenské povely cepující ze »sokolů« nadějně instruktory budoucího čsl. vojska. Nejvíce však ruchu a shonu bylo pozorovati, když sokolská komanda učila se jízdě na koni. Tenkrát nastaly pro koně našeho »obozu« zlaté časy. Celé týdny pili »sokolíci« neslazený čaj, schraňující kde jakou kostku pro den, kdy byli nuceni srozuměti se se čtyřnohým zvířetem, zvaným podle Brehma kuň domácí. — Co tu bylo podplácení, našeptávání a lichotných slibů. — A měli jste viděti, když se pak sokolská komanda vracela z vyjížděky, zvláště příjížděla-li rychle. To byly obrazy nenapodobitelné, jaké dosud ani nejlepší filmoví komici nepředvedli světu. Zvláště si vzpomínám na Smetanu, který častokrát s vlajícími šosy seděl na krku svého oře, objímaje úzkostlivě jeho mohutnou šíji a schovávaje hlavu hned za koňovo pravé, hned zas za levé ucho, zcela pravidelně dle tempa jízdy.

Jak bylo směšno pozorovati, jakou dá práci vyléztí v dlouhém šinělu a vysokých těžkých botách na neosedlaný koňský hřbet a jak to po čertech kratičký okamžik trvá složití své kosti se hřbetu koně do bláta.

Kromě uvedených krasojízd skýkala Družina Tarnovu zábavu vážnou, dávajíc mu naslouchati koncertům své kapely, která koncertovala nejčastěji v městském sadu.

Tak ubíhal den za dnem až nadešel čtvrtek 8. dubna 1915, kdy se Družina rozloučila s Tarnovem, aby odešla do Dombrůvky u Jasla. — Tenkrát jsme se s ním rozloučili navždy.

Vlastní Tarnov a jeho obyvatelstvo neza-

nechaly však v našich myslích žádných zvláštních vzpomínek, neboť obyvatelé, kteří převážně byli židé, dávali všemožně Rusům najevo svoji nenávisť a všemožně pomáhali nepříteli. A tak se stal Tarnov sídlem rakouské špionáže a tarnovští židé hlavními jejími činiteli. Povážlivost tohoto fakta zvýšena byla ještě značnou blízkostí fronty. Proto nebylo divu, že družinníci snažili se všemožně, z vlastního popudu, zabraňovati vyzvědačství kde se to jen dalo. Zvláště v tom vynikl Mareček, který nejednu zimní noc probděl na střeše Hirschovy školy, aby odtud dával pozor na signalisaci tarnovských vyzvědačů. Dříve již upomenutý kuchař Svoboda našel pak jednou přestrojeného rakouského lajtanta od 36. p. pl. a postaral se o jeho zatčení. Kromě toho nutno pak zde se zmíniti, že jedině za pomoci tarnovských židů podařilo se Kowanicovi, o kterém jsem již několikrát, jak v Rusku, tak i ve vlasti psal, uprchnouti do Rakouska a udati zde všechno, co věděl o náborech zajatců do Družiny.

Konečně pak pokládám za nutné zmíniti se o tom, že při přísaze byli novodružinníci fotografováni od tarnovského fotografa — přirozeně žida. Snímků bylo uděláno mnoho, neboť přísahající byli fotografováni ze všech možných stran. Když pak velitel Družiny marně čekal na fotografie, dal pátrati po milém fotografu, ale zjistilo se, že tento je již z Tarnova dávno pryč. A tak dostalo fotografie přísahy Družiny rakouské vojenské vedení, místo velitele Družiny.

Je přirozeno a pochopitelné, že chování se vojska k obyvatelstvu nebylo také nikterak srdečné a že vojenské vedení se všemožně snažilo šlapati židovským vyzvědačům na paty. Proto vzpomínati na Tarnov s tohoto hlediska nestojí věru za psaní.

X

PRVNÍ SRÁŽKA ANTONÍN BUK

Poručík Čeček.
Foto Památník Odboje.

7. listopadu r. 1914 jsme došli k městečku Radlovu. V rotě je samý smích a humor. Při vchodu do městečka velitel 44. divise, ke které jsme byli přiděleni, generál Dobrotin, nám poděkoval za pochod, čímž nálada ještě se zvýšila.

Posupně valí se dým s dohořívajících trosk rozbitých domů; je viděti, že se přes město převalila pustošící vlna války. Krámy vydrancovány, okna vybita nebo zatlučena prkny, všude liduprázdno a pusto. Umístili jsme se v několika domkách na náměstí, shodili se sebe rance a někteří z nás se rozběhli po městě za nákupem. A za chvíli jsme již spatřili jednotlivce nesoucí se zářícím obličejem ten pytlík kávy, druhý mouku, třetí hrnc mléka atd. Náš kuchař br. Krátký dává se do dělání vdolků z mouky, donesené odněkud br. Vajsem. S dychtivostí čekáme na výrobek br. Krátkého, když tu vejde do síně četař 1.

čety Demský a čte jména těch, kdož půjdou na rozvědku. Jsem mezi nimi. O půl 5. hodině jsme rozděleni na dvě partie po 30 lidech, z nichž jedné velí podpor. Čeček, druhé Petřík.

Naše partie s podpor. Čečkem spolu s partii druhou, vyšla k Bořetínu. Po 2hodinovém pochodu přišli jsme k domkům vesnice, ve které byl umístěn štáb 176. pluku a kde přidělili k nám 6 kozáků na spojení. Po malém oddechu jsme šli dále a za hluboké noci jsme přišli k Bořetínu. Partie Petříkova se oddělila doleva a my šli přímo do vesnice, jež byla vojskem úplně opuštěna a kterou jsme obsadili. Ustrašené obyvatelstvo ochotně vařilo brambory a čaj, a my sytí, uléhali jsme ke spánku. Ráno o 5. hodině postupovali jsme rozvinutí v řetěz, k úzkému lesíku asi 2 versty vzdálenému, před nímž ležela víska Nedzeliska. Podpor. Čeček poslal 3 bratry do vesnice na rozvědku. Marně čekáme jich návratu a na konec podpor. Čeček posílá 5 druhých bratrů za nimi. Pojednou vidíme bratra Chocholáče utíkat k nám a za ním zdvihati se velký kotouč prachu, jímž chvílemi probleskují obnažené šavle. Než jsme se nadáli, byl kotouč u nás a z něho vynořilo se asi 40 maďarských husarů. Přivítali jsme je takovou střelbou, že se patrně lekli, domnívajíc se míti proti sobě přesilu a dali se na útěk, zanechavše na místě 8 zabitých. Br. Chocholáč jako zázrakem se zachránil ve strouze před zaslapaním koňmi. Za několik okamžiků oklikou vrací se 5 bratrů z vesnice a oznamují, že vesnice je plna nepřátelské jízdy. Po malém čekání na scházející 2 bratry ustoupili jsme do lesa a oznámili štábu divise přítomnost nepřítelů. Místo nás vyslán oddíl kozáků a my vrátili se do Bořetína, odkud jsme odešli do vesnice Varis, kam se byl přemístil štáb divise. Ráno vrátili se bratři Hájek a Beneš, kteří schováni ve stodole, čekali přiblížení se noci a též desátník Růžička se svou hlídkou, vyslaný na výzvědy západně Bořetína.

CESTOU DO KARPAT

JULIUS RÁB

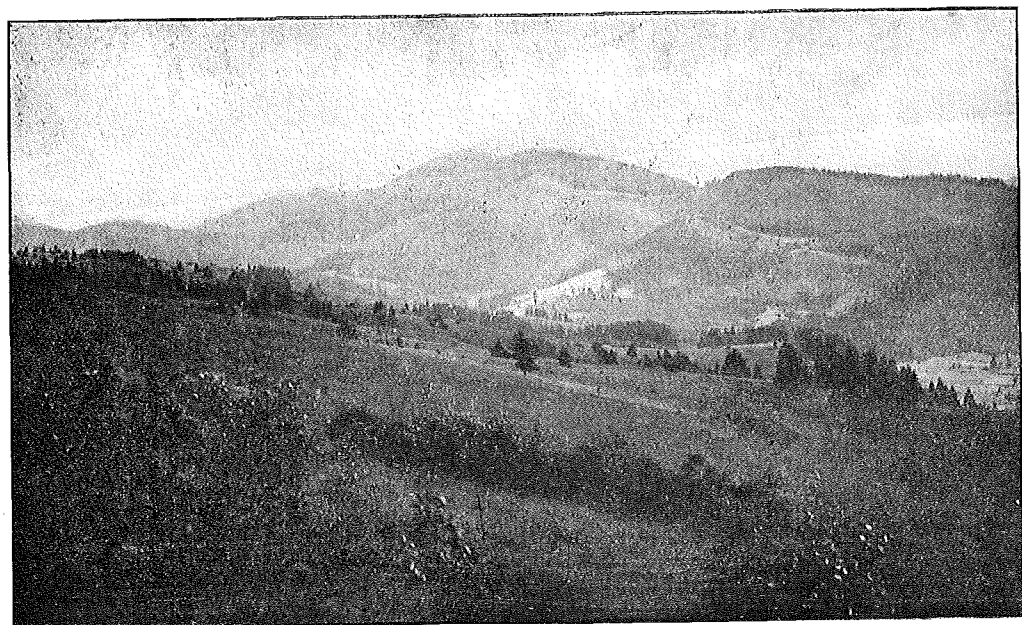
V únoru roku 1915 stála druhá rota České Družiny v malém, téměř úplně rozbořeném městečku Žabně na řece Dunajci v Haliči. Rozvědky byly takřka nemožné, neboť po jedné straně řeky táhly se naše zákopy, po druhé rakouské, zatím co středem tekoucí Dunajec počínal se rozvodňovat. Proto s radostí byl uvítán rozkaz k návratu ke štábu Družiny do Tarnova, odkud měla být nastoupena další cesta do Karpat. Dne 23. února večer opouštěli jsme Žabno, kde zanechávali jsme tři rovy padlých bratrů: Čecha, Vitáčka a Bürgera. Pozdě v noci přišli jsme do Tarnova, kde ubytovali jsme se v budově bývalého soudu. Tam odpočinuli jsme si dva dny, vykoupali se, přečetli došlé dopisy, napsali celé řady odpovědí, připravující se na delší, týdenní pochod do Karpat, kde doufali jsme nalézt nové, široké pole své působnosti.

Časně ráno 26. února 1915 seřadili jsme se ještě za tmy nedaleko obydlí našeho nesympatického plukovníka Sezontoviče, který svým hrdým, povýšeným způsobem promluvil k nám několik slov o našem poslání. Tam-

těž přišel se s námi rozloučit — navždy — bylť brzy po těchto událostech v boji zabit — dobrý, nadšený přítel Čechů a hlavně Sokolů, štábní kapitán Uspenský.

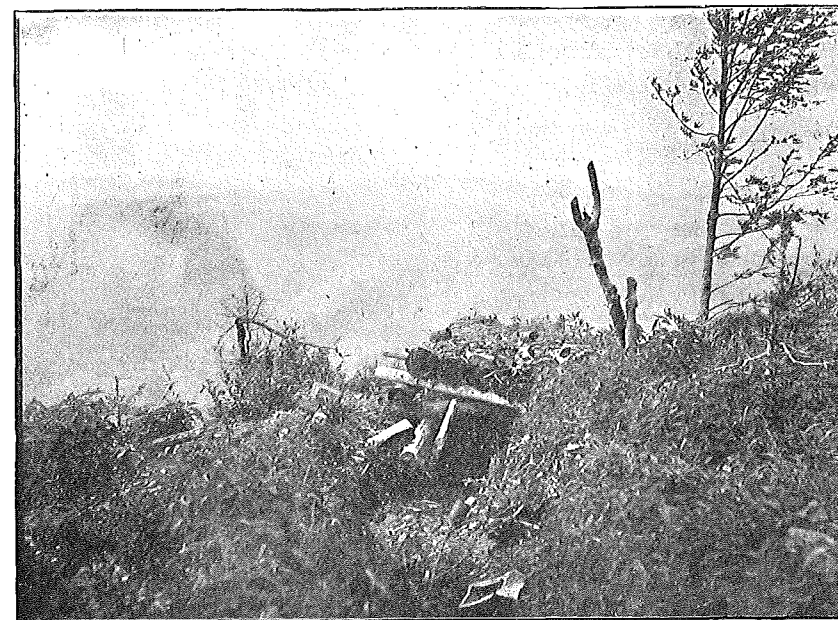
Několik krátkých povelů a za zvuků veselého českého pochodu, hraného doprovázející nás hudbou, vyrazili jsme kupředu. V noci napadlo mnoho sněhu, leč bylo teplo a naše rance a výzbroj byly znamenitými prostředky k zahřátí. Nejbližším naším cílem bylo městečko Pilzno, kde sídlil štáb velitele třetí ruské armády, slavného bulharského hrdiny a vítěze nad Turky generála Radko Dmitrijeva. V přestávkách cesty, kdy nebylo možno usednouti na zem, neb sníh vůči hledě tál, zpívali jsme a opakovali následující bulharskou, do češtiny přeloženou píseň junáků, kterou jsme se naučili z pozornosti k Radko Dmitrijevu.

»Živ je on, živ je,
tam, na Balkánách
potopen v krvi
leží a sténá.

Dukelský průsmyk v Karpatech.

Foto Památník Odboje.

Z bojiště v Karpatech.

Foto Památník Odboje.

Ten, kdo padne
v boji za svobodu,
ten neumírá,
bude věčně žít!

Poslední dvě slabiky každého verše se tiše opakují, působíce dojmem vzdáleného echa v horách. Při vši své prostotě a nehledanosti působí píseň tklivě a dojemně. Zpívali jsme ji potom často, když sedávali jsme v dobách »odpočinku« v chudé polské nebo rusínské chatě při »stakanu« hořkého, neslazeného čaje. Před polednem dorazili jsme k Pilznu. Před městečkem jsme se zastavili a vládce naší rotní kuchyně, stále umazaný, komický Bulhar »Ivan«, rozdával »polévku« z jahel a nečištěných bramborů.

Po obědě, když jarní slunko rychle proměňovalo sníh a zemi v řídké bláto, hrnuli jsme se jak celá armáda se zpěvem a hudbou do městečka. Bláto stříkalo kol nás celými fontánami, leč snaha ukázat se před Radkem »molodcami« bránila jakémukoliv projevení únavy neb pohodlí. Bylo to druhé naše setkání se s ním. Po prvé jsme se mu představili — celá Česká Družina — 8. listopadu 1914 v právě dobyté tehdy rakouské pevnosti Jaroslavi. Tenkrát byli jsme ještě »nekřtěni« prachem a ohněm, kdežto nyní měli jsme již velký kus práce a mnoho ztrát za sebou.

Na náměstí seřadili jsme se na trochu vyschlém místě v dlouhý šik, očekávající příchod Radka Dmitrijeva. Netrvalo dlouho a očekávaný vyšel z nedaleké budovy štábu s celým průvodem generálů a důstojníků. Malý, silný brunet, zřejmě energický, typický Bulhar, podobou svou připomínající velkého Napoleona. Kdo mohl si tehdy představit, že za tři roky tento slavný hrdina, vítěz nad Turky, Němci a Rakušany, bude zákeřně, zvířecky zamučen v Pjatigorské na Kavkaze, kde léčil se po rozpadnutí ruské armády?

Uvítal nás vřele, krásnou ruskou řečí, ve které chválil dosavadní naši práci a zásluhy, pravě, že je hrd, že prvá jednotka budoucí české armády, potomci slavných husitů, derou se se společným nepřitelem Slovanstva pod jeho velením. Těšil se, že brzy s námi uzří »Zolotuju Pragu«, že český stát stane se přední baštou Slovanstva a končil, netuše, jak mnoho zklamání ještě bude následovat, přáním našemu úspěchu a brzkému návratu do osvobozené vlasti české. Pak vyznamenal několik hochů prvými kříži a medailemi sv. Jiří, mezi nimi i br. Šípka, svého bývalého spolubojovníka z války Bulharů proti Turkům, který, bohužel, brzy na to našel v Karpatech svůj hrob. Zaspívali jsme Radkovi (jinak

jsme jej mezi sebou nejmenovali) píseň »Živ je on, živ je«, čímž způsobili jsme mu nelichvěnou radost. Ten však nespokojil se tímto a ihned požádal nás zapět »Kde domov můj« a »Hej, Slované«.

Ještě před řečí Radka Dmitrijeva přišel na náměstí ohromný zástup včera zajatých bojovníků c. k. rakouské armády a více jak polovina náměstí byla zaplavena šedým jejich stejnokrojem. Dříve však, nežli jsme začali zpívat naši hymnu, dal Radko rozkaz, aby všichni Češi nacházející se v právě přišlém

veliká hrdost: když padnouti, tak v boji proti krvežiznivým Teutonům a nikde ne v jejich řadách. To bylo ohromné plus ve chvíli smrti našich bratří proti osudu nešťastných vojáků Čechů v rakouské armádě.

Zajatí Češi, seřazení proti nám, nevěřili svým zrakům, nevěřili svému sluchu. Dobře jsem si všiml, jak první velebné a roztoužené akordy písně »Kde domov můj« přivedly je v úžas, jak zmateně někteří napodobovali Radka i druhé kol něho stojící generály a důstojníky, kteří salutovali po celou dobu zpě-

Radko Dimitrijevič.

Foto Památník Odboje.

zástupu zajatců, seřadili se proti nám. Byla jich hezká řada. Když byli seřazení, nechápali proč (o nás neměli potuchy, že jsme také Češi), dal Radko znamení ke zpěvu. Po prvé od nezapomenutelné chvíle naší přísahy 28. září 1914 na Sofijském náměstí v Kijevě, zpívali jsme naši hymnu tak vroucně, tak nadšeně, jak jedině možno zpívat v cizině, když víš, že domov tvůj je svírán železnými drápy rakouského orla i s tvými drahými, kdy nevíš, zda nepadneš dnes či zítra a nikdy tu drahou zemi svoji nespatriš. Zbývala však

vu. Druzí ze zajatců smekli, někteří zpívali s námi a sta očí vlhlo v touze po tolik vzdáleném tom »zemském ráji na pohled«. A když hned po hymně následovala píseň »Hej, Slované«, jsem přesvědčen (a jeden ze zajatců mi to později potvrdil), že milí ti hoši byli jisti, že vše je pouhý sen, který za chvíli bude vystřídán druhým. Vždyť jak bylo jen možné, aby zde, v »nepřátelské« zemi, v týlu protivníka, »nepřátelští« ruští vojáci, po zuby ozbrojení, zpívali »země česká domov můj«? Aby generál a velitel této nepřátelské armády

vzdával s celým sborem důstojníků čest české hymně, která v »jejich« řadách by nesměla nikdy býti takovým způsobem zazpívána? Leč sny se někdy splňují a i tento se splnil. Splnil se sen o české samostatnosti a celkem nepatrná ta rota Starodružinníků, představující se Radku Dmitrijevu před užaslými zraky českých zajatců, stala se s ostatními třemi rotami České Družiny základem českých legií na Rusi, základem silné, čácké, české armády. Slunce radostně líbalo svými paprsky zemi, když za zvuků české písně jsme odcházeli kol Radka, volajícího »na zdar« i kol zajatců, stojících v údivu a stále nechápajících a nerozumějících viděnému. To bylo po druhé a naposled, kdy setkali jsme se s tímto vzácným, dosud daleko nedoceneným a zapomenutým přítelem Čechů a velkým Slovanem generálem Radko Dmitrijevem.

Přenocujíce v Pilznu, měli jsme příležitost s některými zajatci promluvit. Jsem jist, že

v srdcích mnohých těch hochů nastal tímto dnem převrat v smýšlení a že naše česká hymna přispěla valnou měrou k příštím rozmnožení řad našich ruských legií, vykonávajíc tak své nejvznešenější poslání. Mnozí by bývali šli s námi, leč tehdy bylo těžko dosíci povolení generálního štábu.

A když týden na to prošly jsme Dukelským průsmykem a překročivše zasněžené hřbety Karpat, vkročili jsme do Medzilaborce na bystře tekoucím Laborči v Uhrách, nikdo z nás netušil, že nacházíme se na půdě budoucí československé republiky. A později, když v tomtéž Medzilaborci byli zabití bratři Vít a Smaržanuk a my napsali na kříže dnes zapomenutých rovů, přání a slib »Se vzpomínkou na Tebe dojdeme k cíli«, nezdálo se nikomu z nás, že tito dva bratři byli první vojáci české armády, kteří vykrváceli za českou samostatnost na půdě dnešního našeho svobodného státu.

X

ČESKÁ DRUŽINA NA FRONTĚ ADOLF ZEMAN

»Česká družina« byla nejprve přidělena k III. ruské armádě, které velel generál Radko Dimitrijevič a která byla rozložena v Haliči. Štáb tohoto slavného bulharského hrdiny z dob bulharsko-turecké války vynikal nejen svou inteligencí, ale i opravdovým slovanským citěním. Byli v něm nešťastný generál Duchonin a pozdější vynikající důstojník československé armády na Rusi gen. Dieterichs i jiní. Generál Radko Dimitrijevič přijal Družinu velmi přátelsky a ochotně. Dovedl oceniti její ideové založení a pochopiti, že jako bojová jednotka svou malou početností neznamená v moři ruské armády mohla by prokázati ruské armádě značné služby. Kdo jiný hodil se pro výzvědnou službu proti nepříteli lépe, než právě lidé, znající ho tak dobře, znající jeho jazyk, zvyky, politické poměry atd.

A tak dostalo se Družině určení t. zv. »rozvědčiků« a jich slavné »rozvědky« stávají se událostmi takřka historickými i legendárními zároveň, jsou citovány v rozkazech ruské armády, píše se o nich v ruském i cizím státu a jméno československého vojáka po prvé zvučí světem a tím i známost o aktivním československém odboji proti Rakousku, který budí obdiv mezi spojenci a zděšení v řadách nepřátel. Neboť rakouské vojenské i politické kruhy pochopily snad ještě lépe než vedení ruské ohromný význam této výzvědné služby čsl. »rozvědčiků«. Inteligentní, dobře informovaní a k tomu prodchnuti ideou, českoslovenští »rozvědčici« byli nebezpečnými tykadly ruské armády a jich zrak pronikal až do hlubokého týlu. Jejich revoluční agitace pak povážlivě rozvracela náladu rakouského vojáka, zejména národností neněmeckých a v případě vítězného

postupu mohla dokonce — a to byl také jeden z hlavních cílů »České družiny« — roznutí i všeobecné povstání, zejména Čechů a Slováků v říši.

»Česká družina« hned po příchodu z Jaroslavi do Lancutu byla rozdělena na půl čtyry a rozstříkla se po celé haličské frontě. Čtyři roty »České družiny«, každá o 4 četách, měly tedy 32 poločet, které byly rozděleny k štábům jednotlivých divísi a pluků III. armády. Roty přišly na frontu vojensky celkem málo vycvičené. Jejich znamenité úspěchy jako »rozvědčičů« vyplynuly z jejich vlastní iniciativy a z jakéhosi, možno říci, podivuhodného

jen platné služby ruské armádě, ale zahajuje již plánovitou činnost politicky revoluční pro osvobození československého lidu a budoucí utvoření samostatného státu. V obou směrech jejich úspěchy byly značné.

Rozvědčiči »České družiny«, jak již řečeno, vytvořili nový typ drobné vojenské strategie. Způsob byl různý, a i cíl rozličný. Pod pláštěm noci hleděli se přiblížit k nepříteli, zajímat ho a získati tak »jazyky«, t. j. zajatce, jichž výslech byl přirozeně důležitý. Znepokojovali tak nepřítel, získávali výborných zpráv o jeho posicích, a často byli vlastně intelektuálními původci úspěšných ruských

Z bojiště na Stochodu. Když roztál sníh...

Foto Památník Odboje.

ho talentu, který se v nich k této službě tajil. Záhy vytvořili vlastní, úplně novou ve vojenské historii taktiku rozvědkovou a osvědčili se plně jak osobním hrdinstvím jednotlivců i celých oddílů, tak svými obratnými výslechy zajatců, tlumočnickou službou u štábů, politickou propagandou mezi nepřitelem, a podobně.

Jsou, jak známo, »Družinníci« (Vaněk, Frühauf, Posker), kteří se odvážili i v převlečení rakouském vniknout až do hlubokého týlu nepřítel, ba i do vlasti, kde splnili své politické poslání. Jich odvaha je přímo ďábelská, hraničí s romantismem a neleká se ani šibenice. »Česká družina« nekonala tedy

vojenských pohybů i útoků. Jiný účel byl propagační. Upozorňovali neněmecké vojáky, zejména Čechoslováky, na rakouské frontě, že proti nim stojí jejich bratři, bojující za svobodu národa a hleděli je svést k deserci. Slyšme, jak na př. líčí takovou propagační vánoční rozvědku prostými slovy plukovník Švec ve svém deníku. Bylo to o vánocích roku 1915. Švec rozhodl se aranžovat »zpečvní rozvědku«. Jeho chlapci nacvičili si píseň »Stille Nacht« a vypravili se za Chromjakovem k zákopům 59. p. pl. Zprvu Rakušané po nich stříleli, jakmile však rozvědčiči zapěli prvou sloku vánoční písně, Rakušané udivení odložili zbraně a naslou-

chali písní, jež vydráždila v nich teskné vzpomínky na domov. Chlapci zpívali a Švec — taktoval revolverem. Když dopěli, br. Fišer křikl do rakouských zákopů vánoční pozdrav, který byl splacen přátelským »Wir danken«. Rozvědčiči potom zazpívali i českou koledu, neboť podle výkřiků seznali, že v nepřátelských zákopech jsou i Češi. Po děkování na česky pronesený pozdrav vyznělo družným »Na zdar!« Po chvíli — když se rozvědčiči vraceli — z rakouských zákopů zalétaly za nimi zvuky plukovní hudby, hrající »Stille Nacht« a na konec i řízný marš....

Tyto »zpečvní rozvědky« nebyly pouze ně-

Z bojových rozvědek »České družiny« v této době prvá, nejnámější byla Čečkova, jenž jako podporučík 25. prosince (12. XII.) r. 1914 s 20 dobrovolníky zajal celou rakouskou setninu 24. honvédského pluku o 144 mužích na haličské řece Dunajci, u města Tuchova. O něco později, na jaře r. 1915 českoslovenští rozvědčiči již stali se postrachem rakouských velitelů a rozkazy rakouské slibují za 1 zajatého důstojníka »České družiny«, který by byl rakouským poddaným, 5000 korun odměny.

Jako další znamenitý úspěch »České Družiny« na jaře r. 1915 nutno vytknouti zajetí dvou praporů 28. pluku pražských dětí

Čečkovi rozvědčiči.

Foto Památník Odboje.

jakou hříčkou, byly velmi důležité. Neboť zpěv českých písní působil melancholicky na rakouské české vojiny, lákal jako hlas sirény, prozrazoval a odhaloval, co se děje na druhé straně a zlákal mnohé k přeběhnutí a zasedil jim do mozku »červa« odboje.

První srážky s Rakušany měla 1. rota »České družiny« dne 19. listopadu 1914 u Borzeczyna, severozáp. Tarnova. Čeští družinníci ocitají se až před branami Krakova. Ale za krátko již ustupuje ruská armáda na tarnovskou frontu zpět, kde se zastavuje, aby po čase prodrala se opět do Karpat, z nichž vytlačil ji nápor německých vojsk. Celá ta doba na haličské frontě a v Karpatech je pro »Českou družinu« slavnou a nezapomenutelnou.

v Karpatech, které bylo provedeno o Velikonocích po agitační přípravě, vedené podpor. V. Klecandou, dobrovolníkem Vašátkem, Šípkem, Vuchterlem atd. Znamenitý tento čin stal se v rayoně slovenského Zborova za dukelským průsmykem.

Po proryvu generála Mackensena u Tarnova a Gorlice nastává velký ústup ruský z Karpat. Pro »Českou družinu« znamená to dobu nejheroičtějšího zápasu. Hrdině snášejí všechny trampoty tragického ústupu z Karpatských hor i z Haliče, jsou stále v ariergardu a stále v činnosti. Pokračuje ve svých odvážných rozvědkách a pomáhá s nadlidským úsilím i ztrátami zastavití nastupujícího nepřítel. Tehdy zásluhou 1. roty byla v květnu r. 1915 zajata na Sanu u Sieňavy

celá 10. divise rakouská, zejména české pluky 21. a 36. a části pluku 18., 98. a 62. maďarského. Záslouhou půlroty Husákovy zajato bylo na Sanu 1300 tyrolských »Kaiserjägrů« s 30 důstojníky. Ale nejznámější rozvědkou z této doby je červencová rozvědkou dobrovolce J. Syrového, který v noci na 21. července (8./6.) zajal se svým 13členným oddílem 100 vojáků 33. rak. pluku s 2 důstojníky.

Další ústup ruské armády dál se přes celou Halič a Polsko až na Bílou Rus do pinských »blát« či močálů, kdež se fronta v září zastavila a upevnila. »Česká Družina« mění své působíště, dostává se později do pravomoci známého generála Brusilova i jinam. Tato doba však opět znamená pro »Českou Družinu« období plné strádání, ale i skvělých úspěchů i nových »rozvědek«, které zapsány jsou trvale v její historii.

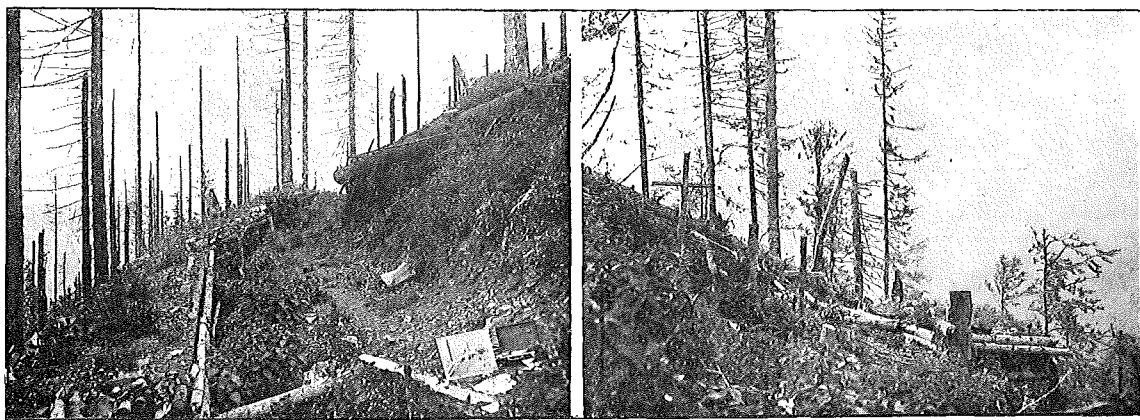
X

ZAJETÍ 28. PLUKU ZE VZPOMÍNEK BORISE WUCHTERLE

Druhá rota České Družiny stála v listopadu r. 1914 na Dunajci v Haliči. V polovici února 1915 obdržely první dvě čtyry rozkazy, aby vydaly se ke štábu České Družiny do Tarnova a hned potom odešly přes město Pílno, kde vykonal přehlídku velitel třetí armády Bulhar Radko Dimitrijevič, přes Jaslo a Žmigrod do Dukelského průsmyku na hranice uherské, kde ve vesnici Čarne byl ubytován štáb 49. pěší ruské divise. Velitel nás přijal s velkou rezervou, neznaje přesně, kdo jsme, a žádal od nás práci. Ku práci jsme měli chuť, ježto změna posice byla pro nás velmi vítanou, a v horách se pro nás daleko lépe pracovalo než v rovinách, kde posice byly velice blízko a tím práce naše byla neobyčejně ztěžována.

Z Čarné podnikali jsme velmi časté výzvědy a brzy seznámili jsme se s posicemi nepřítele tak, že těžko bylo nepříteli, jimž v tomto úseku byli Rakušané, zakrýti jakékoliv změny svých vojsk.

Na počátku března ruského stylu objevil se proti nám 28. pluk — pražských dětí — který asi 10. března byl doplněn VIII. pochodovým praporem pod vedením nadporučíka Matějky, a hned příští dny měli jsme z něho zajatce, kteří nám vypravovali o špatné náladě, panující v pluku. To nám dodalo ještě větší chuť k práci; chtěli jsme co možná nejvíce těchto hochů, strádajících zimou, převést k nám a zbavit je starostí, jež měli při odchodu z Prahy, zpívající: »My jdeme na Rusy, nevíme proč!«

Z bojiště v Karpatech.

Foto Památník Odboje.

Ve středu 16. března ráno přišel k nám dobrovolně do zajetí statný, kudrnatý osmdvacátník, jehož jméno si již nepamatuji. Měl celé tělo tetováno roztomilými dívčími hlavičkami a prosil, abychom šli pro jeho kamarády do rakouských zákopů, že se nám vzdají všichni. Tehdejší náš velitel, poručík Vojtěch Klecanda, souhlasil, abychom navštívili týž den Pražáky. Nařídil bratru Šípkovi, aby sebral svou »partu« a šel na výzvědy. Ale opatrně!

Šípek Jan, starý válečník, již z balkánské války 1912—1913, starodružiník, vyzval Vašátku, Zacha, Znojemského, Chládku, Janouše, Zindulku, Stillera a mne, abychom se připravili k jedné hodině odpolední — že půjdeme pro »jazyky«. Tak jsme totiž nazývali zajatce od 28. pluku.

Vzali jsme si kus chleba a několik kousků cukru a vyrazili jsme o jedné hodině z vesnice Konečného po silnici ke Zborovu (Karpatskému) do vesnice Regetova Vrchního. Tu navštívili jsme v první chatě starého Slováka a ptali se ho na cestičky, jež vedou do vesnice Sztebnika-Huty, i na jiné podrobnosti. Tento as 90letý stařec podrobně nám vykládal všechno a podivil se nám, že mluvíme česky. Objal nás, když jsme mu řekli, že bojujeme proto, abychom osvobodili Slovensko od Maďarů a spojili je potom s Čechami v nezávislé, svobodné království.

Dal nám na cestu požehnání, přál, aby Bůh nám dopomohl osvoboditi slovenské děti z maďarských škol.

Hned za vesnicí vypínaly se zasněžené, strmé, skalnaté hory, na které jsme se vyšplhali, opírajíce se o vintovky, a na nich na druhém sklonu táhly se zákopy našich vojáků. Tam rozložen byl 195. Aravajský ruský pluk.

Bylo slunné odpoledne. Zemljačci — jak říkalo se ruským vojínům, vyhřívali se na slunci a libovali si, že nepřítel je od jisté doby »hodněji« a že málo střílí. Objasňovali jsme jim, že jsou tam Češi, kdo jsou to Češi, a že dnes večer půjdeme na výzvědy, aby byli opatrní a nestřelili po nás. Slibovali a byli rádi, že budou v noci mít pokoj a klid, ježto protivník ani nebude nastupovat. Sztebnik-Huta byla vzdálena as půl druhého kilometru

Dobrovolce Boris Vuchterle. Foto Památník Odboje.

v nížině před ruským zákopem, takže překvapení většího rozměru bylo nepravděpodobno.

Ještě než se setmělo, spustili jsme se po stráni, porostlé mladými smrky, do hluboké rokle, již protékal malý potůček a opatrně jsme se plížili k vesnici, kde byl nepřítel.

Byla čirá tma, když dostihli jsme první chaty. Stála prvá při ústí potoka do říčky, asi 10 kroků široké, protékající vsí. Malé světélko v ní svítilo. Nahlédneme dovnitř a vidíme, že tam sedí dosti silný, zdravý muž.

Zakleпали jsme a požádali, aby nám otevřel. Když jsme mu vysvětlili účel naší návštěvy, zdálo se, že jsme ho získali a že nám přeje. Pověděl potom vše, co nás zajímalo.

Byl to cikán.

Ukázalo se, že jsme již v týlu jednoho praporu 28. pluku! Ve vesnici panoval čilý ruch vojáků, kteří obsluhovali první linii zákopů. Bylo tu první převaziště, kuchyně, vozíky s patronami a jiné vojenské předměty. Krčili jsme se v kůlničce na dříví a tvořili plán, jak navštívit důležitější místa a jak odzbrojiti

stráž, jednotlivé objekty hlídající. Pojednou byli jsme vyrušeni kroky tří nepřátelských vojáků, kteří šli z pravé strany vesnice.

Ani nedýchající, čekali jsme, až přijdou k nám. Dětila nás jen malá říčka.

Neočekávaně vzkřikli jsme na ně: »Stůjte! Zbraně sem!« Tito polekaně odhodili pily a motyky a hned snímali pušky, které měli na zádech na řemeni, aby po nás vypálili. Avšak než se připravili ke střelbě, již jsme je drželi za pušky. Nechtěli nám zbraní vydati, ježto myslili, že jsme Rakušáci a že si z nich tropíme žert. Teprve silou jsme je odzbrojili. Poté nám vysvětlovali, že jdou z práce a že právě dokončili práci na zákopu pro velitele pra-

rodina bude trestána, jestliže se dovědí, že šel do zajetí. Hlukem jím způsobeným byl však vyrušen pes v chatě cikánově, jenž počal štěkati, čímž způsobil, že na pozicích začala oboustranná střelba, pro nás nebezpečná.

Již jsme počítali, že jsme prozrazeni, proto dali jsme se roklí zpět k našim zákopům. Ale střelba brzy utichla a nás velmi mrzelo, že dali jsme si ujít tak dobrou příležitost. Bez dlouhého váhání dali jsme se znovu do vesnice. Chtěli jsme původně vzít zajatce s sebou, ale onen svobodník nám velmi překážel, pročež jsme všech pět zajatců poslali pod stráž Janouše do našich zákopů.

Jak to vypadalo v Karpatech.

poru. Nabádali nás k opatrnosti, ježto prý jsme ve velkém nebezpečí.

Sotva jsme ztichli, již jde touže cestou nový Rakušan, který po našem vyzvání, aby nám dal zbraně, třesoucím se hlasem a skoro s pláčem nám vysvětluje, že žádné zbraně nemá a že byl panu majorovi pro večeři. Přesl k nám přes potok sám. Pan major asi zůstal bez večeře.

Za ním nový. Tentokráte byl to svobodník, praporeční trubač, který šel do skladiště objednat potraviny. Po naší výzvě chtěl uprchnouti, byl však lapen a odzbrojen. Za celý svět nechtělo se mu jít do zajetí a na kolenou prosil za propuštění, vylouvaje se, že praporec zůstane zítra bez jídla, a že jeho

Janouš sám byl starý osmadvacátník, který na vánoce 1914 přešel k nám u Tarnova a hned vstoupil do České Družiny, hoch chrabrý, ale měl tu malou chybu, že ještě neuměl slovo rusky. Proto měl obtíže, když přišel náhle do ruského zákopu a nemohl povědět, kde vlastně ty zajatce sebral. Rusové pak všechny dohromady areštovali a odvedli ke štábu pluku do Komnosz-potoku, aby se věc vysvětlila. Tam milého Janouše zachránil ruský pop, který mluvil německy. Pak ovšem všichni nás očekávali, s jakou se vrátíme.

Zbývajících nás osm šlo znovu do vesnice. Cikán litoval, že jsme tu nebyli, že prý tu kolem jel vůz s párem koní, které jsme jistě mohli ukořistiti... Nás to ovšem mrzelo tím

více, že jsme měli na koně záslusk, nutně jich potřebujeme, poněvadž do nejbližšího městečka, kam jsme chodili nakupovat, bylo daleko.

Abychom nemařili času a ještě něco vykonali, dali jsme se hned napravo vesnicí, majíce pušky na řemeni (po rakouském způsobu). Náhle proti nám vyšel člověk!

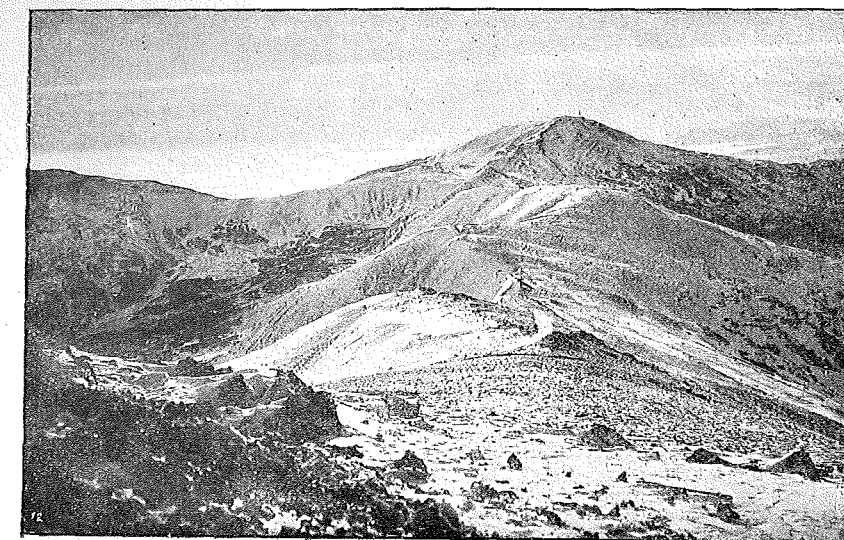
Bez řeči jsme ho sebrali. Po chvíli jsme se ho tázali, ví-li, jaká je dislokace důležitých míst ve vsi, aby nám vše ukázal. Byl to sanitář s nosítky, přehozenými přes rameno, která však hned odhodil do říčky a bez otálení nás vedl k obvazišti.

V tom na cestě proti nám přichází větší partie. Skrýváme se za chalupu, dávající jim

kostela, v níž bylo převaziště, a naproti v chalupě byl c. k. doktor Greif — Čech.

Vcházíme do školní světnice. Podél obou stěn na zemi leží asi 25 raněných a nemocných. Za hlavami stojí školní lavice a u nich pušky, tlumoky a šaty.

U stolku při svíčke seděl svobodník, mající službu. Vstal a dal nám pravidelný raport o stavu nemocných; tvrdil, že nemohou odejít, ježto jsou omrzlí na nohou. Raněných bylo málo, dva z nich těžce. Poté jsme raněné i nemocné vyzvali, kdo chce s námi, aby se rychle oblékal. Všichni nemocní byli pojednou zdrávi a schopni cesty do Ruska. Počali se rychle oblékati a rovnati své tlu-

Z bojiště v Karpatech.

možnost, aby došli až k nám. Poté jsme je obklopili a vyzvali, aby se bez odporu vzdali. Všichni zvedli ruce. Tážeme se, kdo jsou. Byli beze zbraní a šli s nosítky pro potraviny, které objednal onen trubač. Byli udiveni, že jsme ho již sebrali, a brzy byli našimi kamarády. Nabízeli se, že nám přinesou čokoládu a máslo, které mají dnes »fasovati«. Měli jsme sice chuť na tuto pochoutku, ale obávali jsme se zrady — a nepustili je.

Zvětšivše tuto partii o nových pět, které jsme zajali, když přišli k nám při vyjednávání s oněmi, odeslali jsme je pod stráž bratra Zacha starou cestou do našich zákopů. Průvodce jsme si však podrželi.

Konečně přivedl nás do školy nedaleko

moky. Jen raněné zůstali, a těm jsme nařídili, aby řekli, že tu byli Češi — ruští vojáci, jejichž pluky stojí proti nim, a až budeme na ně útočiti, aby do nás nestříleli. Slíbili nám a velmi litovali, že jsme jim odřekli vzít je s sebou.

Po té jsme se zajatci odešli.

Další návštěva byla u doktora Greifa. Ležel v posteli a při svíčke četl knihu. Přistupujeme k němu a vyzýváme ho, aby šel s námi do zajetí. Rozkřikl se na nás, že podobné vtípy nám přijdou draze, maje za to, že jsme převlečení Rakušáci. Ale když jsme mu pohrozili bodly, vstal a oblékal se. Teprve když zvěděl, že chceme vzít celý pluk, nabídl nám své služby. Na čestné slovo, že

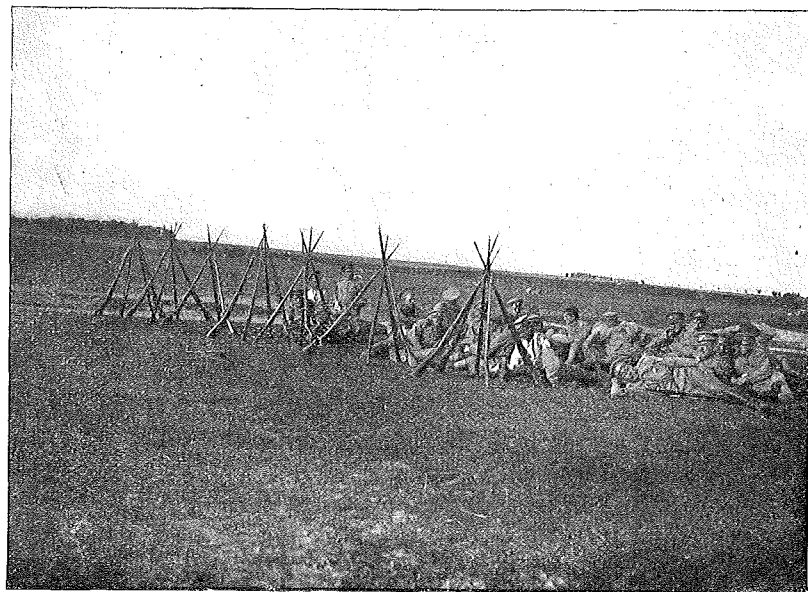
jest »náš«, uložili jsme mu, aby rozšířil v celém pluku zprávu, že proti němu stojí Češi a že v noci na Bílou sobotu budeme nastupovat, aby proti nám nestříleli. Znovu přísahou slíbil, že nás nezradí; ponechali jsme ho tedy ležeti.

Dalším úkolem bylo sebrati plukovní prapor, který byl před několika dny u vozatajstva u kostelíčka. Velice jsme litovali, že byl přenesen do lesa, asi 1 km vzdáleného nad strání nad vesnicí, kde byl rozložen i štáb pluku — s »bohem války« — plukovníkem Šaumajerem. Ježto už bylo nedaleko úsvitu a nás bylo přece jen málo — zůstalo nás jen sedm — nemohli jsme se odvážit k této ná-

to kadeti-medici z obvaziště, kteří se hanbili, že tak nečestně byli vzati do zajetí, a ujišťovali, že by byli jistě stříleli, kdyby byli měli tušení, že jest nás tak málo.

Klecanda měl ovšem velikou radost, že zase měl důkaz pro velitele divise, že jsme skutečně loyálními s Rusy, který teprve po tomto kousku nám věřil a vyznamenal nás svatojiřskými kříži. Náčelník štábu, plukovník Ravtaradzev, který nám byl již nakloněn na základě dřívějších podnikání, souhlasil s plánem převedení celého pluku do zajetí.

Ale nastaly tu nové potíže. 49. divise měla velmi širokou frontu a byla již hodně vysunuta kupředu, vzhledem k sousedním divisím.

Zástava České Družiny.

vštěvě a odešli jsme domů, vyrušování stálymi prosbami připravených omrzlých zajatců, kteří již chtěli být pryč odtud, bojice se, aby znovu nebyli vzati, neboť občas prý vesnicí procházela patrola »Kaiserjägerů«. Ve vesnicích, totiž v chalupách byli na noclehu hoši, kteří se na noc »ulili« ze zákopů, aby se aspoň vyspali v teple. Neshledali jsme účelným sbíratí je po chalupách a dali jsme se starou cestou do našich zákopů, kde jsme vypili po hrnečku dýmem čpícího čaje. Ve štábu pluku přidaly se k nám dříve odeslané partie a ráno přišli jsme do Konečné, vedoucí s sebou 37 pražských dětí, mezi nimiž nechyběli ani dva buršáci s pořezanými obličejí. Byli

Teprve po ujištění, že Rakušáci nebudou střílet a že nebude žádných ztrát, počaly se dělati podrobné plány. Velitel 24. armádního sboru, generál Zurykov, který již před válkou býval v Přerově a kterému jsme kdysi při vítání v Žmigrodě zpívali české písně, nám plně věřil a při našem plánu nám pomohl.

Na pomoc byla sem vyzvána kozácká divise, třebaže nemělo se tohoto průlomu použítí k dalším operacím.

Ve čtvrtek na večer šel nový oddíl na rozvědku. Do vesnice ani nešli a nebylo toho také třeba. Roklí, již jsme šli včera, procházela patrola Rakušáků, která však na první

zavolání se vzdala. Tito lidé vypravovali, že po včerejším odvedení »Hilfsplatzu« žádných změn se nestalo a že prý doktor Greif byl zajat a opět ruskými Čechy propuštěn. Velitel 28. pluku, plukovník Šaumajer, prý telefonoval do divise o posilu. Dostal však prý odpověď, aby si vojáky »udělal«.

Zajatci zase podrobně objasnili, kde jsou umístěny kulomety, a potvrdili totéž, co včerejší, jakož i vše, co bylo potřeba k nástupu.

V pátek večer asi o 10. hodině přešel štáb divise z vesnice Konečné do Regetova, kozákům dány byly přesné instrukce, kterými cestami se brátí, aby zašli v týl protivníka. Když však jsme chtěli dělati průvodce, nebylo nám dovoleno jít s nimi, z jaké příčiny, dodnes nevíme — snad přece jenom velitel divise nám nevěřil.

Posice Rakušanů byla tato: 28. pluk zaujímal horu za Sztebnikem Huta svými dvěma prapory. Tu také byla hlavní linie zákopů, před vesnicí byl vsunut jeden prapor. Napravo od 28. pluku byl 47. a nalevo 49.

pluk. Jeden prapor 28. pluku byl pak detašován do Bukoviny.

Když již kozáci vyšli z našich zákopů, dostavili se ještě k nám dva zajatci, kteří nás informovali o přibytí posily jednoho německého praporu myslivců a maďarských husarů, kteří se však neslili s 28. plukem, nýbrž posílili křídla jeho. Jinak vše zůstalo beze změn.

Celou noc s napětím očekáváme výsledek naší akce. Nikde ani výstřelu. Teprve, když již svítalo, zahřmělo ruské »hurrá« a celý 28. pluk jde bez výstřelu k Rusům. Jenom rakouská artilerie spustila do »pražských dětí«, odcházejících do Ruska, silnou střelbu, a několik jich zranila. Ráno stály v Regetově vřazeny tři prapory, aby byly přepočítány, a odebrána jim korespondence i zbraně, pokud zůstaly.

Celkem vzato bylo asi 1600 důstojníků a mužů se všemi kulomety a koňmi k nim. Skoro všichni byli pak odesláni do Taškentu do tábora zajatců, a Šaumajer, který prý zůstal asi s 80 vojáky, byl povolán do Vídně před válečný soud.

X

ČESKÁ DRUŽINA ZA VELKÉHO RUSKÉHO ÚSTUPU A NÁŠ ŽIVOT V NEKONEČNÝCH MOČÁLECH A LESÍCH JAROSLAV ČIŽMĚR

První květen, oslavovaný nyní u nás tak vesele za zvuků jásavé hudby, přivádí mne vždycky k vzpomínkám na první květen roku 1915. Zahrála nám tehdy také na haličské frontě Mackensenova děla u Gorlice, ale takovou kutálku, že se z ní nevzpamatovala ruská vojska až v běloruských lesích a bahnech. Však to bylo také největší a nejbolestnější překvapení za celou dobu války a největší zklamání nadějí nás dobrovolců České družiny na brzký a vítězný příchod do Čech. My toužili k západu — k nám, a tam ti na

druhé straně vítězně nás nutili, obrátiti se k východu a jíti dále od našich tužeb. Pro každé vojsko slovo »ústup« znamená zklamání, skleslost, ztrátu nadšení a ilusí, a také pro nás to byla doba nejtěžších zkoušek nervů a největších hořkostí. Zvláště první doby ústupu v Ruském Polsku byly bolestné a ztráta Přemyšlu a Lvova znamenala pro nás největší zklamání, ale zasela i nedůvěru v další úspěchy. Upadli jsme v jistou apatii a teprve rušný život pochodový a hlavně upřímná snaha Rusů sobě pomoci, neklesati

a vytrvati v zápase, vzpružila i nás a my věřili, že neúspěch musí být jen dočasný. A výborně to vystihli prostí Rusové, když ležerně říkali: »Ničevo něznáčit; Polesí Němci neprojdou, a kdyby i prošli, sláva Bohu u nás máme kam ustupovat, ruská země jest nekonečná. Vezmou-li Moskvu, půjdeme za Volhu a půjdeme třeba za Ural, ale Němcům se nepoddáme a na konec přece budou utíkat, jak Napoleon a jeho vojska«. V těch slovech byla strašná pravda, a v Rusku tehdy takové odhodlání bylo. A my? My zastyděli se své malomyslnosti a okamžité slabosti a snažili se prospěti společné věci a pracovali pro ni s takovým zápalem, jak nikdy před tím.

Byl jsem s několika bratry tlumočnickem ve štábu ruského IX. korpusu, když jsme nastoupili z Tarnova nedobrovolnou cestu na severovýchod, přes Polsko, kolem Brestu Litevského, do nekonečných lesů běloruských a zrádných pinských blát. Dokud jsme byli v Haliči a vojska našich divisí opírala se dosti dlouho o řeku San u města Nizko, nezdálo se nám postavení nějak tragické a věřili jsme, že náš ústup bude jen krátkou epizodou. Když jsme však byli přinuceni opustiti ony pozice a přešli již, a tenkrát velmi nevesele, haličské hranice a viděli, že celý kraj daleko široko tone v záplavě požárů a krvavě zbarvuje v noci oblohu na všech stranách a pozorovali, že civilní obyvatelé jsou ze svých chat a domků vyháněni, úroda jest ničena a všecko úmyslně obráceno v poušť, tušili jsme, že nutno se připravit na události velkého dosahu. Varšava padla. Zdálo se, že Němci mají otevřenou volnou cestu do srdce

Za ústupu České Družiny; před Brestem Litevským.

Foto Památník Odboje.

Ruska. Avšak nebylo tomu tak. Ustupovalo se velmi plánovitě, vždy do předem pečlivě připravených zákopů a všude kladen nastupujícímu nepříteli krajní odpor. Snaha tedy byla opravdová, ale co to vše pomohlo, když vojáci měli málo pušek a velmi málo nábojů pro ně a ještě méně pro děla. Nikdy nebyly patrony tak pečlivě schovávány a nikdy nebylo s nimi tak šetřeno, jako tehdy. Nikdy také nevívali ruští vojáci rány z děl s takovým radostným úsměvem, jako v ty kruté chvíle. Však těch ran bylo tak žalostně málo i v nejpotřebnější chvíli.

Roty České družiny i za velikého ústupu zůstaly přiděleny u divisí a pracovaly se zvýšenou energií, v posledních řadách ustupujícího vojska. Byly to celé řady dnes namnoze zapomenutých rozvědek, výpadů a smělého »dělání« zajatců a celé ty kraje od Lublínu po řeku Bug až k Brestu mohou vyprávěti o činnosti českých rozvědčků. Také pro nás tlumočnické bylo to doba, kdy jsme mohli ukázati, jak platně umíme sloužiti ruské armádě. Noví zajatci byli zajímáni denně, my je vyslychali a dle toho sestavovali přehledy o pohybu nepřítele, jeho síle, částech, výzbroji a často se to dařilo do nejmenších podrobností.

Od hranic haličských ustupovali jsme vždy asi po týdenním pobytu na některém místě přes Janov, vesnici Chmel, na Piasky, stále dále do močálů a lesů. Němci nedalínám nikdy dlouho pobývat na jednom místě a z jejich nových technických vymožeností byla to hlavně automobilová děla, která i na nás, kteří jsme byli dosti vzdáleni od bojové linie, dosahovala a nebezpečně nás ohrožovala. A

denně v letní a vlhých večerech, jindy tak příjemně a radostně, pozorovali jsme zasmušilí, jak širý, daleký kraj tone v krvavě záplavě ohňů vesnic a zdálo se, jako by se všech stran nesl se k nám řev, válka, zkáza, utrpení! Čím více jsme se blížili k Brestu Litevskému, tím častěji se nám zdálo, že kruh ohňů kolem nás se stále zužuje. Naše III. armáda byla stále nejvíce do hloubky vysunuta proti stýčným bodům rakouských vojsk, postupujících na sever, a německých, deroucích se k východu. Později jsme se teprve dověděli, že celá naše armáda byla opravdu ve velkém nebezpečí a vysvětlili si, proč skoro těsně před Brestem museli jsme se hnáti přímo úprkem k východu, nešetříce ničeho.

To již jsme vcházeli do litevských hvozdů a zacházeli do tajemných, záhadných a nekonečných jeho močálů. Brest Litevský jsme obešli ze severu a jedné jasné, tiché noci, plně vůně a jasu, když jsme kouřili, rozloženi v trávě, své lulky, vyrušily nás ohlušující rány a zemí otrásající výbuch a my ihned pochopili, že se ohlašuje konec nedobytné pevnosti. Výbuchy následovaly jeden za druhým a plamenné jazyky tančily tam nespoutaně ničivé kaskády a pohlcovaly milionové jmění, nasbírané v široké, nekonečné mužické zemi. Dlouho té noci hleděli jsme přes tmavé hvozdy k tragedii Brestu, k němuž se upíralo tolik i našich nadějí, který měl tvořiti pevnou a nezdolatelnou hráz proti nepříteli. A hlavou šly zase neradostné myšlenky a jistě nejen nám, ale všem těm tisícům a tisícům, ukrytým v mlčících lesích, vyjadřované jediným povzdechem — až kam?

U Brestu Litevského odešli jsme však ze štábu IX. korpusu, tak jako byla odvolána do štábu Družiny celá třetí rota, poněvadž korpus byl zařazen do jiné armády. Nastoupili zase, od konce listopadu 1914, po prvé všichni společně cestu a vraceli se k našemu štábu, tehdy již jako slavná třetí rota České družiny, neboť více nežli tři čtvrtiny veškerého mužstva bylo vyznamenáno vysokým řádem sv. Jiřího za smělé a odvážné vojenské činy. Ve vesnici Žabince, kde se štáb Družiny nacházel, byli jsme představeni novému veliteli podpl. Trojanovu, který nám

Z ústupu České Družiny.

Foto Památník Odboje.

krátce, ale milým způsobem poděkoval za úspěšnou službu v částech IX. korpusu a přečetl vlastnoruční listy velitelů, oceňující naše práce. K ubytování vykázali nám rozlehlou zahradu u nádraží a utábořili jsme se pod stany. Ještě ten den podvečer, přivítal nás nepřátelský aeroplán, který bombardoval blízké nádraží, zasáhl střelou petrolejové cisterny a vzniklý požár učinil velké škody. Časně ráno navštívily nás aeroplány opět. Přiletělo jich hned šest a shodily do okolí stanice asi 60 bomb. Vzácnou náhodou mezi nás žádná nepadla, ačkoliv dopadaly do bezprostřední blízkosti a silně nás ohrožovaly. Hůře bylo kolem nás, kde bylo ubito 6 občanů a vojáků a tříleté děcko. Čtvrtého dne ráno opouštěli jsme Žabinku za veselého pochodu naší hudby. Daleko jsme ještě nedošli, a zase jsme uslyšeli sykavý zvuk svištících bomb, které dopadly beze škody nedaleko nás. Pak nám již hudba nehrála a museli jsme jíti roztroušeně, abychom neposkytovali aeroplánům určitý cíl. To byl náš křest aeroplány, a od té doby vždycky již s úctou a respektem hleděli jsme vstříc vzdušnému pozdravu, bývalé širší vlasti. Od Žabinky nastoupili jsme další cestu po velké, široké a výborné silnici, spojující Varšavu a Moskvu. Tehdy však byla přímo přeplněna povozy, automobily, vojáky, běženci a stády dobytka,

který vláda všude kupovala od obyvatelů krajů, ze kterých se ustupovalo.

Po úmorném pochodu přišli jsme do Kobryna a rozložili se táborem v parku nějakého zámku. To již jsme počali dobře chápat tragedii ústupu na velké silnici. Vojsko několika armádních sborů mělo pro evakuaci k dispozici jedinou tuto silnici a nebylo proto divu, že se všechno po ní o překot hnalo kupředu, aby se zachránilo, co bylo jen možno. Stav silnice byl již hrozný. Jámy až půlmetrové nebyly vzácností a často jsme viděli, jak rychle jedoucí povozka zapadla do nějakého výmolu, něco se zlomilo, přispěchali nejbližší lidé, hodili ji s cesty a jelo se dále. Vojenské vozy byly pevné, ubohé však vozíky běženců, často jen dřevěné, a těmi také byla cesta přímo lemována, jak je odhazovali, když nemohly dále. Nekonečné řady takových vozíků ujíždělo silnicí, nebo tábořilo, někde na volnějším prostranství. Všichni běženci byli ubohými vyhnanci u domovů, odkázáni na svého koníka, který táhl všechnen majetek nešťastníků. Byla to hrozná tragedie, plná nezaviněného neštěstí, zoufalství a smutku. Nelítostná válka vyhnala klidné obyvatele z jejich domova a přinutila je, zanechat neznámou všechno dobro, často několika pokoleními budované. Kolik to bývalo pláče a nářku při výjezdu z rodného statku, kolik hrůzy při další nekonečné cestě, bez cíle, v neznámou dálku. Jako výstrahou pro příští věky posázeny jsou cesty velkého ruského ústupu nepřetržitým věncem křížů na hrobech nevinných obětí hrozné války. Neznámí, v neznámém, zapomenutém kraji, odpočívají ubožáci, skláceni do hrobu předčasně únavou, nemocí a nezvyklostí hrozných strádání. Nešťastné, malé děti, které v tom shonu ztratily rodiče, po nichž úpěnlivě volaly, a kterých, možná, již nikdy nenalezly. Nešťastné matky zoufalé, zničené ztrátou svých dětí, jak proklínaly válku a jak se rouhaly ve své bolesti! Kolik to bylo nezaslouženého bolu, na každém kroku. Tam se měli poslat původcové všeho toho neštěstí, tam by jistě zešíleli hrůzou, při pohledu na to, co tak lehkomylně zavínili.

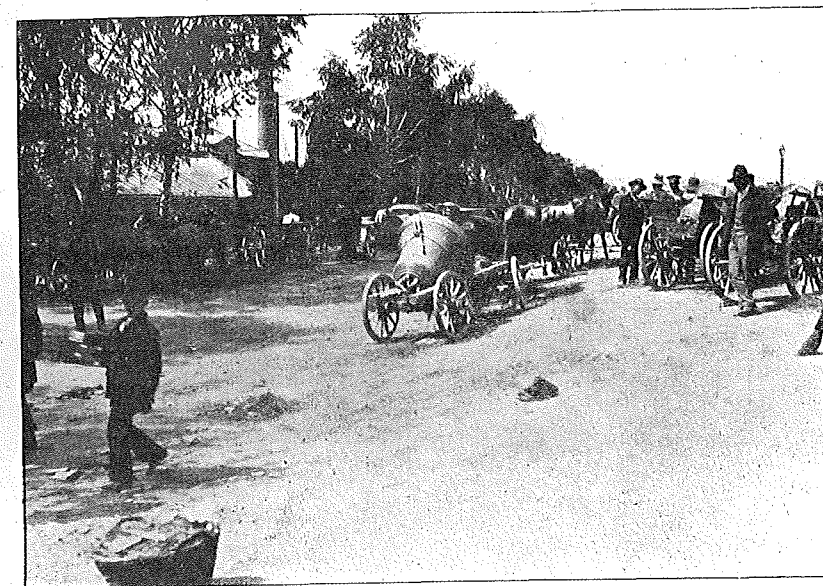
A tak to šlo dále pochodovým životem se všemi jeho přednostmi i útrapami. Ustupo-

valo se tempem čím dále rychlejším. Nevyhledávaly se ani vesnice k přenocování a nocovalo se mnohokrát na kyprém mechu nekonečných hvozdu. Nikde jsme se nezdržovali, a stržení proudem, probírali se dále a dále k východu. Snad bude se to zdát pravdě nepodobné, že právě v těch krajích, plných močálů a bažin, zažil jsem největší žízeň v životě. Snažil jsem se být opatrný a napil se vždy ráno hodně čaje a nabral ho obvykle dostatek do polní láhve na celý den, ale stalo se přece, že jsem nemohl žízeň uhasit, ač veškerou zásobu vody jsem vypil. Voda byla všude kolem a na mnohých místech, kdyby člověk sešel se silnice, snad by se i utopil a přece vody k pití nebylo možno najít. Všecky potůčky, studánky a vůbec veškerá voda daleko podél cesty, byla proměněna v husté bahno dobyt看, který ve snaze a nutnosti napít se, mísil ji s hlinou v husté bahno. Měl jsem hroznou žízeň. Slunce přímo peklo a ostrý, žhavý písek, rozvířený stálým úprkem nesčetných povozů, pohybem dobytka i lidí, řezal nesnesitelně v ústech a hrdle. V nějaké vesnici přišel jsem do jedné chaty s rozhodnutím, že musím dostat vodu za každou cenu. Na moji slušnou žádost o vodu odpověděla mi nějaká ženská, snad to byla židovka, že vodu nemají, abych neobtěžoval a vůbec, že je to hrůza, co by všechno vojáci nechtěli — a já chtěl jen vodu! Bezohlednost ta mne opravdu rozčilila, rozkřikl jsem se na babu, že vodu musím dostat a napřáhl proti ní vintovku s výhrůžkou, že si vodu vynutím třeba po zlém. To pomohlo, a odněkud donesla nádobu s páchnoucí vodou, ale já se neohlížel na nic a pil nenasycenými doušky a hned veseleji šel dále. Když jsme odpočívali nebo nocovali hlouběji v lese, nebylo nikdy o vodu nouze — vyryla se lopatkou jamka a bylo vody dostatek.

Až za řekou Jasoldou jsme se déle zdrželi, zařídili se pohodlněji v nějaké stodole, a snažili se o náležitou restauraci svého vzácného těla. Dovoliti jsme si to mohli, poněvadž jsme byli po prvé u štábu na zasloužené zotavené. Měli jsme se tam dobře, zužitkovali jsme i několik vepřů a ovcí, které jsme lacino koupili u běženců. Že jsme všechno dobře spotřebovali, dá se jistě předpokládat, ale zvláštní pochout-

kou naší party byly přece jen játra, ledviny, srdce a podobné znamenitosti. To byly pro nás opravdové lahůdky. Dnes, u plných hrnců, to nedovedeme pochopit, ale tehdy, tehdy to byla báseň požitků a nenahraditelná rozkoš. Já se do vaření nepouštěl, na to jsme měli odborné kuchaře, kteří s náležitou vážností prováděli, pro nás obvykle smrtelníky, neznámé a tajemné umění. Když bylo všechno připraveno, uchystán oheň, seskupili jsme se zvědaví a žádostiví, jako kolem posvátného ohniště, a kuchař připravoval své zázraky. Žádný ani nedutal a pozoroval i nejmenší záchvěv tajemného hrnce, v němž se ty božsky

že dostane odpověď: hraběti Potockému, nebo Zamojskému či knížeti Radziwilovi. Tisíce a tisíce desjatin nejkrásnějších lesů, rozdělených na pásma širokými, nekonečnými průseky, tvořilo ohromné bohatství několika rodin, a tamní mužik, aby uhájil život svůj a rodiny, musel tvrdě pracovat za několik kopjek pro daleké a vzdálené pány. Přišli jsme do kraje naprosto zaostalého a nedotčeného ani průměrnou, nízkou úrovní ruského lidu. Tamní lid neměl snad žádných potřeb a také mimo soli a snad vodky skoro ničeho nekupoval. Veškeré části oděvu hotovili sami z konopí, lnu a vlny, boty většinou neznali a

Za ústupu České Družiny: odvázení zvonů do Ruska.

Foto Památník Odboje.

dobré věci připravovaly. Konečně do hrobového ticha zaznělo dlouho očekávané »hoto vo«. Stálo jistě za podívanou, jaká radost a blažené očekávání rozprostřelo se na tvářích šťastlivých společníků. Ano — kdo to dnes pochopí, jak málo bylo člověku třeba k spokojenosti! Nebývali jsme však sobci a hosty našimi bývali ty maličké, nebohé ztracené děti, které se radovaly při našich hodech s námi.

Však brzy jsme pokračovali dále na své pouti nekonečnými lesy, které všude skrývaly tajemné močály, rašeliníště, jezera, nesčetné potůčky a řeky. Tak jsme šli celé týdny a měsíce a jestli se někdo otázel, komu to všechno kolem náleží, mohl být ujištěn,

chodili v každé době jen v lýkových laptích. Místo hřebíků užívali dřevěných klínků a jimi také nahražovali všude železo. O pluhu, jak se užívá u nás, neměli ani zdání a chudá svá políčka rýpali, v pravém smyslu slova silnější, zahnutou, k tomu účelu upravenou větví, a do jha zapřaženými voly. Až na okraji Polesí nacházeli jsme chaty zámožnějších, kde svítily petrolejem. Všude jinde svítily jen smolnými loučemi. Za dlouhého pobytu v těch krajích, kde prožili jsme mnozí skoro celá dvě leta, zdálo se nám, že není ani jiný život, a to, co bylo, že to jsou jen vzpomínky na krásnou pohádku. Příkládajíce každým okamžikem lučinu, aby osvětlení chaty neuhasl, přicházivalo nám na mysl, že

jsme někdy vidali i světla elektrických žárovek, že u nás vařili a pekli na praktických a pěkných sporácích a tam hospodyně odváženě balancuje s hrncem na vidlicích, aby jej dobře postavila do rozpálené pece. Ale u nás jsme měli i komíny, aby kouř odváděly nepozorovaně mimo dům, a my museli, když se v chatě zatopilo, sehnouti se hezky k podlaze, nebo sednouti na nízkou stoličku, a čekat, až kouř nashromážděný u stropu vyjde pootevřenými dveřmi, neboť komín, kterého si u nás vůbec nevšímáme, namnoze také neznali a kouř z kamen prostě pouštěli do chaty a dveřmi ven. Konečně i taková chata v zimě byla námi vyhledávána, poněvadž měla tu výhodu, že se muselo větrat, když měl kouř vycházet a vzduch v takové primitivní chatě byl vždy čistý. V chatě tamních obyvatel nebylo mnoho nábytku. V jednom rohu byl dobrý, pevný dubový stůl, kolem stěn široké lavice, u dveří proti peci police na nádobí a nad stolem v rohu několik svatých obrázků a ikon. Postel neznali a nahrazovaly ji prosté prkenné palandy, na které se prostíraly houně, některé části teplého zimního oděvu a přikrývalo se kožichy. Dětem a starým hospodářům byla vyhrazena pec, která byla v zimě stále obsazena. Podlaha, rozumí se, nikde nebyla, tvořila ji jen upěchovaná zem. V zimě do chaty náležely pod pec slepice, a kohout obstarával náš moderní budíček. Pravidelně s přesností stroje ozval se vždy ve dvě hodiny ráno, pak za hodinu a ještě jednou, a my ho s toužou pravidelností posílali ke všem rohatým. Kohout hrál však důležitou úlohu pro hospodáře, poněvadž po prvním jeho ozvání slezl s pece, hodil na sebe nezbytný kožich a loudal se do stodoly, aby při loučce, nebo blikání olejové lampičky, sám, jednotvárným klepotem mlátil obilí. Bylo nám divné takové ranní vstávání a pak třeba celodenní povalování na peci, a přišli jsme na to, že tak se tam lidé vzájemně napalují, aby ukázali, jak jsou pečliví a příčinniví hospodáři, když je bylo slyšet ještě za hluboké noci mlátit obilí. Že se pak povalují na peci ve dne, předpokládali asi, že druzí o tom nevědí.

Ve stravě neznali také přepychu, a tu tvořily hlavně brambory, všemi možnými způ-

soby připravované, ale převážně v peci pečené. S mlékem tvořily každodenní večeři, a my si dali často říci a brali účast na bramborových hodech. Důležité byly kroupy, různé kaše, z nich význačné místo zaujímala pohanka, která i ruskému vojsku byla skoro každodenní a celoroční potravou. K maštění používali většinou oleje, který ze semene kopí a lnu lisovali. Zvláštní pochoutku jsme našli v jednom místě, kde pražili lněné semeno na pekáči v peci, pak je se solí rozmělnovali a pojídali s brambory. Také mně to dobře chutnalo. Hlavní bohatství tamních hospodářů tvořil hovězí dobytek, kterého chovali poměrně velmi mnoho, vypásali na četných pasekách a lukách. Trávy rostlo všude dostatek, ale dělání sena bylo namnoze velmi obtížné. Tráva musela být často kosena ve vodě, někdy dosti hluboké, dopravena na pevná místa k usušení a seno zůstalo venku až do zimy, kdy teprve se mohlo po ledu a pevně půdě odvážeti. Ženy mimo své obvyklé práce hlavně připravovaly len a kopí, a mívaly ho zhotoveného celé velké balíky, uložené v truhlách nebo i vysokých sudech, v nichž přechovávaly i obilí. Možno říci, že tam ženské předly v každé volnější chvíli. Již malé děvčátko dostalo své vřeten a muselo se učit jím kroutit a kroutilo jím pak celý svůj život.

Přebývání v takové chatě bylo pro nás, hlavně s počátku, velmi trapné a vždy málo lákavé. Jak jen bylo možno, stěhovali jsme se do stodol, kde jsme se cítili mnohem volnější. Nesnesitelné byly pro nás hlavně štěnice, které nám často život ztrpčovaly, a hlavně spánek znemožňovaly. Přimo hrůzu u nás vzbuzovala celá stáda hmyzu, u nás zvaného rusy, který tam nazývali »prusaky«. Okolo peci, na stěnách, na stropě, bývalo jich bezpočtu. Často se stávalo, že i do jídla padali, ale z domácích nikdo jich nehubil. A snad právem, poněvadž byla to vlastně zdravotní policie a kdyby nebylo jich, byly by zdravotní poměry v chatách, daleko ještě horší. Je těžko činit dnes takové uzávěrky, ale jak je to smutné, tak je to pravdivé. Při všech těch primitivních poměrech, byl negramotný ten lid dobrý a veselý a žili jsme s ním většinou dobře, ale vždycky až byly

překonány první obavy před vpádem nezvaných hostů a po vzájemném poznání. Jak často příchod náš vítali s protesty, pláčem a bédováním, tak zase neradi se s námi loučili, plakali a litovali, že jejich »Čechi« odcházejí. Že mládí se scházelo, že zapřádaly se i románky a kvetla snad i láska k prostým těm lesním kvítkům, někdy neobyčejně sličným a zajímavým, nesl s sebou již vojenský život, který byl ještě zdůrazňován opuštěností a marnou touhou.

V takovém prostředí jsme ustupovali až na velký statek Svěněcký. Odpočinek u štábu mne již dlouho nebavil a proto jsem vítal příležitost, když mohl jsem se přihlásiti do ruské kavalerie, pro kterou vybírali 8 družinníků. Zase jsem se loučil s třetí rotou, s dobrými kamarády a odcházel pracovat pro naši věc jinde, kde jsme byli neznámí. Z kavalerie, pro kterou jsme se rozhodli, vyklubal se elitní sbor carské jízdní osobní gardy a my všichni byli přiděleni pluku osobní gardy jízdních granátníků. Když nás konečně zařadili do eskadrony, přivedli před vysoké, černé pěkné koně, snad se i dušička zatetelila rozpakami, ale bylo nutno nasedat a učit se válčit, prý více rytířsky. Já měl již svého koně před válkou a proháněl ho na zakavkazských stepích v divokém zápolení s Tatary, proto nečinila mi jízda nějakých obtíží, ale některým z našich nedařilo se tak, jak předpokládali a brzy odešli. Nám nastaly daleké jízdy na přední hlídky po nekonečných bažinách a lesích kolem Ogiňského kanálu a na celém prostřívání, tak zvaných »pinských blat«. Nastupoval již podzim se všemi krásami v lesním prostředí, když skoro denně jezdili jsme úzkými pěšinami přes močály, dalekými cestami, vyztuženými nesčetnými kmeny, aby se mohlo s místa na místo přejíždět. Vyjžděli jsme na daleké rozvědky proti nepříteli, vydání často náhodným setkáním proti nám stojícím jízdeckým částem německým. Jaké poměry nás obklopovaly a v jakých situacích jsme se někdy nacházeli, možno ukázati tím, že jednou vyslaný náš půleskadron na rozvědku, zabloudil důkladně, že po 12 hodin jsme jezdili všemi možnými směry, až jsme se dostali v hluboké, tmavé noci do nebezpečné blízkosti nepřátelských okopů a jen

podle mluvy jsme poznali, kam jsme zajeli. Jindy opět Němci takovým způsobem zašli k nám a nemohli pochopit, jak je to možné, když určitě předpokládali, že jedou správně k svým a zatím octli se u nás v zajetí. Také vyjžděka k předním strážím byla spojena se značným rizikem. Jednotlivé stráže byly rozestaveny někdy i 1 km od sebe, skryté v zapadlé kupce sena, jindy na okraji paseky v malém zakopčiku. Vojáci, kteří odpočívali, byli s koňmi daleko v lese, kde udržovali malý oheň, často ve vyhrabané jamce ukrytý, aby září neprozradil naši přítomnost. Za takových poměrů se stalo, že Němci náhodou prošli řídký řetěz našich stráží a ze zadu pak napadli sousední hlídku. A takových a podobných příhod byla celá řada. Nejhuře však pro nás bylo, když jsme museli pěšky po ledu chodit na hlídky, přes daleké močály, rákosím a ostrou travou zarostlé, kde nepřítel stále nás střelbou a výpady znepokojoval. V takových případech nelíbila se nám hlavně daleká chůze, na kterou jsme v jízdecké zbroji nebyli zvyklí a zvláště dlouhé, až skoro po paty sáhající pláště nám delší chůzi ztěžovaly.

Vánoce toho roku prožili jsme v židovském městečku David Gorodku, kam jsme přijeli na krátkou zotavenou, k doplnění a správě oděvu a výzbroje. Odpočívat nás tam také nenechali, nýbrž naopak honili na cvičení takovým způsobem, že jsme si přáli být co nejdříve zase na posicích, kde jsme byli všeliké té sekatury uchránění.

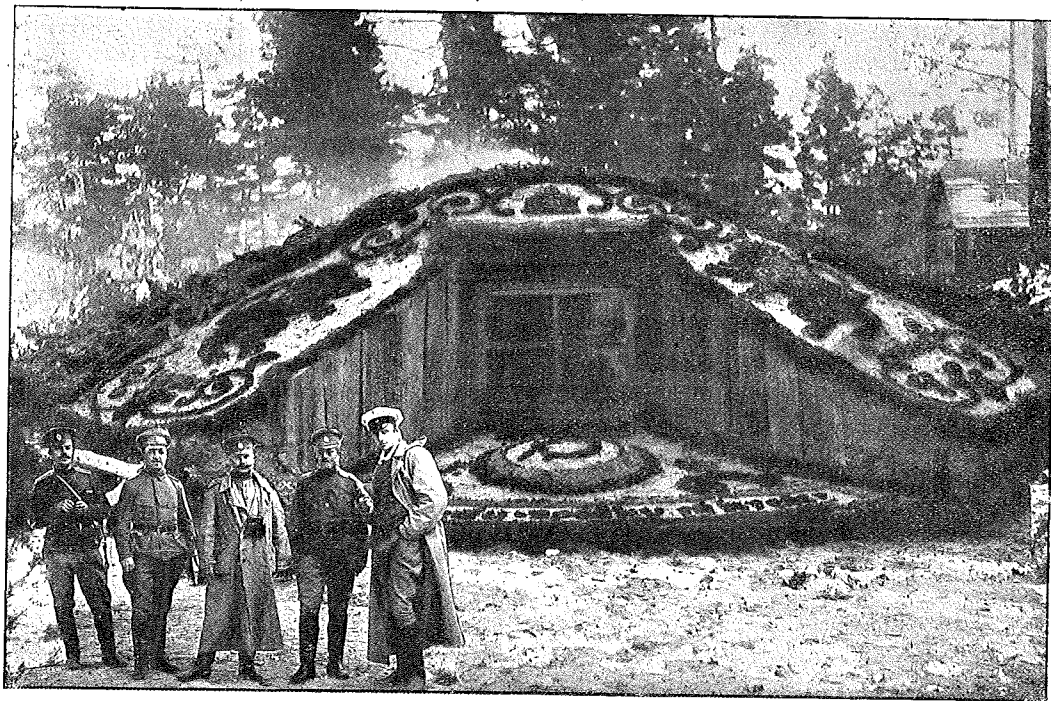
Za svého pobytu v kavalerii, přímo v čisté ruské vojenské části, velice jsem získal na vědomostech o životě ruského vojáka a člověka vůbec. V těch docela mimořádných poměrech nějak odhaleně vystupoval čistý charakter každého a zvláště falešnou kulturou nedotčeného ruského mužika. Tam velice jsem si oblíbil ruského člověka, ubohého ve svém bezpráví a přece se všemi právy na plný život. Ruský voják nesl na sobě ohromnou práci a tíhu nekonečné fronty, bojoval slepě, šel na smrt na pouhé pokynutí svého velitele — bez jediného důvodu a příčiny, proč má bojovat. Opravdu bylo těžce, zvláště ruskému člověku pochopiti, proč má umírat a proč má zabíjet neznámého člověka. Ne-

mohl nikdo nadchnouti ty dobré muže pro nějaké výbojné plány, pro dobytí nových zemí, když on, mužik, viděl dosud kolem sebe nekonečnou Rus, na které právě on byl bez země i bez práva. A právem se tázal, co mu to prospěje, když dobude i Haliče, když věděl přece určitě, že na něho se nedostane ani nejmenším přídatkem země, po které tolik toužil! Pro koho tedy měl jakousi Halič dobývat, nebo konečně Cařihradu, o kterém třeba věděl více, nebo alespoň tolik, že před ním stáli ruští vítězni vojáci, ale nedosáhli ho pro pletichy nynějších přátel. A nadchnouti

zemi a pod svým carem. Byl v tom snad již osud, že ruského mužika honili na všechny fronty Evropy a ve všechny dřívější doby do bojů za cizí zájmy a že jiní brali užítky a jen on vždycky vycházel s prázdným. A přece jen ten mužik bojoval udatně, sebeobětavě, vítězil a byl obávaným nepřítelem. Nešel na vojnu jako bojovník za ideu, byl donucen systémem, poslouchal, dokud musel a umíral, dokud ho k tomu nutili.

Nikdy jsem nepoznal v našich řadách tolik dobré kamarádké vůle a ohledů, jako právě v ruské č. sti. Nikdy se nedíval žádný, kolik

Pinská blata; ozdoba zemljanky, před ní štáb České Družiny. Foto Památník Odboje.

ho pro osvobození utiskovaných národů slovanských, třeba nás Čechů, bylo také těžko. Měli právě smutný případ na Bulharech a pak nás vůbec neznali. Také poukaz na Němce a jejich rozpínavost nenalezl pochopení a říkali přímo, kdyby i Němec přišel, že jich v jejich vesnicích nechá a pak že je to vůbec jedno, kdo jim poroučí, poněvadž oni stejně jen poslouchají a jsou úplně bez práv. Často jsem s vojáky hovořil na toto thema a nikdy mne nepochopili, jen se divili, že my jsme přišli dobrovolně na vojnu a jdeme proti svému caru, když u nás máme všechna práva a volnosti a všecko to, co oni nemají ve své

kdo si běře ze společného jídla nebo pod., přáli si upřímně navzájem a byli vždy veselí, bez té naší zbytečné nervosity a často neužitečné kritiky a nadávání na všecko, na všecko doslova. Psával jsem často našim kavaleristům dopisy, jim došle pročítal a viděl jsem mnoho bolu a stesků válkou způsobených. Zvláště se líbivalo svobodným, když jsem pustil úzdu své fantasie v dopise, který byl určen děvčeti. Často jsem psával opravdově, slova plná citů, která naplňovala i mou duši. Někdy jsme zpívali ty dojemné ukrajinské dumky, jindy zase bojovně, často nechutné vojenské nejnovější plácaniny. Hra

v karty patřila k nutným zábavám vojáku našeho kroužku, ač já sám nikdy nehrál.

Příznávám se rád, že cítil jsem se dokonale spokojen v té době. Poznal jsem mnoho nového, mohl uvažovati o mnohém, nač bych nikdy nepřišel. Můj kůň Čalma, totiž Maňka, jak jsem ji běžně nazýval, stala se brzy docela kamarádkou. Naučil jsem ji na zavolání, že sama přiběhla pro cukr nebo chleba. Jen dvě velké chyby, kterým jsem ji neodnaučil, byly, že se hrozně bála automobilů a pak, že když se jí zachtělo, přetrhla všecko, na čem byla uvázána a šla se proběhnout. Snažili jsme se ji přivázat důkladně na silný řemen, nebo i na drát, ale všecko marně. Když neutrhla na čem byla přivázána, přetrhla ohlávku a utekla, ale na moje zavolání přiběhla a z toho jsem měl radost.

Jednou však udělala Maňka skandál celému zvodu a tak mě rozhněvala, že dostala, jak snad nikdy. Zvod náš měl službu u plukovního georgievského standartu (prapor) a po přechodu měli jsme uložiti standartu u velitele eskadrony, který tehdy bydlil s velitelem pluku, jímž byl vždy generál. Vystrojili jsme se čelem k domku, trubači zahráli plukovní marš, my stáli v pozoru a vzdávali šavlemi čest, když v tom se přihnul automobil a bylo po paradě. Maňka to všecko rozházela a nebyla k uklidnění. Čerti vědí, co tehdy do ní vlezlo, ale byl to hotový cirkus, když mne nosila hned na zadních nohou, hned divoce skákala a bila zadkem. Mé postavení bylo hrozné, nejen tím, že to byla ostuda pro mne a pro celý zvod, ale ta podívaná pro všechny! Dostal jsem vynadáno, ale četař vzal mne v ochranu a vysvětlil veliteli, že zná toho koně, že to dělal i dříve a snad i hůře.

Slabost moje v té době, jako vždy, když jsme byli daleko vzdáleni od dráhy nebo městečka, byla shánka po novinách. To již věděli všichni a také noviny u mě našli, když nebyly u nikoho. Že jsem musel noviny přímo dobývat různým způsobem, když jsem nebyl na žádné abonován, se rozumí, ale dovedl jsem si je vypůjčovat, u koho jsem je

nalezl. Bývali to většinou židé, nebo i kněží a učitelé. Stávalo se však, že noviny nebyly nikde, a tu jsem úkradkem osedlal koně a odejel často bez dovolení na nejbližší stanici a jezdil i 15 verst koupit noviny. Nebylo by zaznamenáno všecko, kdybych nenapsal, jaký jsem v té době počal býti kuřák. Byl jsem vášnivým ctitel «machorky», takového divného ruského tabáku, který nám všem znamenitě chutnal přes to, že druhému odporně přímo zapáchal. Chutnala nám machorka a mnoho našich kuřáků jistě ještě dnes vzpomíná toho dobrého kuřiva. Kouřil jsem tehdy anglickou lulku. Hned v r. 1914 koupil jsem si v Kyjevě pěknou anglickou dýmku a pravý anglický tabák, ale tehdy jsem ještě kuřákem nebyl. Tím mne udělala machorka a také jsem kouřil, když nebývalo jinak, celý den, ač jsem zvláštní důraz kladl na kouření po jídle, kdy to nejen znamenitě chutnalo, ale i tu vojenskou stravu napomáhalo trávení. Nemohl jsem si po celou dobu na špatné trávení stěžovati. Věřil jsem, že mi kouření dělá dobře, chutnalo mi a uspokojovalo mě, když bylo nejen nudně, ale když i všelijaké divné myšlenky chodily hlavou.

V pluku jízdních granátníků osobní gardy byl jsem skoro rok a za změněných poměrů po brusilovském nástupu žádal jsem s třemi bratry o přeložení do našeho prvního střeleckého pluku mistra Jana Husi, který zatím vyrostl z České Družiny. Rodná moje třetí rota pracovala dlouho a úspěšně nám po boku na Ogiňském kanálu a v pinských močálech. Štáb od podzimu 1915 nacházel se na statku Ivani, blíže Slucka, v Minské gubernii. V pluku byli jsme všichni přiděleni jízdní ordonanci a přecházeli s místa na místo stále mezi lesy, hvozdy poleské krajiny západního Ruska, mezi tím prostým a dobrým lidem. Život a činnost naše úzce byla spjata se vším tím krajem a my zapadli do tamního okolí, a často a často vzpomínali na dalekou, krásnou naši zemi, na jiný život, na radostnější domov, na své milé, tam za těmi nekonečnými lesy na západě, kam naše pozdravy neslo zlaté zapadající slunce.

X

CESTA DO DRUŽINY

JAN PANOCH

Bylo to 1. července r. 1916, kdy hlouček nás bývalých jednorokých dobrovolníků rakouské armády odjížděl rozmnožit řady rakouské monarchie. Tento den znamenal jistou hranici v našem životě. Dobojovali jsme již vnitřní boj, zúčtovali jsme s minulostí a všechny naše touhy i naděje patřily budoucnosti.

Většina byla v ruském vojenském stejnokroji, pouze dva jsme byli v civilních šatech. Čepice měli jsme ozdobeny červeno-bílou stužkou, která poutala k sobě zraky všech lidí. Čekali jsme na nádraží. Jelikož vlak měl zpoždění, usadili jsme se v hloučcích u nádražní budovy a kolem nás seskupili se zvědavci, kteří se nás začali vypyatvat, co jsme zač. Nemohli pochopit, že jsme Češi a že jdeme dobrovolně na frontu. Otázky sypaly se jedna za druhou. Jedni nevěděli kdo to jsou Češi, druzí se divili proč jdeme bojovat, když již jednou ve zdraví jsme vyvázli a třetí konečně, jak je to možné, že jsme »Austrijáci« a jdeme opět proti Rakousku a nemohli pochopit, jak budeme moci věrně sloužit ruskému caru, když jsme rakouského zradili. Ze všech těch otázek bylo nám již horko. Temperamentnější z nás se začali rozčilovat. Ulehčilo se nám, když v dáli zahvízdala lokomotiva vlaku. Cestující začali se rozbíhat ke svým zavazadlům a i my chápali jsme se svých ranců a nezbytných čajníků, bez nichž nedá se v Rusku cestovat a čekali jsme na vlak.

Vlak přijel, ale byl úplně obsazen, takže museli jsme se rozmístiti po vagoněch, jak se to dalo. Doprovázející nás ruský poddůstojník zapřisahal nás, abychom se mu neztratili. Vystupovatí jsme měli všichni v Omsku.

Každý z nás snažil se dostat místa aspoň k sezení, když ke spaní jsou již obsazena, avšak ani ta nejsou k nalezení. Protože nejsme příliš vybíravými, nalézáme rychle místa docela pohodlná a to u stropu v příhrádkách na zavazadla. Ovšem jsou to místa pouze k ležení. Nám však to nijak

nevadilo. Našeho příkladu následují i stojící v chodbě ruští vojáci. Tak dostávám po pravé straně souseda desátníka Fedora Vasiliče Bočkova, od 33. sibiřského střeleckého pluku, který jede domů, kamsi do Tomské gubernie, podívá se na ženu a děti, ačkoliv mu není mnoho přes 20 let. Vypravuje, že byl nepřetržitě na frontě od počátku války a že v posledním měsíci byl raněn u Baranovič při bodákovém útoku a proto že dostal dovolenou na zotavení. Za několik minut znal jsem snad polovinu jeho života: V osmnácti letech se oženil, vzal si šestnáctiletou, jest u otce na statku, má rád svou ženu a děti a těší se, že ji brzy zase uvidí atd. V rozhovoru ani nepozorujeme, jak rychle cesta ubíhá. V Isil-kul vycházíme pro čaj a tu ve stanici setkáváme se s hochy většinou od 75. pěšího rakouského pluku, kteří pracují na stanici. Stěžují si, že s nimi nyní špatně zacházejí snad proto, že jsou přihlášení také do vojska. Závidí nám, že již jdeme a oni, že stále jen čekají. Vypravují, jak si šetří na stejnokroj, nebo aspoň na vysoké boty. Čaj nám již dávno vychladl a my nemůžeme se rozejít. Každý má něco na srdci, s čím potřebuje se svěřit. Nejvíce trápí nás všechny nedostatek zpráv z vlasti. Většina nemá dosud ani řádku z domova; a ten který má, opět nařiká, že dostal celý lístek zaškrábaný, takže má jen čistou adresu. Třetí zvonek však přerušuje naši rozmluvu a my naskakujeme do vozů s přáním plného zdaru.

Před Omskem přišel provázející nás »konvoj« se sdělením, že vystupujeme na stanici Kolomzino. K večeru dojeli jsme do této stanice a vystupujeme. Všude pohybuje se mnoho zajatců různých národností. Většina jich pracuje na stavbě železnice a to jednak na stavbě druhé koleje z Omska na východ a na opravě trati vedoucí na Tjumeň. Pro nás jest již zde připraven prázdný vůz, do něhož nastupujeme a as po hodinovém čekání odjíždíme k Tjumeni. Jest pozdě večer a začíná se šerití. Krajina jest místy bažinná a jako

mrtvá. Unaveni jízdu usínáme. Ze spánku však budí nás štípání komárů, kterých je zde obrovské množství. Probudili jsme se přes to dosti pozdě, takže již máme větší část cesty za sebou. Projíždíme krásnou rovinou, poskytující nádherný pohled na obrovské lány pšenice. Něco podobného ve své domovině neuvidíme. Kam oko dohlédne — samé obilí. Krátce po poledni jsme dojeli do stanice Tjumeň — cíle naší cesty. Při vjezdu do stanice překvapuje nás velké množství vojska na stanici, vojenská hudba a nejvíce český prapor značné velikosti s malovanými znaky země koruny české a Slovenska. Prapor drží statný voják s malou brádkou do

»Bože, cara chraň«. Hlavy všech, jak na povel se obnažují a prapor kloní se k zemi. My stojíme ve dveřích vagonu s hlavami obnaženými a ani nedýcháme, jen zraky naše těkají s místa na místo — nenalezajíce místa, kde by se měly zastavit. Hudba dohrála, hlavy se pokrývají, následuje povel »volno« a velitel posádky loučí se s odjíždějícími dobrovolníky a přece jim osvobození, ruské »šťastlivé puti« (šťastnou cestu); hromové »Zdar« je mu odpovědí. Následuje povel »smirno«, hlavy se obnažují a hudba hraje naši národní hymnu »Kde domov můj?« Zraky se kalí opět, neboť zalétáme duchem do milované vlasti, k svým drahým, pro něž

Skupina Čechoslováků před vstupem do legie.

špičky zastříhnutou, v Rusku neobvyklou. Tu již náš vlak zastavuje a my vidíme, že čepice vojínů jsou ozdobeny červenobílou stužkou a že vojáci jsou vlastně naši dobrovolci. Tážeme se železničních zřízenců, zda naše dohady jsou správné a dostáváme kladné odpovědi.

Příznám se, že při pohledu na řady odjíždějících vhrnuly se nám nezadržitelně slzy do očí neboť jest to něco tak radostně rozrušujícího a při tom tak dojmavého, že nemožno se udržet. A nejdojemnější akt právě začíná. Před řady odjíždějících (jichž je na tři sta) předstupuje kapitán N., velký přítel Čechů a hlasem mohutným velí ruské »pozor«. Hudba začíná ruskou národní hymnu

chceme obětovat vše i svůj život. Hudba dohrála, hlavy se pokrývají, následuje povel nastupovat, načež odjíždějící po třiceti nastupují do připravených vagonů. Vše dělo se tak přesně, bez hluku a bez zbytečného přebíhání, že to vzbudilo obdiv ruských důstojníků, pozorujících se zálibou nastupování našich hochů. Vyskakujeme z našeho vagonu a běžíme k odjíždějícím dobrovolníkům, neboť každý z nás má mezi nimi několik známých. Sdělujeme si poslední zprávy a novosti z vlasti. Těšíme se na brzké shledání v Kyjevě a loučíme se bratrským políbením. Vlak odejel a nás ujali se dobrovolci, kteří provázeli odjíždějící a kteří ještě museli zde zůstat a odešli jsme s nimi do zajateckého

tábora. Šli jsme za zpěvu českých písní a ve vojenském pořádku, takže budili jsme opět pozornost.

Tábor se nacházel za městem, nad řekou Taarou a pozůstal ze dvou oddělení. V jednom byli ubytováni ruští vojáci a ve druhém zajatci různých národností. Nyní byl zde také koncentrační tábor československých dobrovolníků a před námi bylo zde shromaždiště Jihoslovanů, kteří odjeli do Oděsy, kde se formoval srbský armádní sbor. Velitelem zajateckého tábora byl praporečnick Krabcov, velký germanofil, kterého chtěli Srbové zařezat, protože je okrádal na stravě a surově se k nim choval. Od té doby choval se k nám slušněji.

Celkem bylo nás kolem sta dobrovolců. Byli mezi námi také dva Rusíni a jeden Polák, kteří se též přihlásili do našeho vojska. Po odbytí různých formalit v kanceláři odešli jsme do připraveného již baráku. Byla to trapná noc. Úžasná spousta blech nás v noci vyhnala, že jsme vzali pokrývku a hledali si venku místo ke spaní v trávniku.

Ráno jsme se dověděli, že jest pravděpodobno, že nějaký čas se zde pozdržíme a proto že bude dobře, najdeme-li si nějaké zaměstnání. Všude prý nás ochotně přijmou, neboť již vědí, že dovedeme pracovat. Silnější, kteří byli uvyklí na těžší práci, pracují v přístavišti a vydělají si značné peníze, až i pět rublů denně. Jiní chodí prý do různých továren na práci a řemeslníci je zaměstnávají rádi.

Bydletí může se též mimo tábor, avšak

v neděli jest povinen každý ohlásiti v kanceláři tábora svoji adresu a vyzdvihnouti si dovolení na příští týden.

Město Tjumeň leží při samé řece Taaře, má as 25 tisíc obyvatel z polovice národnosti tatarské. Krajina je velice úrodná. Zajímavé jest, že jest zde dosti stromů, což v jiných sibiřských městech není. Také vedra nejsou zde tak značná. Naše skupina našla si práci ve skladišti dřeva. Na práci měli jsme řezati klády na polenové dříví. Mzdu brali jsme od sáhu, abychom si více vydělali. Vydělali jsme si as 80 kopějek denně. První dny nás hrozně bolely ruce, protože od těžké nezvyklé práce udělaly se nám puchýře na rukou, jež pak popraskaly a hrozně pálily. Přesto však bylo nám veselo a zpěv ani nepřestával, ačkoliv jsme ze šetrnosti pili hořký čaj. Majitel skladiště byl s námi velice spokojen a měl radost, že za 14 dní bude mít dříví seřezané. Jeho naděje se však nesplnily, neboť sedmého dne po našem návratu do tábora přinesli nám vzkaz z velitelství tábora, že příštího dne odjždíme do Kijeva.

Ta radost se nedá nijak vypsat, ta by se musela viděti. Možno si učiniti aspoň částečnou představu když řeknu, že starý tatík, skoro již padesátiletý, tančil po baráku s čepicí v ruce, výskaje, ačkoliv jindy ani skoro nemluvil. Bratr B., náš velitel, za tuto krásnou zprávu dostal hned »hóbla« s muzikou a se zpěvem, což se hned tak každému nepříhodilo. Trochu se posilivše, rozběhli jsme se do města, abychom jednak uvědomili bratry ve městě pracující, jednak nakoupili

Omsk, ulice za mostem.

Foto Památník Odboje.

zásoby na cestu a pak také bylo třeba vybrati peníze za práci. Za dvě hodiny po došlé zprávě začali se již dostavovati jednotlivci a skupinky ve městě zaměstnané, takže do půlnoci byli jsme všichni pohromadě. Na spaní nebylo ani pomýšlení jednak pro stálý hluk a šum, jednak pro radost z brzkého odjezdu. Ostatně noci jsou zde velice krátké, neb do 11 hodin jest světlo a od 2 hodin se zase již rozednívá. A práce bylo dosti s přípravou na cestu.

O osmé nařízena »prověrka« všech přítomných. Bylo nás kolem 150. Oběd naznačen na 11 hodin, odchod z tábora ve 12 ho-

stráze a velitel posádky. Velitel posádky loučí se s námi dojemnou řečí, klade nám na srdce, že dnešním dnem přestáváme býti zajatci a stáváme se dobrovolníky ruské armády a proto že bude na nás pohlížeti ne jako na obyčejné vojáky, ale na vojáky prochnuté ideou. Radil nám, abychom se vyvarovali všeho, co by mohlo posloužiti našim nepřátelům v Rusku, kteří za námi bedlivě slídí, aby mohli využití našich poklesků k zbránění dalšího formování vojska. Neboť títo naši odpůrci dobře vědí, že nastane-li formování Čechoslováků, bude následovati i tvoření vojenských částí z Poláků, Rusínů,

Celkový pohled na Jekatěrinburk.

din. Ve 3/4 12 nařízeno shromáždění. Seřazujeme se před naším barákem. S pocitů dosud nepocítěného blaha, každý nastupuje s radostí do dvojstupu podle velikosti za úplného ticha. Předstupuje br. B. a předčítá seznam dobrovolníků. Ve 12 hodin přichází velitel tábora, přijímá hlášení o počtu odjíždějících, načež nařizuje odchod na nádraží. Za několik okamžiků opouštíme navždy vrata zajateckého tábora za zpěvu »Hej Slované«. Při procházení městem budíme značnou pozornost zpěvem a pořádkem, což obyvatelstvo hlasitě projevuje. Na nádraží již čeká četa ruských vojáků oddílu t. zv. městské

Rumunů a Italů a tak povstane na území Ruska nová, statisícová armáda zapřísáhlých nepřátel Německa i Rakouska. Proto také naše odesílání k armádě jest spojeno vždy s takovými obtížemi. Na konci své řeči ujistil nás svým přátelstvím a slíbil, že bude přítelem všech těch, kteří nás budou následovati a přál nám úspěchu v našem boji za osvobození vlasti.

Jménem našim poděkoval veliteli posádky za krásná a upřímná slova bratr B. a ujistil, že se vynasnažíme zachovati svůj štít čistý a že praporek, který neseme, buď doneseme domů pokrytý nehynoucí slávou, nebo zahy-

neme, neboť naším heslem jest »svoboda nebo smrt«. Za velebných zvuků ruské a české hymny vše kolem umlklo a nastala dojemná tišina, rušená pouze sykotem páry, deroucí se z vytopeného parovozu. Dozněly poslední akordy hudby, zazněly povely a nastoupili jsme v úplném pořádku do vagonů. Za loučení s ruským obyvatelstvem, které nás šlo vyprovoditi, ani jsme nepozorovali, že již vlak se hnul.

Vše je za námi a vpředu nedohledné neznámo. »Jaká budoucnost nás očekává?«, tanulo každému z nás na mysl a proto seděli jsme drahnou dobu tiše a zamyšleně. Teprve projeté bez zastávky větší stanice nás vytrhávají z myšlenek. Tážeme se ruských vojáků proč jedeme tak rychle a dovídáme se, že jedeme jako zvláštní vojenský vlak. Nás je 5 vozů a ruských 7. Mají s námi jeti až do Branska. Cesta vyměřena jest přes Jekatěrinburg, Perm, Vologdu, Moskvu, Bransk, Konotopy, Kijev. Potkáváme vlaky rakouských zajatců z Brusilova nástupu. Slované jedou na polní práce, Maďaři a Němci do dolů a továren. Češi jezdí většinou již bez »Frantiků« na čepici a ti většinou slibují, že nás budou brzy následovati, jen co si trochu odpočinou. Jsou však také mnozí, kteří slyšíc o účelu naší cesty, bojí se s námi mluvit. Všichni vypadají vysílení a hladoví, nařikají na bídnou stravu v rakouské armádě a na surové zacházení důstojníků s vojáky.

Dvanáctého dne po odjezdu z Tjumeni dojíždíme do Dárnice. Protože stanice Kijev jest přeplněna, budeme prý odesláni až ráno a proto navštívujeme tábor zajatců v Dárnici, kdež jest zajatců jako much. Každý nalézá zde nějakého známého, jehož informuje o české věci a jeho povinnostech k národu a vlasti. Zde také bylo české výzvědné a protivýzvědné oddělení, vedené kapitánem Zajíc-

kem, složené z českoslov. dobrovolníků, většinou bývalých to rakouských vojáků, kteří ovládali veškeré jazyky rakouské monarchie a tak při výslechu zajatců získávali cenných zpráv o stavu Rakousko-Uherska.

Ráno odjíždíme do Kyjeva. Jest právě neděle a proto ulice jsou plny. Nebudíme však již zvláštní pozornosti, protože takových skupin přešlo zde již asi mnoho. Překvapuje nás jen to, že zde volně na ulicích pohybuje se množství zajatců v »parádních uniformách« se všemi odznaky, což v Sibiři jest již přes rok zakázáno. Později jsme se dozvěděli, že to jest práce gubernátora Médera, známého příznivce Rakušanů. Jelikož náš příjezd byl v záložní rotě čsl. pluku ohlášen, byl nám poslán na nádraží naproti průvodce, který nás dovedl do budovy university na Vladimířské ulici, kde byla umístěna záložní rota »České družiny«.

Přicházíme právě k obědu, který i pro nás jest připraven. Zastavujeme se na nádvoří a skládáme svá zavazadla. Vítá nás prap. H. upřímnými a nehledanými slovy a rozděluje nás část do třetí čety a menší část do čety první, k praporu Č. Po obědě odvádí nás do připravených místností a tu jsme se shledali s bratry z posledního transportu, kteří nám radostně sdělovali své dojmy. Jsou všichni velice spokojeni a možno říci šťastni; na nic si nenaříkají, snad jen na pozvolné odesílání pochodových rot na frontu. Chválili si jak stravu, tak výstroj, výcvik, bratrské zacházení představených s podřízenými, všude pořádek přímo vzorný, udržovaný dobrovolnou kázní všech. Jelikož většina bratrů odešla, zůstáváme v budově jense služebními orgány a s nemocnými, vyměňujeme si mezi sebou první dojmy a těšíme se na nový život svobodného československého vojáka.

X

V ZÁLOŽNÍ ROTĚ V KYJEVĚ A. CECHMAJSTR

Bylo to odpoledne 25. května 1916, když seřadění po čtyřech, vyšli jsme svobodni ze vrat pověstné Dárnice. Dárnicí jsme tentokrát jen procházeli. Pracovali jsme od října 1915 na stavbě zákopů v Mostišti u Svjatošina a v Korostyševě. Tam přihlásili jsme se dobrovolně do československého vojska u velitele pracovní družiny, ruského kapitána, jehož jméno vyprchalo mi z paměti. Po tříměsíčním netrpělivém čekání došlo povolení od ruských vojenských úřadů. Cesta do čs. vojska vedla branami Dárnice, kde jsme byli škrtnuti ze seznamu zajatců a odesláni do Kyjeva. Bylo nás 22 Čechů a 1 Slovák (Michal Galbavý). V Dárnici zničili jsme všechny dopisy i fotografie svých drahých, jako bychom chtěli přerušiti všechna pouta, která by nám mohla překážeti v odhodlání bojovati za svobodu národa. Já ponechal si jedině zápisník z rakouské fronty a ze zajetí. V Dárnici připojilo se k nám ještě několik dobrovolců a tak vzrostla naše výprava na 30 hlav. Provázeli nás jeden dobrovolník z »České komandy« z Dárnice, nesoucí naše papíry a seznam přihlášených.

Sluníčko se vesele smálo a hrálo, když jsme přecházeli mohutný most přes řeku Dněpr. Zlaté bání kyjevských monastýrů, cerkví a paláců leskly se uprostřed probouzející se zeleně a sadů, vítající nás při vstupu do staroslavného města. Když procházeli jsme ulicemi Kyjeva, spustil se vlahý, jarní déšť — náš hlouček však pochodoval s veselým zpěvem středem ulice. — Moskovská ulice č. 22; brána označená ruským nápisem: »Zapasnaja rota Češko-Slovackaha strělkovaha polka«. Branou vešli jsme do nádvoří kasáren »Záložní roty Československého strěleckého pluku«.

Rozšířením České Družiny na československý strělecký pluk, byl záložní oddíl, přidělený u 26 záložního praporu ruského v Kremenčuku, rozšířen na záložní rotu, která byla pak přestěhována do Kyjeva.

Budova na Moskovské byla typická stav-

ba ruských kasáren. Vpředu do ulice prostranný dvůr, uzavřený v pozadí budovou kasáren, stavěnou do půlkruhu.

Jakmile jsme vkročili do dvora a naše píseň: »Čtvrtého července« — rozlehla se nádvořím, vybíhali dobrovolci, jsoucí v té době u záložní roty, nám vstříc. U vchodu jsme se rozešli hledati známé. Volání: »kdo jste od Brna, z Budějovic, Ostravy, Plzně, Prahy« a pod. usnadňovalo nám nalézt krajaný. Mezi hledajícími vynikal br. Pichner, kdesi ze severní Moravy, který horlivě shledával »Moraváky« a s velikou radostí nám dokazoval, že doposud mají v československém pluku »Moraváci« většinu. Z naší výpravy však velkou radost neměl, bylť jsem z Moravy pouze já sám.

Nenaleznuv mezi přítomnými žádného krajana z rodiště, ani z okolí, pocítil jsem v nitru jakousi radost, že jsem nepřišel poslední, naopak, že jsem první na svém místě.

Za chvíli volali nás do kanceláře, kde nás zapsali a ihned vedli do skladiště. Vydali nám prádlo, šaty i boty — vše nové a čisté. Po koupeli vykázáno nám místo na vysokých dřevěných nárách, jakými byly v Rusku opatřeny všechny kasárny. Chutě jsme se převlékli do ruských šatů vojenských, čapku ozdobili jsme vedle jablíčka bíločervenou stužkou. Jak lehce se nám dýchalo! Nejen v tom čistém prádle a šatstvu, ale i v tom novém ovzduší. V č e s k o s l o v e n s k é m

Kyjev, universita, ubikace 1. zál. roty České Družiny
v r. 1916.

Foto Památník Odboje.

v o j s k u ! — Zbaveni ponižujících hadrů rakouských otroků vojáků-zajatců, oblekli jsme šat ruský se symbolem našeho boje za svobodu — stužkou bílou a červenou. Již druhý den dostali jsme ruské pušky s nasazenými tenkými a dlouhými štyky (bodáky), které tak mohutně působily, trčící nad hlavami ruských rot, procházejících se zpěvem k rakouské frontě. Pomocí těchto pušek, těchto bodáků, máme vydobýti my — antimilitaristé, humanisté a socialisté — sobě a svému lidu svobodu? Jak to bylo všecko tak divné, nezvyklé a nepochopitelné! My, kteří jsme před několika měsíci přešli do ruského zajetí, zahodivše rakouské pušky v lesích ruského Poška s předsevzetím, že nikdy více smrtící zbraň nevezmeme do svých rukou, nyní běháme ruské pušky radostně a dobrovolně k novému boji. Pamatuji dobře, kdůž na pochodů do zajetí, zdeptáni útrapami války na rakouské straně, hladoví a špinaví, šli jsme širokou ruskou silnicí jako stádo skotu, nemající jiné myšlenky, než najísti se jednou do syta, vykoupati a vyspatí, přišli jsme do Žitomíru, kde nějaký Čech dal nám čísti »Čechoslováka«. Bylo to číslo, v němž byla zpráva o České Družině a o odvážné rozvědce praporčíka Syrového. Již tehdy kmitla mi hlavou nepatrná jiskřička — myšlenka: »býti zdrav a jíti do České Družiny, bojovati proti Rakousku!« A tato malá jiskřička nezhasla již více. — Kdo tam vložil tuto myšlenku? — Když jsem si tuto otázku dal, dostal jsem odpověď: č e s k ý u č i t e l ! A vynořila se mi v duchu venkovská učebna školní, kde sedávali jsme — jindy neposední — v hodině dějepisu, kdy líčil nám starý již pan učitel Přikryl dějiny českého státu, doby Přemyslovců a nejslavnější dějiny naše — dobu husitskou, kdy celý svět vedl křížácké výpravy proti našemu malému národu. Učil nás o Husově pravdymilovnosti, Žižkově udatnosti. — To všecko nyní zatanulo nám v myslech, když jsme se stali čs. vojáky. V minulosti hledali jsme spojitost s dnešní dobou. Na budoucnost jsme mnoho nemysleli a bylo to tak dobře. Neboť budoucnost byla tak tajemná nejistá.

Tak bylo prvního dne v českoslov. vojsku. Večer ve skupinách hrány šachy, jinde zpí-

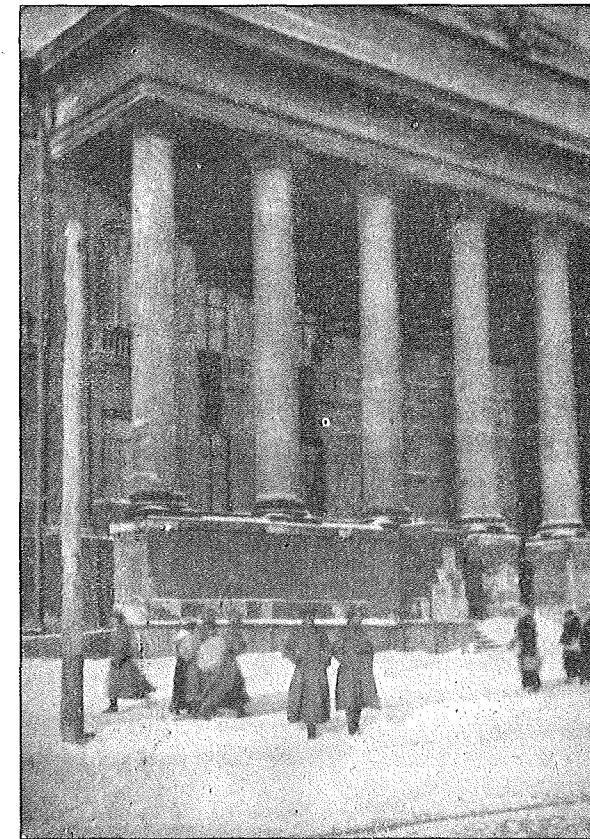
vali. My nováčci jsme se pozvolna seznamovali. V jedné skupině vypravoval kdosi, jak jeli asi před dvěma měsíci s transportem dobrovolníků ku štábu do Iváně, a tu se setkali na stanici ve Svjatošíně se zajatci, kteří šli v čele s českým praporem. Na požádání jim jej darovali a slíbili, že přijdou co nejdříve za nimi do vojska. — Zavolal jsem bratra Lukáše a ještě některé z naší skupiny a přihlásili jsme se, že těmi bývalými zajatci jsme my a praporečnicka br. Lukáše jsme jim také představil. To bylo radosti ze shledání. Jen jsme litovali, že dobrovolníci, jimž jsme prapor darovali, tento lépe neopatrovali, neboť podle vyprávění onoho bratra, spadl jim během cesty se střechy vagonu, na němž jim měli vztýčený.

Naše kasárny skládaly se z celé řady prostranných místností, spojených širokým průchodem, jdoucím středem. Do místností nevcházelo se dveřmi, nýbrž místností ústily jednou stranou zcela otevřenou do průchodu. V průchodu stály podstavce s puškami a skřínky na chléb. Ten nebyl rozdělován. Jednotlivá oddělení obdržely chléb bílý i černý podle potřeby a počtu mužů a každý z dobrovolců krájel si chleba podle libosti. V místnostech byl vyvěšen »Článek 1. čl. řádu vojenského«, jímž mimo jiná, všeobecná ustanovení, bylo zavedeno bratrství vzájemným oslovováním se »Bratře« a pozdravem »Nazdar« a dobrovolná kázeň. V zmíněném článku se ustanovuje, že ruský povel »Smírno!« (t. j. pozor!) bude na věčnou paměť zaveden v příštím čl. vojsku. (Nestalo se to skutkem, jak vidět! Pozn. pisatele.) Průchod končil na jedné straně pravoslavnou kaplí. Byl tam oltářík a na stěnách ikony. Tam jsme se večer co večer shromažďovali k prověrce. Velitelé čet — tenkrát ještě ruští neb z ruských Čechů — za přítomnosti důstojníka četli jména dobrovolců podle seznamu, což bylo každodenní kontrolou přítomných. Po prověrce konala se předepsaná modlitba za cara, kterou za nás obyčejně »odmodlili« Rusové a ruští Češi. Po modlitbě zpívali jsme ruskou hymnu: »Bože carja chrani«, jejíž melodie už nás ku zpěvu přilákala dříve, než modlitba. Po carské hymně zpívala se hymna naše: »Kde domov můj!« Pár bručivých

hlasů, které bylo slyšeti při modlitbě, zdvojnásobených při carské hymně, utonulo v mohutně znící naší národní písni, již tenkrát jakoby předurčeně na hymnu budoucího státu. V prostá její slova i melodii vkládali jsme všechny své tužby i touhy. Zdálo se nám, že hlasy naše musí proniknouti do měst, městeců i vsí vzdálené naší domoviny, úpící pod cizím útiskem. Tato drahá píseň sílila nás v našich předsevzetích a plánech do budoucna. Byl to jednotící chorál vroucí lásky

usínali. Jen stráž na dvoře a služba na chodbě bděly.

Tak plynuly první dny. Denně přicházely drobné hloučky dobrovolníků i jednotlivci. Co tu bylo vypravování o cizích neznámých krajích rozlehlého Ruska. Nejvíce však nás zajímaly zprávy z vlasti. Proto každého nového příchozího ptali jsme se prvně, kdy odešel z domova na frontu. Odešel-li jen o měsíc později než my, bylo nám jeho vypravování o poměrech doma něčím novým.

Portál university v Kyjově.

Foto Památník Odboje.

k vlasti, národu — přísaha na ideály našich velikých mužů. V pozdějších našich bojích stala se píseň »Kde domov můj« hymnou, kterou jsme zpívali našim bratřím, padlým za svobodu, do hrobu jako poslední pozdrav.

Po rozchodu ulehli jsme na svá místa a dlouho ještě zpívali jsme naše, srbské i ruské písně. Jindy vypravovali jsme osudy, prožité na rakouské frontě neb v zajetí. Někdy vypravovaly se pohádky, a sice po řadě, každý jakou znal. I tyto pohádky, většinou z dob dětství známé, zanášely nás daleko odtud do našich domovů. A v těchto vzpomínkách jsme

Mezi tím pokračoval náš výcvik vesele kupředu. Ráno vycházeli jsme z brány našich kasáren odměřeným krokem, prošli jsme svěžím jarním vzduchem několika ulic na malé cvičiště, kde jsme prodělávali výcvik jednotlivců, v odděleních i četách. Základem cvičení byla sokolská prostná. Z nich skládány zkoušky a podle jejich výsledků postupovali jednotliví dobrovolci do vyšších čet. Bratři, kteří cvičili v Sokole, postupovali pak zcela snadno, jiným však naučení se všech čtyř oddílů prostných dělalo obtíže, proto také byla prostná u mnohých bratří příčinou

Odchod České Družiny ze dvora Michajlovského kláštera.

Foto Památník Odboje.

reptání. Ale uznávalo se, že musí zde být nějaké měřítko, podle kterého by se pokrok ve výcviku měřil. A proto snažili jsme se prostná naučiti. Bylo vidět i v době odpočinku, jak se nacvičují prostná, jen aby již to šlo a mohli postoupit do vyšší čety, zejména tenkrát, když tam byli naši známí.

V době odpočinku sesedli jsme se do skupin a četli ruské noviny. Jelikož všichni neovládali ještě dokonale ruštinu, předčítal vždy některý »gramotnější« ostatním. U naší čety měli jsme takového předčítatele v bratru Holečkovi, který znal ruštinu tak plyně, že čta ruské noviny »Kyjevlanin«, současně nám jejich obsah překládal do češtiny, takže se pozorovateli zdálo, že čte české noviny. Nejvíce nás ovšem zajímaly zprávy z front a zprávy o poměrech ve vlasti. A bylo v té době dosti dobrých zpráv z ruské fronty. Nástup generála Brusilova, který se právě úspěšně rozvíjel, naplňoval nás jednak radostí, ale též obavami, že než my se dostaneme na frontu, že bude již ruská armáda za Karpatami na půdě Slovenska. Po odpočinku cvičili jsme ruská pochodová cvičení. Ta vedl prap. Davidov, ruský důstojník, kdežto prostná prap. Číla, bývalý učitel tělocviku na Rusi. V poledne vraceli jsme se domů se zpěvem. Oběd byl chutný a dostatečný a byl přízpůsoben po většině české kuchyni. Také

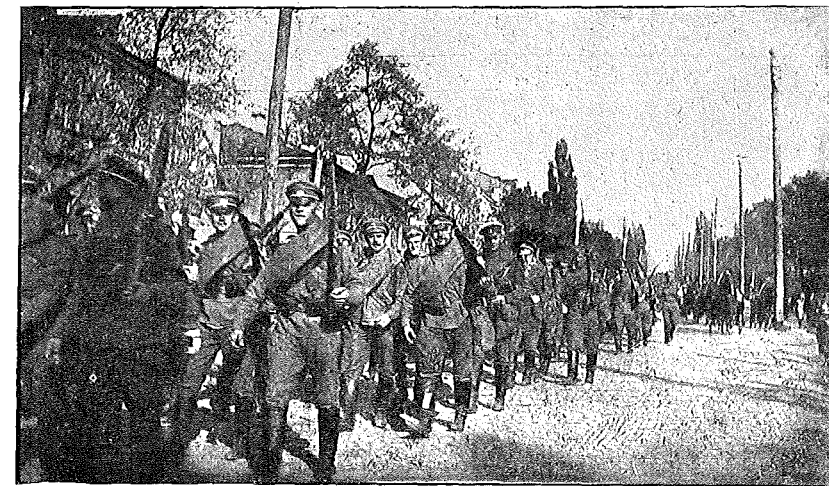
chléb byl chutný. Po poledním odpočinku vycházeli jsme odpoledne buď na dvůr cvičit s puškami nebo na cvičiště. Za špatného počasí byla škola. Počáteční výcvik dělal nám dosti obtíží — ruské povely a různé zvláštnosti ruské služby, jako stavěti frontu svým přímým představeným a všem generálům, zákaz kouření na ulici, vstupu do restaurací a divadel a všech lepších veřejných místností. Přišel-li kdo z nás do veřejné místnosti, kde byli přítomni důstojníci, podle platných předpisů bylo nutno jít a požádati nejvyššího z nich o dovolení zůstat. Dali své svolení — dobrá, nedali museli jsme odejít. Proto také než jsme byli se všemi ruskými zvláštnostmi obeznámeni, nesměli jsme na ulici. Tuším, že asi za týden některé z nás pustili ven. A to jsme zažili úzkost, abychom neopomenuli nějakého generála pozdravit podle předpisu a proto jsme z počátku raději chodili odlehlými uličkami, abychom nikoho nepotkali. Někdy, zahlídli-li jsme červené lampasy generála raději jsme se vrátili, abychom nemuseli stavěti front. Nebylo-li vyhnutí, postavili jsme se na okraj chodníku, jeden vedle druhého, čelem k přicházejícímu generálu a jako na povel pozdravili. Po odchodu jeho teprve jsme mohli pokračovat ve své procházce. Někdy se nám také stalo, že jsme takovým způsobem zdravili nějakého — kozáka, kteří také nosili na kalhotách červené pruhy. Za to všelijaké necnosti se brzy ujaly: ruské šťavnaté nadávky, louskání semíček (slunečnicových semen) a j.

Z českých místností v Kyjevě zašli jsme někdy do hotelu »Pražka«, jehož majetníkem byl dr. V. Vondrák, v té době předseda Svazu čsl. spolků na Rusi; častěji chodili jsme do české kavárny »U české koruny« na bílou kávu a buchty s mákem. Někteří dobrovolníci měli zde již své známé krajany, kteří podporovali a hostili celé desítky našich lidí. V pohostinství vynikala zejména rodina p. Červeného a p. Anderle. Na adresu posledního, doporučením bratra B. Kroupy, dali jsme si posílati korespondenci z vlasti. Později i když jsme byli na frontě, docházela nám pošta na adresu p. Anderle a to téměř pro celou 6. rotu, takže bylo podivné, že na

to rakouská censura nepřišla. Kyjev se nám zalíbil a také Kyjevlané nám přáli. Říkali jsme, že je to naše druhá Praha.

Jednoho rána pohřešil nějaký dobrovolník pěkné stříbrné hodinky. Hledal hodinky, zdali někam nezapadly, neboť nikdo nechťel ani vysloviti podezření, že by hodinky mohl někdo z dobrovolníků odciziti. Když však hodinky nalezeny nebyly, bylo to hlášeno prap. Čilovi, který vyslal několik obratných hochů do židovského bazaru, kde také byl dopaden při prodeji hodinek jeden z nedávno přišlých dobrovolníků, malý a pihovitý obličej, který v civilu jezdil s cirkusem. Přiznal se, že je v noci ukradl. V poledne svolána celá rota na dvůr, kam byl přiveden

který ač dávno přihlášen, nemohl se do vojska dostat a proto byl překvapen, když našel ve vojsku tak málo známých. Proto napsal ihned nadšenou výzvu k bratřím sokolské župy Rastislavovy k vstupu do čsl. vojska. Výzva byla otisknuta v »Čechoslovane«. Také na příchod br. Jana Gayera, Havla a Rýdla, pozdějších to důstojníků 7. roty 1. pluku, dobře se pamatuji. Neustálým přílivem vzrůstaly čety tak, že čítaly několik set lidí a podobaly se vlastně rotám. Kasárny nedostačovaly pro tolik lidí, také stravování činilo obtíže a trvalo vždy několik hodin, než byl oběd vařený v jedné kuchyni rozdán. Proto byla záložní rota za nedlouho přestěhována do budovy Vladimírské university.

Kyjev, 1. rota jde na cvičení.

Foto Památník Odboje.

také provinilec — před soud. Praporčík Číla oznámil, že byl přistižen, když hodinky prodával a že se ku krádeži také přiznal a navrhnul, aby člověk, který v této době porušil bratrství takovým hanebným způsobem, byl z čsl. vojska vyloučen a odeslán zpět do zajetí. Návrh byl přítomnými jednomyslně přijat a provinilec byl ještě ten den obléknut do rakouských šatů a pod stráž odeslán do Dárnice. Byl to největší trest, který v té době v čsl. zahraničním vojsku byl zaveden a bylo ho i v letech pozdějších užíváno.

Asi za měsíc — v červnu — stěhovali jsme se do kasáren na Bazarné. Nové a nové skupiny čsl. zajatců přicházely denně ze všech krajů Ruska a Sibíře. Tam setkal jsem se jednoho dne s krajanem bratrem Hladůvkou,

Mohutná stavba se sloupovím u hlavního vchodu, celá červeně natřená, se dvěma prostrannými dvory, byla jako stvořená pro naše revoluční vojsko.

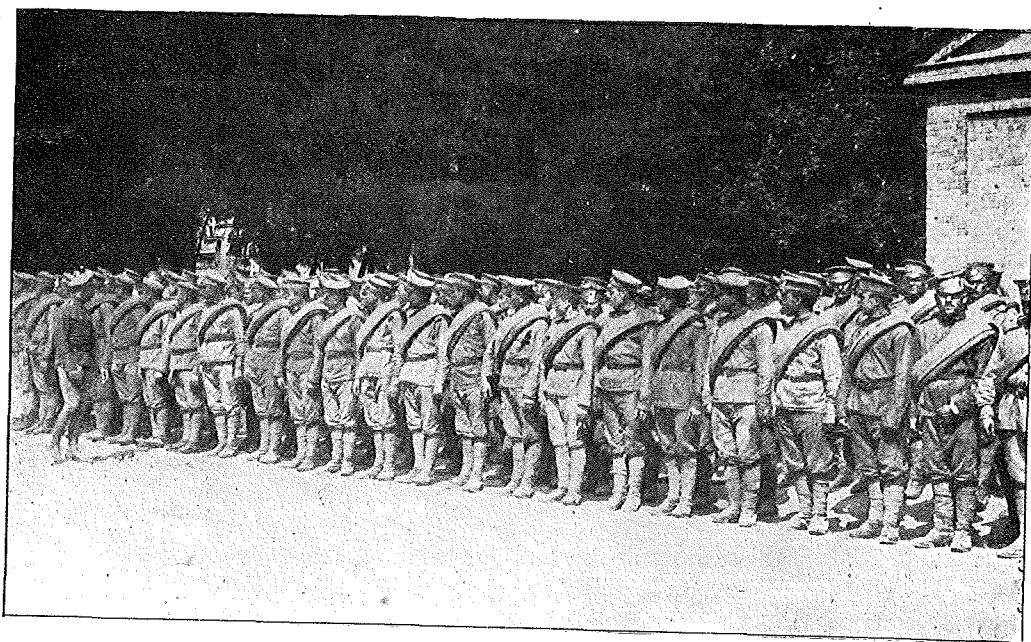
V té době měli jsme již čsl. střeleckou brigádu, která vznikla založením 2. čsl. střel. pluku z rot 5. až 9. 1. pluku. Roty 1. pluku 1.—4. byly přiděleny u ruských štábů divisi jako rozvěděci. Právě v době Brusilovského nástupu konaly neocenitelné služby ruské armádě a bylo naše vojsko již tehdy uznávaným činitelem. Některé roty 2. pluku byly u štábu pluku v Ivání a později v Bereznu. Záložní rota v důsledku toho rozšířena na záložní prapor ze dvou, později čtyř rot, neboť příliv dobrovolníků vzrůstal.

Největší transport přišel z Taškentu, který

čítal několik set hlav v čele s vlastním praporem, který se stal pak plukovním praporem 2. pluku.

Ponurá budova university ožila. Ráno odcházely roty s veselým zpěvem ulicemi Kyjeva na »Vladimírskou Horku«, kde bylo naše cvičiště. V 11 hodin jsme se vraceli opět se zpěvem rušnými ulicemi. Prap. Davidov zámyslně vodil nás nejživějšími ulicemi (na př. po Křeščatiku) a musili jsme zpívat naše i jeho oblíbené písně: Spějme dál, Jdou sokolské šiky, jdou, Čtvrtého července — ale také: Šla má milá na houby! Také ruské písně jsme zpívali, avšak nejraději srbskou: U boj!

Česká Družina v Kyjově.

Foto Památník Odboje.

Večerní prověrky konaly se na nádvoří university. I zde jako kdysi na Moskovské, zůstala modlitba pro těch několik ruských Čechů, kteří u nás ještě zbyli, pak carská hymna a na konec z několika set nadšených srdcí nesla se večerním tichem červencového večera píseň: »Kde domov můj?« To bývalo dostaveníčkem Kyjevlanů. Před branou tísnil se zástup i v protějším parku čekalo množství na český zpěv. — — — — —

Výcvik chýlil se ku konci. Konaly se záverečné zkoušky, po nichž ti, kdož vyhověli, byli zařadění do »maršové« roty. Ucelená rota chodila na cvičiště a denně očekávala odjezd ke štábu pluku a pak na posice. Kon-

cem července byla rota vyzbrojena a připravena k odjezdu. Konečně 31. července 1916 postaveni na dvoře přivítali jsme bratra praporčíka Vilímka, jednoho z dobrovolníků České družiny, který nás měl odvésti k pluku. Rozloučil se s námi náš neúnavný cvičitel br. prap. Číla, za Svaz čl. spolků na Rusi přítomni byli br. Jindřišek, Vondrák, Červený s chotí a j. Dr. Vondrák rozloučil se s námi a přál nám šťastné shledání ve svobodné vlasti. Také staříček, ale ještě statný praporečník Jaroslav Heyduk promluvil k nám nadšenou řeč. Známi tisknou nám ruce s voláním na brzkou shledanou. Pak přibyla

hudba ruské vojenské školy a v čelo naše přinesen prapor taškentských dobrovolníků s bílým, nekorunovaným lvem v rudém poli.

Krátké povely praporčíka Vilímka, a oddily vpravo zatáčejí, dávají se na pochod za zvuků hudby, (která spustila tak rychlý pochod — prý střelecký — že nebylo možno stačiti), procházeli jsme branou university, zdraveni zástupy krajanů i ruských občanů. Dobrovolníci záložní roty seřadili se za námi a vyprovázeli nás až na nádraží. Byl to odchod první roty, utvořené z dobrovolníků-zajatců. Z této roty byla pak utvořena nová rota II. praporu 1. čl. střel. pluku rota šestá.

Velitelem roty stal se praporčík Jar. Vilímek (padl 23. VI. 1917 před Zborovem), mladšími důstojníky: prap. Emil (Milan) Podmol (padl 2. VII. 1917 u Zborova), prap. Václav Otta (padl 2. IV. 1917 u Mečiščova), prap. Jaroslav Papoušek, později prap. Štěpán Fajnor (padl 26. VI. 1918 u Buzuluk), a prap. Rudolf Medek.

Za čtyři dny odjíždí nová rota k pluku, rota 7, jejímž velitelem se stal prap. Jan Sy-

rový. 9. srpna odjíždí z Kyjeva 8. rota, jejímž velitelem se stal prap. Josef Jiří Švec. Tyto rotu jedou přes Korosten, Sarny do stanice Bereznoje. Teprve v druhé polovici srpna odjíždí nová rota z university, 5. rota. Velitelem ustanoven prap. Karel Müller (zemřel na Sibíři 1918). Tato rota odjíždí již do Omska, kam se velitelství pluku i nové roty přestěhovaly.

X

Z KYJEVA DO OKONSKA K 2. PLUKU JAROSLAV FINGL

Nádvoří kyjevské university, která r. 1916 poskytovala pohostinství doplňovacímu praporu 1. pluku, bylo přeplněno československým vojskem, že by jablko, jak se říká, nepropadlo.

Bylo loučení s pochodovou rotou.

Staříček, bělovlasý Dürich pronesl několik slov na rozloučenou, ozvalo se pronikavé »nazdáár!« — a rota odcházela na nádraží. V oknech ulic rotu uvítalo několik set ženských rukou s vlajicemi kapesníky, odněkud s balkonů padaly na ulici kytice čerstvých květů, hoši zapěli »Prapor vlá . . .« — a než se z té slávy vzpamatovali, byli již v tepluškách, kde už jenom vzpomínali na kyjevská děvčata, věčné salutování a sokolování pod kyjevskou krépostí.

Tak odcházely z Kyjeva na frontu pochodové setniny, a tak jsme v srpnu 1916 odešli i my.

Naším cílem byla vesnička Okonsk u stanice Maněvič, (asi 50 verst na západ od Kovelu), které by nemělo býti v historii našich ruských legií zapomenuto.

Ostrůvek v moři písku, několik chalup, stydlivě schovávajících své rozbité střechy pod korunami bělokmených bříz, malý borový lesík, rozrytý starými rakouskými zákopy, hřbitůvek s padlými rakouskými dragouny, řady improvizovaných zemlanek, kouřem z ohníčků čpící vzduch a nad tím

vším hejno německých aeroplanů, pronásledovaných šrapnely ruské artilerie. — Tak se mi vybavuje v paměti vesnička Okonsk.

Tam se o nás rozhodlo, že přijdeme k 2. pluku.

Několik dní před 6. říjnem 1916, kdy na lesní mýtině u Okonska byl za účasti téměř všeho našeho vojska vyvěšen prapor druhého pluku, přinesený našimi hochy z Taškentu, vybral si nás osmdesát podporučík Petřík na doplnění své 2. roty — bývalé 6. roty České družiny — a druhého dne po slavnosti si pro nás poslal důstojnického zástupce Huška.

Trochu závistivě jsme sice pohlíželi na své kamarády, přidělené k rotám tvořícího se právě nového 2. praporu 1. pluku, ale uváživše, že i rota, k níž máme přijít, bývala také do nedávna rotou České družiny, smířovali jsme se s osudem.

Zvolili jsme si prozatímního šikovatele a odebrali se »fasovat«. Stravu na tři dny předem jsme obdrželi »na ruku«. Byl to cukr, čaj, chléb, rýže, proso a kus syrového hovězího masa. Všechno jsme svědomitě uložili k prádlu do ranců.

Takto vypraveni, rozloučili jsme se mlčky s našimi zemlankami v okonském lesíku a naposledy ještě pokynuvše na pozdrav okřídlovaným německým aeroplanům, které nás tady ráno budívaly, ve dne zbavovaly nepříteli.

jemného cvičení a večer uspávaly, vydali jsme se na cestu.

K večeru, po několikahodinovém pochodu písčitou, zaprášenou krajinou, zbrzděnou dlouhými řadami opuštěných zákopů s povahujícími se zbytky rakouských zbraní a oděvu, dorazili jsme do borového lesa u Kašovky, kde ještě před nedávnem mívala 2. rota své zmlanky. Nechala tady ještě stoh sena, na který nestačily její povozky. Seno hlídali tři ruští Češi, z nichž jeden si

Okonsk, okolí 6. roty.

Foto Památník Odboje.

zatím odskočil do blízkého domova, a jak jsme z rozhovoru seznali, velice se jim takové zaměstnání líbilo.

Ráno jsme se vydali dále. Ubírali jsme se podél řeky Stochodu, který ještě před krátkou dobou ovládali Němci, místy, kde 2. rota před časem provedla několik svých neúspěšnějších rozvědek. Cesta pokračovala jehličnatým lesem, rozkládajícím se na stráni a poskytovala krásnou vyhlídku na bojiště, kde již od rána neutichala kanonáda. Sta rozří-

štěných pahýlů stromů na pokraji lesa vydávalo smutné svědectví o zdatnosti německé artilerie, a pod strání zvedala se celá mračna písku od dopadajících tam granátů.

Odpoledne nás svezla několik verst ruská polní dráha, a pozdě k večeru jsme dorazili do vesničky Chorochorina. Německé granáty, uvítavší náš oddíl, nás přesvědčily, že jsme již u cíle.

Velitel roty, podporučík Petřík, si na mnoho řečí nikdy nepotrpěl, a proto také jeho

uvítací řeč byla velice stručná. »Na zdar! Vítám vás a na kuchyni vám schovávám guláš!« Tak se nám to také zdálo nejmoudřejším.

Nasytivše se, vyházeli jsme z ranců zapáchající již maso, od kterého nám všem nasákly krví rance a odebrali jsme se k odpočinku.

Polovině z nás poskytly přístřeší zmlanky starých příslušníků roty, druhá polovina přespala v blízké stodole.

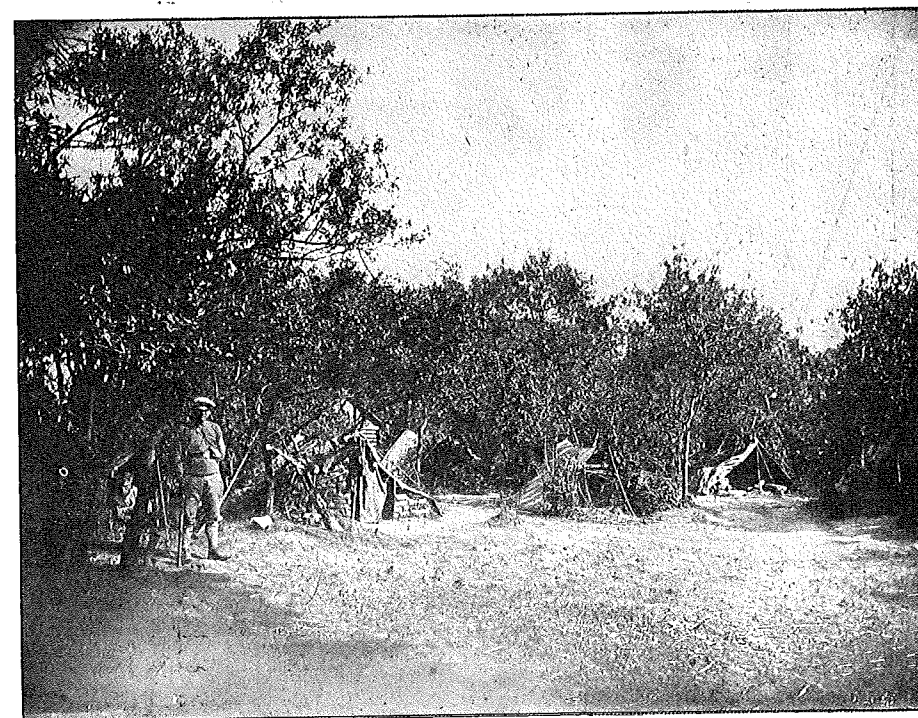
Ráno byla rota přeformována. Z nás — »dobrovolců iz vojenoplěnných« — byla utvořena 2. četa a zbytek byl rozdělen k četám ostatním. Teprve potom jsme si začali stavět zmlanky a seznamovali se s okolím.

Okolo třech chalup, v děrách, přikrytých kládami a zemí, byla ubytována rota. Jedna z chalup poskytovala pohostinství důstojníkům, v druhé bylo rotné skladiště, a třetí, rozbitá, sloužila za přístřeší našemu »obozu«.

Rota měla dva páry tažných koní, pár volů do polní kuchyně, živou zásobu masa — dvě krávy a dva jezdecké koně, z nichž jeden

ci na Stochodě zastřelili, toulal se dlouhý čas v lesích, až se ho ujali naši hoši. V rotě se předělal na masožravce, a pohrdaje senem, živil se výhradně masnou polévkou a mastnou kaší, kterou mu hoši schovávali. Oba se brzy stali našimi miláčky.

Několik set kroků od nás, na zalesněné výšině, byly ukryty ruské baterie a v dolině pod nimi probíhalo několik řad zákopů. Na frontě bylo v těch dnech horko. Turkestan-ská divise, k níž jsme byli i my jako rozvědčící přidělení, pokoušela se několikrát marně proniknouti německými drátěnými překážka-

Okonsk, tábor 6. roty.

Foto Památník Odboje.

patřil praporčíku Vaňkovi, který před časem odešel na výzvědy do Rakouska. Kromě toho jaksi na černo byli »začíslení« pes Žuček a chlupatě hříbě Vašek. Žuček byl malý, černý pes, který s rotou vandroval již od jejího založení a vyznamenával se nepřekonatelným odporem k ruským zmlákům, kteří k nám často docházeli. Ve dne »pomáhal« kuchařům na kuchyni a v noci hlídal rotné skladiště. Když jsme šli na rozvědku, musel býti uvázan, protože by byl běžel za námi a prozradil nás štěkotem. Jeho kamarád Vašek byl sirotkem po kozácké kobyle, kterou Něm-

mi. Každá noc poskytovala úchvatný obraz, nebe nad frontou hořelo rudým ohněm a země duněla jako při zemětřesení.

Na rozvědky nebylo možno pro stálé boje a blízkost zákopů ani pomyslet, a proto nám našli jiné zaměstnání: střežení telefonní spojení mezi zákopy a artilerií. Byla to práce dosti nebezpečná a jistě rovnocenná rozvědkám. V nejprudším dělostřeleckém ohni, nechránění, chodili jsme zkoumat, nejsou-li přetrhány dráty telefonního vedení. Mělo to však i své půvaby. Často jsme sledovali let granátů a mívali vždy ukrutnou radost, když

Němci po celou noc stříleli do rozlehlých, bezedných močálů.

Stará rota vyla složena výhradně z ruských Čechů, většinou ruských poddaných, kteří byli do nových rot České družiny převáděni z ruských pluků. Poměr mezi námi a ruskými Čechy nebyl vždycky nepřátelštějším. Mnohdy se nám zdávalo, že nás nechtějí chápat, a když jsme se někdy rozhovořili o cílech našeho odboje, setkávali jsme se často s ironickými úsměvy. Někdy docházelo i k zjevnému nepřátelství a mnozí bratři jim veřejně vyčítali, že do českého vojska se nechali přelozit jen proto, aby uchránili své životy, neboť v českých rotách se na rozvědky nikdo nenutil. Byly mezi nimi ovšem i výjimky.

Důstojníci byli dobrovolníci-starodružiníci: Petřík, Krejčířík, a Hušek. Čtvrtý důstojník roty, prap. Vaněk, dlel v té době na výzvědné cestě v Rakousku. Poměr mezi námi a důstojníky nebyl sice — vlivem složení roty — tak intimně bratrským, jako v dobách pozdějších, kdy celá naše armáda byla dobrovolnickou, nebyl však také zlým. Ruští Češi důstojníkům vykali, nazývajíce je podle ruského příkladu »blahorodí«, my jsme jim tykali, oslovujíce je »bratře«. Pouze při hlášení a ve službě oslovovali jsme důstojníky »Vaše blahorodí...«.

V Chorochovině jsme dlouho nezůstali. Turkesterská divise byla divisí stěhovavou, a my jsme se stěhovali s ní. Rozbáhněnými cestami volyňskými jsme se brodili celé týdny a prošli jsme tak několikrát celou volyňskou gubernii. Kašovka, Chorochorin, Hubín, Rožiště, Uljaniky, Torčín, Berestečko, Bezodňa, Radziwilow — to byl náš rajon. Procházeli jsme hlubokými dubovými lesy, bažinami, kde tonuly naše povozky, opuštěnými vesnicemi a ponurým krajem, zbrázděným starými zákopy a přečpaným hřbitůvkou padlých z jarní Brusilovovy ofensivy. Přespávali jsme nejčastěji v opuštěných zemlankách, jichž bylo v každém lese dosti. Vždycky jsme se na několik dní neb i týdnů zastavili, několikrát jsme šli na rozvědky, poprali se s německou »feldwachou« nebo patrolou a zase šli dále.

Tak to chodilo až do konce ledna 1917,

kdy jsme se na delší dobu usídlili na okraji lesa mezi Rožištěm a Uljanikami, v sousedství opuštěné německé kolonie Alexandrovky. Turkesterská divise měla oddych a my jsme odpočívali s ní. Kromě ranního cvičení, obvyklých stráží a večerních »prověrek« s nezbytným »Otče náš« a »Bože carja chraň« — neměli jsme nic na práci.

Asi hodinu cesty od nás byl usídlen štáb divise, se kterým rota udržovala spojení prostřednictvím tak zvané »svjazi«. Povinností vojáka, vyslaného na svjaz, bylo, lehnutí si na pryčnu k štábním telefonistům a čekání, přijde-li rotě odněkud rozkaz, aby jej mohl ihned doručiti.

Tato služba ihned po našem příchodu připadla na mne. Časně z rána, dříve ještě než jsem se ranní mlhou mohl rozhlédnouti, kde vlastně jsme, vypravil jsem se ke štábu. Hodinu jsem se brouzдал sněhovými závěsemi, a našed konečně domek, v němž byl štáb ubytován, ulehl jsem utmáčen na pryčnu mezi odpočívající telefonisty. Pohostili mne čajem a ze zvyku zeptali se, ze které jsem části, ze které gubernie a jak dlouho sloužím. Vysvětlil jsem jim, že jsem z plzeňské gubernie (jim to bylo jedno — bylit v zeměpise trochu slabí), a odpočíval jsem až do večera. Večer přijel ke štábu mladý ruský praporčík, upoutávající moji pozornost svým ohromným nosem, a celý promrzlý, žádal, abych mu byl průvodcem k rotě. Usedl jsem k němu do saní a rozhlížeje se po zasněžené pláni, požádal jsem vozku, aby zaměřil k vzdálenému okraji lesa, kde blikala světla, jsa pevně přesvědčen, že to jsou zemlanky naší roty.

Jeli jsme.

— Dobře si pamatuješ cestu? — tázal se mne po chvílce praporčík.

— Tak tóčno, vaše blahorodí! — odpovídám.

— Komandýr róty charóšij člověk?

— Tak tóčno, vaše — —!

— Jsi kuřák?

— Tak tóčno, vaše — —!

Podal mi cigaretu: — Na, zakuř si a vypravuj mi o rotě. To tak tóčno i s blahorodím si můžeš odpustit.

— Očeň blagodarju, vaše — —!

Ted' jsme se již bavili jako kamarádi.

Ale, co čert nechtěl, po půlhodinové jízdě se ze světélek vyklubala polní vojenská pekárna.

»Kde je česká rota?« ptali jsme se okukujících zemljaků. Nikdy takové části neviděli.

Myslil jsem, že se praporek zblázní.

Omluvil jsem se, že je to asi o kousek dále a jeli jsme zase k jiným světélkům. Zase to byly oddíly vozatajstva nebo artilerie a druhá rota jako by se do země propadla. Tři hodiny jsme tak jezdili s místa na místo, praporek klel jako pohan, kočí mi vyhrožoval zabitím, kobyla odfrkovala pěnu — a já je vodil přes bažiny, chmelnice a zákopy.

Pojednou sáně zaúpěli a převrhly se do zavátého zákopu. Ale také i míra praporek trpělivosti již překypěla: kopl mě do zad a poslal ke všem čertům.

Odběhl jsem několik set kroků — a byl jsem v rotě.

Ještě jsem skryt za stromem chvíli pozoroval oba trosečníky, jak hlasitě nadávajíce, snažili se vyprostit zapadlé sáně.

V rotě to dopadlo dobře. Myslel jsem, že budu za to státi aspoň dvě hodiny pod vintovkou, ale podporučík Petřík, když jsem mu o příhodě hlásil, pouze prohodil: »čert ho vzal; když tam zůstal — at' tam přenocuje!«

Praporčík Sokolov (tak se totiž jmenoval) byl přidělen k naší rotě na místo prap. Krejčíříka proti vůli velitele roty, a stal se záhy zlým démonem roty. České důstojníky pomlouval před ruskými Čechy a nás důsledně nazýval »vojenoplěnnými«.

Za několik dní jsme se opět přestěhovali do dubového lesa o několik kilometrů blíže vesničke Uljanikám.

V té době také nastalo všeobecné přestupování českých rot na víru pravoslavnou. Příkladal se tomu politický význam a proto jsme přestupovali svorně všichni.

Uljanická škola byla svědkem našeho odříkávání se římských bludů. Celý týden jsme chodili na náboženská cvičení a večer před obřadem se konala společná zpověď.

Pop předříkával hříchy, a my jsme jen odpovídali naučené »tak tóčno!« A vyzpovídali jsme se důkladně, přiznali jsme se i

Maněviči, návrat roty ze cvičení.

k manželské nevěře, ačkoliv většina z nás byla mladých, svobodných hochů.

Druhého dne za časného rána bylo pokračování obřadu: kázání, nekonečné zpěvy »Gospodi pomiluj«, mazání olejem na nohy, uši, oči, ústa i čelo, přijímání chleba a vína — a opět kázání. Měli jsme i společného kmotra, — velitele divise, který si nás nechal na památku vyfotografovat a potom nám každému daroval — funt cukru.

V Uljanikách nás také zastihla první ruská revoluce. Začalo to vzájemně si odporujícími rozkazy a skončilo zrušením večerní modlitby a volbou komitétů. Ruští vojáci, ověnčení rudými stužkami, pořádali tábory lidu a za zpěvu »Vstávaj, podnikájs, robóčij naród...« odcházeli z fronty. Na frontě se objevili různí »orátoři« a agitátoři všech starých i nových politických stran, začalo bratříčkování s Němci a uvolňovala se kázeň nejen u ruských pluků, ale i u nás.

O práci na frontě nemohlo býti řeči a proto jsme vítali rozkaz, uchýliti se do zázemí.

Odebrali jsme se do české vesnice Hlinská, nedaleko Rovna. Ruští Češi obdrželi dovolenou do svých domovů a my jsme se ubytovali u českých sedláků.

Hlinsk je bohatá hezká vesnice uprostřed rozsáhlých chmelnic a lidé tam nejsou zlí. Pomáhali jsme jim obdělávati pole a chmelnice a neměli jsme se tam zle, zvláště, když v Hlinsku byl i pivovar a vařil pivo. Pořádali jsme i tanečváčky a málem bychom byli zapomněli, že je ještě vojna.

Zajímavé je, že v Hlinsku a vůbec v celém kraji okolo Rovna téměř všichni domorodci, mluví bezvadně česky, kdežto z českých kolonistů pouze mladí lidé obstojně ovládají

jazyk domorodců. Je to tím, že ukrajinští muzíci po celé léto pracují u českých osadníků a také i různé řemeslné výrobky jsou nuceni si u nich obstarávat.

V Hlinsku náš rotný komitét, složený většinou z ruských Čechů, prodal hříbě Vaška a chtěl prodati také i jíздеckou kobylu prap. Vaňka. Tento prodej jsme však zmařili. Komitét, jehož duševním vůdcem byl ruský prap. Sokolov, přeorientoval se pojednou na internacionalistu, nebyl u nás ve velké oblibě: prováděl různé intriky proti nám i českým důstojníkům, osvojoval si i právo překládati nepohodlné vojáky do jiných rot a denně se usnášel na různých nesmyslných resolucích, týkajících se více pěstování chmele a zájmů volyňských zemědělců, než věcí, souvisejících s naším zahraničním odbojem. Jednou i mne rotný komitét komandoval do telefonního kursu při štábu pluku, a když jsme — neuznávaje jeho autoritu — neuposlechl, neváhal mne pokárati pro »nedisciplinovanost«. — Když jednoho dne praporčík Sokolov z rotы zmizel, odychli jsme si všichni.

V červnu jsme byli povoláni opět na frontu — k Zborovu.

Tam už počíná historie celého pluku jako bojovné jednotky, ale musím se ještě zmíniti, že právě v ten důležitý okamžik nás zradilo devadesát procent ruských Čechů, kteří po špatném příkladu zbolševisovaných Rusů se odřekli jíti s námi do zákopů a tak památného útoku dne 2. července 1917 se zúčastnilo pouze šedesát našich hochů-dobrovolníků se svými důstojníky Petříkem, Osvaldem, Kudrnou, Binkou a Fraňkem.*)

Miláček rotы, psík Žuček, nám zůstal věrným; útočil s námi na rakouské zákopy u Zborova a zúčastnil se ještě zoufalých bojů, když jsme se o dva týdny později s kapitánem Gajdou probíjeli obklíčujícími náš pluk německými řetězy; zahynul na jaře následujícího roku za ústupu z Ukrajiny pod koly vojenského automobilu.

*) Tak se dělo u všech rot 2. pluku, kde byli ruští Češi; 2. prapor musil být proto před zborovskou bitvou rozpuštěn.

X

V BORISPOLE VÁCLAV KAPLICKÝ

Borispol. Městečko Borispol je vzdáleno od Kijeva 22 versty a má asi 8000 obyvatel. Na každých 1600 pravoslavných duší připadá jedna cerkva, židé tam mají dvě modlitebny; pro všechny pak byla jedna škola. Obyvatelé věnují se rolnictví, ale nejraději by všichni obchodovali. Dvakrát do týdne býval v Borispole trh, na němž nás nejvíce zajímaly obrovské hromady arbuzů — melounů. O Borispole je zmínka v nejstarší ruské historii, a to již r. 1015. V dnešní době je proslulý tím, že tamní provdané ženy dosud světi pondělí — ponedilkovenie. V pondělí totiž provdané ženy pracují jen pro sebe, nebo utrácí své jmění v krčmách. Pocho-pitelně druhých je většina. Z hostinců zasluhuje zmínky hostinec »U krvavého hnátu«

— tak byl totiž námi pojmenován — který stal se střediskem české inteligence v Borispole v letech 1916—1917.

Na západní straně městečka, na rovném poli, hlídaném na jedné straně několika starými, malebnými větrnými mlýny a na druhé straně nízkým sadem, rozkládal se vojenský tábor. Bylo to asi dvacet zemljánek, zvláštěních to staveb čistě ruského typu. Třetina baráku je v zemi, dvě třetiny nad zemí. Střecha je z prken a pokryta hlinou. Takováto střecha má tu výhodu, že když mrzne, je pod ní teplo a když prší, prosakuje voda skrze ni a do zemljanky teče jako pod okapem... V nízkem sadu byl ukryt pěkný dřevěný domek, v němž bylo umístěno velitelství náhradního praporu.

Pole běžela v úžasné rovině na všechny strany. Často dívali jsme se k západu, když slunce zacházelo a vzpomínali.

O b y d l í. Národ si nás často představoval jako blanické rytíře. A jistě měl pravdu, pokud se to týkalo našeho bydlení v borispolských zemljankách, které v mnohém poskytovaly tentýž způsob bydlení, jako skály Blániku. Každá zemljanka, v níž bydlelo asi 200 lidí, měla 4 dveře, dvě okna v průčelí, dvě uličky. Při stěnách byly jednoduché pryčny (nary), uprostřed baráku byly pak nary dvojité. V každé zemljance byly čtvery kamna, stavěná z cihel a pobitá silným plechem. Trvalo několik hodin než se rozžha-

slabý paprsek, tísnil se ti, kteří chytali vši a mačkali jejich vajíčka.

V zemljankách bylo vždycky šero, vždycky páchlo výpary mnoha lidí — a přece se tam žilo krásně, neboť žilo se budoucností a nikoli přítomností.

U n i f o r m a. Naše uniforma byla tatáž, jako u ruských vojsk. Typické ruské placaté čepice říkali furážka, bluze, která se při oblékání přetahovala přes hlavu a zapínala se na krku na levé straně — gymnastorka. Když jsme svlékali ze sebe staré rakouské hadry a oblékali na sebe ruskou zeleň, měli jsme do značné míry pocit znovuzrození, neboť šaty dělají člověka. První snahou

Celkový pohled na Borispol.

Foto Památník Odboje.

vila, za to potom dlouho vydávala ze sebe teplo. V noci na každé chodbičce mrkala dvě malá světélka petrolejových lampiček.

U kamen a u lampiček bývalo z večera nejvíce živo. Kamna přitahovala svým příjemným teplem a v rudé záři plamenů z březových polen se tak krásně vyprávělo a vzpomínalo. Kromě toho sloužila kamna ještě k tomu, aby se z nich opékal chléb, který jsme často dostávali nepropečený. Jinou důležitou funkcí kamen bylo, že se od jejich ohně mohly připalovat cigarety. Tehdy byly pro nás zápalky přepychem a jistě v celém baráku byli sotva dva bratři, kteří si mohli dopřátí tohoto přepychu. U blikavých lampiček, všude tam, kam jenom zasáhl jejich

každého bylo, opatřiti furážku bílo-červenou stužkou.

Koncem září fičí na Ukrajině již hodně studené větry a přes noc objevuje se na strništích pěkný mrazík. Ale to není nic proti tomu, co přijde v zimě. Zima z roku 1916 na rok 1917 byla velmi krutá. Buď nás vojenská správa považovala za otužilé, nebo jiných obleků neměla, neboť oblékla nás do uniformy, které se hodily pro letní sezonu, ale nikoli pro ruskou zimu. Bluzy byly z kalika, kalhoty rovněž a pláště z tenkého anglického sukna. Spodní prádlo dostal každý pouze jedno a to letní...

Ke spánku ukládali jsme se na holá prkna, dávali pod sebe kalhoty a přikrývali se plá-

štěm. Později mohli jsme si uplésti z žitné slámy rohožky.

D o m á c í z v í ř a t a. Byly to vlastně jen vši a blechy. Vedlo se mnoho debat o tom, jsou-li lepší blechy nebo vši. Převládá názor, že jsou vši lepší než blechy, a sice proto, že veš je líná, nechá se snadno chytit a i její zárodky se dají zničit, kdežto blecha je zvíře, provozující lehkou atletiku z profese. Kouše více a hrubé mužské prsty nejsou naprosto stvořeny k práci chytání blech; tato práce po věčné časy byla vyhrazena pouze ženám. V Borispolu bylo blech do milionů. Podlaha v barákách byla jen z udupané hlíny a pod pryčnami ukládal se prach a smetí. Zde byla jejich líheň.

Nejlépe se daly chytat ještě venku na mrazu. Vytřepali jsme je z pláště do sněhu nebo při cvičení, když bývala chvílka oddechu, obracel jeden druhému límec u pláště, pod nímž se to všechno černalo malými, žravými potvůrkami.

M e n á ž. Na vojně je nejdůležitější věcí menáž. Vypravuje se, že jeden moskevský pluk přidal se na stranu revoluce jen proto, že mužstvu po několik měsíců byla vařena protivná polévka z rozmačkaných malých rybiček. V Borispolu byla však menáž celkem dobrá. Jídelní lístek byl prostý. Ráno a večer byl čaj a ruský vojenský chléb, pečený z mouky, mleté z celého zrna. Oběd pozůstal z polévky, masa a příkrmu. Byly to knedlíky, hrách, kaše prosná nebo pohanková, které se říkalo »vražda«, mrkev nebo čočka. Místo hovězího masa bývalo často skopové. Jednou na sv. Václava měli jsme dokonce vepřové, knedlíky a zelí!

Vařilo se na kuchyni nejméně pro 2000 lidí. Oběd rozdával se celou hodinu. Roty, které dostávaly nejdříve, byly na tom nejlépe, protože největší hladovci mohli ještě čekat u kuchyně, nezbylo-li něco.

C u k r. Bohatství jednotlivcovo měřilo se podle toho, kolik kdo měl našetřeno cukru. Nefasovalo se sice tolik, aby se nemohl všechen vysladit, ale poměry donucovaly skoro každého, aby cukr šetřil. Cukr se dal totiž proměnit za všechno ostatní; nejčastěji proměňovali jsme jej na tabák, bulky nebo pirožky. Denně se mohla zašetřit jedna nebo dvě

kostky. Měl-li někdo zašetřenu libru, byl hotovým boháčem; mohl si koupit na několik dní tabáku, cigaretových papírků, mohl si dopřát bulku nebo pirohy s mákem, tvarohem nebo se zelím. Ovšem byli i takoví, kteří si kupovali za cukr věci ještě sladší, to jest lásku u borispolských chachlušek, ale těch bylo velmi málo.

Ž o l d. Měsíční plat ruského vojáka byl 75 kopějek. U nás nebyl větší. Místo mýdla, tabáku a části cukru vypláceli nám také peníze, ale přes to náš měsíční plat nebyl větší než 1 rubl a —13 kopějek... Byl to peníz, který svou hodnotou odpovídá tak dnešním deseti korunám. Koupilo se za něj: půl libry salámu, jedna bulka (veliká houska), dva balíčky tabáku, papírky na cigarety — a to bylo všechno... Proto bývala tak veliká nouze o kouření. Cigarety dokuřovaly se až do samého konečku a tak zv. »špačky« sbírány byly, kde se jen na ně přišlo.

Nejvíce nás dráždily baby s košíky, plnými krásných zlatých bulek a pirohů. Stálo jich u každého baráku několik. Vůni bulek sbíhaly se v ústech sliny a jejich krása nutila od nich odvracet oči. Baby byly nemilosrdně zlomyslné. Nehnuly se od baráků až pozdě v noci; po celý den upozorňovaly na své zboží, vychvalující je do nebes. A přece se nestalo, že by někdo vzal některé babce jen jedinou housku!

H y g i e n a. Rusové říkají *gigiena*, Ukrajinci *hihiena*, a tak, jak to vypadá s výslovností, tak to vypadalo ve skutečnosti se vším, co se dotýkalo jen poněkud hygieny. Pro celý prapor byl jediný lékař a dva medicí. Lékaře nikdo neznal a medicí neznali nás, pokud se to může vztahovat na rčení »nezná bratra«. Úřadovali v samostatném baráku, kde byla ordinační síň, lékárna a marodka pro těžce nemocné. Ordinovalo se velmi jednoduše. Přišel, na příklad, bratr a stěžoval si na hemeroidy. Medik lžící namazal mu bolavou část těla vaselinou — a bylo dobře. Hned po něm přišel bratr, který měl zanícené mandle. Bratr medik vrazil mu tutéž lžící do úst, žádaje pacienta, aby křikl hodně hlasitě: áááá...

V lékárně byly tyto léky: vaselina, jodová tinktura, salicyl, aspirin a pro medicí čistý

líh. Na marodce měli nemocní železné postele a bílé slamníky. Vypravovalo se, že postele na noc musí být přivazovány ke stěnám, aby je štěnice neodtáhly...

Zde je třeba také učiniti zmínku o prani prádla. Vedle marodky byl jiný dřevěný barák, kde se mohlo prát prádlo a kde jsme se mohli také koupat. U záložního praporu byly čtyři roty a pro každou byl vyhrazen jeden týden. To znamenalo, že jsme si mohli vyprat vždy jednou za měsíc. Každý měl jen jedinou garnituru prádla. Když se šlo prát, svléklo se prádlo a šaty se oblékly na nahé tělo.

Borispol, velitelství záložního praporu.

Foto Památník Odboje.

Vyprané prádlo rozvěsilo se v zemljance a chodilo se bez prádla tak dlouho, dokud neuschlo. Pralo se bez mýdla.

Myli jsme se buď teplým čajem nebo studenou vodou. Z kotýlku, z něhož se jedla menáž, nabralo se něco vody nebo čaje do úst, voda se pustila do dlaní a teprve potom nastalo vlastní mytí.

P s i. Borispolští psi nás nenáviděli. Toulali se v houfech po strništích v značné vzdálenosti od tábora. Vyli a hrozně štěkali. Jen potajmu nebo v noci odvažovali se k zemlankám, hltavě pojídající pohozené zbytky jídla. Dlouho nám bylo nevysvětlitelné, proč se nás tak straní.

Jednoho večera rozšířila se po našem baráku rozkošná vůně. Jeden bratr smažil na pánvi v kámen cibulku. Pak vyndal z hadru kus masa a na cibulce je opékal. Vůně přilákala všechny ke kamnům.

»Co to pečeš?« tázali se někteří.

»Telecí!« odpověděl bratr, dívaje se bez ustání na pánev, aby se pečeně nespálila.

Všichni jsme měli k odpovědi nedůvěru, již vyjádřil zřetelně jeden bratr skvělým napodobením psiho štěkotu... Všichni se začali smát.

ce se nám líbil pochod na místě, při němž se nešlo, pouze nohy se střídavě vyzvedávaly do výše. Rusové si na tomto vynálezu mnoho zakládali a vydrželi třeba čtvrt hodiny pochodovat na místě. My jsme to vždy nějak švindlovali. V ruském vojsku je zvykem na pochodu zpívat, a protože jsou Rusové skvělí zpěváci, vypadá jejich zpěv velmi pěkně. My jsme to po nich napodobili, ale nikdy ne s velikým úspěchem. Rádi jsme zpívali ruskou píseň »Vyšel měsíček zolotinkij«, kterou jsme zpívali zvláštním česko-ruským volapükem...

Častěji ovšem, než dělat »vopičky« — t. j. cvičit, bylo nám tužiti svaly jinými užitečnými pracemi, jako nosit pytle hrachu, mouky a cukru, kopat hluboké jámy — latriny, házet sněh nebo kopat strouhy. Byli mnozí, kteří celou dobu svého pobytu v záložním praporu z odporu ke všem kasárenským vojenským službám nedělali nic jiného, než nosili pytle a na kuchyni škrábali brambory a mrkev.

Demokracie. U záložního praporu vládla demokracie. Důstojníkům říkali jsme bratře, a rovněž oni nám, ale jinak oni si žili svým životem a my také. Hlavní rozdíl mezi nimi a námi byl v tom, že oni měli měsíčně 100 rublů, a my rubl jeden... Tím se dá lehce vysvětliti, proč soukromé zájmy důstojníků a vojáků se úplně rozcházel.

Mezi vojáky byl však poměr vesměs srdečný, upřímný a opravdu bratrský. Výjimku tvořili někteří jednotlivci — hlavně z bývalých jednoročních dobrovolníků — kteří odmítali konati hrubší fyzické práce nebo vykonávali je jen s největším sebezapřením, těžce vzpomínajíce na doby v rakouské armádě, v níž každý, kdo nosil žluté jednoročácké prýmky, byl od jakýchkoli prací osvobozen. Ale takových bratrů bylo málo, a byly to skutečně jen výjimky.

Neměli jsme svých vlastních šarží. Všichni jsme byli prostými vojáky, třebaže někteří vykonávali funkce opravdových poddůstojníků. Ke každé četě byl přidělen jeden ruský Čech, mající obyčejně nějakou menší hodnost, který nás učil znát součástky ruské pušky, ruské velení a večer honil nás zpívat hymnu »Bože, cara chrani«, a »Kde domov můj?« a počítal nás, neschází-li snad někdo (prověrka). Tito ruští Češi konali u nás službu do jisté míry policajtskou a nás rádi neměli; my jich rovněž ne.

Revoluce. Jednoho dne na cvičišti odvedl praporčík našeho šikovatele stranou a něco mu živě vykládal. Když praporčík odešel, řekl nám šikovateli, že v Petrohradě vypukla revoluce. Nejdříve jsme zůstali úplně zaražení, ale za okamžik propukli jsme v jásot. Když jsme šli ze cvičení, místo abychom zpívali »Vrť sa dívka«, zpívali jsme — marseillaisu, ovšem tentokrát ještě velmi špatně. Proto celé odpoledne věnovali jsme jen učení se této staré revoluční písni. Večer při prověrce zpívali jsme pouze »Kde domov můj«, a četař, ruský Čech, nikterak nemohl nás přiměti, abychom zpívali také carskou hymnu. Konečně spor byl vyřešen kompromisem: místo »Bože, cara chrani«, zpívala se píseň »Hej, Slované«.

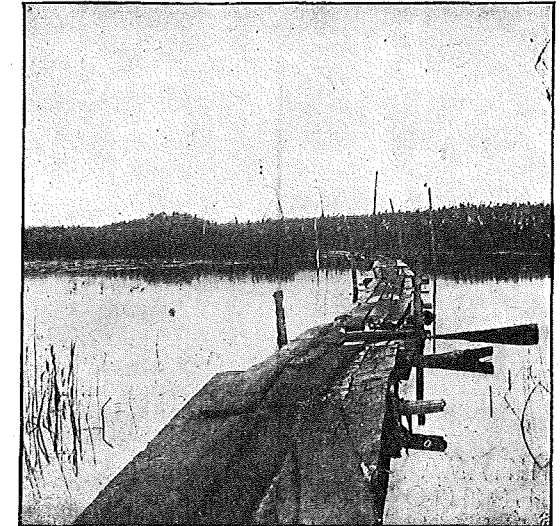
Pak přišly ruské noviny, otiskující manifest Mikuláše II. ... Nikdy borispolské zemlanky neotrásaly se větším jásotem, jako tehdy. Bratři ozdobovali se rudými stužkami (je podivuhodné, kde jich najednou vzali!), zpívala se marseillaisa, Rudý prapor, nešlo se na cvičení, a když přišel k naší zemlance ruský velitel záložního praporu Makarov, a uviděl rudé stužky a uslyšel revoluční písně, bledý odcházel, aniž by se s vojáky po starém způsobu pozdravil... Cítil, že nastává jiná doba. Zmizelo jeho vysokoblahorodí...

X

NA STOCHODĚ JOSEF KOHÁK

Počátkem srpna r. 1926 štáb čsl. brigády a štáby 1. a 2. pluku byly ubytovány ve vesnici Oskoňsku v neupravených a chudých chatách. Roty 1. a 2. pluku ubytovány byly v zemljankách v lese. Jednotlivé části čsl. brigády byly však roztroušeny po celé frontě až k Rumunsku. 1. prapor 1. pluku byl na frontě jihozápadní, 2. prapor 1. pluku byl zde v Oskoňsku, pátá rota 1. pluku měla samostatné posádky v Rumunsku u štábu II. armády. Druhý pluk konal výzvědné služby u III. armády v okolí Baranovič, Pinska, Kovelu a Lucka, hlavně mezi řekami Styrem, Stochodem a Pripetí. První pluk měl tehdy něco přes 3200 mužů, druhý 2500.

Dne 25. září r. 1916 stěhoval se můj druhý pluk z Oskoňska do Bolšich Cepcevič za deštivého a bouřlivého počasí. Večer došli jsme do vesnice Karašina a druhého dne do vesnice Grivy, kde jsme se ubytovali v zemljankách. Byli jsme v blízkém týlu ruské armády a pouze několik set kroků dělilo nás od dějiště světového dramatu. Prořídilý les skýtal slabou ochranu proti slídícím očím nepřátelských letčků. Má rota náležela k 54. střelecké divisi a kromě toho konala výzvědnou

Lávka přes bažiny na Stochodě.
Foto Památník Odboje.

službu u pěší divise 27, 73 a 100. Rozvědky konány v rayoně Novo-Červiňského předmostí, hlavně však v rayoně vsi Helenie. Účastek naší činnosti byl velmi rozsáhlý a poněvadž posice ruské zde vybíhaly silně dopředu, až za řeku Stochod, tvořice takto oblouk do německých posic, nepřítel byl zde velmi ostražitý.

V Oskoňsku; rota jde na cvičení.

Celý podzim roku 1916 až do června roku 1917 čsl. brigáda konala tedy výzvědnou činnost na ruských frontách a pokračovala tak úspěšně v tradici »Československé Družiny«. Sláva československých »rozvědčků« znovu zaznívala z rozkazů jednotlivých vojenských velitelů, byla často popisována v ruském tisku a mluvilo se o nich jako o hrdínech. A skutečně českoslovenští vojáci zavodili přímo mezi sebou v odvaze. O rozvědky a o účasti na nich býval takový zájem, že musel být dokonce stanoven jistý pořad, podle něhož postupně byli jednotlivci zařazováni do rozvědek a často, aby se předešlo sporům, rozhodoval los. Velitelé ruští s počátku k nám chovali nedůvěru, ale později získali jsme si všeobecnou úctu. Pravidelně každé noci vycházela skupina 10—20 mužů na posice přes ohromné močály a pod obstřelem nepřátelského dělostřelectva. Byly to obvyklé stejné úkoly: přepadnutí nepřátelskou hlídkou a zajmoutí ji, vniknutí do posic nepřátelských a zajmoutí zástavu atd.

Súčastnil jsem se několika rozvědek, z nichž vzpomínám hlavně na nešťastnou naši výpravu v močalovitém terénu, kde jsme byli přepadeni a donesli jsme zpět ruského Čecha Nováka již mrtvého. Bratr Staněk, těžce raněn, bohužel zůstal na místě srážky a byl zajat. Jak jsme se později dozvěděli, byl po vyléčení popraven v Kovelu. Jedna z největších rozvědek byla však námi vykonána na počátku prosince. Velitel naší roty obdržel od velitele 5. div. rozkaz, zajati německou zástavu na úcastku 18. p. pluku, zakopanou nedaleko rozbořené vesnice Helenie. Úkol nám měl usnadnit ruský oddíl, který předstíral útok vpravo od vesnice. Jakmile by byla vesnice obsazena, měli jsme dát znamení červenou raketou ruskému dělostřelectvu, které mělo spustit zabraňovací oheň na nepřítele, aby mu znemožnilo nás pronásledovati. Náš útok měl pak pokračovat až do 1. linie nepřátelské. Byla temná noc a sníh hustě se sypal. Všechno se nám dařilo znamenitě a jako blesk byli jsme ve vesnici a u zástavy. Bylo nutno dát nyní znamení červenou raketou. Ruský voják, nesoucí raketu, však — zmizel. Všechno bylo zmařeno. — A hle, náhle se vznesla rudá raketa do

vzduchu. Ne však naše, ale německá, neboť Němci tak volali o pomoc. Ruské dělostřelectvo však se domnívalo, že to je smluvené znamení a spustilo takový pekelný oheň, že šířilo zkázu kol dokola. Německá zástava, sestávající ze 40 mužů, vzala téměř celá za své. Po dobytí vesnice Helenie postupovali jsme ještě do 1. linie, která byla už prázdná, poněvadž Němci prchli do druhé linie. Vraceli jsme se se zajatým důstojníkem a 7 vojiny. Našich hochů bylo raněno 7, většinou lehce. Dva bratři, Mencl a Chalupecký, zmizeli. Chalupecký byl, jak jsme později zvěděli, raněn a byl později jako invalida vyměněn a vrátil se do Ruska.

Tak tedy čsl. brigáda konala své rozvědky, z nichž mnohé staly se slavnými jako na př. rozvědka Syrového nebo Medkova v březnu r. 1917 a Českoslovenští vojáci prožívali v nehostinných krajích svůj málo záviděníhodný a přece jen družný a šťastný život. Přiblížili se vánoce, které jsme v zemljankách oslavili klidně, dokonce i divadelním představením za režie br. Malínského. Vstupovali jsme do nového roku, kdy již nad Ruskem stahovala se mračna. Proskakovaly pověsti o snahách uzavřít separátní mír a o »temných vlivech«, které ženou Rus do zkázy. Právě o Nový rok opakovali jsme naše divadlo za burácející dělostřelby, ale dohráli jsme ho.

Asi 15. ledna naše rota byla převedena na levé křídlo ke kozácké divisi na Stochodě, kde operovala již naše 6. rota. Zde měli jsme mnohem více práce, chodili jsme jako krytí dělostřelby, na rozvědky atd. Bydleli jsme v zemljankách takřka na posici. Velitel naší roty, poručík Jakušev, odejel na dovolenou a předal velení poručíku Hrůzovi, který nás přetěžoval a i po celonoční službě nutil nás ve dne cvičit ve sněhu. Pro přetížení službou začala se vzrýhat v rotě nespokojenost. Konečně vlivem špatného obydlí a nedostatečné stravy — k obědu dostávali jsme každý 1 slanečka — vypukly mezi vojskem nemoci, zejména cinga a spousta vojinů odcházela do nemocnic. I já odešel jsem dne 20. března do lazaretu a měl jsem být dopraven do Kirilovské nemocnice do Kyjeva. Tak zněl rozkaz velitele fronty, jeho opis měl jsem s se-

bou. Stávalo se totiž zhusta, že Čechoslováci, pro něž byla výhradně určena Kirilovská nemocnice, odesílali z jiných nemocnic k ruským částem anebo — zpět do zajateckých lágrů. Nikdo v širé Rusi neměl ponětí, co to jsou Čechoslováci. Byla to vždy trudná práce při sepisování nacionalit, neboť Rusové chtěli vždy vědět, z které je kdo gubernie, z jakého újezda a města. A tak, abychom se zbavili zbytečného vysvětlování, říkali jsme, že jsme z české gubernie, újezd Praha, města Žižkova a zapisující byl spokojen. Byl jsem dopraven do polního lazaretu do Grivy a pak do kor-

již ve známé vesnici Maněviči. Vše bylo zde již změněno. Štáb našeho pluku přestěhoval se z Bolšich Cepcevič do Grivy, nově zformované rotě 3. praporu byly již na frontě. Přenocovav ve vesnici Karasině, kde se formovala rota telefonistů a plukovní oboz, vydal jsem se do Grivy. Večer pak nalezl jsem konečně svou rotu, u níž čekalo mě další překvapení. Celá řada bratrů byla ve špitálech a nebo u jiných částí. Rusové a ruští Češi byli vyraženi a odvedeni do tyla a naše rota složena z dobrovolců bývalé 3., 5. a 6. roty.

Druhý den naše rota odešla do Bolšich

Ze života v tylu.

Foto Památník Úboje.

pusního lazaretu, kde mě stihlo neštěstí, že nám odebrali dokumenty i s oním opisem rozkazu. A tak se stalo to, čeho jsem se obával. Místo do Kyjeva dopravili mne do Orola, kde nás stihla již ruská revoluce a pak do Tuly a do Jefremova v tulské gubernii. Teprve odtud dostal jsem se v květnu r. 1917 do Kyjeva.

Kyjevem již neproudily ony zástupy nadšených Čechoslováků, jako minulého roku, protože zápasný batalion byl již v Žitomíru. Kromě toho formovala se naše druhá brigáda, t. zv. Červinkova armáda v Borispolu. Na vojenském našem referátě dostal jsem potřebné papíry a peníze a za tři dny byl jsem

Cepcevič, kde se po prvé celý pluk sešel. Za několik dní naše rota převedena do rotě první a z ruských Čechů sestaven druhý prapor. Velitelem naší roty byl jmenován štábní kapitán Ivšín. Dosavadní velitel pluku plukovník Chotkevič byl na žádost důstojníků a vojáků sesazen a místo jeho nastoupil plukovník Zembalevský. Chodili jsme nyní nějaký čas na cvičení, když tu prolétla zpráva, že půjdeme na frontu, kde celé brigádě bude svěřen jeden úcastek jako pravidelně již armádě a ne jen jako rozvědčikům.

Dne 31. května jsme vyrazili na stanici Antonovku, odkud dvěma vlaky jeli jsme přes Sárny, Rovno a Šepetovku do Tarnopole, kam jsme přijeli 3. června. Cestou ozdobili

jsme své vagony chvojím a kvítím. Tarnopol prošel náš pluk za zvuků hudby a se zpěvem, za živé účasti občanů, v čele s červeno-bílými i rudými prapory s různými nápisy. S českých znaků byly sejmuty korunky, aby snad Rusové nemysleli, že jsme monarchisté. 5. června byli jsme ve vesnici Bělé, 6. června vyšli jsme do Ostašovců. Cesta vedla částečně údolím Seretu a v celém okolí byly znatelné stopy minulých bojů. V noci svítí nám na cestu již nepřátelské rakety. V Cehrové přecházíme bezedné bláto a 7. června ráno po pochodu 25 verst došli jsme do vsi Ostašovce asi 3 versty daleko od Jizerné.

Týž den přišel do Ostašovců i třetí pluk a rozložil se táborem u kostela. 8. června v časných hodinách ranních přiletěví německá eskadra bombardovala ležení 3. pluku a Jizernou. Rozespali vybíhali jsme z chalup a pozorovali toto hrůzostrašné divadlo. V O-

stašovcích vyvrcholil neblahý spor mezi ruskými Čechy a dobrovolci. Několik ruských Čechů, patrně deputace 2. praporu, oznámila totiž komitétu 22. finského pluku, že t. zv. Čechoslováci jsou bývalí rakouští vojáci a že se jim nesmí důvěřovati. Lživé toto tvrzení bylo vyvráceno jak velitelem brigády, k němuž se delegace finského pluku odebrala, tak i předsedou našeho plukovního komitétu praporčíkem Nejedlým. Odchod na posici byl však odložen na druhý den a na posici poslána jen úderná rota, aby směnila zástavy finského pluku.

Dne 9. června před samým večerem vyšli jsme z Ostašovců ke Zborovu s plukovní hudbou. Šli jsme přes Jizernou do vsi Chorošče, kde ubytoval se štáb pluku a 2. prapor ruských Čechů. Za tmy, v největší tichosti postupovali jsme k posicím, jsouce ozarováni co chvíli hustým deštěm raket.

X

V BOBRUJSKU VÁCLAV KAPLICKÝ

Bobrujsk je újezdni město v minské gubernii na řece Berezíně, mající asi 40.000 obyvatel, z poloviny židů. Nedaleko města nad řekou zdvihá se stará pevnost, která hrála nemalou důležitost za Napoleonovy výpravy do Ruska. Na rozpadajících valech vyrostl nyní mladý parčík, v němž za dne si hrají děti a za letních večerů dospělí, o čemž by mohli mnozí bratří mnoho vypravovat.

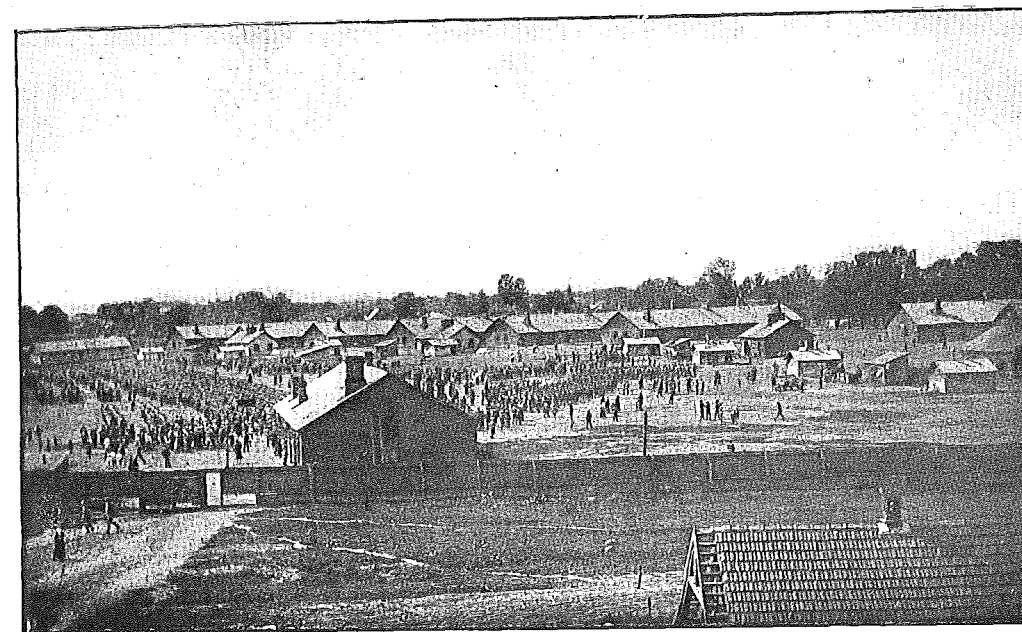
Život v Bobrujsku byl nesrovnatelně veselější a bohatší, než v Borispole. Revoluce jako by všechno prosvítla a pozlatila svou bezměrnou vírou v dobrou budoucnost. Bydlili jsme v pěkných dřevěných, světlých barákách, jichž jedinou vadou bylo, že kromě nás poskytovaly přístřeší neschůdnému množství štěnic, menáž byla také dobrá a na penězích brali jsme desetkrát více, než v Borispole. Nejvíce nás však těšilo, že místní obyvatelé i místní posádka dívali se na nás s velikou úctou a obdivem.

Hned krátce po svém příjezdu musili jsme zvolit své zástupce do místního sovětu a ne-

zbývalo mnoho a byl by býval Čechoslovák zvolen předsedou. Tehdy žilo se velmi rušně; více než na cvičení chodilo se na různé tábory lidu, jímž jsme říkali meetingy. Skoro na všech řečnili naši lidé a rovněž naši lidé tvořili značnou část posluchačstva.

Kromě záložního praporu byly v Bobrujsku čtyři rotý pochodové, připravené k odeslání na frontu, jimž za velitele určen kapitán Alexejev, sympatický Rus, který byl stejně dobrým vojákem, jako řečníkem. Později padl u Zborova. Téměř denně přicházely transporty nových dobrovolců ze všech končin Ruska.

25. března roku 1917 konala se slavnostní přísaha všech dobrovolců záložního praporu. Přisahal se jednak ruskému státu, jednak českému národu a jeho představiteli prof. T. G. Masarykovi. Přisaze byla přítomna celá místní posádka. Ruští generálové, naši důstojníci a pravoslavný pop měli k nám veliké řeči a byli jsme dávaní za vzor ruské

Bobrujský tábor.

Foto Památník Odboje.

armádě. Byl tehdy překrásný jarní den, veselé vlály naše prapory, ještě veseleji hrála naše hudba a není divu, že naše naděje rostly do závratných výšek.

Ale brzy se změnou počasí dostavilo se ochabnutí. Nastaly deště a jarní plískanice. Zprávy, které kolovaly mezi námi byly zmatené a noviny přinášely z fronty jednu smutnější zvěst než druhou. Na Stochodě ztratili Rusové 21.000 lidí. Noviny psaly veřejně o půl milionu ruských desertérů... Vedly se dlouho do noci vášnivé debaty, jichž resumé bylo asi toto: kdyby nás bylo tolik, abychom mohli nahradit ruskou armádu!...

Veliké deště způsobily, že na Berezíně praskly ledy, řeka vylila se ze svých břehů do takové šíře, že druhého břehu naše oči nedohledly... Bylo nutno uchránit před povodní jediný dřevěný most, který měl značnou strategickou důležitost pro případ ústupu západní armády. Celé dny a noci mívali jsme strážní službu, rvali se se zuřícím živlem a vystavovali se velikému nebezpečí.

Jiné naše skupiny nakládaly do vagonů municí pro frontu. Začalo se vyprávět o ve-

liké ofenzivě, která se chystá, jakmile dovlí počasí. Bylo nám však divným, proč naše pochodové rotý neodesílají za plukem, odkudž nám známi psali, že nás tam nutně potřebují. Byly různé debaty, rostla nervosita a hašteření.

Konečně 11. května přišel telegram, že rotý odjedou 17. května. Nervosita okamžitě zmizela; nastalo jakési slavnostní uklidnění. Příslušníci pochodových rot chodili po táboře plni sebevědomí. V den odjezdu byl nejen celý tábor, ale celý Bobrujsk na nohou. Pod národními i rudými prapory, za zpěvů revolučních písní a zvuků hudby, procházeli jsme ulicemi města. Obyvatelé i vojsko pozdravilo nás s velikým nadšením. S takovým jástem neodesílal Bobrujsk na frontu vojáky, leda krátce po vypovězení války!

Nadšení našich lidí nakazilo i ruské vojenské části. Jejich zástupci, když se s námi loučili před odjezdem, slibovali nám věrnost za věrnost a ujišťovali nás, že se na frontě s nimi shledáme.

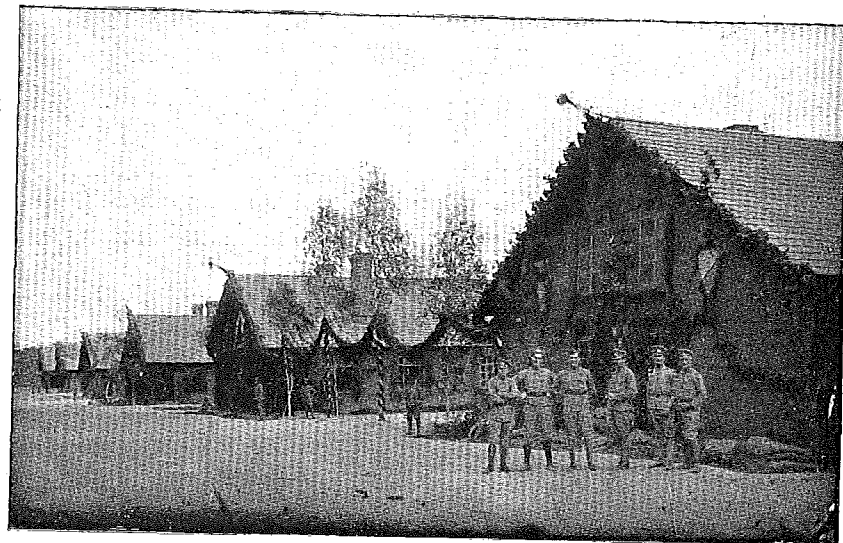
Ovšem, že jsme na ně čekali marně...

X

K TŘETÍMU PLUKU CYRIL TOMAN

V druhé polovině června roku 1917 přijel jsem se s padesátišesti dobrovolci z petrohradské gubernie ze stanice Michael Archangel, Karieru a města Ladějno Pole do Bobrujska. Vystoupili jsme na nádraží z vlaku, šli asi pět minut přes malý lesík a přišli jsme na rozsáhlé vojenské cvičiště. Hned za cvičištěm bylo pět velkých dřevěných baráků, kde byli umístěni naši dobrovolci. Před jedním barákem stála bouda. Byla to kuchyně, ve které se vařilo pro všechny dobrovolce. Strava byla dobrá a výživná. Vpravo od baráků byl domek, u něhož byl malý dvůr, plotem ohrazený. Byla to kancelář náhrad-

Slavnostně vyzdobené baráky v Bobrujsku.

ního záložního praporu. Pořádek byl dobrý, všude největší čistota a i kancelář fungovala bezvadně, takže nebylo stížností.

Druhého dne po našem příjezdu přijel do Bobrujska profesor Masaryk s generálem Ditterichsem. Odpoledne byla přehlídka mužstva, které pak za zvuků hudby před nimi defilovalo. Následující den bylo krásné letní nedělní jitro. Proslechlo se, že profesor Masaryk v lesíku za cvičištěm k nám promluví. V osm hodin šli jsme zvědaví na určené místo. Byl to vršíček, jako velká kupa sena, který jsme obstoupili. V tom již přicházel profesor Masaryk. Vzduchem zazněla

naše národní hymna »Kde domov můj!« Profesor Masaryk zůstal stát asi deset kroků od nás s hlavou obnaženou, pokud jsme zpívali. Pak zvolna vystoupil na vršek, rozhlédl se po nás a promluvil.

»Bratři! Všichni víte, proč jsme zde a za co bojujeme. Jsou zde mezi vámi mladí i staří otcové rodin, a my všichni spálili jsme mosty mezi námi a Rakouskem. Ale nevím a nemohu vám říci, jak to s námi dopadne. Dnem i nocí nespím starostí o vás. Spojenci nám dosud nic určitého neslibují. Ať to dopadne s námi jakkoli, musíme držet pohromadě. Revoluce počala z vás, malého lidu. Když

jsem byl doma, v Čechách, slyšel jsem zpívat vojáky, kteří odcházeli do fronty: »Červený šátečku, kolem se toč, já jdu na Rusa a nevím proč.« A když jsem viděl ty nápisy na vagonech: »Vývoz čerstvého masa do Ruska« a jiné, již jsem nepochyboval. Ti lidé dělají revoluci. Pochopil jsem, že je to masa, která bude potřebovatí vůdce a odjel jsem za hranice k vám.«

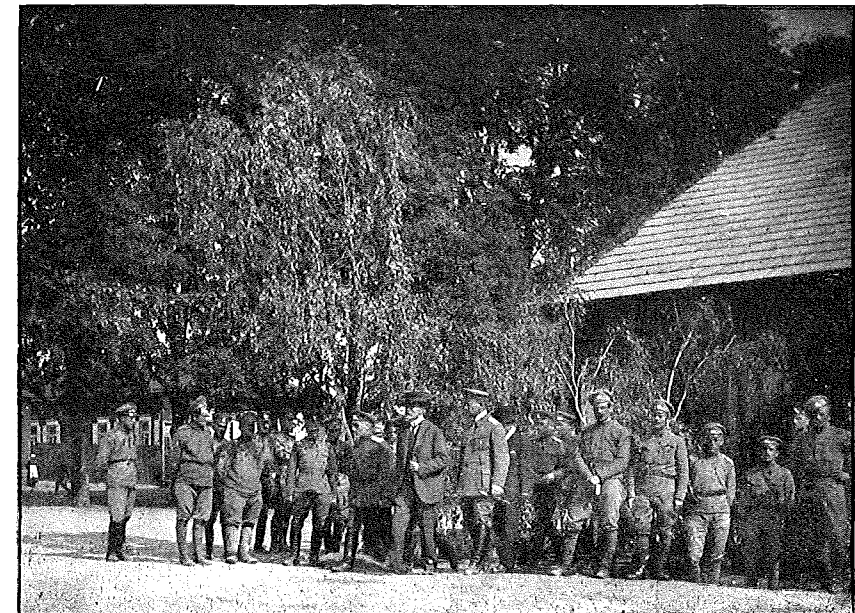
Byl odměněn bouřlivým potleskem. Řekl toho málo, každá věta dávala tisíc otázek, ale i jasnou odpověď. Čtvrtý den po příjezdu do Bobrujska oblékl jsem na sebe konečně oblek československého dobrovolce. Denně

přijíždělo až deset transportů dobrovolců, po padesáti až sto mužích, ba přijel transport ze Sibíře, čítající dvě stě mužů s bývalým rakouským hejtmanem N. v čele. Bratři ho nosili na rukou a on se smál, že si přivedl s sebou kumpanii, ze které by císař Karel měl radost.

Chodili jsme denně ráno i odpoledne na cvičení. Ráno při prověrce jsme vždy zpívali národní hymnu »Kde domov můj!« Stávalo se někdy, že když byl některý bratr vyvolán, zapomněl se a ozval se slovem »hier«. To si ovšem bratři zapamatovali a na odpočinku stihl ho zasloužený trest. Dali mu »hobla«. Hobla dostal každý i za jiné provinění, ne-

hobl stojí. Bratři, že nic. »Dejte mi ho. Dám vám deset rublů,« řekl plukovník. Hoši se nedali dlouho pobízeti, obstoupili ho, zazpívali mu — a už ho měl. Plukovník měl radost, že dostal od Čechoslováků hobla a hoši, že dostali deset rublů.

Dostali jsme první žalovanie (žold), pět rublů za měsíc, abychom si mohli koupiti potřebné věci. Tu však přišla z kanceláře výzva, abychom upisovali na válečnou půjčku. Bylo málo bratrů, který by nebyl upsal. Upisovali deset, dvacet, čtyřicet, až i sto rublů. Život mezi bratry v barákách byl velmi družný. Hádky nebylo téměř slyšeti. V jednom baráku měli dokonce i hudbu.

Příjezd T. G. Masaryka do Bobrujska.

bot byla to oblíbená švanda našich hochů. Dělo se to takhle: Bratři náhle obstoupili nic netušícího bratra-provinilce, postavili se do pozoru, salutovali a zpívali při tom: »Nás práce neživí, nás živí ruský stát, za sedm padesát, necháme práci stát.« V tom ho uchopili čtyři bratři a za nádherného chorału »Šup sem, šup tam, nám už je to všechno jedno, šup sem, šup tam, nám už je to fuk«, šoupali s ním zadnicí o trávník. Ani to příliš nebolelo, jenže dotyčný bratr měl obyčejně kalhoty vzadu zelené. Jednou šel náhodou kolem ruský plukovník, právě když jeden dostával hobla. Ptal se jich, co ten

kteřou si přivezli již ze zajetí. Byly to housle, viola a basa. Nástroje sami si udělali a hrávali večer po cvičení a my za tichého večera naslouchali. Naše myšlenky bloudily a každý vzpomínal na naše milé a na domov.

A přece se některým mezi námi nelíbilo. Vraceli se zpět do zajateckých lágrů. Nebylo jich mnoho, ale byli. Jeden můj známý, dobrovolce, se ptal jednoho, proč od nás odchází. Ten odpověděl, že má na rakouské frontě bratra a nemůže si vzít na svědomí, kdyby ho tam zabil. Odešel. Čas kvapem ubíhal a s ním blížila se i doba velké slavnosti, kterou pořádali bratři Sokolové. Byli

Mezi svými.

zde známí sokolští předáci, bratři Starý a Erben, kteří byli pořadatelé a cvičili se Sokoly již delší dobu, chtějíce uspořádati veřejné cvičení. Konečně přišla očekávaná neděle. Bratři zřídili cvičiště, připravili bradla, hrazdu a jiné nářadí a rozestavili do kola lavice. Bylo hezké nedělní odpoledne, když bratři Sokolové vstupovali v hustých řadách za zvuků hudby na cvičiště, které bylo vroubeno masami místního obyvatelstva i nás. Cvičili prostná, na hrazdě, bradlách, skok o tyči a j. Zvláště bylo pěkně provedeno ně-

kolik živých obrazů. Závěrečným aktem byl živý obraz »Pád tyрана«, představující Sokola, stojícího jednou nohou na hrudi poraženého tyрана, třímajícího v ruce československý prapor a majícího druhou ruku vzadu, sevřenou v pěst. Pruská helma tyрана ležela několik kroků v prachu. Vše se povedlo a bratři-účinkující i bratr Starý a Erben mohli mít radost. Bylo jen slyšet poznámky, proč oba uvedení sokolští předáci nevstoupili již dříve do vojska a nečinili výzvu v československých listech na Rusi

Bobrujsk, odchod maršových rot na frontu.

Foto Památník Odboje.

»Čechoslovanu« a »Čechoslováku« ke všem Sokolům-zajatcům, aby houfně vstupovali do vojska.

Začalo se proslýchat, že několik transportů dobrovolců bude dopraveno z Ruska do Francie. Nastalo značné vzrušení a velká většina bratří chtěla jeti tam. Proto, když přišel rozkaz vybrati tři maršové roty pro právě zakládající se třetí pluk, mnoho se jich nehlásilo. Já s několika bratry kamarády

jsme se hlásili a za několik dní přišel rozkaz, nasedati do vlaku. Na nádraží přišlo se s námi rozloučiti kromě bratrů též mnoho místních občanů, zvláště děvčat. Mnohé z nich vyprovázelo tak svého vyvoleného. Ale říká se: »Sejde s očí, sejde z mysli.« Za zvuků hudby a mávání kapesníky na rozloučenou, hnul se náš vůz kupředu, aby nás odvezl k pluku, kde nás již očekávali.

X

POCHOD DO ZBOROVSKÝCH POSIC FRANTIŠEK KRÍŽ

Rychle uběhl krásný májový měsíc. Končily i naše zábavy, kterých jsme hojně v Treskyni užívali. Museli jsme zanechat tu říčku, do které každého dne jsme se chodili koupat. Mnozí hoši museli zanechat večerních vycházek za děvčaty, kterých v Treskyni bylo nadbytek. I naši rybáři museli opustiti svůj rybolov, nejmilejší to jejich zaměstnání. Roznesla se totiž zpráva, že pojedeme na posici.

Nebyli jsme touto zprávou nijak překvapeni, poněvadž jsme dychtili po boji a vjel do

nás ihned nový duch. Místo schůzek s děvčaty začalo čištění pušek a každý z nás se těšil, že nadejde konečně čas, kdy budeme moci zúčtovat s naším nepřítelem. Poslední noc před odjezdem málokdo spal. Ráno o 5. hodině opouštěli jsme milou Treskyni, kde byli jsme jako u svých — doma. Asi v dvanáct verst vzdáleném nádraží v Sarnech naložili nás do vagonů a brzy vlak unášel nás směrem k bojišti.

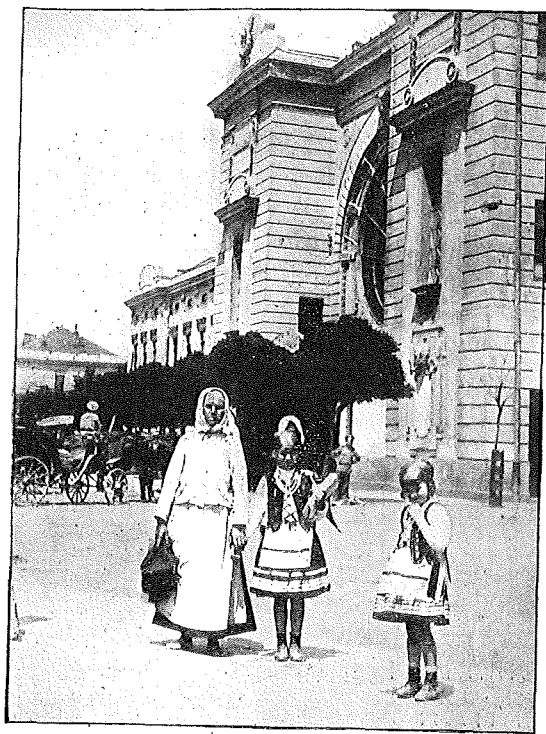
Cesta rychle ubíhala a vlak projížděl bažinatými lučinami, listnatými lesy, vesnicemi

Odjezd čs. brigády na frontu.

Foto Památník Odboje.

Před tarnopolským nádražím.
Foto Památník Odboje.

i městečky. Všechno to mizelo rychle za námi a 1. června budil mne bratr v Tarnopoli. »Tarnopol?« pronesl jsem tázavě a protahoval jsem své otláčené údy. Měli jsme blíž ke hranicím české země, k hranicím dlouho postrádané domoviny. Nebyl jsem nikdy v Tarnopoli, ale jakmile jsem uslyšel to jméno, vyhlédl jsem z okna a jakýsi radostný po-

cit prochvíval mým tělem. Proč to? Vždyť Tarnopol nebyl přece mým rodným městem a ležel daleko od naší matičky Prahy. Ale je to klíč, který nám odemkne dráhu do vlasti.

V Tarnopoli zdrželi jsme se pouze dopoledne, vystoupili jsme a utábořili se kolem nádraží. V městě bylo ticho. Jen velká letadla kroužila chvíli nad námi, aby odlétla pak směrem k bojišti. Po obědě nastoupili jsme pochod k vesnici Pronjatině, vzdálené asi pět kilometrů. Zde jsme odpočívali ve stinné zahradě. Po všech okolních vesnicích byly umístěny oddíly našich tří pluků.

Dne druhého června před západem slunce vyšly naše tři pluky směrem k městečku Jezerná, vzdáleném asi dvacetpět kilometrů od Tarnopole. Pozdě v noci vcházeli jsme po dlážděné císařské silnici do Jezerné. Oděv náš pokryt byl blátem, poněvadž k večeru snesla se nad námi bouře. V Jezerné byli jsme ubytováni ve dřevěných barácích, v nichž rok před tím ubytováno bylo rakouské vojsko. První noc spali jsme výborně, poněvadž byli jsme utrmáceni dlouhým pochodem. Celý den pochodovalo a jezdilo městečkem vojsko, ubírající se na frontu. Třídenní pobyt sloužil zde k našemu odpočinku.

Byl jsem zaměstnán kreslením map, kterážto práce ovšem šla mi velmi špatně od ruky v dusné jizbě. Každý den navštěvovali nás nepřátelští letci, pozorující pohyby naše-

Táboření v Cecové.

Foto Památník Odboje.

ho vojska. Poslední den ráno před našim odchodem vzbudil nás jeden takový pták, hážeje bomby na stanici. Na štěstí nebyl z nás nikdo raněn.

O 6. hodině večerní seřadili nás na silnici a před samým západem slunce opouštěli jsme Jezernou. Rudá zář zapadajícího slunka barvila do červena líce našich hochů. Zevlující obyvatelé provázeli nás svými pohledy. Mnohé tváře těchto zevlounů se mi nelíbily a zdálo se mi, že nás pozorují se škodolibým úsměskem. Leč my šli hrdě, zpěv ozýval se v našich řadách a s hlavami vztyčenými postupovali jsme vpřed. Každému zářila radost z obličeje, každý byl rád, že blížíme se bojišti a tím i ke svému cíli. Hudba hrála jeden pochod za druhým až pozdě do noci. Krok za krokem, stejně odměřeným taktém.

Když se setmělo, hudba se zastavila a my defilovali před veliteli. Pak následoval krátký odpočinek a postupovalo se opět dále, polními cestami. Vpravo od nás vinula se zborovská silnice. Tichou nocí doléhal k nám občas rachot povozů nebo děl, ujíždějících po silnici. V dáli proti nám chvílemi se zablesklo. »Bouře,« poznamenal kdosi. Leč mně bylo jasno, že je to blýskání výstřelů z děl. Bouře se přibližovala a brzy bylo již i druhým jasno, že je to dunění těžkých děl a bylo pozorovati již vysoké, zářící rakety. Mohutné paprsky reflektoru převalovaly se dlouhým světlým pruhem s místa na místo.

»Jsme již blízko bojiště a brzy nastane

boj.« hovořili hoši. Byl dán povel k oddechu a za čtvrt hodiny šli jsme opět dále. Obloha byla poseta nesčítnými hvězdami a kolem nás bylo slyšeti tlumené hlasy vojínů, venku tábořících a frkání koní. Byl dán povel, aby se nekouřilo a zachováno bylo mlčení. Uhašeny kouřící cigarety, utlumen hovor, takže nebylo slyšeti ani šepot neb polohlasné zaklení, klopytl-li kdosi do prorvy na polní cestě. Došli jsme k mostu, vedoucímu přes řeku Jezernou. Již první řady zahuly, když v tom se zablesklo a před námi těžký granát zaryl se do země. Okamžitě jsme zastavili. Ještě as dva výstřely následovaly a pak bylo ticho. Nikdo nebyl zraněn. Pokračovali jsme v pochodu přes most.

Na východě už počínalo svítati, když byli jsme uvedeni do roztrhané stodoly ve vesnici Cecové. Zemdleni pochodem a zpoceni tíhou výzbroje vrhl se každý na místo, tam kde stál a nikdo si nevybíral. Byla teplá noc a někteří spali pod širou oblohou. Spali jsme skoro do samého poledne. Večer druhého dne po západu slunce odcházeli jsme na pahorek, kde jsme se zakopali. Z okopů vycházeli jsme pak každý den večer mezi naši a rakouskou bitevní linii a kopali průchody, kterými nám bude usnadněn nástup do rakouské linie. Práce naše byla často přerušována střílbou a v noci světlem raket, které velkým obloukem padaly často až k nám. A tak připravovali jsme se na slavný den zborovského nástupu.

X

VE ZBOROVSKÝCH ZÁKOPECH JOSEF KOHÁK

Dne 10. června před svítáním 1. a 3. prapor našeho 2. pluku vyměnily v zákopech 32. ruský finský pluk. Pravé křídlo vykázaného úseku obsazeno třetím, levé křídlo prvním praporem. Proti nám stály tyto rakouské pluky: 1. Bosensko-hercegovský, 35. plzeňský a 75. jindřichohradecký. Pluk měl za úkol zaujmouti a houževnatě hájiti posici od Ljumu a Cecového údolí až do jižního okraje vsi Josefůvky. V noci měl vésti pilnou, vý-

zvědnou činnost a ve dne pozorně sledovati nepřitele. Při směně s ruskými vojiny ukazovali nám tyto časopisy, přinesené od nepřitele a vypravovali o bratření se s ním. Zákopy byly obsazeny velmi řídko, služby bylo mnoho. Z 48 hodin mohlo se spáti sotva 12 a mnohdy vůbec nic.

Zákopy v první linii byly ve strašném stavu. Z pola sesuté, místy mělké, střílny zarostlé trávou, úkryty před dělostřeleckým

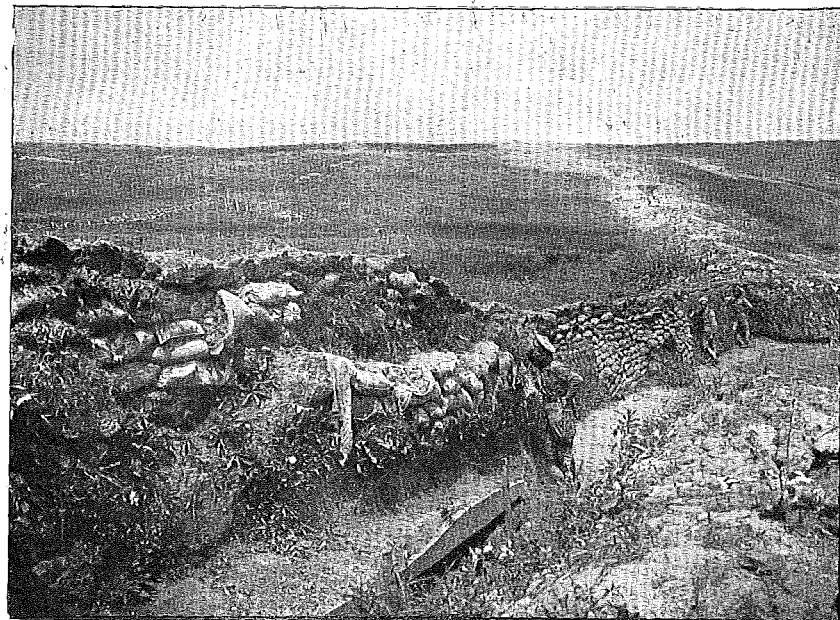

ohněm nedostatečné. Před první linií táhly se dvě řady drátěných překážek, dále v poli byla čára předních stráží, jichž zákopy byly rovněž nedostatečné, sotva po prsa sahající. Poněvadž vojáci finského pluku před svým odchodem zakopali do země všechny zásoby munice a ostatních válečných potřeb aneb je zničili, nebylo prvé dny v zákopech téměř vůbec ručních granátů, světelných raket a patron.

Po vystřídání nejevil nepřítel žádnou činnost a také my jsme se neprozrazovali. 11.

hlavu pod papáchu, chtěje se přesvědčiti, zda nekrvácím. S papachy spadlo mi dolů kus střepiny z ručního granátu, jenž pravděpodobně byl na mě vržen rakouskou hlídkou. Přední stráže byly ihned staženy do zákopů a zahájena palba v ono místo. Za nedlouho podle nářku raněných bylo patrné, že naše střely našly cíl.

12. června obstřeloval protivník naše baterie u vsi Choroseč a také posici. Ztrát jsme neměli. V noci bylo přineseno do zákopů 8 bombometů. Poručík Růžička, který nás za-

Ve zborovských zákopech.

Foto ramátník Odboje.

června k večeru se naše dělostřelectvo zastřelovalo a v noci u předních stráží zazněla přestřelka. Tuto noc seděl jsem v trávě u drátěných překážek jako špicl a bedlivě pozoroval krajinu před sebou. Po několik nocí nevyspalé oči vypovídaly službu a stálým namáháním a pozorováním jako by pálily. Po zachmuřené obloze přeháněly se černé mraky a co chvíli vyšlehující na obloze blesky stěžovaly a znemožňovaly správný rozhled. Poněvadž ze zákopů hlášena byla nepřátelská rozvědka, poklekl jsem na svém zákopu, abych měl lepší rozhled přes vysokou bujně rostlou travu. Na nepřátelské straně střelba zamkla, což dosvědčovalo, že nepřátelská hlídka asi na planině vyzvídá. Náhle však zarachotil výbuch v mé blízkosti a ucítil jsem jakýsi úder do hlavy. Rychle jsem sáhl na

učoval obsluhovat tyto zbraně, pustil na zkoušku několik ran, z nichž několik padlo právě do zákopů nepřátelských předních stráží. 13. června v noci zpívali jsme na předních liniích české národní písně a pozorovali jsme protější stranu. Jako odpověď z nepřátelské strany přiletělo několik granátů, rozervavších se blízko nás. Nikomu však neškodily. 14. června obstřeloval nepřítel poněkud silněji naše posice. 15. června odešel velitel našeho pluku kap. Ivšín, aby převzal velení 1. pluku a zatímčím velitelem našeho pluku stal se podpluk. Zembalevský. Téhož dne konána ve vsi Krásné schůze všech plukovních výborů s brigádním komitétem, kde vypracována byla resoluce, adresovaná profesorovi Masarykovi, v níž byly objasněny poměry na frontě. Resoluci měla mu přednésti

zvláštní delegace, ale poněvadž už v noci začala prudká dělostřelecká příprava k chyvanému nástupu, delegace neodjela a resoluce předána nebyla.

Strava do zákopů dovážena nebyla a dostávali jsme denně dvě konzervy. Celý den řádila úžasná bouře, která až k večeru poněkud utichala. Letadla nepřátelská projevují zvýšenou činnost. Následkem hrozné únavy, nevyspání a hladu, jeví se v rotách jistá nervosa a s netrpělivostí očekáván byl den nástupu. 16. června začala dělostřelba obstřelovati nepřátelské posice na levé i pravé straně. Zvláště na levé straně se zdálo, že tam země hoří a úžasný hukot děl neustával. Po celý den nepřítel živě odpovídal. Téhož dne

vyslán byl z každého praporu 1 důstojník a 1 voják na uvítání ministra Kerenského do Jezerné. Ten však — nepřišel. Obědy přivázeny do zákopů již kol 3. hodiny ráno. 17. června silný dělostřelecký oheň neustával. 18. června dán byl rozkaz připravit se k nástupu. Linie předních zákopů se silněji obsadila a byla vyslána rozvědka, která provedla útok na nepřátelskou přední stráž a zajala 5 vojáků 35. p. pluku, padl však při tom bratr Svítek od 11. roty. Rozšířila se zpráva o dobytí první nepřátelské linie finskou divisí. Po půl noci byly vyslány silné výzvědné oddíly, aby zjistily, zdali a jak silně jsou obsazeny rakouské zákopy. Den nástupu se přiblížil.

X

ROZHODNUTÍ BRIGÁDNÍHO KOMITÉTU FRANTIŠEK WILDMANN

Deset let, prožitých v revolučním kvasu lehce dá vymizet mnohemu důležitému okamžiku, zapomene se místo, čas, jméno. Dobrovolc, prožívající veliké dny, ani netušil ohromnost děje, neznamenal jej, myslil, že jest to pouhá epizoda světové války, která nic neznamená a mnohdy teprve po letech si uvědomuje, že z takových nepatrných domněle věcí povstala doba nové historie českého lidu.

Tato vzpomínka má všechny uvedené chyby. Lidská paměť jest slabá, tím slabší, čím větší jest nervové napětí, které vzbudí blízkost boje. Proto neobsahuje ani jména účastníků ani čas, jež snad účastníci někdy doplní. Za to jest pravdivá a upřímná.

Dvěšestpadesát hochů většinou prvé a třetí roty za horkého červnového odpoledne opouštělo Bobrujsk, aby doplnilo československou armádu, ležící za frontou zborovskou. Velitelem byl kapitán Alexejev.

Hned druhý den po příchodu do Jezerné byl nastoupen pochod do rezervních okopů. Hudba provázela nás ještě celou hodinu za Jezernou, kde na rozcestí silnice a polní

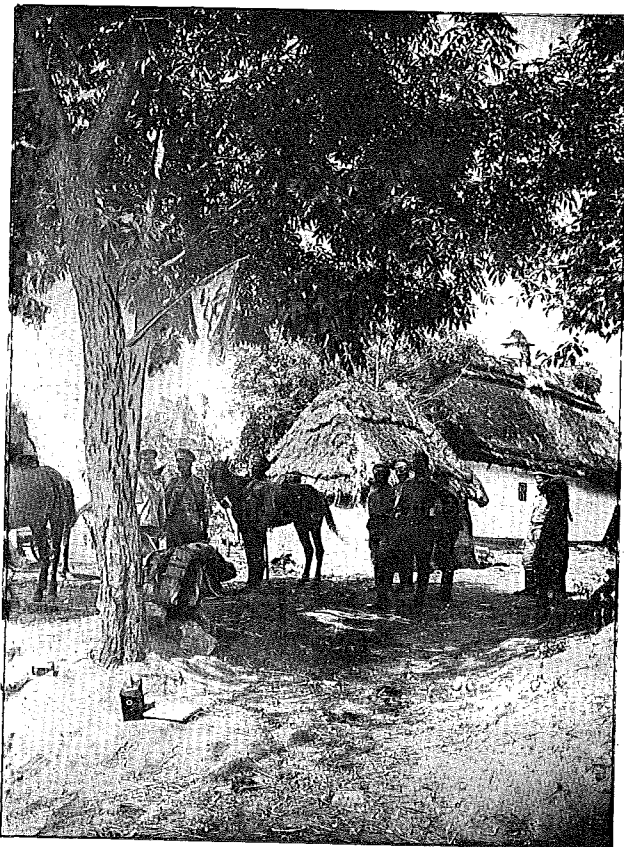
cesty stál starý praporečník Heyduk s plukovním praporem. Večerem dospěli jsme Krasna, kde pobýli jsme několik dní; do těchto dnů spadá svolání divisního komitétu, do něhož doplněk vyslal mne a druhého bratra, jehož jméno mi vymizelo z paměti. Schůze konala se ráno k deváté hodině. V malém poškozeném domku, bylo asi šest zástupců vojska a 2 důstojníků, nečitaje nás. Neznali jsme žádného z nich. Nevěděli jsme, o čem se bude jednat. Důstojník, mladý sympatický muž, stručně řekl nám, proč byli jsme svoláni. Co řekl, hromovým hlasem rozbíjelo sny, utkané v bobrujské pevnosti. Bylo to logické, strašně pravdivé vyličení situace hrstky lidí neznámého nárůdku, vrženého do rozbouřeného moře ruské revoluce, z něhož jen jedno heslo chrlily vlny deseti-tisíců desertérů: »Doloi vojnu!« Byli jsme jedinou kocábkou, jež se odvážila moři vzdorovat. Jedinými, kteří chtěli: »Vojnu do побědy!« Praporčík mluvil: »Řeknou vám, že ležíte v rezervních okopech, a není to pravda, protože všechny řady rezervních okopů před vámi se vzdají bez boje nepříteli anebo

odejdou samovolně z fronty. Řeknou vám, že po vašem boku budou spolehlivé finské divise a kozáci. Nevěřte tomu. Nikdo z nich nechce nástupu. Nástup bude velmi brzy. Již nyní půjde dělostřelecká podgotovka. Nebude tedy, jak se hoši z doplňku domnívají, za měsíc. Pomyslete, že zvláště z doplňku jste neozbrojení, vůbec nevyučení, že nemáme dělostřelectva, že nemáme kulometry, bomby, masky, nedostatek pušek, že zbraně, které měli zanechat pro české hochy Latyšši,

Jeho slovy byli jsme zdrceni. Nikdo z nás nebyl mocen slova. Bylo nám nevolno v kruhu oněch dvou bratří důstojníků, což když bratr řečník vytušil, odešli.

Teprve pak prohlásil jeden z delegátů: »Já do nástupu půjdu«. Bylo to těžké slovo, nejtěžší z nás všech, plné vědomí odpovědnosti. Nám rozhodovalo se již lehčeji.

Druhý rozhodl jsem se i já. Vyslovil jsem to, co nutně říci musil a cítil, že musíme

Krasno; štáb brigády.

Foto Památník Odboje.

z části zakopali a zúmyslně zničili. Vojsko takto vypravené jde vědomě na svou záhubu proti přesile dobře vyzbrojených Němců a Rakušáků. A proto navrhuje vám: Žádejte za dopravení do týlu na oddych, abyste se mohli řádně zformovat. Žádejte za tím účelem buď do Kyjeva, nebo ke Kyjevu buď do Vinic nebo k Vinici. Po řádném doplnění na skutečné pluky, ne pojmenováním, ale počtem, po řádném válečném výcviku jsme ochotni ihned nastoupiti vítězný boj.« Tím končil.

v tomto boji slovem i skutkem druhého podpořit. »Dali jsme se na vojnu, budeme bojovat! Jsme revolucionáři, musíme umět i umírat. Nikoho nesvádíme, poctivě předstoupíme před hochy a sdělíme jim šetrně ryzí pravdu. Kdo se bojí, nechť s námi nechodí. Nikoho za to nebudeme zrádcovat. Až dosud nebyli jsme samostatnou armádou, byli jsme jen výzvědnými hlídkami ruských pluků, a nyní, kdy po dlouhých staletích máme popsat zlatým perem svoji krve opět jednu stránku beztak chudé české historie, jež je-

diné má pár listů válek husitských a česko-bratrských, máme se toho vzdátí?

Ne! Do nástupu půjdeme. Vzpomínajíc slova spartánské matky, dle nichž vrátíme se buď se štítem v ruce nebo na štítě, ale nikdy pod štítem.«

Pak následovalo jednomyslné usnesení, jíti k rotám a doporučiti jim nástup. Rozhodnutí rot, případné návrhy měli delegáti přednésti na schůzi odpoledne v témž domku ve dvě hodiny. Když jsme s usneseními o nástupu doplňku přišli, stál před domkem jeden bratr a sdělil nám, že se schůze nekoná, protože první pluk je pro nástup, v důsledku čehož delegáti prvního pluku, když potkali velitele Trojanova, objíždějícího frontu, přednesli jemu resultát schůze se žádostí, aby čsl. brigáda byla zařazena frontovým velitelstvím do útočné linie.

Plukovník Trojanov ubezpečil hochy, že

dostaneme nové zbraně, kulometry, budeme mít i bomby. Doplňek nebude tvořiti novou část, nýbrž rozdělí se dle potřeby mezi již stávající rotu a starým bratřím bude uloženo, aby novým ukázali zacházení s ruskou vintovkou a seznámili je s okopy, vrháním bomb atd. To se též stalo.

Usnesení toto bylo přijato s radostí. Několik dní nato šli jsme do útoku, v němž jsme dobyli velikého vítězství.

Bohužel, co vydobylo se obětí našich hrdinů, to směnující nás ruské oddíly dobrovolně pustily. Místo nástupu nastal ústup, ve kterém se opět vyznamenala česká armáda v bitvě u Domamoriče, již pokládám za neméně slavnou než Zborov, leč neprávem nezpomínanou. Tam naše revoluční armáda dokázala všem pochybovačům z ruských štábů, že dovede nejen nastupovat, ale i ustupovat, vydržet i ve ztraceném předem boji.

X

JIZERNA-ZBOROV FELIX LÁNSKÝ

Když žitné klasy zbarvily se do hněda a kvetly a v nízké pšenici svítila do světa ohnice, vyrazila třetí rota 1. pluku z vesničky Budilova, směrem na Podhájce. Jejím předvojem byl podporučík Otakar Husák, vojem zadním kuchyně a vůz, na němž naložena byla rotná kancelář, proviant, věci důstojníků a těch, kteří nemohli nésti tlumok. Někdy hulil zadní i přední voj koutouče modravého dýmu — rotný, z anglického, zavalitého čibuku, kuchyně — z krátkého komínu se stříškou.

Prvními vesnicemi šlo se v pořádku a s písňami na rtech. Na sklonku pochodu křivily se však naše řady více a více, při čemž často spočinul na nich káravý pohled velitelův. Proklínáno slunce i ruské intendanstvo, které nechalo nás pařiti se v zimním stejno-kroji, až nám potůčky potu stékaly do juchtových bot. Horký vzduch prosycen byl silničním prachem, který ucpával nám každý pór v těle, mazal tváře, vnikal pod teplý šat a ztěžoval dýchání. Nad rotou vznášel se

mrak šedého prachu, který, nebylo-li větru, zůstával dlouho a těžce viseti nad místy, kudy rota prošla. Ti, co byli vzadu, kleli těm, co šli vpředu, že nezvedají nohy. Druhý den bylo tomu opáčně.

Byl poslední den naší cesty. Zvolna blížili jsme se k cíli, rozmrzení, unaveni, spocení a nemluvní. Rotný, s vyhaslým čibukem v levém koutku úst, s mapou v pouzdře, zavěšeném na krku, s holí v ruce a se skloněnou hlavou, kráčel před rotou zamyšlen. Podpor. Fierlinger, s ostatními veliteli čet, šli s rotou. Monotonní dusot nohou a klepání šálek, lopatek a pušek, bylo hudbou pochodu. Šli jsme právě do malého návrší, když z lhostejnosti probral nás koňský dusot. Protože vzadu neviděli jsme nikoho, než opozdilé bratry, nedočkavě zírali jsme dopředu, koho přinese nám setkání. Zanedlouho vynořil se před námi jezdec.

»Čeček«, zvolalo několik hlasů současně. Byl to on, a nežli jsme mohli domyslet, co ho k nám vede, zarazil před rotným, sesko-

čil s koně a předav jej br. Musilovi, objal se srdečně s Husákem. S námi pozdravil se upřímným »Nazdar, bratři!« Na prosté, plátěné rubáše visel mu bílý, důstojnický kříž sv. Jiří. Po levém boku houpal se mu krátký, lovecký tesák, který charakterisoval Čěčka tak, jako Husáka čibuk. Tak se stalo, že nečekaně vzrostl náš předvoj o velitele první roty a jeho koně.

Čeček s Husákem šli před rotou a živě si něco povídali. Co, rota ovšem neslyšela, třebaže ti, co šli těsně za nimi, snažili se něco pochytiti z rozhovoru, který byl pro nás tajemnou novinou.

Netečnost zmizela a s ní ospalost. S Čečkem přijelo tajemství, které bylo příčinou různých dohadů, co s námi bude a kam jdeme. Do nejasna vpadl nám Čeček; to znamená, že jeho rota je na blízku a pak ovšem je něco pravdy na tom, že mají býti všechny naše části staženy a zařazeny jako bojová jednotka mezi ruské pluky, abychom vzkřísili jejich bojovného ducha.

Když Čeček odejel a rota zastavila se k odpočinku u stráně, kde byl chládek, hoši oblehli rotného a zaútočili na něho, aby pověděl, jakou novinu přinesl Čeček. Husák, který byl zvyklý mluvit přímo a pravdivě, řekl nám vše. To, o čem se pořád jen šušalo a čemu jaksi nechtělo se stále uvěřiti, stalo se pojednou jasným, nezvratným faktem. Když rotný sděloval nám zprávu, že z českých rot, které až dosud vykonávaly výzvednou službu u ruských divisí a brigád, bude utvořena samostatná česká brigáda, která zúčastní se boje se spolehlivými ještě ruskými pluky, ve větším měřítku, zkoumal pátravým pohledem účinek noviny. Jeho oči zabodávaly se do našich zraků a snažily se vyčísti z nich naše myšlenky.

Novina, o které se mluvilo a která byla očekávána, přece jen překvapila. Jako granát vpadla do našeho mozku a rozházela nám myšlenky, které rozutekly se po všech koutech, nevyzpytatelné, lidské duše. Cosi nového tvořilo se v nás. Pomalu, ale s přemírou jistoty, odhodlanosti, tvrdosti k sobě i okolí. Nejistota, nedůvěra v boj, společně s demoralisovanými ruskými vojsky, propadala se při myšlence na domov a povinnost

českého dobrovolce do propasti zavržení. Zdálo se, že ticho, zavládnuvší po zprávě rotného, bude nekonečné. Přerušil je lidský hlas nejodvážnějšího.

Pak začala rozvázná debata, za které ozvaly se též pochybovačné hlasy o účelnosti zamýšlené akce, která měla dvojí účel: Posílení vojenského ducha ruských vojsk naší odvahou k boji, za druhé: bojem většího rozsahu, jež provede brigáda, upozorniti na sebe patřičné zahraniční činitele.

Při pochybovačných slovech některých bratrů zaplanuly rotnému oči a čibuk nervosně převalil se z jednoho koutku úst do druhého. Ostrý, trochu ječivý hlas Husákův nedal pochybovačům domluvit.

»Česká dřívější nerozhodnost v nejdůležitějších chvílích zavinila dnešní naši politickou situaci. Opak nás jsou Maďaři, kteří svou rozhodností vždy a všude a zvláště v roce osmačtyřicátém dobyli si autonomie v rámci slabé rakouské říše. Za dnešní rozhárané vojenské situace jest těžko říci, jak mír velmocí pro nás dopadne. Boj, který ve velkém rozsahu máme podniknouti, nemůže nám nikdy uškoditi, ani tenkrát ne, když bychom nadále zůstali politicky závislí na Rakousku. Naopak, silný, odvážný protivník, jest vždy lépe oceněn, než slaboch. Odvaha lépe imponuje i nepříteli, než bojácnost. To, co dostali Maďaři v osmačtyřicátém, dostaneme jistě také my, ať mír dopadne jakkoliv. I s takovým výsledkem můžeme býti docela spokojeni. Proto, chceme-li dosíci tohoto minima, musíme jíti do zákopů. Kdo nechce tak učiniti, je zrádcem naší věci.«

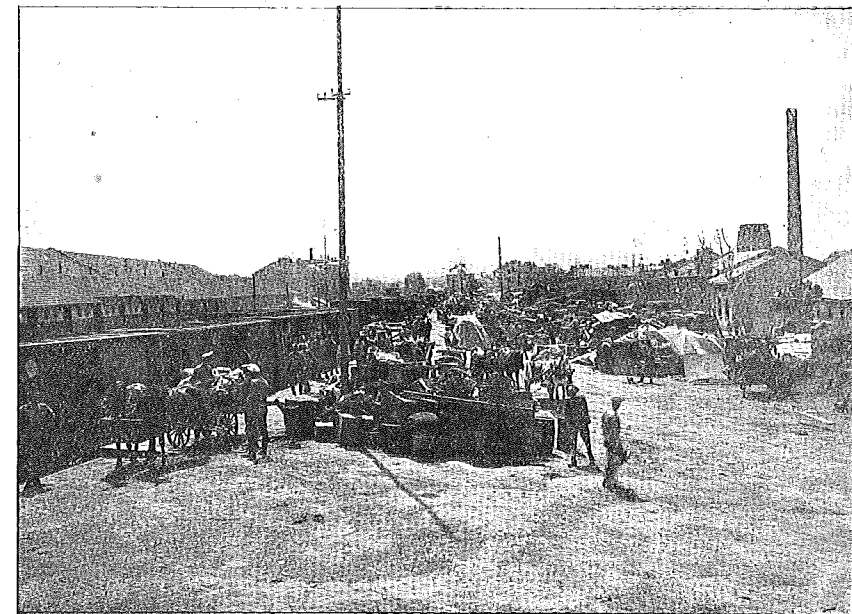
Nespokojenci byli však většinou ruští Češi, kulturně poměrně zaostalí, národně vlaštní, morálně bližší Rusům, než nám. Tito také před zborovskou bitvou již v Jizerné odešli, většinou k vozatajstvu plukovnímu a pod.

Rota dala se na další pochod a k večeru stihla Podhajců. Tamtéž přišla pak první rota, kterou již zdaleka poznali jsme podle domácích zvířat, která byla zvláštností 1. roty. Kráva, kočky, psi, slepice, a kdož ví, co ještě, šlo za rotou všude, kam se hnula. Při setkáních roty s rotou sdělovaly se dojemy, přání, stesky, bolesti a radosti.

Protože každá rota měla nějakou zvlášť-

nost, kterou se ráda před bratrskou rotou pochlubila, dal Husák zazpívat Čěčkovi a jeho rotě několik sborových veselých i vážných písní od zpěváckého sboru svojí roty. Všichni s radostí poslouchali a po zpěvu neskrbili pochvalou, z čehož měl náš rotný velkou radost. Velmi ho těšilo, když mu někdo sbor pochválil. Pamatuji se, že nám říkal, když jsme přišli ještě za dob carismu k některému velcímu generálu se představit: »Hoši, dejte si záležet, abyste, co pokazíte nedostatkem vojenského chování, napravili

ruské vojáky, tak jako opět francouzsky zpívaná Marseillaisa překvapila Belgičany, kteří jako technický oddíl pomáhali Rusům na východní frontě. Byli jsme jimi nesčíslněkráté fotografováni, protože téměř každý z nich měl malý, kapesní foto-aparát. Tyto aparáty jsme jim záviděli, nic jiného, ačkoliv se měli mnohem lépe nežli my. Byli jsme proti nim chudáčkové, což však nevadilo ani jim, ani nám, abychom se okamžitě spřátelili a zahráli si kopanou. Zvítězili naši a celý pluk měl z toho vítězství náramnou radost. K této radosti

Tarnopol; vystupování z vlaku.

Foto Památník Odboje.

svým zpěvem.« Pokud vím, vyhráli jsme to zpěvem vždy a všude. Českou písní získávali jsme přátel, kteří jinak nebyli nám příliš nakloněni. Dovedli jsme působiti na cit starých vojáků našimi písnickami, pod kterými jim jihla srdce.

V Podhájcích nezdrželi jsme se dlouho. Původně měly se stáhnouti všechny roty 1. pluku tam, ale pak bylo rozhodnuto pro Jizernou. Šlo se tedy dále do Jizerné, kde již byla čtvrtá rota s Kutlvašem a šestá s Vilímkem. Ubytovali jsme se prozatím v jakýchsi dřevěných barácích a později byli jsme umístěni po chalupách. Ještě týž den, co přišli jsme do Jizerné, šli jsme přes městečko zazpívat na velitelství XI. armády. Slovinská pochodová píseň »U boj, u boj« nadchla silně

družila se hrdost nad koncertními výkony naší plukovní hudby, jež koncertovala na náměstí městečka a byla obdivována všemi v Jizerné. Těch několik dnů, co jsme čekali na ostatní rotu, prožili jsme v prohlídce obrněných aut, technického zařízení pro plnění pozorovacích balců, dovážení proviantů a munice velkými nákladními auty a pod.

Na 20. byla určena prohlídka vojska plukovníkem Trojanovem. Celý pluk seřadil se odpoledne na širokém prostranství ulice městečka. Vypadali jsme jistě nepořádně, protože každá rota byla jinak vystrojena. Jedna v letních stejnokrojích, druhá v zimních.

Když přehlídka skončila, vyzvali rotní velitelé bratry, kdo chce jíti převzítí zákopy od Rusů, aby se přihlásil. Přihlásil jsem se též.

Druhého dne ráno vyšlo nás několik bratrů směrem na Lysé Jámy a kolem potůčku Hrebeláka, dále na Olšanku, též zvanou Olšamazur. Údolíčko dýchalo studeným, čistým vzduchem. V domcích u potoka žili lidé, jako by ani vojny nebylo, ačkoliv každou chvíli přilétl nějaký ohnivý pozdrav od Němců, jenž byl hojně bouřlivý. Neplatil ovšem těm chudákům v chalupách, ale byl výzkumným poslem, vyslaným najít některou z ruských baterií, hojně rozložených kolem potoka.

Došli jsme záhy do Olšanky. V rozházených chalupách bylo hodně dělostřelců s děly a koňmi. Některá děla stála pod vrbami, stojícími podél řeky Strypy, jiná byla dobře schována v průjezdech větších statků. Vojáci byli dobrého ducha, z čehož měli jsme radost. Ovšem byli to dělostřelci, inteligentnější než pěchota a pak válka nepůsobila tak zhoubně na jejich morálku, jako u pěchoty. Přešli jsme most přes Strypu a dali jsme se do prava směrem k Pohřebcům. Po levé straně táhlo se mírné úbočí, které nás skrývalo před slídivými zraky nepřítele, jehož pozorovací balon houpal se daleko v šedivém horizontu. Přišli jsme do jakési průrvy, v níž umístěno bylo obvaziště 15. finského pluku, a zároveň tam byly kryty pro rezervy.

Konečně dostihli jsme spojovacího zákopu, kterým dostali jsme se zprvu do první, pak druhé a třetí linie zákopů. Brodili jsme se blátem a vodou, která byla místy hodně vysoko. Očekávali jsme zákopy špatné, ale to, co jsme viděli, přímo nás skličovalo. To nebyl zákop, ale široký, mělký příkop, dlouho nečištěný, páchnoucí od všelijaké nečistoty. Zákop byl skoro prázdný. Jen několik vojáků bez pušek bylo v zákopě, aby nás jakž takž informovali. Jaké však informace! Zločinnou nedbalost viděli jsme sami. Střílny sesuté, drátěné překážky rozbité, se širokými průchody na nejneprístupnějších místech. Doupata, jež měla chránit před nepřátelskou dělostřelbou, nedala se vůbec pro ochranu používat, protože při nejmenším otřesu hrozila sesutím. Kryty zákopové pro mužstvo byly nedostačující, nepohodlné a nečisté. Kryt, který měl pojmuti celou četou, pojal sotva 20 mužů.

Za to protivník byl důkladně opevněn. Nelenil a využil každé příhodné chvíle, aby

svou, již dobrou posici ještě zlepšil. Tři až čtyři řady drátěných překážek, hustě upletených, táhly se kolem jeho zákopů. Na úseku byl úplný klid, což bylo vhod oběma stranám. Pociťovali jsme tísnivý dojem nejistoty, k čemuž družila se nedůvěra k ruským vojákům, o nichž jsme věděli, že sympatisují více s Němci, nežli s námi. Ptali jsme se jich na zbraně. Přiznali se, že je zaházeli, prodali neb zakopali. Na důkaz vytáhli odkudsi z díry kulomet, zatřísněný blátem a rezavý jako liška. Byl úplně k nepotřebě. Věru, uprostřed všelijakých lidí a zákopů nebylo nám lehké. Oddechli jsme si, když vycházeli jsme ze zákopů, abychom počkali na pluk u Olšanky.

Došli jsme až k mostu, kde jsme se oddali odpočinku a debatě o prožitých dojmech. Při zajímavém hovoru jsme ani nepozorovali, že chýlí se k večeru. Hovor vázl. Soumrak nepozorovaně kladl se na celý kraj, a jak už to bývá, že s večerem přichází na lidské srdce jakási tesknost, tak i nám bylo divně na duši. Hovor ztlchl úplně. Každý oddal se vlastním myšlenkám, jež bloudily kdesi po českém kraji.

Teplý vánek foukal dolinou, cuchal košaté hlavy starých vrb, čeřil lehounce temnou hladinu vody a odkudsi s vrchu přinesl kus urvané melodie z tesklivé vojenské písničky. Z chalup pod vrkami přilétl skřipot otevíraných dveří. Ozvaly se hlasy. Kdoš bručel si jakousi píseň, pak kviknul ton tahací harmoniky, zahučel druhý, zachraptěl třetí, a jim v sled vyřítla se směsice tónů, které divoce zmítaly se v hudebním nesouladu. Přítal tónů pojednou se ztišil. Ten, kdo hrál, počal hladiti klapky, které počaly přísti jemnější píseň. Maličká, kdesi v německém krámu koupená tahací harmonika, dovedla rmoutiti i veseliti ruskou duši.

Pak ozvala se skotačivá melodie ruského kozáčka. Jí v takt zazvonily ostruhy tancujících dělostřelců. Tež nám rozproudila se v žilách krev, zahořely oči a v nohách to divně cukalo. Ze všeho smutku zachtělo se nám pojednou výsknout a dupnout si vesele, jako ti tam naproti.

Šumot, jako když nějaké velké zvíře běží po trávníku, dolétl k našemu sluchu. To přicházel náš pluk, který v zápětí objevil se na

mostě. Černá, ohromná skvrna v temnotě, toť masa lidí, se srdcem na pravém místě.

Připojili jsme se každý ke svojí rotě a šli dále, bez zastávky, touže cestou do zákopů, jakou jsme šli my. Když kráčeli jsme kolem krytů, v nichž bydleli zboljševisovaní Rusové, cítili jsme instinktivně jejich nepřátelství.

Občas zahvízdla nám nad hlavou zbloudilá kulka, a mnozí, kterým proletěla nad hlavou, mimovolně se sehnuli, jako by se jí chtěli vyhnouti. Vešli jsme do spojovacího zákopu. Voda šplechtala nám pod nohama a těžké,

nám naše pušky s několika desítkami nábojů na zdolání třeba pateronásobného nepřítele, proti jehož technickým vymoženostem čelila naše bezmezná odvaha a touha po pomstě, odměnit se za všechny křivdy, nám spáchané.

Škoda, že těžko se dá vypsati duševní stav zborovských bojovníků ode dne obsazení zákopů až po konečné zborovské vítězství. Byla by to cenná kniha. Avšak není slov, písně, melodie, která by vyjádřila tehdejší naše city. To dá se jen prožiti, a prožiti zase jen tenkrát, když boji předchází kruté

Odchod rot na zborovskou frontu.

Foto Památník Odboje.

kluzké bláto obalovalo naše nohy. Pomalu, krok za krokem, prodírali jsme se dopředu. Hvízdání kulek přibývalo. V intervalech vylétaly z rakouských zákopů zelené rakety, svíjejíce se vysoko ve vzduchu, jako ohromní hadové. V jejich fosforečnaté záři zjevilo se nám vždy kus rozrytého pole a bludiště rezavých drátů. Konečně stihli jsme hlavního zákopu. Roty obsadily vykázaná místa a všichni bez výjimky oddal se hlídání svěřené posice, špatně opevněné, s krutým nepřítelem naproti. Na spánek nebylo pomyslení. Jednak nedalo nám spáti hrozící nebezpečí, jednak dojmy z nového našeho postavení, které nás zaujaly úplně. Ač byli jsme téměř bezbranní vůči výborně vyzbrojenému nepříteři, přece stačily

otroctví. V hrstce zborovských bojovníků nahromadil se odboj tří set let. Pomsta v otroctví zemřelých předků plnila jejich srdce. Jejich kletby byly naším evangeliem za spravedlivý boj. Zborovským bojovníkům dopřál osud, aby první splatili dluh za Bílou Horu, která byla trestem české nesvornosti a skvrnou na českém charakteru. Bylo třeba největšího pokoření a utrpení národu našemu, aby pro příští časy důvěřoval za sebe voleným vůdcům a sobě samému.

Bděním rozníceny, rodily se v našich hlavách myšlenky, při nichž zachvacovala nás závrať a srdce hlasitě tloukla v hrudích svobodných, volných, jichž netísni více nenáviděný císařský kabát, ale revoluční ruská ru-

bacha. Tři tisíce českých srdcí tlouklo jedním tepem a žilo jednou touhou. Existoval pro ně jediný cíl — svoboda vlasti. Pro tato dvě slova necítili jsme válečných útrap, ústrků a stesků. Pro ně zapomínali jsme na vše ostatní, co jinak jest smyslem lidského bytí. Snad nikdo nebude již z Čechů cítiti to, co cítili jsme my u Zborova.

Nemluvili jsme. Druh druhu nechtěl vyrušovati ze vzpomínek, které obíraly se vlastí, jež pro naše duše byla tak blízko, ale hlídána nepřítelem, mezi nímž byli snad vlastní bratři. Oh, kdyby věděli, že jdeme je osvoboditi! Co by učinili?

V takových myšlenkách dočkali jsme se rána. Bez spánku, ale osvěženi vzpomínkami, dali jsme se do práce s úpravou zákopů. Čistily se zákopy, kryty, opravovaly se střílny, drátěné překážky, zákopy pro polní stráž, spojovací zákopy, kulometná hnízda. Pracovalo se opatrně, aby se nevzbudila u nepřítele pozornost, že do zákopů přišel jiný pluk. Hlavní úpravy vykonávaly se v noci. Byli jsme opatrní, protože nepřítel znal důkladně naše opevnění. Byl vydán rozkaz sejmouti s čepic odznaky, které prozrazovaly naši národní příslušnost. To však nebylo nic platno, protože nezdrželi jsme se nepřátelského projevu při spatření šedivých uniforem. Myslím, že většina bratří byla opačného názoru než velitelství. Jest cosi dráždivého v tom, je-li možno někdejšímu svému nepříteli a tyranovi objeviti se co rovnocenný protivník, který však je krutější, nebezpečnější a nemilosrdnější.

Jak nepřítel dovedl využití nedbalosti zrevolucionovaných vojáků, dosvědčuje případ, který se stal v naší rotě hned druhého dne po přebrání zákopů. Zkoušen byl zvonek v zákopu, kterým se zvonilo na poplach, když nepřítel něco podnikal. Znamení zvonkem dávala stráž ze strážního zákopu. Jaké bylo naše překvapení, když současně se zazněním zvonku bylo pozorovati neklid v zákopech nepřítele. V noci jsme zjistili, že na drát, vedoucí k našemu zvonku, bylo připevněno vedení k nepříteli. Rakušané zajistili si tak kontrolu nad naším počínáním.

Nedůvěra k okolí, zaviněná nespolehlivostí ruských vojsk, připravila nám mnohou

krušnou chvíli. Různé pověsti, kdož ví, kým troušené, činily nás nervosními. Hned první dny se rozkřikla pověst, že z našich řad utekl nějaký bratr-žid, aby nás zradil. Byl to tlach, ale dovedl účinkovati na naše rozčítlivěle duše a napjaté nervy. Bylo třeba rozvahy a rodil se neklid. Nebylo ovšem divu. Žili jsme v ovzduší velké ruské revoluce a byli jsme příslušníky různých politických stran, většinou mladí, nevykrystalovaní, plní různých ideí, jež v ovzduší revoluce a boje vítězily nebo zanikly.

Duševní náš život byl stále napjat jako struna a stačil nepatrný dotek, aby struna zazvučela na plno. Štěstí, že kořeny našeho češství byly hluboce zapuštěny. Tato důkladná práce celých generací přinesla ovoce. Národní cit zvítězil nad revolučními hesly, nad demagogií, jež byla výplodem stranických mozků.

Když však uplynul týden našeho pobytu v zákopech, počal náš neklid růsti v nespokojenost, která hrozila vyvršiti v nerozvážnost, jež mohla zmařiti výsledek dlouholeté práce. Na štěstí nestalo se tak. Soupeřem neklidu byl zájem o nepřítele, který přes všechna hlásaná hesla o bratrství národů nebyl nám lhostejný.

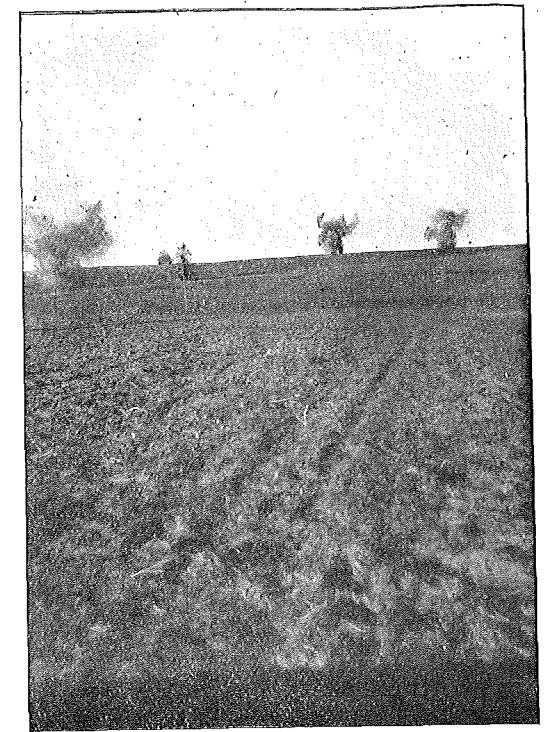
Jest jisto, že nepřítel vycítil z našeho chování změnu k horšímu a proto vystrčil rudý prapor, který měl na nás zapůsobiti ve jménu bolševických hesel. Nechali jsme je se zvedavostí na pokoji, což dodalo nepříteli odvahy a za praporem objevilo se několik hlav a mávání rukou. Když se však opakovalo všechno ještě několikrát, uznali jsme za vhodné hru překaziti, aby vedlejší 15. finský pluk se nenakazil jako jeho dřívější sousedé. Umluvili jsme se, že pustíme do nich několik »pilulek«, jež vyléčí je ze snahy propagovati něco, o čem sami nechtěli slyšeti. Dali jsme již za vyučenou asi důkladně, protože po druhé nespátřili jsme již rudého praporu, kterým přikryli asi mrtvého praporečníka.

Avšak i my přinášeli jsme oběti. Hned v prvních dnech byl zabit praporečnick Vilimek a nebylo dne, aby někdo z našich nebyl raněn neb zabit. Smrt bratří rozněcovala naši pomstu. Páslí jsme po nepříteli. Palba z pu-

šek neutuchala ani v noci. Nenávisť na obou stranách vzrůstala a bylo do ní vztaženo i pasivní dělostřelectvo. Toto provádělo zprvu soubor mezi sebou, ale pak pustili se vzájemně do obstřelování zákopů. Pak bývalo ovšem po čertech veselo, když náboje rakouských houfnic rvaly se kolem nás i mezi námi, až se země otřásala jako při zemětřesení. Některé z nábojů však neexplodovaly. Jeden takový nepodařený »neřád« spadl na úsek naší roty rovnou za záda kulometčikům, již dleli v kulometném hnízdě a kteří oněměli hrůzou a očekávali, přimáčknuti jsou k stěně, strašnou smrt roztrháním. Když tato nepřicházela, dodali si odvahy a podívali se, kam náboj dopadl. Ležel na protější straně zákopu, klidný, lesknoucí se na slunci, jak vyhrívající se šelma. Chodili jsme se dívat na »nevyřízený pozdrav«, děkující osudu, že nám zachoval kulometčiky, s kterými jest v boji přece jen veseleji.

Stálý odklad k útoku zesiloval naši nespokojenost a zhoršoval náladu, která vyvrcholila v resoluci plukovních komitétů, buď, aby byl zahájen ihned útok, anebo aby české pluky byly staženy s fronty a byly použity až při útoku, nebo, aby byly dopraveny na západ frontu. Resoluce, odhlasovaná dne 28. června, nebyla však odeslána prof. Masarykovi, protože 29. června, brzy z rána, zavzněla u Břežan dělostřelecká rána, jež byla znamením k třídní dělostřelecké bubnové palbě, která měla připravit půdu k frontálnímu útoku ruské pěchoty.

Na tuto ránu čekali jsme všichni dychtivě celý týden. Při jejím zavznění spěchali jsme všichni do zákopů. Rána následovala za ranou. Velké, černé sloupy dýmu, jako vyčarované vynořovaly se ze země. Pruh země, na němž vybuchovaly granáty, podobal se továrnímu městu s dýmajícími komíny. Tedy byla to pravda, že boj začíná. Radostí jsme vyváděli jako malé děti. Zachvátila nás bojovná horečka. Čistili jsme zbraně, prohlíželi náboje a pořádali své věci. Někteří pálii korespondenci, jež byla mnohému útěchou a s níž nerad se loučil. Nikdo však nemohl předvídati, nedostanou-li se psaní a zápisky do rukou nepřátel.

Výbuchy granátů za zborovského boje
Foto Památník Odboje.

V rozčilení dočkali jsme se předvečeru bitvy. Teplá, tmavá noc zahálila naše přípravy k rannímu boji. Šlo se brzy spáti, ale nebylo možné usnouti. Každý zaměstnával se svými myšlenkami a dělal revisi prošlého života. Těžká, dusná atmosféra duševního neklidu visela v malých, těsných, podzemních krytech.

S několika nově přibylými bratry měl jsem noční hlídku ve strážním zákopě. Stáli jsme každý u své střílny a pozorovali jsme černou čáru nepřátelských zákopů, táhnoucí se před námi, odkud ozýval se štěkot pravých i nepravých kulometů. Syčení a praskání raket zvyšovalo ruch nočního života v zákopech. Nepřátelské polní stráže vystřelovaly občas na postrach a vyšlehnoucí z pušek chnivé jazyky naznačovaly nám zřetelně, kde se nacházejí.

Z naší strany ozýval se výstřel jen od některých stráží, které střílely jen v určitou stranu, jelikož byla určena rozvědka, která měla zjistiti, jaké pluky jsou před námi. Poručík Miller vyrazil s dvaceti hochy kolem jedenácté hodiny na výzvědy. Tmavá noc chránila je před smělym a nebezpečným pod-

nikáním. Stříleli jsme častěji, aby nepřítel nevytušil, že z naší strany jest něco podnikáno. Smysly naše byly horečně napnuty. Mysleli jsme na bratry a v duchu provázeli jsme je na jejich cestě. Lenivě míjela hodina za hodinou. Oči bolely od stálého zírání do tmy a ochablost zmocňovala se všech nervů. V tom do intervalu kratičkého, ticha zaduněla rána ručního granátu. Překvapena výbuchem, fronta ztichla. Avšak jen několik vteřin trval hrozivý klid. Náhle zuřivě zaštekaly kulometry, zahoukaly pušky. Mračno zelených raket zasvítilo pronikavě do tmy. V jejich záři objevilo se nám údolí, poseté drátěnými překážkami.

V nazelenalé záři zasvítilo pojednou i několik rudých světél. Byly to červené rakety, vybízející dělostřelectvo k zasáhnutí do boje. Počítali jsme je. Teprve při sedmé zařvalo kdesi v černé tmě dělo, za ním druhé a za chvíli houkalo několik baterií. Jako křídla ohromných ptáků šuměly v tmavém prostoru dělové střely, které těžce dopadaly do zrosené trávy. Explose stihala explozí. Granáty, šrapnely, miny — vše rvalo se s ohlušujícím rachotem v naší blízkosti. Kulky, létající kolem nás, pískaly, skučely a zlostně zarývaly se do pytlů s pískem, ležících před námi.

Přitisknutí ke stěnám malého zákopu, přečkali jsme několikahodinový pekečný uragan, který přestal za svítání. Unaveni, odešli jsme do zákopů k odpočinku. Zatím vyspaní bratři prohlíželi si kořist Milerovu, dvacetčtyři muže od 35. pluku plzeňského. Těsně před útokem zvědělo naše velitelství všechny podrobnosti o nepříteli — — —

Nevím, jak dlouho jsme spali, když nás pojednou probudil křik: »Vstávejte, nastupujem!« Ospalost zmizela. Rychle jsme se vžili do situace. Rozdávaly se náboje, ruční granáty, chléb, čaj, cukr. Chlebovníky a kapsy naplnili jsme si nejnnutnějším.

V zákopu jsme se postavili tak, abychom mohli co nejrychleji vyběhnout. Naše dělostřelectvo zahájilo palbu. Rána za ranou dopadala do rakouských zákopů a překážek, odkud zaznívala silná střelba kulometů a pušek. Nepřítel tušil, že se chystáme k útku. Ačkoliv to velmi svádělo zvědět, jak působí střely dělostřelectva, nebylo radno vy-

strkovati hlav, protože nepřátelské kulometry i pušky byly »zastřeleny« výborně. Neodolali jsme však a přece jenom se dívali, jak ohromné fontány černého dýmu tryskají k jasnému nebi, promíchány kusy drátěných překážek, trámů, prken, součástkami různých výzbroje, troskami lidských těl.

Nelenil však ani nepřítel. Nad hlavami se nám trhaly šrapnely, jejichž růžové obláčky kouře jasně se odrážely od mračen černého dýmu a prachu. Jako hrách sypaly se nám do zákopu šrapnelové kuličky, které na štěstí nikomu neublížily. Pro nás té chvíle neexistoval strach a hrůza boje. Smáli jsme se a vtipkovali. Odhodlanost bití se na život a na smrt zírala z horečně planoucích očí — —

Kolem prochází druhá rota. Vřele se pozdravujeme, někteří naposled. Je mnoho těch, kteří tuší, že vidí naposled zářiti slunce. Jsou vážní, smutní, ale nebojí se.

Míjí devátá hodina. Do ohlušujícího hřmotu zaznívá divoký ryk granátníků, kteří jako lavina valí se dopředu, bez pušek, s bombami v ruce. Připravují nám cestu.

Za nimi v šíleném letu řítí se první rota. Za ní druhá a hned potom naše. Padají mrtví, klesají ranění, ale nikdo se nezastavuje, nikdo si jich nevšímá. Přes jejich těla, jako běsi valí se lidská vlna za vlnou. Všichni snaží se dostat co nejdříve k nepříteli. Hromové »Hurá!« přehlušuje lidské peklo, které se kolem nás tvoří. Lidé ztrácejí nad sebou vládu a řídí se jen pudem sebezachování a vraždění, který je úplně ovládl. Země se chvěje pod tisíci náboji, které ji zuřivě trhají na kusy, jež tvoří clonu, halící slunce, aby snad nevidělo tu úžasnou spoušť. Ovzduší je prosyceno zápachem střelného prachu, rozryté země a krve. Na rezavých drátech rozervaných překážek, tváří k zemi obrácenou, visí zkrváčená těla, černá, krvavá, děsně zohavená, s křečovitě zaťatými pěstmi, které ještě po smrti pevně drží nevybuchlý granát nebo pušku.

Sténání a volání raněných bičuje naše do šílenství napjaté nervy. Lidé nevnímají. Jen oči, vylezlé téměř z důlků, zachycují se šeděmodrých bodů.

Ty body jsou nepřátelé. Vábí, přitahují svým zjevem rozvášněné lidi, přinášející smrt.

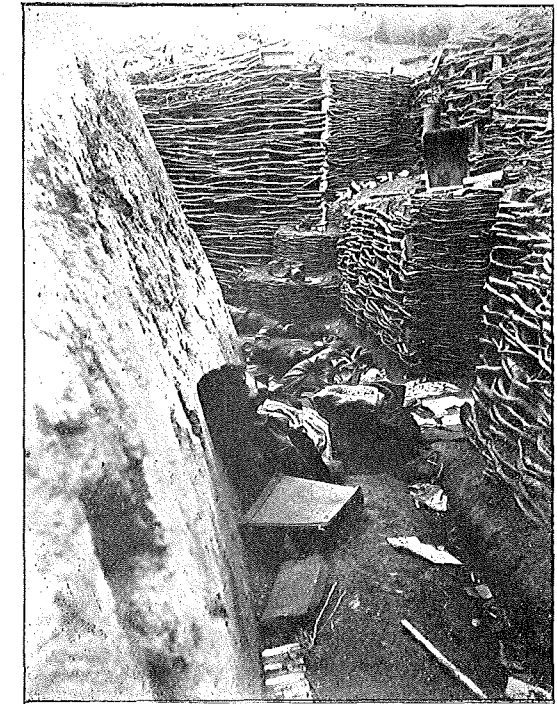
Nepřítel, ztrnulý úžasem nad rychlostí útoku, v první chvíli zapomíná se bránit. Avšak zuřivost naše přivádí jej k vědomí, k sebeobraně. Rozpoutává se smrtelný zápas, kdo s koho. Střelba z pušek zmlkla. Jen bodáky pracují jako řeznické nože a občas zaduní rána ručního granátu, který na kusy rve lidská těla.

Všude krev, krev! Na rozdupané zemi válejí se mrtví, pušky, náboje, bomby a sedla. Někteří bratři, ranění a zkrváčení vlastní i nepřátelskou krví, černi prachem, s vyhrnutými rukávy, s vlajíci vlasy, točí se a vypadají jako pekelné zjevy.

V několika minutách dobyta první linie. Ruské dělostřelectvo nestačilo přenášeti oheň na ustupujícího nepřítele a pražilo do našich řad. Bylo neméně překvapeno rychlostí útoku než nepřítel.

Bez oddechu začal útok na druhou linii, kde odpor byl menší. Pracovaly hlavně kulometry, které byly již přichystány. Neuškodily nám však valně, protože dovedli jsme se proti nim chránit. Ačkoliv přišli jsme do boje bez výcviku pro zákopový boj, vytvořili jsme si bojovou taktiku sami. Nebylo velitelů, byly jen hloučky čtyř, pěti lidí, bojujících a útočících podle potřeby, tak, jak se utvářela jejich vlastní situace. Každý pracoval samostatně a pudově pochopil, co jest mu činiti, aby zvítězil. V první řadě byla to ohromná rychlost útoku, která nám zabezpečila vítězství. K tomu družila se schopnost, použití okamžitě nepřátelských zbraní, hlavně kulometů, kterých měli jsme pouze několik a jež během boje staly se nepotřebnými. Rovněž nepřátelské granáty vykonaly nám dobrou službu.

Když byla dobyta druhá linie, naše řady, již před bojem slabé, ještě více prořídly. Věděli jsme to a kdesi v koutečku našich srdcí hlodal červ nedůvěry, rodila se obava, udržíme-li dobytých posic proti nepříteli, který protiútočil. Rakouské dělostřelectvo bilo do vlastních zákopů, v nichž usadili jsme se my. Nad námi vrčel nepřátelský aeroplán, na jehož křídlech rýsovaly se černě, německé kříže. Jeho kulometry štekaly na nás s hůry, jako psi s komediantského vozu.

Dobyté rakouské zákopy.
Foto Památník Odboje.

Slabé zálohy třetího pluku posílily znavené bratry a přinesly svěžího ducha. Ranění mohli odejít z bitevní čáry. Vyčerpání nervové, zaslabení ztrátou krve, unavení bitvou, odcházeli posílnění na duchu, že dobyli v pravdě českého vítězství nad tyrany.

V zákopech 35. plzeňského pluku bylo možno osvěžit se minerální vodou, kterou nabízeli jednorocní dobrovolníci Češi. Po cestě k Cecové potkali jsme ruský úderný prapor 328. pluku. Šli rozvinutí v koloně, s vlajíci rudými prapory, zpívající. Vesele nás zdravili a přáli nám vítězství.

Ve vesnici na plukovním obvazišti byla spousta raněných, našich i nepřátel. Lékaři měli plné ruce práce. Jelikož nestačil obvazový materiál, brali jej sanitní vojáci zajatým. Hlavní obvaziště bylo však v Krasně, odkud byli ranění dopravováni do Jizerné.

Po dobytí třetí linie nepřítel prchal ve zmatku, zanechávaje vše v našich rukou. Do Krasna bylo slyšeti již pouze slabé, vzdálené rány, na něž jako vítězné echo počal odpovídati hrom. Nad bojištěm stáhla se tmavá mračna. Do velkých, plátěných nemocničních stanů počaly tlouci veliké, šedivé kapky deště, které ve chvíli spojily se v jeden mohutný

proud, zaplavivší brzy údolí — — Byla to příjemná sprcha po tak horké práci, jakou jsme vykonali toho dne. Osvěžení vydali jsme se na cestu do Jizerné. Za veselí a smíchu dojezdi jsme na sanitní dvoukolce do městečka, kde již se vědělo o našem vítězství. Rázem získali jsme si úctu všech, i těch, kteří do poslední chvíle o nás pochybovali. Byli jsme předmětem veškeré pozornosti za frontou i na cestě do nemocnice.

V Podvoločisku setkal jsem se s Husákem. Měl obvázanou hlavu, trochu přibledlý obličej, ale z očí zářila mu spokojenost, radost.

Čekal na vlak, který měl jej odvézt do Kyjeva, kolébky České Družiny, z níž vznikla brigáda zborovská, vybojovávající si čestnou satisfakci za porážku bělohorskou. Mlčky stiskli jsme si ruce. Bylo nám tak krásně v duších. V té době, co pohltit nás sanitní vlak, kladli padlé bratry do cecovské mohyly nad údolím, nazvaném později »Údolím nadšením«, které bylo němým svědkem jejich hrdinství a jejich smrti. Vpravo svítily ve slunečním jasu trosky městečka Zborova, jedni ze svědků velkého boje českého národa za svobodu.

X ZBOROVSKÝ BOJ STANISLAV ČEČEK

Po »bratříčkování« v druhé polovině května, agitace pro útok, zdálo se, že vítězí, nehledě na všechny rozkladné pokusy »leninců« a »bolševiků«. Agitaci v čele stál vojenský ministr A. F. Kerenský, kterému skutečně podařilo se strhnout uvědomělý element rozložené již armády k aktivnímu vystoupení na jihozápadní frontě.

Naše neúplná brigáda byla zapsána do útočné grupy deputací brigády na schůzi armádních komitétů při štábě jihozápadní fronty a na základě této přihlášky byl dán dne 21. května 1917 štábem jihozápadní fronty telegrafický rozkaz všem českým částem, rozptýleným po celé jihozápadní frontě, soustřediti se v městečku Podhájcích a podčinit se k dispozicím náčelníka VII. sibiř. armád. sboru. Jednotlivé roty 1. pluku, které měly nejbližší, již 25. května dostihly Podhájců a zde očekávaly štáb VII. sibiřského armád. sboru, který přišel do Podhájců již 30. května.

Dne 2. června štábem sboru předán rozkaz odejít k 49. armád. sboru do městečka Jezerné, kde mají být soustředěny všechny české pluky. K 3. červnu byly skutečně v Jezerné soustředěny následující roty: 1., 2., 3. a 4. (I. prapor), 6., 7. a 8. (II. prapor), 9. a 10. (III. prapor), t. j. 9 rot prvního pluku, celkem ne více jak 1200 mužů.

Druhý pluk byl soustředěn ve vesnici Danilovce, severozápadně Jezerné. Síly pluku byly skrovné a po odečtení 2. praporu (ruských Čechů) pluk neměl více jak 1500 mužů.

Třetí pluk byl rozložen ve vesničce Ostašovce, severně od Jezerné, v síle 2 praporů, nepřevyšujících počet 1000 mužů.

Uhrnem celá čs. brigáda měla ke dni vstoupení do zákopů skutečných bojů asi 3700 mužů.

V noci z 8. na 9. června dle brigádního rozkazu 1. a 2. pluk vyměnili části 13. finského střel. pluku na úseku západně vesničky Pochrebce počínaje od severní doliny ke dvoru Jozefůvka, jihozápadně vesnice Chvorostce. Hranice plukových účastků byla u již. spojovacího chodu, vedoucího z první linie do opevněného lunetu »Káťa«, již. Cecůvské doliny. Štáb prvního pluku byl ve vesnici Chvorostec, štáb brigády v městečku Krásném, štáb 49. armád. sboru ve Velké Plavučí. Zálohy: brigádní záloha 2. prap. 3. pluku v městečku Krásném, později též 11. a 12. rota prvního pluku ve městečku Krásném, potom v Cecůvce. Záloha prvního bitevního účastku (velitel pluk. Mamontov), t. j. za frontou prvního pluku: 4. roty (I. prap.) III. pluku a 9. i 10. rota prvního pluku.

Při výměně 13. finského pluku veleli praporům: 1. I. poručík Čeček, 2. I. poručík Hu-

sák, 3. I. poručík Firlinger; (pluku veleli: od 8.—13.) VI. poručík Čeček, od 13.—15. VI. št. kapitán Aleksějev, od 15. června kap. Ivšín, 1. II. poručík Gajda, 2. II. se nezúčastnil boje (p. r.), 3. II. poručík Diakonov (pluku velel od 8. VI. podpl. Zembalevský), 1. III. podporučík Vobrátilek, 2. III. poručík Dembský (pluku velel pluk. Mamontov).

Celková síla záloh dne 8. až 12. června se soukromou zálohou každého praporu byla okolo 2000 mužů (z 1. pl. 500, z 2. pl. 500 a z 3. pl. 1000), t. j. přes polovinu celkových sil.

Na obsazení úseku, dlouhého od severu k jihu, po zákopech více než 6 km, zůstávalo 1700 mužů — s kulometčíky nejvýše 1800 až 1900 — nebo vyjádřeno v krocích po frontě, každý muž musil hájit prostor pěti kroků. Tak řídké, výslovně pasivně obranné postavení (dle rozkazu velitele sboru) přirozeně neodpovídalo zásadám moderního válečnictví.

Zkušenost světové války učí, že účastek (úsek) plného praporu, na kterém má být proveden útok a průlom, nemůže být širší 600 kroků. Z ohledu na takové nenormální rozestavení, úkol československé brigády byl rozhodně v rozpočtu vrchního velení postaven do řady druhé. Československá brigáda měla do obdržení zvláštního rozkazu tvrdošjně obraňovat zaujatý úsek a teprve po zvláštním rozkazu, až její sousedí z prava i zleva dostihnou úspěšně daných jim úkolů — útočiti na výšinu »392« i zakopati se na jejím západním a severozápadním sklonu a spojit se na sever s 15. finským plukem (4. finské divise); na jih pak části II. pluku, teprve po úspěchu I. pluku útočí v šachovém pořádku počínaje pravým křídlem a udržujíce spojení s 6. finskou divisí.

Z tohoto úkolu bylo jasno, že nejdůležitějším směrem úderu naší brigády jest přímka na výšinu »392«, jejíž dobytí po vzetí Molyly (398) mělo taktický význam pro celý armádní sbor, zvláště pak pro skupinu dělostřeleckou, která mohla po dosažení obou označených výšin — směle postoupiti kupředu. Na základě toho směrodatným úsekem stal se přirozeně pravokřídelní prvního praporu, 1. rota prvního pluku. Účastek byl

Zborovská fronta.
Foto Památník Odboje.

roztáhnut na 2000 kroků po frontě a dle své polohy nehodil se celý k útoku, jednak pro velkou vzdálenost od nepřátelských okopů, jednak pro nemožnost, aby naše dělostřelectvo mohlo rozbít silné drátěné překážky na plateau »397« proti středu úseku praporu.

Na základě hlavního úkolu předběžně rozvedky pravokřídelní roty (první bratr Střelka) i levokřídelní (třetí, br. Prýmek), po důkladném prostudování našich i nepřátelských posic, byl dne 17. června ve 22. hod. večer v »zemljance« velitele 3. roty na poradě všech rotných velitelů pravého účastku vypracován a ujednan následující plán (viz přiložené schema).

Porady zúčastnili se velitelé rot: I. bratr podpor. Z a c h, II. br. podpor. V a š á t k o, III. br. podpor. F a l t a, IV. br. podporučík K u t l v a š e r, velitel I. praporu poručík

Čeček a velitel 1./III. praporu br. podpor. V o b r á t í l e k.

Východiskem k útoku určena zástava »Marusja«, vzdálená od nepřítele 600 kroků, z nich připadalo asi 200 kroků na mrtvé prostranství, chráněné od přímého ohně a tím způsobem zmenšena vzdálenost na 400 kroků. Za účelem bezpečného vycházení řetězu předběžnými pracemi sapeurů rozšířena »Marusja« dvěma parallelami, z nichž severní v délce 200 kroků spojena obloukovitě s první linií, jižní v délce 150 kroků přímým chodem spojovacím. Kromě toho do zástavy

Rakouské drátěné překážky.

Foto Památník Odboje.

prokopána z prvé linie ještě jedna spojovací chodba. Těmito obětavými nočními pracemi 4. roty pod dohledem podporuč. »gardy de Bois« zřízen východný »placdarm« (shromaždiště), který svým technickým uspořádáním byl úplně bezpečným pro soustředění záloh i jich vrhnutí v boj. Jak ze schema vidno, »Marusja« byla rozdělena na dvě poloviny; jižní polovina připadla zálohám III. pluku, přiděleným prvému prap. I. pluku, severní polovina sloužila za východisko prvému praporu I. pluku.

Soustředění útočných sil provedeno bylo hodinu před útokem v následujícím pořádku:

Zástavu »Marusja« i obě parallelu zaujaly již den před bojem slavní granátčíci I. pra-

poru (oddíl dobrovolníků, složený ze všech 4 rot 1. praporu I. pluku, okolo 15 mužů z každé roty). Sebevědomě i s bezpříkladnou sebeobětavostí, tito praví hrdinové, byli tím hrotem, který prvý vryl se do řader vraha a v dějinách československého vojska na věky musí zůstat jim nehynoucí sláva i památka. Čtyři oddíly granátčíků zaujaly od jihu na sever dle rot: 1. rota jižní parallelu, 2. rota přední zákop Marusy, 3. rota přední zákop sever. Marusy a 4. rota severní parallelu.

Průchody ve vlastních i v bližších drátěných překážkách nepřátelských udělány v noci z 18. na 19. sapeury pomocí nůžek a pyroxilinových min. K zlepšení vycházení v parallelách vyryty v noci před útokem schůdky.

Za granátčíky v severovýchodní čtvrti »Marusy« soustředila se půlrota 2. roty v čele s praporčíkem Vašátkem, tvořící druhou vlnu, pro níž východiskem byla po vyjití granátčíků severozáp. čtvrt »Marusy« i severní parallelu.

Třetí rota byla určena jako třetí vlna a soustředěna v severní spojce do »Marusy« v 1. linii i chodu za »Marusou« do 2. linie, půlrotou v severní části parallelu i v první

linii východně ústí parallelu do první linie. Čtvrtá rota zůstávala v záloze praporu; půl hodiny před počátkem útoku převedena do druhé linie za 3. rotu, s kterou udržovala těsné spojení. Okamžitě s přechodem 3. roty k útoku dvěma půlrotnými proudy zaujala východisko z »Marusy«, a současně kulometry i telefony utvrdila i sesílila bleskurychlý úspěch předních vln.

Roty III. pluku soustředěny byly v následujícím pořádku:

Druhá rota v těsném spojení s granátčíky jihovýchodní části »Marusy« v první linii i spojovacím chodu k druhé linii, 4. rota v druhé linii. První rota III. pl. byla bezprostředně podřízena plukovníku Mamontovu a neměla žádného přesně vymezeného úkolu v bojovém pořádku.

Úkoly jednotlivých rot i oddělení granátčíků bylo třeba rozdělit s ohledem na důležitost uzlů spojovacích chodů opevněného pásma protivníka i s ohledem základní úkol brigády vzhledem na spojení vpravo i vlevo i bezpečnost vlastní linie.

Granátčíkům byl dán úkol každému oddělení jednotlivé roty úplně samostatný. Dle předaných starším oddělení schem, každé oddělení mělo svůj přesný směr a úkol zaujmouti nejdůležitější křižovatky zákopů. Očistující z hruba hlavní úkryty nepřítel vylučně ručními granáty, měli způsobiti u protivníka rychlostí výkonů, strach i paniku a po dostižení prvních cílů i po dojití posil v čele rot, postupovati energicky na cotu 392 s hlavním zřetelem na očistění spojovacích chodů, vedoucích k této výšině.

Druhá rota, 1. půlrota: 1. sestaví druhou vlnu za vlnou granátčíků, útočí přímo na »Český nos«. Úkol: vyčistiti i rozšířiti průlom v první linii směrem severozápadním, dobýti druhé linie, zmocniti se a udržeti uzel hlavního spojovacího chodu na západ a severozápad.

2. Po zasáhnutí 3. roty do boje, rozšiřovati úspěch na severozápad, hlavní cíl »392«, opírajíc se na spojení vpravo s 1. rotou.

Třetí rota: 1. sestavuje třetí vlnu, útočí směrem z »Marusy« na »392«, pravým křídlem sesíljuje vlnu 2. půlroty 2. roty. 2. Útočí na 3. linii v přímém úseku proti »392«, opí-

Rakouské hmoždíře u Zborova.
Foto Památník Odboje.

rajíc se vpravo o 2. rotu (1. pluku), vlevo na 3. rotu III. pluku a udržuje vpředu spojení s granátčíky. 3. Po dostižení »392« zaujímá úsek západně »392«.

Čtvrtá rota: V základě jest zálohou, jejíž použití vyjasní okolnosti a postup boje. 2. Linie, která má být dobyta, nachází se západně »392«. 3. K útoku přejíti po osobním rozkazu velitele I. praporu I. pluku.

Spojení vpravo se 4. finskou divisí, jmenovitě s 15. finským plukem, bylo svěřeno pravokřídelní 1. rotě, zeslabené odchodem molodců-granátčíků.

Podle vypracované schemy a písemného rozkazu první roty: 1. útočí ústupem za levým křídlem 15. finského pluku, používajíc rozhodně dostižených jim úspěchů; očistuje první a druhou linii směrem jižním a snaží se rozhodnými výkony dostihnouti spojení s půlrotou 2. roty, útočící směrem severozápadním; 3. zajišťuje levé křídlo 15. finského pluku zaujmutím důležitých uzlů zákopů; 4. počátek samostatného útoku hlásí veliteli praporu.

Druhá rota, 2. půlrota pod vedením praporčíka Dostála: 1. zaujme úsek od levého křídla první roty až k ústí severní paralely do první linie; 2. hájí svými 50 střelci v případě nutnosti houževnatě plateau »397«; jí k dispozici dány 2 kulometry; 3. útočí v případě očividné nutnosti na stráž nepřítele na plateau »397« východně rozcestí u křížku za účelem zeslabení křídlového ohně po vycházejících zálohách z »Marusy«.

Souběžné úlohy dostaly i roty úsekové zálohy, t. j. 2., 3. a 4. rota III. pluku, které tvořily vlny dle pořádku soustředění, ústupem za levým křídlem I. praporu, vyplňující mezeru mezi I. a II. praporem I. pluku.

Hlavní jich směr byl určen jižněji »392«, kde po dobytí výšiny třeba se okamžitě opevnit na obranné linii »Českého jazyka«.

K úspěšnému výsledku boje 19. června velmi přispěl v noci z 18. na 19. června st. provedený opravdu husarský kousek poručíka Müllera, který se skupinou 20 hochů své páté roty propízl se pod samým nosem první linie v tyl rakouské zástavě, zaútočil na ni ručními granáty a zajal 24 mužů, kteří nám dali neobyčejně cenné zprávy o seskupení a silách nepřítele.

Plán útoku pravého účastku byl oddělen od útoku druhého praporu, který byl do nejmenších podrobností vypracován poručíkem Husákem a jeho pomocníky rotnými veliteli 2. praporu. Současný samostatný útok 2. praporu, zvláště pak jeho dvou levokřídelních rot (7. a 8.) na celý rakouský prapor, vypočítaný s ohromným nebezpečím vlastním, na pomoc a zajištění hlavního úderu, zůstane dějinami zaznamenán jako vynikající hrdinský výkon, který svým výsledkem zajistil výsledek celkový.

Konstatuji fakta rychlosti provedení útoku přesně dle minut. První rota v 8 hod. 40 min. ráno správně hlásila, že Finové (t. j. 4. finská střelecká divise) zahájili útok. Toto hlášení bylo signálem i počátkem našeho útoku. Přímou strašnou rychlost, s kterou byl útok proveden, pohltila na první pohled systém útoku, zvláště u nezasevčených a přicházejících hlubších záloh. Předútoková dělostřelba počala přesně v 9 hodin, v 9 hod. 7 min. vyšli granátčící, v 9 hod. 8 min. vychází 2. rota,

v 9 hod. 12 min. vychází vlnami 3. rota, v 9 hod. 20 min. vychází vlnami 4. rota s kulometry i telefonem.

Za těchto 13 minut ze 13 důstojníků I. pluku 1. praporu byli dva zabiti a devět raněno. Nebylo proto divu, že naši hoši proudem horské bystřiny drali se na západ. Nebylo síly, která by je zadržela na určené předem linii. Roty se smíchaly, přes to však svépomoc a pochopení boje i základního úkolu udržovalo bojový pořádek a v 11 hod. 30 minut byly již prořídle řetězy hochů za výšinou »392« a před 12. hod. přiblížili se k vesničce Zarudze. Mezitím však nebezpečí silného protiútku hrozilo ze severu od samé »Mohyly«, kterou 15. finský pluk nebyl s to vzít. To bylo vlastní příčinou, že naše pravé křídlo 2. a 3. roty bylo přinuceno zatarasiti chody a linie v zatáčce západně rozcestí u křížku (na cotě »397«), kde tvrdšíně osm hochů s ručními granáty hájilo celý náš úspěch a průlom.

Kritické postavení naše, vyvolané slabým útokem Finů, kteří dvakrát byli odraženi, nedosáhnou určených jim cílů, i skvělým úspěchem vlastním, nevyčkávaným výsledků útoku Finů, bylo zlepšeno ve 12 hod. 10 min. zálohou 328. pluku, útočným praporem, jehož dvě roty byly rozestaveny na pravém křídle a určeny k útoku z jihozápadu na »Mohylu« na pomoc 15. finského pluku. Útok úderného praporu společně se zbytky 2., 3. i 4. roty měl na postup boje rozhodující vliv. Finové byli strženi ohlušujícím hurá a zvláště naše první rota 1. pluku měla obrovskou zásluhu na tom, že celá akce levého křídla, útočícího na »Mohylu«, nepotkala se s fiaskem.

Střelci první roty, vyzváni důstojníky 15. pluku, nadchli »zemláky« a družně jako lavina vrhli se na »Mohylu«, nezapomínajíc svého úkolu. Ve 12 hod. 30 min. bylo již spojení s první rotou oficiálně navázáno a tím naše vítězství pod Zborovem plně zabezpečeno.

Výsledky slavného boje jsou sice známy z úředních zpráv, ale tyto úřední zprávy byly neúplné. Dle večerních záznamů štábu armád. sboru naši brigádou zajato 4.200 mužů, dobyto přes 20 děl a velké množství

Padlí u Zborova.

Foto Památník Odboje.

kulometů, které většinou staly se kořistí těch záloh, jež postupovaly za našimi útočícími vlnami.

Vítězství u Zborova jest důkazem, že proti vůli lidské a dychtění duše neexistuje žádných překážek. Ani nejmodernější vrahedné překážky — železobeton s ostnatým drátem nebyly s to zadržeti československou vlnu. Uvážíme-li, že celý I. pluk speciálně na svém účastku měl pouze tři lehké baterie s opotřebenými děly, že těžké dělostřelctvo nás podporovalo nepatrně vzhledem na podřadný strategický úkol, tu musíme s plným vědomím a hrdostí vojenskou poukázat na skutečnost, že dovedli jsme silou vlastní pěchoty převrátit podřadný úkol, daný nám armádním sborem v prvořadý úspěch, což nám bylo plně přiznáno osobním poděkováním slavného generála Selivačeva.

Boj u Zborova má vojensky — vnitřní svou hodnotou — větší cenu nežli německá procházka na Tarnopol a Rigu a nečasné nevyužití docíleného průlomu nutno přičísti pouze tragickému rozkladu bratrské armády

ruské. Doufejme, že v době naší pohotovosti k novému hroznému úderu, bude i rodná naše matka, ruská armáda, zdráva a její armádní kroky budou s námi držet krok.

Nemohu ke konci nepřipojit několik slov k nové nastávající vojensko-politické éře bližší budoucnosti.

Upozorňuji na články profesora Masaryka v čísle »Čechoslovana« z 27. VIII. o otázce česko-polské i s radostí konstatuji, že politická prozíravost našeho vůdce naplňuje naše srdce plným klidem a hřejivou důvěrou. My vojáci byli bychom šťastni, připravit Němcům druhý Grunwald za účasti Rusů, Poláků i Srbů. Mělo by nesporně obrovský význam vojenský sestavení útočné armády z bratrských dobrovolných sborů, za kterýmžto účelem bylo by záhodno, aby po iniciativě z našich řad k doplnění prof. Masarykem nastíněného směru byly učiněny kroky k bližšímu seznámení se a zpřátelení s polskými i srbskými pluky.

(Z rotného časopisu 1. rotý pluku »Jana Husi« »Za svobodu«.)

X

PARNÝ DEN FRANT. KRÍŽ

Ranní zář vycházejícího slunce vrhala své paprsky na polozbořenou vesnici Cecovou, ležící v údolí mezi dvěma pahrbky. V údolí vinul se jako had bublající potůček Cecové... Toto slovo vyvolá ještě dnes v mnohém českém srdci truchlivou vzpomínku. Jména Cecová a Zborov uslyšíme ještě po letech v našich dějinách. O Zborovu a o Cecové budou ještě naši vnuci i pravnuci čítavati a mnozí budou putovati na mohyly pad-

tam zazní hlas některého ptáka a opět je ticho. V dáli u potoka nabírá nějaký voják vodu, patrně na čaj. Ještě několik vojáků vidím přicházeti. Jsou shrbeni, aby je nespátřily slídivé zraky nepřítele. Byli to telefonisté. — Po chvíli zmizeli a opět bylo ticho. Jsou čtyři hodiny z rána.

Pohlížím vstříc vycházejícímu slunci. »Bude dnes parný den«, pomyslíl jsem si, když pohlédl jsem dolů, do údolí, na vesnici s roz-

Velitel 9. roty por. Fierlinger a praporčík Skála.

Foto Památník Odboje.

lých bratří a věrných synů vlasti, kteří padli za jejich svobodu. U Zborova a u Cecové byla zasazena první krvavá rána našemu nepříteli. Mnohému ještě zachvěje se srdce při čtení těchto několika řádek.

*

Vystrkuji svou hlavu z hlinitých okopů a protírám si oči. Rty pálí a široce se rozvírají, neboť předešlou noc jsme oka nezamhouřili. Otázku, proč jsem neusnul, nemohu si ani sám zodpovědět. V noci nebylo žádné velké střelby a přec na spánek neměl jsem ani pomyslení. Kolem dokola je ticho. V rozbité vesnici dole ozývá se bučení krav, které vesničané vyhánějí na pastvu. Tu neb-

bitými střechami a na vodu, ve které se leskly paprsky vycházejícího slunce. Setřel jsem s čela malé krůpěje potu a obrátil jsem se v opačnou stranu, k rakouským okopům. I tam bylo klidno. Jen občas třeskla rána.

V tom zahvizdlo něco vzduchem a hromová rána mne ohlušila. Střepiny rozbitého granátu zaryly se nedaleko mne do země. »Jen počkejte,« pomyslíl jsem si. »Hnedle vám zahrajeme. Dnes nadešel den, na který jsme tak dlouho čekali. Dnes zařve ten český, dlouho spící lev.« Zatař jsem křečovitě pěstě a posadiv se do zákopu, počal jsem přehrabovati své věci v ranci a zahazovati nepotřebné prádlo. Zbytečně by jen překá-

želo. Pak jsem se uložil na chladnou zemi. Neležel jsem však dlouho, neboť přijela kuchyně a přivezla nám oběd. Dobrá polévka z hovězího masa nechtěla však do žaludku, vylil jsem ji a porce masa letěla daleko od okopů. Nechtě se nažerou havrani, jichž po polích létala celá hejna.

Za malou chvíli počalo naše dělostřelectvo děsnou palbu na nepřátelské zákopy. Létající střely příšerně svištěly vzduchem, země duněla a otřásala se a v rakouských zákopech zdvihaly se kotouče země. A již zazněly krátké, úsečné povely našich bratrů-

se mohli hnouti kupředu. Jen dál z dosahu granátů! Nedaleko před námi byly již rakouské zákopy, ohrazené čtyřnásobným drátěným plotem. Nepřátelské letadlo sneslo se nad námi tak blízko, že jsme mohli pozorovati letce v něm sedící.

Mocné »Urá« zahřmělo vzduchem. Jako lvi vrhli jsme se do okopů. Kdo se nevzdal, byl ubit. Češi od pětatřicátého rakouského pluku zahazovali zbraně a vzdávali se. Zde sešel se mnohý bratr s bratrem a i známý se soudruhem. S Němci byli jsme těž brzy hotovi. První linie byla dobytá. Hned v zápětí

Útok u Zborova.

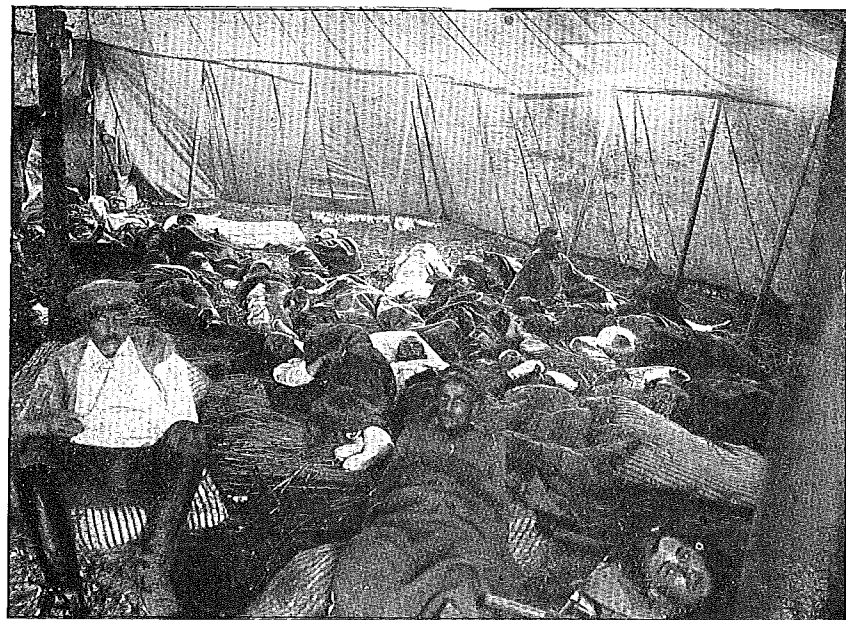
Foto Památník Odboje.

důstojníků. Byly rozdávány bomby. — Již to začíná.

Také s protější strany začaly létati střely na naše okopy. »Devátá rota vpřed,« zazněl povel z pravého křídla. Rychle jsme uchoopili ručnice a dereme se jeden za druhým úzkým průkopem kupředu. Mnohý z nás ani neslyšel povely poručíka Fierlingra, který stále povzbuzoval k boji. Z prava i z leva zarývaly se granáty do země a pokrývalo nás bláto i střepiny. Ozvaly se výkřiky a sténání raněných hochů. Průchod byl naplněn tak, že jsme stáli jeden za druhým a nemohli jsme kupředu. Palba stávala se stále zuřivější a horké paprsky sluneční pálily nás prudce do osmahlých obličejů. Konečně jsme

vrháme se do druhé linie, kam postup byl již snadnější, neboť byli jsme z dosahu granátů a mohli jsme postupovati průkopy. Ani nevím, jak dostal jsem se mezi desátou rotu, se kterou jsem nyní postupoval. V čele roty hnál se podporučík Wuchterle. Právě v místě, kde jsme postupovali, řádila proti nám nemilosrdně strojní puška. Na rozkaz podporučíka Wuchterleho dvacet nás bylo posláno, abychom ji obešli a učinili ji neškodnou. V několika okamžicích byla v našich rukách a my drali se již dál.

Z nepřátelských zákopů stále přicházeli rakouští vojáci, kteří se dobrovolně vzdávali. Proti mně běžel jakýsi důstojnický čekatel. Ještě dnes, kdy tyto řádky píši, vidím po-

Těžce ranění.

Foto Památník Odboje.

stavu tohoto mladého muže, asi osmnáctiletého, s bezvousým, dívčím obličejem. As tři kroky přede mnou zakolísal a padl raněn k zemi. Rychle jsem přistoupil k němu, chtěje mu nabídnouti pomoc. Alespoň kousek cukru byl bych mu rád dal pro osvěžení. Přišel jsem však se svou pomocí již pozdě. Mladík zvrátil se a upřel na mne pohled, na který nikdy nezapomenu. Jeho oči počaly ztráceti svůj lesk. »Chcete cukr?« tázal jsem se ho. Zavrtěl však záporně hlavou. Chrpové jeho oči počaly se obracet a ústa něco zašeptala. Sehnul jsem se k mladíkovi a zaslechl jsem ještě poslední dvě slova, která pronesl: »Maminko, maminko.« Chudák, měl lehkou smrt. Lítostí dojat, okamžik jsem postál nad ním, ale pak pospíchal jsem za ostatními. Druhá linie dobytá...

Prošel jsem rakouské kuchyně, kde právě byl uvařen oběd. Na prknech bylo viděti pěkně složené porce masa. Nabral jsem si z neveliké studně trochu vody a odpočinuv si s druhý, hnal jsem se dále kupředu. Postupovali jsme ještě několik metrů. Vpředu poručík Firlinger a adjutant Endt a Vrščeký. Tito tři prodělali již dříve boje jako rozvědčící, z nichž vždy vyšli jako vítězi. Za krátko byla i třetí linie dobytá.

Postupovali jsme polem, porostlým dlouhou, až ke kolenům sahající řídkou travou.

Slunce pánilo, jazyk lepil se na patro a vody nikde ani kapka. »Dopředu, dopředu,« byla však jediná myšlenka, která se nás zmocnila. Zapomněli jsme na žízeň i na únavu a začali jsme odrážeti pruské vojiny i Maďary, kteří se již poněkud vzpamatovali a začali se nám stavěti na odpor. Zahnali jsme nepřitele až do Jezerzonky. Praporčík Skála poslal mne do tylu, abych sehnal náboje pro strojní pušky, neboť tyto již nám docházely. Běžel jsem rychle zpět a na cestě k Cecové sešel jsem se s kamarádem, svobodníkem Machálkem, který se mnou vstoupil do armády a s desátníkem Hromádkou. Také tito šli pro náboje. Kráčeli jsme nyní společně k vesnici a cestou předcházeli jsme houfy zajatců, kteří nesli naše těžce raněné. Dělostřelci upravovali si cestu přes zákopy, aby mohli dále dopředu dopravovati děla. Ačkoli slunce schylovalo se již hodně k západu, nestačil jsem stírat si s čela hustý pot. V hlavě mi hučela stále válečná vřava. Tu a tam narážili jsme na mrtvá těla padlých bratrů. Někteří z nich leželi obličejem vzhůru a hleděli otevřenými očima k modré obloze, jako by děkovali za smrt, která jej stihla. Se samým večerem dorazili jsme do Cecové, odkud již vyjízděly povozky s náboji do linie.

Pozdě vrátil jsem se zpět do našich okopů, ve kterých jsme byli po několik dnů jako zá-

loha. Vrhł jsem se na chladnou zemi a pořád se mi zdálo, že dnešní boj trval několik dnů. Nevěděl jsem, zda bdím či sním a těžko jsem sám sebe konečně dovedl přesvědčiti: Jen jeden den, jediný, krátký den trval ten krutý boj. Nahmatal jsem v postranní tašce zbytky včerejší večere, kus uzeného masa. Pokoušel

jsem se alespoň kousek snísti, ale jakmile jsem pohlédl na maso, otrásl jsem se. Vzpomněl jsem si na krev a na mrtvolu, které jsem dnes viděl a nechutnalo mi. Konečně jsem se opřel o hliněnou hradbu a upadl jsem v jakýsi polomrákotný stav. Rachot pušek se tišil a dunění děl zanikalo. Usnul jsem...

X

POHŘEB ZBOROVSKÝCH HRDINŮ FRANTIŠEK KŘÍŽ

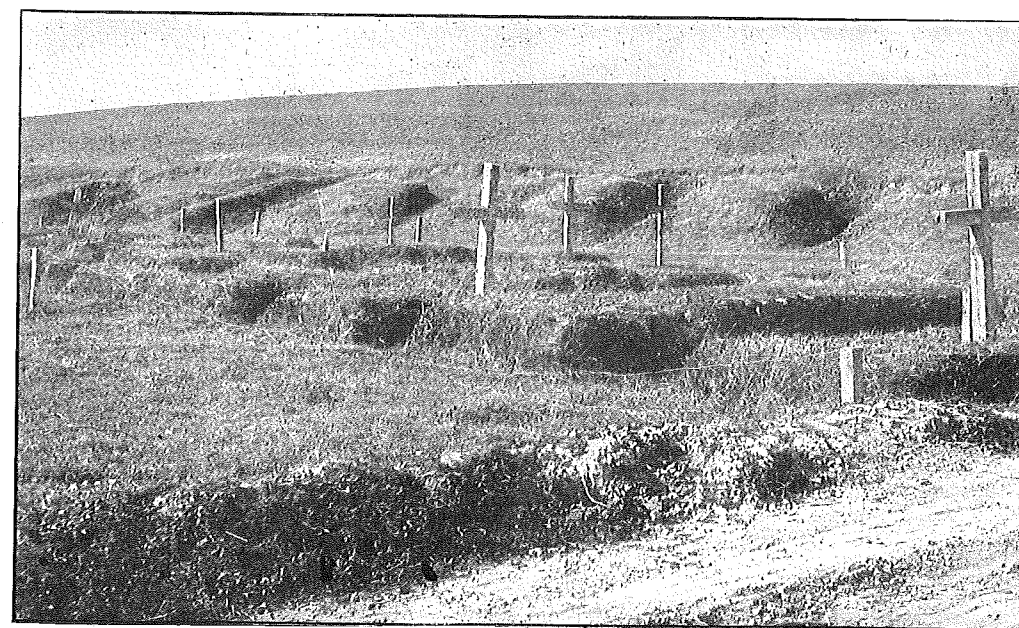
Dne 5. července odpoledne měl se konati pohřeb našich padlých bratrů u Cecové. Dopoledne šel jsem si prohlédnouti hrobku, jich poslední příbytek. Chtěl jsem se naposledy ještě s nimi rozloučiti. Při pohřbu očekával se velký nával vojínů a pak hrobku zahrobou. Přišel jsem k hrobce. Byla asi 12 metrů dlouhá, 5 metrů široká a přes dva metry hluboká. Slzy vytryskly mi z očí při pohledu na padlé bratry. Zakrvácené obleky, obličje zakryté krví. Zdálo se mi, že volají o pomstu. Zajisté tito hrdinové těšili se na brzký návrat domů a zítra bude je kryti chladná země. Zítra je zasypou. Hochům nebyl dopřán návrat domů. Každý z nich vstoupil do

našich řad, aby vykoupil se zbraní v ruce naši drahou Čechii.

Zdaž vykoupili tito hoši svou krví svobodu své vlasti?

Někteří z těchto hrdinů leží tu s očima k nebi obrácenýma, jako by dovolávali se pomsty. Jiný má křečovitě zaťaté pěstě, jako by ještě v poslední chvíli chtěl smrtící zbraní zasaditi ránu nenáviděnému nepříteli. U jiných jsou obličje křečovitě semknuté, známka to bolesti v posledním tažení. Jiní leží, jako by klidně spali a jako by byli šťastni, že se jim podařilo zdolat nepřitele.

Hrozný tento pohled na naše padlé musí pohnouti každým a každý z nás si v tom oka-

Zborovská mohyla.

mžiku přísahal, pomstí tyto padlé hrdiny. »Ano, budete pomstěni!« zašeptal jsem tiše a odcházel jsem k našim zákopům.

O 3. hod. seřad'ovali jsme se k slavnému pohřbu. Náš český plukovní pravoslavný báťuška pronesl dojemnou řeč, s níž loučil se s padlými. Někteří z důstojníků promluvili k vojínům. Z mnoha očí kanuly slzy, mnohým bojovníkům v tomto okamžiku svírala se pěst, v mnohé hlavě víří mocný hněv. Byl to trpký okamžik, toto loučení se naposledy s našimi bratry v Cecově.

Ke konci smutečního obřadu zahrála plukovní hudba naši krásnou hymnu »Kde domov můj?«. »Ano, kde domov můj?«, pomyslíl jsem si. »Nám mnohým, kteří nyní jsme shromážděni kol této mohyly, osud snad dopřeje spatřiti ještě naši domovinu, ale padlým bratřím nikoli. Však na vás vzpomeneme, drazí hrdinové. Vzpomeneme na vás při kaž-

dé příležitosti a doneseme domů od vás poslední pozdravy. I jiní lidé, kteří nezúčastnili se bitvy u Zborova, budou vás vzpomínati a po letech budou snad putovati vaši krajané v tato místa, aby spatřili tu zemi, kde položili chrabří synové život za svou vlast.

Po ukončení hymny rozcházeli jsme se jeden za druhým, když jsme po řadě hodili hroudu země na mrtvoly. Po pohřbu hrála kapela dole v kotlině u starého zbořeníště a naslouchalo jí spousta našich hochů. Koncert však byl překažen několika ranami z děl. Nepřátelské šrapnely rozervali se přímo nad hudebníky, nezranily však nikoho. Hudebníci sebrali své nástroje a rozešli se do svých domovů. Střelba nepřátelská hřměla, jako by dávala čestné salvy na počest padlým bratřím. —

Nikdy nezapomenu a nevyimí z mé paměti tento prostý pohřeb padlých u Zborova.

X

BOJ III. PLUKU U DOMAMORYČE JOSEF VLADISLAV DOSTÁL

Bylo již pozdě večer v pátek dne 20. července n. st. r. 1917, když 3. pluk Jana Žižky z Trocnova unavený, hladový a vyčerpaný dorazil se svým novým velitelem štábním kapitánem Alexějevem do malé vesničky Domamoryče, rozložené v dolině a na dvou dosti srázných svazích.

Vesnička byla přeplněna ruským vojskem, nestarajícím se již valně o nepřítele, ale za to vynášejícím na četných táborech hojně resolucí, jak zachránit a prohloubit vymoženosti revoluce. Proto, že nebylo nikde místa, nepokoušeli jsme se ani o ubytování a ježto noc byla velmi krásná, rozložili jsme se na západní straně vesnice, na návsi kolem plotu a chalup, postavili stráž a dobrovolci, zmoření únavou, začali dřímat.

Poslední chalupu obsadil štáb pluku a sem nás jako velitele rot a praporů pozval velitel pluku štáb, kapitán Alexějev, aby nás informoval o situaci a dal potřebné rozkazy na ráno. Porada se protáhla přes půlnoc.

V malé a nízké světničce, kde jsme byli

shromážděni, bylo dusno. Nálada byla velmi stísněná, o nepříteli se nevědělo určitě vlastně nic, spolehnutí na ruské části nebylo, spojení nefungovalo vůbec, vždyť ruská armáda se nezadržitelně rozkládala.

A v tomto chaosu, zmatku a nejistotě dostal náš 3. pluk Jana Žižky z Trocnova rozkaz, aby na úsvitě podnikl rozvědky, vyhledal nepřítele a přijda s ním do styku, zaujal posici a zadržel jeho další nástup.

Bylo nám slibováno, že nás budou podporovat kromě formirujících se »Úderných« praporů a praporů »Smrti« spolehlivé bojové části ruské armády, nezamořené ještě anarchií, jako zejména semenovský gardový pluk, 602. pluk, smolenský 25. pluk, mohylevský 26. pluk a vítebský 27. pluk. Kromě toho nám bylo sděleno, že velitel 5. korpusu, generál Romanov, nám přidělí silné dělostřelectvo se spolehlivým mužstvem.

Ovšem, každý střízlivý pozorovatel již věděl, že to jsou pouze sliby nesplnitelné, neboť na ruskou armádu spolehnouti nebylo a veške-

rá tíha bojů ležela jen na nás, a proto s pocitými velmi stísněnými odešli jsme ke svým rotám, kde nehledě ani na únavu, nebylo pomysleno na spánek.

Ráno jsme se vydali na rozvědku, rotý pak pomalu postupovaly za námi. Nedošli jsme však příliš daleko, když tu z nenadání zarahotí kulomet — pak druhý, třetí. Nikdo s počátku nevěřil, že jest to již oheň nepřátelský. Němci totiž v noci obsadili opuštěné ruské zákopy a my jsme ani neměli tušení o jeho tak nepatrné vzdálenosti. Stáhli jsme rozvědky, vyhledali na rychlo alespoň částečně vyhovující posici a začali jsme se zakopávat.

Naše 3. rota, které jsem velel po raněném bratru por. Rýdlovi (všichni důstojníci roty byli již raněni u Zborova: bratr prap. Kašpárek, bratr por. Přikryl a bratr por. Rýdl), zaujala posici nad roklí po obou stranách cesty, vedoucí z Domamoryče do Pokropivny. Oheň nepřítele brzy umkl a proto jsme úsilovně začali kopat okopy, abychom byli alespoň částečně chráněni. Naše rota měla na levém křídle spojení se 602. plukem a jeho čtvrtou rotou. Vyhledal jsem velitele této roty, abych od něho zvěděl, jak dalece spolehá na své vojíny, ale tento bezmocný již velitel roty máchnul jen rukou a já jsem mu porozuměl. V jeho rotě se nacházely čtyři kulometry, ale naše rota neměla žádný. Požádal jsem tohoto milého a sympatického důstojníka o zapůjčení dvou kulometů pro naši rotu, čemuž on ochotně vyhověl. Na pravém křídle měla rota spojení s rotami 3. pluku, tyto opět se semenovským gardovým plukem.

V horečné práci na vybudování zákopů čas rychle letěl, ale klid se strany nepřítele zdál se býti velmi podezřelý. Pozoroval jsem bedlivě činnost nepřítele proti našemu úseku, a tu vidím neustálé mihání hlav prokopaným průchodem, který vedl do rokle se strany naší neviditelné. Po delším pozorování jsem již nepochyboval, že tam se soustřeďují síly nepřátelské k útoku a proto podal jsem o tom ihned hlášení a prosil, aby toto místo bylo ostřelováno dělostřelectvem. Netrpělivě jsme očekávali, až zahřmí slibované nám mohutné dělostřelectvo. Bohužel, čekali jsme

Št. kapitán Alexeev, který padl u Domamoryče.
Foto Památník Odboje.

marně. Jako výsměch ozvalo se kdesi v dalekém dělu, a to snad pouze náhodou, jehož náboje však dopadaly téměř do našich řad. Ale i toto jediné toho dne činné dělo po několika málo výstřelech umkl a neozvalo se již více.

Nevylíčitelný zármutek, zlost i lítost se nás zmocňuje, když vidíme úplnou bezmocnost ruské armády. Je přece dobře známo přímým účastníkům bojů ve světové válce, jak pozvedne se duch vojínů v zákopech, když cítí, že mají za sebou spolehlivé dělostřelectvo, které v případě potřeby zasype náboji nepřátelské zákopy.

Za to však se strany nepřítele se začíná ozývat střelba z děl, která se stupňuje, až přechází v hotové peklo. Vesnice Domamoryče začíná hořet. Naše na rychlo vykopané díry nemohou nám poskytnout téměř žádné záchrany a proto jsme vydáni nemilosrdně nepřátelské palbě, která krutě řádí v našich

řadách, neboť nepřítel jest ku podivu dobře zastřelen. A tento déšť granátů a šrapnelů trval téměř hodinu.

Když palba nepřátelská začala být mírnější a bylo možno rozhlédnouti se kolem, dostávám zprávu po řetězu, že levé křídlo naší roty jest nechráněno a že 602. pluk se rozutekl. Mezi dobrovolci nastalo pochopitelné vzrušení, neboť jsme byli opět zbaběle ruskými vojáky zrazeni. Postavení naše v každé takové situaci bylo povážlivé. Ne snad bázeň před smrtí, té zborovští hrdinové neznali, ale pomyslení, co by je očekávalo v případě zajetí v drápech rakouské soldatesky. Jistá a potupná smrt na šibenici.

Hlásím znovu jaká situace na posici nastala a prosím o rozkazy, avšak marně. Spojení jsem nedocílil vůbec. Za nedlouho dostávám zprávu i s pravého křídla, že i toto jest otevřené, že ruské části se rozutekly a v zákopech že zůstává jen část našich dobrovolců.

Nepřátelská palba umlká úplně, a tu se všech stran se řítí silné oddíly německých vojsk, a hlavní jejich nástup jest veden ze zmíněné již rokle. Zahájili jsme rychlou palbu z pušek a kulometů, ale ta byla příliš slabá, než aby zastavila nepřátelský nástup. S počátku nepřítel nastupoval, přebíhaje a kryje se, ale když neviděl valného odporu, nastupoval s nasazenými bodáky a plnou postavou.

Vidím, že marné jsou naše další oběti, a proto dávám rozkaz, aby se rota po jednotlivých stáhla za ves Domamoryče v domnění, že tam se snad ruská armáda na východním svahu zadrží. Plížím se poslední s několika dobrovolci z naší roty příkopem u cesty. Odplížili jsme se asi 100 kroků od posice, když tu po pravé straně cesty na vyvýšeném místě, které sloužilo veliteli pluku za pozorovací místo, spatřím těžce raněného a opuštěného hrdinného našeho velitele pluku.

Požádal jsem rychle bratra desátníka Vodku z naší roty (nyní nadporučíka), který byl u mne nejbližší a proslul svou udatností, aby vyjmul palatku (stanové plátno). Na tu jsme položili raněného a pokud síly naše stačily,

pospíchali jsme do vsi, vzdálení jsouce jen několik kroků od nepřítele a v naději, že snad tam budou ještě buď naši neb ruští sanitáři, kteří poskytnou zraněnému první pomoc. Avšak jaké bylo naše zklamání, když jsme shledali vesnici úplně prázdnou, kde kromě ustupujících našich jednotlivců nebylo již nikoho, a kde jsme se dozvěděli, že náš pluk dostal již dávno rozkaz k ústupu směrem na ves Zabojsky.

Donesli jsme raněného velitele pluku s bratrem Vodkou k první chalupě, kde před několika hodinami dlel s námi v rozmluvě a dával nám rozkazy a prosili jsme domácí lidi o vodu. Tito však ze strachu před blížícím se nepřítelem chovali se k nám velmi nepřátelsky a nešťastného raněného nedovolili vzít do světnice. Položili jsme ubožáka u chalupy na trávník, když v tom okamžiku vypustil svou šlechetnou duši, aniž by nabyl vědomí.

Nemohl jsem se delé zdržovati u mrtvého, velitele, neboť bylo nutno uvést do pořádku rozptýlenou rotu, a proto jsem nařídil bratru Vodkovi, aby mrtvolu prohlédl, odebral veškeré cenné věci a dokumenty a stůj co stůj vynesl tuto z dosahu nepřítele, aby mohla býti důstojně a za účasti našeho pluku pohřbena.

Když jsme se octli na druhé straně vesnice, tu jsem se dozvěděl, že na posici zůstali ještě někteří naši ranění. Abychom je zachránili, strháváme s sebou svým nadšením zbytek poctivých ruských vojáků, a když již Němci byli u vesnice, vrháme se v protiútok, odrážíme a zatlačujeme nepřítele a vynášíme raněné na zádech, tyčích a puškách, které nám sloužily za nosítka, neboť sanitních vozů již nebylo. Kde byla jaká povozka, tu obsadila prchající zbabělá chátra, která ztratila jakýkoliv smysl pro čest, lidskost a povinnost vůči svému nešťastnému raněnému druhu a nenaložila ho, když o to krvácející úpěnlivě prosil.

A v této době právě nastává konec kdysi slavné a mocné armády ruské. Před našimi zraky odehrává se srdcervoucí tragedie zmatků a zkázy, která se na nešťastné Rusko valí.

VZPOMÍNKY Z KYJEVSKÉ NEMOCNICE J. KOVALČIK

Oknem nahlíželo dovnitř několik starých akátů, kousek dvorku a za tím kopec Ořešník, po němž mezi stromy stoupala vozová cesta ke hřbitovu na Lukjanovce. Šumění akátů, štěbetání vrabců a občas skřipot vozu vzadu na cestě rušily ticho letních odpůldnů.

Býval jsem v palatě 1. obyčejně sám, protože chlapci, všichni vesměs s lehčími ranami, dleli celý den venku v sadu, po Ořešniku, nebo jezdili na »guljani« do města. Jenom k obědu a večer se všichni slezli v palatě a dlouho do noci vyprávělo se o známých »baryšnách«, vzpomínalo se na život v rotách, na rozvědky, na zapomenuté vesničky v pinských blátech, v nichž prožili jsme poslední zimu, na nástup zborovský a poslední ústup od Tarnopole, jenž nás nejvíce dodal do nemocnic. A dlouho ještě v přítmi ozýval se důvěrný šepot — vzpomínky na domov.

Ticho a dobře bylo v nemocnici Kirilovce za Kijevem. Občas ještě, když dřímota klížila víčka, zahučela v uších divoce kanonáda, zařehotaly strojní pušky, zašuměly a zapra-

skaly požáry vesniček za Tarnopolem. Vyděšen jsem se probouzel.

Byly hrozné ty poslední dny na frontě. Ruské pluky opouštěly posici, vojáci hlasovali na meetingách, má-li se nastupovati, udržovati frontu či nic, a nás vrhli v té době na ohrožené místo před Zborovem. Živě pamatuji poslední rozkaz, jež jsme večer dne 6. července (ruského data) obdrželi: »Krytým pochodem bráti se směrem ke kotě Ostrý Gorb, najdeme-li tam nějakou ruskou část, hlásiti se veliteli, vystaviti polní stráž a druhý den zadržovati Němce. Přejdeme-li k nástupu, máme jako pomoc v tylu 40 obrněných aut, v případě neúspěchu máme ustupovati přes Jizernou, Tarnopol na Voločisk.« V noci za prudké bouře obsadili jsme opuštěné ruské zákopy. Ráno zjistili jsme, že ani na pravém, ani na levém křídle nemáme spojení s ruskými částmi a zpozorovali jsme, že Němci obtácejí nás od severu a jihozápadu. Měli celkem volnou cestu, protože v noci dva ruské pluky (prý petrohradští

Ranění dobrovolci po bitvě u Zborova.

Foto Památník Odboje.

žandarmi, jež revoluce vyhnala na frontu) opustily frontu na našem pravém křídle. Vlevo ustupovali Rusové již druhý den, stále ve větším nepořádku. A zbytky našeho druhého pluku podnikaly ještě zoufalé protiútoky daleko vpředu před Zborovem. Tam roztrpila mi koule dum-dum levé lýtko.

Jaká oběť byla to od bratří, že nás raněné odtamtud přece ještě vytáhli. Vesnice Volosůvka hořela, když na muniční povozce jsem projížděl. Z druhého konce vesnice musel se vozík vrátit a rozdati patrony posledním hloučkům. Na obvaziště nad Volosůvkou přijela poslední linějka. Po šarvatce a s poukazem, že Češi nesmí zůstatí Němcům v ruku, podařilo se dvěma lehčeji raněným bratrům umístiti mne na kozlíku, ke kterému přivázali mne v pase a za nohy řemeny. Vyjeli jsme.

Za námi ozýval se křik, pláč a nářek raněných, jimiž běhala se a červenala rozsáhlá louka a kteří plazili se k cestě v zoufalé snaze přivést se na některý povoz neb dělo, aby dostali se z toho pekla.

Silnice na Jizernou byla již obsazena Němci, proto linějka pustila se přes pole jižnějším směrem ke Kozlovu. Koně — unavení a hladoví — rvali linějku přes hroudy, poháněni jsou střelbou blížících se Němců. V Kozlově před úzkým můstkem nakupilo se mračno utíkajících povozů, dělostřelectva a linějek v zmatku a spěchu a nad tím kroužily německé aeroplány, shazující bomby, jichž výbuchy otřásala se země. Přejeli jsme stranou přes potok, zdá se mi však, že vozka tam zanechal dva raněné, kteří již byli v bezvědomí, aby vozu ulehčil. Mne také kdosi chtěl s kozlíku shodit, avšak řemeny, jimiž jsem byl přivázán, mne zachránily. Odpýkali tedy ten přejezd jiní. Za Volosůvkou kynul mi z nosítek, nesených čtyřmi věrnými ze čtvrté rot, těžce raněný br. Šauer. Ztratil tedy »Slovan« i jeho humoristická příloha »Bublina« své redaktory.

Od Kozlova k Tarnopoli byla již cesta klidnější.

Při jízdě, ovíván vanoucím větříkem, byl jsem při vědomí. Hlavu a ruce máje hluboko skleslé, pozoroval jsem, jak dole ubíhá cesta. Se špatně ovázané, totiž pouze ručníkem nad

kolenem stažené nohy stále crčela a pak kapala černá krev do prachu cesty. Jinak — zastavil-li se vůz a van větru přestal — obestírala mou mysl milosrdná mdloba, zanášela mne daleko domu a matčinou chladící rukou hladila žhavou hlavu.

V Tarnopoli už jen chvilkami byl jsem při vědomí.

Náš vlak — jeden z posledních — byl naspěch vypraven z Tarnopole, bez lékařů a milosrdných sester. Spadl jsem s lavice, na niž mne sanitáři položili. Celý den ve chvílích, kdy byl jsem při vědomí, snažil jsem se slézt se dvou těžce raněných, na něž jsem s lavice spadl. Potom mi jeden lehčeji raněný pomohl dolézt na záchod. Zůstal jsem tam ležeti na zemi. Hlavně slabostí, zaviněnou ztrátou krve a pak — nebylo tam tolik zápachu, jako ve voze.

Za tři dny dojeli jsme do Kyjeva. Konečně první řádný převaz na stanici. V noci rozvezli nás po nemocnicích.

*

Teď už je dobře. Operace a bolestivé první převazy minuly. S čela dr. Girsy mizí starostlivé vrásky. Rána jest vyčištěna, střepliny odstraněny a mostík zůstane. Však sám dlouho nevěřil, nebude-li zapotřebí amputace. Tož teď jenom klidně ležeti a těšiti se na návštěvy a dárky našich krajanek, bydlících v Kyjevě, z nichž obzvláště dobrá paní Krobova stala se mojí druhou maminkou.

Čtu dopisy z rot a od Petřvalďanů: Karla Pavlice, Tondy Rohla, bratří Vicherkových, Štefánka, Vlčka a tak dále. Karel jest jakoby naším matrikářem. V každém dopise vypočítává, kolik Petřvalďanů jest ve vojsku a pochvaluje si, že do celé čety už mnoho neschází. Lojzovi Vicherkovi podařilo se zprostředkovatí mé dopisování s domovem. Abych maminku nepostrašil, nalhal jsem jí v dlouhém dopise, že jezdím po širé Rusi, obchoduji a že marně snažím se uniknouti šumným a bohatým Ruskám, jež se do mne šmahem zamilovávají. Dopis doma potěšil, ale maminka se po mém příjezdu dodatečně vyplakala, když zvěděla, za jakých okolností byl dopis psán.

Z rot píší kluci, že očekávají návštěvu

profesora Masaryka. Jak rád bych ho viděl. Už tehdy, když jsme stáli v zimě na Stochodě, se proslýchalo, že náš vůdce Masaryk přijede k nám do Ruska. Tolik jsme se těšili, jak ho uvítáme, jak si před ním vyšlápeme. A teď? Hoši »pošlapou« a já Masaryka vůbec nevidím. Už mě tu v nemocnici ale opravdu nic netěší.

Jednou ke konci července řekl mi můj dobrovolný opatrovník, Karel Klekner, s nímž uzavřeli jsme věrné pražsko-slezské bratrství, že zítra přijde do kirilovské nemocnice Masaryk a že se všichni mají shromáždit k jeho uvítání u prvního oddělení. Tedy u »jedničky« a naše »pětka« jest asi pět

Dežurná sestra na mé dotazy krčila pouze rameny.

Notnou chvíli, později vrazil do pokoje Láďa s ostatními chlapci. Rychle urovnávali postele a součástky svých oděvů. Začínal jsem tušit a pojímala mne už předem závrať. Láďa upravuje na mém stolku chrysančiny, darované pí Krobovou, mi v kvapu řekl, že Masaryk k nám přichází.

A už bylo slyšeti na chodbě hovor a více lidí vstoupilo do světnice.

U mé postele stanul dr. Girs a vedle něho uviděl jsem vysokou, štíhlou postavu našeho tatíčka. Dr. Girs vyprávěl krátce o mém zranění a líčil průběh nemoci.

Skupina raněných dobrovolců od Zborova v kyjevské nemocnici.

minut cesty dále v Ořešníku. »Dežurné« sestře jsem řekl, že si přeji, aby mne zítra sanitáři donesli na nosítkách k »jedničce«. Sestra přivedla doktora našeho oddělení, dobrou Naděždu Ivanovnu. Tato sedla si k mému lůžku a domlouvala, že ven ještě nesmím. Měla při tom dobráčka v očích slzy. Už skoro dva roky ošetřovala naše vojáky, tolik od nich slyšela o Masarykovi, věděla, jak ho máme rádi a bylo jí líto, že nemůže mi poskytnouti možnost jej uvidět. Slíbila potom, že se poradí s dr. Girsou.

Druhého dne ráno hoši v plné parádě vytráceli se z palaty. A pro mne nosítek nikde.

Vrýval jsem si v paměť tu dobrou tvář našeho vůdce. Chtěl bych mu něco říci, ale nemohl jsem. Pozoroval to, neboť ruka jeho laskavě spočinula na mých, složených na příkrývce. A cítil jsem, jak laská mne jeho pohled. A když dr. Girs skončil slovy: »Nejhorší už prošlo. A snesl vše bez nářku«, zdálo se mi, že zvlhly jeho oči, ruka silněji stiskla a polo ve mdlobách zaslechl jsem tiché konejšivé zašeptání.

Když všichni již odešli, usedla u mé postele Naděžda Ivanovna. Vyprávěla mi každou podrobnost návštěvy Masarykovy a skrze slzy usmívala se radostí, že navštívil i naše oddělení.

X

KAPITOLY Z ČESKOSLOVENSKÉHO HNUTÍ V RUSKU

JOSEF DÝMA

I.

Československé hnutí v Rusku je označení onoho důležitého úseku zahraničního odboje, který představuje souhrn událostí, na nichž se podíleli Češi a Slováci v Rusku usedlí i zajatci od srpna r. 1914 do výbuchu ruské revoluce v březnu r. 1917. Je to tudíž odboj československého národa, prováděný v Rusku za carské vlády s jejím souhlasem a tedy i pod jejím dohledem.

Důsledek tohoto poměru našeho hnutí k carskému Rusku jeví se i v naší politické terminologii z té doby: všechno, co by bylo třeba jen zdaleka připomínalo revoluci, revoluční hnutí, odboj, spiklenectví, muselo být vymýšleno a nahrazeno názvy, které nezněly sluchu carské vlády nepřijemně a nebezpečně. Tak na př. v Rusku nemohla být zřízena r. 1915 Národní rada a musel být utvořen jen nevinný Svaz spolků československých na Rusi. Národní rada byla ovšem carskou vládou povolena počátkem r. 1917 proto, aby byla prostředkem k ochromení revolučního ústředí československého národa — Masarykovy pařížské Národní rady! Zde účel posvětil carské vládě i tento nebezpečný název!

Potíže, za nichž se v carské říši muselo vyvíjetí revoluční hnutí, směřující k osvobození národa z rakousko-uherského jha, byly přirozeně značné. Lze na př. dnes pochopit, že se mezi konservativními krajany, kteří byli v Rusku dlouhá léta usedlí, požívali tam vážnosti a podlehli monarchistické ideologii, vyskytli význační jednotlivci, jako Koníček a Hrabě v Moskvě, Dědina, Zival či Paul v Kyjevě, kteří si prostě cíl války představovali tak, že budeme vojensky pomáhati Rusku, aby české země byly připojeny jako nejzápadnější gubernie k carské říši.

Takové řešení české otázky bylo ovšem primitivní a nemožné a odporovalo celému vývoji národa doma v posledních desetiletích před válkou. Proto narazilo hned v zárodku

na rozhodný odpor těch, kdož nesli ve svých nitrech živou tradici národa: krajanů, nedávno se do Ruska přistěhovavších a zajatců. Výhodou bylo, že ani carská vláda za střízlivého min. zahraničí Sazonova nevěnovala těmto snahám zvláštní pozornosti.

V historii československého odboje zaujímá čs. hnutí v Rusku z doby carské vlády nesporně čestné místo hlavně proto, že i za těžkých poměrů, za nátlaku carské vlády, se přece jen nezbavilo vlastní iniciativy a práva vlastního rozhodování o skutečných revolučních cílech. Závěr tohoto úseku odboje krátce před ruskou revolucí se poněkud odchyľuje od tohoto směru, neboť v jednání o zvláštní Národní radu Dürichovu nutno spatřovati nebezpečné zavlékání našeho odboje v Rusku pod jednostranný vliv carské vlády: zdá se však nepochybně, že by byl tento pokus ztroskotat na jednomyslném odporu uvědomělé masy vojska a zajatců, i kdyby jej nebyla zmařila březnová revoluce.

Na československém hnutí v Rusku se podíleli krajané v Rusku usedlí i zajatci. Iniciativa mohla ovšem pocházeti od »ruských Čechů«, v době, kdy zajatců v Rusku ještě nebylo a kdy krajané v Rusku museli jak z důvodů ideových, tak z důvodů existenčních něco rozhodného podnikat.

Čechů a Slováků v Rusku usedlých bylo před válkou asi 100.000. Hlavně žili jako kolonisté na Volyni v jihozápadním Rusku a částečně na Kavkaze. V četných městech byli po celém evropském i asijském Rusku usazeni čeští obchodníci, řemeslníci, inženýři, hudebníci, dělníci. Nejvíce Čechů a Slováků žilo v hlavních centrech říše: Kyjevě, Moskvě, Petrohradě, Varšavě, dále v Oděse, Charkově, Rostově na Donu, Taškentě atd. Iniciativa k organisování čs. hnutí na počátku vyšla z hlavních center: Inteligentní Češi byli si vědomi toho, že na počátku velké války Slovanstva s Germánstvem nemůže zůstat nečinný zlomek československého ná-

roda v Rusku. Dále zejména ti lidé politicky nejuvědomější a tradičně domovu nejbližší, to jest ti, kdož nedosáhli ještě ruského občanství a byli poddanými rakouskými nebo uherskými, byli ohroženi povážlivým osudem: že s nimi bude nakládáno stejně jako s ostatními příslušníky nepřátelských států. Měl jim tudíž být zkonfiskován majetek a oni

podpůrným nebo uměleckým — na př. spolek Komenský na vydržování české školy v Kyjevě, zpěvácký spolek »Lumír« v Moskvě. Svaz československých spolků na Rusi soustřeďoval r. 1916 celkem 25 spolků, z nichž většina vznikla za války k hájení zájmů krajanů.

Poněvadž jsme jako národ nepřipravovali

Hotel »Praha« v Kyjevě.

Foto Památník Odboje

posláni do zajateckých táborů či do vyhnanství někde ve východních krajích Ruska.

Bylo nutno jednat rychle. Největší nesnáz působilo, že Češi a Slováci před válkou nemohli v Rusku budovati organizačních ústředí a že zejména nemohli se připravovati k nějaké politické činnosti. Carskou vládou bylo povoleno pouze několik spolků s účelem

před válkou revoluce doma ani za hranicemi, neměli jsme nijakých tajných revolučních center, která by se v rozhodné chvíli chopila práce na připravených základech. Byli jsme ovšem tak proniknutí protirakouskou a protiněmeckou orientací, že počet lidí, stejně odhodlaných na samém počátku vystoupiti revolučně pro osvobození národa, byl velký

a také v Rusku značný. Proto v Rusku byl nedostatek dřívější organizace velmi brzo překonán, krajané v Kyjevě, Petrohradě, Moskvě a Varšavě konali narychlo svolávané manifestační schůze a ze zástupců těchto měst vytvořil se výbor, který jménem Čechů a Slováků zahájil jednání s úřady. V popředí tohoto výboru byl mladý učenec Jiří Klecanda a úředník tabákové továrny B. Čermák, oba z Petrohradu, továrník Otakar Červený z Kyjeva, Jan Országh, velkoobchodník z Varšavy, L. Tuček, gen. zástupce firmy Laurin a Klement v Moskvě a jiní.

Lze pochopiti, že carská vláda nechtěla bez podkladu ihned uvěřiti v loyálnost Čechů a Slováků, neboť poslední éra slovanské politiky doma, Kramářův neoslavismus či austroslavismus znamenal těsně před válkou odklon od koncepce všeslovanské, s níž dříve carské Rusko operovalo. Důkazy s naší strany musely být ihned podány. A byly. Aniž byli vybídnuti, hlásili se Češi za dobrovolníky do ruské armády hned po vypuknutí války a organizačním zásahem československého výboru bylo usilováno o povolení zvláštního našeho dobrovolnického oddílu — České družiny. Dne 28. srpna 1914 bylo již započato s formováním 3 našich rot. Před tím, již 20. srpna, byli zástupci moskevského českého komitétu Hrabě, Sv. Koníček a L. Tuček přijati carem Mikulášem II. v moskevském památném Kremlu a podali mu již první pamětní spis o československé otázce, jehož vlastní obsah vyznačuje tento závěr: »Nechť zazáří svobodná, neodvislá koruna svatého Václava v paprscích koruny Romanových.« Moskevský komitét byl zachvácen rusofilstvím tak, že navrhoval tento kuriosní název pro československý stát: »Slovanským Ruskem osvobozené Československé království«.

Rychlý vývoj České družiny, která již o ruském svátku knížete Václava 11. října (28. září podle rus. kal.) 1914 slavně světila na památném Sofijském nám. v Kyjevě svůj prapor, vyžadoval také úměrně spádného organisování politického, které by jednak bylo oporou pro Českou družinu, staralo se o její doplňování a potřeby a současně vy-

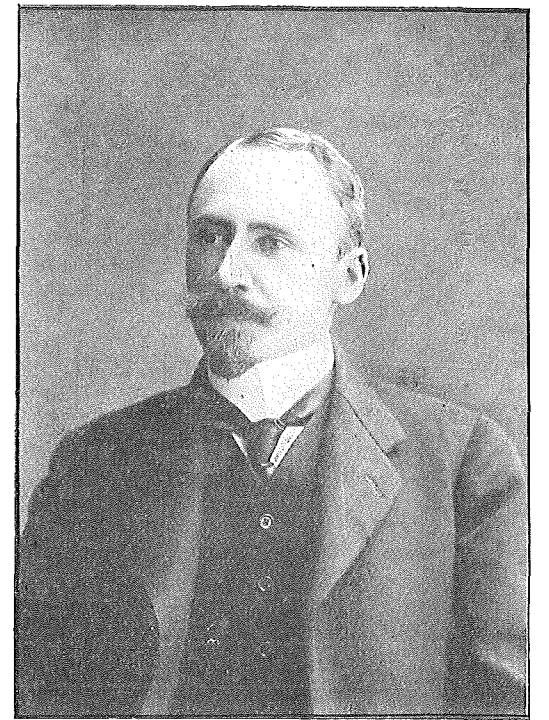
užítkovalo diplomaticky její úspěchů. Nutno říci, že i po této stránce naši krajané v Rusku, ačkoli neměli politických zkušeností, dovedli se rychle přizpůsobiti potřebě doby. Po přípravných poradách konal se od 10.—18. září v Petrohradě sjezd, na němž mohly být zastoupeny jen 4 české komitety hlavních měst: Petrohradu, Kyjeva, Moskvy a Varšavy. Sjezd zvolil »zatímní přípravný výbor«, jehož předsedou byl O. Červený a členy Dědina a Paul, vesměs z Kyjeva. Tento výbor měl vykonati přípravy k vybudování definitivní organizace »Rady Čechů v Rusku«. Dne 17. září bylo sjezdovou deputací odevzdáno carovi v Carském Selememorandum o české otázce, formulované Jiřím Klecandou a po dohodě upravené tak, aby vystihovalo jakousi ústřední směrnicí všech. Druhého dne byla odevzdána carovi na jeho zvláštní přání ještě informace o Slovensku. Byly to krásné, povznášející chvíle: zdálo se, že válka brzy skončí, neboť vítězně postupující ruské vojsko rychle postupovalo do Haliče a hrozilo se převaliti do Uher a do Moravy. V těch nadějích bylo také hodně romantického blouznění, z něhož později léčila skutečnost. Avšak bez tohoto nadšení sotva by se bylo dílo dařilo.

Základnu čs. hnutí na Rusi dal Československý sjezd v Moskvě, který se konal od 7.—11. března r. 1915, a na němž bylo již zastoupeno několik českých a slovenských spolků z různých krajů Ruska. Sjezdem byl zřízen Svaz československých spolků na Rusi, jehož sídlem ustanoven Petrohrad. Předsedou zvolen B. Čermák, místopředsedou J. Moravec, tajemníkem Jiří Klecanda. Pro Kyjev, který zřejmě nebyl spokojen s tímto přesunutím střediska akce z Kyjeva, zvolena Vojenská komise, jejíž předsedou byl kyjevský advokát dr. Václav Vondrák a hlavními členy L. Tuček a Zd. Rejman. Třeníce mezi touto Vojenskou komisí, která jako pomocný orgán petrohradského Svazu měla pečovat o Družinu, a mezi petrohradskou správou Svazu byly stále ostřejší: Petrohrad a Kyjev, vedoucí osobnosti těchto dvou měst, zápasily o prestiž. V tomto zápase petrohradští dostali značnou posilu v redaktorovi

Boh. Pavlů, který před válkou několik roků byl v Rusku činný novinářsky a v prosinci r. 1914 byl jako rakouský důstojník zajat. Pavlů strhl na sebe vliv hlavně pomocí orgánu Svazu petrohradského čtrnáctideníku »Čechoslovák«, jehož první číslo vyšlo 17. června r. 1915 a který byl tehdy jediným českým časopisem v Rusku. Švihovského »Čechoslovan«, který vycházel v Kyjevě před válkou i na počátku války, pro nedostatek odběratelů přestal počátkem r. 1915 vycházet. Podle dohody mezi Petrohradem a Kyjevem byl adresář odběratelů »Čechoslovana« odevzdán »Čechoslováku«. Tyto vztahy mezi oběma centry se zhoršovaly, čím více se přibližoval nový sjezd. Je to trapná perioda bojů o primát mezi Kyjevem a Petrohradem, která trvala téměř dva roky a působila v zajateckých táborech zmatek, nejistotu a roztrpčení.

II.

Rok činnosti petrohradské správy Svazu spadá do doby velmi pohnuté. Bylo-li na počátku roku 1915 plno nadějí, že Rusko rozvine své vojenské úspěchy proti Rakousku katastrofálními údery po obou hlavních městech Vídni a Budapešti — v polovici roku ruská armáda prožívá tragické chvíle. Velkorysé Mackensenovy operace proti ruské armádě v květnu a červnu r. 1915 přeměňují se u Gorlice v triumfální tažení, které nemůže zarazit ruské vojsko, nemající vinou zraedy některých vůdců zbraní a nábojů. Má se státi veliký zázrak, že ruská armáda takřka holýma rukama zaráží postup Němců, jichž strategického cíle bylo patrně dosaženo posunutím ruské fronty za řeku Vislu. Ruský národ prožíval chvíle zoufalství a my s ním. Slaboši mezi námi padali duchem, ztráceli víru, rozhodnutí již k revoluci si však právě v těchto tragických chvílích Ruska řekli, že musíme se dát do boje na život a na smrt, poněvadž vítězství Němců by za těchto poměrů znamenalo smrt našeho národa. Problém osvobození byl takto ostře postaven, poznali jsme, že nám svoboda nebude dána z milosti jiných, ale že si ji musíme sami vybojovat. Perspektiva byla taková, že i po prohrané válce Ruska a jeho spojenců — my,

Boh. Čermák, předseda čs. spolků na Rusi.

Foto Památník Odboje.

českoslovenští revolucionáři, budeme válčit dál — revolučním terorem.

Zkouškou naší odhodlanosti k odboji bylo pětisté výročí upálení Mistra Jana Husa, připadající na 6. července 1915. Toho dne národ doma nemohl promluvit tak, jak vzpomínka na smrt největšího revolucionáře našeho národa vyžadovala. Za to promluvil v Ženevě rozhodně Masaryk a v Rusku spontánně Češi svobodní, třeba byli v zajateckých táborech. Dne 6. července r. 1915 vypověděli vlastně čeští zajatci v Rusku Rakousku rozhodný boj ve chvíli, kdy si byli plně vědomi tragického stavu ruské fronty. Jsou dojemné ty zprávy z táborů, uveřejněné v »Čechoslováku«, který k 6. červenci vydal Husovo číslo. Z nich se zračí upřímná odhodlanost k obětem tisíců prostých českých lidí, kteří často žili za carského režimu a pod germanofilskými veliteli táborů v úžasných poměrech.

Hlavní úsilí Svazu směřovalo k rozvoji České družiny. Přirozeným reservoiem sil byli ovšem zajatci, jichž v r. 1915 bylo v Rusku již snad 100.000. Uvolnit tyto síly k politické a vojenské akci byl nejtěžší politický

problém. Mezi zajatci nebylo ani třeba příliš mnoho agitace, oni se probíjeli k poznání povinností vlastními silami, vlastními jakýmsi organisacemi. Bylo nutno jen zlomit odpor carské vlády proti organisování vojska ze zajatců. Carská vláda se mohla obávat, neměla-li jiných námitek, že proti Rusku bylo by možno organisovati mnohem větší armádu z ruských zajatců v Německu a Rakousku. Také četné národnosti Ruska — Poláci, Finové, Ukrajinci atd. — stejně jako pokrokoví Rusové nebyli spokojeni s dosavadním carským režimem.

Jednání o této věci bylo dlouhé a stále nevedlo k uspokojivému řešení. Petrohradská správa Svazu vymohla konečně dovolení, aby mohla bráti zajatce »na poruky«, to jest popřáváti jim určité volnosti na základě záruky, kterou za ně úřadům poskytl Svaz nebo některý ruský příslušník. Tak bylo osvobozeno několik zajatců, kteří se buď již přihlásili k aktivní práci, nebo jež red. Pavlů znal z činnosti doma, a byli koncem r. 1915 povoláni do ústředí petrohradského Svazu jako spolupracovníci, mezi nimi Slovák dr. Markovič, Jaromír Spaček, Flor. Zapletal, inž. Čáská.

Podle dohody Správy Svazu s vládou, měla se pomoc zajatců jeviti především prací pro obranu říše. K tomu cíli měl být proveden soupis zajatců, ochotných k této práci. Kromě toho bylo Svazu dovoleno vybudovat velkou muniční továrnu v Taganrogu u Černého moře, v níž měli být zaměstnáni pouze zajatci, Tato akce byla zahájena koncem r. 1915 a úspěšně ji provedl Vilém Hromádka, který řadu roků již před válkou pracoval jako inženýr v největších ruských závodech. Národní daň, odváděná dělníky tohoto závodu, byla r. 1917 a počátkem r. 1918 hlavním zdrojem příjmů pro naši akci v Rusku.

Petrohradská Správa Svazu hodlala zjistiti náladu mezi dobrovolníky pomocí svých emisářů. Koncem r. 1915 byl poslán jako emisář do Turkestanu, v němž bylo mnoho českých zajatců a kde v různých táborech bylo silné nacionální kvašení, býv. kapelník carských gvardějců Wachsmann (Voskovec). Ten nenabádal pouze k pořizování seznamu

zajatců pro práce na obranu, ale sám přijímal přihlášky dobrovolníků do České družiny, čemuž věnoval hlavní pozornost. Po několikaměsíčním pobytu v Turkestaně odvážel seznam 700 dobrovolníků, z nichž 300 bylo z Taškentu, a několika tisíc zajatců, přihlášených k pracím na obranu. Tento seznam odevzdal již nové Správě Svazu, která byla zatím zvolena na sjezdu v Kyjevě, jímž si sídlo Správy Svazu vybojoval Kyjev.

Z některých stran přikládá se hlavní zásluhu o tvoření vojska Kyjevu.

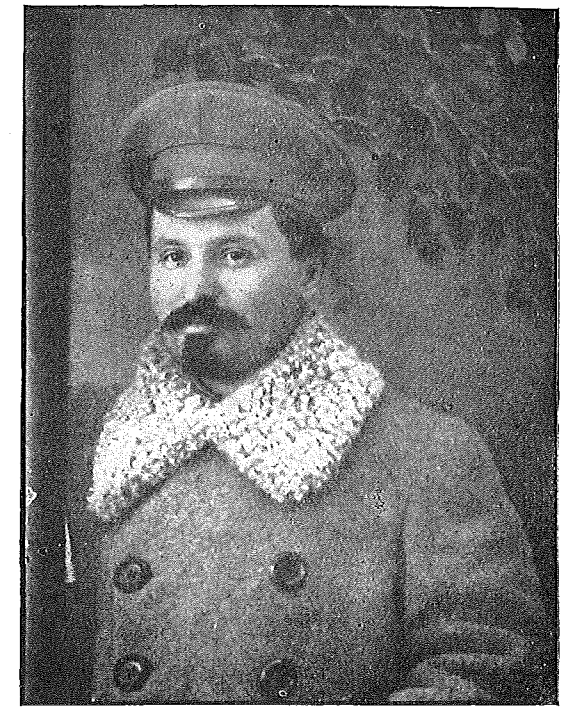
Činnost petrohradského Svazu v Turkestaně je však jasným důkazem, že také petrohradští a jiní činitelé hnutí věděli o onom nejúčinnějším prostředku, kterým bylo vojsko.

Za petrohradské Správy Svazu byly navázány pevné styky se světovým ústředím našeho hnutí, pařížskou Národní radou v čele s prof. Masarykem, která vydáním památného pařížského manifestu ze dne 14. listopadu 1914 vyhlásila jménem celého národa na mezinárodním fóru revoluci proti Rakousko-Uhersku. Redaktorovi B. Pavlů bylo po dlouhém jednání s ruskou vládou dovoleno odjetí do Londýna, kde jednal s prof. Masarykem a do Paříže, kde se setkal s drem Štefáníkem a drem Benešem, druhými dvěma členy Národní rady. Současně r. 1915 dlel na západě delegát moskevského sjezdu M. Pučálka, jako vojenský emisář v Srbsku a Itálii. Těmito styky a také jinak byla zdůrazněna jednotnost celé československé akce pod vedením pařížské Národní rady v čele s Masarykem. V tom musela kyjevská Správa Svazu postupovati ve šlépějích petrohradských a vyslala rovněž svého delegáta Z. Rejmana na západ. Odklon kyjevských od této směrnice koncem r. 1916 vedl k těžkým bojům. Té doby se však již vedení akce v Rusku vymykalo z rukou krajanů a přecházelo na dobrovolníky z řad zajateckých. A ti z ohromné většiny byli přesvědčeni o nutnosti světové jednoty našeho odboje pod vedením Masarykovým.

III.

Správa Svazu spolků československých na Rusi, zvolená bojovným hlasováním na sjez-

du Svazu, který se konal od 28. dubna do 1. května 1916 v Kyjevě, musela počítati se značnými potížemi hned na počátku, neboť petrohradští delegáti již na sjezdu projevili svůj nesouhlas s jeho výsledkem a po sjezdu vystoupili v »Čechoslováku« s bojovnými články, jichž ráz charakterisuje na příklad již tento nadpis: »V Kyjevě je rámus«, k němuž užito známého verše Havlíčkova. Petrohradští dokazovali, že středisko Svazu jakožto hlavy politické akce, počítající s pomocí Ruska má být v centru Ruska, kdežto kyjevští tvrdili, že středisko českého hnutí musí být blízko nejsilnější české kolonie a blízko nepříteli. Obě strany měly do jisté míry pravdu, měl jsem však dojem a tento dojem mne neopustil ani dnes, že tyto důvody politické byly zdůrazňovány na obou stranách ještě momenty osobními. Jak v Petrohradě, tak v Kyjevě bylo seskupeno po několika silných osobnostech, které chtěly mít bezprostřední vliv na vývoj akce. Vzdálenost obou center byla značná, a tak, když správa Svazu byla v Petrohradě, cítili se kyjevští vůdcové na vedlejší koleji, i když jim bylo vyhrazeno zastoupení a třebaž měli úplně v rukou důležitou »Vojenskou komisi«. A stejně bylo později s petrohradskými. V revolučních hnutích se s takovými třenicemi mezi silnými vůdčími osobnostmi setkáváme velmi často, neboť revoluce nejsou možny bez silných lidí v popředí a zápas mezi těmito silnými o místo nejsilnějšího, hlavního vůdce, je takřka přirozenou součástí každého revolučního hnutí. S tohoto hlediska za nejsilnější vůdčovské individuality považují u petrohradských Jiřího Klecandu a Bohdana Pavlů, u kyjevských L. Tučka a dra V. Vondráka. Tyto osobnosti soustředily kolem sebe pevný kádr a názorově byl český Petrohrad takřka jednotný, stejně jako Kyjev. Na obou stranách stanoviska vůdců byla hájena se stejně intenzivní vášnivostí. V ostatních městech byly tábory rozděleny. V Moskvě se vedl rozhodný boj mezi Českým komitétem, který šel s Kyjevem, a Československým spolkem. Volyňsko se svojí početnou kolonií a zdá se, že i naše kolonie na Kavkaze (praporečník Heyduk!), byly převážně pro orientaci kyjevskou.

Dr. Jiří Klecanda, tajemník OČSNR.

Foto Památník Odboje.

Předsedou Svazu na kyjevském sjezdu zvolen dr. Václ. Vondrák, velkostatkář v Kyjevě, místopředsedou Jos. Országh, prokurista firmy Jan Országh ve Varšavě, Slovák, jednatelem Jan Volf, zástupce továrny na kopy a srpy, členy správy Svazu Jindřich Jindříšek, velkoobchodník hudebními nástroji a továrník a Louis Tuček, generální zástupce firmy Laurin a Klement v Rusku. Správcem zajateckého odboru se stal K. Heřman, nájemce pivovaru. Duší kyjevské správy Svazu byl L. Tuček, muž vysoce nadaný a politicky z domova k revoluční akci poměrně nejlépe připravený, neboť doma před válkou pracoval ve straně státoprávně pokrokové.

Kyjevské správě Svazu uložil sjezd dva hlavní velké úkoly: zavedení národní daně a osvobození zajatců. O těchto dvou problémech třeba se podrobněji zmíniti.

Národní daň byla usnesena kyjevským sjezdem. Byla to předně povinná válečná daň, splatná jednou pro vždy. Všichni Češi a Slováci, dlíci v Rusku, bez rozdílu pohlaví a státního příslušenství, vládnoucí majetkem cenou do 20.000 rublů, byli

povinni současně hotově složit ihned 1‰, nejméně pak 1 rubl, vládnoucí pak majetkem cenou od 20—50 tisíc 2‰, od 50—100 tisíc 3‰, od 100—200 tisíc 4‰, 200—500 tisíc 5‰ a nad 500 tisíc 6‰. Dále byla uložena pozemková daň v plné výši zemské daně — podle výměru gubernského zemstva a daň z příjmu (služného) byla stanovena podle této stupnice:

Měsíční příjem do 100 r.	2%
» » » 200 r.	3%
» » » 300 r.	4%
» » » 400 r.	5%
» nad » 400 r.	6%

Daň z obchodů a průmyslových podniků měla být vyměřována dle výměrů státní průmyslové daně z těchto podniků a měla činit 50% zmíněné státní daně. Důchody z domů, kapitolů a jiné měly být zdaněny 2% z čistého výnosu.

Zajatci, osvobození a zaměstnaní, byli povinni platit národní daň jakoruští Češi a Slováci, a to podle této stupnice:

Z výdělku do 1 rublu denně	—%
» od 1—2 r. »	10%
» » 2—3 r. »	15%
» » 3—5 r. »	20%
» nad 5 r. »	25%

Národní a válečné daně mělo být použito pouze ke krytí potřeb všenárodních účelů. Národní daň měla být vybírána po dobu války a rok po uzavření míru čtvrtletně, pro daň ze služného se připouštěly platební lhůty měsíční.

Tento rozsáhlý úkol vyžadoval ovšem podstatného zdokonalení a rozšíření ústřední kanceláře Svazu, čehož se dosáhlo průběhem roku 1916 povoláním četných spolupracovníků z řad zajateckých. Kromě toho bylo nutno akci podepřít vlastním tiskovým orgánem a tak počal v Kyjevě opět vycházeti »Čechoslovan«. Jeho vydavatelem byl V. Švihovský, redaktorem Miroslav Kropáček. V polovici r. 1916 byla v listě zřízena oficiální příloha »Zprávy Svazu« a do redakce vstoupili spolupracovníci Cyr. Žďárský, Jos. Dýma, Jos. Gregor-Tajovský a dr. Jan Jesenský. Oba Slováci redigovali přílohu »Slovenské Hlasy«. Akci pro národní daň uvedl do chodu po sjezdu

Jan V o l f a obratně ji v druhé polovici roku 1916 rozvedl zajatecký spolupracovník Fr. M a t o u š e k, jemuž svěřeny finanční věci Svazu.

Národní daň znamenala značné zatížení a muselo se při jejím vybírání počítati s dobrovolnou obětavostí. Svaz sám neměl ani veřejné pravomoci, ani dostatečné organizační pohotovosti, aby mohl někoho k odvádění daně přinutiti. Přes to s dnešního hlediska lze objektivně výsledek národní daně považovati za celkem příznivý. Úmysl iniciátorů byl pochopen a v řadách krajanů i zajatců projevilo se dosti ochoty k dobrovolným obětům. V »Čechoslovanu« dne 7. (20.) srpna jsem o tom uveřejnil článek pod nadpisem »Zapadlí vlastenci«. V článku jsem citoval 15 výňatků z dojemných dopisů, jichž do Svazu docházelo denně značné množství. Jsou to dopisy od krajanů i od zajatců, o nichž jsem tehdy napsal: »Z těchto dopisů poznáváme, že naše hnutí pro osvobození československého národa šíří se živelnou, nezadržitelnou silou a projevuje se i nezapadlejších koutech rozsáhlé ruské říše.« Podotýkám, že všechny mnou tehdy citované výňatky byly vzaty ze skutečně došlých dopisů, že tedy nebyly

Louis Tuček,
Foto Památník Odboje.

snad z agitačních důvodů fingovány. Jména byla u nich uvedena pouze začátečními písmenami, aby se znemožnila Rakousku persekuce na příslušnicích rodin odesílatelů. Citují aspoň tyto výňatky:

J. H. v Jemilovce (krajan) píše: »Jsem velice rád, že nás i naší opuštěné vlasti, která jest ohrožena naším nepřítelem Germánem, Jste se zastali a ji takto zachrániti chcete. Rád bych Vám přispěl velkou podporou, avšak nemohu, protože zde nemám ničeho, ani polí, krátce ničeho, co bych mohl svým nazvati, jsem odkázán na syna svého, který mne zde živi svýma rukama. Pracuje ve mlýně za laciný peníz. Já zde Vám posílám částku, bych přispěl ku zdaru Vašeho podniku a nezůstal tak pozadu. Posílám, co mohu. Upisovati se nemohu na určité měsíční dávky, ale zasílám co mohu, byste viděli, že ač chudý jsem, přece pro věci tyto ku zdaru Vašeho díla také jsem něco zaslal a tak na jevo dal své vlastenecké smýšlení. Zdar a vše přeje ze srdce Váš vlastenec . . .«

Z dopisu A. P. v K.: »Já podepsaný přihlašuji se tímto do československé brigády, chápe vážný stav a příhodnou chvíli ku konečnému zdolání nenáviděného, odvěkého

Bohdan Pavlů,
Foto Památník Odboje.

nepřítele. Chci své povinnosti řádného Čecha dostati a dáti v obět drahé své vlasti po případě svůj život, když ničím jiným pomoci nemohu.«

O s v o b o z e n í z a j a t c ů. Na rozdíl od Petrohradu, který se zasazoval o postupné úvolňování zajatců »na poruky« od případu k případu, Kyjev hodlal tuto otázku řešiti velkoryseji, a to tak, aby při tom dosáhl jednoho z hlavních politických úspěchů. U Kyjeva v této věci bylo více fantastičnosti než reálného střízlivého počítání se skutečnými poměry. Je ovšem nesporno, že plný zdar tohoto plánu byl by měl netušený vliv na rozvoj našeho odboje v Rusku. Zápal Kyjeva narážel však na chladná srdce ruských byrokratů, obrňujících se na venek okázale všeslovanskými frázemi. Hlavní chyba Kyjeva spočívala v tom, že se zmýlil v posuzování všemohoucnosti slabého cara Mikuláše II. Car krátce před kyjevským sjezdem dne 21. dubna 1916 prohlásil k deputaci kyjevských Čechů, že zajaté Čechy a Slováky osvobodí, avšak toto velké carské slovo nebylo provázeno nezbytnými opatřeními vlády. Inž. Č á s k a, který jako zajatecký spolupracovník přešel jediný z Petrohradu do Kyjeva, připravoval již horečně návrh zvláštního p a s u pro osvobozené Čechy a Slováky, kteří měli je dostati jen na základě závazku, že budou řádně odváděti národní daň a že na zavolání v případě potřeby jako připravení záložníci vstoupí ihned do vojska. Pasy měly být vypraveny se znaky českých zemí a jejich majitelé měli být již téměř považováni za občany svobodného vlastního státu, který by vůči Rusku reprezentovala prozatím správa Svazu. Fantasie pracovala velmi živě a byla ještě podněcována ohromnými úspěchy, jichž právě dosáhl Brusilov na frontě.

Za hlavní příčinu, proč hromadného osvobození našich zajatců v Rusku nebylo dosaženo, bylo tehdy důvěrně od vůdčích osob Svazu uváděno: Jistý sekční šéf v ministerstvu zemědělství, které se mělo o tomto návrhu také vyjádřiti, obával se, že by osvobozením zajatců byl zbaven sám laciných pracovních sil na svých pozemcích, neboť byl přesvědčen, že osvobození zajatci by mu ne-

pracovali za 30 kopějek denně jako zajatci neosvobození, kteří na práci byli nakomandováni. Tvrdilo se, že právě v zásuvce tohoto úředníka se utopilo slavné carské slovo ze dne 21. dubna. Jisto jest, že četné intervence, které se zoufalou již odhodlaností prováděl u vlády předseda Svazu dr. Vondrák, končily stále neúspěšně. Nálada kyjevských se tímto nezdařem zhoršovala, zvláště když petrohradští neopomijeli jim nezdar soustavně připomínati.

A jak pohlíželi na změnu vedení a sídla Svazu, jakož i na boj mezi Petrohradem a Kyjevem zajatci, tady ona šerá, ohromná a stále rostoucí masa, o níž se měla naše akce za hranicemi hlavně opřít. Mohu mluvit za Taškent, jedno z hlavních ohnisek odboje. Ačkoli jsme všemožně a jistě úspěšně podepřeli akci emisáře petrohradského Svazu Wachsmanna-Voskovce, ještě za jeho přítomnosti v Taškentě, byl tisícem k akci přihlášených dobrovolníků a pracovníků podepsán mnou koncipovaný projev, v němž jsme se rozhodně vyslovili proti rozmiškám mezi krajany a současně jsme se podřídili kyjevskému Svazu, vycházejíce z přesvědčení, že za daných poměrů lze pracovat zatím pouze prostřednictvím legálních organizací a jich sjezdů. Já sám jsem vyvodil z tohoto názoru ten důsledek, že když jsem byl povolán současně za spolupracovníka do Kyjeva a do Petrohradu v polovici r. 1916, rozhodl jsem se pro Kyjev.

IV.

Stejně po Kyjevském sjezdu nazírali na situaci zajatečtí pracovníci také v jiných centrech, neboť když jsem v polovici r. 1916 přijel do Kyjeva, byli tam již spolupracovníci z různých míst a noví stále přibývali. V září r. 1916 bylo nás spolupracovníků při Svazu již několik desítek — snad dobré půl stovky. Převážně byli spolupracovníci nejprve vybíráni z důstojnických řad, neboť rozhodovaly také důvody finanční. Plat, který tito zajatí důstojníci měsíčně dostávali (i s příspěvkem na byt 62.50 r.), od ruského státu, byl inkasován pokladnou Svazu a z něho placeni spolupracovníci. Svě příjmy spolupracovníci sami omezili tak, aby nezatěžovali pokladny

Svazu a aby se vlastně vydržovali sami z příspěvků státu. Nechtěli si opatřovati příjmů, chtěli jen, aby jim bylo umožněno spolupracovati na díle osvobození. Mezi spolupracovníky kromě již v dřívějších kapitolách zmíněných, byli, pokud si vzpomínám: nynější vyslanec Šeba, posl. dr. Patejdl, Vl. Chalupa, vyslanec dr. Švagrovský, prof. Boháč, Jar. Papoušek, dr. J. Kudela, dr. Šebesta, Jan Janček, Švipl, dr. Koutňák, dr. Štrér, inž. Šamánek, Mrázek, Smrčka, gen. Kadlec, inž. Matička, spisovatel Jarosl. Hašek, red. Grund, Levitner, Icha a jiní. Někteří byli povoláni do kanceláře Svazu již z vojska, ostatní všichni byli do vojska přihlášení a někteří, jakmile koncem r. 1916 byla příznivě rozhodnuta důstojnická otázka, odešli do vojska.

Zajatečtí spolupracovníci se již v červnu seskupili ve vlastní organizaci. — Popud k tomu dal inž. Čáska, na jehož návrh byl utvořen Klub zajateckých spolupracovníků při správě Svazu spolků československých na Rusi. Čáska navrhl za předsedu mne jakožto zástupce největší zajatecké skupiny a návrh byl přijat. Oné ustavující schůze se účastnilo, pokud si vzpomínám, asi 15—20 spolupracovníků a byly konány pak schůze další. Na námítky krajanů, že Klub zní ruským úřadům příliš revolučně, zvolili jsme pak definitivní název »Sbor«.

Považoval jsem za přední povinnost informovat se u vedoucích lidí Svazu o našem poslání. Domníval jsem se, že naše činnost při Svazu nemůže se omezovat na pouhé kancelářské práce, ale že musíme mít podíl na rozhodování o akci samé. S naším příchodem do ústředí osvobozovacího hnutí se jistě velmi ostře postavila otázka další organizace hnutí, zvláště když snaha o hromadné osvobození zajatců ztroskotávala. Legální formací byl ovšem Svaz a my jsme nemohli se zřetelem k celé akci žádat, aby nám ihned odevzdal aspoň polovici vedení, neboť měli jsme na to nesporný mravní nárok, byla věc komplikována odporem správy Svazu a mohla narazit také na námítky úřední. Volil jsem proto postup dohody. Ujednal jsem s L. Tučkem, že každého pondělí bude správa Svazu konati společné schůze se spolupracovníky. Na těchto pondělních schůzích

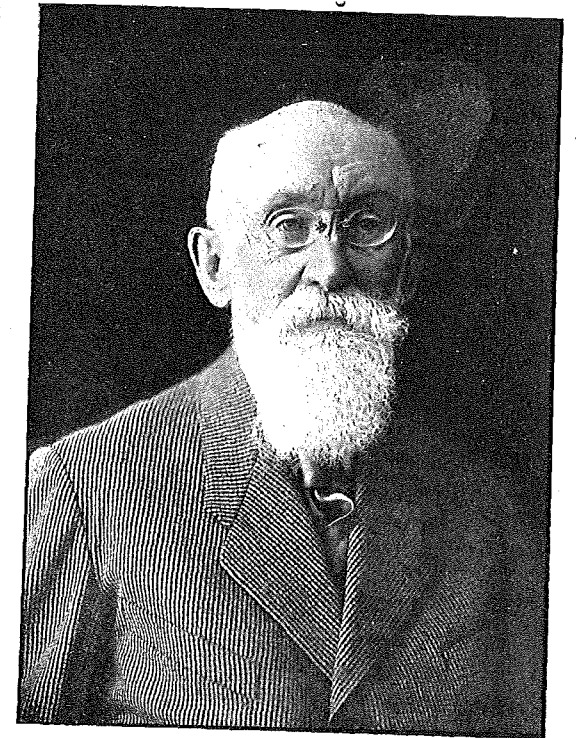
se sice nemělo legálně rozhodovati, měly být jen schůzemi poradními a informativními, přes to však se vyvinuly velmi rychle v nejdůležitější forum, na němž bylo o různých otázkách skutečně rozhodováno. Tyto porady, na nichž byl sváděn zápas hlavně s úporným obhájcem různých počinů správy Svazu L. Tučkem, přesvědčily spolupracovníky o nutnosti vlastní pevně organizace zvláště když správa Svazu počala projevovati malý zájem o společné porady, zřejmě proto, aby sama neumožňovala politickou aktivnost spolupracovníků na vrub vlastní své prestiže. Pro historii zaznamenávám, že pondělní porady se konaly v kavárně hotelu »Praha« na Vladimířské ulici.

Poměry samy pracovaly pro zajatecké spolupracovníky a proti správě Svazu. Skutečné vedení akce přešlo na spolupracovníky, i když oni sami nemohli intervenovati u vlády a úřadů. Vedli kancelář, statistiku, dopisovali do zajateckých táborů, starali se o národní daň. Funkcionáři Svazu byli stavěni před nutnost, s těmito poměry se smířovati a museli se spokojovati stále více s formálností svých funkcí.

Tento vývoj byl jistě zcela přirozený. I když vezmeme v úvahu všechny zřetele k carské vládě a tuposti carských úřadů, které sotva mohly pochopiti složitou psychologii vztahů mezi krajany a zajatci, je jisto, že i kdyby ruská revoluce nebyla přinesla radikální rozuzlení osvobozením zajatců via facti, byla by se musela i za carského režimu najít formule pro takové řešení, které by bylo dalo vedení osvobozovací akce do rukou zástupců zajateckých mas, jež byly v revoluci proti Rakousko-Uhersku jako jeho vzbouřivší se poddaní skutečnými revolucionáři.

Vliv Sboru spolupracovníckého se uplatnil v tak zvané otázce důstojnické a koncem r. 1916 a na počátku r. 1917 také v otázce Dürichovy zvláštní Národní rady pro Rusko. A v obou těchto věcech byl to vliv rozhodující.

Důstojnická otázka natropila mnoho zla. Spočívala v odporu Vojenské komise a hlavně jejího předsedy Tučka proti přejmenování rakouských důstojníků na důstojníky Československé brigády. Vojenská komise, podpo-

Josef Dürich.
Foto Památník Odboje.

rovaná také některými Starodružinníky, hájila názor, že každý dobrovolník má sloužit od píky a svoji hodnost v novém československém vojsku že si má zasloužit, že si prostě každý dobrovolník musí osvojit ducha národního vojska a pak že teprve může tomtu vojsku velet.

Zmíněná radikální zásada byla ve své ryzí podstatě sice správná, odporovala však skutečné potřebě organizace armády a skutečnému životu. Vojenská komise se také v tomto směru musila podrobiti nezbytnosti a řešení vojenských věcí, a také ovšem otázky důstojnické, bylo přeneseno za aktivní účasti Sboru na gen. Červinku. Jeho zasáhnutím se v této věci dospělo poměrně rychle k pozitivním výsledkům.

V.

Počátkem druhé poloviny r. 1916 přijel do Ruska poslanec Jos. Dürich. Byl hlášen jako oficiální zástupce Národní rady pařížské, jejíž té doby byl místopředsedou, avšak některé zprávy, jež došly do Kyjeva, přesvědčovaly, že hlavně vůči Dürichově průvodčím nutno postupovati s jistou obezřetností. Na pondělních poradách Kyjevské správy Svazu

byla diskutována otázka uvítání Düricha. Správa Svazu přišla s návrhem, aby Düricha jela uvítat zvláštní deputace až na švédské hranice. Proti tomuto návrhu se postavila část spolupracovníků a po dvou poradách pověřen pouze zástupce správy Svazu v Petrohradě dr. Pučálka, aby Düricha o poměrech informoval.

Trvalo několik týdnů, než poslanec Dürich přijel do Kyjeva a vypadalo to tak, jako by se po celou dobu rozmýšlel, má-li do Kyjeva skutečně přijet. Možná, že tu působil moment uvítání, avšak Kyjevští se domnívali, že Petrohrad si chce Düricha přivlastnit a jít společně s ním proti Kyjevu. Některé známky tomu nasvědčovaly, na př. zprávy, kolportované tehdejšími zástupci petrohradského směru v Kyjevě.

Dürich byl v Kyjevě uvítán pěkně již na nádraží a pak ještě v hotelu »Praha«. V následujících dnech se mezi správou Svazu a posl. Dürichem konaly porady o nalezení formule pro součinnost obou těchto činitelů. Tyto porady byly úporné a účastnilo se jich po dva dny také šest zástupců Sboru. Otázka se stavěla tak: Má-li setrvat dosavadní správa Svazu ve svých funkcích, či má-li odstoupit, aby všechnu pravomoc soustředil ve svých rukou posl. Dürich jako diktátor. Pamatuji se, že těmito argumenty velmi naléhavě útočil na Düricha Tuček a že ho jimi uváděl do značných rozpáků, při čemž se Dürichovi velmi zamlouvala ona organizační formulace, která byla vyhrocena až do diktátorské pravomoci posl. Düricha. Na konec se však v sobotu dospělo k dohodě, pro pozdní hodinu však nemohla být písemně formulována. To měli vykonat do druhého dne spolupracovníci dr. Patejdl a Vl. Chalupa a dohoda měla být v další schůzi potvrzena.

Následující neděle 28. srpna odpoledne měl se posl. Dürich představit kyjevským Čechům v Pedagogickém museu. A tu došlo k památné schůzi, která situaci neobyčejně jasně osvětlila.

Sál naplnili hlavně vojáci Čs. brigády z řad zajatců a zajatci. Střed zaujala početná semknutá skupina dobrovolníků z řad bývalých rakouských důstojníků, kteří byli roz-

trpčeni stanoviskem Svazu v otázce důstojnické. Vystoupení této skupiny působilo dojem účelné organisovanosti. A celá schůze tento dojem potvrdila. Vyzněla v bouřlivý odpor proti správě Svazu a v demonstrační ovace pro Düricha. Byl to výsledek zoufalé nálady, která se zmocňovala zajatecké masy při pohledu na rozvášněné tábory krajanů, rozdělené na Kyjev a Petrohrad. Když přijel Dürich, vyrostla v duších zajatců představa, že Dürich zmatky odstraní a pevnou rukou rozřeší všechny těžké otázky.

Tato naděje zklamala. Zajatecká masa, která v srpnu vlebila Düricha, musela se ho za čtvrt roku zříkat, poněvadž se úplně podřizoval ruské vládě a chtěl rozbít světovou jednotu naší revoluce. Schůze v Pedagogickém museu měla ovšem některé následky: Dürich již se Svazem dále nejednal. Na štěstí následujícího dne objevil se v Kyjevě dr. Štefánik, který s Dürichem a Svazem dojednal důležitý Kyjevský zápis o vedení politické a vojenské akce v Rusku. K tomuto jednání spolupracovníci již pozváni nebyli. Také dr. Štefánik o nich buď nebyl informován, či je diplomaticky přehlížel. B. Pavlů v Petrohradě byl ovšem jeho přítel, a politiky pro Štefánika tehdy, zdá se, byli faktorem jenom lidé v Petrohradě.

Jistým následkem zmíněné schůze byla také změna ve vedení Sboru. Poněvadž jsem na schůzi v Pedagogickém museu byl ukřižován, když jsem chtěl zaujati stanovisko vůči Dürichovi, a poněvadž také Sbor byl prodchnut přesvědčením, že Dürich je čekáný spasitel — resignoval jsem na funkci předsedy Sboru a mým nástupcem byl zvolen Vl. Chalupa.

Za několik týdnů byla situace v podstatě jiná. Správa Svazu vyjednávala úporně s Dürichem, který se úplně rozešel s Petrohradskými, ačkoli pak trvale žil v Petrohradě. Bylo jednáno na této základně: Dürich bude jakýmsi diktátorem a bude mít dvanáctičlenný poradní sbor. Polovinu tohoto sboru měla jmenovat ruská vláda, druhou si měl vybrat Dürich. Svaz měl zůstat dál a měl být v této »Národní radě« zastoupen. Kyjevu šlo pak hlavně o ponechání Svazu v Kyjevě a zřejmě o vyřazení Petrohradu z vedení.

Celou tuto historii s »Národní radou« vedl úředník ministerstva zahraničních věcí Príkloonskij, který býval před válkou konsulem v Budapešti a za války vedl oddělení pro střední Evropu. Kromě Uher měl také Čechy. Říkalo se o něm, že je to germanofil, či austrofil. Ta však nevalilo, aby jeho koncepce s různými Crkali, Králi a Koničky a Dürichem v čele byla akceptována Kyjevskými.

Odpor proti tomuto plánu projevíli živelně spolupracovníci ve chvíli, kdy v Petrohradě sice již končila revoluce, avšak kdy se v Kyjevě o ní ještě nevědělo. Na společné schůzi spolupracovníků a krajanů dne 12. března večer byla řešena otázka jednoty zahraničního hnutí. Spolupracovníci odpověděli revolučně, ačkoli je za to mohlo stihnout — opětné zajetí. Řekli, že budou bránit jednoty v čele s Masarykem. Jen malá skupina t. zv. »černé ruky«, v níž dominovala nenávist inž. Čásky k Petrohradu, resp. B. Pavlů, fanaticky dokazovala, že nutno se požadavkům carské vlády bezpodmínečně podřídít. V tom petrohradská revoluce přikvačila také do této porady a znamenala pak řešení jasné a nedvojsmyslné.

Historický Revoluční československý sjezd, který se konal v kyjevské universitě od 6. do 14. května r. 1917 za účasti několika set zástupců a vojska a zástupců zajateckých revolučních organisací i krajaňských spolků ze všech končin Ruska evropského i asijského, byl nesen svobodnými proudy no-

Paní Červená.
Foto Památník Odboje.

vého života ve velké ruské říši. A pro naši věc znamenal definitivní řešení, které vedlo k vítězství: Československý odboj v Rusku jest součástí jednotné světové akce za svobodu národa, vedené Československou Národní radou v Paříži, jejíž předsedou je T. G. Masaryk. V té době byl již Dürich zbaven jejího členství, a na kyjevském sjezdu se nesměl objevit.

Ruská revoluce odstranila také překážky, pro něž Masaryk dříve do Ruska nemohl. Masaryk přijel krátce po kyjevském sjezdu. Byl očekáván s touhou. Přijel a zvítězil navždy svou pozitivní prací, která měla na mysli jediné úspěch-společné věci: osvobození národa.

X ÚSTUP ZBOROVSKÝ VÁCLAV KAPLICKÝ

Radost po zborovském vítězství netrvala dlouho. Záhy jsme poznali, že jsme osamoceni a že naše vojenské úspěchy mohou býti nejmenším náporům nepřítelů přivedeny v niveč. Ruské pluky, místo aby — jak bylo naším vroucím přáním — útočily, pořádaly veliké meetingy, na kterých bylo lhostejno, odhlasovala-li se resoluce pro nástup nebo proti, protože masa do nástupu nešla v žádném případě.

Náš pluk odpočíval pod stany v lese u vesnice Bohdanovce. Neustále přšelo. Na frontě občas zahoukla děla, ale jinak byl celkem klid. Kolovaly různé zprávy o vítězství ruských vojsk, silně zveličené. S počátku se jim věřilo, a dělaly se kombinace, kdy asi můžeme být ve Lvově, Tarnově, Krakově a Moravské Ostravě... Potom se však šířily jiné sluchy. V dálce, podle našeho odhadu na ruské straně fronty ozývaly

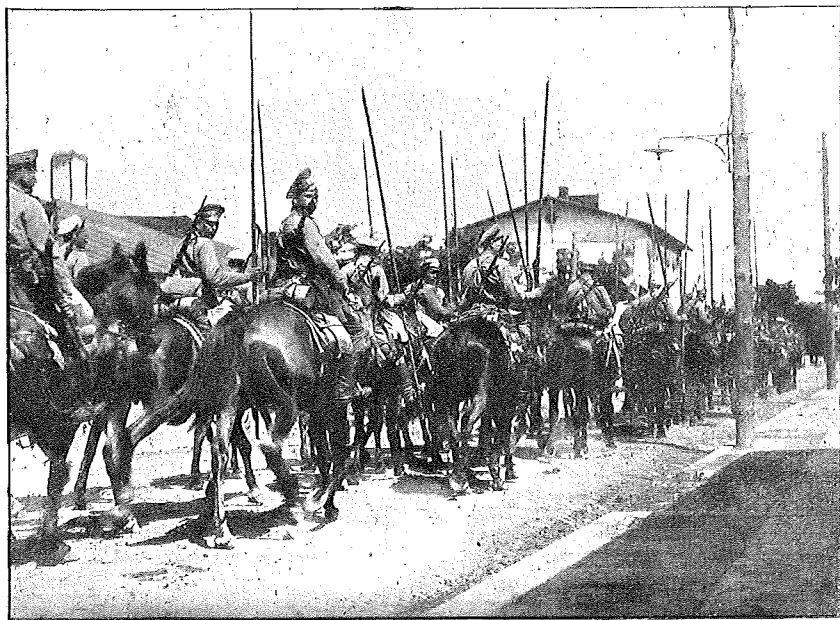

se občas strašné detonace, jichž původu jsme neznali. Rozneslo se, že Rusové vyhazují svá muniční skladiště... Nálada klesala. Už se nemluvalo o Moravské Ostravě! Bylo slyšet jen nadávky na ruské vojáky. Jediné snad kozáci by mohli zachránit situaci.

Jednoho překrásného rána, kdy déšť ustal, (30. července), začala silná dělostřelecká přestřelka. Od fronty neslo se k nám nepřetržitě, zlověstně dunění. Stáli jsme před chatami a dívali se směrem k frontě. Co se tam asi děje? Důstojnický sluha Klíma nám pak řekl, že je to dělostřelecká příprava k nástupu ruských vojsk. Začali jsme znovu vě-

vající výhradně z bývalých carských policistů, odešel z fronty, zanechav zákopy úplně prázdné, čehož využili Němci. Vnikli asi 15 verst do týlu...

K večeru střelba utichla úplně. Jednotlivé výstřely, které se ještě ozvaly, byly již velmi blízko a některým se docela zdálo, že jsou již za námi. Ohchvatu již nevěřil téměř nikdo. Na obzoru směrem od fronty bylo vidět, jak ujíždí dělostřelectvo, nekoňské řady vojenských povozů, i jak v nespořádaných houfích utíkají různé vojenské části. Zkušení vojáci věděli, co to znamená, a byli velmi netrpěliví. Sháněli svého velitele. Vy-

Z ústupu od Zborova; kozácká hlídka.

Foto památník Odboje.

řít... Bratři vylézali na stromy, na střechy chat, aby něco uviděli. Dělostřelba zesilovala. K polednímu vyvrcholila. Pak slábla. Někdo přinesl zprávu, že Rusové vítězně nastupují; dobyli již prý trojích okopů. Krátce potom dělostřelba znovu ožila. Jen se nám zdálo, že je poněkud bližší než prve... A zase se našel někdo, kdo to dovedl vysvětlit: Rusové schválně otevřeli Němcům frontu. Pustí je hodně do hloubky a zatím je kozáci obejdou a rozbijí... Někteří tomu věřili, ale většinou se to zdálo být podezřelým a stávali se nervosními. A co my zde budeme dělat, říkali. Čekat, až si pro nás přijdou Němci?

Pravdou bylo, že moskevský pluk, sestá-

kládal cosi o obchvatu a o tom, že v Jezierné jsou připraveny tři divise kozáků... Ale tím nás už příliš nepotěšil. Potom cvalem přijel na koni posel s hlášením pro našeho velitele a hned potom dala se naše rota na cestu. Kam? Nikdo nevěděl.

Zatím nad frontou zapálily se červánky a nad smutným krajem snesl se soumrak. Potkali jsme dlouhou řadu kozáků na malých chlupatých koních. Byli to Zabajkalcí, povětšinou Mongolové, jichž černé oči podivně kontrastovaly se žlutými výložkami jejich pláště. Ale ani ti nevlévali do nás mnoho víry.

Šli jsme temnou, teplou nocí. V dálce svi-

tily požáry, od nichž dostalo nebe červený nádech. Občas ozvala se tichem ohlušující rána, to jak Rusové vyhazovali do vzduchu svá muniční skladiště. Tato noc byla plna tajemného hluku; všechno se dávalo do pohybu: lidé, zvířata, stroje... celá fronta... Šli jsme tiše a nemluvíli, jako lidé, nesoucí pokorně svoji bolest.

Teprve k ránu zastavili jsme se ve vesnici Hotašovce, rozložené pod mírným kopcem, přeplněné již ruskými vojáky. Unaveni dlouhým pochodem, usínali jsme na strništi. Co nám přinese příští den?

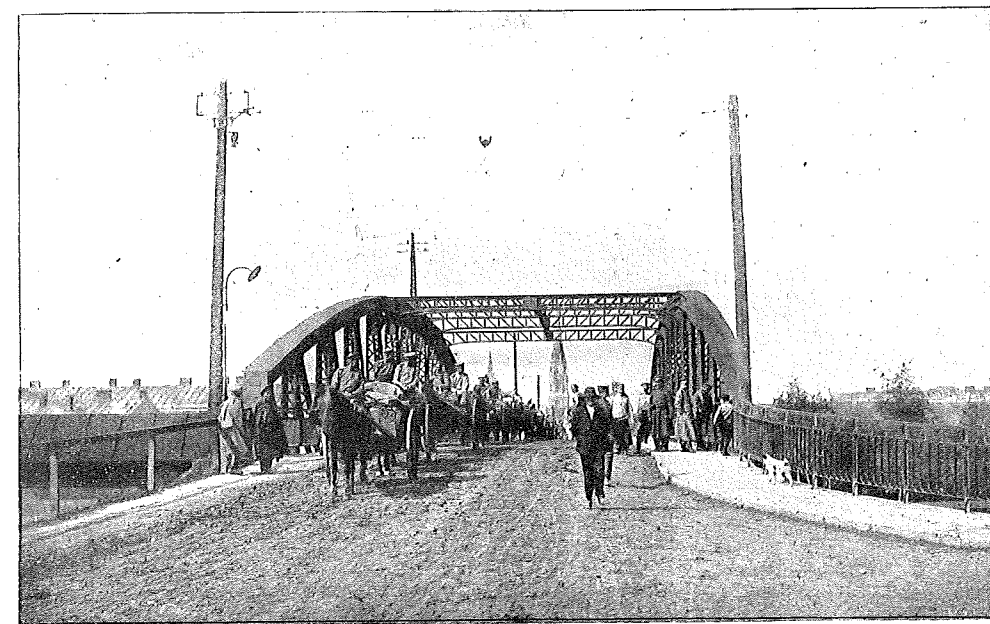
V Hotašovcích kromě našeho pluku bylo

valy. Rusové odhazovali i pušky. Pod dělem, řítícím se s kopce, padl kůň; dělo jej rozmačkalo na kaši. Jinde dělostřelci přeřezávali koňům prostraňky, sedali na koně a děla zanechávali Němcům. Nad vesničkou na vršku zařehotaly německé kulomety...

Utíkali jsme k Jezierné.

Jezierná bylo místo, kde se stýkaly všechny arterie velkého úseku fronty. Kromě štábů nacházely se tam obrovské sklady mouky, cukru, sena, ovsy, konserv, celé automobilové a aeroplanové parky, ohromné hory dělostřeleckých nábojů atd.

Ustupující od Hotašovců, byli jsme pře-

Most v Tarnopoli, přes nějž se dál ústup.

Foto Památník Odboje.

i mnoho ruských částí. Vojáci tlačili se u intendantského skladu a na posici, která tou dobou zela prázdnotou, se jim nechtělo. Byl svolán meeting. Vystupovali různí řečníci, nabádali, prosili a zaklínali, aby vojáci šli na frontu. Vojáci odpovídali hrobovým tichem. Poslední řečník vyzval, aby ti, kdož jsou ochotni ochraňovat svobodnou Rus, postavili se stranou. Vystoupili — 3 vojáci...

Pojednou na kopci padlo několik ran a v zápětí někdo vykřikl: »Němci!« Nastal útěk. Bez rozkazů. Všechno, co bylo ve vesnici i za ní, dalo se do běhu. Pěšáci, jízda, artilerie. Padali lidé i koně. Nebylo velitelů. Nebylo armády. Zbytečné věci se odhazo-

svědčení, že před Jeziernou se fronta aspoň na nějaký čas zastaví, aby se mohla provést evakuace. Avšak nestalo se tak. Před samou Jeziernou nastal největší chaos, snad tím, že nepřátelské granáty začaly padat hustěji. Sklady byly zapáleny až v poslední chvíli.

Pohled na hořící obrovské zásoby byl úžasný. Vysoké sloupy dýmu dotýkaly se téměř nebes. Srdce přestávala při tomto pohledu bít, mizely iluze a přicházel veliký smutek.

Vojáci drancovali. Nikdo je neovládal. Zahazovali výzbroj a ověšovali se prádlem, špekem, chlebem a konservami. Lokomotiva nemohla odtáhnouti vlak, ověšený a nacpa-

ný utíkajícími vojáky. Raněných si nikdo nevěšmal. Neexistovaly roty, prapory a pluky. Všechno se to slilo v jedinou šedivou hmotu, valící se směrem k Tarnopoli.

Naše rota dala se jakž takž dohromady až za Tarnopolem. Scházely dobré dvě třetiny bratří. Nálada byla hrozná.

Potom jsme byli určeni jako ochrana štábu korpusu. Štáb věřil více několika desítkám dobrovolců než celým ruským plukům, považujícím se v týlu. Zastavili jsme se ve vesnici Grabovce. Štáb byl úplně desorientován a potřeboval především zjistit, kam až postoupili Němci. Bylo nutno vyslat rozvědku. Ale koho poslat? Lidé byli duševně i fyzicky zcela vyčerpaní. Několik dní se nejedlo nic než malinké brambůrky, vydloubané na polích a narychlo uvařené. Na konec přece se nás několik přihlásilo dobrovolně. Bylo to v noci. Nejdříve jsme šli ke štábu pro instrukce. Byly jednoduché: jděte tak daleko, až narazíte na nepřítele. Když jsme žádali mapu, řekl nám generálův adjutant, že mají pouze dvě u celého štábu... Sami jsme si museli udělat skizzu.

Šli jsme na lehkou, pouze s puškou a bombou. Vše ostatní nechali jsme u roty. Čím více jsme se vzdalovali od roty, tím více mizela únava, neboť nebezpečí vždycky zahání únavu. S počátku jsme potkávali ruské vojáky, pak dlouho nepotkávali jsme nikoho. Potom jsme potkali kozáckou hlídku. Sdělili nám, že před nimi už není ruských vojenských částí, že chytají desertéry, a měli velikou radost z toho, že ve vojsku byl zase zaveden trest smrti. Doufali, že se tím obnoví pořádek v armádě... Asi po půlhodino-

vém pochodu dostali jsme se do lesa, v němž k svému velikému údivu našli jsme tábořit spoustu ruského vojska. Jejich velitel nám sdělil, že fronta je asi tři kilometry na západ a v okopech že se nalézají Semenovci a Preobraženci (gardové pluky). Chtěli jsme dojít až na frontu, ale sotva jsme vyšli z lesa, slyšeli jsme řehat kulometry a uviděli — ústup gardového pluku...

Pak se ustupovalo pravidelně. Ve dne se přespávalo v některé vesnici, v noci se pochodovalo. Dělal se to proto, aby německé aeroplany nás nepronásledovaly.

V Teklucce byla celá rota nastěhována do jediné stodoly... Rota tehdy neměla více jak 30 vojáků; ostatní byli buď v nemocnici nebo rozběhnuti. Tou dobou dostoupila demoralizace vrcholu.

Zůstali ti nejodvážnější. Trápil je hrozný hlad. Chodilo se krást na co se přišlo: brambory, mrkev, zelí. Jedenkrát vykradly se i úly, při čemž účastníci této krádeže byli hrozně poštipáni od včeliček, takže při vyšetřování nemohli krádež zapřít a byli za všechno ještě potrestáni.

Odtud ustoupili jsme do Jazlovců, kde jsme zůstali několik dní. Byli jsme živi jen z toho, co jsme nakradli nebo co jsme dostali od kozáků. Pomalu vraceli se ti, kteří se dříve rozběhli. Nikdo nikomu nevytýkal, že se »ulil«.

Až konečně jednoho pěkného večera odcházeli jsme do Podvoločisky. Odcházela celá brigáda. Plukovní hudba zahrála a vojsko konečně po dlouhé době si zase zazpívalo. Ruští vojáci nás zdravili a provolávali nám slávu.

X

PO ZBOROVU ADOLF ZEMAN

Po ústupu od Zborova československá brigáda soustředila se v Jacovcích a dne 2. srpna vydala se na pochod z Podvoločisky na Volyň, kde v rayonu Polonnoje odpočivala jeho týlová záloha. Zborovské vítězství teprve otevřelo ruským nevěřícím Tomášům

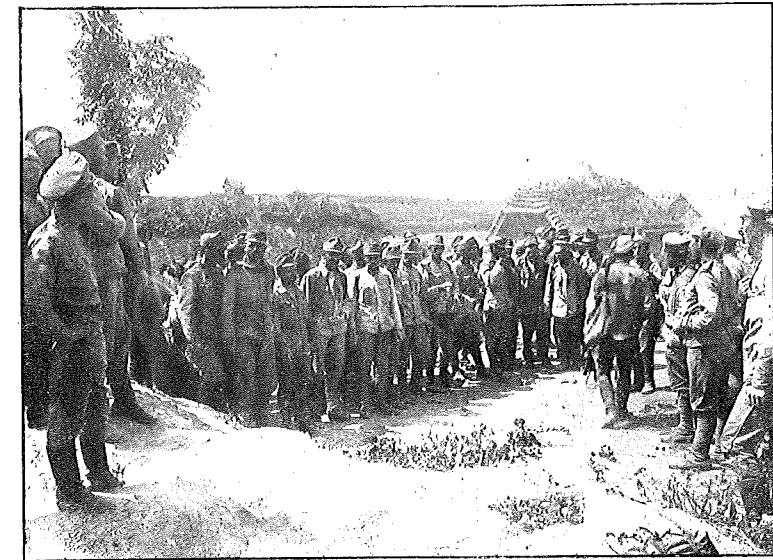
oči a Kerenský sám, ruské vojenské kruhy a zejména dosti až dosud chladná ruská žurnalistika neskřblila pochvalnými referáty. Kerenský navštívil — dva dny po bitvě — zborovské bojiště (před bojem ho hoši marně čekali) a nadšeně pozdravil zástupce brigá-

dy. To, co nezmohlo dříve naše vedení u Kerenského, zmožila rázem zborovská bitva. Kerenský povolil nábor mezi zajatci a tvoření armády ve velkém měřítku.

Česká brigáda, jak známo, měla u Zborova celkem tři pluky. Brigádním rozkazem ze 6. září byl dán základ k formování 4. pluku v Šepetovce u Polonnoje a tak povstala celá střelecká československá divise, t. zv. »Husitská«, sestávající z 1. pluku Mistra Jana Husi, z 2. pluku Jiřího z Poděbrad, 3. pluku Jana Žižky z Trocnova a 4. pluku Prokopa Velikého. Tato husitská tradice a prvenství prvé divise bylo příčinou jistého rozdílu a slabé řevnivosti mezi ní a divisí druhou,

stále docházejících záloh, z nichž jednak doplňován byl 4. pluk a vůbec I. divise, jednak vypravovány odtud transporty do Francie, což byl výsledek jednání prof. Masaryka s francouzskou vládou v době, kdy se zdálo, že ruské revoluční kruhy nesvolí k formaci velké armády československé. »Sborným punktem« dalších dobrovolců byl pak Borispol, kde tvořil se 5. pluk a odkud byly doplňovány ostatní pluky II. divise.

Celá tato doba po Zborovu znamená hořečnou práci organizační v politickém i vojensko-technickém smyslu. Byl konec tápání, zmatků a nejistotě — neboť našemu zahraničnímu hnutí na Rusi dostalo se hlavy, jejíž

Cecová, skupina zajatců po bitvě u Zborova.

Foto Památník Odboje.

kteřá ještě před usnesením kyjevského sjezdu a dle projektu gen. Červinky vlastně již vznikala v době, kdy ještě nábor po Zborovu nebyl rozvinut. Tehdy ze zajatců tvořeny byly již čtyři prapory záložní jako základy budoucích pluků II. divise. Tak vznikl v červenci v Borispolu 5. pluk pražský T. G. Masaryka, 6. Hanácký v Pirjatině, 7. Tatranský v Berezani a 8. Slezský v Baryševce. V září začalo se pak tvořit t. zv. husitské dělostřelectvo u I. divise a ostatní druhy zbraní.

Zápasný bataillon české brigády byl v Bobrujsku až do začátku srpna r. 1917, kdy začal se stěhovati do Žitomíru. Toto gubernské město volyňské bylo pak sídlem

autorita rovnala se téměř hypnose. Bylo to až k nepochopení, jak neochvějně důvěře nejen ve vojsku ale i v politickém vedení těšil se prof. Masaryk. A byli tu přece lidé, kteří ve vlasti často s ním nesympatisovali. Masarykova autorita však působila i v ruských kruzích znamenitě a tak úspěchy při tvoření armády jsou jeho hlavní zásluhou.

Československý armádní sbor o dvou divisích a záložní brigádě stal se skutkem rozkazem z 9. října 1917, jenž byl výsledkem jednání T. G. Masaryka s gener. Duchoninem. Na Volyňi i na Ukrajině rozloženy byly nyní československé pluky, formovalo se dělostřelectvo, technické části, vozatajstvo, jízdní výzvědné oddíly atd. Až do té

doby byl československý armádní sbor součástí armády ruské. Ale čím dále víc a více ruská armáda se rozkládala, tím více zdokonalovala se a osamostatňovala naše armáda.

Život ve vojsku v různých těch polozidovských a ukrajinských městečkách a vsích nebyl vábný, ale nepostrádal také světlých chvil. Zásobování armády bylo obtížné a těž život duševní trpěl zmatky revolučními, vzájemnými boji ruských stran a zejména roz-

pory a konečně i otevřeným bojem mezi Ukrajinou a bolševiky. Byla to doba, kdy dobrovolci sjížděli se se všech stran, doba, znamenající pro tisíce českých lidí novou životní etapu, doba, která přinášela do českých zajateckých mas zcela novou duši. Celé to území od Polonnoje až za Kyjev možno opravdu nazvat kolébkou československé samostatnosti, neboť zde se vytvořila československá armáda, jako jádro branných sil dnešního našeho státu.

Cecová, příchod zajatců po bitvě u Zborova.
Foto Památník Odboje.

ŽIVOT 3. PLUKU JANA ŽIŽKY Z TROCNOVA V NOVOSELKÍCH CYRIL TOMAN

Když po bitvě u Zborova ruská fronta víc a více se rozpadávala a bylo jisto, že ruské vojsko není schopno žádné větší akce, uchýlila se čsl. brigáda asi 100 verst za frontu a rozložila se po vesnicích kolem města Polonnoje. Nově příjíždějícími dobrovolci od záložního praporu (později pluku) z Bobrujska zesílila tak, že byla přetvořena na divisi.

Třetí pluk byl usídlen ve vesnici Novoselice, asi 4 versty od Polonnoje vzdálené. Je to velká ukrajinská vesnice, kde měli svou dosti slušnou školu a těž hostinec, který jako obyčejně měl žid. V hostinci byl i jakýsi sál, což na ruských vesnicích bývá vzácností.

Pak tam byl cukrovar a zámek hraběte Karvinského, ve kterém byl ubytován štáb pluku. Roty byly umístěny u chazajně v barácích po dvou a čtyřech mužích. Koncem července 1917 měl pluk pouze 9 rot. Naše tři rot, které byly vyslány z Bobrujska doplnit pluk, nazvány byly desátá, jedenáctá a dvanáctá rota. Námi byl pluk doplněn na plný počet mužů. Já jsem byl přidělen k rotě 12. Když jsme přišli přes pěkný zámecký park ke štábu pluku, přivítal nás podplukovník Gibiš, který po krátkém, všele proctitěném proslovu získal si rázem sympatií všech. Odvedli nás do vesnice, kde jsme byli ubyto-

váni v barácích a částečně ve stodolách mužů. —

Odpoledne přejímal naši rotu přidělený nám velitel, poručík Miklík. Znal jsem jakéhosi fähnricha Miklíka ještě z rakouského vojska. To že by byl on? Konečně se naše zraky střetly. »Neznáš mě, bratře poručíku?« — »Ne.« — »Já tě poznal hned. Jsi bývalý fähnrich od 3. p. pl. rak., 17. komp., u které jsem i já sloužil. Jmenuji se Toman.« — »Vidíš, bratře Tomane,« smál se poručík, »sloužili jsme spolu v Rakousku u třetího pluku a teď budeme zase u něho, jenže u československého, Náhoda, že?«

Druhý den jsme volili artělčika, kaptinarmusa, (skladníka), kuchaře, krejčí, ševce a rotný výbor. Předsedou rotného výboru zvolen byl br. Strnad, členy: Zaňka, Adamira, já a dva náhradníci. Rota začala svou činnost. Dopoledne i odpoledne se cvičilo. Někdy odpoledne šli jsme do lesíka, kde praporčík Kudrman nám vyprávěl dějiny českého národa. Domů se šlo vždy se zpěvem. Zpívalo se tolik, že všechny tamější dívky uměly naše písně. Nejlépe bylo v neděli. Odpoledne chodili jsme do zámku, kde na nádvoří hrála naše plukovní hudba. Hoši si přivedli děvčata a tančilo se, valčíky, polky — bratr s bratrem, jiní s děvčaty, které si přivedli. Tančil i hrabě Karvický a naši důstojníci tančili s obyčejnými bratry. Ve všední dny jsme sedávali v hloučcích na trávníku na kládách před domem, vzpomínali jsme na domov a rokovali o situaci, v jaké jsme se právě nacházeli. Žili jsme svým životem, vyčkávající, jak se poměry utvoří, zatím co ruský národ zmítal se jako mohutný oceán ve vlnách revoluce.

Koncem měsíce září udělal plukovní výbor smlouvu s jedním velkostatkářem, že půjdou bratři kopati řípu za smlouvenou cenu a jistý poplatek odvedou též pluku. Přihlásilo se též 50 bratří a já jako člen výboru byl jsem jim přidělen jako zástupce. Velkostatek byl vzdálen asi 30 verst. Velkostatkář chtěl nás umístiti ve vesnici u mužů, ti však odepřeli nás přijmouti. Na naši otázku, proč, pravili, že děláme stávkokaze. Ihned jsem poslal jednoho bratra zpět se vzkazem, v jaké se nalézáme situaci a žádal jsem o další rozkazy.

Když příštího dne dopoledne nepřijdou, mělo to být smlouvené znamení a my se vrátíme zpět. Mužikům jsme řekli, že stávkokaze dělat nebudeme, že však musíme čekat na další rozkazy. Na to nás přijali s otevřenou náručí a hostili nás vším, co měli. Vzkaz od pluku skutečně žádný nepřišel a tak jsme se druhý den ubírali zpět ke svému pluku za velké radosti všech mužů. Tak skončila naše výprava za výdělkem.

Dne 25. září byla trapná situace u pluku. Byl totiž řešen spor Gibiš—Mamontov. 1. bataillon byl při Mamontovi, 2. a 3. bataillon při Gibišovi. Jak spor byl vyřešen, jest známo. Jeden bratr od 1. bataillonu mi vytýkal, že prý Mamontova neznáme a proto prý jsme při Gibišovi. Odpověděl jsem mu: »Slyšel jsem mluvit za stejných okolností jednou Mamontova, po druhé Gibiše. Mamontov mluvil: »Bratři, vy jste vojáci Jana Žižky z Trocnova, já jsem váš vůdce a až půjdem v Praze po Václaváku atd.« Když mluvil Gibiš, pravil: »Cvičte málo, ale dobře. A když to nepůjde . . . Vy musíte být tak vycvičeni, že když zavolám: »Hoši, ti němčouři na tom vršku ať jsou pryč!«, než to řeknu, už musejí být pryč.« A tato řeč se mladším dobrovolcům více zamlouvá.

Na sv. Václava měli rotu u pluku vepřové hody. Poručík Miklík nám při tom pravil: »Ruské pluky mají své názvy a mimo to má každý ještě svatého patrona. Ten den má pluk svátek. Jelikož u nás v Praze bývá na sv. Václava veselo, uděláme si na ten den také svátek.« Později se u nás dováželo, že náš pluk se prý jmenoval vlastně pluk sv. Václava a až později teprve byl pokřtěn na Jana Žižky z Trocnova. To je však hrubý omyl. Jelikož nastaly již chladné noci a my spali ve stodolách, přesídlila naše rota do Nového Polonnoje. Zásluhou našeho velitele rot, br. poručíka Miklíka a jednoho br. důstojníka od štábu divise a bratří od 12. rot Frühaufa, Hanuše, Sadovského i bratří od jiných rot, zřízeno bylo divadlo. Prvně se hrálo ve skladišti v cukrovaru, později v zámku.

Dne 15. října přišel rozkaz jeti pro koně na frontu u městečka Smotriče, kde rozformovali lotyšskou divisi, která byla bolševic-

ká. Od naší roty šlo asi 70 bratrů i s velitelem roty a od divise nám byl přidělen prap. Morávek. Když jsme přišli na frontu, všude byl největší klid. Viděli jsme tam též ženy vojáky, které dobrovolně tvořily »ženské bataliony smrti« a šly na frontu bojovat. V noci jsme přespali ve vesnici a druhý den jsme přejímali koně. Byli tak hladoví, že jich mnoho cestou slabostí zdechlo. Jelikož nebylo

jme jeho ochotu s povděkem. Přednáška pořádána byla ve škole. Přednes měl dobře nastudovaný a přednášel, jak by asi líčil historii války od začátku války až do konce našich dnů jejího trvání kapitalista a jak žurnalista. Po přednášce žádal, aby rotný výbor a šarže ještě ve škole posečkali. Po odchodu druhých bratrů nám vyprávěl, že prý mluvil s Trockým a že se neví, jestli si teď svobodu do-

Novoselice, obydlí deputátníků na panství.

Foto Památník Odboje.

vagonů na dráze, vedli jsme koně až ke štábu divise. Šťastlivci byli ti, jejichž koně byli tak silní, že unesli jezdce. Když jsme odevzdali koně, bylo nám řečeno, že naše rota přesídlila opět do Novoselice a my v noci hledali svou rotu, které byl vykázan nyní jiný rayon vesnice, než byla dříve.

Nastávala zima s dlouhými večery. Jednou k nám přišel bratr Fridrich od 2. roty a nabídnul se, že nám udělá přednášku. Přijali

budeme. Spojenci prý nám nic jistého neslibují atd. V tom případě bude prý nutno dělat revoluci až přijdem domů a již teď se musíme na to připravit. A sice musíme prý založit revoluční lavinové desítky a zasvěcoval nás do tohoto tajemství. Ptali jsme se ho, jestli ví o té akci profesor Masaryk. Pravil, že ví! Tedy jsme k té akci přistoupili. Pak se nám to však zdálo podezřelé. Podezření naše se zvyšovalo také tím, že se oné Fridrichovy

přednášky nezúčastnil žádný důstojník. Hlásili jsme to tedy rotnému. Asi za tři dny je! bratr Fridrich na vyšší rozkaz do Kyjeva. Dověděli jsme se, že byl ve slyšení u prof. Masaryka a pak propuštěn z armády. Za několik týdnů dal Fridrich do »Čsl. deníku« zasláno, kde byl podepsán jako náčelník vojenského okruhu kyjevského. Byl tedy ve službách bolševických, a to dosti velkým pánem.

Předseda našeho rotného výboru br. Strnad byl povolán k zásobovacímu sboru a při opětných volbách do rotného výboru byl zvolen br. Tomek. Pro svou vyřídilku byl zvolen i předsedou výboru. Ten propagoval akci, navrhovanou Fridrichem i po našem odmítnutí, což jsem odsuzoval a v debatách ho potíral. Žili jsme stále jako v začarovaném kruhu. Všude kolem nás to vřelo a kvasilo, ale k nám doléhali jen kusé správy. Slyšeli jsme, že bolševici dobývají posici za posicí. I muži z vesnice začali proti nám reptat, že

prý chráníme buržoasii. Slyšeli, že vůkol nás všude si již muži pobrali půdu poměštitků a nás se báli.

Konečně bolševici zvítězili a Ukrajina se osamostatnila. V tu dobu jsme hleděli neutěšeně budoucnosti vstříc a jaksi přátelštěji k sobě přimkli. Začaly kolovat zprávy, že pojedeme z Ruska do Francie. Zprávy ty, jak se ukázalo, zakládaly se na pravdě. Ukrajina uzavřela s centrálními mocnostmi mír. Několik dní po tom i bolševici. To už jsme jistě věděli, že nemáme v Rusku co dělat. Pojedeme přes Vladivostok do Francie. Jen že daleko jsme nedojeli. V Kozatíně nás již nechtěli bolševici dále pustit a my museli přes Kyjev až Bachmači pěšky. Tam na stanici Jična jsme nasedli do vlaku a konečně po mnohých útrapách dne 30. dubna jsme přijeli do Čeljabinska. Dále se náš pluk z Čeljabinska do vystoupení proti bolševikům nedostal.

X

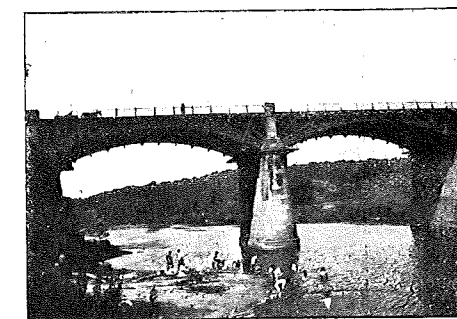
U 4. PLUKU RUDOLF VOŇKA

K československému vojsku dostal jsem se z Murmaně. V měsíci září přijel k nám br. emisař a přihlásilo se nás v Ladvě 24. Dne 16. října jsme vyjeli z Ladvy a 22. října jsme byli v Darnici. Když jsme projížděli Petrohradem, tu procházelo vojsko městem a hudba vesele hrála. Teprve na cestě ke Kijevu jsme se dozvěděli, že v ten den svrhli vládu Kerenského a že nastolena byla vláda sovětů.

Dne 26. října jsme přijeli do Žitomiru, kde jsme se sebe shodili zajatecký šat a byli jsme přiděleni k I. záložnímu praporu. V Žitomiru jsme byl jen krátký čas. Život plynul vesele, cvičili jsme se »ruskému stroji« (ruské vojenské cviky) a jen několik dnů bylo trochu rušnějších. To když bolševici vedli boj se svými odpůrci a chtěli i nás odzbrojit. To by se byli ale potázali. Asi za týden poslán byl transport do Romanova, kde byl nyní 4. pluk, k němuž jsem byl i já přidělen. Uvítal nás podporučík, nyní generál Čeček. Po uví-

tání byli jsme rozděleni po různu. Já jsem byl přidělen k 7. rotě. Byli jsme ubytováni v barácích ve vsi po dvou až po pěti a konali jsme různé služby, jako hlídky na nádraží, u plukovních skladů, v rotě a podob. Kromě toho ovšem jsme prodělávali obvyklý vojenský výcvik.

Krátce před vánocemi nechal vybrat podpor. Čeček asi 24 dobrovolců, kteří znali ně-

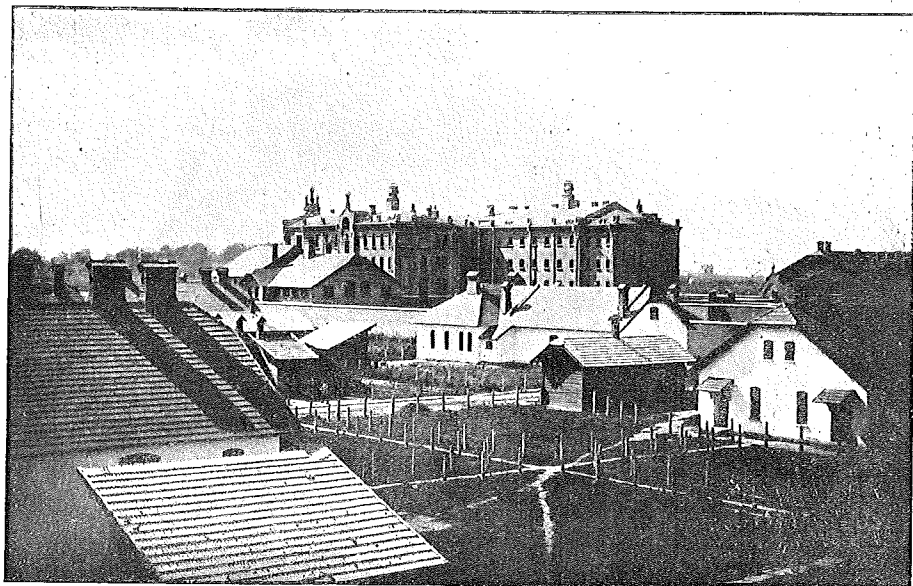

Most u Novogradu Volyňského.

mecky, polsky a maďarsky. Byl jsem též mezi nimi. V tom čase se ještě stále doufalo, že snad se podaří armádu zorganizovat, a obnovit boje na frontě. Ruské vojsko se »bratřilo« s nepřítelem, prodávalo výzbroj, náboje, ba i koně a proměňovalo chléb za kořalku. Toho měli jsme využít a měli jsme se i my pokusit dostat se tak do styku s rakouskými vojáky, vyzvědět náladu, jaká je ve vojsku a u nás, upozornit krajany na to, co se děje na Rusi, přemluvit je k přeběhnutí k nám a rozšířit mezi ně připravené letáky. Doufalo se tak, že u nás doma dostane se lidem spolehlivých zpráv. V měsíci lednu v r. 1918 jsme přesídlili z Romanova do Polonno-

mu vysvětlili účel naší cesty. Budova komitétu byla opevněna jako někde v americké prerii srub proti Indiánům, jak jsme to viděli na obrázcích. Před domem dělo, obrácené do města, v průjezdě na chodbě jakýsi sud a na něm kulomet, v prvním poschodí druhý. V budově bylo plno tovaryšů, kteří pobíhali po budově bez cíle sem a tam. Cesta na frontu byla nám povolena a sám přednosta komitétu zavezl nás tam osobním automobilem i s balíky novin. Za soumraku jsme přijeli k samé frontě, kde nás zastavili němečtí vojáci a ptali se nás, kam jedeme. Ruská fronta byla již úplně opuštěna, jen tu a tam byla některá opuštěná hlídka.

Žitomír, kasárna.

Foto Památník Odboje.

je, odkud nás gen. Čeček vypravil po skupinách v různém směru na rak.-německou frontu. Naše výprava v počtu 4 bratří měla určitý směr cesty přes Róvno—Luck. 3 února vyjeli jsme vlakem do Rovna, kde jsme si vymohli u bolševického velitele povolení jít na frontu. Město bylo plno z fronty utíkajících vojáků, kteří prodávali všechno, co přivlékli s sebou. Dali nám nákladní auto k dispozici a dva vojáky k jeho obsluze a do auta nám naložili celé balíky agitačních maďarsko-německých novin, aby jsme je prý rozdali mezi nepřátelské vojsko. Takto vypraveni dostali jsme se do Lucku.

Revoluční komitét nás vyzval, abychom

Němcům jsme vysvětlili, že jedeme navázat s nimi »přátelské« styky a že jim vezeme německé noviny. Náš průvodčí z luckého komitétu vykázal se dovolením německého velitelství, dle něhož směl volně přes frontu až do Kovelu. Propustili nás. Dozvěděli jsme se od nich, že opravují telefon a telegraf a že také spojení s Ruskem po železnici je navázáno. Němci opravili železniční trať z Kovelu až k Lucku a mohli klidně »nastupovat« do Ruska ve vagonech. Náš průvodčí chtěl nás zavézt až do Kovelu, což jsme odmítli, poněvadž by nás tam byli jistě Němci prohlédli a zatkli. Vrátili jsme se proto poněkud zpět do jisté malé železniční

stanice, kde jsme si našli nocleh v chatě jakéhosi Poláka. Bylo zajímavé, že Němci nám naložili do našeho auta dva své nemocné zajatce, kteří se vraceli z Ruska; došli až k frontě, a dále nemohli. Když prý v Rusku onemocněli, ať prý si je Rusko vyléčí, oni že nemocných nepřijímají.

Druhého dne jsme prohlíželi posice. Ruského vojska již nebylo k spatření, ale vojenského materiálu bylo všude spousta. Obyvatelé místní nám vyprávěli, co toho Němci odtažili. Druhý den ráno jsme se chtěli vydati na obhlídku rakouských posic, ale překvapil nás německý nástup do Ruska. Byly to vlastně kombinované formace, složené z Ukrajinců, Poláků a Němců, kteří prý se šli »smiřovat« do Ruska, nás pak vyzvali, abychom se rozešli do svých domovů, nebo že druhý den se budeme muset legitimovat. Br. Forejtovi, jednomu z naší čtveřice, podařilo se ještě Němce předběhnouti do stanice Rožiště a vsednouti do vlaku, ujíždějícího před Němci zpět do Lucku. My tři byli jsme však nuceni postupovati již za Němci. Byl to obtížný pochod, plný útrap a nebezpečství.

X

DO VOJSKA... FRANT. HERODEK

Když po slavné zborovské bitvě, která jako ostrý zvuk polnice zalehla jásavě a dravě do všech koutů světa a zachvěla svědomím každého českého zajatce (i největšího pesimisty), přišel do Tjumeně emisař bratr podpor. Stratil, dala se většina zapsati dobrovolně do československého vojska. Byl to rozhodný, smělý, ale zrale uvážený krok. Neboť ruská fronta byla v rozvalu, prostý, negramotný ruský voják, který ještě nedávno volal: »Vojna do pobědonosnovo konca!« prchal bez boje, otráven agitací a zmámen nesprávným pochopením svobody, zbaběle opouštěl zákopy a nechal Rakušany i Němce vnikati do území své rozsáhlé vlasti podle známého »Ničevo, zemli u nas chvatit« a spěchal domů »na rodinu« v přeplněných vlcích, na náraznicích i na střeších vagonů, nebo pěšky či na ukradeném koni, cestou

Věřili jsme stále, že Rusové na konec se vzchopí, prohlédnou, že jde vlastně o plánovitý postup Němců bez boje do vnitra Ruska, že se postaví na odpor a zabráni Němcům alespoň obsazení Rovna. Ale rozvrácená a zbabělá masa nebyla už schopna organizování nějakého odporu. Bloudili jsme močálovitou i lesnatou krajinou, stále předstihováni Němci anebo přímo mezi nimi. Konečně jsme došli do Rovna, obsazeného již Němci, kde jsme našli útočiště v jistém českém hostinci. Doma byla pouze hostinská. Muž i ostatní Češi již prchli. Když nám hostinská řekla, že tu již byl br. Forejt, byli jsme uklidněni, ale mnoho jsme se ani neukazovali na ulici. Hned ráno jsme se vydali na pochod dále, a chvílemi jsme usedali na jedoucí povozy, abychom se dostali rychleji kupředu. Tak jsme dojeli do Novogradu Volyňského. Cestou nás předejel nějaký německý parlamentář v autu. Železniční trať byla od bolševiků rozebrána asi v délce 15 kilometrů.

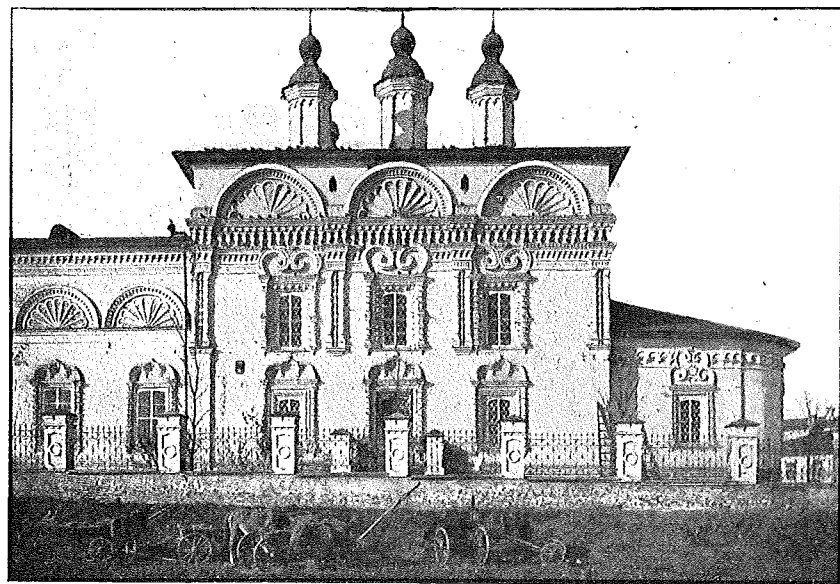
Konečně však přece jsme se dostali 23. února do Žitomíru k našemu 4. pluku. Cesta z fronty zpět do Žitomíru trvala nám 5 dnů.

zahazuje nebo prodávaje pušky, kulometry, patrony a j. části výzbroje i výstroje a rozseváje všude své: »Na čto nam vojny, nadojelo vojevat, Germanec naš brat«. Současně přicházely prvé zprávy o násilnostech, vraždách, samosudech, o nepořádcích a nepřesnostech na dráhách i na poštách. Zatím však německá a rakouská vojska držela pevně Belgii, Srbsko, Rumunsko a j. místa a s krvavým zoufalstvím drala se k Paříži...

Zdalo se, že hrubá germánská moc bude brzy triumfovati a diktovati...

Za takové situace šli jsme dobrovolně do vojska a nezazlívám malověrným a škarohlídům, že se nemohli odhodlat. Šli jsme do revoluce, která nedává záruk. Nikdo z nás nevěděl, zda vyhraje a vrátíme se jako vítězi domů, či prohrajeme a budeme kdesi v cizích službách snít o nezdařené revoluci a

nešťastné vlasti, kterou se nám nepodařilo osvobodit... Ale jednu záruku jsme měli přece! Byl jí náš vůdce — Masaryk — k němuž jsme vzhlíželi s důvěrou neobmezenou, s přesvědčením, jež o něm měla jeho choť, když pravila: »Co činí, dobře činí.« A s touto zárukou, šťastní a na vše odhodláni, zpívající naši národní hymnu a kynouce na pozdrav známým, vyjžděli jsme počátkem září roku 1917 z Tjumeně jako dobrovolci čsl. vojska. Pamatuji se však, že br. Š., jenž měl na starosti vyjednat náš odjezd, hodně se naběhal na staniční úřad, nežli připravili vagony a přesně stanovili náš odjezd. Železnic zmoc-

Vjatka, pravoslavný kostel.

ňovala se choroba rozkladu, která ostatně zasáhla vše, co bylo lze rozložit.

Deset dní jsme jeli do Borispolu, »sborného punktu čsl. dobrovolců«, ač za normálních poměrů bychom tam byli jeli jistě o polovinu méně. Cestou zvykali jsme na jednotvárný hrkot vlaku, který ukořelbal k spánku i budil, mijeli jsme neznámé kraje s věčně stejnými ruskými dědkami a městy s cibulovitými, často zlacenými věžemi pravoslavných církví, pestré barvy podzimu a hýřivé sluneční západy nad širými ruskými rovinami zaháněly dlouhou chvíli s houslemi a zpěvem. Mnoho jsme cestou zpívali a na leckterém nádraží měli jsme i vděčné posluchače, kteří

obyčejně myslívali — bíločervená stužka je mášla — že jsme Američani nebo Francouzi. Když jsme jim však řekli, že jsme Češi-dobrovolci, že jedeme do vojska, pokyvovali moudře hlavami, jak jen Rusové to dovedou, někteří nás chválili: »Vot, molodci!« — jiní nadávali, že chtějí mír a že budeme vojnu darmo prodlužovat.

Na mnoha nádražích jsme čekali několik hodin, ba i celé dny na další dopravu. Využívali jsme těchto nedobrovolných zastávek k prohlídce měst, Jekatěrinburku, Permu, Vjatky, Vologdy, Moskvy a zásobovali jsme se máslem, uzeninou, ovocem a j. na další

pout. Čím více jsme se však blížili k Moskvě, tím bylo dražší, a proto bylo nutno opatrně vydávati každou kopějku, nevěděli jsme, jak dlouho pojedem, abychom nakonec nezůstali několik dní o hladu.

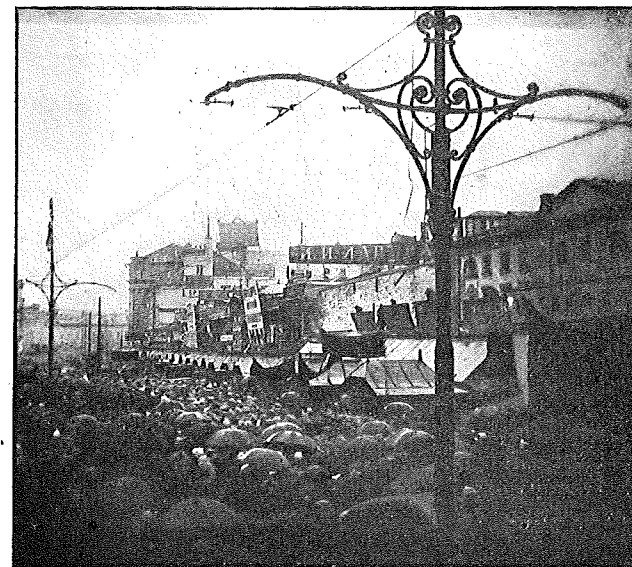
Když jsme přijeli do Permi, přišlo právě na nádraží z okolních vesnic osm našich dobrovolců. Zbédováni, naříkali si na poměry, jak zle s nimi bylo nakládáno, našeho emisara že chtěli mužici zabít a ty, kteří se do vojska přihlásili, podezírali, že chtějí přeběhnout. Byli by se rádi k nám přidružili, ale nedovolili jim.

Ve Vjatce jsme čekali také několik hodin. Přijel tam dlouhý sanitní vlak z Jihozápadní

fronty, přeplněný raněnými. Ale byli to veselí ranění a podivuhodné, většina raněných do levé ruky...

Ve Vologdě jsme se potkali s transportem zajatých Maďarů. Bíločervené stužky na našich čepicích nás Maďarům představily bez dlouhého představování. Hleděli na nás opovrzhlivě, k čemuž měli ostatně právo a řekněme třeba i povinnost, ale když začali na nás vykřikovat, že se s námi v Austrii spraví a ukazovali při tom, jako by brali míru okolo krku, skočil mezi ně náš jeden odvážný kluk a beze slova promluvení »dotkl se« tváře jednoho křičícího Maďara svou dlaní, až to tlesklo, a pak jsme měli pokoj.

po bíločervených stužkách na čepicích a k nimž se hlásíme a hovoříme s nimi jako se starými známými. Zatím přicházíme ke Kremlu, prohlížíme vše, co lze spatřit, lezeme do každých dveří, které jsou otevřeny a kam pouštějí. Dlouho se díváme s věže, na níž je mnoho zvonů od nejmenšího do největšího, na »bělokamennou matičku«, která tone v podzimních paprscích slunce a vrhá je ostře zpět zlatými cibulemi chrámů. Procházíme ještě některými ulicemi, ale k poledni se již opět vracíme na nádraží, aby vlak snad přece nám neujel, neboť v revoluci se často mění rozhodnutí. Ale opouštěli jsme Moskvu přece až večer. Jeli jsme celou noc a

Moskva, tábory lidu po revoluci.

Foto Památník Odboje.

V Moskvě, po prohlídce vlaku, byl uznán náš vagon nezpůsobilým k další jízdě a proto jsme se musili z něho přestěhovat do těplušky. Skoro celou noc nás vozili po nádraží sem a tam, bůhví, z jakého důvodu, až ráno, když jsme vstávali, stáli jsme na Branžském nádraží, kde nám bylo řečeno, že odjedeme v noci. Byli jsme tomu rádi, uvidíme Moskvu!

V chomáčcích po třech, čtyřech probíháme ulicemi a skoro všichni míříme ke Kremlu. V ulicích čilý ruch, typičtí izvozčíci nabízejí svých služeb, dlouhatánské »chvosty« (ohony) mužů i žen čekají u obchodů s potravinami, všude spousta vojáků i důstojníků. I české vojáky potkáváme, které poznáváme

teprve v poledne jsme přijeli do Dárnice. Byl jsem zde právě před rokem; byla to tenkrát slavná doba ruské armády. Tábor byl přecpán k zalknutí brusilovskými zajatci. Bylo nám tu zle, ale nač vzpomínat trpkostí, které se podobaly na vlas těm, o nichž jste již čtli. A jak se poměry za rok změnil! Potuchla sláva ruské armády, zhasil ji živelný vichor revoluce, který ve zběsilém řádění zháší světlo za světlem, naději za nadějí. I já, my sem přicházíme proměnění: tenkrát rakouští zajatci, dnes českoslovenští dobrovolci, prostí všech pout, která nás vázala ke staré monarchii, jdeme proti ní... Stojíme na špinavém nádraží, plném slupek ze slu-

nečnicových »semíček«, u svých kufříků, nepřilíh všímaní ruským obyvatelstvem a zvláště ruskými vojáky-sběhy, s pytlí na záda přehozenými, s jakýmsi zdivočelým, zhrublým výrazem v obličejích, jež působily na mne svým dobráckým, dětsky udiveným výrazem. Přijíždí vlak — směrem od fronty. Vojáci divoce, bezhlavě, jako smyslů zbavení, vrhají se k přeplněnému vlaku, jako by naň útočili; nastává tlačence a tuhý zápas o místo na střeších, na stupátkách, naráznících a kde jen možno se uchytili. Vlak se již hnul, prudší trhnutí setřepalo jich několik, jako když kůň se otřese a zafrká, aby se zbavil nepříjemných much, ale setřepaní zemláčci pouštějí se v běh o závod s vlakem: některým se podaří ještě zachytit se, některým však nikoliv, a pak chrlí pusté nadávky na Boha, republiku, svobodu . . . A my jedeme do vojska — dobrovolně, aspoň kdyby nás bylo tolik, kolik jich s fronty utíká, abychom ty mezery vyplnili.

Po bolestně podívané příjíždí pozdě odpoledne i náš vlak, nasedáme a jedeme poslední kousek k cíli své cesty — do Borispolu. Napětí a vzrušení se v nás stupňovalo, čím více jsme se Borispolu blížili. Vědomí, že se tam vycvičíme na české vojáky, naplňovalo čimsi vznešeným, nikdy ještě nežitým.

Již slunko dohořovalo, když vlak zastavil

na malém borispolském nádraží. Nedočkavě vyskočíme . . . Na peroně stojí nebo prochází se několik vojáků v ruské uniformě, ale s bílo-červenou stužkou na čepicích. Jsou to tedy čeští vojáci-revolucionáři. Dívají se pátravě na nás, my na ně, hledáme vzájemně známé. Třeba jich hned na poprvé nenacházíme, zdravíme se radostně i s nimi, neboť budeme si bratry.

Cesta z borispolského nádraží do městečka je osázena vysoko vzrostlými, štíhlými topoly. Jí přicházíme k vojenskému táboru, velikému, obdélníkovému prostranství se dvěma řadami zemlanek, bez zdí, pouze střechy ční nad zemí. Třeba se již stmívá, je tu živo: hraje se kopaná, cvičí prostná, zdobí střechy zemlanek nádhernými obrazy alegorickými i historickými. Cítím, že jsem mezi svými, odhodlání, s nímž jsem přišel, několikrát se znásobilo. Za malou chvíli nalézám mnoho známých 14. landveráků. Smějeme se a potřepáváme si srdečně pravici na uvítanou, vypravujeme, vzpomínáme. Dovídám se, kteří ze známých jsou již zde, kteří ještě přijedou, kteří nepřijedou . . . Konečně bylo třeba hledati si nocleh. Našel jsem si místo v jedné zemlance mezi známými a cestou i dojmy unaven, usnul jsem na holých, tvrdých prknech pryčny, a ani mi nenapadlo, že by to mohlo být jinak.

X

S HUSÁKOVÝM TRANSPORTEM ZE ŽITOMÍRU DO FRANCIE

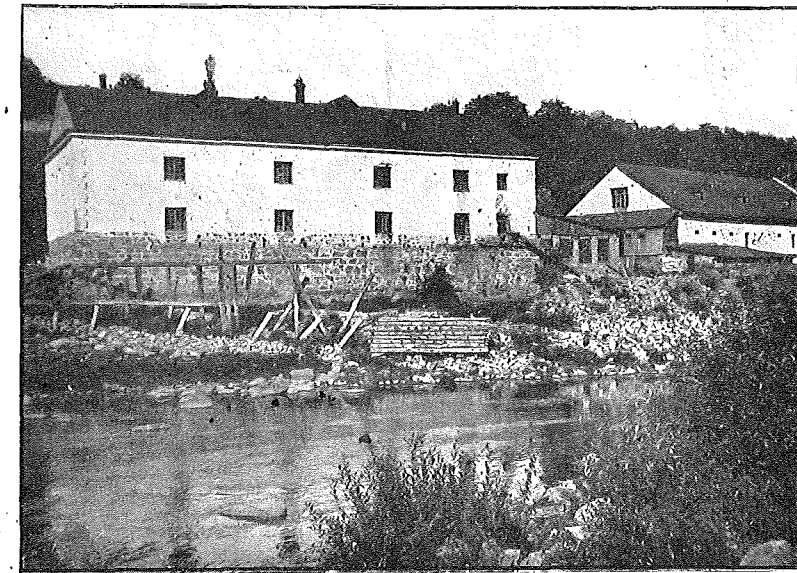
JOSEF TICHÁK

Začátkem června r. 1917 přijel k nám do Morodiště v jekatěrinoslavské gubernii konečně na naši žádost z Kyjeva vojenský emisář, kde na volosti (obecním úřadě) k nám shromážděným československým zajatcům promluvil a vysvětlil nám smysl i rozvoj našeho odboje. Přihlásil jsem se ihned s několika kamarády, druží, ač někteří měli vlastně nectví plná ústa, zůstali. Měli strach, aby se nezpronevěřili přísaze císaři pánu. Chtěli jsme odjetí ihned s bratrem emisářem k vojsku, ale bylo nám řečeno, že ještě musíme

nějaký čas počkat, až budeme povoláni. Když jsem zvěstoval svému chazajnu (hospodáři), že jsme se rozhodli jíti znovu na vojnu bojovat po boku ruských za svobodu jejich i naší, zalily se všem oči slzami. Chazajn mne dlouho přemlouval, abych raději zůstal, ale marně. V polovině měsíce července konečně nadešel kýžený den a přišlo naše povolání do armády. Nastal den loučení. Hospodář mi dal několik rublů na cestu a plný baťoch buchet, másla a chleba. Celá rodina slzela, když se se mnou loučila.

Když se rozezvučela pod námi hudba kol vagonů, bylo nám hned veseleji a dali jsme se do zpěvu. Vlak unášel nás k Bobrujsku, kde byl umístěn záložní kádr československého vojska. Již třetí den stanuli jsme na malém nádraží v Bobrujsku, kde již na nás čekali hoši dobrovolci, oblečení v pěkné ruské uniformy, na něž byla radost se podívat. Po uvítání nastoupili jsme pochod a vojenská hudba nás doprovázela až do barákového tábora, kde bylo ubytováno československé vojsko. Dech se ve mně zatajil, když jsem viděl ty velké zástupy našich hochů,

pasného bataillonu, mezi nimi i naše rota, přemístěna do města Žitomiru, kam později přestěhován celý bataillon. V Žitomiru byla naše rota ubytována v jedné staré škole, jichž bylo ve městě dosti, v bezprostřední blízkosti kozáckých kasáren. V Žitomiru byl také umístěn »ženský bataillon«, který měl ubikace na hlavní ulici města. Byl to jeden z nešťastných pokusů prvé ruské revoluce, jak zastaviti rozval ruské armády. Když byli muži zbabělci, měly je zastati ženy. Pokus žalostně ztroskotál a »ženské bataillon« se neosvědčily. Zbytečně bylo utraceno mnoho ži-

Žitomir, český pivovar.

Foto Pahiátnik Odboje.

kteří nás vítali a každý hledal mezi námi své známé, krajany či kamarády.

Toho dne byli jsme přiděleni k jednotlivým rotám, já se svým bratrem byli jsme přiděleni ke 4. rotě, třetí četě. »zápasného bataillonu«.

Druhý den jsme věnovali prohlídce tábora a nalézali jsme spoustu známých. Poté jsme shodili nenáviděnou a hodně již obnošenou rakouskou uniformu a dostali jsme ruský oblek. Nastal výcvik »ruskému stroji«, kteřý nám ovšem nečinil valných obtíží. Na cvičení i ze cvičení chodilo se za zpěvu veselých písní, ve výborné náladě. Vzpomínám si rád na tento svůj pobyt v Bobrujsku, neboť prožil jsem zde hodně krásných chvil.

Začátkem srpna 1917 byla však část zá-

votů. Morálně pak způsobily spíše opak a nebohé ženy sloužily za posměch ruským vojákům, utikajícím z fronty.

Život v Žitomiru ubíhal jako voda. Žitomir je celkem pěkné, dosti výstavné město volyňské, bývalé sídlo gubernské správy. Leží na řece Kamence. Obyvatelstva mělo asi 100.000, třetinu z toho tvořili židé, ostatní byli většinou Ukrajinci, ale hodně i Poláků a Němců. Pravoslavných chrámů bylo zde na 30, byly zde však i polské katolické kostely, luteránské a německé modlitebny a ovšem synagogy. Žitomir je starého původu a trpěl zejména ve 13. stol. hojně tatarskými nájezdy. V letech 1320—1778 náleželo k Polsku a bylo od r. 1616 hlavním městem vévodství kyjevského. Činilo dojem obvyklého

ruského města s jeho typickým vzhledem ulic, domů, dřevěných chodníků v předměstích atd.

Nedaleko Žitomiru měl jistý Čech pivovar, který vařil dobré pivo a kam jsme často chodovali. Výcvik vojenský rychle pokračoval a záhy byli z nás opět vojáci, tentokrát ne však zotročení, ale svobodní, hořící odvahou bojovat s úhlavním nepřítelem. Situace v Rusku byla však stále spletitější a tím i situace naší armády, které hrozilo, že bude každý okamžik zatažena do vnitřních sporů ruského národa. Revoluční kvas bouřil kolem a často vypukl v neuvěřitelné výstřelky. K bojům politických a revolučních stran při-

Tábor dobrovolců před odjezdem do Francie.

byl i boj a rozpor nacionální mezi Ukrajinci a Ruskem.

V polovině měsíce září r. 1917 začalo se mezi námi v českoslov. zahraničním tisku mluvit o tom, že československá armáda bude celá převezena do Francie. Vědělo se, že na tomto plánu pracuje prof. Masaryk a že vyjednává s ruskými vládn. kruhy i s Francií o uskutečnění tohoto plánu. Pojala mě touha, dostat se do Francie a netrpělivě jsem očekával, zda se kolující mezi námi zprávy objeví pravdivými.

Jednoho dne skutečně přišel rozkaz, že dle přání prof. Masaryka má být dopravena zatím část dobrovolců ze Žitomíru do Francie. Dopravení mělo se státi v nejbližších dnech. Jaká to byla radost, když jsem se dozvěděl, že k této části byla přidělena i naše rota, u níž

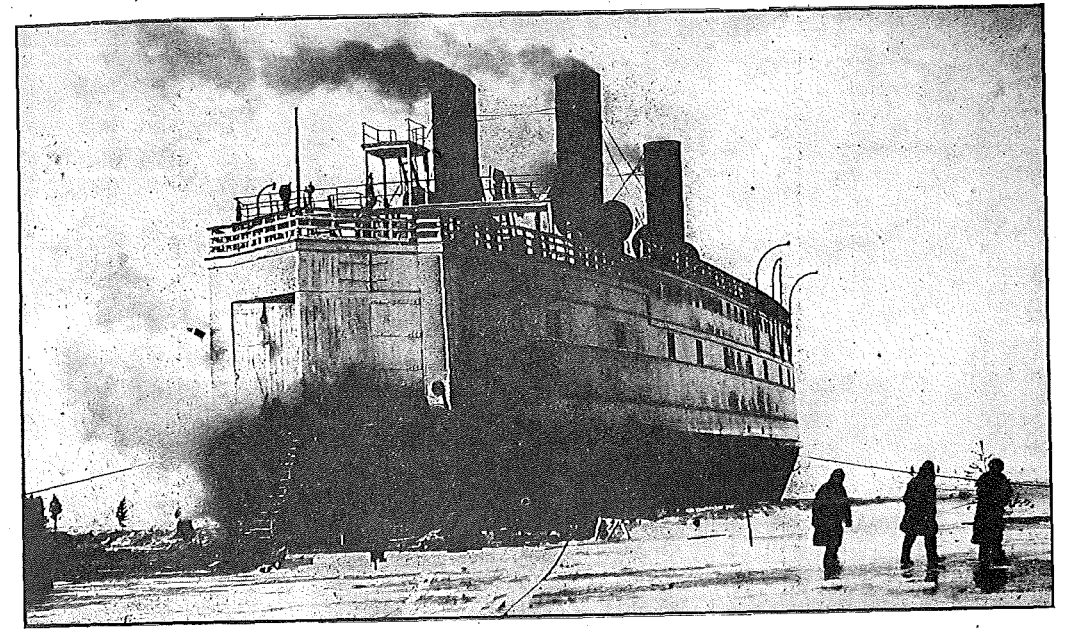
jsem s bratrem sloužil. Nastaly horečné dny příprav k odjezdu, nastalo loučení se známými. Každý se připravoval důkladně na tuto cestu, která měla se díti přes moře.

Dne 24. října 1917 odjžděla naše výprava, asi 1100 mužů, pod velením kapitána Husáka ze Žitomíru směrem na Archangelsk. Cestování ve vlaku ruským krajem bylo zajímavé. Různé kraje, města i dědiny mihaly se před námi jako na projekčním plátně. Za několik dnů dojel náš ešelon do Vologdy, kde ve stanici museli jsme několik hodin čekat. Hoši se rozběhli do města za různými nákupy, já měl však náhodou službu děžurného (denní službu v rotě). Vlak oblehla spousta

ruských vojáků, mužů, žen a dětí. Hloučky těchto lidí debatovaly o nás, co jsme asi za národ. Nemohli pochopiti, že máme ruské uniformy a mezi sebou že mluvíme cizím jazykem, kterému ovšem nerozuměli. Jedni nás pokládali za Čiňany, druzí za Němce, každý jinak. Byli však i tací, kteří něco znali a nás alespoň přibližně chápali.

Zaslechl jsem tak jeden rozhovor mužika se ženou. Žena se ho tázala, co že jsme za národ a co značí naše »lentočka« (stužka) na čepici. Mužik ji odvětil nejprve poněkud málo galantní, ale všeobecně známou frází, jadrně ruskou a pak pokračoval: »To je národ, který rozumí rusky a »lentočka« znamená svobodu. Jsou to Slovani z Austrie.«

Cesta do Archangelska nám ubíhala rychle. Dne 15. října 1917 konečně jsme dorazili

Ledokol v přístavu archangelském.

do přístavu, kamž jsme dojeli navečer. Noc jsme přespali ve vlaku a druhý den ráno u-zřeli jsme přístav a viděli les lodních stožárů. Týž den byli jsme naloděni na velkou loď »Kursk«, na níž jsme přenocovali a druhý den časně z rána dala se naše loď v pohyb. — Pro nás, kteří jsme ještě nikdy na moři nejeli, měla plavba ovšem obtíže a mnozí z nás trpěli mořskou nemocí. Brzy jsme si však zvykali a mořské nemoci ubývalo.

Počasi bylo nádherné a severní ledové moře klidné. Jeli jsme stále podél murmaňského zálivu až se nám ztratil z očí a octli jsme se na širé hladině. Jednoho dne v noci byl jsem s několika druhy, kteří též nemohli spáti, na palubě a u-zřeli jsme krásnou polární zář. Loď naši stále provázela spousta racků.

Dne 29. října 1917 přijeli jsme do Anglie do přístavu Newcastle. Zde jsme vsédli do osobních vlaků a odvezení napříč Anglií do města Winchestru, kde jsme prodělávali karanténu. Byli jsme ubytováni v polních stanech. Strava po celou dobu byla výtečná, neboť Angličané zřejmě nám přáli. Zařídili jsme se ve stanech jako doma a tak jako v Rusku vyzdobovali si vojáci své zemljanky a těplušky, kráslili jsme si stany různými or-

namenty a zřizovali si před nimi zahrádky. Velitel tamní posádky, dobrý anglický plukovník, který se nechal s kap. Husákem fotografovat, stále nás navštěvoval a když nás slyšel jednou sborově zpívat, přál si, abychom v jistý svátek zazpívali něco v tamním anglikánském kostele. Vypravily se tedy v onen svátek dvě rotý ve vzorném pořádku do anglikánského kostela, kde jsme byli přítomni bohoslužbám a zazpívali, což se všem přítomným líbilo. Druhý den se o nás roze-psaly místní anglické noviny, velebíce naši vzdělanost, duševní úroveň a houževnatost v osvobozovacím boji.

Asi po 10—12 dnech jsme opouštěli pohostinný Winchestr. Úžinou La Manchskou dostali jsme se do Francie a do přístavu Havre. Cesta přes kanál trvala celou noc, nikdo nesměl spát, všichni museli mít připraveny záchranné pasy, neboť německé ponorky občas se objevovaly v průlivu. V Havre jsme byli přivítáni zástupci naší národní rady z Paříže a francouzskými důstojníky. Za zvuků hudby prošli jsme městem a museli jsme se ovšem podrobiti nezbytné vojenské přehlídce před francouzskými vojenskými hodnostáři. Z Havre jsme pak na druhý den odejeli vlakem na jih, do města Cognacu.

X

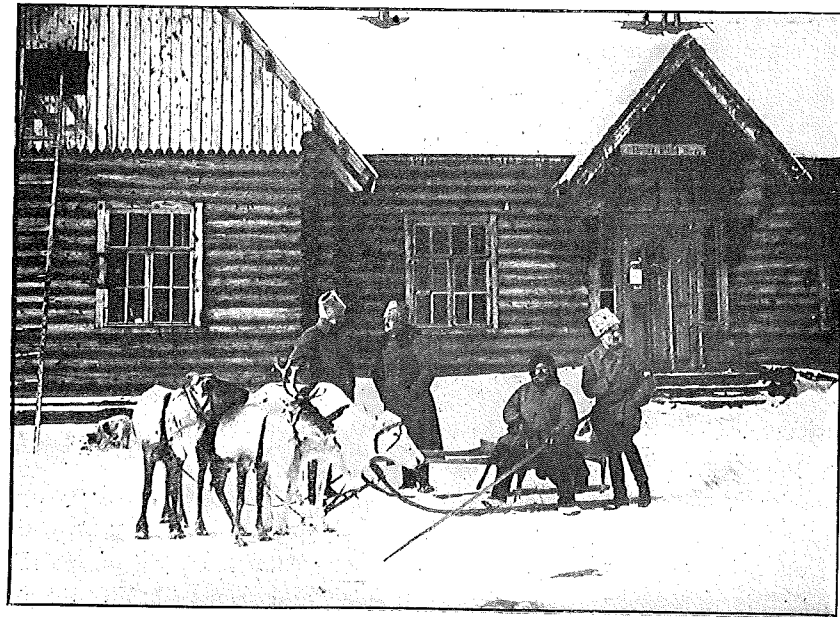
ČEREPOVSKÝ EŠELON

JAN ER. MOSTA

Cesta »Čerepovského ešelonu«, oddílu to asi šesti set dobrovolníků zahraniční armády, sestavené z částí dobrovolnických na Rusi, má svou zajímavou historii, kus historie našeho zahraničního odboje vůbec. Oddíl vznikl sestavením důstojníků a vojáků našich částí ruských na Rusi, velkým dílem z dobrovolníků druhé divise a nemalou část tohoto oddílu tvořili důstojníci druhé divise z různých příčin se dobrovolně hlásivší do bojů ve Francii. Historie vzniku, složení, trnité cesty Ruskem, zejména murmaňskou drahou, cesta lodí do Anglie a osudy jeho ve Francii tvoří pěknou ucelenou kapitolu, malou ovšem a nemnoho důležitou, ale bohatou na zkušenosti, postřehy, cesty cizími krajinami a styky s cizími lidmi a věcmi. Nemylim-li se, sám prezident Masaryk znal tento oddíl pod jménem »čerepovský ešelon«. Jméno jeho pochází od městečka Čerepovce, východně od Petrohradu ležícího, kde tento oddíl očekával vypravení vlaků na dráhu murmaňskou, zejména však vypravení spojecké lodi z Alexandrovského přístavu do Francie, žije tam životem dobrovolnického vojska po boku bolševického ruského pluku.

Důstojníci tohoto oddílu, z větší části »nezaražení«, počtem kol jednoho sta, byli důstojníci v rak.-uh. armádě, ze zajetí v Rusku přihlásili se dobrovolně na první výzvu Masarykovu v roce 1917, v létě, do armády jako prostí vojáci a prodělavše kurs v Borispolu, městečku u Kyjeva, ve středu 5. pluku T. G. Masaryka, přiděleni byli plukům II. tehdejší divise, ležící a campující východně Kyjeva. Z příčin různých, hlavně však z příčiny nadbytku důstojnictva u II. divise, nabyvše hodnosti důstojníků Československé Nár. rady ruské, podepsali revers, jímž berou na vědomí, že neručí se jim za to, nabudou-li v našich oddílech ve Francii hodnosti důstojnické. Myslím, že hlavní pohnutkou byla touha po uplatnění se v boji, toho hleděli ve Francii nejdříve dosáhnouti, z pohnutek vedlejších touha po cizí zemi a kultuře. Byli to lidé odrostlí střední škole, ale i muži zralí, vzdělaní, s vysokoškolským vzděláním, někteří i přes čtyřicet roků staří, nejrůznějších zaměstnání.

Vývoj těchto lidí, sloužících jako důstojníci v armádě rak.-uherské, prodělavších boje na frontách rakouských, upadnuvších

Z transportu legionářů do Francie.

do zajetí, prodělavších duševní boje v důstojnických táborech zajateckých, hlásivších se do armády jako prostí dobrovolníci, sloužících dále jako důstojníci v armádě buď francouzské nebo italské, anebo zůstavších v našich částech na Rusi, je z ohledu sociologického svrchovaně zajímavým, a potřeboval by samostatné kapitoly.

Mužstvo tohoto »ešelonu« bylo dílem z di-

vise prvé, dílem z divise druhé, taktéž různě věkem i zaměstnáním. Ešelon tento, sestavený v Žitomíru na podzim r. 1917, přijel po svízelné cestě, veden podpl. Gibíšem, před vánoci téhož roku do Čerepovce, kde zdržel se přes vánoci, načež po strastiplné cestě murmaňskou drahou odplul v březnu 1918 do Anglie a do Francie, kde rozdělen do nově tvořících se částí naší zahraniční armády.

X

CESTA »ČEREPOVSKÉHO EŠELONU« DO FRANCIIE

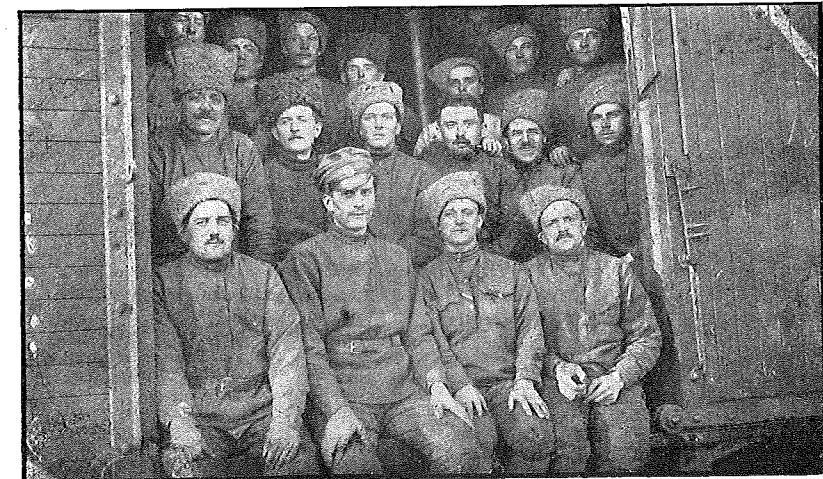
VÁCLAV PAŘÍZEK

Žil jsem jako zajatec v Omsku a zaměstnán jsem byl v tamější nemocnici. Byla to smutná služba... Jednoho dne v měsíci září r. 1917 přijel do Omska jeden dobrovolník od Zborova, který byl raněn. Když nám vyprávěl o boji a o událostech po Zborovu, poslouchal jsem ho s nadšením a hned jsem se rozhodl vstoupiti do vojska. Po 14 dnech jsem ještě asi s 20 kamarády odjížděl tam, kam každý z nás patřil — do legií. Rozloučili jsme se se všemi známými a odjížděli do města Žitomíru přes stanice, obsazené bolševiky. Dostávali jsme se jen pomalu dopředu. Jelo také 32 dobrovolníků z Petropavlovsk a 100 Rumunů do rumunské armády.

Na stanici v Žitomíru měli již službu naši

hoši. Uniformy pěkně přešité, na ramenou černé pogony (náramenníky) a na nich rudý kalich, na límci též černé výložky. Husitští vojáci... Jak jim to všem pěkně slušelo. Všechna úzkost se mne spadla a radoval jsem se, že jsem mezi nimi. Do kasáren jeli jsme tramvají. Když jsem přišel do kanceláře, ptali se mne, chci-li dobrovolně do Francie. Viděl jsem, že kamarádi jedou, tak jsem se ihned rozhodl také. Byli jsme odvedeni do jiné budovy, oddělení od druhých, kteří zůstali u zápasného batalionu v Rusku a očekávali jsme zde odjezd. Ve dne prodělávali jsme výcvik, zpívali a pak chodili do města.

Přiblížil se — bylo to v říjnu — den našeho odjezdu. Za zvuků hudby a provázení

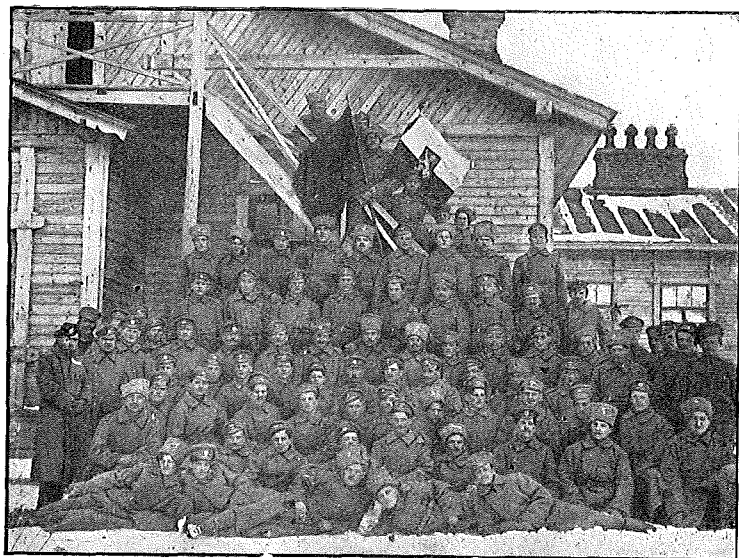

Z cesty do Francie.

jsouce zástupem ruského obecnstva a našimi hochy, šli jsme na nádraží. Jeli jsme do Jaroslavi, kde jsme se setkali s celou divisí Srbů, která jela na Vladivostok. Bylo mezi nimi i dost Čechů, z nichž někteří utekli k nám a jeli s námi. Pak jsme jeli do Čerepovce. Toto městečko bylo obsazeno celým bolševickým plukem. Jakmile Rusové slyšeli, že sem jede ešelon (vlak) s Čechoslováky, utekl štáb i mužstvo v panickém strachu do okolí. Museli jsme se tomu smát, proč se nás tak bojí. Když viděli, že nikomu neublížíme, začali se jeden po druhém vracet zpět.

V Čerepovci žili jsme 2 měsíce, hlídali jsme bolševikům skladiště s potravinami, zbraní a — pokladem a oni za to nám dávali

Čerepovce, III. rota transportu do Francie.

stravu a chléb. Byl zde pěkný život. Chodili jsme na procházky, bavili se s děvčaty. Ta byla do nás celá poblázněna. Každá chtěla mít jen Čechoslováka. Přihlásila se k nám za dobrovolce také jedna Čečenka z Kavkazu. Bylo to děvče malé, drobné postavy, ale hezké tváře. Přijali jsme ji, krejčí jí přešili šaty, ševci boty, a jak jí to slušelo. Chovali jsme se k ní slušně, nikdo nesměl na ni krůvě sáhnout. Žila mezi námi 2 měsíce, až si učinila známost s nějakým ruským junkerem, který si ji vzal za ženu. Poslední den přišla k nám opět v dívčích šatech a slušelo jí to také.

Konečně nastal čas k odjezdu a nastoupili

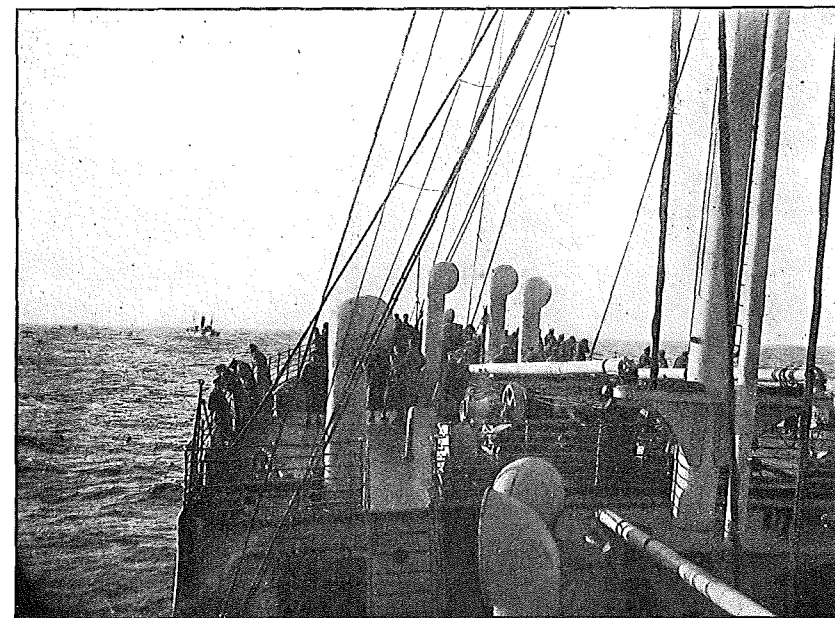
jsme svízelnou cestu po murmaňské dráze, jejíž trať byla vystavěna na kostech tisíců slovanských a zejména českých zajatců. Říkalo se: co pražec, to hrob. Trať vinula se hlubokými lesy a bažinami, přes bystřiny, přes něž vedly dřevěné mosty. Mosty se často propadávaly a tak vedle už byl připravený nový. Jeli jsme do vrchu, až jsme dojeli k místu, kde stál sloup a na něm byla připevněna tabule s nápisem »polární kruh«. Zde se nám roztrhl vlak, půlka jela dopředu a půlka ujížděla zpět. Pak se však zastavila a zase ujížděla za námi. Hrozila srážka, ale strojvůdce jel dále kupředu a tak zabránil nehodě. Dali vlak do pořádku a jeli jsme dále.

Za krátko ale stala se nová nehoda. Na jedné stanici chtěli vypnouti poškozený vagon, a jak bylo nádraží na kopečku, vrazili do vlaku trochu nešetrně a ten — bez lokomotivy, — dal se do pohybu a ujížděl závratnou rychlostí zpět. Hnal se tak přes několik stanic, ale pak zase dostal se na svah, zarážel se a začal opět jeti zpět, až se konečně zastavil. Hotová skluzavka... Byl to zázrak, že se nikomu nic nestalo.

Konečně přijeli jsme na stanici Kólo, kde jsme zůstali státi a žili asi měsíc v těpluškách. Život v tomto městečku nebyl zlý. Chodili jsme denně na hodinu cvičit, nejčastěji na zamrzlou hladinu moře. Moře bylo však za-

mrzlé jen na jistou vzdálenost a na jistých místech. Po odlivu chodili jsme sbíratí na břeh mušle, kde bylo moře volné. Měli jsme zpěvácký kroužek, pořádali jsme vzdělávací přednášky, zkrátka krátili jsme si čas, jak se dalo. Byly zde též vlaky Rumunů a Alsasanů, a pak zajatci, kteří měli býti dopraveni do Anglie. Často projížděly kolem nás vlaky s cizími vojenskými misemi.

Za jasných nocí přihlíželi jsme často čarovnému divadlu na obloze, známé severní záři. Bylo to jako když po obloze honí se barevné kruhy sem tam neb mihají se široké pruhy. Někdy jsme si udělali také výlet na-

Transportní loď, odvázející legionáře do Francie

horu k radiotelegrafické stanici, odkud byl čarokrásný pohled na celý murmaňský přístav, v němž kotvil ruský válečný parník o 6 komínech a různé lodi spojenecké.

Obyvatelstvo bylo zde mírumilovné. Mluvíli všichni zkomolenou ruštinou. Živili se výměnou sobího masa a ryb, peněz téměř neznali. Ženy nosily vyšívaný šat, muži kožichy sobolí. Žili ve stanech za městem. Jako domácích zvířat užívají silných sobů, kteří běží až 40 km za hodinu, zapřaženi jsou do lehkých, dlouhých saní.

Ještě před naším nalodováním se rozkřiklo, že bolševici táhnou na Murmaň. Začali

jsme se připravovati na obranu, neboť se proslýchalo, že jsou i proti nám. Nic se však nestalo a jeli jsme podél moře do přístavu. Zde již čekala spousta vlaků, plných důstojníků i se ženami a rodinami. V noci jsme zůstali ve vagoncích, ráno však nás nalodili na loď, kde nám bylo vykázano místo v mezpalubí ve velké místnosti, která nám sloužila za noclehárnu i jídelnu. Na noc se natáhly na háky u stropu stanová plátna a lůžka byla hotova. Ráno se to sundalo, rozstavily se stoly a lavice a byla z toho jídelna. Strava byla dobrá. Bílá káva a bílé pečivo, krupicová kaše, kakao, máslo k snídani,

k obědu maso, brambory a polévka, k svačince opět káva a k večeři opět kaše či něco podobného.

Za plavby jsme pozorovali celý den hru vln, tuleně nás provázející a celá hejna racků, kteří s námi letěli až do Anglie. Stále jsme museli mít ochranné pasy na sobě a na stožáru ve strážním koši bedlivě vyhlížela stráž, neobjevuje-li se kdesi nepřátelská ponorka. Obavy byly ovšem opodstatněné, poněvadž bylo všeobecně známo, jak znamenitou špiónáž Němci měli. Jeli jsme daleko na sever až k ostrovu Islandu. Za námi jela bývalá německá loď, zabraná v portugalských přístavech, nazvaná »Porto«. Naše loď byla rov-

něž ukořistěná loď německá, a jmenovala se »Hudson«. Tato loď konala tuto cestu již několikrát, byla však jednou torpedována a poškozena.

Lod' »Porto«, jedoucí za námi, skutečně byla přepadena německou ponorkou. V noci zachytila naše loď signál, volající o pomoc. Jeli jsme celý den a noc velkou rychlostí zpět, ale pak se ukázalo, že se lodi nic nestalo a že torpédo minulo se cíle. Tak jsme dojeli nerušeně do anglických vod, kde nám přijeli naproti dva angličtí torpédoborci. Tu se nám jelo už klidněji. Jednoho dne byl spuštěn po každé straně lodi jakýsi plavák. Loď vypadala jako obrovská ryba s ploutvemi. Bylo to opatření proti plovoucím minám.

Ale již přiblížili jsme se k anglickým břehům. Nemohu vylicíti ten jásot a ten pocit ulehčení, který se nás zmocnil. Na březích je všude vidět obrovské loděnice, kde staví se válečné lodi, ponorky, obchodní parníky. Tak mi to připadalo, jako doutníky v krabicích, ty ponorky jedna pěkně vedle druhé, před i zád špičatá. — Ode opět válečná loď, vypadající jak ocelový ježek. Na všech stranách jicny děl. Někde opět bylo viděti jen

kostru teprve započaté lodi, jinde jen její polovinu.

V přístavu byli jsme až do večera, a teprve večer za zpěvu písní a s prapory v čele jsme ulicemi neznámého města na nádraží. Lidé se diví, co jsme zač. Jedni hádají, že Poláci, jiní Rusové. Ta naše stužka červenobílá je mášla. Ale brzy se dozvěděli, kdo jsme, a začali nám provolávat slávu. Na nádraží nasedli jsme do osobního vlaku a každý z nás dostal buchty a limonádu, dar to civilního obyvatelstva. Vlak se hnul a jeli jsme krásným krajem, v němž panovalo již jaro. Všude bylo viděti pilné ruce pečlivých hospodářů, vesnice i města úpravná a čistá. Jeli jsme asi půl dne vlakem napříč Anglií, až jsme přijeli do nového přístavu, odkud jsme byli přeplaveni přes průliv La Manche do Francie. V přístavech plno vojska, ohromné transporty svěžích anglických sil jeden za druhým se naloduje a vyloďuje, transport raněných a nemocných, obrovské válečné kolosy, porouchané lodi německými ponorkami, jichž silné, železné pláty jsou zohýbány a prodlávány, pohlcují komory plovoucích i stálých dílen. Cesta do přístavu Havru trvala 6 hodin. Jsme u cíle, na půdě bratrské Francie.

X

Z RUSKA DO FRANCKIE

STANISLAV KRAMER

Druhého dne po příchodu k náhradnímu praporu do Borispolu, byli jsme předvedeni k lékařské prohlídce a po této obdržel každý ruský vojenský stejnokroj, výstroj atd. Dne příštího již byly konány obraty na velkém prostranství mezi zemljankami a cvičeno »odvyčání« na pozdrav »Zdrávstvujte molodci«, »Zdrávi želajem Vaše blahorodi«. Takovéto a podobné pozdravy bylo slyšet po celé dny výcviku za carského režimu.

Carský voják byl velice omezen ve svých právech, nebylo mu dovoleno chodit po chodníku, navštěvovat divadla, koncerty atd.

Při jízdě elektrikou mohl státi pouze na přední plošině vozu. Přišel-li důstojník do

místnosti, musel vojín jíti k němu a požádati ho, zdali mu dovolí zůstat v místnosti. Z trestů vynikal trest státi pod vintovkou (puškou) třeba několik hodin a za jakéhokoliv počasí. V 7 hodin večer byla vždy činná t. zv. prověrka, čtením v místnosti ubytovaného mužstva a po této byla zpívána ruská a naše hymna. Dovolanka přes čas byla udělována pouze do 9 hodin večer.

Tak prožil jsem měsíc v zemljance mezi známými tvářemi, se kterými jsem se zde shledal a měli jsme si spolu mnoho a mnoho co vyprávěti z našeho života. Byli jsme často zaujati velkou debatou o vzájemném setírání v našich časopisech, což nás všechny roztrpčovalo, a pamatují se, jak jsme všichni

podepisovali dopis, adresovaný redakcím těchto časopisů, žádající je, aby pracovaly pro věc celku společně a zanechaly různých malicherností a nevraživostí, poukazující jim při tom na bratry v poli, kteří krváčí za spravedlivou věc našeho národa.

Koncem měsíce ledna 1917 dostavil jsem se na vyzvání k lékařské prohlídce, kterou konal br. dr. Fouska z Kyjeva. K mému úžasu konstatoval o mně, že nejsem schopen k vykonávání vojenské služby vzhledem na omrzlé prsty na ruku a že jest nucen vrátiti mne zpět do Dárnice. Nemohl jsem v tu chvíli ze sebe vypraviti slova, stál jsem jako sloup a z očí kanuly mně slzy. Probrav se z leknutí, pravil jsem, aby mě neposílal do zajetí, že

štedrovečerní návrat do matičky Prahy, jak jsme si jej vždy představovali.

Počátkem února obdrželi jsme papíry a složivše přísahu věrnosti naší zahraniční akci na velitelství praporu, odjelo nás kolem dvaceti do Kyjeva, kde na Bolšoj Vladimírskéj byli jsme předáni mezi ruské soldáty invalidy. Tam nás oblékli v nový šat, každému vystavili knížku, jako volnonájemnému sanitáru, ověřenou Svazem Čs. spolků na Rusi, že za nás ručí. Odtud jsme nastupovali na různé práce pro státní obranu.

Já s několika kamarády jsem poukázán na komitét všeruského zemského spolku a odtud odeslán za frontu do městečka Radzivilova, které jest většinou zbořeno a spáleno. Na

Tábor dobrovolců před odjezdem do Francie.

Foto Památník Odboje.

přišel jsem do armády a chci této sloužiti. Nejsem-li snad nyní v mrazech schopen vykonávat vojenskou službu s puškou, abych byl pověřen do příchodu jara službami pomocnými. Dr. Fouska chvíli váhaje, optal se mne na civilní povolání a pravil: »Když jsi, bratře, tak upřímným, pošlu tě na státní práce do Kyjeva.« Poté učinil si několik poznámek a kynul mně k odchodu.

Po lékařské prohlídce mnozí bratři, kteří byli rovněž uznáni neschopnými, svlékali vojenský šat a připravovali se na odchod. Ještě několikrát jsme navštívili vlastní divadlo, kde účinkovali naši bratři a z těch několika kusů nejlépe mně utkvěl v paměti kus »Vánoce 1917«, ve kterém byl znázorněn slavný

práci jsem určen do skladiště k zásobování soldátských lávk (vojenské kantiny) ve frontě.

Zde dočkali jsme se březnového státního převratu, který byl nejen Rusy, ale i námi s radostí přijat, věduce, že prospěje i naší zahraniční práci. Skoro po dvouletém pobytu v Rusku, dostávám zde první dopisy z domova.

V měsíci červnu lze pozorovati velké přesuny ruských i našich vojsk ze severní fronty směrem k Tarnopolu, a na to dne 2. července odehrála se u Zborova slavná bitva, která šířila o Čechoslovácích v Rusku plného uznání o významu naší armády. Sám Kerenskij, když se na vlastní oči přesvědčil o činech

Čechoslováků v boji, povolil budování naší armády ve větším měřítku. Potom vzrůst našeho vojska bylo lze pozorovati každým dnem.

U příležitosti mého zájezdu do Kyjeva učinil jsem opětnou přihlášku do vojska u náborové komise.

Koncem měsíce srpna 1917 odjíždím již z Dubna do Kyjeva, dále do Dárnice a odtud transportem dobrovolců k náhradnímu praporu do Žitomíru. Jsem zařazen k 4. rotě a shledávám se s Tůmou, Příhodou a Ladýřem, starými kamarády z ekonomie, se kterými jsem před rokem pracoval. Zde již se mně neopakovala ona osudná lékařská prohlídka, která mě zbavila před osmi měsíci činné služby vojenské. Líbilo se nám zde všem a rádi jsme chodili na cvičení a příkazané práce.

Za několik dní přihlásil jsem se k pochodové rotě, abych očekával odjezdu do fronty. Mezitím každý navštěvujeme naše divadlo, akademie a neopomeneme ani navštívit českou hospodu starého Cibulky, kde si pochutnáváme na dobré večeři a pivečku. Také jsme měli příležitost viděti ženy a dívky ruské, vystrojené za vojáky, které se s našimi vojáky brzo spřátelily. Byl jich celý prapor a konaly i frontovou službu.

V polovině měsíce září rozkřiklo se městem, že pojedeme do Francie. Tato zpráva se během několika dnů potvrdila v praporním rozkaze. Maršová rota měla přednost, a kdo chtěl, mohl se ihned přihlásit. Nemeškal jsem ani na okamžik, učinil jsem přihlášku a druhého dne šel k lékařské prohlídce, která dopadla pro mě dobře.

Za tři dny stálo nás 1200 mužů, připravených k daleké cestě za moře na prostranství za kasárny, kde se s námi rozloučil generál Duchonin, velitel jihozápadní fronty. V obsáhlé své řeči litoval, že odcházíme, přál si, aby i jeho vojska byla taková, jací jsou Čechoslováci. Přeje nám šťastné cesty, povolal slávu spojencům, načež následovalo defilé.

Jest neděle 24. září. Od rána neustále prší. Máme pohotovost k odjezdu. Chlapci nasílili z okolí krásných květů a zdobí svoje čapky. Jiní připravují různé standardy a pra-

poroky. Konečně jsou asi čtyři hodiny odpoledne, když přichází zpráva, že ešalon na nádraží jest již připraven. Ubikacemi proletí hromové hurááá, za rozkazem důstojníka k nástupu. Za čtvrt hodiny vycházíme z nádraží. Déšť ustal a my rytmickým krokem, za hlučného zpěvu a doprovodu našich bratří, procházíme ulicemi města směrem k nádraží.

U kasáren 3. rotý, kde shromážděn jest celý prapor, rozloučil se s námi velitel praporu kapitán Makarov, br. dr. Fouska a j., končící s přáním šťastné cesty a hojného vítězství na půdě francouzské. Po zahrání národní hymny pochodujeme dále do nádraží.

Za chvíli vstupujeme do vagonů, loučíme se s kamarády, mnozí i s dívkami. Nastává doba pohnutí. Pak zahlaholil signál polnice a ešalon hýbe se pomalu vpřed. Hudba na peroně hraje »Marseillais« a my voláme »Nazdááár«. Na obou stranách vlají kapesníky, následují ještě poslední pohledy a budova nádraží mizí nám i s celým davem lidstva z obzoru. Pak nastává soumrak a každý se zařizuje na dlouhou cestu vlakem. Někteří uléhají, jiní se baví neb ještě zpívají. Konečně všichni umlkají, jen lokomotiva vede svou píseň a uhání s námi k severu do Minské gubernie.

Dále projíždíme gubernii Mogilevskou, Vitebskou, Tverskou, Jaroslavskou, Vologdskou a konečně Archangelskou. Teprve 2. října ráno spatřili jsme na obzoru šedý pás mlh, prostírající se nad Bílým mořem. Krajina v Archangelské gubernii je většinou smutná, močalovitá, porostlá zakrslými břizami a klečí. Lidská obydlí není daleko široko viděti. Před polednem přijíždíme na nádraží do Archangelska. Vystupujeme a za drobného deště pochodujeme do přístavu na řece Dvině. Kolem vidíme množství různých lodí, ze kterých se buď vykládá aneb do nich obrovskými jeřáby nákládá různé zboží.

Anglické a francouzské lodi vykládají nejvíce válečný materiál, jako letadla, automobily osobní i pancéřové atd.

Na jiném místě jest nakupeno množství sudů s rybami, jinde opět hromady lnu a konopí, které zase bude odváženo do západních zemí v Evropě. Jest slyšeti hukot sirén, takže se člověku zdá, jako by procházel řadou to-

váren. S protějšího břehu Dviny, kde se vlastně rozkládá město Archangelsk, stále dojíždí a opět se zase vrací malé parničky, které udržují stálý převoz lidí s jednoho břehu na druhý. Docházíme po prkenném přístavišti před velkou, dvoukomínovou ruskou loď, zvanou »Kursk«, ze kteréž již na nás hledí asi 300 civilních osob, francouzských příslušníků.

Za necelé dvě hodiny již jsme naloděni a každý zařizuje si svoje pohodlí na vykázaném místě v kajutách III. třídy.

3. října o 10. hodině dopoledne jsou veškerá lana, která poutala »Kursk« přístavišti, svinuta, a malý parník pomalým tempem táhne za sebou našeho kolosa po toku Dviny, do dále asi 1 km. Zde byly civilním pasažérům zkontrolovány cestovní pasy.

Malá loďka od Kursku odbočila a »Kursk« vlastní silou hýbe se kupředu mírnou jízdou. Velitel transportu br. kpt. Chalupa spolu s francouz. generálem doprovázeli nás na »Kursk«. Na palubě lodi pronesl k nám řeč a blahopřál nám jak k šťastné cestě, tak i k mnoha zdarům na západě. »Kursk« zastavil br. kapitán Chalupa i francouzský generál vystoupili a přesedli na doprovázející nás motorovou loďku. Poté obepluli našeho kolosa, jak jest zvykem při rozloučení na moři. My sborem zpívali naši hymnu »Kde domov můj«, a v malé lodičce vzdávali čest. Po zapění hymny jsou sejmuty čapky do výše a při hromovém, dlouhotrvajícím pozdravu »Nazdááár!« mizí nám malá loďka s obzoru.

Právě mžilo, když odehrával se děj loučení. Vypadalo to, jako by matuška Rossia plakala pro její slovanské děti, které jí odcházejí do daleké ciziny. Mnohému skanula slza po líci a bylo mu líto ubohého zmučeného Ruska, které nám vlastně bylo druhým domovem. Zamyšleni odcházeli jsme s paluby do kajut, očekávající dalšího osudu.

O poledni »Kursk« již brázdí vlny po širém Bílém moři. Plujeme podél poloostrova Kóla, jinak »Murmaňsko«, ze kterého vidíme pobřežní holé skály. Mnohý z bratří vzpomíná na murmaňskou dráhu, kde pracoval, a na strašnou nemoc »cinku«, která tam řádila. 5. října vyjíždíme z ohrazení minového a současně vstupujeme do pásma, kde již mírně

mrzne. Příštího dne přibližuje se »Kursk« k břehům a kotví v zálivu, zv. »Ivanovský«.

Dva dny postáli jsme v zálivu, nežli se zase »Kursk« vydal na další plavbu mořem. Však dalo nám to starosti, proč se tak stálo, nežli se vysvětlilo, že z důvodů zabezpečení se proti nepřátelským ponorkám bylo tak učiněno.

Nyní se nacházíme na 73. rovnoběžce v Severním Ledovém moři. Spousty racků stále poletují neb sedí na vlnách a loví v odpadcích, které vytékají z lodi. Život na lodi stává se jednotvárným, tak jako strava jest jednotvárná. Čaj, konzervovaná polévka, masové konzervy, sardinky a suchary jsou jedinou stravou naší. Jenom asi dvakráte jest nám podáván pečený žitný chléb. Mnoho bratří trpí mořskou nemocí, zvracejí a jest upoutáno na lůžko. Kdo jest zdrav, prodlévá většinu dne na palubě, pozoruje výkonnost kormidla, šroubů a tlukot vln do boků lodi, které se tříští a rozplývajíce se v pěnu, mizí v podobě dlouhého ohonu za »Kurskem«. Rovněž zajímavé jest stoupání a klesání přídě aneb zádi lodi, při čemž se až dech zatajuje.

Byl-li pěkný den, věnovala se jedna starší francouzská dáma vždy po dopolednách vyučování nás francouzštině, na palubě lodi. Večer jsme se obyčejně scházivali v jídelně III. třídy k pořádaným kabaretním večírkům a koncertům. Ani prodejny různých pokrmů, tabáku atd. zde nechybělo, ale, bohužel, pro velkou drahotu nebylo mnohému dopřáno něco si koupiti, zvláště v rublech by se nedoplátil.

Příštího dne ráno při vstupu na palubu objevili jsme před námi velký válečný křižník, a po bocích, ovšem, že ve značné vzdálenosti, plují s námi dvě nákladní lodi. Na jedné z nich nacházíme transport dobrovolců, jedoucích z Rumunska do Francie.

Celá tato eskadrila jest od zadu chráněna dvěma anglickými minonosci, kteří rychlým tempem plují ihned dopředu kolem nás a zase zůstávají za námi, což se stále opakuje.

Jednoho dne byl proveden následující manévř. Na palubě »Kursku« byla zhotovena ohromná bedna a vhozena do moře. Když byla ve vzdálenosti asi 3 km, jest vypálena z děla, umístěného nad kormidlem, koule.

kteřá se minula cíle. Druhá rána však bednu rozbila, takže po ní nezbylo ani stopy. Mnozí bratři, nevědouce o tomto manévru, vybíhali po výstřelech z kajut uleknuti, domnívajíc se, že do nás Němec střílel torpédo.

24. října v noci přihnál se prudký vítr, který zneklidnil moře tou měrou, že »Kursk« kolébal se jako skořápka na všechny strany. Kymáčení bylo takové, že bez držení se při zábradlí nebylo možno vůbec jíti. Touto bouří nejvíce trpěli bratři, náchylní na mořskou nemoc; ti nestačili běhati do klosetu a na palubu. Během 24 hodin nastalo opět uklidnění moře a my příští noci pozorovali s paluby krásný přírodní zjev, zvaný »severní záře«.

Bylo právě oblačno, když najednou objevilo se, jakoby reflektorem vysílané světlo, s počátku slabé intensity, čím dále však silnější, a hned zase vedle druhé světlo, třetí, čtvrté. Mezitím zase to první mizí a opět se objevují nová a nová. Skoro hodinu jsme se bavili pohledem na tento obraz, až světlo úplně zaniklo a opět nastala čirá tma. Ještě po několik dalších nocí jsme měli příležitost pozorovati tuto zajímavou přírodní hru.

Těž i námořní pohřeb jsme spatřili, a to hned příštího dne navečer. Zemřel rumunský vyslanec. Nebožtík byl zahalen do černého plátna, přivázan na desku a k této u nohou připevněny různé železné předměty. Pak následovala pohřební ceremonie, kterou vypravil lodní kněz. Náš důstojnický pěvecký kroužek zapěl jakousi truchlivou píseň, načež námořníci spustili tělo nebožtíkovo do hlubin Ledového moře k věčnému odpočinku.

Časně ráno nalézáme se již poblíže ostrovů, zvaných Orkneje, kde nás opět překvapila námořní bouře. Rozvzteklené vlny bily do »Kursku« a mnohokráte spláchly na přídí celý povrch paluby. Mnohý odvážlivec, který hleděl na to divadlo, navracel se do kajuty celý promočen.

Večer nastal na lodi neobvyklý ruch. Civilní cestující kupili se v hloučky a tlumeně o čemsi rozmlouvali a jevíli neklid. Naše posádka však spala celou noc spánkem docela bezstarostným, jako kdy jindy. Parní stroje, které však zvýšily svoji normální činnost, prozradily, že »Kursk« má velice naspěch.

Teprve ráno, když jsme se již blížili k anglické pevnině, dozvěděli jsme se o situaci, která by zajisté mnohým nedala celou noc spáti.

Kapitán lodi sděloval, že německou ponorkou byla potopena nákladní loď, jedoucí do Ruska, kterou jsme včera potkali; následkem toho, že jsme se ocitli i my v nebezpečí pronásledování. Aby bylo zabráněno případné katastrofě »Kursku«, byla pozměněna plavba na místo kolem západního pobřeží Anglie, okolo pobřeží východního a plnou parou spěcháno do přístavu v New-Castlu.

Hustá clona mlhy nedala proniknouti právě vycházejícímu slunci, když pomalým tempem brázdil »Kursk« do přístaviště a označoval svůj příchod hukotem sirény. Po půlhodinové pomalé jízdě jsme všichni shromážděni na palubě, kamž byly sneseny zatím všechny rotní prapory, které pocházely z různých končin Ruska. Byla tu slovanská trikolora vedle praporu husitského a revolučního praporu s nápisem »Da zdravstvujet svobodnája demokratičeskája republika«, a m. j.

Před námi již se noří z odpadlé mlhy silhuety starobylého města New-Castlu. Dělnictvo, zaměstnané v loděnicích a v pobřežních továrnách, vybíhá a zdraví nás svými pažemi a kyne nám svými klobouky. Ještě pár minut jsme vlečení malým parníkem, načež »Kursk« je připevněn silnými lany a zakotven.

V přístavišti, kolem velkého skladiště vidíme první anglické vojny ve strážní službě. Každý jako z krabičky naleštěný se žlutým kovááním na řemeni a v pěkném oděvu, majestátně vykonává svěřenou mu službu. My radostí nad šťastným přistáním bouříme a zpíváme z plných plic, čemuž se klidní Angličané velice diví a seskupují se kolem lodi. Mnohý z nás pak obdržel nějaký dáreček na památku. Večer vystrojili jsme v jídelně lodi na rozloučenou s francouzskými pasažéry veselý mumraj, který trval dlouho do noci.

Ráno jest nám udělen rozkaz k vystupování a po seřadění kráčíme, rozjařeni zpěvem, přes město k nádraží. Nasedáme po rotách do zvláštních vytopených vagonů, rovnajících se naší II. třídě a po krátkých přestávkách odjíždíme. Mile na nás působilo, že

mohli jsme se, třeba ve vojenském plášti, uplatnit jako lidé.

Jízda plynula tak tiše, bez hlomozu a nárazů, vše jako by na pérech spočívalo. Kolejnice nejsou přibity po našem způsobu přímo na pražcích, ale jsou nejméně 10 cm nad pražci na železných podkladech připevněny.

Kolem poledne dostihl náš transport stanice v Yorku.

Vlak zastavil, a do každého vozu vchází sestry od Červeného kříže, podávající nám koflíky s čajem a sáčky s obloženým chlebem a jakousi buchtou, nadívanou masem. Během pěti minut vrátil každý s poděkováním vyprázdňený hrneček, ozval se slabý hvizd, a vlak hnul se opět dále.

Murmaň, čs. dobrovolci na nádraží.

Foto Památník Odboje.

Za jízdy vidíme pěkná města, vesničky, samoty, pole, lesy a zahrady, mezi těmito i továrny a doly. Kolem tratí vinou se bílé, asfaltované silnice a cesty. Potkáváme každou hodinu krátké vlaky, asi o 5 vozech, které jsou všechny červeně natřeny a zlatým bronzem zdobeny. Celá krajina zdá se býti jediným zahradním městem.

Není viděti ani prachu nebo bláta. Podél silnic jsou pěstovány živé ploty a zřízeny široké příkopy. Kudy projíždíme, jsme pozdravováni obyvatelstvem, mávajícím čapkami.

Ve stanici Leicesteru dostáváme nové občerstvení. Kolem 11. hodiny noční ocitáme se již ve stanici starobylého města Winchesteru. Vystupujeme a odcházíme za město do tábora, postaveného ze stanů pro 10 mužů,

kteřý jest určen co karanténa. Byvše znovu obdařeni potravou, obdrželi jsme každý 6 krásných vlněných příkrývek pro spaní. Odloživše svoje věci a šat, upravili jsme se k milému odpočinku na pevné půdě pod nohama, která byla nám nyní dvojnásob milá po dlouhé plavbě mořem.

Třetího dne obdržel každý po 2½ šilinců ve stříbře, které nám vyplácel sám anglický plukovník, velitel karantény. Však každý potřeboval nějaký ten peněz, aspoň na kuřivo. Za tento dárek jsme pobavili Angličany zpěvem a kuplety a naši hudebníci několika koncerty v táborové kantině. Ani fotbalového zápasu jim neodpustila naše jedenáctka.

8. listopad byl věnován vzpomínce památné bitvy na Bílé Hoře. Z novin se dovídáme, že transport Čechoslováků, jedoucí z Ruska do Francie, byl potopen německou ponorkou. Článek tento byl kopií z německého časopisu, kterému jsme se však museli všichni velice smáti, neboť do jednoho stáli jsme zde a naslouchali této falešné zprávě.

Druhého dne navštívil nás zástupce české kolonie z Londýna, který tlumočil nám pozdrav a promluvil k nám významnými slovy o naší zahraniční akci.

Dne 11. listopadu opustili jsme tábor, který byl našimi chlapci na různé způsoby okrášlen. Za hlavní motivy k ozdobě sloužily větvičky z bujného a věčně zeleného křoví a různé plody z těchto rostlin, které byly vysazovány kolem silnic i cest. Když to Angličané spatřili, zalíbily se jim tyto ornamenty a činili mnohé dotazy a žádosti o zahradníky, kteří byli mezi námi. Avšak ani jeden nezůstal, jda za svým posláním do Francie.

Dopoledne již jsme se nalézali v přístavu města Southamptonu, kdež jsme vstoupili na loď »Margareta 1862«. V přístavu stálo množství námořních děl, opatřených kamufláží a v různých velikostech.

Do večera byla loď zakotvena. Teprve večer za husté mlhy vyplula »Margareta« z přístaviště do Canalu La Manche. Každý muž byl podělen korkovým pásem, kterým se musel ihned opatřit pro případ nebezpečí. Mnozí zůstali jsme na palubě těsně u komínů, které nás příjemně ohřívaly. Bavili jsme se, ovšem že tiše a každý vzpomínal na pohostinnou a krásnou Anglii.

Kolem 7. hodiny ranní již všichni stojíme na palubě, s radostí pozorující, jak z mlhy před námi se noří přístavní město Havre. Kolem plují hydroplany a kotví různé lodi. Na nábreží jsme již očekáváni několika hod-

nostáři a sborem trubačů a bubeníků, kteří na přivítanou zanotovali nějaké fanfáry. Dále byli jsme vedeni ulicemi města do nádvoří kasáren. Trubači spustili nám do kroku, ale bylo směšné podívat se na naše cupání dle taktu, kterému jsme z Ruska nebyli uvyklí. Každý sekal nohami, jak se říká, »jako řezník do jitrnic«, jenom nemohl udržeti správné tempo.

Oddychli jsme si, když trubači brali směr do vrat kasáren, že bude té ostudě na ulici již konec. Obyvatelstvo nejevilo k nám oněch sympatií, jakých se nám dostalo na půdě anglické. Snad na něho působil špatným dojmem šerý ruský oděv a rudé prapory, ke kterým Francie nejevila od nedávné doby spojenecké důvěry.

Na nádvoří byli jsme přivítáni delegáty z kolonie francouzských Čechů a dr. Benešem za Národní radu v Paříži, který promluvil k nám ve vřelém proslovu. Po přivítání zapěli jsme hymny »Kde domov můj« a »Marseilleisu«. Na posilněnou dostal každý od vojenského velitelství chléb, masové konzervy, sardinky a po 1 franku. Do večera pobýli jsme na nádvoří, pak nás odvedli trubači krokem 140 za minutu do nádraží, kde nasedáme do připravených nákladních vozů s lavicemi a odjíždíme směrem k jihu.

Projíždíme města Le-Mans, Tours, přes řeku Loiru atd. stále k jihu. Místy jedeme samými vinicemi, jinde zase polmi, lukami, lesy a zahradami. Jabloně jsou dosud obaleny ovocem, aneb toto leží pod nimi za účelem vyrosení, ze kterého Francouzi připravují kvašený nápoj, zvaný sidr. Obytná stavení jsou většinou zhotovena z kamene a za krytinu střech použito ponejvíce prežů, tak jako v Anglii.

14. listopadu časně ráno dojeli jsme do jihozápadní Francie, do bohatého města Cognacu.

X

KOLÉBKA ČESKOSLOVENSKÉHO DĚLOSTŘELECTVA NA RUSI VÁCLAV VALENTA-ALFA

Blízko trati z Tarnopole do Kijeva ji najdete. Je to malá chachlácká vesnička na Ukrajině, Koloděžna se jmenuje. Takových vesniček-děrevušek, jako je tahle, větších i menších, je na Ukrajině tisíce. A přece o žádné z nich nebyli bychom se doslechli snad nikdy sebemenší zmínky, kdyby některých obzvláště šťastných nebyla se dotkla historie našeho zahraničního odboje a nebyla je tím povýšila do stavu ruských měst a městeček, o nichž si podnes po českých vlastech, snad v každé vsi a městě, mnoho zajímavých vzpomínek legionáři vypráví. I v knihách se o některých píše. A ty chudé ukrajinské vesničky si té pozornosti plně zaslouží. I o nich se musí ledacos povědět a napsati, neboť v nich se odehrálo také kus zajímavé historie našeho vojska na Rusi.

Také ve vsi Koloděžně událo se něco velmi zvláštního. Těhle dřevně bylo v historii naší prisouzeno, aby byla jednou ze tří vesniček, v nichž se cvičilo a formovalo první naše dělostřelectvo na Rusi, první československá dělostřelecká brigáda.

V Koloděžně se zrodila 3. lehká baterie Jana Žižky z Trocnova, zvaná později také baterií Choljavinovou. A proto je nutno o těhle ukrajinské vsi psáti a zaznamenati pro věčnou památku aspoň několik vzpomínek z toho, jak tu v cizí zemi naši první dělostřelci žili, jak se cvičili ve válečném umění a jak se po cvičení, »zaňatí« bavili. Také já žil v Koloděžně s prvními českými dělostřelci. Dodnes rád vzpomínám na Češku Mařku, jak v té vsi všichni mužiči říkali ženě sedláčka Kabuzenda, který si ji sem přivedl z české kolonie Zdolbunova. U nich jsem bydlel. A věřte, že kdyby mně od té vsi nedělil tak nesmírný kraj světa, rozběhl bych se tam o prázdninách, abych se podíval, jaké změny se v ní za těch pár let staly. Jistě bych poznal všechny známé mužiky a věřím, že i oni by poznali mne. Prohlédl bych si celou ves, vyhledal bych maštale, kde jsem krmíval a če-

sával svého koně Četverika, vyběhl bych na vršek za potokem, kde jsem stával na stráži u děl, na jízdní pod březový lesíček bych zašel, i k chalupě, kde stávala polní kuchyně a dva plechové čajníky »radia«, v nichž Francek Tichý, vulgo »smola rezá«, vařil horkou vodu na čaj pro celou baterii a do komínku chytal nejnovější radia.

Do Koloděžny je však daleko! Mohu teď vzpomínat pouze na dálku nad mapou a prstem bloudit těmi krajinami, v nichž jsem prožil velmi krásné dny svého života.

Tak, tadyhle máme Kyjev. O kousíček dál je Berdičev a potom jsme brzy v Miropoli. To je takové špinavé židovské městečko. Když se do něho vejde od Kyjeva, je žid obdům, a jde-li zpět, je v každém domě. A silnější půlhodinku cesty odtud na východ za hlubokým dubovým lesem najdeme pak lehce Koloděžnu. Bude tam vykukovat jistě z bláta, do něhož je svými chalupami téměř po celý boží rok zabořena až po doškové střechy.

Chalupy v Koloděžně jsou bídné, z bláta slepené. Jen dva domy poměštické a několik chalup velkých sedláků, »kulaků«, jsou výstavnější a střechy mají pobity červeným plechem.

Zámečkem Koloděžna začíná a zámečkem končí. Oba jsou ukryty v pěkných parčících. Trochu i ta panská sídla odsedla od ostatních mužických chalup, aby každý hned viděl, že ony jsou něco lepšího.

Vesnici z konce do konce vede bezedná blátivá silnice a na ní, jako hrubé korálky na špinavé šňůře, navlečeny jsou mužické chalupy. Silnice však je kupodivu úzká. Když se po ní podíváš s jednoho konce vsi ke druhému, zdá se ti, že tudy s fúrou sena ani neprojeděš, že se budeš musit dříve lokty do chalup zapřít, svaly napnout a odstrčit je kus dále od cesty.

Pod vesnicí v lukách klikatí se potůček, veliký jako nic. Na překročení je trochu široký, za přeskočení však zase nestojí. Asi

tak právě pod prostředkem vesnice nastavil mu do cesty mlynář nohu. Opravdu se ta zahnutá hráz podobá noze. Potůček se zastavil a rozlil se v neveliký rybník, že bys ho málem větší peřinou celý zakryl. A že byl ten mlynář chlap chytrý, jako všichni mlynáři na světě, provrtal v jednom místě do hráze díru, přistrčil vantroky a postavil veliké mlýnské kolo, aby otáčelo celým mlýnem a mlelo mužikům z pěkného obilí špatnou mouku; černou mouku za bílé stříbrňáčky. Ale právě tak chytří, jako tenhle pan otec, byli v Koloděžně ještě dva lidé. Že se však nemohli sesednouti všichni tři pod jednou hrází, protože tři mlynáři se snášejí pod jednou hrází ještě hůře nežli tři kohouti na jednom smetišti, nastavili potůčku rovněž nohu: jeden nade vsí a druhý pod ní, a vedlo se jim také oběma ničevó!

Tím bych byl se všemi pozoruhodnostmi té naší kanonýrské kolébky hotov. Jiného, co by ještě zasluhovalo zvláštní zmínky, už tu nebylo. Ani církve ani školy v té vsi neměli. Cožpak škola, o tu ani u nás valně lidé nestojí, nadto v Rusku! Povážlivější však bylo, že tu nebylo ani božího kostelíčka. Taková to tedy byla bídná ves!

O vesnických chatkách se mi ani mluvit nechce. Všechny jsou bídné, z vepřovic a bláta spleené. Pravá vepřová vesnice! A malé jako klícky pro ptáky. Většina jich má jen po jedné sedniče s podlahou z bláta uplácanou, kterou každodenně ráno Chachluška natírá hliněnou kaší, aby přes den nanesené bláto zamalovala. V sobotu, aby se podlaha za pár neděl nedotkla stropu, vezme mužik lopatu a blátivé suky hladce ohobluje. Jednu výhodu ta podlaha přece má, že se její prkna nikdy neprošlapou.

Světničky v chatřích jsou nejvýše dvě o jednom, o dvou okénkách, která bys větší dlaní zakryl. A ta okénka od toho dne, co chalupa chalupou stojí, nebyla dosud nikdy otevřena, protože nejsou na pantíčky, jako okna v našich domech, ale pevně přibita k okenním ráám notnými hřeby, aby teplo nemohlo utéci. Aby se lidé ve stavení neudusili, o to se stará pec, která svými, do světnice otevřenými ústy všecken smrad zpolyká a tak světnici větrá. Jinak jsou svět-

ničky chachlácké nad všechno pomyslení čistoučké a útulné.

Pod oknem v čele světničky stojí stůl. Podél stěn nastaveny jsou široké lavice. Na těch se v noci spí a ve dne sedí. U zámožnějších mužiků jsou kromě toho u stolu ještě dvě, tři židle. To je všecken nábytek v mužické chatě. Za to stěny světnice jsou královsky ozdobeny. Chachlušky po nich ladně rozvěsily obrazy svatých a nad každým, jako draperie, visí červeně a černě vyšíváné ručníky. Čím zamožnější rodina, tím více a krásnějších ručníků na zdech visí.

V levém rohu světnice, proti vchodu, visí začouzená ikona. V pravo od vchodu je pec. Nedělní šaty, parádní ovčí kožichy a boty jsou uloženy v zelené truhle železnými obruči okované.

V jedné řadě s obytným stavením a také pod jedním krovem je chlév, v něm jedna kravka a za chlévem stodůlka. Za chalupou má políčko s loučkou, ale to ani za řeč nestálo. Takový je celý majeteček mužikův. Veliké lány za vsí, kam oko dohlédne, patří několika poměščíkům a sedlákům-kulakům.

Bída z Koloděžny na hony cesty zrovna cíší.

A sem byla začátkem měsíce září roku 1917 poslána na odpočinek jedna ruská baterie 10. dělostřelecké brigády, která v slavné zborovské bitvě v červenci sedmáctého roku stála za našimi legiemi. Byla to 3. lehká baterie kapitána Němercálova. První baterie téže brigády, rovněž zborovská, byla ubytována ve vsi Vojtěchovce a druhá v Zečánovce. Z jedné té vsi do druhé nebylo dále nežli půl hodiny cesty.

Tyto tři baterie byly určeny k tomu, aby se staly vychovatelkami československého dělostřelectva na Rusi.

V polovině září poslali do těchto vsí od našeho záložního pluku ze Žitomíru 120 legionářů, po čtyřiceti ke každé z baterií, aby se vyučili na řádné české kanonýry. Také já byl mezi nimi a dostal se ke 3. bat. do Koloděžny.

V té době, sotva půl roku po vypuknutí revoluce, byl už rozvrat nejen ruské fronty, ale i zázemí úplný. Vojáci utíkali domů celými vlaky. Na které se místa ve vlacích ne-

dostalo, jeli na vozech a šli pěšky. Silnice od fronty se těmi desertéry dnem i nocí netrhly. Také ruští dělostřelci 3. baterie, k níž jsme byli poslání, byli už v Koloděžně jako na trní. Když viděli, jak kdekdo z vojny domů spěchá, ztráceli se ze vsi jako jarní snih, a než jsme se nadáli, zbylo jich u baterie celých pět: tři důstojníci a dva šikovatelé. Ostatní byli v prachu. Museli jsme se tedy ještě nevyučení ujmouti koní i děl a z ruské baterie stala se téměř přes jedinou noc baterie česká.

Nechci však dnes vyprávěti o tom, jak jsme se cvičili v zacházení s děly, v míření, střelbě a v jízdě, na koních, to by vás ani nebavilo, ale o tom se zmíním, jak jsme se

nežli byla ta pod nebesy. V celé vsi nebylo však možno naléztí jedině prázdné místnosti, kde bychom se mohli scházeti. Uchýlili jsme se tedy do chalupy kuchařů a scházeli se za tmy ve světnici, které už zatím »špekované« nepotřebovali. Ta chalupa byla holka pro všechno. Kuchaři tu připravovali jídlo, měli zde uložené zásoby. Pršelo-li, obědvalo se u kuchařů a teď se tu ještě každý večer zpívalo, debatovalo a četly se ruské noviny.

Bavili jsme se jak to šlo, ale všichni cítili, že nám v Koloděžně stále to hlavní chybí. Každý se to ale bál říci. Konečně bratr Paleček do toho kouzl a to právě slovo vyslovil... Scházela nám nějaká muzika.

Větrný mlýn na Ukrajině.

Foto Památník Odboje.

v té vsi po cvičení a denní lopotě vždy večer bavili.

Hned prvé dny po našem příchodu do Koloděžny, začali bratři sokolové s přípravami k veřejnému sokolskému vystoupení. V polední přestávce a po odpo. cvičení zkoušeli prostná a skupinky na louce pod vsí u potoka. Velitel baterie cvičil s námi. Potom po večeri za šera, dokud byly ještě pěkné dny, scházeli jsme se všichni na návsi a zpívali až pozdě do noci národní a vojenské písničky.

Podzim však byl záhy na krku a záhy bylo nutno ohlédnouti se po jiné koncertní síni,

Hudebníků, jako všude, kde se sejde čtyřicet Čechů, bylo, že by jimi řeku zastavil. Hůře bylo o nástroje. Kde sehnat aspoň dvoje housle? Všichni přemýšleli, ale nikdo nic nevymyslel. Pěkného brouka nám Paleček do hlavy nasadil.

Toho večera se už o ničem jiném nemluvílo než o kapele a s tím se šlo spat.

Ráno se jelo obyčejně na jízďarnu na louku pod březový háieček k Vojtěchovce. Tam bývalo denně veseio, a smíchu, zvláště když přijel do manáže kanonýr Kosina na svém oři Častkolu. Kosina nůsival nesmírně veliké kanonýrské boty, které měly tu necnost, že

se mu vždy za jízdy bez třmenů setřásaly s nohou, až jednu po druhé ztratil. Cvičení se musilo přerušit, Kosina slezl s oře, shledal boty, obul se, aby je za chvíli zase znovu ztratil. Už to s ním nebylo k vydržení, i konečně se tomu smáli, a proto mu kapitán nařídil, aby si dal boty přešít. To však nebylo možné, protože jsme dosud neměli u baterie ševce. A tak si bratr Kosina pomohl sám. Přivázal k vnitřním štruplím konce silného motouzu a ten si vždy dřívě, nežli vsedl na koně, přehodil přes hlavu, že mu pak boty na krku visely asi tak, jako malým školáčkům rukavice s palcem.

Toho dne však Kosinova produkce nepůsobila. Baterie měla vážnější starosti. Někdo přinesl na jízďárnu zprávu, že prý na okolodku doktora Jindry má jeden nemocný bratr housle a u telefonisty prý Tonda Moravec viděl klarinet. Kdyby byl někdo přinesl na jízďárnu zprávu, že všichni Rusové, kteří z fronty utekli, se zase vrací, nebylo by nás to tak zajímalo, jako tyhle novinky.

Paleček už neměl na jízďárně stání. Sotva přijel v 11 domů, ani valacha nekrmil a už běžel po stopě instrumentů na okolodek a k telefonistům. Když jsme pak šli odpoledne na zaňátí k dělům na vrch nade vsí, vykládal nadšeně, že už ví dokonce o dvojích houslích a klarinetu, ale nejen to, že také zjistil, že nový trubač má v ranci dočista pěknou flautu. Jak prý přijde domů, že hned napíše nějakou polku a valčík, má prý jich plno v hlavě, a večer že je první zkouška.

A byla!

Paleček nás chtěl překvapit a dát muziku dohromady někde v chalupě. Proti tomu se celá baterie postavila a donutili jsme ho, že přišel s celou filharmonii pěkně do kuchyně, aby ukázal, že nehoupe a že mu to skutečně hraje.

Pane bože, to bylo tenkrát radosti! Už ladění nástrojů se nám všechněm zdálo nebeskou hudbou, a copak teprve, když kutálka spustila druhou českou hymnu — Roztomilá Baruško! To byla krása! Kampak by se hrabaly všechny vojenské kapely na světě proti téhle naší. »Správná muzika! Jako řemen«, prohlásil pražský fiakrista, znatel kutálek, Ada Křemen, vulgo »krysa pižmo-

vá«. »Takováhle kutálka, chlapci,« liboval si, a rukou při tom spokojeně hladil vzduch. »S tou se musí někde na sál!«

Také kapitán Němercalov přišel na první koncert. Přivedl poručíka Baruzdina s nadporučíkem Boguslavským a za nimi se sešla celá baterie. Jen naši doktoři s okolodku, Jindra s Lenfeldem, přijít nemohli k vůli těžce nemocným, a ti litovali. Aspoň poslouchali telefonem.

Úspěch prvního koncertu byl mohutný. Paleček s muzikanty byl ihned osvobozen na dva dny od zaňátí, aby nastudovali ještě nějaké nové opery.

Něco však té muzice přece chybělo. Neměla říz, jaký má pořádná muzika mít. Všichni jsme to věděli, i v čem ta její nemoc vězí, ale každý se bál to slovo vyslovit. Scházela basa. Ale kde ji v Koloděžně vzít? Tu v ranci jistě nikdo nenosí. Nezbylo, než smířiti se s tím nedostatkem. Nu, když hení, není, i proto bude naše muzika hezká.

Když druhého dne večer vešla kapela do kuchyně, postřehli jsme novou změnu. Nešli už pouze čtyři hudebníci, ale šlo jich pět. Ten pátý, Honza Papáček, nesl, lidé zlatí, v rukou divné instrumenty: kus prkna pod pravou paží, a pod levou nějakou sukovici. Že patří vskutku ke kapele, bylo poznati z toho, že si oba instrumenty položil na muzikantský stůl. Čekali jsme, co to bude, až to bude. Hnedle jsme se dočkali! Když kapelník zaťukal na znamení smyčcem na okno, chytil Honza hůl oběma rukama, pravým kolenem přidržel prkno na lavici a když muzika spustila, začal tím klackem drhnout do taktu po prkně, až tabulky v okně drnčely. A, lidé zlatí, ono to bručelo jako nejkrásnější basa. Všichni jsme mu za ten nápad byli vděční. Všude však se najdou rejpalové, kterým se nic nelíbí. A těmi rejpalové byli bratři Helešicové, truhláři. Těm se tahle náhražka basy vůbec nelíbila. Neříkali z opatrnosti ani slova, protože nebylo radno poštvati si na sebe nějakou hlučnější kritikou celou baterii, ale zmizeli po prvním kousku z koncertní síně s velikým plánem v hlavě. Řekli si, že baterce ukáží, co dovedou, a také ukázali.

Týden se nikde po cvičení neukazovali, až sedmého večera znenadání objevili se ve

dveřích kuchyně, jako by s nebe spadli. A bylo, jako by byl dovnitř sletěl povětroň. Vždyť Helešicové nesli basu, skutečnou, opravdovou, žlutou basu. Takového překvapení nikdo od nich nečekal. Bylo z toho hotové povstání! Každý ji chtěl vidět, každý si chtěl basičku pohladit. Ada Křemen ji dokonce objal a políbil.

A bylo to opravdu vzácné dílo!

Přední a zadní deska nástroje byly vyříznuty z coulového prkna. To, pravda, nedalo mistrům valné práce. Také krk s hlavou a kolíky s kobylkou udělány lehce. Nej-

vě. Rozstříhali jednu palatku na dlouhé pásy a těmi luby pěkně polepili. Udělali base převlečník. Pak už jen struny koupili u žida v Miropoli a basa byla dočista hotová.

Bratr kapelník byl celý unesen. Jen to ho překvapilo, když mu Helešicové kromě smyčce podali ještě hrst hřebů, kleště a kladivo. Nás nesmírně zajímaly — ty nástroje — nač vlastně jsou, ale záhy jsme se o jejich důležitosti a nezbytnosti na vlastní oči přesvědčili dřívě než se začalo hrát. Bylo jich třeba k ladění. Ano, k ladění, to byla právě speci-

Cvičení prvního čs. dělostřelectva.

Foto Památník Odboje.

více starosti daly postranní zprohýbané luby. Kde vzít v Koloděžně ohýbaná prkénka? Na to nebylo ani pomýšlení. I rozluštili bratři Helešicové problém zcela jednoduše. Uřízli smrkový špalík, naštipali ze špalíčku slabá prkénka, asi tak čtyři centimetry široká a třicet cm. dlouhá a z těch luby udělali. Přibili je prostě na koncích k oběma deskám a basa byla hotova. Když však byli s přibíjením prkének hotovi, viděli, že jim do basy se všech stran číší a že je to instrument velice nevzhledný. To byl, pravda, nedostatek velmi vážný, aby se jim snad za všechnu námahu bratři ještě nevysmáli. Pomohli si hra-

alita té naší basy. Bylo to tak: Kolíky basy nemohly snést tak velikého tahu silných strun. Záhy po naladění povolovaly a struny falešně zněly. Aby se tomu zabránilo, ladila se basa následovně:

Jeden silný člověk chytil kleštěmi hlavičku kolíku a vší silou počal jím otáčeti, zatím co kapelník brnkal na strunu a ladil. Třetí muž stál zatím připraven opodál s kladivem a hřeby. Jakmile zazněla struna správně, mrkl kapelník na toho prvního, aby držel. A tehdy nadešla doba pro třetího. Ten přiskočil, proklál hřebem břicho kolíku a přibil jej k hlavě basy, že se nemohl ani hnouti.

Tak se ladila struna po struně a pak se mohlo hrát.

Ladění bylo trochu pracné, ale snad ještě větší námahou než ladění bylo hraní na ten božský nástroj. Basa pro svoji sílu a mohutnost měla nějaký zaleknutý hlas. Přejel-li jí basista po strunách, jen zavzdychala. A ať se namáhal a potil sebe více, nevyplouzl z instrumentu hlučnějšího zvuku. Honza Papáček chodil kolem té nestvůry s ústy k úšklebku staženými a kde mohl, basu hanil.

Pravda, nebyla tak dokonalá, ve světě je jen málo věcí dokonalých, ale nám stačila. Kdo měl jen trochu bystřejší sluch a špetku fantazie, měl při koncertu ilusi úplnou.

A ta basa, jak se její otcové po baterii chlubili, byla udělána ze 126 kousků. Škoda, věčná škoda, že jsme ji v Koloděžně zapomněli, když jsme na jaře 1918 museli náhle před blížícími se Němci ustupovati. Dnes mohla zdobití museum Památníku odboje a mohla tam na věky hlásat slávu 3. lehké baterie a jejího basisty Valeriana Basoviče, jak mně proto, že jsem na ni hrál, přezděli. Takový zajímavý hudební nástroj není tam jistě ani jediný. Jediná byla baterie Jana Žižky z Trocnova a jediná basa ze 126 kusů. Naše basa mohla dnes býti basou historickou. Škoda, že složila kosti v cizí zemi.

Sotva byla muzika pohromadě, přišel už zas někdo s novým nápadem, že bychom si teď měli v Koloděžně poříditi také nějaké pořádné divadlo nebo alespoň kabaret. Nápad to nebyl zlý a také o herce nebyla žádná nouze. U 3. baterie se našli všichni. Bratři, Knop, Petrák a Málek se sami nabízeli. Každý hlásil, že prý nosí v hlavě slušnou řadu všelijakých kupletů a písní, kdyby bylo třeba, že by to napsali.

O zábavu bylo v Koloděžně nesmírná nouze i přišel nám ten nový podnět docela vhod.

V pondělí jsme se do toho dali, nastudovali několik kupletů, složili pár z brusů nových častušek a do soboty bylo první představení zajištěno. Kde však hrát?

V Koloděžně nebylo vhodného místa. Br. Makalous navrhl, že prý by to šlo ve škole v té malé vesničce za potůčkem, její jméno jsem však zapomněl. Doskočil tam a slečna

učitelka nám skutečně učebnu na sobotu večer půjčila.

Od dvou hodin obcházeli už herci a muzikanti školu. Kabaret začínal v sedm. Hned, jak se děti ve tři hodiny vysypaly z laviček, vynášeli jsme je ještě teplé okny do stodoly, snášeli do třídy prkna, kůly a palatky a za chvíli jeviště stálo. Aby byl dojem mohutnější, vydekoroval režisér divadla, felčar Matějka, třídu i jeviště barevným listím loubince, že bylo ve škole jako v ráji. My zatím sháněli po vsi židle a lavice. Právě na dvě řady jsme jich našli. To bylo tak zrovna pro vzácnější a zvláště zvané hosty.

V sedm bylo divadlo natřísknuté. Místní honorace: poměščíci, pop, popova žena, diakon se ženou a učitelka, dostavila se v plném počtu. Také ruští důstojníci od naší 1. a 2. baterie přišli do jednoho v čele s brigádírem. Ostatní místo za sedadly k stání bylo vyhrazeno pro muziky a pro bratrstvo od cizích baterií. Teprve, co zbylo, mohlo být obsazeno našimi, jak rozhodlo bratrstvo 3. baterie. Byl to kabaret reprezentační a proto se musela 3. baterie vytáhnout a nedělat škroba. Muzika zahrála slavnostní marš a slavnost začala. Před začátkem představení promluvil ke shromáždění učitel Tonda Moravec a vysvětlil přítomným Rusům, proč jsme tu u nich, proč jsme šli dobrovolně na tu ruskou vojnu a za jaké ideály se bijeme a proč nejdeme domů jako jejich vojáci. Neopomenuli jsme se bemenší příležitosti využití k naší propagandě.

Úspěch večera byl veliký. Mužici jásali, smáli se, tleskali a podupávali podle noty. Veselé kuplety a písně nadchly i našeho šedovlasého brigádira tak, že šel na jeviště a promluvil k Rusům nadšenou řeč o bratřích Čechách.

Kde kdo byl opojen toho večera, jen paní domu, slečnu učitelku, jsme si na smrt pohněvali. Jedno číslo programu dotklo se totiž nemile bolševiků. Netušili jsme, že v první řadě pod jevištěm sedí tak zuřivá bolševička se svým milým bolševikem.

Vícekrát nám školu nepůjčila a nám nezbylo, než se ohlédnouti po jiném stánku umění, aby kultura nevyhynula. Nešlo to jen tak lehce! Ale když se hledá, přece se najde!

Za vsí Koloděžnou, hned za humny stála nedostavěná chata jednoho mužika. Byla ještě bez oken, bez dveří a neomítnutá, holé čtyři stěny se stropem a střechou. Kapitál Němerčálov s muzikem promluvil a ten nám za mírné nájemné residenci půjčil, když jsme se mu zavázali, že chalupu odevzdáme v témž stavu, v jakém jsme ji přijali.

Tesaři narychlo sklepli asi tři, čtyři kozy pod jeviště a hodili na ně pár prken. Na prkna postavili dřevěnou kostru, na kostru se natáhly palatky, to byly kulisy a opona. Ještě zbylo trochu dřeva na kruchtíčku pro osm muzikantů a na dvě lavice pro důstojníky. Ostatní hlediště bylo zcela volné. V novém divadle se hrálo pravidelně v sobotu a v neděli večer. Ostatní dny sloužily za baterijní školu. Vstup na představení byl zcela bezplatný, každý byl rád viděn, kdo přišel. Kdo chtěl, mohl v divadle stát a kdo nechtěl stát, mohl si přinést z domova nějaké sedadlo. A bývávala to podívaná pro bohy, když se nám tak k sedmé hodině publikum do divadla scházelo.

Jde mužik se ženou. Každý nese za jeden konec na rameni dlouhou lavici a za nimi kráčí tolik členů rodiny, kolik se jich doma při měření na lavici sesedlo. Za nimi jde jiná rodina, sedláček s bábou a dvěma dětmi. Mužik se ženou nesou na hlavách židle, nohama vzhůru, děti si vezmou na klín. Pak jdou dva milenci. Galán nese sedadlo pro oba, nějakou prázdnou bedničku od konserv. Některý mužik si nese tlustší poleno. Na jednom konci přibyl malé prkénko, aby se mu na něm pohodlněji sedělo. Jiný zase vleče pod paží nějaký soudek, švec se žene do divadla s prtačkou. Představení bude dlouhé, aby nohy nebolely. A celý ten průvod vděč-

ného posluchačstva mizí v útrobach nevzhledné a neomítnuté chalupy, na jejímž prkenném štítě svítí pyšný nápis:

*První české
stále a svobodné dělostřelecké
divadlo*

Docela dobře tam mohl náš baterijní malíř John také napsati: »Národ sobě.« Bylo to divadlo všelijaké, ale myslím, že se ani Pražáci v Národním divadle tak dobře časem nepobaví, jako se bavívali koloděženští muzíci na našich představeních. Vždyť ani jeden z nich, jak tu na těch podivných sedadlech před zeleným plátnem opony seděli, nebyl dosud v tak krásném divadle, jako bylo tohle naše a také té cti se žádnému koloděženskému muzíkovi od nikoho před tím ještě nedostalo, aby byl dokonce pozván do divadla, kde by mohl seděti vedle poměščíka, směl se smát i plakat, jako ti páni tam vpředu. A za to nám byli mužici nesmírně vděční. Nevěděli ani, jak by se nám za to vyznamenání odměnili! Co nám na očích viděli, to nám udělali. Dávali nám ve svých chalupách vše, co nejlepšího měli.

Několik slavných představení jsme v národním divadle koloděženském sehráli. Ale právě když jsme byli v nejlepším, přišel koncem ledna roku 1918 do Ukrajiny Němec a my museli co nejdříve opustiti milou Koloděžnu a ustupovati s I. divisi přes Berdyčev, Kyjev za řeku Dněpru a dále do Ruska.

Celá ves nás tehdy vyprovázela a vím, že podnes na nás v Koloděžně vzpomínají právě tak rádi a v dobrém — jako my vzpomínáme na ně.

X

STŘELEC PLUKU JANA ŽIŽKY Z TROCNOVA JAN MLČOCH

Kdo pochopí dnes z našich občanů, kolik pýchy a hrdosti pro nás tato slova tehdy znamenala. Z prostých, zakřivených rakouských otroků, kteří krutým militarismem byli zahánáni v širokou Rus, najednou vojáci slavného husitského generála.

Odvaha a veselost vládla v pluku a nadšení bratří se vyrovnalo hrdosti mušketýrů Dumasových. Bylo po Zborovské bitvě a ústupu u Domamoričů, kde pluk přestál se svým pluk. Mamontovem svůj první krvavý křest. Ve vesnici Novoselicích doplňoval prořídle rotu a formoval třetí prapor. Chlapci byli ve veselé náladě přes to, že vítězství u Zborova nepřineslo takového užitku, jak by toho hrdinství bratrů zasluhovalo. Ruská armáda, naděje našeho vojáka byla rozvrácena.

V rotách život kypěl. Se zpěvem se konalo všechno. Večer, po »zařatí«, bylo nejlépe. Hoši pomáhali sedlákům ve stodole i na poli, škádli se děvčata, v zámku »komedianti« hráli divadlo, byly pěvecké kroužky a vydával se časopis. Já odléval z olova do sádrových forem odznaky střelců pluku Jana Žižky, jako kalichy, číslice, kulometry a jiné znaky pro černé »pohony« bratříků. Někteří si objednali také prsteny z hliníku nebo stříbrného ruble. V takovém prstenu byl oby-

čejně zasazen černý »kámen« v podobě kalichu. Platilo se kopějkami, ale většinou byla odměnou za práci machorka nebo něco dobřého k snědku.

Pak ty krásné večery na trávníku před chalupou. Co tam vyrůstalo snů a nadějí. Dědilo se Rakousko-Uhersko, bratři si líčili svůj vysněný návrat pochodem přes Moravu do Prahy. Ideálně každý svoji vlast viděl svobodnou, ve které si byli všichni rovni.

Tátové viděli v duchu lepší život svých dětí, svobodní hoši v případě návratu domů snili o vřelé náruči českých děvčátek, o vděku lidu českého, který uvidí po třech stoletích vzejít slunce Svobody. Byl to krásný, veliký sen — — —

Pozdě v noci hoši se rozcházeli do svých baráků, kde na hromádce slámy, uprostřed světnice, ležela věrná družka, žena i milenka — ruská vintovka. K té se položil náš dobrovolc nejednou se slzou v oku, kterou vzpomínka na domov do očí vytlačila. Tehdy mužik nechápavě hleděl na svého soldata, který ve dne zpívá takové veselé písničky a v noci pláče jako bába. Selka se křížovala pravoslavným křížem a volala Hospodina, aby utěšil toho chlapce z Austrie, který ve dne nedá pokoje její dceři a večer uléhá jako ten svatý v koutu světnice.

Tento život byl náhle přerušeno do základů zprávou o příjezdu prof. Masaryka k brigádě. Nastaly přípravy k slavnému uvítání. Pilně se cvičilo, hoši zažívali rozbité zadky kalhot i předky bagančat. Do víru příprav jsme strhli i liné sedláky, kteří snad po prvé v životě dali do pořádku své baráčky, dvorky i zahrady, ovšem s naší pomocí. Což kdyby ten ani car, ani prezident se přišel podívat, jestli má on, mužik, dvorek.

Byla slavná přehlídka brigády, kde naše vojsko po prvé zdravilo svého velitele. Pro nás však byla nejmilejší návštěva tatíčka u nás v Novoselicích. To bylo radosti! V parku u zámku, kde byl ubytován, hrála plukovní kutálka, hoši tancovali jeden s druhým, až písek odletoval. Přišel tatíček mezi své »kluky«. Jak jen mu nejlépe projevit naši úctu a lásku? Zpívali jsme mu naše písničky, i tu jeho nejmilejší. Tancovat nechtěl, ačkoliv jsme mu přivedli nejhezčí »chochlušku«, za kterou jsme my byli celí blázni.

Mamontov se prositi nenechal a tancoval »šla Nanyňka do zelí« k naší veliké radosti. Rozveseleni jako děti jsme se pak radili, máme-li dáti tatíčkovi »hobla«, ale slavnostního a jemného, jen co by se ve vzduchu nadnášel. Na štěstí nám to rozumnější bratři rozmluvili, že se to nehodí, budoucímu prezidentu dávat hobla. Tak to odnesl zase ten, kterého jsme měli po Masarykovi nejraději, totiž Mamontov, který dostal poctivého a s ním několik nejoblíbenějších důstojníků. Každému jsme zazpívali »hoblovací hymnu«: »Buď zdrav a vyhýbej se práci, nás práce neživí, nás živí ruský stát, za 7.50 (měsíční žold) máme ti hobla dát!« Hoblovaný vzdával čest.

Uprostřed veselí přicházel ruský fotograf s ohromnou bednou — fotografovat. Pro nás obyčejné vojáky vzešla naděje, že umístíme svoje hlavy na obrázku s tatíčkem. Bohužel, zůstalo pro mnohé při naději. Bylo málo místa a mnoho důstojníků, kteří měli odjakživa přednost. Na židle se posadil Masaryk, Maxa, Gibiš, Mamontov, Gajda a jiní. Ostatní důstojníci za nimi ve třech řadách. Pro nás vojáky zbyly skuliny tak pro umístění nosu. Mně se podařilo odsunout trochu stranou Tonda Čilovýho, podporučíka tehdy, který na štěstí nebyl příliš vysoký. Ostatní

bratři stáli v obrovském půlkruhu až za fotografem, všichni s nadějí, že je aparát zachytí.

Pak Masaryk odejel. Doprovázeli jsme ho, rozestaveni po celé délce silnice do Polonnoje. Nastal zase normální život v rotách i pluku. Jen velitelé pluku se měnili. Po Gibišovi přišel Illin, pak Leontěev. Žádný z nich té lásky vojáků, jako Mamontov, si již nezískal. Zvláště po incidentu při návštěvě br. Vosky z Ameriky, kdy náš pluk s prvním se div neutkal v šarvátce. Mamontova nám vzali a od té doby začala nedůvěra k důstojníkům.

Naše kulometná rota měla tehdy výborného důstojníka, který nás naučil zpívat pěkné písničky a zavedl názvy pro součásti našich kulometů. Byla radost poslouchat rotu, když zpívala »U boj« nebo »U té naší děrušky«. Tehdy byla u nás v módě také dělnická »Pryč s tyrany«. Když nám velitel nešťastným nedorozuměním odešel k prvnímu pluku, jeho nástupce si této písničky již nepřál. Tomu jsme zpívali na zlost »Nemelem«.

Společně s třetí kul, rotou jsme dali dohromady každého večera »hudební« kroužek. Hrálo se na nejprimitivnější nástroje. Jedni použili pusu místo fléten a klarinetů, jiní hráli na hřebeny, některý tloukl na starý hrnec a byla muzika k veliké radosti bratří účinkujících i posluchačů, mezi kterými značné procento bylo ruských mužiků i děvčat. Nejvíce se »hrálo« »Castaldo« a »Má roztomilá Baruško«, to jsme uměli všichni, méně jich hrálo výňatky z populárních oper a operet. Náš dirigent rozesmál všechny svým komickým dávaním taktu. Tehdy se hoši dovedli ještě smát, neboť později na Sibiři při jednom takovém vystoupení nám bratři již vynadali že »blbneme«. Na Ukrajině však sebe větší naivnost byla vděčně přijata.

Méně radostnější pro mně byl můj odchod do poddůstojnické školy. Tam byla »vojna jako řemen« po starém ruském i rakouském způsobu. Sebemenší poklesek se tam trestal stáním pod vintovkou. Na cvičišti v největší zimě jsme cvičili chatrně oblečení a večer, když nebyla služba, louskal se ruský vojenský řád. Velitelem roty byl ruský Čech, který mnoho bratrství nepřipouštěl. Byl jsem rád, že jsem se dočkal konce školy, kdy s vysvědčením v ruce a nadějí na frajtrovství jsem se vrátil ke kamarádům v rotě.

Prof. Masaryk na slavnosti v Novoselicích.

V LABUNI FRANTÍŠEK KRÍŽ

Bylo to počátkem srpna — — — Procházeli jsme opět Tarnopolem, ale ne s tou náladou, jako před nedávňem. Často museli jsme také zadržovat nástup nepřítele. Po několika dnech odcházela celá brigáda do Polonnoje na odpočinek. Cestu museli jsme konati pěšky a šli jsme tehdy plných 14 dnů. Smutně odcházeli jsme tehdy od fronty — — — Došli jsme až do vesnice Berezná, nedaleko Polonnoje. Pro nedostatek místa však pluk

uplynou i zimní měsíce, a než se naděješ, je jaro. Můžeš se procházeti živými ulicemi, zajít do kina, do divadla neb kavárny. Něco jiného však byla zima na Ukrajině v malém městečku Labuni.

Labuň byla na Ukrajině asi 300 km od haličských hranic. V tomto hnízdě trávil zimu náš pluk Mistra Jana Husi. Jak žili bratři v Labuni, skoro ani nevím sám, poněvadž byl jsem nemocen a celou zimu byl jsem na

Ulička v Labuni.

Foto Památník Odboje.

náš byl přestěhován do židovského městečka Labuně.

Uprchlo léto a s létem odletěly i naše naděje na návrat domů. Obilí s polí svezeno, osiva na lukách posečena a odvezena. Na polích zůstala jen cukrovka. Po polích poletuji černí havrani, kteří svým příšerným skřekem kazili nám jen náladu. Babí léto poletuje a usazuje se na nezoraných strniskách a nízkých křovinách. Čápi houfně stěhují se do teplých krajů. Chladný, skoro mrazivý vítr začíná vát. Přišla zima. Ve větším městě

dovolené. Leč přes to několikrát jsem přišel k nim do Labuně na návštěvu . . . Bylo tu asi deset ulic, možno-li to ulicemi nazvat. Byly neupravené, blátivé a hrbolaté a dobytek se po nich procházel zcela nerušeně. Nejrušněji bylo v Labuni, konal-li se výroční trh. Tu aspoň mohl člověk pozorovat hádky mužiků se židy. Zábav s děvčaty bylo dost, zejména při dosvitkách (táčkách) neb prástkách. Hostinců v Labuni nebylo. V celé Labuni byly asi čtyři čajny, v nichž prodávalo se slabé pivo jako břečky. Hoši chodili raději do plu-

kovní čajny, kde se prodával sladký čaj a bílý chléb.

Nejlepší a jediná zábava bývala v našem divadle, kde hráli hoši divadlo a hrála naše hudba. Za divadelní sál sloužila velká hasičská kulna, z níž labuňští vyklidili stříkačku. »Však ono v zimě nehořívá.« Když se nehrálo divadlo, nezbývalo hochům, než se usadit ke kamnům, které však málokdy hřály, poněvadž v Labuni byla nouze o dříví. Někteří hoši museli i spát v pláštích. Knihy si vypůjčiti každý mohl z knihovny plukovní. U mužika neb žida ovšem knih nebylo, leda nějaké to Evangelium nebo Starý zákon.

Třikrát byl jsem návštěvou v Labuni, třikrát bydlel jsem v jiném bytě, avšak ani v jednom se mi nelíbilo. Když jsem po prvé přišel do Labuně, nastěhoval jsem se k bratru Suchému. Sotva jsem ráno vstal z tvrdé lavice, zavřeštělo mi do uší tele, které bylo celou noc ve světnici. Sotva jsem posnídal, pustila selka do světnice hejno slepic a tři malá podsvinčata. Byla to podívaná na tu »menažerii«. Baba celý den naříkala na bolení hlavy a celý den posílala své děti, aby se šly utopit nebo pověsit. Večer k 6. hodině, jakmile se povečeřelo, zalezli všichni na prkennou palandu spát. Jestliže jsme si chtěli s bratrem Suchým ještě vyprávět a nemohli jsme usnout, zlobil se starý a zakazoval nám mluvit.

Přestěhoval jsem se k židům, tam jsem ale

upadl teprve na dobré místo. Sotva jsem se probudil; už mně dopálil žid s krychlí na čele, hlavu i ruce omotané řemínky, a bezustání brebentil. Zima tam byla jak na ulici a proto jsem se vystěhoval. Naposled ubytoval jsem se u židovského rabína, odkud mě vypudily opět jeho dcery svou dotěrností. Třikrát tedy byl jsem v Labuni a vždy jsem byl rád, mohl-li jsem se dostat z toho Zamlátílova. Myslím, že i ostatním se tam mnoho nelíbilo a vedlo se jako mně, poněvadž kdykoliv jsem tam přišel, viděl jsem každou chvíli některého hochu s rancem na zádech se stěhovat. Některým se tam ovšem líbilo. To byli ti, kteří náhodou našli slušný byt, aneb které tam držela láska k některé labuňské krasavici.

Ale nic netrvá věčně. Jednoho dne, když ulice v Labuni počaly kvéstí blátem, byl konec i pobytu v Labuni. Uplynuly vánoce a Štědrý večer, který jsme slavili u bratra Roubinka, a kde jsem si poslechl dojemnou řeč a básně bratra Roubinka i Kaplického k našim bratřím. Uplynul i Nový rok — — — Ale to jsem byl v Žitomíru. Po Novém roce se začalo stále něco šuškat o míru mezi Ukrajinou a Němci. Boje mezi ukrajinskou centrální radou a bolševiky byly v plném proudu. Náš pluk byl přeložen z Labuně do Žitomíru, ale ani tam jsme dlouho nepobyli, neboť Němci již se tlačili sem. Asi 10. února opustili jsme Žitomír a dali se na pochod ke Kijevu a z Ukrajiny.

X

PŘÍBĚHY 2. PLUKU PO ZBOROVU JOSEF KOHÁK

Po bitvě u Zborova prodělal 2. pluk námahavý ústup až do Ostášovců. Československá brigáda odeslána s 49. korpusem do armádní zálohy v okruh vsí Bogdanovská—Ostášovec. 5. července přišel doplněk ze záložního pluku v Žitomíru a loučil se s námi velitel brigády pluk. Trojanov, který byl jmenován velitelem I. finské divise. 6. července konal pluk schůzi, na níž promluvil o situaci člen Odbočky Národní rady Eisenberger, který přečetl také pozdravný te-

legram od prof. Masaryka. Ještě před skončením schůze došel rozkaz nynějšího velitele brigády pluk. Mamontova, odejít jako záloha 3. sibiřské pěší divise k Volosůvce. Jakési nebezpečí zřejmě viselo ve vzduchu . . .

Pluk odcházel k Volosůvce, zatím na frontě zuří kanonáda. Naše 1. rota odchází na rozvědku k vesnici Kudobinci. Ostatní roty zabezpečují ústup 3. divise a dělostřelectvu. Na rozkaz štábu však pluk jde na sever od vsi Postoklovy. Cestou zuří bouře, déšť a

zmocňuje se nás hrozná únava. Ve vesnici potkáváme utíkající houfy vojáků 3. divise, mezi nimi mnoho raněných do levé ruky a opilých. Dostáváme rozkaz odejít na posici ke vsi Podhájčiky. Úsek u Volosůvky byl obsazen 7. července. Zákopy byly mělké, na polo sesuté. Nepřítel začal nástup v síle asi dvou pluků současně s výšiny Zlatá Hora a s výšiny severně Kudobince po celé frontě až ke vsi Žukovec na městečko Zborov a rozvínoval se do prava. Včas přijel obrněný vlak a začal obštrlovat nepřítele s boku, čímž nás vyprostil z nebezpečné situace. Pluk se zatím rozvinul v řídký řetěz v prostoru Podhájčiky—Mšena a zakopal se. Připojili se k nám dva prapory sibiřského pluku, dosud nerozvrácené. Nastala střelba po ustupujícím nepříteli, který obsadil námi opuštěné zákopy. Pravé křídlo začalo nastupovat, načež celý řetěz Čechů, smíšený s Rusy, vrhl se bez rozkazu kupředu. Hoši opojení ještě slávou od Zborova, nehleděli na nebezpečí, ani na množství. V několika minutách byli Němci vybiti ze zákopů a vzato 30 zajatců. Tito vyprávěli, že náš protiútok způsobil u nepřítele paniku, který dal se na ústup. Ale když dostal četné posily, opětovně několikrát své útoky. Pluk zadržoval tyto divoké útoky celkem od 9. hod. ranní až do 2. hod. odpo., kdy konečně štkap. Gajda dal rozkaz k ústupu.

Zatím, co nepřítel bojoval s námi u Volosůvky, dostal se na pravém křídle až k Ostašovcům, kde spěšně byly zapáleny naše plukovní sklady. Pro nedostatek munice, zradu a zběsilý útěk ruských částí, nebylo možno útok nepřítele dále zadržet a na posici zůstalo mnoho našich raněných i zabitých. Neboží hoši, ranění, aby se nedostali do zajetí, házeli si pod nohy bomby. Brzy došly patrony úplně a řady naše prořídly. Pluk byl směněn Preobraženským plukem a dal se na ústup přes ves Kozlov, na Tarnopol, dále přes Bajkovice, Slupku do Romanovky. 9. července po obědě odcházíme do Kamionovky. Cestou potkáváme pluk Mamontova, na jehož rozkaz pluk se vrací do Zogdenovce, kde nocujeme v chatách. 10. července jdeme do Velkých Borků, kde již táboří 3. pluk. Na frontu přicházejí četné nové posily,

ale nespolehlivé, celé části odcházejí přímo do zajetí. Spolehlivých vojsk je už málo, junkéři (žáci vojen. důstoj. škol), kozáci, dělostřelci a několik — ženských »batalionů smrti«.

11. července odcházíme do Velkých Hájů u Tarnopole. 2. a 3. pluk tvoří zde zálohu 7. pěší divise spolu s 28. Polockým plukem. Naše části jsou citelně obštrlovány nepřátelským dělostřelectvem. Až do 7. hod. več. děláme zákopy v řídkém lese. O půl 8. hod. jdeme na posilu 27. vitebskému pluku. Hned za lesem oba pluky rozvinují se v řetěz a prudkým útokem zahánějí Němce za řeku Sezet. Nastávající tma zmařila nám využití našeho vítězství. Při tom vládne naprostá desorientace. Naše části pomíchány s ruskými, které začaly se kupit v hloučky a »meetingovat«, má-li se nastupovat dále či ne. Vzhledem k této situaci dal štkap. Gajda povel k ústupu. Hned na to Němci začali opět nastupovat.

O 3. hodině ranní odešli jsme z Velkých Hájů do Skalátu, kde jsme se rozložili po chatách a velení nad našim plukem převzal Gajda. Zembalevský převzal velení nad 1. plukem. 13. července odchází pluk do Kolodzejevky jako divisní záloha. Ale již v 1. hodinu v noci musili jsme ustupovat před nastupujícími Němci. Šli jsme cestou, přeplněnou prchajícími vojsky a často jsme se nemohli ani tou směsicí prodrat. 14. července konečně jsme se dostali do Jaslovců, kde jsme se ubytovali po chatách a po prvé se omyli, najedli se a si odpočinuli. Z ruských Čechů sestavena tu znovu 5. rota a kromě toho sestaven i oddíl plukovní milice, k němuž jsem byl přidělen i já. 19. července odcházíme do Podvoločisky a odtud do týlu do Novoselic, odkud za krátko byli jsme převedeni do okolí Nové Čartoryje. Pluk dostal oficiálně jméno »Jiřího z Poděbrad«. Pluk zúčastnil se významné slavnosti brigády v Berezně (kromě 5. roty ruských Čechů), kdy v jejím středu dlel prof. Masaryk. Nástup Němců konečně se zastavil — — —

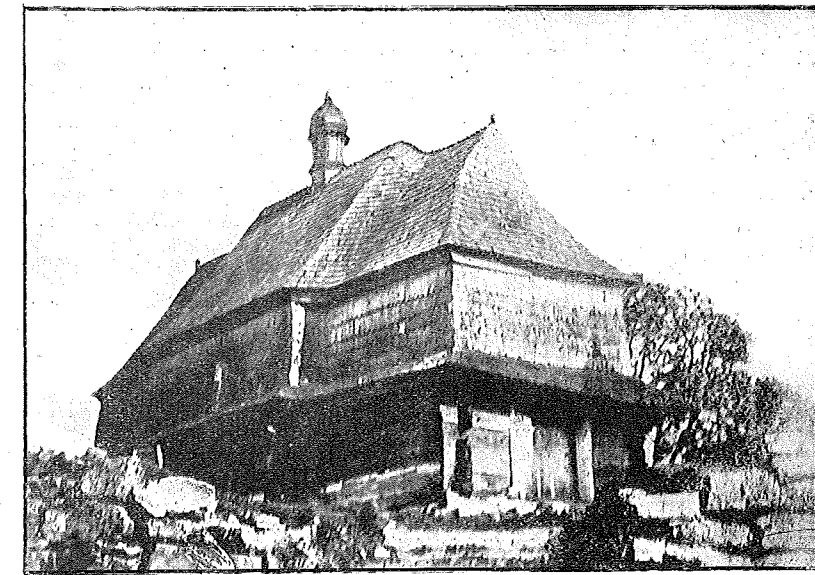
V Nové Čartoryji. Městečko Nová Čartoryje ve Volyňské gubernii je typickým maloruským městečkem, vlastně více vesnicí a nevyniká žádnou zvláštností. Řady úhled-

ných i neúhledných ukrajinských rozčuchaných chalup, široké ulice, které při malém dešti již mění se v moře bláta, na konci baňatá věž dřevěné cirkve — tot vše. V neděli bývá v kostele živo, neboť se sjíždí k bohoslužbám lid ze široka daleka v malebných ukrajinských krojích. Jednu stranu náměstí ohraničoval souměrný, pěkně zastříhaný živý plot, za nímž v divokém parku skrýval se zámek, sídlo to tamějšího poměščíka, kde ubytoval se štáb našeho pluku. Vesnicí protékala nevelká, ale dosti hluboká říčka, jež na konci poháněla mlýn.

Naše roty, a to 2. a 3., plukovní milice, telefonní komanda atd., byly ubytovány po

lence, kteří neměli kde ztráviti svou dovolenou, byly zde zřízeny útulky ve velké budově na břehu moře a poskytována jim zdarma strava velmi dobrá a peněžité příspěvky. Tito občané žili zde veselý a bezstarostný život, majíce úplnou svobodu, přepychové oděvy, své divadlo i hudbu. Člověku bylo divně u srdce, když přijel rozervaný a vyhublý s posice sem do toho přepychu a viděl-li tyto chytřejší, lépe řečeno opatrnější druhy v jejich bezstarostném životě a potkal-li tak náhodou některého známého ještě ze zajetí a viděl na něm, jak je mu to nepříjemné.

Mořský záliv Azovský tvořil tu vysoké břehy a bylo zde příjemné koupání. Pořádali

Koňuchy u Zborova, kostelík.

Foto Památník Odboje.

chalupách. Naše komanda byla ubytována v ulici, vedoucí k vesnici Lubomírec. Ostatní roty byly rozloženy ve Staré Čartoryji, Lubomírci, Koteljance atd. V dalším okolí byly rozloženy 1. a 3. náš pluk, a nově se tvořící 4. pluk a dělostřelectvo.

Krátce po příchodu do Nové Čartoryje dostal jsem 14denní dovolenou a odejel jsem do Taganrogu na břeh Azovského moře. V Taganrogu, v rozsáhlé továrně rusko-baltických závodů pracovalo na sta českých zajatců, kteří neměli příliš chuti do armády, a tudíž pracovali zde a ze svého slušného výdělků odváděli určité procento na národní daň. Pro naše invalidy, nemocné nebo dovo-

jsme vycházky do okolí do polí, posázených dýněmi. Nejraději jsme se koupávali, když moře bylo rozbouráno. Dovolena však ubíhala, až na noclehy, které nám kazily štěnice. S různými dojmy po 14 dnech vracel jsem se do Čartoryje. Nejprve jsem si našel nocleh u jednoho mechanika ve zdejším mlýně. Byli to bezdětní manželé, ještě dost mladí a poměrně dobře situovaní. Jich čistý domek se zahrádkou velmi vynikal v celé ulici. Chazajn jmenoval se Roman Matrejčuk, jeho žena Štěpánka. U těchto dobrosrdečných lidí prožil jsem několik spokojených týdnů.

Vykonávali jsme zde různé policejní služby, stráže, zakazovali z obilí výrobu »samo-

honky», smrdutého lihu, poněvadž obilí byl nedostatek. Poněkud vzruchu přinesla mezi nás návštěva delegáta amerických Čechů kap. Vosky, který tou dobou dlel v Rusku a informoval nás o práci české Ameriky. V upomínku bratřím, padlým ve zborovských bojích, postaven na návsi plukem pomník dle návrhu bra Čermáka, štíhlý to jehlan, ozdobený hvězdou, husitským kalichem a palmou, nahoře pak byl sokol. Slavnostního odhalení pomníku zúčastnil se dr. Maxa, pluk. Mamontov a mnoho hostů z Ukrajiny i Kyjeva. V podvečer slavnosti konáno bylo divadelní představení, při němž naši divadelní umělci sehráli zdařile v divadelním sále, upraveném v zámku, »Vojnarku«. Ale pro déšť slavnost byla druhý den odložena a konala se o několik dnů později. V časných hodinách ranních procházel městem budíček a okolo 9. hod. shromáždil se pluk na náměstí, kde před zámkem umístěn byl pomník. Konec průvodu uzavíraly alegorické vozy, znázorňující výjevy z našich dějin a života čsl. vojáků, které se velmi líbily zejména ruskému obecnstvu. Na konec jelo dělostřelectvo. Při odhalení pomníku mluvil velitel pluku, pluk. Mamontov, prof. Maxa, předseda pluk. komitétu Mottl, velitel dělostřelectva I. divise pluk. Nejelov a jiní. V zámecké zahradě bylo zařízeno cvičiště a tribuny pro hosty a hudba, a odpoledne konala se tu velmi zdařilá lidová veselice, při níž cvičena sokolská prostoná a jiné cviky, hráno divadlo, kabaret atd. Slavnost zakončena lampionovým průvodem k pomníku.

V této době ruská země zmítala se stále v revoluční horečce a bratrovražedném boji různých politických stran a národnostních rozdílu. V Petrohradě padla vláda Kerenského a vládli bolševici. Na Ukrajině však poměry byly složitější. Vzniklo tu nacionální hnutí ukrajinské, toužící po samostatnosti Ukrajiny. Proti němu bylo tu hnutí bolševické, zachovávající spojitost s velkým Ruskem. Ale situace byla ještě spletitější, že část obyvatelstva byla i proti Ukrajincům i proti bolševikům a zůstávala věrna Kerenskému. Tak vznikly na Ukrajině a hlavně v Kyjevě strašné zmatky, do nichž málem byla zatažena i naše armáda. Ačkoliv směro-

datný byl pro nás rozkaz Národní rady, nemíchati se do vnitřních sporů, byl přece zatažen náš II. pluk do nešťastné občanské vojny a povolán ruským velitelem 11. armády do Kyjeva, aby tam »udělal pořádek«. Ve V. Čartoryji zůstala pouze naše komanda k ochraně skladů. Pluk byl asi po 2 dnech odvolán zpět, ale stálo to dva životy, podporčíka Hrdiny a kulometčíka Koženého.

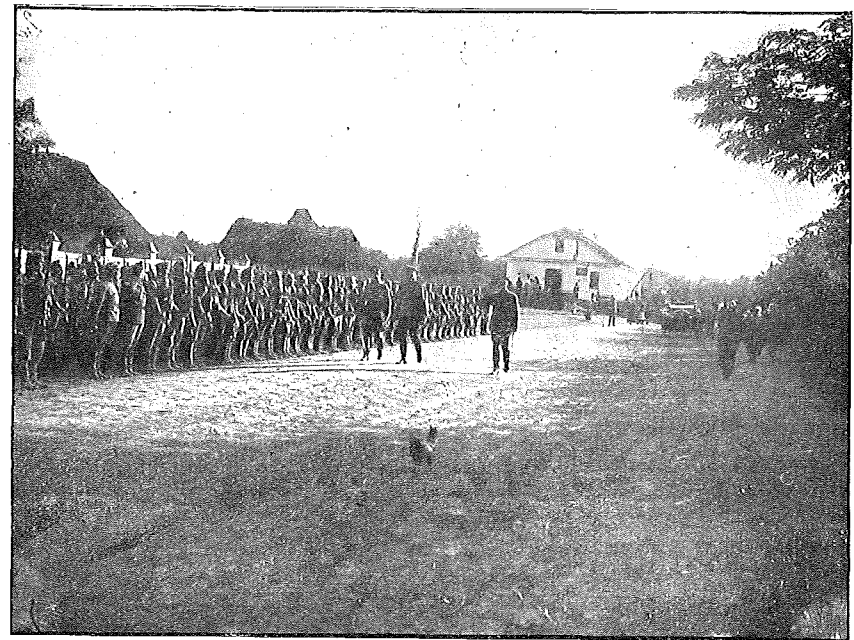
Tyto události měly vliv i na můj pobyt v dříve tak spokojeném bytě, neboť mezi mnohými Ukrajinci byla účast našeho 2. pluku v Kyjevě zkreslena a vykládána jako jim nepřátelská. A tak Ukrajinci všech směrů začali k nám projevovat nepřátelství a já se dostal do sporu i s mým chazajnem. Po slovní potyčce s ním, jsem se odstěhoval do chudé chaloupky, která patřila vdově, zvané Habka. Bydlel zde již dříve br. Korynta a chalupa sloužila také — za vězení pluku! Byla zde zima, a milý Korynta pořádal denně výpravy za dřívím, bouraje okolní ploty. Žili jsme však vesele a barák náš byl střediskem komandy. Stará Habka od nás zkusila až dost. Také jsme s Koryntou vydávali časopis »Policajtova knuta«, do něhož ilustrace kreslil br. Huml.

Život plynul jednotvárně... Jedné noci, když jsme se vrátili z rekvisice »samogonky« v sousední vesnici Lubomirci, byli jsme v noci probuzeni ohromnými výbuchy. Pluk byl ihned zalarmován a odcházel směrem výbuchu. Zjistilo se, že na stanici Pečanovka vzňaly se vlaky s municí a výbuchem byla demolována celá stanice a okolí. Přestěhoval jsem se do středu města, do židovského domku, kde několik kamarádů zřídilo si krejčovskou dílnu. Pomalu přiblížily se vánoce, které jsme slavili dosti nuzně. Ruští Češi byli v této době propuštěni domů a zůstali u nás pouze ti, kteří projevili k tomu dobrovolnou ochotu. Velitelem pluku v té době byl ruský plukovník Koňjuka, jeho pomocníkem ruský podplukovník Pavlov. Několik našich hochů provedlo zde hrdinský čin — že se oženili s ruskými děvčaty.

Poměry na Ukrajině stávaly se počátkem roku 1918 stále horší. Fronta již neexistovala, rozval armády byl úplný. Začalo být nebezpečno, neboť nebyly to jen stranické boje,

ale i stále se šířící ničivá a loupeživá horečka, vracejících se demoralisovaných vojáků z fronty. Zároveň byla jasno, že Rusko není schopno dalšího boje a že v zákulisí jedná se již o mír s nepřítelem. Krátce po Novém roce opouští celá naše divise dosavadní kraj a koncentruje se úžeji a blíže ke Kyjevu. Je třeba zabezpečiti se proti všem možnostem a hustěji se soustřediti. Náš druhý pluk měl být přemístěn do Berdičeva, první do Žitomíru. A tak loučili jsme se s vesnicí, a celá vesnice plakala. Tušila, že s našim odchodem je veta po pořádku, klidu a bezpečnosti.

širují se různé pověsti, vznikají prudké debaty a hádky, poměr mezi vojáky a důstojníky není již takový, jako býval. Neklid mezi vojskem zvyšují pak i poměry ve městě samém. V Berdičevě vládne panika a strach před budoucností, zejména když docházejí zprávy, že Kyjev byl vzat bolševiky. V městě se tvoří občanské ozbrojené gardy, které hodlají chrániti město proti nastupujícím bolševikům. Pádem Kyjeva ukrajinská vláda pozbyla půdy pod nohama a ve svém zoufalství prchla do Lvova a vrhla se k nohám Němcům se žádostí o pomoc, čemuž tito rádi

Nová Čartoryje, přehlídka 2. pluku.

Foto Památník Odboje.

B e r d i č e v. Berdičev bylo ryze židovské městečko, západně od Kyjeva v dosti spořádaném stavu. Tři prapory pluku ubytovány byly v nových kasárnách na t. zv. Lysé Hoře, 2. prapor, štáb pluku a telefonní oddíl ve městě. Náš oddíl byl ubytován v soukromém domě na bazáru. Pluk konal tu služby, ochraňoval na př. také blízký velkostatek ve vesnici Malá Radzivilovka, musel rekvirovati zásoby, neboť zásobování již vážlo na všech stranách, starati se zkrátka sám o sebe.

Život v Berdičevě již nebyl příjemný. Zmatky a třídní nenávisť, která všude kolem vládla, začínala vnikati i do našeho vojska, v němž bylo patrné vření. Mezi vojáky roz-

vyhověli, neboť bohatá Ukrajina nebyla soustem k zahození.

Mezi občanstvem, většinou židovským, nebylo vůbec nijaké organizace anebo informovanosti. Když jednoho dne tlupy rudých přijely od Kyjeva vlakem, obsadily město beze všeho odporu, pustivše jen pro strach na město několik granátů. Náš pluk, věren příkazu o neutralitě, se do těchto událostí nemíchá, což bylo rudými uznáno s povděkem. Dle svého vyprávění, měli z Berdičeva strach, neboť se domnívali, že naše části postaví se na stranu Ukrajinců. Mezi bolševiky byli různí lidé a různé typy. Byla to podezřelá individua, maďarští a němečtí zajatci, kteří

začali společně s ruskými hospodařiti po svém způsobu. Vojenské skladiště vyrabováno, a zásoby cukru, o který byl značný nedostatek, válely se na náměstí, kde s ním krmení koně. Ve městě prováděna zatýkáni, rekvisice a ojedinelá střelba trvala celou noc. Byl to zmatek nad zmatek. Ký div, že na konec obyvatelstvo, nasyceno tímto stálým chaosem a úžasem, začalo očekávatí příchod spasitelů Němců s tajnou a nedočkavou nadějí. Ačkoliv nemohli jsme přirozeně s nimi v tom souhlasiti, nemohli jsme se jim ani diviti, neboť nikdo si nebyl ani chvíli jist životem i majetkem.

Sověty uzavřely sice s Německem Brest-litevský mír, ten však nevázal chytré Němce ohledně Ukrajiny, a tak německá vojska na

žádost prozatímní ukrajinské vlády zahájila okupaci této nešťastné země. Náš pluk byl již připraven na to, že asi za nedlouho bude musiti Berdičev opustit. Dne 22. února večer uspořádali jsme na rozloučenou s městem hudební akademii ve velkém sále divadla, při níž také byly provedeny antické sochy a předvedeny národní tance. Ale již při akademii byl patrný mezi obecnstvem jakýsi neklid a bázeň z příštích dnů. Nálada byla stísněná.

Zatím co Němci a Rakušané, vedeni jsouce hrajdanáckými částmi Ukrajinské centrální rady, postupují již po silnicích i železnici na Gomel, Kyjev a Žitomír, opouští náš II. pluk v bojovním pořádku Berdičev a nastupuje dalekou cestu ke Kyjevu.

X

U ŠTÁBU I. DIVISE JOSEF BROŽ

K záložnímu praporu do Bobrujska dostal jsem se koncem července 1917. Krátký čas, než jsme sem dojeli, byl zde prof. Masaryk a baráky byly ještě ozdobeny chvojím a dekoracemi. Denně přicházely sem nové transporty dobrovolníků, jedni pěkně oblečení a s penězi, jiní otrhaní a zubožení. Na cvičení chodilo se dvakrát denně, velení bylo ruské. Důstojníci téměř šmahem byli ruští, nebo alespoň ruští Češi. Vedle lidí, kteří sem přišli z přesvědčení a byli si vědomi svých povinností, byly zde i »podvratné živly«. Někteří vyhýbali se cvičení, jiní běhali za prostitutkami a byli i takoví, kteří kradli. Ale těchto bylo malé procento a většina vystupovala proti nim, krátký prostředek byl ten, že dotyčný byl vyloučen a dopraven zpět do zajateckého tábora. Že zde vládla i »frajeřinka«, t. j. pyšnění s přešitými obleky, je samo sebou. Nejvíce vládly opět v řadách »podvratných živlů«. Záložní prapor byl přestěhován do Žitomiru; má 3. rota odjela 18. srpna.

V Žitomíru jsme byli ubytováni ve velké budově trestnice, vystavěné před válkou. Město je lepší, než Bobrujsk a chodilo zde volně spousta zajatců, zejména Maďarů. Zde ze

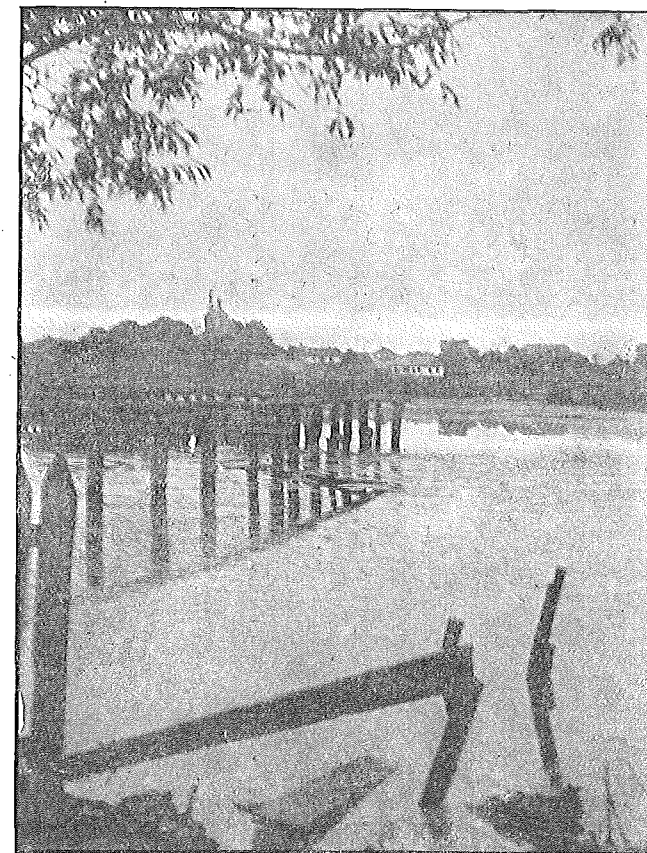
záložního praporu byl utvořen 1. čs. záložní pluk o 16 rotách. Dne 29. srpna byl velký »meeting«, na němž řečnili někteří důstojníci i členové plukovního zastupitelstva a sice o tom, jak zachovati se k vystoupení ruského generála Kornilova. Usneseno zachovati neutralitu.

Dne 2. září odjel jsem přes Berdičev do Polonnoje ke štábu 1. divise jako písař, ač jsem znal rusky sotva abecendu. Bylo nás 16. Ubytování jsme byli po barácích vždy po 2—4. Sám jsem bydlil u hospodáře dosti rozumného a gramotného Ukrajince s Ladislavem Hevrem, který smýšlel hodně bolševicky. V Polonnoje byl štáb 1. divise, v okolí rozloženy všechny 4 pluky a dělostřelectvo. Byl jsem naznačen jako písař do kanceláře štábu divise. Vládlo zde hodně nepořádku. Většina zaměstnaných lidí byli ruští Češi a o bratrství zde nebylo ani slechu. Jen samé »pane«, »Vy« atd. I někteří dobrovolci se tak navzájem titulovali.

Velitelem 1. divise byl plukovník Mamontov, náčelníkem štábu podpl. Vojcechovský, pobočníky podpor. Křížanovský, prap. Heler a Videlman. Poslední dva byli ruští Češi, o-

statní Rusové. Ve dne se mnoho nedělalo, za to v noci pracovalo se často do 11. hod. i déle i v neděli. Pobočníci dle starého ruského zvyku měli v tu dobu nejvíce práce. Mnozí chtěli jsme odejít k plukům, ale nepustili nás. K velké mé radosti — dostal jsem vyhásov, poněvadž s tím mým ruským psaním to bylo velmi špatné. Byl jsem rád, že jsem se odtud dostal. Ruské kanceláře byly prototypem zbytečné práce. Jedna věc se psala několikrát a vše trvalo věčně. V celé

blatský, ten později utekl s 200 rubly erárních peněz, když jel do Kyjeva nakupovat potřeby pro kancelář. Byl 10 let usazen v Rusku. Velitelem divisního vozatajstva byl por. Sepjatý, pobočníkem por. Raňjuk, oba Rusové. Písař Duha byl velmi oblíben u velitele a vládl v kanceláři neobmezeně. Byl to však člověk falešný a jeho jednání farizejské a obojaké. Na jedné straně šval vojáky proti důstojníkům, na druhé důstojníky proti vojákům.

Polonnoje.

Foto Památník Odboje.

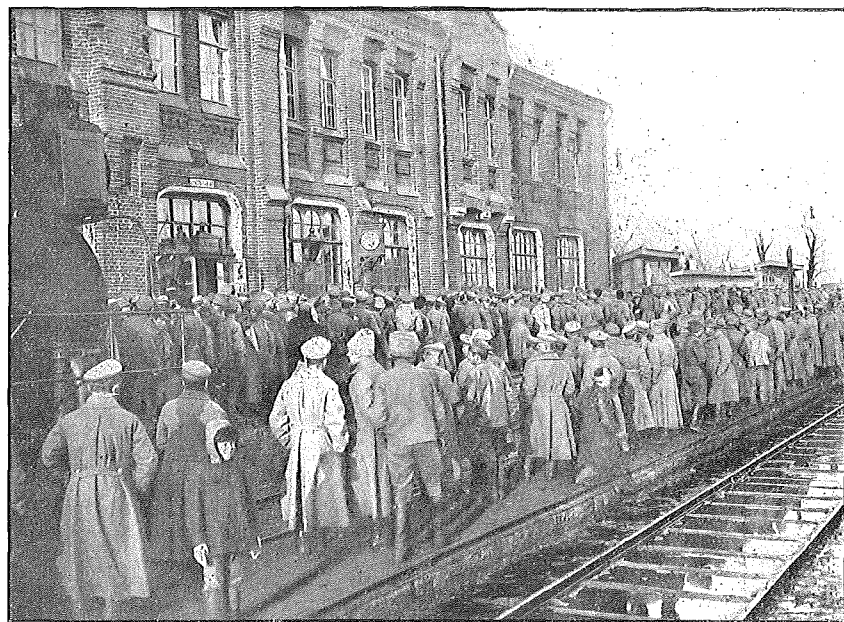
kanceláři neužívalo se archu papíru, většinou se psalo vše na osmerky.

V polovině září byl jsem přesazen od štábu divise — k divisnímu vozatajství ještě s třemi druhy. Hévr onemocněl a byl poslán do nemocnice. Vozatajstvo se právě formovalo a já byl přidělen do kanceláře. Zde vládli ruští Češi, jakýsi Duha a Pospíšil, oba desátníci. Kromě nich byl zde ještě Šulc, ale ten se o kancelář mnoho nestaral; byl stále na dovolené a jednoho dne — se už nevrátil. Z dobrovolníků tu byli ještě Stýblo, Hynek a Za-

Ruských Čechů již u pluku bylo velmi málo, mnoho jich vystoupilo z československého vojska a dalo se přeložit k ruským částem a ti, kteří byli zde, měli z toho velkou ulevárnu a dojnou krávu. Samé hlazení klik, strýčkování, samý švagr atd. V Polonnoje, nebo jak jsme po česku říkali v Polonném, byl také 259. ruský pěší pluk a každou chvíli byly zde výtržnosti, »bílení Židů« atd. Pluk byl již úplně zboljševisovaný. Nepořádky a občanská vojna na Rusi a zejména na Ukrajině, začaly doléhat i na nás.

Velitel divisiho vozatajstva, poručík Se-pjatý, odešel na delší dovolenou, z níž se již nevrátil. Prozatímním velitelem byl nazna-čen velitel 2. čety, praporčík K. Tento dů- stojník nosil nášivky podporučíka, ač nebyl ještě jmenován a měl za sebou různé hříchy, když ještě velel telefonnímu oddílu a štábu 1. divise. Vypravovalo se o něm, že zaopa- třil falešné dokumenty několika ruským Če- chům, kteří byli osvobozeni od vojenské služ- by. Za opatření dokumentů dal si prý zapla- tít. Za jeho »vlády« nebyl pořádek a vypa- dalo to tu jako u nepravidelné turecké armá- dy. Tak k vozatajstvu byla poslána partie

Berdičev, naše hudba na nádraží.

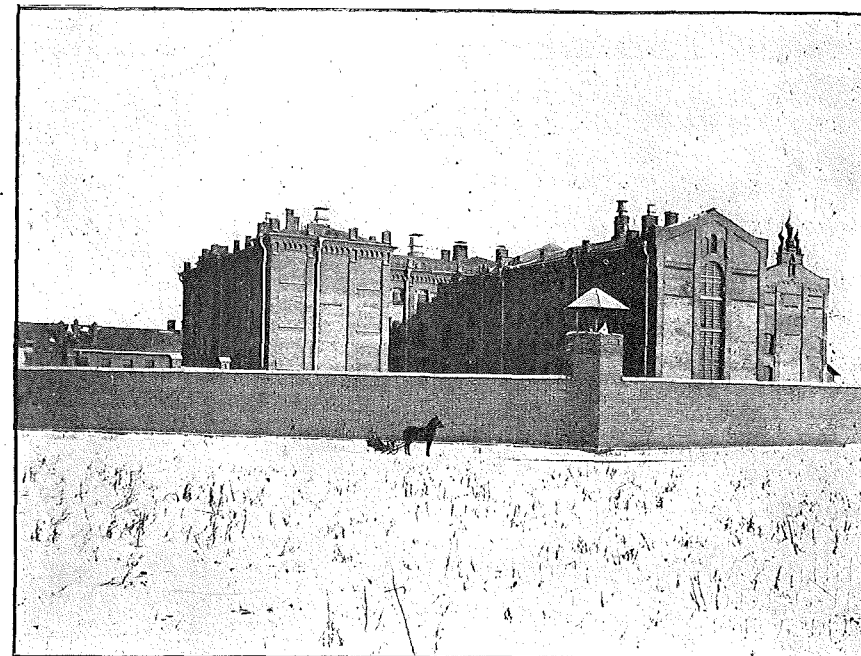
koní od ruských částí, které byly pak odtud odesílány k plukům nebo přiděleny k divisi- nímu vozatajstvu. Vozatajstvo bylo rozdě- leno na 5 čet a koní mělo být asi 500. Ruské části předávaly ty nejhorší koně, hlady zmo- řené a mnoho jich pošlo cestou. Koně ti byli drženi ve stáji na cihelně, vlastně pod kůl- nou, kde nebylo pro ně místo. Koně byli prostě puštěni pod širé nebe. Když je počí- tali, chybělo jich třeba 20. Nato vojáci vo- zatajstva se rozjeli do polí a chytli kde ja- kého koně a když je počítali, bylo jich zas o 5—7 více. Tu zase běhali do kanceláři mužící a stěžovali si, že jim sebrali jejich koně. Přespočetní koně byli pak puštěni.

Kupovati krmení pro koně měl na starosti jeden svobodník (Rus) a desátník (ruský Čech). Tito většinou byli stále opilí vodkou. Tak se stávalo, že koně nebyli krmeni někdy až 4 dny. Voják, který měl koně rád, kradl pro ně seno sám. Který byl líný, nestaral se o nic a koně za krátký čas se poroučeli. Pa- dali tak denně . . . Teprve později nastal trochu pořádek.

Rotné skladiště nebylo často v noci hlídá- no. Zde byl vinen šikovatel, ruský Čech. Byl to alkoholik. Někdy zapomněl i naznačit stráž- že, jindy je nekontroloval. Ruští Češi, určení na stráž, schovali se do baráků. Skladníky

byli také ruští Češi, rovněž i v hlavním di- visním skladu oděvů a zásob. Nemoha se déle dívat na toto turecké hospodářství, chtěl jsem odejít ke 4. pluku, ale musil jsem čekat, až dostanu služné, jež jsem měl dostat už za 4 měsíce. Dovolati se práva tehdy člo- věk nemohl, poněvadž ruští Češi byli zde usazeni pevně v sedle. Měli i vojenský ko- mitét v rukou. Předsedou výboru byl též ru- ský Čech Prošek. Ten byl všem pro blázny. Duha i Pospíšil se smíchy ohýbali, když ně- kdy přišel k nim do kanceláře.

Konečně jsem dostal peníze. Byl jsem na- značen písařem ke 4. četě, kde byl velitelem Rus Někrasov. Bylo to začátkem prosince.

Žitomir, bývalá věznice, v níž byly ubytovány naše oddíly. Foto Památník Odboje.

Byl jsem s dvěma ruskými Čechy na bytě u Poláků, kteří nás neměli rádi. Myslili si, aby voják seděl pořád jako slepice na bidýl- ku. Odstěhoval jsem se k židovi, kde byli ještě dva ruští Češi. 7. prosince plukovník Mamontov byl propuštěn z našeho vojska a velitelem naznačen opět Rus, generál-major Kolomenský. V tomto času bolševici uzavřeli mír v Brestu Litevském s Němci. My byli asi 100 km od fronty a viděli jsme rozvrat ruské armády, jak zemljačkové vodili koně, táhli povozky atd. z fronty a zde je prodá- vali. V Polonném byla střelba jak na frontě. Vojáci přinesli si domů pušky a stříleli bez- účelně aneb po vranách a psích — byl mír!

Pod dojmem rozvratu ruské fronty ruští Češi ukázali se podobnými jako ruští zemljač- kové. Někteří odešli přímo domů, jiní odchá- zeli »úřední cestou«. Totiž odcházeli domů na příkaz některého velitele doplňovacího velitelství. Tak odešli i moji tři spolubydliči: Rampas, Hýbler a Cimbal. Velitel 4. roty Někrasov, chtěl mě udělati desátníkem, ale praporčík K. jmenování nepotvrdil. Že prý písař není u roty do počtu. Ale v kanceláři jich bylo přespočetných plno. Někrasov ode- šel na dovolenou a již se nevrátil. K naší četě byl přidělen praporčík od 1. pluku Du- šek. Musel jsem dělat pořádek po skladníku

Rampasovi, což po dlouhé práci se mi po- dařilo. Praporčík naznačil nového skladníka Korfa. Praporčík K. předal velitelství voza- tajstva kapitánu H., který byl Rus. Byl utvo- řen nový rotný výbor a nastal trochu po- řádek. Krmiva bylo dost, ale byl nedostatek lidí. U čety bylo asi jen 18 lidí, z nichž jen asi 3 neměli jsme koně. Koní bylo přes 40 z původních 60. Zbytek padl hlady za dřívější »vlády« praporčíka K. Za bývalou sto- dolou měli pohřebiště. Zde byla hromada koster, jako když na Sahaře zasype kara- vanu písek. Koně se prostě pohodili, stáhla se jim kůže, která nasolená odvedla se do skladiště a mršiny ožrali psi a vrány. Nové lidi na doplnění nemohli jsme dostat, v čemž hlavní vinu měl praporčík K., jenž nežádal včas o doplněk.

V takovém stavu byli jsme před nástupem Němců do Ukrajiny. Dobrých koní na delší cestu neb do tahu bylo jen několik, ostatní byli mrchy, zmořené hlady.

Zmíniti se musím ještě o židech, kterých zde bylo plno. Byli to germanofilové a zrádci Ruska. Tito hráli vynikající roli co podvrat- ný živel. V Polonném byli jsme u nich na bytě, a tak jsem je blíže poznal. Často mě naváděli k prodeji erárních věcí, což jsem odmítl.

PROFESOR MASARYK U ČESKO-SLOVENSKÉ BRIGÁDY

KAREL POVOLNÝ

Jedním z nejvýznamnějších okamžiků Československé brigády byla návštěva pana presidenta T. G. Masaryka ve vsi Berezno. Bylo to v srpnu, kdy Československá brigáda byla soustředována v záloze na Ukrajině a reorganisována se v divisi. Když se roznesla zpráva, že prof. Masaryk přijede mezi československé vojsko, tu zmocnilo se všech vojáků vzrušení. Ve všech plucích začalo se debatovat a uvažovat, jak nejlépe uvítati tohoto muže, který byl skutečnou páteří celého našeho odboje za hranicemi. Přítomnost prof. Masaryka zejména v Rusku dodávala všem jisté důvěry a sebevědomí. Masaryk byl jakousi legendární osobou, kterou znal málokterý z dobrovolců, a přece jen v ni věřil. Nyní zmocnila se všech zvědavost, spatřiti a poznati tohoto svého vůdce, slyšeti zvuk jeho hlasu, hostiti ho ve svém středu.

Prvý pluk byl tehdy umístěn v Berezné a okolí, druhý pluk ve Velké Novoselici a třetí v Treskyni. Přirozeně, že každý pluk se snažil, aby prof. Masaryk byl ubytován v jeho

středu po dobu své návštěvy u brigády. Toto štěstí připadlo však 1. pluku, což způsobilo bolestné zklamání a závist u druhých pluků. Ale bratrství vojáků zahlušilo tyto pocity a brzy se v Berezně děly chvatné přípravy k uvítání prof. Masaryka. Štáb pluku byl ubytován v zámku hraběnky Komorovské a tam byl připraven i byt pana presidenta, který hraběnka pro ten účel přepustila. Přiblížil se 17. srpen 1917.

Na nádraží očekávala prof. Masaryka čestná rota 1. pluku, plukovník Mamontov a důstojníci štábu. Byla zlá nepohoda a cesty rozmoklé. Když přijel vlak s prof. Masarykem, byl uvítán a autem odvezen do zámku v Berezně. Cesta byla mizerná a třáslí jsme se co chvíli strachem, aby auto v některém výmolu se nepřevrátilo. Profesora Masaryka přivítal na terase vily jménem 1. pluku por. Husák a představitel za důstojníky. Prof. Masaryk setrval jen krátkou dobu v kruhu důstojníků a jsa unaven jízdu, odebral se hrzav na odpočinek. Večer ztrávil však ve

Berezno, vesnická idyla.

štábu pluku. O umělecký program večera postaral se pěvecký sbor pluku a kapelník pluku David, který hrál na klavír české skladby. Prof. Masaryk byl velmi spokojen v kruhu svých důstojníků, vyptával se na to i ono a okouzil všechny svou srdečností.

Druhý den, 18. srpna, shromáždily se všechny tři pluky brigády i s ruským dělostřelectvem, které bylo brigádě přiděleno, na prostranné louce za vesnicí. Vpředu byla improvizována tribuna, kol níž shromáždili

Po přehlídce vystoupil profesor Masaryk na tribunu, kde proslovil onu známou řeč, jež byla uveřejněna pak v »Čechoslováku« a je pojata také v knížce »Masaryk a revoluční armáda«, vydané v r. 1922 leg. nakladatelstvím »Čin«. Byl to čtvrtý projev Masarykův k vojsku, čítáme-li k jeho řeči v Borispoli a Dárnici, kde mluvil k zajatcům, i velký jeho projev na nádvoří mohutné kyjevské universitní budovy, kde dne 1. srpna

V Berezně.

se četní hosté, zástupce ruských Čechů i ruských vojenských částí. O 10. hod. za zvuků české národní hymny, hrané hudbou 1. pluku, přijížděl prof. Masaryk s členy ONR. a vykonal přehlídku pluků i dělostřelectva, rozestavených v pozoru po celé louce. Řady byly vzorně vyrovnány a přehlídka svou ukázněností a vzezřením i chováním vojska vzbudila nelíčený obdiv u ruských hostí. Profesor Masaryk, který vykonal přehlídku s kloboukem v ruce, úsměvem projevoval své uspokojení.

mluvil k shromážděným tam vojákům i masám zajatců a kyjevských Čechoslováků.

Jeho řeč zapůsobila mocně na všechny vojáky a byla pak dlouho ještě předmětem přemýšlení i úvah.

Po řeči prof. Masaryka procházela celá brigáda parádním krokem před svým vůdcem a jeho průvodcem, čímž oficiálně brigádní slavnost byla zakončena. Jednotlivé pluky rozešly se pak opět do svých ubikací.

První pluk uspořádal pak prof. Masarykovi oběd, při němž koncertovala hudba 1.

pluku i pěvecký sbor. Byl to vlastně oběd i večere zároveň. Prof. Masaryk za pěkného večera dlouho besedoval s důstojníky pluků a vyptával se na nedostatky i přání. Zatím vojáci rozložili se v sadě a naslouchali hudbě a zpěvům. Byl to snad nejkrásnější večer 1. pluku na Ukrajině.

Druhého dne prof. Masaryk započal své objíždky druhých pluků, aby vyslechl přání i bolesti, které nás tížily a svým slovem vлил důvěry a nových sil do našich srdcí. Vojáci čsl. brigády jistě vzpomínají těchto dnů, kdy mezi nimi dlel jich milovaný vůdce, požívající neobmezené důvěry.

X U 5. PLUKU VOTJĚCH DUDÁK

V B o r i s p o l u. V prvních dnech měsíce srpna 1917 přijeli jsme do Borispolu. 5. srpna v pátek byli jsme zapsáni ve soorném punktě a uvedeni do jedné zemljanky. 8. srpna nás rozdělovali. Naše celá parta z Kuzněcka přidělena byla k 8. rotě 5. pluku, kde byl velitelem podporučík Hadrava, rodem z Brna. hodný to člověk. Začali jsme ihned v rotě vesele cvičit. Za tři dny však vybírali mužstvo od rot ke strojním puškám a přihlásil jsem se také. Byli jsme pak převedeni do jiné zemljanky, dostali jsme nové americké strojní pušky system »Kolta« a začali jsme se začouvat. Velitel komandy, podpor. Alexandr, určil mne za kaptenarmusa, skladníka a mou povinností bylo opatřovati hlavně chleba pro mužstvo. Odpoledne jsem musil cvičit s ostatními.

Začátkem září bylo zřízeno u naší komandy ještě jedno oddělení, které dostalo strojní pušky »Maksim«. Bylo jich 92 a dostali vlastní zemljanku. Nás bylo i s důstojníky 107. Kromě podpor. Alexandra byli u nás ještě prap. Novák a prap. Janota. Dostali jsme také 30 koní, s nimiž přibýlo nám sice práce, ale bylo i veseleji. Nemusili jsme sami nosit kulometry a jezdili jsme nyní s koňmi pro chleba. Kuchyně byla až na dolním konci a vařilo se v ní pro celý pátý pluk. Každá rota bydlila v jedné zemljance, které byly velmi pěkně vyzdobeny. Na naši zemljance byla z drnu vyložena silueta »Hradčan« a nápis »Kde domov můj«. Z dálky se to nádherně vyjímalo. Velitelem pluku byl pluk. Kanjukov. Plukovní hudba hrála pěkně a chodila často vítat na nádraží nové dobrovolce, kteří musili projít zdejším »Sborným

punktem«, aby pak teprve byli rozdělováni k 5., 6., 7. a 8. pluku. Šestý pluk byl v Pirjatině, 7. v Berezanech a 8. v Baryševce.

N á v š t ě v a F r a n c o u z ů. Naši fotbalisté si pozvali z Kyjeva fotbalové mužstvo Francouzů, s nimiž sehráli zápas. Byla to pro nás dne 11. září slavná neděle. Hned ráno se upravovalo místo na cvičišti, vozil se čistý písek, zasypávaly jámy a upravoval terén a stavěly branky. Hudba čekala na nádraží a po uvítání doprovázela hosty na cvičiště. Bylo jich celkem 15 a jeden z nich byl důstojník. Naši fotbalisté stáli už připraveni na cvičišti a když Francouzi vstoupili na hřiště, hudba zahrála »Marseillaisu« a pak »Kde domov můj«. Všichni stáli jsme v pozoru. Pak sehrán byl match, jehož průběh byl se zájmem sledován. Naši hoši ukázali velkou vyspělost v této hře a hráli si s Francouzi jako kočka s myši. Zdařené výkony obou stran byly odměňovány potleskem. Výsledek byl ten, že naši dali Francouzům 12 goalů a ti si ani nestřelili.

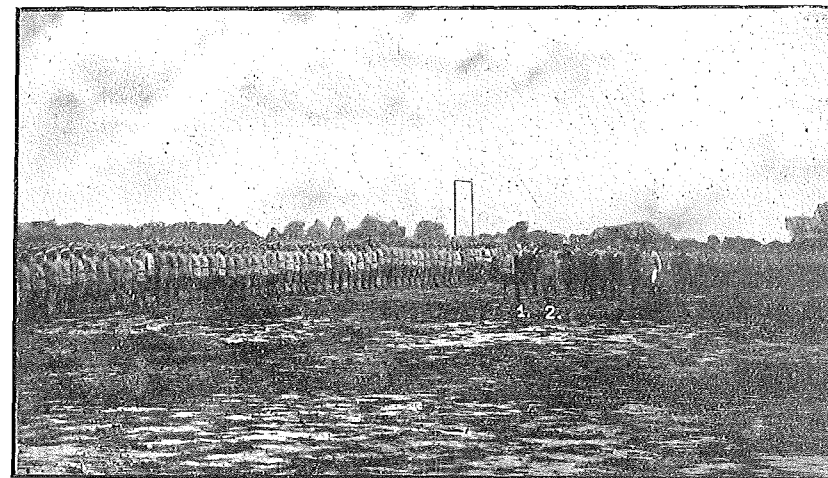
Po hře shromáždili jsme se okolo postavené tribuny, z níž jeden z halvů měl krátký proslov k hostům ve francouzském jazyku, načež jeden Francouz mu poděkoval. Volání »Vive la France« a »Vive la Tchèque« nebralo konce. Nejvíce ovšem hřmělo naše hromové »Na zdar!« Nato šli Francouzové na oběd. Naši hoši zvedli je na ruce a nesli do »Treppovy vily«, kde pořádán byl pro ně slavnostní oběd. Odpoledne bylo v zahradě uspořádáno divadlo, kterého se zúčastnili i francouzští hosté a místní obyvatelstvo. Večer vyprovázal skoro celý pluk s hudbou hosty na nádraží. Francouzi děkovali srdečně

za přijetí a slibovali, že nikdy na Čechy nezapomenou a budou se všemožně starat, aby udrželi s námi styky. V ten den jsme viděli, že nejsme tak docela opuštěni, jak se nám zdálo, ale že máme mocné spojení.

S l a v n o s t n a d e n s v. V á c l a v a. Dne 28. září konala se u nás velká slavnost svatováclavská. Celý týden konaly se k ní přípravy. Zemljanky se slavnostně vyzdobovaly a každá rota nebo komanda hleděla předčítí jinou. Byly to pravé závody. Na cvičišti byla vystrojena nová tribuna a kol do kola sedadla. Již dopoledne pořádaly se atletické závody a fotbalový zápas s mužstvem belgicko-francouzským. Naši ukazovali lví sílu a nepřemožitelnost. Odpoledne konalo se

stům nemilosrdně do očí prach a písek, mnohdy právě v okamžiku nejlepších výkonů. Byla to slavnost, která dokumentovala fyzickou kulturu a vojenskou zdatnost našich českých chlapců. Byly to radostné okamžiky družného a zdravého veselí a upřímné nálady. Byl to zároveň den sbratření franko-belgicko-rumunsko-československého. Večer na nádraží neumlkalo provolávání slávy a zdaru všem návštěvníkům.

Z a b o j ů m e z i U k r a j i n c i a b o l š e v i k y. Revoluční rozvrat v Rusku kráčel milovými kroky. Došlo k záhadnému vystoupení generála Kornilova, k svržení Kerenského vlády a bolševické revoluci v Petrohradě a konečně k zmatkům na Ukrajině.

Přehlídka vojsk prof. Masarykem (1) a gen. Cervinkou (2) v Borispolu.

cvičení vojska a nakonec sokolská prostná. Ve vzpomínkách viděli jsme se v matičce Praze na sokolském sletě.

Po cvičení pronesl kapitán Voska, delegát amerických Čechoslováků, řeč o tom, jak pracovala a dosud pracuje pro nás československá Amerika, jakou ohromnou službu vykonaly Spojené státy spojencům a tím i naší věci. Z jeho slov opět jsme pocítili vědomí, že nejsme sami a že s námi stojí nejen národ ve vlasti, ale i mocná, energická a nadšená větve československá v Americe, ba celé Spojené státy. Musím však také pochváliti zdařilé výkony našeho pěveckého sboru a plukovní hudby.

Celá slavnost měla pěkný a srdečný průběh, nehledě na strašný vítr, který metal ho-

Okolnost, že náš II. pluk byl nezodpovědnými kruhy vtažen do vnitřních sporů v ruské domácnosti a povolán do Kyjeva, způsobil nám mnoho nepřátel na Ukrajině. Byli proti nám Ukrajinci i bolševici. S počátku se domnívali, že jsem proti nim, pak nedovedli chápat naši neutralitu. Docházelo k různým konfliktům, naši dobrovolci byli chytáni na nádražích, vytahováni z vlaků, odzbrojováni, arestováni. Dokonce se proslýchalo, že nám Ukrajinci chtějí odebrat i artilerii a náš pluk byl vyzván k její obraně. Nejhůře bylo v Dárnici. Tam bylo shromážděno mnoho desertérů z fronty, ozbrojených, ale z nás měli přece strach. Okolo celé Dárnice, z Borispolské strany, stavěli dokonce zákopy, neboť kdosi jim namluvil, že na ně potáhneme.

Skupina důstojníků s prof. Masarykem a gen. Červinkou v Borispolu.

U nás v Borispolu byla velmi bojovná nálada. Byli jsme skutečně na všechno připraveni. Mezitím se však vše urovnalo, hlavně ovšem moudrostí prof. Masaryka, byla prohlášena naprostá neutralita a uzavřena smlouva s Centrální ukrajinskou radou. Ačkoliv naše styky pak byly dobré a zejména se zásobováním nečiněny nám z její strany obtíže, na Ukrajině nás už rádi neměli.

Jiráskův »Emigrant«. Jedna zemljanka v Borispolu byla určena výhradně pro pořádání divadel a zábav. Zde pořádaly se různé koncerty, divadla, přednášky a kabarety. V této zemljance jsme také začátkem vánoc svolali velký »meeting«. Jednalo se na něm o ožehavé otázky, totiž o citelném nedostatku chleba, který jsme už po kolik dnů nedostali. Bylo usneseno tlumočiti hlas hladovícího lidu našemu tatíčkovi Masarykovi. I o takové věci měl se starat! Skutečně byla vyslána deputace do Kyjeva a výsledek byl, že hned druhý den přijel z Kyjeva nákladní automobil, plný chleba.

Na vánoce, právě o Štědrý večer, sehráli jsme Jiráskovo drama »Emigrant« a docílili jsme velmi slušného úspěch. Divadelní zemljanka byla nabita a divadlo muselo se 2krát opakovat. O všechna tři představení divadlo bylo plné. Byli dokonce přítomni dva hosté od Národní rady z Kyjeva, nový plukovník a mnoho civilního obecnstva z Borispolu.

Nejvíce upoutal a dojal diváky obraz »Štědrý večer«. Znázorňoval okamžik, jak rodina sedí u vánočního stromku, když v tom vrací se otec z války domů. Byl to tklivý obraz, který při zvucích naší národní hymny každého dojal až k slzám. Po předvedení tohoto živého obrazu, začalo představení. Hrál jsem sám starého Kudrnu. Nejlépe hrál prap. Bělohorský v úloze emigranta Peška a pak bratr Sejček v úloze jeho dcery Lenorky. Všichni diváci byli uchváteni. Čistý výnos divadla, který převyšoval 300 rublů, jsme zaslali do Kyjeva na invalidní fond. Bratři od 11. roty a kulometné komandy »Maksim«, kteří před námi také hráli divadlo, záviděli nám tento úspěch.

Na Sylvestra jsme si pozvali hudbu a pořádali zábavu v naší zemljance. V zimě nebylo možno v zemljankách vydržeti zimou. Dříví jsme neměli a tak bylo žádáno, aby pluk byl přestěhován někam do kasáren.

Stěhování na zimní byty. První odejel I. prapor. Měli jsme býti umístěni po vesnicích dále k Poltavě, asi 80 verst od Borispolu. Bratři, kteří šli napřed jako ubytovatelé, však se vrátili s nepořízenou. Vesnické komitety nás nechtěly nikde přijmout. Teprve na zakročení Centrální ukrajinské rady nastal pořádek. Naše komanda se stěhovala již za plného sněhu do osamělého dvora, nedaleko vesnice Mečet. Byl to rozsáhlý dvůr. Hoši byli umístěni ve velké míst-

nosti, kde dříve bydleli zajatci, konírny byly teplé, sena i píce dost. Žili jsme zde dobře, mouky dalo se koupiti dost a tak se pekly vánočky a vařily knedlíky jako doma. Koncem ledna jsme sehráli v nedaleké vesnici Chomovštíně divadlo, při němž účinkovala naše hudba. Po divadle se tancovalo. Druhý den nám sedláci přivezli plné saně bílého

chleba a slaniny, o což jsme se s muzikanty bratrsky rozdělili.

Brzy však stahovaly se nad Ukrajinou mraky bratrovražedné vojny a schylovalo se k okupaci Ukrajiny Němci, jež si Centrální ukrajinská rada povolala na pomoc. S tím nastal okamžik nového našeho stěhování se, tentokrát již definitivního z Ukrajiny.

X

U 6. HANÁCKÉHO PLUKU FRANTIŠEK BOUŠKA

V druhé polovici listopadu 1917 přijel jsem do Borispolu z jihu Ruska do armády. K 5. pluku už nepřijímali, tak jsem se přihlásil k 6. pluku a dne 18. listopadu odejel do Baryševky, kde byl umístěn 8. pluk a pak přes Grebjonku do Pirjatina. Je to dosti čisté, útulné městečko, sestávající z hlavní ulice, kde byly kamenné chodničky a ulic menších s obvyklými dřevěnými chodničky po stranách. Obchody byly vesměs v židovských rukou a také valná část obyvatelstva byla židovská. Ubytování jsme byli v kasárnách, t. j. v újezdni tůrmě, jednopatrové to kamenné budově, jejíž dvůr byl ohrazen kamennou zdí a která sloužila za vězení před válkou.

Prvé dny nedělali jsme nic, poněvadž jsme nedostali dosud stejnokroj, ani řádnou obuv. V té době rojily se nejdivočejší pověsti a přicházely zprávy o jednání o mír na západě a o útěku generála Kornilova z bolševického vězení na Don. Dne 21. listopadu měla se konati v kinematografu »Rekord« plukovní přednáška. Ta se však změnila ve schůzi stoupenců strany sociálně demokratické. Šli na ni všichni bratři, bez rozdílu politického smýšlení. Referovati měl bratr Vaníček, ale referoval »soudruh« Vaníček o událostech v Kyjevě, kde tehdy se organisovali socialisté a vydávali časopis »Svobodu« proti naší akci. Právě svolávali do Kyjeva sjezd soc. demokracie. Na této schůzi bylo zjevno, jak do druhdy bratrské armády, v níž dosud nebylo třídních, ani politických rozdílů, pomalu vniká politická agitace, jež hrozila poškoditi jednotu naší zahraniční akce. Schůze vyzněla

tehdy proti tříštění a byli zvoleni 4 delegáti, kteří se měli vypraviti do Kyjeva a upozorniti na škodlivost počínání kruhů kol »Svobody«.

Mezi vojáky vypukly osýpky, a tak jsme se museli vystěhovat z »tůrmy« do starých zemljanek, které byly mnohem hůře vypraveny, než v Borispolu. Budova věznic byla celá vybilena, podlahy vymyty a desinfikovány. Obvyklou večerní zábavou byla návštěva kinematografu, který měl z nás pěkné obchody. Dříve hrával dvakrát týdně, nyní dvakrát denně.

Prohlášení Ukrajinské republiky.

V neděli 25. listopadu odbyvalo se v městě slavnostní prohlášení ukrajinské republiky. Ke slavnosti byl pozván i náš pluk, zúčastnili jsme se jí však pouze neoficiálně jako diváci. Na náměstí za »tůrmou« konala se slavnost s táborem lidu. Nejprve vyšlo z blízké cerkve procesí s různými prapory, ukrajinskými hesly na žerdích a s obrazem ukrajinského známého básníka Ševčenka a s třemi popy v čele. Pozpívali si trochu »Hospodi pomiluj« a vrátili se opět zpět do cerkve. Pak přišla hrstka židů se svými fanglemi a trochu občanů. Mluvílo na táboru několik řečníků, ale div, že se při tom nepohádali. Mluvil totiž každý za jinou stranu a skupinu. Na táboru mohlo snad býti nejvýše 250—300 místních občanů, několikeronásobný počet byl našich zvědavých bratří. Celkový dojem z celé slavnosti pro nás byl ubohý. Bylo vidět, jak mezi místním obyvatelstvem je vlastně malý zájem

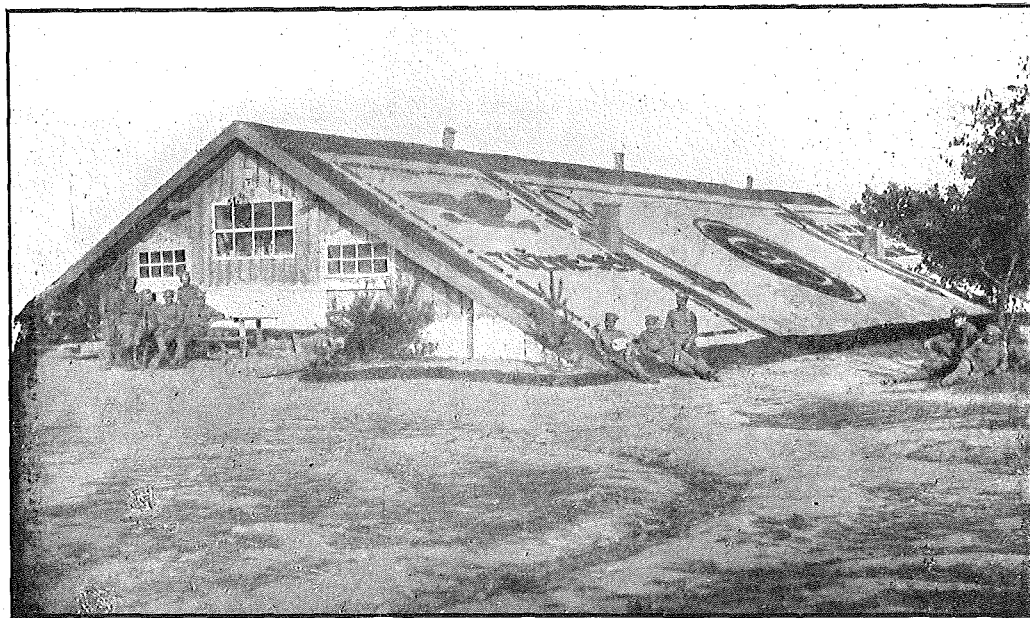
o ukrajinskou republiku, jak mezi ním vládne neinformovanost a nejistota. Mimoděk jsme si představovali, jak asi jinak bude vypadati jednou u nás oslava »Republiky«.

Je 1. prosince, padá sníh a my stále ještě nemáme uniformy a jsme téměř bosí. Zástupci našeho vojska shání potřebné věci, ale marně. Jestliže konečně něco někde sehnali, není opět vagonů k dopravě a doprava je nebezpečná. Nějaký komitét na stanici neb v městě si vzpomene a prostě vše, co se podařilo sehnat — rekviruje. Vládne ten, kdo má tvrdou pěst! Vrchní velitel ruské armády, generál Duchonin, náš příznivec, byl na

Naše rota začala cvičiti sokolské cviky v sále u vojenského náčelníka, kde bylo nějaké nářadí. Zlou krev v ty dny udělal mezi bratry rozkaz plukovníka Červinky o zostření disciplíny, salutování atd. Vidělo se v tom právě v této době revolučního uvolnění, nové zavádění starého »carského« režimu. A v demokratické naší armádě volalo se po »více bratrství«, než po salutování a disciplině.

Vánoce 1917.

Konečně dovezli obleky, botky, ale žádné pláště. A kromě toho — 2 miliony patron

Baryševka, zemljanka 1. roty 8. pluku.

frontě zavražděn a jeho nástupcem se stal — praporčík Krylenko. Měl lehký »strategický« úkol — uzavřít co možná nejdříve mír s Němci, skončit vojnu. Bylo jasno, že Rusko je vyřazeno z řad spojenců. 6. prosince byla na chodbě schůze roty, na níž podává nám zprávu o situaci člen plukovního komitétu bratr Just. Mluvílo se o nutném odchodu z Ukrajiny, uzavrou-li bolševici mír a o snahách o té věci, které uskutečňuje prof. Masaryk a naše vedení. Důvěra v moudrost Masarykovu byla v nás skálopevná. Charakteristickým bylo, že hned po této důležité schůzi, ohlásili jsme »mikulášskou zábavu« na chodbě.

pro pluk. Dosud bylo u roty průměrně 15 patron na muže. Teď už se nemusíme bát nikoho. Je mráz, Ruskem se šíří chaos. Vánoční svátky zahájeny velkým koncertem plukovní hudby. První koncert je pro ruské obecnostvo, návštěva obrovská. V neděli 23. prosince věneček v gymnasiu. Výnos obou podniků 4000 rublů věnován na plukovní hudební nástroje. Týž den dopoledne byla přehlídka pluku divisionérem gen. Podhájským. Dostali jsme »polůčku« na vánoce. Střelec měl v našem vojsku měsíčně 5 rublů, z toho se platilo 10 kop. na invalidní fond, 10 kop. národní daně, 10 kop. plukovnímu a 10 kop. rotnému výboru. Zbývalo mu tedy 4 ruble

60 kopějek. K tomu se ještě vyplácelo za nevyfasované věci, jako na př. za mýdlo — takže střelec dostával celkem asi 6.50—7 rublů měsíčně v té době.

Štědrý večer... Rotný výbor se naň náležitě připravil. K hovězimu masu koupeno ještě vepřové, a pekly se vánočky, takže každý z roty dostal svou. K večerní kávě se pekly buchty s mákem. Lepily se řetězy a ozdoby na vánoční stromek. Na chodbě stavělo se jeviště a opona se sešila z celt, kterými se zakryly také schody, aby bylo teplo. Chodba se dekorovala guirlandami z chvoji, a proti schodům byl zavěšen obraz prof. Ma-

provolává nám »těploje na zdar«. Plukovník má otce Čecha, generála, ale česky dosud neumí, jen několik slov. Po jeho odchodu následovaly kuplety a výstupy. O půl 3. končil program a načalo se pivo, které bylo právě dovezeno. Jeli proň 2 bratři do Břežan asi 80 verst daleko. Na cestě byli plné tři dny, a přivezli bečku asi 120 litrů. Každý čekal netrpělivě na tu svou trochu, ale zklamal se. Nestálo za mnoho... A pak bylo veselí a tanec až do bílého rána.

O Boží hod opakoval se koncert pro mužstvo. Návštěva byla obrovská. Prvně vystupuje naše plukovní 64členná hudba, opatřená

Pirjatín, roty jdou pro oběd.

saryka, kreslený brem Fleitingrem. Večer nejprve byl rozsvícen stromek, zapívala se hymna »Kde domov můj«, načež byla večere: guláš s knedlíkem a černá káva. Důstojníci večereli u svých čet. Pak byly rozdávány dárky. Rota sebrala 100 rublů na dárky pro důstojníky, oni dali mužstvu jablka, cigarety a sirky. Pak začal vlastní program.

Velitel roty podporučík Váňa měl slavnostní vánoční proslov. Pěvecký sbor roty za vedení br. podporučíka Pokorného přednesl »U boj« a »Bývali Čechové.« Rotná hudba (housle, basa a flétna) vyplňovaly pausy. Mezitím přišel k nám i plukovník Červinka a přál nám veselé svátky, abychom příští už slavili doma ve svobodné vlasti a

všemi moderními nástroji. Jak dlouho jsme neslyšeli takovou hudbu. Účinkoval i smyčcový kvartet, pěvecký plukovní sbor a virtuos na housle br. Vorel, který byl miláčkem zdejšího, zejména ženského obyvatelstva. Odpoledne jsme se dali fotografovat pod vánočním stromkem. 26. a 27. prosince opakován koncert pro mužstvo. Na řece zřídili jsme si kluziště, na němž koncertovala hudba.

Na Sylvestra jsme se připravili ještě důkladněji než na vánoce. Koupili jsme za 100 rublů prase, celý den se peklo do bufetu. Pivo bylo opět objednáno. K večeri byly domácí jaterničky po 20 kopějkách. Na chodbě opět byly výstupy, hudba a zpěv. Přišel

k nám nový komik br. Šidlo z Prostějova, a br. praporčík Sucharda. Zvláště bohaté bylo buffet, cukrářské a pekařské výrobky br. Sterzingra šly na dračku. Po půlnoční scéně měl novoroční pozdrav bratr šikovatel Just. Pivo hoši přivezli právě po ukončení programu, a hned jsme se do něho dali. Tancovalo se až do rána.

Nový rok jsme tedy zahajovali tancem a veselím. Všichni jsme čekali, že nám přinese návrat domů a svobodu. Vojna už nemůže přece dlouho trvat, neboť Německo i Rakousko je již vyčerpáno a je tam hlad. V Rusku Krylenko chce však organisovat novou dobrovolnou armádu proti Německu. Vyjednávání a mír se prý nedaří. Obnoví-li se zde fronta, dlouho-li může Německo vzdorovat? Po našem Novém roce přišly opět ruské svátky, a tak nám trvaly naše prázdniny skoro 14 dnů. 6. ledna pořádala naše rota v Rekordě velký kabaret. Celý program obstarali 2 bratři: prap. Sucharda a bratr Šidlo. Věci staré, některé ale i úplně nové, vzbudily bouřlivé veselí mezi bratry. Účinkovala i plukovní hudba. Kabaret byl pouze pro dobrovolce, vstupné 50 kop. Výtěžek nebyl valný, stejně jako z vánoční zábavy. Deficit byl asi 400 rublů. Financoval jsem to já ze svých úspor, jež jsem si přivezl ze zajetí.

16. ledna došla zpráva z Čech o prohlášení naší samostatnosti poslanci v Čechách. Nechtěli jsme ani věřit, ale nadšení bylo ohromné. Věděli jsme, že naše akce, je-li na tom něco pravdy, je podporována i doma. V Kyjevě počal vycházet »Československý deník«, orgán Odbočky Nár. rady v Rusku. Redaktorem byl Bohdan Pavlů. V ruských novinách je chaos, a budeme tedy dobře informováni. Začalo cvičení »údernické metody«. Fantastické zprávy se rojí jedna, po druhé. V Čechách je prý revoluce. Bolševici zabírají pomalu celou Rus. Ukrajíně i Donu vyhlásili vojnu. Bolševická vojska postupují po tratích, zabrali už Charkov, Jekatěrinoslav a Poltavu. Ukrajinci však nekladou vážného odporu. U Bachmače, 120 verst od nás, stojí proti sobě. Je to důležitá uzlová stanice. V noci je slyšet dunění děl. Debatovalo se o tom, co bude s námi. Doufalo se v diploma-

tickou moudrost Masarykovu a našeho vedení.

Ve schůzi plukovního komitétu bylo usneseno zvoliti delegáty, kteří by v pádu potřeby s bolševiky vyjednávali. Mezi nimi i náš rotný prapor. Váno. Bolševici záhy ocitli se již v Grebjonce. Naše delegace, za vedení štabskapitána Čehovského, v noci odejela vyjednávat. Byli jsme rozčileni, co bude dál. Delegace se ráno vrátila a svolán plukovní komitét. Bratr Just podával nám referát. Naše deputace byla vřídne přijata velitelem bolševických vojsk pluk. Muravjevem. Deputace mu sdělila, že se nebudeme míchat do vnitřních ruských záležitostí, ale odzbrojit, že se též nedáme. Muravjev prý prohlásil, že zná Čechoslováky ze zborovského nástupu, že si nás váží a že nic proti nám nepodnikne. Přál si jen 3 rukojmí na 2 dny, kdy bude projíždět jeho vojsko, na záruku, že nic nepodnikneme. Také slíbil, že se nám postará o oděv i ostatní potřeby a potraviny a telegrafoval prý dokonce Krylenkovi, aby nám poslal nějaké peníze.

To bylo víc než se čekalo. Na bolševiky asi působila hlavně bázeň z naší disciplinované armády. Týž den byli vysláni rukojmí a hned začalo projíždět bolševické vojsko Pirjatinem. Z našich řad na nádraží byli vysílání zvědové, převlečení do civilu, abychom byli o všem informováni. 5. pluk se přestěhoval z Borispolu do vesnice kol Grebjonky a zavedli jsme s ním koňskou t. zv. létací poštu. Dozvěděli jsme se, že náš 7. a 8. pluk už byl přemístěn prý do Kyjeva. Na nádraží docházelo však přece jen ke konfliktům. Velitelé bolševických ešelonů byli toho mínění, že jsou svými pány a nemusí nikoho poslouchat, ani svých nadřízených a každý chtěl rozhodovat podle svého. Na nádraží byl násilím odzbrojen náš důstojník. Při pohřbu zabitého milicionéra odzbrojení naši dva bratři od »konné rozvědky«, vzali jim šavle. Zbraně ovšem byly jim pak vráceny, ale postižení byli sami vinní, neboť byl vydán příkaz nevycházeti se zbraní na ulici bez nutné potřeby. Na nádraží areštovali bolševici 3 naše bratry z nemocnice. To vyvolalo už mezi námi pobouření a nařízena pohotovost a rozděleny patrony. Začalo hlídkování mě-

stem. Nedaleko naší »turmy« chyceno 6 bolševiků, pokoušejících se vydírat. Prostředníka dělal vždy místní sovět dělnických deputátů. Na nádraží dokonce začali bolševici střílet, ale tu již měli hlídky hoši z poddůstojnické školy. Rozvinuli se v řetěz a bolševici dali se hned do křiku: »Tovaryšči, něnada streljat.« Šlo se vyjednávat . . . Celý den byl kritický a rozčilující. Poznali však, že s námi žertovat nesmí a byl pokoj. Večer už se s námi brátrili.

Začali jsme cvičit na sokolskou akademii, která se chystala v »Rekordě«. Také jsme měli školu o kulometech. Bolševici zabrali už téměř celou Ukrajinu, Ukrajinci bojují špatně. Jen »hajdamáci« se trochu drží. 2. února byla uspořádána přece Akademie, poněvadž se trochu nálada uklidnila. Úspěch byl ohromný. Cvičena srbská prostná, petrohradská devítka, hra na koničky (místní děvčátka), tanec »námořníček«, hudba, škola zápasů, skupiny atd. Zúčastnili se i bolševici z ešelonu, stojícího na nádraží a hrozně se jim to líbilo. 3. února se akademie opakovala a v pondělí po třetí. Akademie vynesla 3000 rublů, kterýžto obnos odevzdán na invalidní fond.

Za československo-bolševické vlády v Pirjatině.

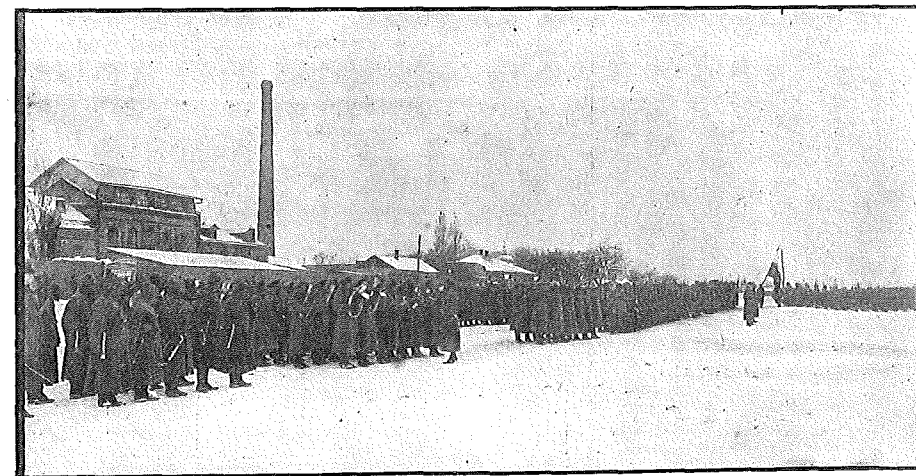
V Pirjatině ustavil se revoluční komitét z bolševiků a zástupců našeho vojska, který vzal správu města do svých rukou a dbal o pořádek. V Pirjatině zůstal bolševický ko-

mandant Klimenko a navázány s bolševiky styky, přes to, že nám celkem byly směšné. Byli to ponejvíce mladí chlapci, někteří dokonce 14letí. Dospělých bylo málo. Všichni chodili po zuby ozbrojeni: pušku, revolver, dlouhou šavli, několik bomb u pasu. Šel by z nich strach, kdybychom je už neznali. Mezi nimi a našimi hochy začaly obchody: vyměňovaly se »šinely« (pláště) a blúzy. Naši hoši měli šinely už staré a chatrné, ale pěkně přešité a s knoflíky! A to se bolševikům náramně líbilo a dávali rádi svůj zcela nový plášť za náš starý a ještě přidali 10—20 rublů. A u nás o peníze bylo zle.

Bolševický komandant Klimenko se měl vyslovit, že musí »vykačát« (vypumpovat) z místních židů půl milionu. Mezi židy byl z toho velký strach. »Československý deník« přináší zprávu o útěku ukrajinské Centrální rady do Lvova. Je nutno se připravit na příchod Němců. Bolševici nejsou schopni odporu, tož asi odjedeme do Francie. Ale kudy?

Dne 9. února byl v noci poplach. Rozšířila se zpráva, že byl zastřelen v noční kavárně »Petrohrad« jeden z našich bratří. Zatahujeme leče. V kavárně byl nalezen skutečně ubitý náš plukovní puškař — Rus. Zastřelil ho ze žárlivosti jeho přítel, technik ze zemské úpravy. Po dlouhém hledání byl nalezen v kanceláři a museli jsme ho chránit před »samosoudem«. Při srážce byli oba opilí, a technik nám svého času na zemstvě mnoho prospěl.

Dne 15. února byly čteny rozsudky našeho

Pirjatín, přehlídka 6. pluku gen. Podhajským.

Foto Památník Odboje.

plukovního soudu. Jeden byl zvláště zajímavý: 2 měsíce tuhého vězení a pak vyloučení z armády, pro zločin, spáchaný proti válečné moci československého státu. To bylo v únoru r. 1917! Kolik set let už nebyl takto vynášen rozsudek. Doma ještě jsou pod jhem rakouským, a my již máme svůj »československý stát«. Nesloužíme cizím, ale svému státu.

Snahy rot podávati dobrovolcům zábavy byly korunovány odvážným pokusem, zřízením stálého plukovního kabaretu v novém důstojnickém sobráni. Naši umělci vymalovali dekorace a prospekt Prahy ze starých zámeckých schodů. Do sálu vešlo se na 250 lidí a hrálo se 3—4krát v týdnu za režie našich osvědčených umělců.

Naše 5. rota.

Je dosud »zlým svědomím« našeho pluku, neboť měla svou velkou aféru. Byl totiž u pluku jeden důstojník, který chtěl v našem vojsku zavádět rakouské způsoby. Někteří naši hoši, kteří ho znali z Rakouska, tvrdili, že týral vojáky. Různé věci se tvrdily i o jiných důstojnících a vytýkal se jim nedostatek demokratismu. U naší roty byli hoši však demokraté od kosti a praví revolucionáři. Bratři Šída a Kos vypracovali přílehavou resoluci, v níž vyložili stanovisko roty k těmto věcem a žádali nápravu. Resoluci podepsali všichni bratři z roty.

Byl z toho ohromný poplach. Rota byla obviněna ze vzpoury. Na nádvoří »turmy« byl svolán soud, který měl projednati žalobu, podanou rotou, ale na soudě octla se rota sama. Zmíněný důstojník byl uznán nevinným, ale — byl přece přeložen. Za to rota uznána vinnou a pokárána před šikem. Odešla však hrdě a v pořádku, vedena podp. Váňou a za zpěvu »Pryč s tyrany«. Rota se musela zastati svého velitele, podpor. Váni, který sloužil od piky ze srbského dobrovolce. S počátku neuměl s námi zacházet. Jednou se střetl se Šidou, a ten mu vysvětlil, jak se hoši dívají na dobrovolnickou disciplinu. Váňa byl překvapen — a úplně se změnil. Nebyl »rozeným demokratem«, bylo v něm spíše něco aristokratického, ale vžil se do svého úkolu a byl ctěn i milován celou ro-

tu. Když později byl »nával« důstojníků do armády — to bylo tehdy, když měli zaručeno, že budou přijati do armády ve své hodnosti, jakou zastávali v Rakousku — hledala se pro ně místa velitelů rot atd. Podporučík Váňa, jako nižší důstojník, měl být přeložen, ale rota ho nedala. A tím se pouto mezi ním a rotou utužilo.

Rota tedy pokořena nebyla, ač byla prohlášena za »rozvratnou a bolševickou«. Někteří bratři se také vyslovili, že »by se měli všichni postřílet«. A zatím při každém cvičení, přehlídce, to rota vyhrávala a byla nejlepší.

V druhé polovici února konečně došla z Kyjeva zásilka obleků, hlavně pláštěů. Bolševici tedy drželi slovo. Nastaly velké mrazy. V našich světničkách bylo nám skoro zima, neboť byl citelný nedostatek dřeva. Dříve jsme vozili dříví ze zemské úpravy, nyní však mužici zabrali lesy a na dříví byli skoupí. V debatách nemluvalo se o ničem jiném než o naší cestě do Francie. Angličané prý zabrali Dardanely a po Černém moři již plují anglické lodi. Nu, budeme tedy míti blíže do té Francie!

V Kyjevě se zakládala česká »rudá garda«. Předákem tamějších komunistů byl soc. dem. Muňa a jakýsi Hais. Oba už dávno štváli proti našemu vojsku a Národní radě, ve svém orgánu »Svoboda«, kam prý psal i známý Jaroslav Hašek. Nu — jen ať agitují, mnoho našich lidí asi nenachytají, jen snad prospěcháře k vůli penězům: platí prý po 20 rublech denně. Nač bychom se my pletli do ruských záležitostí. Ať si to se svými »buržuji« vypořádají sami ruští »tovaryšči«. Na Donu prý se opět tvoří česká »bílá« nebo »černá garda«, která stojí za kozáky. Organizuje prý ji kap. Němeček, který musil z našeho vojska odejít. Takové rozkoly českých snah v Rusku nás sice bolely, ale nebáli jsme se jich.

Bolševici zatím zmocnili se Kyjeva. Při zabírání města vynikl Čech Fridrich, který byl propuštěn z naší armády a stal se náčelníkem »vojenského kyjevského okruhu«. Národní radě prý prohlásil, že nás má v rukou, že se však mstít nebude — byl prý propuštěn jako

praporčík z našeho vojska bez viny, snad z osobní zášti — naopak, že prý nám bude pomáhat. S Národní radou prý si to vyřídí až doma! A tak došlo k pozvolnému pohybu na východ z Ukrajiny. Vědělo se, že prof. Masaryk odjede... Důvěra v naše vítězství však byla tak pevná, že ani jeho odjezd ji nezeslabil. Čekali jsme v Pirjatině příchod emisarů, rudých českých gardistů z Kyjeva. Zdrávi pořídili. Už když projížděli bolševici Pirjatinem, agitovali mezi námi. Z pluku odešlo asi 5 lidí — ale pak se vrátili. První divise se stěhovala blíže k nám, Němci už nastupují. Národní rada i s tiskárnou a redakcí »Čsl. deníku« se chystá k přesídlení do Pirjatina. Skutečně již 26. února byla zde a svolala konferenci plukovního a rotných výborů, na niž se zejména jednalo o separátním kroku kyjevských komunistů a sociali-

stů, kteří tam založili po odjezdu prof. Masaryka novou československou vládu »dělnickou revoluční radu« v čele s prof. Masarykem — však bez jeho vědomí. Byl to tah proti naší Národní radě, kterým měl být vnesen zmatek do našich řad. Konference byla zajímavá. Dostavili se i soudruzi z Kyjeva Koudelka a Skoták, kteří se obhajovali tak kulatě, že k nějakému usnesení vůbec nedošlo. Na nás vojáky nepěkně působilo, že Národní radu obhajovali »páni« v civilu. Později zprávy z Kyjeva byly spletitější. Mluvílo se dokonce o jakémsi smíru, že prý se kyjevský československý dělnický sovět spojil s Národní radou a celá česká rudá garda vstoupí do naší armády... Nedaj bog!

Začátkem prvních dnů březnových nastal již hromadný náš ústup a odchod. Do Francie!

X

U 7. PLUKU ALOIS BORKOVEC

Za bouřlivých dob, kdy již dny Kerenského vlády byly sečteny, převážíme se konečně dne 2. září 1917 v městě Kostromi přes Volhu na druhý břeh, kde bylo nádraží.

Noc přespali jsme v nevytopených vagonch — bylo již citelné chladno — a druhý den vyjeli jsme na Jaroslav a Moskvu, odkud nastoupili jsme cestu do Kyjeva. Za námi jede několik vagonů ženských dobrovolnic. Za 8 dnů ocitáme se v Dárnici, jejíž pohostinství již před 15 měsíci jsem užíval a odjíždíme k cíli naší cesty do Borispole. Bylo po půlnoci, když vcházeli jsme do tábora, jehož zemljanky byly dosud vyzdobeny od pobytu prof. Masaryka. Byl zde umístěn 5. pražský pluk, přejmenovaný na pluk T. G. Masaryka. U tohoto pluku byla většina hochů z Prahy a okolí a nedivím se chytrým Pražákům, že dostalo se jim právě tohoto pojmenování, kterým by se byl každý pluk rád honosil. Na nádvoří čilo. Ráno nás překvapil ruch v táboře. Tu cvičili prostná, tam s puškou, tu opět hloučky debatovaly. To oslovení »bratře« mile překvapilo. Byli jsme zvědaví, kdy nás přidělí. Volba pluku se dovo-

lovala jen těm, kdo měl někde příbuzného. Chtěli jsme k 6. pluku, ale nedostali jsme se tam. Byli jsme přiděleni k 7. Tatranskému.

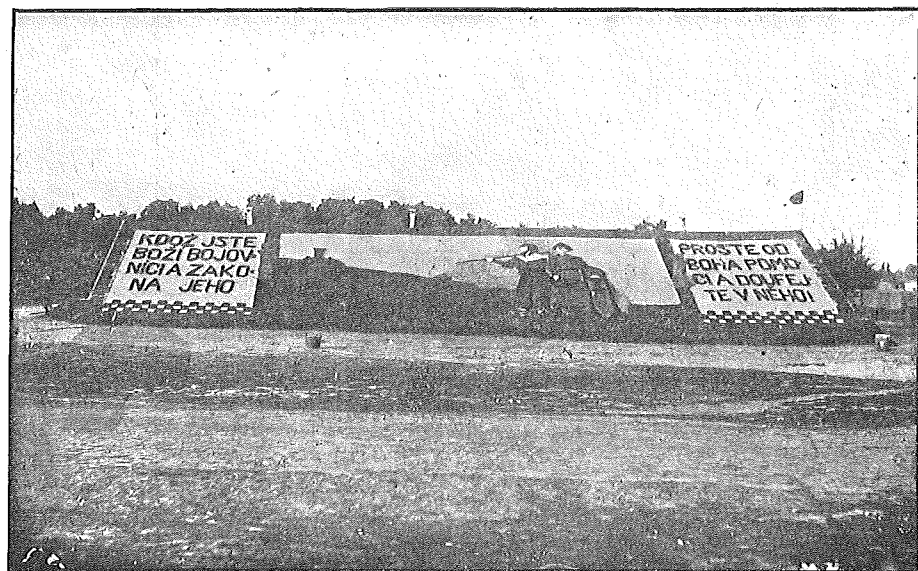
Z Borispole jeli jsme přes Baryševku, kde byl 8. pluk, do Berezan, roztahaného to typického ruského městečka, za nímž ve vzdálenosti asi 6 verst byl tábor. U vchodu strážnice, dále pekárna a u malého háje řada několika polních, vozových kuchyní. Velké nádvoří bylo ohraničeno do úhlu zemljankami na jedné straně a širokou, písčitou silnicí s vyvýšeným příkopem na straně druhé. V Berezanech setkal jsem se s řadou známých a byl jsem přidělen k 5. rotě.

Týž den, kdy jsme přišli do Berezan, přijel dr. Kudela a řed. David z Odbočky Národní rady z Kyjeva. Nastával již skoro soumrak, když jsme se scházeli se všech stran, abychom je vyslechli. Dr. Kudela mluvil za hrobového ticha a věčně o ruských událostech a o našich cílech. Po něm ujal se slova David, který svou nelíčenou řečí celé shromáždění rozohnil. Když líčil postavení českého národa pod německým jhem a svolával kletbu na hlavy Habsburků, tu v davu propukaly pro-

jevy bouřlivé nevole. Po jeho řeči zapěli jsme národní hymnu »Kde domov můj«. Přes 2000 hlasů, jak tklivá vroucí modlitba vznášelo se pod hvězdnatou klenbou nebes a zrakky naše pohlížely k rudému západu, jako by žádaly odpovědi. Myslím, že málokteré oko zůstalo suché a na dojem ten nikdy nezapomenou. Když se setmělo úplně, zapálili hoši hranici a plukovní sbor zazpíval Smetanovo »Věno«.

Již za den nato šli jsme s rotou na cvičení. Všechno se nám zdálo býti nové a krásné. Ty české povely, české písně i české knedlíky k obědu, které jsme již tak dlouho nevi-

Zemljanky v Baryševce.

Foto Památník Odboje.

děli, působily na nás mile. Odpoledne v ne-dalekém háji škola a potom čtou se noviny »Čechoslovan« a »Čechoslovák«, o nichž rozšiřuje se debata. Vespoleň tykání s důstojníky zvyšuje důvěru. Důstojníci naší roty jsou: podpor. Němejc, praporčík Kuběna, Svoboda a Navrátil. Nastane večer. Pijeme čaj a je »prověrka«, kdy se celý pluk sestaví na nádvoří a na povel »K modlitbě« zpívá se sloka »Kde domov můj« a »Hej Slované«. První je skutečnou modlitbou, kdežto »Hej Slované« zaburácí s jakýmsi sebevědomím a vírou.

V zemljankách bylo veselo. Zpíváme, bavíme se statečně bratrsky, až konečně ulé-

háme se vzpomínkou na vzdálenou, drahou nám vlast. Střechy zemljanek, poházené hlínou, začali jsme ihned upravovat a vyzdobovat po vzoru borispolském, neboť jsme se chystali k plukovní slavnosti »Svatováclavskému posvícení«. Začal se svážeti drn, jeřabiny, uhlí, kameny, mech, březová kůra, zkrátka umělecký materiál. Během týdne již začaly se rýsovat na zemljankách obrysy Hradčan, Bílá Hora s Hvězdou, poprsí Mistra Jana Husi a Žižky, Libuše vyorávající »naše práva«, Jiřího z Poděbrad. sv. Václava atd. Nejhezčí byla zemljanka 12. roty, kde bydleli sami Slováci. Na střeše byly znázor-

něny Tatry jako ve skutečnosti. Hřebeny skal a na úpatí Janošik s »valaškou«. Nahoře vycházející slunce a nápis: »Už Slovensko vstává, púta si strhává«.

Nadešel den 28. září »sv. Václava« a vše bylo na slavnost připraveno. Na každé zemljance vlál prapor. Dopoledne byla zkouška sokolských prostných. K obědu jsme měli dvojí maso a knedlíky se zelím, na kteroužto pochoutku jsme každý přispěli 70 kopějkami. V pivovaře, který patřil Čechů Kánskému, připravovaly se alegorické vozy. Průvod vozů započal po 2. hodině. První vůz představoval dobu husitskou. Na voze seděl Žižka, hledící pátravě do okolí. Kol vozů šlo 8 Hu-

sitů. Druhý vůz byla alegorie »Za svobodu«: Sokol s rapírem ve výpadu s dvěma bratry. Třetí vůz představoval »Lešetinského kováře s Lidunkou«, čtvrtý »robotu«, pátý veselé žence a žnečky, šestý »mírovou konferenci«, při čemž satyricky byla znázorněna bezradnost zástupců mocností a konečně na sedmém hrál Franz Josef na flašinet. Průvod zakončen byl tlupou divokých Indiánů a tuctem šašků.

Průvod dojel do tábora, kde Indiáni na volném prostranství provedli svůj válečný rej. V blízkém háji pak začala veselice, kde hraje 10členná hudba a čepuje se pivo. Na nádvoří provedli Sokolové svá prostná a cvičení na náradí a skoky o tyči. V rámci slavnosti sehráli také naši zápas fotbalový s 5. plukem a slavně to prohráli. V lese tančili bratři mezi sebou, byla tombola, pošta, buffet atd. Hosté, ruští důstojníci, zejména jeden kozácký, už si řádně přihnuli vína. Také jsme měli šatlavu, kam policajt zavřel i plukovníka Smuglova. Slavnost za pěkného počasí skončila pozdě večer.

Druhý den měl zase slavnost 8. slezský střelecký pluk v Baryševce. K našemu překvapení byly jejich zemljanky ještě krásnější našich. Návštěva byla ohromná, ale počasí nebylo příznivo. Mezi hosty byli i Francouzi, Belgičané, Rumuni a hojně kyjevských Čechů. Domů jsme šli 8 verst pěšky a notně jsme promokli. Tak život nám plynul dosti rychle v tom podzimu, jen deště byly nepříjemné. Zkazily nám okrasu na střeších, teklo nám do zemljanek a pobyt ve vlhké místnosti ohrožoval naše zdraví. Jinak nálada byla výborná, až na některé výjimky. Našli se někteří, kteří říkali: »Takhle jsem si to bratrství nepředstavoval.« Ale já si myslím: »Sto lidí, sto povah.« Nečekal jsem ani takové svorné soužití, jaké skutečně mezi námi panovalo. Na práce v pekárnách, kuchyni atd. byli naznačováni lidé bez rozdílu a každý je konal bez nejmenšího reptání.

V Kyjevě však začal vycházet časopis »Svoboda« v duchu sociálně demokratickém a zdá se i proti našemu hnutí namířený. Skutečně začal přiváděti rozkol do našich řad. Prof. Masaryk vytyčuje úkol důstojníka, který má býti vůdcem, rádcem i bratrem svému

podřízenému. K této velké, ušlechtilé úloze není ovšem každý schopen. Mnoho bylo povoláných, ale málo vyvolených.

Špatné ubytovací poměry v zemljankách konečně daly původ k přemístění vojáků do jednotlivých domů. Náš 2. prapor měl přijíti do 10 verst vzdálené vesnice Semenovky. V Kyjevě jsou boje a jdou sluchy, že 5. a 8. pluk pojedou zakročovat. Také u nás od každé roty měla býti vypravena jedna četa dobrovolně se hlásících. Nával byl velký, poněvadž každý toužil po změně. Večer však byli naši odvoláni a vypravuje se, že i 2. pluk, který měl v Kyjevě několik mrtvých, byl odvolán. Nemůžeme se dovědět, kdo dal rozkaz k tomuto zakročení. Jedni svalují vinu na druhé (Maxa, Dürich atd.) a mezi námi se reptá, že nás chtějí použít za nástroj pro cizí zájmy. První seménko nedůvěry již klíčí. V ruských novinách všech směrů útočí proti nám a mezi námi od toho okamžiku jsou již zřetelné dva směry.

Jednoho večera oznámil nám děžurný důstojník, že v Simbirské gubernii možno dostat velmi levně hudební nástroje. Heligon na př., který stál v Kyjevě 2500 rublů, tam stál pouze 5—700 rublů. Začali jsme upisovat půjčku a za 1 hodinu měli jsme 10.000 rublů. Já ovšem přispět jsem nemohl, neb jsem neměl peněz, ale jiní dávali až do set. Brzy na to byla ustavena hudba pod řízením bratra Humla, konservatoristy, a čítala asi 40 mužů.

Syrový podzim rozhostil se nad Ukrajinou. Prvý prapor vyslal svého ubytovatele, kap. Koudelku do vesnice Kozlova. Hoši byli však uvítání vidlemi a klacky. Takovými jsme byli hosty u ukrajinského lidu. My jim však odpustili. Jestliže však i nás uvítají tak v Semenovce, pak nezbude nic jiného, než zůstat v zemljankách. Berezanské místní divadlo měli jsme k dispozici a pořádali zde četné zábavy. I u rot pořádaly se večírky a divadla. U naší 5. roty sehráli jsme na př. frašku »Jen moudře«.

Nadešel den 2. listopadu a náš 2. prapor pod vedením dobrého poručíka Hejdy (býval v srbské armádě) vyšel v čele s hudbou do Semenovky. Obyvatelstvo nás přivítalo se strachem, i pláčící stařeny vybíhaly před stavení. Ale hudba se jim líbila. Naše hymna

vzbudila u nich dojem, že je to církevní obřad a snímali čepice z hlav. Tak jsme byli ubytováni do jednotlivých chat, byvše napomenuti br. por. Hejdou, abychom se řádně chovali. Já s třemi bratry zaujal jsem malou, zvláště čistou chaloupku (ovšem až na ty vši, neboť chalupu bez vši těžko bys našel na Ukrajině), kterou obývala vysoká, 80letá stařena se 3 dospělými dětmi. Bála se nás. Děti zvědavě nás prohlíželi a 5letý Maxim brzy se s námi spřátelil. Vesnice byla větší a s obyvatelstvem jsme vycházeli dobře. Zvláště ženské si nás pochvalovaly, že jsme pořádní. Tu a tam začala se u nás objevovat deserce. Lidé méně uvědomělí, špatných charakterů, utíkají. Nu, nic nedělá, alespoň se to trochu vyčistí od plevele. Od naší roty utekl jakýsi Boreček a 1 Slovák. Pořádají se divadla a zábavy, obyčejně ve stodole.

Jednou byl náš velitel praporu požádán obyvateli vesnice Kozlova, aby se přimluvil o zapůjčení hudby k církevní slavnosti. Přenášeli totiž ikonu Bohorodičky ze Semenovky do Kozlova. Žádosti bylo vyhověno. Čestná setnina vybraných hochů šla za hudbou, děvčata nesla obrazy. Když to viděli obyvatelé Kozlova, zle zehrali na ty, kdož přezkazili ubytování 1. praporu ve vesnici: »Vot, kakoj eto charošij narod.«

Prosinec začal pěknými mrazíky. Bylo

málo zaměstnání a tak hoši sami začínají se cvičit v ovládnání různých zbraní. Měl jsem dojem, že někteří důstojníci nebyli rádi, že k tomu došlo z iniciativy samých vojáků. Večer chodíme časně spat, poněvadž není čím svítit. Za to ve 2 hodiny ráno již vrčí kolovrátek, hospodyně přede a děti za pecí také vstávají — jako v pohádce Boženy Němcové. Přišla doba předvánoční a s ní mnoho ruských vojáků z posice — prý na neurčitou dovolenou. Švagr naší domácí, Pavel, také přijel. Jeho bratr, muž naší hospodyně, byl zajat v Německu. Pavel, dělostřelec, syn mužika, který měl 80 desjatin země, říkal, že je bolševik a hájil heslo — mír bez anekcí a kontribucí na základě sebeurčení národů. Mnoho však o tom nepřemýšlel.

Přišly svátky a Štědrý večer. Naše rota sešla se u kuchyně, kde ve velké, vlhké jizbě stál ohromný borový stromek (smrček ani jedle zde nerostla), na němž byly papírové okrasy a svítilo několik svíček. Náš poručík Hejda pronesl dojemnou řeč, za níž mu poděkoval br. Ubelaker, nazýváje ho »naším milým rotným«. Slzy vedraly se všem do očí. Nato na přání rotného zapěli jsme »Kde domov můj« a »Narodil se Kristus Pán«. Šli jsme spat opět do svých chat, rozechvěni — a obyvatelé nevěděli, necítili, co se odehrávalo v našich duších. Ani nepochopili a

Ze slavnosti 7. pluku v Berezani.

ani nepochopí, jak my milovali ruský národ. Ruští vojáci zatím hulali po vsi, rádi by se hádali a přeli a my jim moudře nedáváme příležitosti. S Pavlem se nemůžeme nikdy shodnout. Věří, že i v Německu chtějí všichni jen mír. Teprve nyní se dovidám o úmrtí mého bratra Juliana v Brně prostřednictvím krajana Jakše z Újezda od 2. pluku. Tak přiblížily se zmatky na Ukrajině. Svolávají se schůze po rotách a rokuje se o situaci. Bratr Ubelaker oznamuje nám usnesení plukovního komitétu v Berezanech, že budeme podporovat Ukrajince. Ohražujeme se proti tomu a schůze skončila bez výsledku. Ale již druhý den Ukrajinská centrální rada vydala t. zv. IV. Universal, kterým nabízela Německu mír a žádala o pomoc. Tím je zrušena smlouva naší Národní rady s Ukrajinci na základě III. Universalu a náš odchod z Ukrajiny je zpečetěn. Vypukl boj mezi Ukrajinci a bolševiky, kteří dobývají konečně Kyjeva. Na vesnici

přijíždějí bolševici spisovat dobytek a zásoby obilí. Náš bolševik Pavel celé odpoledne nosí pytle s obilím na půdu a do sklepa, kde je ukrývá. Několik dvorů v okolí bylo vydrancováno. Zásoby z blízkého lihovaru byly rozděleny mezi obyvatelstvo. Také do Semenovky přivezli svůj díl a byla velká tlačénice. Následky byly brzy patrné podle hádek v celé vesnici.

Na území Ukrajiny vstupují konečně německo-rakouské hordy a dán povel k ústupu. Naše I. divise, umístěná v Žitomíru a okolí, stáhla se za Kyjev a nastoupila do vlaků. Na nádraží v Berezanech rekvirují naši lokomotivy a vagony. Dne 3. března, když teprve hrozbami podařilo se nám sehnati nějaké povozky, odešli jsme na nádraží. První vlak s 3. praporem a velitelem kapitánem Kadlecem vyjel po půlnoci. Hudba jede s ním. My ubytovali se do vlaku a tak začíná naše svízelná cesta na východ.

X

U SPOJOVACÍ SLUŽBY JAN ŠAFRÁNEK

Po čtyřiaadvacetidenní nepřetržité jízdě osobním vlakem přijela naše skupina, čítající 64 dobrovolců, úplně vystrojených, v měsíci srpnu r. 1917 z Chabarovska do Borispolu. Snad to bylo jedno z nejvzdálenějších míst, odkud dobrovolci do armády přijeli, a stálo nás to nemálo bojů a námahy, nežli jsme se z tohoto germanofilského hnízda dostali.

Tehdejším velitelem 5. pluku byl plukovník Kaňukov, a když jsme mu byli předvedeni, náramně si liboval. »V takovém pořádku a již oblečení by měli přijíždět všichni«, říkal, a proto si nás nechal u 5. pluku. Avšak všechny k jedné rotě, jak jsme si přáli, nás nedali, což by nás bývalo pohromadě stejně neudrželo, poněvadž v tu dobu se formovaly různé speciální oddíly, ke kterým nás vybírali, a tak se naše skupina záhy rozešla.

Já byl komandován, aniž bych o tom věděl, k telefonní komandě štábu II. divise, která se právě tvořila, a to zásluhou br. Provázka, rotného písaře, který se mně tím chtěl

odvděčit za to, co jsem v zajetí pro jejich skupinu udělal.

Když jsem se to dozvěděl, šel jsem k veliteli roty br. prap. Fingerlandovi, aby za mě poslal jiného. Nijak se mně nechtělo opustit pluk, líbilo se mně tam, měl jsem tam kamarády, se kterými jsem již prodělal »kus Ruska«, výcvik byl zajímavý a veselý, a nyní po tak krátké době je mám opustit a jít k telefonu.

Moje výmluvy však nebyly mi nic platny. Rotný tomu nechtěl rozumět, říkal, že jsme všichni bratři a kamarádi, a tak po zkoušce z ruštiny, kterou jsme všichni skládali v praporem kanceláři, rozloučilo se nás 30 s Borispolem a odjeli jsme do malé vesničky Pasečné nedaleko Baryševky, kde byla komanda 120 vybraných Čechoslováků (od každého pluku 30), která nesla název: »Komanda svjazy II. Čechoslovackoj divisi« (Spojovací rota II. českoslov. divise).

Při odjezdu mně hoši vyčítali, že jsem

»ulejvák«, že jsem je opustil, ačkoliv věděli, že nejdu dobrovolně a že jsem byl u pluku spokojený a veselý, jako nikdy. A jak by také ne.

Výcvik u pluku (komando) byl ruský, každý den se člověk něčemu novému přiučil, každý hleděl, aby to udělal líp nežli ten druhý, samý vtip a humor. To se to vojákovalo jinak nežli v Austrii, kde člověk dělal všechno naschvál a co mohl nejhoršího, vždyť tady jsme to byli my, naše vojsko, naše armáda.

Dlouho jsem vzpomínal na ty borispolské větrné mlýny, kterých bylo kolem Borispolu plno, když jsme tam dělávali »řetězy« a útoky.

Každý, kdo byl na vojně, ví, že obyčejný pěšák na tom byl nejhůř. Větší váhu už měl artilerista, nebo kavalerista a takové části, jako telefonisté, sanita, nebo telegrafisté, to už byla vybraná parta. On toho někdy takový telefonista mnoho nevěděl, ale dělal se důležitým, jako kdyby věděl všechno. Někdy přece však něco věděl — zvláště ty od pluku výše — a tak každý koukal s touto branží být za dobře. Mohl říci kamarádovi, kam se půjde, pojedě, jakou má kdo komandírovku, co se bude fasovat, jestli už to »poslali«, k čemu se hledají dva šikovní »kluci« a podobné zprávičky, které přece věděl první. O telegrafistech se vůbec nezmiňují, to byla »kastá« sama pro sebe, s těmi byli za dobře i mladší důstojníckové.

Takovým telefonistou, ještě k tomu divisijním, jsem se stal tedy také já. Divisní telefonisté mají býti vždycky u divise, nebo aspoň hodně blízko této a sídlo naší II. divise byl tehdy Jagotín. Ale »bratr« generál Podhajský nás tam z neznámých důvodů nechtěl, a tak, ačkoliv jsme se tam již jednou odstěhovali, za dva dni jsme přijeli do Pasečny.

Ubytování jsme byli po chatách, jak to šlo, po dvou, třech i po šesti někdy, podle toho, kolik bylo místa. Nás bylo šest u dosti chudého mužika, Petra Fedoroviče. Naším příchodem vesnička oživila. Nežli jsme dostali telefonní materiál, tak jsme cvičili pěší výcvik ve středu vsi, kde bylo vhodné místo a později, když telefonní pomůcky již byly, cvičilo se dopoledne prakticky a odpoledne

theorie v místní škole, kterou jsme měli k dispozici.

Slečna učitelka na Čechy prý držela a zvláště br. »prápora« s ní častěji hovořival a moc prý se jí zamlouvala naše písnička »Hořela lípa, hořela«, kterou jsme obvykle zpívali, když jsme šli okolo školy. Ovšem někdy, když nás br. »prápora« namích' nebo nám »udělal nohy«, tak jsme zpívali jinou, obvykle: »Nemelem, nemelem«, nebo »Pryč s tyrany«. Telefonní materiál přinesl bratr praporčík na vánoční svátky z Kyjeva. Ruská armáda tehdy již nebojovala, tak ho už nepotřebovala. A tak materiálu bylo dost, všechno komplet, podle předpisu. Tehdy přijel náš velitel, chudák, celý umouněný a hladový a doma mu ještě štáb, kapit. Novickij, který k nám byl přidělen (dobře, že za pár dní odešel), snědl vánočky, které s takovou námahou artěla dával dohromady a do kterých br. Dobiáš, který je pekl (v civilu obch. akademik), dal melasu, poněvadž cukr jsme neměli. Avšak i tak nám chutnali a každý ji sněd, jak je z pece vytáhli.

Jakmile jsme měli fídlátka, tak to bylo už zajímavější. Hned jsme byli rozděleni na nezbytná stavební družstva, každé dostalo svoji skřínku, katušku (buben) s káblem, sunku s pomoc. náčiním, tyč jsme si někde uřízli, a už to šlo. V několika dnech byla vesnice zdrátovaná křížem krážem, takže každý hned věděl, jaká branže se tam nachází.

Nejhorší to bylo s učením Morseovy abecedy, to byl kámen úrazu. V každé partě byl však vždycky nějaký »šplhavec«, který dřel a tím nutil i ty druhé, kteří se nechtěli nechat zahanbit, a tak se snažil každý. Ostatně, takovou spojovací komandu neměla jistě žádná armáda, vždyť to byl samý učitel, obchodní akademik, student i právník byl mezi námi, s takovým »materiálem« šel výcvik kupředu.

V naší chatě byl největší »šplhoun« bratr Markytán. Sotva přišel ze školy nebo z cvičení, už měl telefon v ruce a už mačkal značky o sto šest. Na br. Markytána žárlil bratr Fuks z Nymburka, který tím byl donucen se učit rovněž, aby nedostal »flek« a tak se často dostali do křížku k našemu potěšení.

Jirka Gút to tak příliš »nežral«, ten věnoval více péče svým kulatoučkým tvářičkám,

které holil obden a spíš hleděl něco dobrého sehnat do žaludku.

Nejzajímavějším byl Petr Šús; ten obvykle, když jsme se učili společně, tím, že jeden dával značky a druzí psali, a když se ho zptali, co chytil, tak začal klít a nadávat, že dává moc rychle a že do toho chlapa, co tu abecedu vynášel, by mělo tisíc kulí a granátů uhodit a pod. Nejvíce chutí měl Petr do učení obvykle, když někdo u aparátu seděl a pak se šikovně vymlouval: »jak pak se mám učit, když u toho ležíte od rána do večera«. Dělal tím, jako by měl sto chutí do učení a když mu to hned nabízeli, chytře couval:

Na ústupu z Ukrajiny.

Foto Památník Odboje.

»jen si dávej, dávej, abysi neřek, že se k vůli mně nemůžeš učit«. Takový to by lišák.

Ještě byl s námi v chatě br. Katz z Holešovic, ten však, protože byl hodně dlouhý, nosil tyč a upevňoval drát, avšak během času se naučil abecedu taky.

Všechno by bývalo ušlo, vojna byla veselá a zajímavá, samí veselí kluci, každý plno humoru (nejvíce br. Vajgl, který obvykle ráno k nástupu přiběhl pozdě a vždycky měl sto výmluv, a tak nevinně se vždycky omlouval, že »prápora« nechtěl raději od něho nic slyšet, poněvadž se mu musel vždycky smát), až na tu nešťastnou mináž.

Co se toho týče, to jsme tak živořili, že horší už to ani nemohlo být. Obvykle pouze polévku, kousek masa a kaši, často syrovou

(pohanku nebo proso) a doma jsme si ji teprve vařili.

Kuchařit jsem musel obvykle já a nežli jsem se naučil vařit v ruské peci, několikrát jsem »gorščok« (hrnec) s kaší pěkně převrátil, a bylo po kaši. Rovněž kulturně a osvětově jsme na tom byli v naší zapadlé vesničce uboze, jako Eskymáci.

Celé spojení se světem nám obstarával náš »Deník«, který jsme dostávali a někdy se nám podařilo sehnat číslo »Kyjevské mysly«, a z těchto dvou listů jsme čerpali zprávy ze světa. Jednoho dne k nám zavítali dva bratři na nocleh. Místa bylo málo a tak jsme při-

nesli přeraženou žebřinu, slámu na to, a lůžko bylo hotové. O několik dní později mne tajně br. Gút sděloval, že ten jeden je br. Pšenička, který jde jako špion do Prahy. Stále skoro hladový žaludek mě donutil, že jsem si našel nový kvartýr u dědy »Nikity«, kde jsem odpoledne leccos pomohl dělat a večer jsem se aspoň pořádně najedl.

Jinak však pobyt v jeho chatě nebyl právě moc příjemný. Pod pryčnou, na které jsem spal, mělo byt několik dní staré selátko, které zde bylo, aby venku nezmrzlo, pod pecí byla dvě malá prasátka, o slepicích, psu a kočce ani nemluví, to všechno v jedné světnici, takže člověk musel být velice opatrný, aby nešláp některému z těchto spolubydlících na kuří oko.

V tu dobu (koncem února) některé naše části již odjížděly z Ukrajiny na východ, což jsme měli k očekávání i my, ovšem žádný z nás by si býval nikdy nepomyslel, že náš odchod z této děrevni bude tak bouřlivý. Rozkaz k odchodu jsme dostali v sobotu 2. března a také týž den jsme Pasečnou opustili. Mužici se tomu náramně divili, že tak najednou Češi rychle stáčeji telefonní vedení a můj domácí děda »Nikita« ihned si z toho dělal úsudek, že jistě brzy přijde Germánec, v čemž měl chudák pravdu.

Spakování jsme byli všichni »našup«, protože mnoho toho žádný neměl, ale hůře bylo

shánět povozy po vsi, všichni jako na rozkaz zhasli světla, tma jako v pytli, bláta všude na půl metru, a kolikrát jsme přišli a kůlna byla prázdná, ačkoliv jsme věděli, že tam mají koně, ale někteří mužici si pospíšili a odvedli je za vesnici.

Také se nám stalo, že jsme šli na určito pro pěkného vojenského koně, ale kůlna zela prázdnotou, kůň však, jakmile slyšel na dvoře mužské hlasy, pěkně zařehotal, a tak nám dobrák pověděl, že ho majitelka zamkla do stodoly. Babě jsme se zasmáli, jak to měla pěkně nalíčené, plakala, prosila, ale nic platno; zapřáhla a jela sama, protože nám opratě

Na odchodu z Ukrajiny.

s naším materiálem a proviantem, pro kteréžto věci jsme potřebovali povozy, a ty nám právě mužici nechtěli půjčit. Odpoledne se sešel místní sovět ve škole, kde se radili dlouho do večera, co mají s námi dělat. Dokonce prý nás chtěli i odzbrojit, tolik kuráže pojednou měli.

My jsme ovšem jejich mitingování nechtěli rozumět, znali jsme je již velice dobře a čas kvapil, tak jsme spustili také jinou.

Před školou náš několik začalo střílet, a bylo po sovětu. Každý věděl za tu dobu pobytu na vesnici, kde jsou jaké potahy, prostě jsme je rekvírovali a za půl hodiny jsme měli naloženo. Ovšem nic příjemného to nebylo

svěřit nechtěla. Všechno tedy již jsme měli neložené, a pomalu se ubírala naše komanda na nádraží do Baryševky. Před odchodem jsme si zazpívali »Kde domov můj« a dali sbohem vesnici, kde jsme ztrávili celou zimu a počali čerpat naše vědomosti ve spojovací službě.

Někteří provázeli náš trén, který jel o stanici dále až do Břežan, a většina pak se nakvartýrovala v Baryševce do ešalonu nějaké obozné komandy na otevřené platformy. Kdo kam mohl, tak zalezl.

Ke štábu jsme se dostali také někde v Břežanech, kde z té branže, která k divisi patří, udělali pořádný ešalon, ve kterém jsme

pobyli přesně dva měsíce, nežli jsme se dostali na místo určení do Vladivostoku. Popisovat celou cestu a všechno to, co jsme po této zažili, není možno, protože by to byl celý román, a jistě že hodně zajímavý.

Naše komanda jela s ešalonem štábu II. divise, který jel uprostřed svých pluků. Do Vladivostoku však se dostal pouze 5. a 8. pluk s nějakou artilerií a štáb II. divise.

Cesta, která byla samá překážka, nástraha a odevzdávání zbraní nám trvala plně dva měsíce. Obyčejně se den nebo dva jelo a týden zase někde stálo, samá pohotovost, samé nebezpečí.

Nejvíce nás rozčilovali a dráždili Maďaři a Němci, kterých bylo všude plno, volně se pohybovali, všude už měli důležité funkce, ruské uniformy a drze nás provokovali.

Přes to přese všechno žádná větší nehoda

nás nestihla, jako zázrakem jsme se dostali z toho všeho a 3. května jsme přijeli do Vladivostoku.

Ve Vladivostoku jsme pokračovali v našem výcviku, drželi služby, a pilně se učili francouzštině (ovšem pouze někteří), abychom něco uměli, až do té Francie přijedeme. Karta však se trochu obrátila, do Francie jsme nejeli, 29. června v sobotu vystoupily i naše části ve Vladivostoku, svrhly vládu bolševiků a příští dny již odjížděly na západ na pomoc bojujícím bratřím.

My jsme v pátek 6. července opustili rovněž Vladivostok a odjeli do Nikolsk Usurijska, kde naše telefonní rota utvořila jádro právě se zakládající telegrafní roty, čímž z první komandy svjazy II. čl. divise stali se po krátké době samostatní telegrafisté, kteří pracovali na každé větší stanici od Čeljabinska až do Vladivostoku.

X

U 8. PLUKU V BARYŠEVCE FRANTIŠEK DOBŠÍK

Bylo právě 1. září 1917, kdy přijel jsem s celou skupinou ostatních ještě dobrovolců do Baryševky k 8. pěšímu pluku slezskému. Zde seřadili jsme se všichni mezi zemljankami a naše skupina marijinská přidělena byla k páté rotě.

Pluk ubytován jest v osmi zemljankách, které tvoří veliký obdélník. Zemljanky tyto jsou zhotoveny ze dřeva, asi 2 m hluboko zapuštěné do země tak, že nad zemí vyčnívá jen střecha pokryta vrstvou hlíny, aby nepromrzala. V každé zemljance jsou jednoduché pryčny při obou podélných stěnách, kdežto ve středu zemljanky jsou pryčny dvojité, jednoposchod'ové. Teplu mají vydávati čtyři veliká cihlová kamna, ve kterých se však, jak vidno, málokdy topilo. Denní světlo vniká dovnitř jen okny, umístěnými ve štítech čelných stěn tak, že uprostřed místnosti jest po celý den šero. Večer svítí dvě petrolejové lampy. Do takovýchto bud jsme se tedy nastěhovali a naše představy o pěkném městě a bílých kasárnách, v jakých byli prý

ubytováni Poláci, rozplynuly se v nic. Však naše nálada mnoho tímto neutrpěla a s radostí jali jsme se zařizovati svoji novou domácnost. Velice dojemně působí na nás večerka, kdy všichni dobrovolci vstanou, smeknou čapky a na povel k modlitbě zpívá se »Kde domov můj?« Uchvatné.

10. září konal přehlídku místní posádky starý generál Červinka, odpoledne pak konána byla přednáška o politické situaci. Koupati jsme se chodili za městečko do říčky Trubeže, kde zároveň jsme si prali prádlo.

O utrpení našeho národa konána byla přednáška dne 22. IX. na prostranství mezi 1. a 2. rotou. Řečníky byli br. Kudela a br. David, který obzvláště dovedl uchvátiti posluchače tak, že mnohé oko zaslzelo a všechny pěstě zařaly se v touze po odvetě. Po přednášce rozpředl se přátelský rozhovor.

Poněvadž chceme pořádati plukovní slavnost, započato s výzdobou všech zemljank. Aby okrasa byla jednotna, pracovalo se dle návrhů jednoho bratra malíře. Tak na zeml-

jance 1. roty zhotoven byl obraz Libuše, věšticí slávu Prahy, 2. rota má »Kdož jste boží bojovníci«, 3. rota má pěkně vysázen obraz Mor.-ostravských hutí, 4. rota obraz »Mistra Jana Husi na hranici«, dále je tu Žižka a Prokop Veliký, 5. rota má »Svatého Václava na koni«, 6. rota »K. Havlíčka Borovského«, 7. a 8. rota »Lešetinského kováře«, 9. a 10. rota obraz »Chodů, strážců hranic«. Člověk žasne, jak při dobré vůli možno z tak primitivních věcí jako drny, bláto, cihly, písek, kousky uhlí a vápna stvořiti tak krásné věci. U silnice mezi táborem a

Baryševka, pekaři 8. pluku.

Foto Památník Odboje.

hřbitovem postaven byl ohromný stan, v němž pořádala se hojně navštívená plukovní akademie. Na jednoduchém jevišti z pomalovaných palatek, podali bratři účinkující pěkné výkony. Hrála se jednoaktovka, zpívaly sbory, kuplety, recitace a j. Plukovní hudba se činila jen což. Počasí však nám nepřálo. Dopolední slavnost přes zimu a vítr přece jakž takž se odbyla, avšak odpoledne hustý dešť zkazil všechno. Škoda. Tolik příprav nás to stálo. Plukovní fotograf ještě před deštěm zvěčnil naše okrášlené zemljanky i s jejich obyvateli. Zájem ruského obecnstva o naši slavnost nebyl velký.

Poněvadž množí se stížnosti o neschopno-

sti obývání zemljanek, konána dne 19. října prohlídka, při níž uznány sice zemljanky za nevyhovující k obývání, avšak bydlet v nich budeme dále.

V rozkaze generála Červinky se nařizuje, že se nesmí již opakovati případ, který stal se u 5. pluku, kde dobrovolc, neschopný k službě vojenské, byl poslán do zajateckého tábora v Dárnici. Případ tento vyvolal u všech velkou nevoli.

Zdejší podnikavé židovky brzy po našem příchodu do Baryševky otevřely si kavárnu a »kšeftičky«, kde prodávaly špatnou kávu

a nevalné pečivo, ale návštěvu měly vždy hojnou. Hoši, kteří měli peníze, vesele utráceli, »baby« vydělávaly a sem tam některý bratr se také lacině přiživil. Za to však věděly všechny zprávy dříve, nežli byly uveřejněny v plukovním rozkaze.

Pro zimní dobu zřízena byla v městečku v jednom starším domě koupelna a plukovní prádelna, což jsme s největší radostí uvítali.

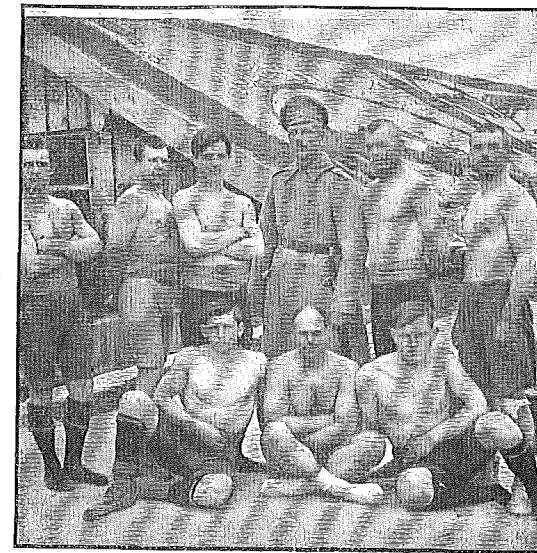
O topivo však jest zde veliká bída. Od každé roty bylo několik bratří komandováno na práci do lesa, kde si potřebné pro pluk dřevo musili sami nakácet, nařezat a odvézt. V jednu dobu však místní obyvatelé nechtěli

kácení lesa dovolit a tak vznikly nepříjemnosti, které však byly brzy zažehnány.

Spor kapitána Němečka, který byl v ruské armádě hejtmanem a byl povahy prchlivé, s podkapit. Blažkem, za něhož postavili se skoro všichni důstojníci pluku, skončil tím, že kapit. Němeček obdržel trvalou dovolenou a odjel na Don, kde podle doslechu formoval později dobrovolce proti bolševikům.

S nastávajícími dlouhými večery počaly roty pořádati svoje večírky, akademie a přednášky. Ve škole cvičil br. podpor. Krupa sborový zpěv. Naše rota pořádala dva velice zdařilé večírky, při nichž jsme se krásně pobavili, cítíce se jako doma. O zdar obveselení postarali se bratři Maleček, Jiroutek, Kokoška a Černý Václ., výborní, stále veselí hoši. Poněvadž ve městě vhodné místnosti nebylo, rozebraly se v zemljance prostřední pryčny, postavilo se tam z pomalovaných stanových pláten jeviště a divadlo bylo hotovo.

Stravování naše v první polovici září bylo společné pro celý pluk. Oběd z kuchyně přinášel se do zemljanek ve škopcích a vědrech. Mnohdy se pak stalo, že na poslední dostalo se málo, nebo nic, z čehož vznikaly hádky, neboť jídla bylo i tak málo. Později, kdy se stav rot zdvojnásobil, dostala každá rota svoji polní kuchyň, avšak jen s jedním velkým kotlem. Tuto kuchyni postavila si každá rota za svoji zemljanku, ale napřed musila se zřídit ochranná bouda z dřeva, proutí a rákosu, přineseného z lesa. Potřebné kuchyňské nářadí každá rota si koupila nebo nechala od bratří zhotoviti na svůj účet. Poněvadž byl v kuchyni jen jediný kotel, vařilo se stále. Ráno »kypjatok« rozdával se ještě za tmy a to vždy za velkého hluku a šumu. Stačilo jen zahrkatí kotýlky a již celá zemljanka na rychle oblečených »kluků« vyrojila se ven, kde utvořila se ihned dlouhá »očered«-řada. Vřelá voda pouštěla se kohoutkem na čaj, dříve již v kotýlku nasypáný. V poledne byla polévka s masem a »grečicha« pohanková kaše, která se však mohla vařit teprve po polévce. Večer byl zase »kypjatok« nebo polévka. Solené nebo sušené ryby, které se měly jednou v týdnu připravovati k obědu,

Baryševka, závodníci těžké atletiky.

byly vždy v plukovní zásobárně prodávány hromadně zdejším obchodníkům a za peníze takto stržené nakupovalo se hovězí maso. Při takovýchto obchodech byli vždy přítomni »artěščici« a některý člen plukovního zastupitelstva.

Když sněžný příkrov pokrýl silnou vrstvou naše cvičiště i zemljanky, uspořádali hoši vždy k večeru právě boje sněhovými koulemi, při čemž mnohá tabulka v okně zařinčela a bylo po ní. Celý boj byl provázen velikým hlukem a řevem, takže i obyvatelé se polekali, co prý se to děje. Zima, která kolem našeho Nového roku byla velice tuhá, až -20° R k ruskému Novému roku (za 14 dní) povolila, počalo pršet, a sníh pomalu se tratil. Nyní nastalo nepříjemné, chladné bláto, mlha a spršky. Jestli se nám v zemljankách již dříve nelíbilo, byl zde nyní pobyt pro syrový a plísňí páchnoucí vzduch nesnesitelný.

12. listopadu došla večer poplašná zpráva, že pluk je povolán do Kyjeva. Čím dále do noci, tím zpráva tato nabývala určitějších rysů a o 11. hod. v noci bylo oznámeno, že o 2. hod. ráno vyjedeme. Nyní nastal ruch. Každý si honem svoje věci připravoval a na konec dali se všichni do zpěvu a zpívalo se vesele až do rána. Každý se již těšil, že se jednou také odtud pohneme a podíváme se v jiná místa. O 5. hod. ranní vyšli jsme z tábora, nasedali do vlaku a v 9 hodin dán po-

vel k odjezdu. Za veselého zpěvu jedeme až do Borispolu, kde jsme zůstali státi. Dívne je nám, že 5. pluk, jenž je tak blízko, je dosud doma. Po nějaké době obdržel plukovník Pi-sárenko telegram, že dále již jeti nemusíme, neboť v Kyjevě jest prý již klid. To se nám nijak nezamlouvalo a sám plukovník říkal, že na svoji odpovědnost pojede dál. Proto také stáli jsme tu velice dlouho a na konec lokomotiva přešla na druhý konec vlaku a jeli jsme zpět, ač neradi. Do zemljanek vrátili jsme se o 7. hod. večer značně utmáceni.

V prosinci konána na polích před nádražím přehlídka pluku velitelem II. divise gen.-maj. Podhajským. Po přehlídce podle ruského vzoru nastoupili všichni ti, kdož měli nějaké stížnosti. Byla nás hezká řada. Většinou byly stížnosti stejného rázu: špatné obývací

místnosti, málo cukru, nedostatečný oděv a j. To ho ale rozčililo a povídá, že stížnosti podobného rázu ještě nikdy neslyšel a pak prý: »Služba je služba a družba je družba.« Na konec byla pak nezbytná defilírka v rozvinutých rotách.

Z »Čechoslovana«, který vychází v Kijevě, se dovídáme, že rakouský ministr zeměbrany nazval ve sněmovně nás dobrovolce duševně nevyspělými, z čehož měli jsme hroznou radost a těšili jsme se, až přijde doba, kdy budeme moci s ruským »štykem« v ruce představit se jeho excelenci, že jistě potom bude mluvit jinak. Bohužel, vlivem světových událostí přání naše se nesplnilo a světová vichřice těch nejvyšších přece jen se nedotkla a když tedy jen tak, aby jim neublížila.

X

BARYŠEVKA FELČAR MATĚJKA

Byla to ukrajinská rozlehlá vesnice, ve větší souvislosti kolem bazaru, kde domy vytvořily malé prostranství, na němž stály dřevěné boudy s různým zbožím. Nedaleko bazaru stála pravoslavná cerkev, menší chrám, kde se shromažďoval ukrajinský lid k modlitbám. Od bazaru vedlo několik nedlouhých ulic, nejdelší snad byla ulice k nádraží, z níž vedly krátké ulice a cesty na obě strany. Docela blízounko u bazaru byla baryševská lékárna.

Daleko v polích a lukách, v krajině milé svými roztroušenými stromy i skupinami jejich, rozházeny byly malé dřevěné chaty, pokryté slamou a obehnané proutěnými ploty a výstavnější zájmkou poměščíků, obyčejně Rusů nebo židů. Krajina tamní se svými poli a lukami podobala se velmi jihočeskému zapadlému koutu. Působila na nás příjemně, cítil se tu člověk takřka jako doma.

Na cestě k nádraží pod vysokými stromy tísnily se dřevěné pravoslavné kříže, často nachýlené nebo docela pokácené, baryševský hřbitov. Stromy a bujná zeleň dodávaly tomuto neohraženému hřbitovu kouzla lesního

zákouti. Nad hřbitovem, na vyvýšené planince, byl tábor 8. československého střeleckého »Slezského« pluku. Po zajatcích byly tam ve velikém čtverhranu zemljanek, vyčnívající nad zemí jen střechou, pokrytou rákosím a upěchovanou hlinou. Při svém příchodu z Borispolu vyčistili jsme zemljaneky. Krysám a blehám, které ve velikém množství měly tu domovské právo, jsme ovšem nemohli mnoho udělati a tak jsme se s nimi spřátelili jako s nezbytným zlem. U vchodu do ležení krčila se malá budka, kde se prodávaly papirosy, bumága, kolbasa, chléb a podobné potřeby vojáka. Ve zvláštním domku, posunutém dovnitř velikého prostranství mezi zemljankami, byla umístěna kancelář. Pod ležením u silnice k nádraží bělal se přízemní domek, místní škola, již jsme dlouho používali za okolodek. Skládala se z chodby, ze které se vcházelo do menší místnosti, kde se zřídilo ambulatorium, vedle byl pokojík, kde spali sanitáři a v postranní třídě leželi nemocní. Blíže školy nahromadilo se také několik ukrajinských chalup. Stálo tu také několik větrných mlýnků.

Nádraží v Baryševce nevyhlíželo o nic hůře, než naše venkovská nádraží. Také tam byla čekárna, zdá se mi, že o dvou místnostech. Okolí nádraží bylo ozdobeno stromy.

Nedaleko nádraží stála řada domků, v nichž se umístili židé se svými krámky. Daleko od ostatních byl dům žida, v jehož dvoře se týčil veliký reservoir na petrolej.

Čelkem to byla tichá vesnice. O velikém bazaru bývalo tu ovšem hlučno, lidé s povozkami utábořili se na louce naproti hřbitovu. V obyčejné dny bývalo po ulicích ticho a klidno. Jen o svátcích oživily ulice lidem, který v národním kroji ubíral se k církvi, nad níž zvony vesele vyzváněly.

Za krásných podzimních večerů ozýval se

nezřídka vzpomněl na Odbočku Národní rady v Kyjevě tvrdě, že by bylo třeba je tam jíti jednou vybiliti. Nechápal jsem dobře, co Odbočka s našimi nesnáze má společného, ale poněvadž byl kapitán N. dobrý člověk, který jen nějakým tím přeřeknutím, jako bylo jeho dosti časté »herštel!«, se nám nelíbil, rádi jsme mu ponechávali jeho radost schladiti si žáhu na vzdálené Odbočce.

Tedy se stavěly pece. Avšak nepovedly se a myslím, že se zřítily. Zatím blaničtí rytíři měli hlad. Na celý den dostávalo se čtvrt funta chleba. To byla zpropadeně malá porce. Hoši si tehdy vymysleli písničku, jež se jednou zpívala sborem na cestě ze cvičení do ležení.

Baryševka, přípravy k svatováclavské slavnosti.

Foto Památník Odboje

po cestách mezi vrbinami i v ulicích sladěný zpěv ukrajinských junáků a dívek.

Počáteční nesnáze v Baryševce.

S hlaholem vpadli jsme za pěkného zářivého odpoledne do Baryševky. Myslím, že to bylo v září! Naše písně zněly po ulicích, obyvatelstvo zvědavě dívalo se z oken, ano stálo i před domky a usmívalo se na nás.

Nahrnuli jsme se do vykázaných zemljanek, každý vybral si místo a poněvadž jsme byli cestou unaveni, byli jsme s kouskem suchého místečka pod střechou spokojeni.

Avšak v následujících dnech začalo nám býti úzko. Nebylo chleba, protože nebylo pecí.

Kapitán Němeček běhal sém tam, všude vypravoval, jak práce pokračuje, při čemž si

Takovýto byl asi text onoho popěvku:

Zpívá si ten český vojáček,
aby dal kapitán Němeček
jen funtík chleba,
že je ho třeba,
jen malý funtík, funtíček.

Jinou velikou starostí byl ústroj. Boty jsme dostali sice již v Borispolu, kde se začal formovati 8. pluk z taganrogských dobrovolců, kteří utvořili hned prvou rotu. Velitelem byl nedoceněný dobrý muž, poručík Zizius. Nedostatek obuvi se tedy nepocítoval, ale hůře bylo se šaty a prádlem. Chodili jsme ve svém. Byla to zajímavá a pestrá obmundýrovka blanických rytířů! Po čase dostali jsme každý letní gymnastorku, vojenskou čepici jsme měli obyčejně každý již z doby vstupu do

vojska. Kalhoty však se při cvičení prošou-
paly a nových jsme nedostávali. Pilně jsme
tedy spravovali, jen když bylo čím. Sám jsem
stále vysazoval ono místo na kalhotách, kde
se obvykle sedá. Poněvadž jsem neměl žád-
né látky, dával jsem záplaty podšívkové. Při-
šival jsem stále jednu záplatu na druhou, jen
když nebylo viděti spodního prádla.

Nejchoulostivější byla otázka udržování
kázně. Ponechávalo se bratřím, aby si udržo-
vali mezi sebou pořádek. Většinou to šlo
velmi dobře, protože si bratři vzájemně ust-
povali, ale byly výstřelky. Pak se stávala
otázka pořádku ilusorní. Často člověka na-
řknutého z nepřekného činu, div neubili. Ko-
lektiv byl krutý a bezohledný. Jednou spatřil
jsem, že je v táboře jako v úle. Jakési roz-
čilení šířilo se od zemljanky k jiné. Dobro-
volci jako podrážděné včely, vybíhali z ubi-
kací, rozkládali rukama a hlučeli. Pojednou
se z jedné zemljanky vyhrnul proud, potáče-
jící se v křiku sem a tam. Ruce objevovaly se
nad hlavami, bylo viděti, že kdosi uprostřed
toho klubka se nespěšně pohybuje kupředu.
Zástup zdržoval jeho cestu pádnými ranami,
štuchanci a kopanci.

Napolo ubitého přivedli provinilého nebo
jen nařknutého do kanceláře. Byl obviněn,
že svému sousedu něco ukradl. Když ho vy-
váděli z kanceláře, bití se opakovalo. Bylo
to horší, než kdysi pověstné běhání ulicí. A
tak každý, kdo byl jednou zatčen, byl ubohý,
ať byl vinen či nevinen.

Odsuzoval jsem tehdy v první rotě podob-
né nesmyslné příhody, ale hnedle bych se byl
dostal sám za svou kritiku do podobné situa-
ce. Jen určitý respekt, který ke mně bratři
projevovali, způsobil, že se rozhořčení mladí
chlapci na mne nevrhli a nezbili mě za má
opovážlivá slova.

A stalo se brzy potom cosi zvláštního, co
mělo za následek zákaz podobných zásahů
vojska.

Stalo se totiž jednoho dne, že jelo několik
našich dobrovolců z Kyjeva. Ve voze s nimi
seděl člověk s červenobílou lentočkou na če-
picí, a když ho oslovili, shledali, že zadrhuje
česky.

Dali hlavy dohromady a usoudili, že to
bude nějaký zajatec-podvodník.

»Počkej,« v duchu se zapřísahali, »my ti
dáme lentočku!«

Když se blížili k Baryševce, obstoupili ho
a přísně mu nakázali, nedělati nějaké výtrž-
nosti. V Baryševce s nimi vystoupí z vlaku!

Napadený pokoušel se ospravedlnit, ač
nechápal, oč jde. Vysvětloval, že je velite-
lem 7. pluku.

»To by mohl každý říci! Půjdeš s námi a
uvidíme.«

Co měl dělati? Ani mluvití ho nenechali.
Rána do boku ho přesvědčila, že je tu všechno
vyjednávání marno.

Když vystoupili z nádraží, zaměřili ke
stráži, která tu hlídala jakési prázdné vagony.
Dva bratři s puškami ho vzali mezi sebe a
vedli do ležení. Ale běda!

Jakmile v táboře zpozorovali, že nějaký
bratr je veden stráží, nastal v táboře poplach
a v malé chvíli obklopilo množství zatčeného
a rány se sypaly i na stráž.

V táboře se telefonicky hned zjistilo, že je
to skutečně velitel československého pluku.
Jaká z toho byla blamáž pro náš pluk!

Však se o tom v pluku mnoho nikdy ne-
vypravovalo. Byla to skutečná hanba, která
usvědčila každý samosoud jako nespravedli-
vost a přehmat.

X

PROČ JSME SE NEDOSTALI DO KYJEVA FRANTIŠEK DOBŠÍK

28. ledna 1918 ranním »dáčným« vlakem
odjela naše pátá rota 8. p. pl. z Baryševky do
Dárnice, kde byla ubytována v nemocnič-
ních barácích. Ještě jsme se tu ani pořádně
neusadili a již ráno druhého dne obdržela
rota rozkaz odebrati se ihned do města Ky-
jeva k 11. rotě, která tam hlídá arsenál. Však
prý ji tam někde najdeme.

O 11. hodině dopol. vyrazili jsme tedy
z »lágru«, zaopatření byvše každý puškou se
150 ostrými náboji, sanitní patrolou, sami
však bez obvazů, s kuchyní a dvěma dvou-
kolkami. Velitelem roty byl tehdy poručík
Cichra a na výpomoc přidělen byl poručík
Krupa. Šli jsme, jak bylo již dříve ujednáno,
na stráž ku skladištím a prachárnám. Ukra-
jinská vláda, když nás převzala do své sprá-
vy, žádala, abychom také pro ni něco vyko-
nali. Cestou do Kyjeva potkáváme naše ho-
chy, doprovázející zajatce, kteří byli ráno
odesláni do města čistit kasárny, ale museli
se s cesty vrátiti, poněvadž v Kyjevě na uli-
cích rozpoutal se zuřivý boj. Zrazovali nás,
abychom tam zbytečně nechodili, my však
pokračovali ve své cestě, až dorazili jsme
k velikému řetězovému mostu přes Dněpr,
kde zastavila nás hlídka »rabočích a soldat-
ských deputátů«, sestávající z vojáků i ci-
vilů, ozbrojených »vintovkami«-puškami. Z
města bylo slyšeti zřetelně ruční střílbu.
Chvíli se s hlídkou u mostu vyjednávalo,
když to však nevedlo k cíli, svolán byl rotný
komitét, který společně s poruč. Cichrou ode-
bral se do nedaleké kanceláře »raboč. i sold.
deput.«. Zde bylo jim řečeno, abychom po-
čkali až do příchodu předsedy, který si jel
do města pro instrukce, neboť sami nevědí,
prý, co mají s námi dělat. Předseda však
dlouho se nevracel. Mezi tím, co čekáme,
zvětšuje se stále dav ozbrojených mužů, při-
cházejících ze všech přiléhajících uliček. Se-
šli jsme proto ze silnice stranou k plotu, ale
seskupivši se vzbouřenci nás obklíčili a žá-
dali, abychom jim vydali zbraně. To jsme
ovšem odepřeli a upozornili, že čekáme na je-

jich předsedu, který musí se již každou chvíli
z města vrátiti. Konečně promrzli a mrzuti
dlouhým čekáním, dočkali jsme se příchodu
předsedy a ujednáno, že odejdeme se zbraní
nazpět do Dárnice, neboť do Kyjeva nemohou
nás prý za žádnou cenu pustiti. Obávali se,
že bychom mohli jíti proti nim (vzbouřen-
cům). Rychle jsme se otočili a jdeme zpět.
Neušli jsme však ani 50 kroků, když tu za
námi přihnal se dav, který rozhodně žádal
vydání zbraní. Proto opět se zastavujeme a
rotný komitét šel znovu do kanceláře »so-
větů«, kde po prudké hádce mezi předsedou
a dělníky, tito rozhodně stáli na tom, že mu-
síme býti odzbrojeni. Několik vzbouřenců
přišlo před rotu a tázali se, dáme-li zbraně
dobrovolně nebo ne. Když bylo patrné, že
není jiného východiska a že proti nám stojí
na všech stranách několásobný ozbrojený
dav, svolili jsme, leč s tou podmínkou, že
odzbrojování bude se dít ve vnitřku a ne na
ulici a že nám bude dáno potvrzení, že zbra-
ně převzali. Všechno bylo slíbeno i splněno.
Po pěti vcházeli jsme do kanceláře, kde ode-
brali nám jen pušky a patrony, ostatní věci
však nám ponechali, poněvadž je prý to ma-
jetek roty. Mezitím co v kanceláři prová-
dělo se odzbrojování, pobíhali kolem roty
kluci a výrostci, žádající po bratřích patrony.
Když bylo odzbrojení ukončeno, vyprovodili
nás kus přes vesnici až ke druhému mostu,
kde se s námi přátelsky rozloučili a přáli
nám šťastnou cestu. Lehce se nám nyní krá-
čelo zpět do Dárnice.

Zde však již uvědomil o naší příhodě ve-
litele druhého praporu dra Nováka poručík
Jirásek, který právě procházel kolem nás,
když jsme byli odzbrojováni a pravil, že při-
vádí rotu žebráků. Štábní kapitán dr. Novák
naši věc vzal po vojensku a měl nám za zlé,
že jsme zbraně vydali. Jak jsme to však měli
provést, aby nedošlo k zbytečnému a na-
prsto nerovnému, bezúčelnému boji, chytře
zamlčel.

Na třetí den, t. j. 1. února dočkali jsme se

konečně divisijního komisaře br. Jar. Krále. Rota byla svolána do jednoho baráku a započato s vyslýcháním, co a jak bylo. Chvillemi bylo jednání hodně bouřlivé, obzvláště když mluvil por. Jirásek. Br. Král také naše jednání uznal za nesprávné a již dříve kdesi vypravoval, že prý jsme se nechali odzbrojití neozbrojenou tlupou. Vše jsme mu náležitě vysvětlili, on však trval na svém, že český voják nesmí nikdy dáti zbraň z rukou. V Kyjevě však odzbrojili na př. Ukrajinci rotu 2. pluku a to se uznalo za přípustné.

Nyní, když neměli jsme zbraně, nemohli jsme také konati službu a proto bud' jsme

Nádherná podívaná byla na bombardování Kyjeva. Postavili jsme se pod osamělou vysokou borovici, odkud byl nejlepší výhled a pozorovali výbuchy šrapnelů, rvoucích se nad »krepostí« nedaleko vysoké věže kláštera. Obyvatelé »kreposti« zajisté zakoušeli ty nejpernější chvíle, kdežto nám, bezděčným divákům, bylo to více zábavou. Pohled tento nevymizí mi snad nikdy z paměti. Po celý ten čas, co jsme zde v Dárnici, t. j. od 19. ledna do 5. února, hřmí děla a strojní pušky v Kyjevě i okolí po celé dny i noci.

5. února obdržela naše rota rozkaz doprovázeti náš »obož« a půldruhého sta koní do

Z originálních architektur kyjevských.

byli na nádraží, nebo se brodíme sněhem v lese a pozorujeme zuřící boj o ovládnutí Kyjeva. Právě když přicházel jsem z osady Dárnice, strhla se na nádraží malá, krátkou dobu trvající přestřelka. Hlavní bolševické síly táhnou na Kyjev od jihovýchodu. Dárnici prochází jen část, která jde po trati a má za úkol obsadit nádraží, které jim Ukrajinci také téměř bez boje vydali, třeba zde měli spoustu děl a obrněné automobily. V předvoji nastupujícího oddílu tažen byl v první řadě kulomet a mezi dospělými muži viděl jsem i několik ozbrojených hochů tak asi 13—14letých. Jakýsi velitel, na koni jedoucí, zdravil se s naším štáb. kpt. Novákem podáním rukou a vypyčoval se na některé věci.

Baryševky, kde prý již také zůstaneme. Cestou však, podle doporučení divis. komisaře Jana Krále, kdo ještě měl pušku, měl ji uschovati ve voze, abychom prý zbytečně nedráždili obyvatelstvo a snad potkávající nás bolševiky. Seřadili jsme se tedy a jdeme. Nad Kyjevem zuří silný boj dělostřelecký, jehož hukot slyšíme až do večera, kdy došli jsme do Borispolu. Cesta do Baryševky prošla hladce, bez výstupů, jen s koňmi byla obtíž. Byli to chudáci hladoví a vychrtlí, kteří sotva nohama pletli. Přenechali nám je v Dárnici Ukrajinci, ještě než ustoupili před bolševiky.

Když jsme přišli po dvoudenním pochodu na místo určené, dovídáme se, že dle rozkazu

pro II. divisi, má být naše 5. rota rozformována. Byli jsme rozčileni a rozhodnutí, že jako jeden muž proti rozpuštění se postavíme. Cítíme se úplně nevinní a v právu, a za takovou vojenskou čest, abychom docela zbytečně krváceli někde na ulicích Kyjeva, ne však proti svému úhlavnímu nepříteli, se pěkně poděkujeme. Náš plukovník Pisarenko naše jednání sice neuznal za správné, ale většina mužstva u pluku, i sám plukovní komitét uznali, že jednali jsme správně, neboť jinak za daných okolností jednati se nemohlo již vzhledem k tomu, že nastupujícím bolševikům u všech pluků, jichž rayony procházeli, musely se plukovní komitétu zaručiti, že proti nim nikdo a nikde z našich nevystoupí. Příkaz o rozpuštění naší roty byl u pluku zadržován a čekali jsme nyní znovu na rozhodnutí od divise a Národní Rady. Ubytování jsme byli prozatím v naší bývalé zemi, kde nás stále vyslýchal jakýsi cizí ruský podplukovník. Později ubytovali jsme se v malých chachláckých chatách.

Sovětské vojsko zmocnilo se Kyjeva až 8. února. Trocký, který zúčastnil se porad v Brestu Litevském, prohlašuje, že mírovou smlouvu prý nepodepíše, ale bojovati s ústředními mocnostmi dále prý také nebude. Aby naše armáda v těchto zmatcích mohla zůstatí neutrální, prohlášena byla prof. Masarykem, po dohodě s Francií, za autonomní část francouzské armády. Zpráva tato nás uspokojila všechny. Vždyť takhle si každý na nás činil právo, chtěje, abychom mu po-

máhali, ovšem k malé naší radosti.

14. února obdrželi jsme z plukovního skladu 50 pušek, a tak opět po delší době měli jsme zase službu. Plukovník pravděpodobně nás opět pokládá za vojáky, ačkoliv dříve nás chtěl »rozformovat« a požadoval seznam těch střelců, kteří prý propagují bolševismus.

Když po odchodu granátníků, kteří utvořili samostatnou jednotku, zůstalo v rotách málo mužstva ku konání služby, obdržela naše rota rozkaz, odebrati se nazpět do Dárnice. Rozloučivše se tedy s Baryševkou, kde prožívali jsme nyní pěkné chvíle, vsedli jsme 20. II. do »dáčného« vlaku a odjeli jsme.

K prof. Masarykovi, který byl tehdy v Kyjevě, vyslána byla od naší roty deputace bratří se žádostí, aby naše záležitost stran odzbrojení byla již jednou skoncována. Bratři byli velice vlídně přijati, a když celou naši událost panu profesorovi vylíčili, odpověděl: »Vojensky tomu nerozumím, avšak myslím, že jste to provedli špatně; ale politicky provedli jste to velmi dobře. Proto buďte bez starosti, neboť vše dobře skončí.« Po této rozmluvě byli jsme jisti, že zůstaneme i nadále pohromadě, což bylo také naším přáním.

22. února vypravena byla od naší roty jedna četa do Kyjeva na výpomoc k rotě 11., která tam hlídala nějaký čas skladiště zbraní i prachárnu. Ale celá 5. rota do Kyjeva se nedostala. Brzy na to přišli Ukrajinci s Němci a vybrali sklady, které naše vojsko s takovými obětmi hlídalo a hájilo.

X NEBLAHÉ ZAKROČENÍ 2. PLUKU DO OBČANSKÝCH BOJŮ V KYJEVĚ KAREL BLATNÝ

Bylo to vzrušení u nás, když přišel rozkaz, že máme odejeti do Kyjeva, abychom chránili město proti »kontrarevoluci«. Rozkaz byl dán velitelem 11. armády v Starokonstantinově dne 27. října 1917 st. st. čili 10. listopadu dle našeho kalendáře. Ještě týž den seřazen celý pluk v Nové Čartoryji, kdež k němu promluvil několik slov plukovník, načež

v čele s hudbou odešel na stanici Pečánovka. Zde přivítal pluk pluk. Mamontov, velitel divise a vyzval nás k poslušnosti. Svou řeč končil svým husitským heslem: »Bijte, zabijte, nikoho neživte!« Pršelo a pluk celou noc byl venku, poněvadž nebylo kam ho umístiti.

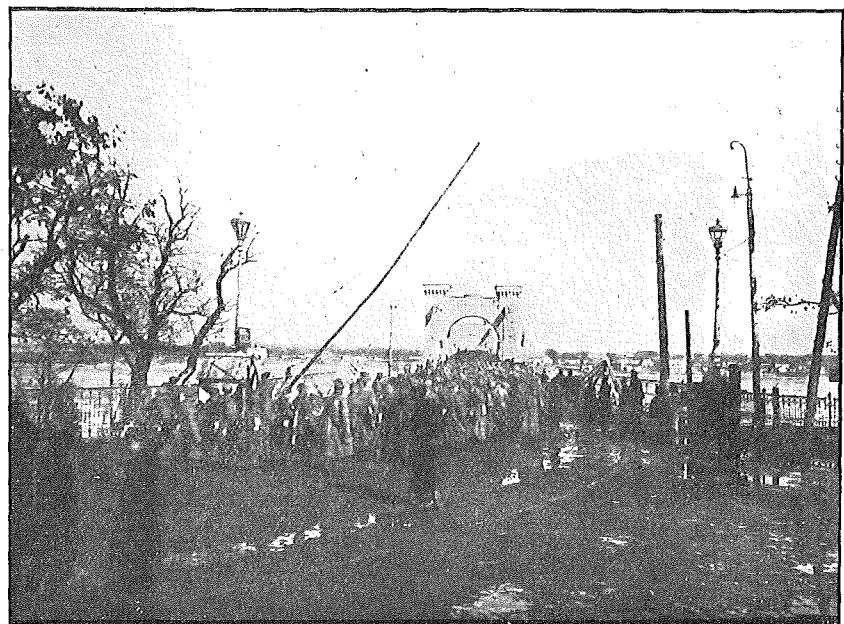
Druhý den ráno začali jsme se nakládati

do vlaků. Nejprve 2. prapor se zákopnickým oddílem a 4 kulometry, za ním 1. a pak 3. prapor. Vyjeli jsme po poledni. Mezi námi byl chaos. Nikdo nevěděl, co se vlastně děje a většina nás nesouhlasila s celou akcí, poněvadž se vědělo, že dle příkazu prof. Masaryka a Národní rady máme zachovat úplnou neutralitu v občanském boji na Rusi. A to, co se dělo ve městě Kyjevě, byl opravdu občanský boj všech proti všem. V Petrohradu padla vláda Kerenského a moci ujali se bolševici. V Kyjevě věc byla jiná. Byli zde přívrženci Kerenského, ale i tajní stoupenci sta-

zatažení a který nám nadělal mnoho nepříjemnosti. V očekávání věci příštích jeli jsme tedy do Kyjeva. Již v Berdičevě nás zdržovali Ukrajinci, abychom do Kyjeva nejezdili »utápět v krvi ukrajinskou svobodu«. My však prostě celé té věci nerozuměli.

Třetí prapor s druhým vlakem nebo třetím byl zadržen ve Fastově a na rozkaz velitele brigády plukovníka Leontjejeva vyslal část jedné roty s důstojníkem do Běloje Cerkve chrániti tam velkostatek kněžny Bronické. Bělaja Cerkev je hezké městečko, asi s 5000 obyvateli, vzdáleno od Fastova asi 60 verst.

Přes kyjevský most.

Foto Památník Odboje.

rého carského režimu, a byli zde komunisté. Ale kromě nich vzniklo zde nacionální hnutí ukrajinské s náterem republikánským, snažící se o samostatnou Ukrajinu. Všechny tyto tři hlavní směry chystaly se k boji. Bolševici — dělnictvo — horovali pro vládu sovětů a chtěli svrhnouti dosud při moci se držící stoupence »Vremenného pravitelstva« Kerenského, Ukrajinci — většina ukrajinských kazaků, t. zv. »vilných« a ukrajinská inteligence byla rovněž proti »Vremennému pravitelstvu« a stoupenci Kerenského vlády, část důstojníků, junkéři z vojenských učilišť atd., chtěli se pokusit o udržení moci, alespoň zde. Byl to prostě chaos, do něhož jsme byli

Zde sesadil oddíl »vilných kazaků« dosavadní úřady »Vremenného pravitelstva« a dosadil ukrajinské. Velitel tohoto oddílu, praporčík Mendrych záhy seznal, že má tu co činiti s hotovým převratem, a poněvadž měl málo lidí a obyvatelstvo chovalo se hrozivě, žádal velitele praporu, který zatím byl v Kyjevě, o posílu. Z Kyjeva byla mu poslána na pomoc druhá část roty s prap. Pacákem a současně přijela do Běloj Cerkve výprava »vilných kazaků«, kteří šli chrániti sami velkostatek kněžny Bronické. Československý oddíl dle rozkazu odzbrojil ihned ukrajinské strážce, zajal štáb »vilných kazaků« a dosadil opět staré úřady. V noci však byl odvolán

do Kyjeva, kam přijel 12. listopadu. Bylo dobře, že oddíl odejel, neboť obyvatelstvo sympatisovalo s Ukrajinci a bylo zachváce- no nenávistí proti nám. Bylo však patrné, že prsty v celém bělorečském převratu mají i bolševici. Obě strany hrály si totiž do rukou. Bolševici si mysleli, jen ať je svržena Kerenského vláda, s Ukrajinci už si pomůžeme lehce.

Celý 2. pluk přijel do Kyjeva již den před tím 11. listopadu. Pluk seřadil se v plném

zřejmě nás nenáviděli. Čtvrtá rota, která byla přidělena k ochraně jedné baterie 1. čsl. dělostřeleckého pluku, která přijela s námi do Kyjeva, byla rozdělena na dva oddíly. Jedna část obsadila po junkerech okopy proti arsenálu vpravo od Mariinského sadu. Opodál byla budova hlavního velitelství, které se hemžilo bolševiky. Jiná část 4. roty byla komandována prohlédnutí místnosti »sovjeta voj. a rabočich deputátů« a vystavila strážce v okolních ulicích. Večer zajali Ukrajinci

V Kyjevě, stráž před mostem.

zbroji a jako ozbrojená demonstrace prošel městem až k štábu vojenského kyjevského okruhu v Baňkovské ulici. Před budovou očekával pluk náčelník okruhu generál Kvěčinskij, velitel čsl. armádního sboru generál Šokorov a posl. Dürich. Promluveno několik proslovů a pluk vyzván k »podděržce« (pomoci) vlády Kerenského. Po té pluk defiloval a odešel do kasáren »kadetského korpusu.« Ještě týž den dvě roty pluku obsadily nádraží, které měli v rukou Kornilovci a Ukrajinci zároveň. Kornilovci byli námi smněni a chovali se k nám dobře, za to Ukrajinci

jednoho našeho vojína Ciselta, právě, když spěchal s hlášením do »Kadetského korpusu« a zadrželi jej celou noc v zajetí.

Na rozkaz ruského štábu byl vyslán v 10 hodin v noci oddíl, vyčistiti Kadětskoe šosé, t. j. ulici, vedoucí z našich kasáren do Lvovské ulice. Byla rozšířena pověst, že se blíží oddělení bolševiků s obrněným autem. Naši pak k půlnoci se srazili s Ukrajinci, kteří táhli na Kreščatik. Incident dopadl však bez krveprolití a náš oddíl byl odvolán do kasáren. Hned na to čtyři roty našeho pluku s prap. Žilkou byly poslány ke štábu kyjev.

voj. okruhu. Na cestě měl celý oddíl opět nedorozumění s Ukrajinci. Ihned byly pak vystaveny stráže v okolních ulicích. Ráno došlo ke krvavé bitvě mezi junkery a patrně bolševiky, majícími obsazeny arsenál a kasárna. Junkeři byli krvavě odraženi do Mariinského sadu, kde se zakopali. Na pomoc junkerům byl poslán oddíl podpor. Pustky s četou kulometů a dvěma děly kazácké baterie. Za krátko přiběhl však jeden kulometčík do štábu se zprávou, že oddíl je obklopen bolševiky a že mu byly vzaty dva kulometry. Na pomoc Pustkovi byl vyslán podporučík Hrdina s 20 mužů. Když se octl tento oddíl u parku před arsenálem, snesl se naň z oken déšť střel, při čemž podpor. Hrdina byl zabit spolu s kulometčíkem Koženým. Raněn byl střelec Havlín. Velení převzal podpor. Pustka. Došla zpráva, že od Dněpru nastupují na nás Ukrajinci. Pustka poslal ihned žádost o posilu, ale ze štábu nepřišla vůbec odpověď. Oddíl proto ustoupil do sadu, kde se zakopal a k 7. hod. večer byl změněn.

Celý den vládl zlověstný neklid ve městě a na všech stranách docházelo k srážkám. Rota za rotou byla vysílána sem a tam a žádný z nás nevěděl, co se vlastně děje, proti komu a koho má chránit. Bylo patrné, že ve štábu panuje úplná bezhlavost a že nevědí, kde jim hlava stojí. Osud vlády Kerenského stoupenců byl již rozhodnut. Při tom bolševici na některých místech šli s Ukrajinci, jindy opět proti sobě. Byl to zkrátka chaos k nepopsání. 3. rota odešla 12. listopadu na nádraží směnit 11. a 12. rotu, které táhly do kasáren. Spolu jely 2 kuchyně 2. praporu. Obě roty šly až ke štábu do Baňkovské ulice, kde rozdán byl oběd. Na zpáteční cestě vzato na jednu povozku tělo nešťastného podpor. Hrdiny a když oddíl v bojovém pořádku došel až na Kreščatik, ozvaly se náhle hlasy »stoj«. Vpředu i vzadu objevily se obrněné automobily a na balkonech domů černaly se hlavně kulometů. Ukrajinci, kteří oddíl obklopili, žádali za vydání zbraní. Začalo vyjednávání. Ukrajinci začali také zvědavě prohlížeti povozky a odkryli mrtvolu podp. Hrdiny, který byl georgeovským kavalerem. Když jim bylo vysvětleno, že Hrdina padl při boji s bolševiky v arsenale, hned se

začali radit a ukrajinský důstojník promluvil řeč o »bratrských Čechách«. Ukrajinci povolali nám slávu a vzdávajíc čest padlému, propustili celý oddíl. Ale zbraně museli jsme jim vydati na »rozpisku«. Později nám zbraně vrátili.

Ve městě vypadalo to stále jako v blázinci. Na ulicích barikády a drátěné překážky, kulometry, děla, na Funduklejevské ulici převrácené obrněné auto, ulicemi projížděla francouzská sanitní auta. Před polednem začala dokonce střelba z děl. Junkeři stříleli z děl, postaveného prostě na ulici v Intendantské a bolševici jim odpovídali z krjeposti. Později junkeři převezli dělo na roh Levašovské a Alexandrovské ulice a ve střelbě pánu Bohu do oken se pokračovalo. Při přestřelkách bylo raněno několik našich. Stále se čekalo tu vystoupení bolševiků, tu Ukrajinců, stále trapná a nemožná situace.

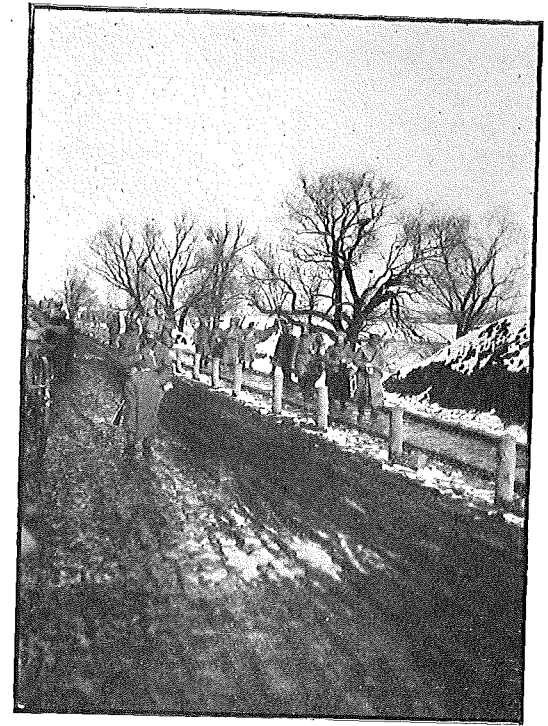
Dne 13. listopadu jsme se dozvěděli, že Odbočka Čsl. Národní Rady energicky pracuje, aby jsme byli odvoláni. Bylo jasno, že jsme byli veliteli »Vremenného pravitelstva« a snad i někým z našich lidí zneužití a vtažení do osudného konfliktu. Prof. Maxa prý již intervenuje u štábu o naše odvolání. Mezi dobrovolci vzrůstala se jednak únava, jednak pochopitelná nervosa. Byla obviňována i Národní Rada, že se málo stará o své vojáky, podezříván i prof. Maxa, že jedná samostatně. Došly zprávy, že prof. Maxa jedná i s Ukrajinskou centrální radou, nikdo nevěděl o čem. Do štábu okruhu docházeli také místní Češi a přišel tam i posl. Dürich. Chtěli, aby sme podporovali dále hroutící se trosky Kerenského vlády proti Ukrajincům i bolševikům. Do štábu chodily deputace za deputací. Písaři tam zaměstnaní pomalu mizeli. Bylo stále patrnější, že položení štábu je zoufalé. Všechno obyvatelstvo snad bylo proti nám. Svalovalo na nás vinu z dalšího boje a bombardování města. Rojily se pověsti, že jestli neodejdeme, budeme postříleni do jednoho. Ulice hemžily se špiony bolševiků i Ukrajinců. Docházely pomalu i náboje.

V noci konečně uzavřeno příměří a vojáci s ulehčením četli rozkaz, že československých pluků nesmí býti užito ve vnitřních bojích ruských, jen proti vnějšímu nepříteli a že na

naléhání prof. Maxy konečně budou směněni. Skutečně všechny stráže byly večer odvolány a pluk se shromáždil před štábem na Baňkovské ulici.

Vtom padlo z oken sousedního domu několik výstřelů a nad budovou štábu roztrhlo se několik šrapnelů. Jakýsi ruský důstojník vykřikl, že se blíží obrněný bolševický automobil, čímž nastala panika. Pluk znovu byl rozestaven na stará ochranná místa a rozestavil nové stráže. Později se vysvětlilo, že střelba vznikla z nedorozumění mezi Ukrajinci, kteří obsadili zatím stát. banku. K ránu konečně byli vyměněni zajatci, mezi nimi velitel brigády pluk. Leontjev a pobočník prap. Žejglic za zajatého bolševika Patjakova a některé Ukrajince. Pluk byl odveden dle ujednání ukrajinským komisařem do kadětského korpusu, čímž vlastně skončena tato nemilá a dlouho nevysvětlená epizoda. Odchodem našim z ulic nálada obecně zase poněkud vůči nám se zlepšila.

Druhý den byl slavný pohřeb ubitých. Pohřbu zúčastnil se gen. Šokorov, velitelé obou čsl. divísi gener. Kolomenský a Podhajský a mnoho kyjevského občanstva. Nad hrobem promluvil posl. Maxa a zástupce Centrální ukrajinské rady, který v dojemné řeči pravil, že prolitá krev hrdinů bude bratrskou páskou mezi Čechy a Ukrajinci. Po zahrání naší národní hudby pluk odešel do kasáren. V následujících dnech ve městě zavládl poměrně klid a pluk teprve 18. ledna v noci odjíždí opět zpět do Nové Čartoryje a okolních vesnic, kde byl ubytován.

Pochod podél Dněpru za odchodu z Ukrajiny.

Tak skončilo osudné nedorozumění 2. pluku, jež zaviněno bylo pomocníkem komisaře jihozápadní fronty »Vremenného pravitelstva«, dr. Grigorjevem, který přiměl velitele 11. armády k rozkazu, jímž zatažena byla naše armáda do vnitřních zmatků na Ukrajině. Celý ten krátký incident měl pro nás za následek ztrátu dvou drahých životů, několik raněných a na dlouho ztrátu sympatií ukrajinského obyvatelstva i bolševiků. Při našem odchodu z Ukrajiny zakusili jsme hodně obtíží a nedůvěry z obou stran právě pro tuto událost.

X

HRST DOJMŮ Z VÍRU REVOLUCE JOSEF KYNCL

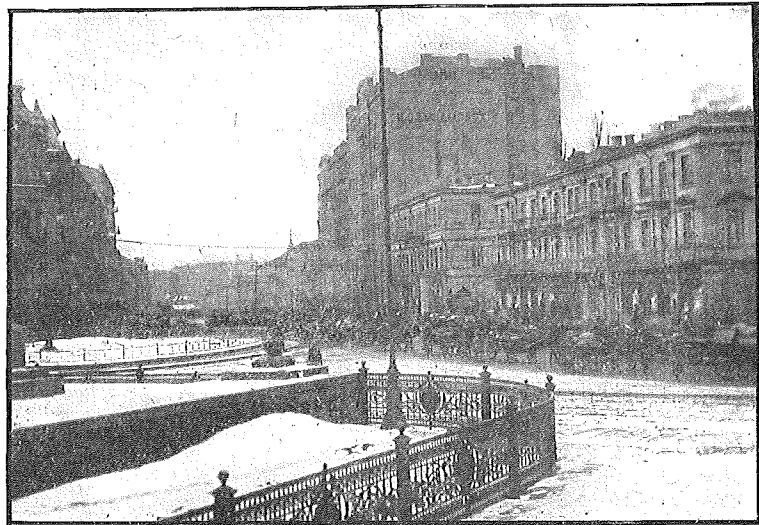
Když bolševici svou revolucí rozpoutali občanskou válku v zemi a vnitřní »fronty« dokonaly rozpad fronty proti vnějšímu nepříteli, odjížděl jsem s přítelem Vildou P. z Ukrajiny do Ruska, abychom tam někde vyléčili kožní vyrážku, jež se zanedbáním změnila v excem. Nebyli jsme sami, takové vyrážky v rodě svrabu bylo u nás tehdy dost

a lékaři neměli mastí, jimiž za pár dní tato »nemoc« mohla býti lehce u pluků zhojena. Osud nás zavál až na Don a tak jsem měl příležitost poznat ty slasti, jež bolševický převrat chtě nechtě přinesl, z vlastního názoru. Několik charakteristických obrázků podávám zde čtenářovi.

Stanice Šepetovka. Veliké plachtové stany polní nemocnice. Uvnitř jako v úle, namačkáno zmláky. Všichni jsou bolni, aspoň tak říkají u prohlídky lékařovi. Ten mlčky přikyvuje a všechny posílá do týlu. Co jiného dělat; pošleš simulanta zpět na frontu — vyleze na střechu nejbližšího vlaku a pojedě na ródinu. »Vót, tam teper to zemlju dělit, nado poskaréj, čtob' drugie něrazobráli!«

Hrstka nemocných Čechoslováků krčí se v koutě a poslouchá řeči té vojenské sebranky, válející se na palandách. Všichni hulákají, každý chce vyložit své rozumy. Jediné tema: bolševický převrat, jediné rozhodnutí: stať za bolševikov! V rukou letáky sovnar-

Pochod ustupujících vojsk po Kreščatiku v Kyjevě.

komu s bombastickými frázemi: »Dolój s buržoázijej! Vlast' rabočim, soldatám i krestjámam! Němedlennoje zaklučeniye míra! Hlávnyj vrág teper vnútri. Mír, chléb, zemlja. Mirovája revolúcija!« — A tak dále. Podpis: »Sovnarkom, Lenin.«

Řeční se od rána do noci. Co tu rozumu, znalostí a nápadů. Na žádné universitě se neřeší tolik světových problémů, jako zde. Něgramotný mužik vykřikuje o světlo carstvě socializma; když ochraptí, vleze na palandu druhý, jenž metá blesky na světový kapitalismus, rozhází všechny banky a bursy světa, odstraní peníze jedním gestem paže. — »Vót, teper to bůdět u nas svabóda!« huláká zarostlý, vychrtlý voják či zběh — kdož

ví. Orátoři se střídají jeden za druhým. Žasneš, kde se vzala ta výmluvnost! Ve stanu je strašlivá atmosféra. Oči davu hoří hrubými vášněmi i dětskou, čistou radostí.

V této mase to prozatímní vláda už prohrála. Petrohradské i kyjevské události jsou rozřešeny. Tovaryšče orátor to vidí, pozorujeme to i my. Temná soldatská masa je jednotna. Bolševici jsou dobří psychologové — dovedli do ní hodit libivá hesla. Po prvém mužik uslyšel, co mu dávno plnilo duši. Nadojelo vajný! — Hlavní pomocníci bolševiků: temnota a nevědomost.

Nákladní vlak, nabitý »nemocnými«, přijíždí ke Kyjevu. První výhybky, drncání, div se vozy nepřevrhnu. Rachot kulometů vpadá do toho. Střílí se kdesi v městě. A hle, zase tamto na periferii praskají výstřely. Sem tam běží jednotlivec, hlouček. U kolejí několik vojáků křičí na nás: »Tovaryšči, stójtě za bolševikov!« Zmatek na všech stranách. Hluk. — »Co to, klame nás sluch?« Ne, jasně slyšíme, jak hudba hraje »Prapor vlá«. Vrháme se ke dveřím a okénkům. Právě nad námi po mostu přechází trať vojenská hudba, za ní prapor a spořádané čtyrstupy vojáků. »Vždyť je to náš pluk! Co tu dělá?« — Voláme, ale ti nahoře neslyší, jdou dál — kam? Vlak nás od nich odtrhl. »Čtó éto, neúželi

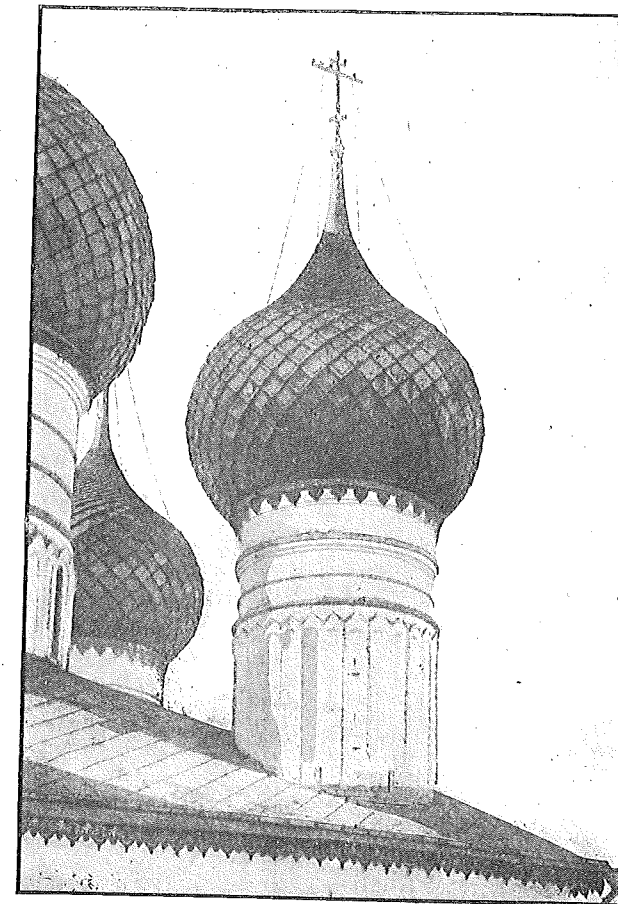
Čechoslovaki? Za kavó oni stójat?« ptají se nás zmláci. — Zůstáváme dlužni odpověď. Mlčíme. Vlak zastavuje v rozpredělitelnom punktě. Soumrak zahaluje město a řídká střelba neustává.

*

Sanitní vlak s rachotem přejíždí Dněpr. Za námi spoře osvětlený Kyjev. Od Dárnice vrhá reflektor široké pásy bílého světla na

rány. Z pokřiku davu vyřázejí ostré a výhružné: »Ostánovit' pójezd! Ostánovit' pójezd!«

Zastavujeme. »Co je to?« splývá se rtů několika Čechů v našem voze, »čtó slučilos?« vidíš v očích Rusů. — Rozlícený dav obklopuje vlak. Zuřivé obličej, hrozby hlasů, pěstí a pušek. Rány pažbami do vozů. Změť vášnivých výkřiků. »Kto zděs střelal? Daváj

Originelní chrámové kopule v Rostově na Donu.

druhou stranu řeky. Šlehl i po nás na most. Jinak tma a ticho. Ticho před bouří. — —

Stanice Dárnica. Peron plný lidí, vojáci převládají — ne, to se teď jmenuje rudá garda. Dav hlučí a je zřejmě pobouřen. Ovzduší nabito vášněmi, hroty bodáků jako bleskosvody trčí nad hlavami. Několik minut napjatého čekání. Konečně vlak trhne a vleče se dále.

Několik výstřelů zapraskalo vzadu. V tlupě se strhl křik. Zahučela jako bouře. Nové

étych Čechův i oficerův. Bej jich! Tovaryšči, kavó iz étych prokljatých Čechův i junkerův najdom, vsjech ubjóm! Svóloč, nado vsjech razstrelát!« — — —

Jakýsi voják vyskočil k nám do vozu. Zuřivý výraz v tváři, oči vlka. Trhané, nesouvislé věty. — Někdo z vlaku střílel po hlídce na peronu, jistě to byl důstojník! Nebo Čechoslovák! — Jasno v hlavách. Nešťastná intervence nese ovoce!

Prohlídka vlaku. Hledají se důstojníci,

junkeři, Češi a zbraně. Několik tovaryšů, po zuby ozbrojených, naplňuje náš vagon. Revolvery v rukách. »Kto střílel ostsúda po postú?« — —

Ticho. Pár vteřin mučivé úzkosti. Kdo odpoví? — »Sochrani Bog, tovaryšči, zděs oficerov nětu i my něznajem ničevó«, ustrašeně odpovídá jeden zmlák. Ani slovo o Češích. Budou nás prohledávat? Pak je po nás veta! Ne, uvěřili a vyšli. Těžký kámen spadl se srdce.

Dav na peronu se rozhoupal. Hle, vedou nějakého vojáka. Ten že střílel? Kdo by se ptal — bej jevó! Rány pěstmi a puškami, kopance. Příšerné skřeky ubíjeného zvířete. Cože udělal? Dav o tom nepřemýšlí. Šlape po kupě lidského masa. Smečka vlků. Vášně se vybíjejí. — To není lynch, to je ruský samosud! — — —

Několik hrozných minut. Mlčení a strach. Konečně trhnutí. Díky tobě, strojevůdče, a dej prosím plnou páru! Pryč od krvavého místa! Polykej rychleji, ty versty. Povídej, bratře, jak ti bylo před chvílí. To není smrt na posici, vid! Či chtěl bys být ukopán davem jako pes? A proč jsi nás neznadila, ruská duše? »Spasíbo vam bolšóje, bratja, tovaryšči!« — »Kákže my by mógli vas výdat? Razvě my zvěri?« — Oh ne, ale vždyť tamti byli také Rusové! — — —

Zemláci vytahují a rozvazují rance. — Co je to? Bomba, dvě, patrony, revolver — — ! Že upomínka na frontu? Věříme vám. Otevřené okénko, zbraně letí ven. Tma je pohltila. Nikdo neví, jen vlak hučí v tmavé, příšerné noci. Spokojený vzdech Rusů. »Podímajtě, čtó móгло slučit'sa, jeslib' nas obiskivali!«

Ruský člověk rád hovoří. Důvěruje-li, otevře ti celou duši. Hle, to už není zmlák ze Šepetovky! »Smatří, dumajóš živój verňóšsa z frontá a vót — v tylu ubjúť! Och, gospodí, kakóje síčas vrémja! Smatří, kudá priveli Rasséju!«

A druhý den ráno po vyspání: Filosofický klid Rusů. Naše mračné vývody. — »Ničevó, charašó budět. Zemlja, mír, svabóda! Bolševiki právdú govorját!« — — —

Ruská duše — — ? Záhada!

Nemocnice v Charkově. Nevlídné, smutné palaty. Strašná nuda. Říkáš noviny? — ani kopějka v kapse. Léčí — neléčí. »Chačíš damój, zemljak? Vót tibě otpúsk, doma to sam vylečišsa.« — Vojensko-sanitární složitý aparát dožívá své dny. Ptáš se, co zůstane na frontě? »Kakój ty gubernýji? Gavariš Kazaňskoj? Jdi damój, tovaryšče, éto dalóko, tudá Germánec neprijdět! — Jaká praktická demobilisace!

Bílou vranou v palatě je jakýsi rozumný, sečtělý Rus. Denně čte gazety. Chodí do města. Poučuje, agituje pro esery. Budou volby do Ústavodárneho shromáždění. Hanbí se za ruského vojáka, z něhož se stal chuligán; každý se mu večer na sto kroků vyhne. A vy jste Češi, to je dobré, s vámi si rozumím, ano!? Po volbách je nadšen, bolševici jsou v menšině. Myslíš, dobrý člověče, že oni tak nechají?!

Nádraží v Rostově na Donu. Přesedáme. Masy lidstva, kupy ranců, vojáci a zběhi z kavkazské fronty, červené lampasy kazáků, zlato na ramenech důstojníků.

Vlak na Moskvu vjíždí. Úžasný útok. Rány, nadávky, strhování pod kola. Rozbití oken, jimiž se leze do vozů. Pláč odloučených dětí. Olepené schůdky, nárazníky, plné střechy. Lístky? — kdo by se po nich ptal; to ruské dráhy už neznají.

Strašná atmosféra ve vozech. Špína, hluk, surové nadávky, vodka. Nejtěžší problémy řeší tu krátce a snadno alkohol v mozku soldata. Společnost zběhů, špionů a spekulantů. Plní se pytle potravinami na každé stanici — »vót v Maskvě vsjo charašó prodajétsa! Sachár tēper dájet balšój zarabótok«, pochvaluje si »měšočník«.

Kamenskaja — náš cíl. Honem Vildo, vylezeme oknem!

Na dvouměsíčním odpušku v Kamenskoj. Přítel a bratr Guzovič, učitel tělocviku na gymnasiu. Okříváme v rodinném, laskavém zátiší. Dům Guzovičův — toť útočiště zajatců a legionářů.

Kazáků plné město. Ale každou noc střelba. Všední zjev; lupičů je všude plno a místní bolševici provokují. »Fronta« není daleko:

bolševicko-kozácká. u Rostova. Zdejší pěší pluk chce buntovat, je odzbrojován a puštěn na ródinu.

Praporčík Morávek od 3. pluku přijíždí na nábor. Schůze zajatecké organisace. Je tu též Guzovič a ing. Papš, ruský Čech. Zarazí emisara otázkou: »Jak se probijete obrovskou zemí ruskou, obklopeni miliony nepřátelského obyvatelstva, odkázáni sami na sebe, pronásledováni Němci, napadáni krásnými? Je vůbec možné, abyste se udrželi v tom chaosu — taková hrstka?« — Několik okamžiků ticho. Cítíme vážnost slov. Má hodně prav-

meckij špion!« Honba spoře osvětlenými ulicemi. Kazácká hlídka vyráží z ulice a šavlemi ubíjí svého největšího přívržence; neptá se, proč utíká! — Ironie osudu? —

Bolševici postupují na Don od severu. Nuže, Vildo, seber rance, radši dřív odsud ke svým! Sháníme listiny. U lékařské prohlídky spouští vojáků; všichni chtějí domů. Nic jiného se od nich nečeká. Předstupují a hlásím, že jsem zdravý a že chci dokumenty na cestu ke svému pluku. Úžas v očích všech, otevřená ústa důstojníků. Ben Akibo — — ! »Vy že chatíte na frontu? A čtó éto za bokály

Priluki, na nádraží.

dy. Co ale odpovědět? Povstávám. »My se probijeme, v to pevně věříme!« — Uklidnění. A 10 nových dobrovolců se přihlašuje. »Možná, že i já půjdu« — Papš!

Přivydělávám si v strojnické dílně. Ing. Papš, velký přítel kazáků, dělá se mnou pokusy o zhotovení tlumiče zvuku na revolver. Nač to? — Nakonec důvěrná otázka: »Nechtěl byste jít zastřelit Lenina nebo Trockého?« a rozvíjí hned plán. — »Ne, není naší věcí míchat se do ruských záležitostí, třeba s bolševiky nesouhlasíme.«

Několik dní potom: hádka ing. Papše na nádraží se zuřivým bolševikem. Papš odchází a bolševik křičí za ním: »Lovitě jevó, eto ně-

u vas na pagónach?« — »Čechoslovák?« ne, neporozuměli! »Nu, Bog s vami!«

Znova Rostov. Překvapení: vlaky po Jekatěrinoslavské nejedou — u Charkova a Poltavý boje krásných s hajdamáky. Tož tedy přes Voroněž a Kursk do Kyjeva. Čekáme. Plno důstojníků s puškami, sami chodí na stráž a hlídky. Hle, podplukovník vede důstojnickou hlídku o 7 »mužích! Masy dezertérů z Kavkazu, každý taščí velký ranec s nakradeným kazonným majetkem. Důstojníci je přísně prohlížejí, když lezou do vlaku. Odebírají zbraně. Po dokumentech se ne-

ptají; fronta se rozběhne, dělej co chceš. »Tovaryšče, éto vsjo móje!« namítá matrós. — »Kagdá ty prijd'oš k černomórskomu flótu, tam tibě tovaryšči!« osopil se naň důstojník a vtáhl ho hned na strážnici.

*

Stanice Millerovo — prohlídka na »frontě« bolševicko - kozácké. Krasnogvardějci, podrostci. Seřezané pahony. Dosti vlídni. Jinak totěž, co v Rostově, tu ale odebírají zbraně důstojníkům.

Voroněž. Přestupování. — »Na zdar!« — hle, dva naši důstojníci! Emisaři Balek a Šindler od třetího. Bude veselejší cesta. — Nabitě čekárny, samý voják bez pahonů. Okukují nás. Husitské pahony je píchly do očí. »Tovaryšči, éto núžno srězát!« A už nože venku a deset ruk se natahuje k našim ramenům. Balek je duchapřítomný: »Tovaryšči, my nět vaši, my Čechi — vaši sojúzníci i vy neimějete prava étovo trébovat.« Ti sojúzníci je omráčili. Čt'o za čórta? »Da, éto právilno,« řekl nějaký zemlák a celý dav, ku podivu, souhlasil.

Vlak na Kuřsk — rozbité nákladní vozy bez kamen. 4 Češi a 1 ruský důstojník v civilu lezou do jednoho. Představuje se. »Jedu na frontu zachránit náš plukovní prapor, oni jej vojáci chtějí prodat.« — Třeskatý mráz. Rozbízíme desky a rozdělaváme oheň na kusu plechu a cihlách. Na každé stanici lijeme do sebe spousty vařícího kipjatku. Jinak bychom zmrzli. Je to bída! Tož si zazpíváme! —

Vorožba. Rozstřílená budova, před ní na peronu řada vojáků — pušky namířeny na vlak. Dále se nejede — je tu zase fronta: bolševicko-ukrajinská. A znova prohlídka.

Oběma důstojníkům chtějí odebrat šavle, ale Balek zase umluví nějak komisara. Rus strčil honem svůj revolver do popele. V noci mu jej Vilda přinesl, stráže si vojáka nevšimly. Ráno si to šlapem po trati přes 6 hodin do Putivle. Je nás více o 3 brášky a 2 zajatce, přihlášení do vojska. Někde stranou se v lesíku prali rudí s Ukrajinci. V Putivli koukají na nás hajdamáci s čupryny.

*

Konotop. Nové čekání na vlak v natlučených čekárnách. Hovoří se jen o té občanské vojně. Náhle jakýsi hluk zvenčí. Vybíháme. Biji tam člověka a nikdo neví proč. Celý dav se vrhá na nešťastníka. Nádražní stráž ho vysvobozuje, ale tlupa se i na ni zle sápe. Postavený kulomet schladil vášně. Co se stalo? Nic zvláštního: rozpáral tovaryščovi, který ho obehrál v kartech, nožem břicho!

O půlnoci vlak na Kyjev. Vozy rozbité, okna též, kůže ořezaná, kde jaký kus mosazi, lampičky, věšáky, pryč! To dovedou gráždanini sovětské republiky. Rozčilujete se? »Pustakí, éto tólko kazénnoje.«

Český hovor budí pozornost. »Kto vy takíje?« — »Á, éto vy, katórije v Kyjevě razstřelivali rabóčich?!« — »Nět, éto právda, vot gazéty pišut!« — Těžko vysvětlovat. Hle, jak intervence nezapomenuta a nafouknuta do nemožností!

Sláva bohu, Kyjev!

*

Nuže, čtenáři, postačí to? Nehledej v tom však nějaké tendence. A nesvaluj všechno to zlo jen na bolševiky. Příčiny leží mnohem hlouběji. Prostuduj ruské dějiny. A Masaryka.

X

PŘEPADENÍ 1. PLUKU OBRNĚNÝMI AUTOMOBILY U KOROSTYŠEVA PODLE VYPRÁVĚNÍ BR. LADISLAVA ZACHA A JOSEFA VESELÉHO

Bratr Ladislav Z a c h vypravuje:

V únoru r. 1918 stál I. střel. pluk »Jana Husa« v ukrajinském městě Žitomíru. Ně-

mecká vojska obsazovala Ukrajinu a blížila se k místům, kde byly rozloženy části I. divise čsl. vojska. Nezbyvalo, než odejít

z ohrožených míst, protože bylo nemožné postavit se na odpor přesile německého vojska. Tak i I. pluk opustil Žitomír 24. února dopoledne a nastoupil pochod směrem ke Kyjevu. Ve městě byly hojně zásobené sklady. Zásoby nakládány na vozy, k jichž ochraně ponechány 7. a 8. rota. Teprve pozdě dopoledne nastoupily tyto roty pochod do Korostyševa, vzdáleného as 25 km, kde pluk nocoval. Jelikož bylo známo, že německé vojsko je před městem, vykonána cesta zrychleným pochodem, téměř bez odpočinku.

Ráno seřadil se pluk v Korostyševu, aby pokračoval v pochodu. Obyvatelstvo, mezi nímž bylo dosti Židů a Němců, nebylo nám přátelsky nakloněno. Městečkem protéká ne-

tam na pomoc!« Rychle rozvineme se v řetěz po obou stranách silnice a spěcháme k lesu, odkud se střelba ozývá. Za nedlouho střelba slábne, až ustane docela. Jsme u lesa a dostáváme rozkaz stáhnouti se na silnici a vrátiti se.

Vysvětlilo se pak, že rozvědky byla napadena dvěma německými obrněnými automobily, které pod ukrajinskou vlajkou vjely mezi nic netušící rozvědky. Střelbou z kulometů byli usmrceni tři bratři. Ostatní rychle se ukryli v příkopu, odkudž stříleli po nepříteli. Velitel rozvědky připlazil se prý k jednomu automobilu a několika ranami z revolveru, jež vypálil otvorem dovnitř, usmrtil velitele a dva vojáky Broněviky rychle ujely.

Žitomír, Moskevská ulice.

veliká řeka, překlenutá dřevěným mostem. Tento most měl býti zničen, aby se zabránilo případnému postupu Němců za námi. Avšak na rozkaz, tuším že velitele divise, most zachován. Pamatuji se, že jsme hlasitě reptali proti tomuto rozkazu, ale marně.

7. rota tvořila toho dne zadní voj, jsouc chráněna od zadu nečetnou pěší i jízdní rozvědkou, vzdálenou as 2 km cesty. Po obou stranách silnice prostíral se les, který po několika km cesty ustoupil polím. As ¼ hod. cesty za lesem pluk odpočíval. Náhle zaslechlyme ze zadu střelbu z pušek a kulometů, zprvu slabou, potom silnější. Nevědouce, co se děje, vyskočíme s puškami v ruku. Tušíme, že rozvědky byla asi napadena. V tom přízvěně se po silnici jezdec a volá: »Jděte

A my, zvěděvše podrobnosti, reptali jsme tím více proti tomu, kdo zakázal zničení mostu v Korostyševu, přes nějž auta mohla přejíti.

*

Podle vyprávění bratra Josefa Veselého, střelce V. roty I. pluku, přepadení událo se takto:

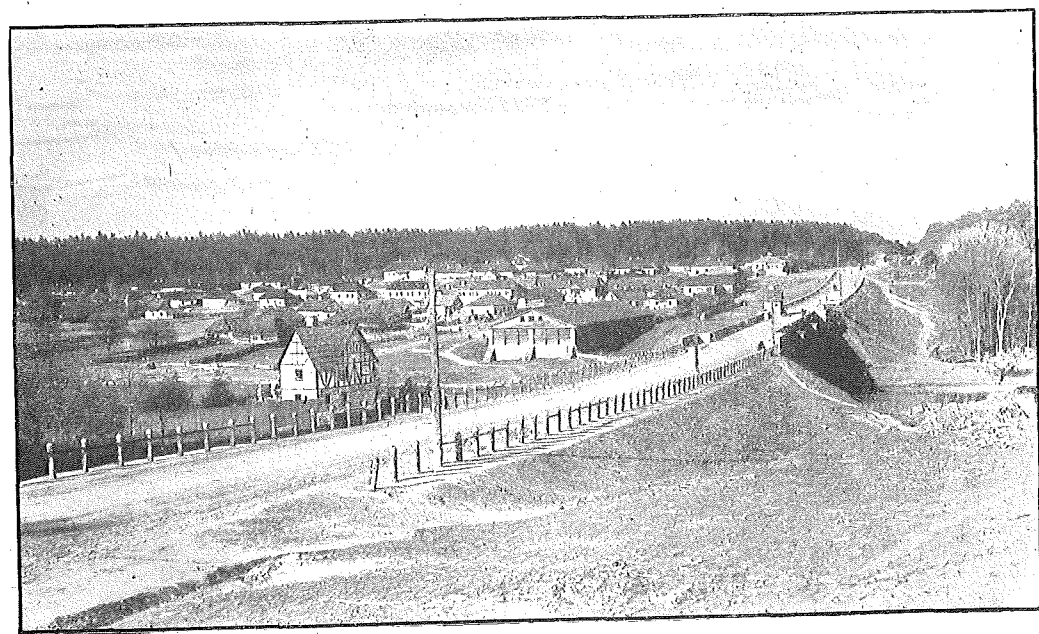
Náš pluk opustil Žitomír ve vzorném pořádku a v plné výzbroji, když plukovník Štefanov po ostré slovní potýčce s velitelem Žitomíru pohrozil, že v případě pokusu odzbrojení srovná město se zemí. První den pochodu se dál nijak nerušil, jen jsme věděli, že máme Němce v patách za sebou a v noci jsme všude postavili silné zástavy. Tehdy jsem byl v tak zvaném »ariergardě«, který

Žitomir, Kyjevská ulice.

již za sebou neměl nikoho a jen několik opozděnců, kteří nemohli vydržeti pochod a od sanity doktor (Procházka myslím) ještě s jeho lidmi se poněkud zdrželi. Přes noc jsme přenocovali v malém domku na pravé straně silnice u lesa, kdež byli se mnou přítomni 2 starodružinníci s okuláry. Ráno nás probudil prudký výbuch a hned nato ostrá detonace. To naši vyhazovali do povětří most přes nějakou říčku. Krátce nato jsme táhli dále. Bylo asi k polednímu, když jsme na pravé straně silnice našli velké depot automobilů. Bylo tam množství různých automobilů, a to osobních i nákladních, ale

všecky poškozené, aby nemohly býti upotřebeny. Hlavně byly motory poškozené. Když jsme prohlédli množství zde složených automobilů, vyšli jsme ven a tu jsme spatřili, jak br. Švec, tenkrát komandant 3. batalionu I. pluku, rozmlouval s důstojníky s vážnou tváří o něčem. Dostal asi nějaké důležité zprávy, neboť celý štáb praporu byl pohromadě. Byl dán rozkaz ihned nastoupiti pochod. Vtom, jak jsme přicházeli k lesu, asi 1/2 hod. vzdálenému, celý pluk v pořádku pochodoval kupředu — od Kyjeva proti nám přijížděl osobní automobil s Ukrajinskou vlajkou. Automobil projel celým plukem a již

Korostyšev.

přijížděl k nám, když ty tváře se nám zdály tam ve vnitř mítí nějaký neruský typ.

Namířil jsem vintovku a žádal uvnitř sedící o papíry. Řidič, ač byl rozjetý plnou rychlostí, před ústím pušky polekán, ihned auto zarazil tak prudce, že až dostalo smyk. Na mou výzvu »davaj bumágu«, předložili mně lístek od kyjevského obecního výboru vyhotovený (Kyjevský komunální komitét).

Poté mně ovšem nezbylo nic jiného, než celou společnost pustiti, ač, jak podle typu, tak podle výslovnosti jsme tušili, že ti, co sedí uvnitř, nejsou Rusové, nýbrž ukrajinští neb němečtí špioni. Ten, který se legitimoval, říkal, že jedou pro velký automobil a že ho

za chvíli budeme viděti! A skutečně, asi za půl hodiny nato nás napadli ze zadu 3 německé obrněné automobily, které pod velícím bra Švece po krátké a prudké palbě byly však obráceny na útěk a ztratily při přestřelce jednoho mrtvého (prý plukovníka) a dva raněné, kdežto ztráty na naší straně byly, pokud se pamatuji, 3 mrtví, které jsme na místě pochovali.

Další pochod až k Bachmači se dál bez jakékoliv vážné příhody. Plán původní byl u nepřítelů, jak jsme se dozvěděli, nás ze zadu napadnouti a rozstřílet kulomety celý pluk, což se ovšem, díky naší tuhé obraně, nepříteli nepodařilo.

X

BOJ U MOSTU PŘES DNĚPR ZA KYJEVEM JAROSLAV FINGL

23. února 1918 opustily rotý našeho 2. pl. město Berdičev a po šestidenním pochodu, jehož svízele utišovala jen pohostinnost dobrosrdečných obyvatelů ukrajinských vesniček, jimiž pluk procházel, dorazili jsme v po-

ledne 28. února k Svjatošinu, odkud se již otevírá pohled na staroslavský Kyjev.

Městem jsme prošli odpoledne. Slavnostně, s hudbou a rozvinutým praporem vcházeli isme do města. ale ani hudba a slavnostní

Priluki, na nádraží.

Vaření čaje za pochodu.

marš nemohly rozplástiti stísněnost, která se při pohledu na vymírající město vkrádala do duší vojáků, kteří na pramati ruských měst měli tak mnoho vzpomínek. Byli jsme uvítáni asi tak, jako se vítají příbuzní na pohřeb. Ulice zely prázdnotou, továrny stály, a pouze hloučky českých obyvatelů města přišly se s námi rozloučit.

Pozdě večer jsme přešli po mostě do Nikolské Slobodky za Dněprem, kde jsme se ubytovali v chalupách.

1. března prošly Kyjevem poslední části 1. a 3. pluku a našemu pluku zůstal úkol zadního voje. Část 2. praporu s kulometným oddílem obsadila most přes Dněpr, kde se již nacházela bolševická stráž. Na mostě postavena barikáda.

My jsme zatím odpočívali a pozorovali život revolučního Kyjeva. Já, ještě s několika kamarády, byl ubytován u rodiny nezaměstnaného dělníka, který celý den proležel za pecí a teprve večer, když za řekou začaly prskat pušéčné výstřely, odešel na práci. Z takové »práce« se vracel časné ráno s naplněnými batochy. Dnes by snad mnohý na takové zaměstnání divně pohlížel, ale my

jsme tenkrát lehce pochopili, že lidé nějak musejí být živi.

V Kyjevě se střílelo celý den a v noci se střelba stupňovala. To by nebylo však nic divného, neboť ve všech ruských městech se tenkrát střílelo, ale střelba šla i od mostu u Dárnice, a tam i okolo nás houkala děla.

Časně ráno 2. března se dovídáme, že do Kyjeva již přibyli Němci společně s Hajdamáky, a naše rozvědky hlásily, že Dárnice je opuštěna, a u železničního mostu přes Dněpr zuří boj Němců s komunisty.

Také i náš oddíl na mostě byl napaden nepřítelem, který však byl za přispění 12. roty odražen, ale tím ještě boj nebyl nikterak ukončen, neboť Hajdamáci a Němci útoky opakovali.

Za bojů na mostě ujel od nás štáb I. divise, který taktéž byl ve Slobodce ubytován, a k nepříteli za řekou vysláni vyjednávat o svobodný odchod br. dr. Lenfeld a předseda divis. komitétu Motl.*) Co se tam vyjednávalo, není dodnes přesně zjištěno.

Mezi vyjednáváním jsme se připravovali k odchodu. Pojednou, když pluk už stál na silnici, zapraskaly od jižní strany Slobodky výstřely a nad našimi hlavami zahvízdaly střely, také i z oken několika židovských domků vystřeleno do našich řad. V uličkách na levé straně silnice se mihly uniformy německých vojáků.

Po kratičkém překvapení, hnání vztekem, vrhli jsme se s křikem k mostu a do jižní části předměstí. Větší část pluku se hnala v koloně k mostu v domnění, že nepřítel zatláčil naše stráže. Hoši si veleli sami a povel zněl: přes most a do Kyjeva! Bůh ví, co by se bývalo stalo, kdyby nám byl poručík Petřík téměř u samého mostu nebyl zastoupil cestu. Dalo mu to však také hodně práce, než se mu podařilo objasniti situaci a uklidnit rozhořčené vojáky.

Brzy se vše vysvětlilo. Před tím, než naši vyjednávači odešli k Němcům, podařilo se většímu německému oddílu přejítí (z části po ledě a z části po mostu u Dárnice) přes Dněpr, a protože nenarazil nikde na naše

* Později odešel ke komunistům a v Penze byl s ostatními českými komunisty 1. pluku zajat.

stráže, došel klidně až k nám. Byl však úplně rozbit.

Po odražení útoku jsme se rozložili v řetězech na svahu nad Slobodkou, a vyslavše rozvědky, očekávali jsme, co bude dále.

Za naší rotou stálo dělo, které obsluhoval krasnoarmějec. Bez cíle pražil po střechách kyjevských domů, a když ho to omrzelo, nechal kanon stát a odešel. Podobně si počínali i ostatní komunističtí »dělostřelci«, a za krátko byla opuštěna všechna děla.

X

Z KYJEVA JAN CINERT

Ráno 28. února jsme konečně dorazili, Němce majíce v patách, do Svjatošina. Zde již byly některé roty jiných pluků 1. divise a také hrála vesele hudba a my měli radost, že konečně jsme se zase všichni pohromadě. Ačkoliv jsme byli velmi unaveni, přece bylo humoru dosti. Tím se vyznamenávali vůbec naši vojáci, že i v té největší bídě měli humor a šprýmů vždy nazbyt.

1. března brzo ráno již stály všechny roty našeho III. pluku seřazeny na silnici, vedoucí ke Kyjevu. V čele hudba, vlající prapory a za nimi v přesných řadách s vintovkou na rameni pochodovalo české vojsko Kyjevem. Byl to ten starý Kyjev? Myslím, že ne. Nikdo nás nevítal. Jen na Kreščatiku od Jindřiška na nás mávali šátky a přáli nám šťastnou cestu — do Francie! Zase po dlouhém čase hlaholí zpěv ulicemi tohoto kdysi milého města. Zase duněla zem pod pochodem našich rot po Kreščatiku. Zase jásaly zpěvem našim ulice. A obyvatelé? Udiveně pohlíželi na vojsko, dnes snad jim cizí. Leckde ojediněle nás zdravili, někteří své dřívější známé. A my vzpomínáme, jak to tu bylo, před půldruhým rokem. Zítřa snad budou vítat Germánce s okázalostí jako své spasitele. Jak se ten svět mění. Smutno, ba, smutno je nám, když opouštíme svoji kolébku Ukrajinu a mátušku ruských měst Kyjev.

Beztak je už nepřítel před branami a cihá jen na okamžik, aby, až poslední náš voják

Asi za hodinu se vrátily naše rozvědky, které našly již jen mrtvoly německých vojáků, z jejichž zápisníků jsme zjistili, že Němci byli v Kyjevě dříve, než náš pluk.

Asi v 5 hodin odpoledne jsme se vydali na pochod do vesnice Trebuchovo, kde jsme přenocovali. Němci nás již nepronásledovali, a tak nám bylo možno celý den odpočinouti.

V bojích u Kyjeva padlo 5 bratří, a bylo raněno 15; mrtví byli pohřbeni v Trebuchově.

vyjde, vnikl, lačný po kořisti, do města a drancoval. K polednímu jsme přešli most a utábořili jsme se za mostem. Za obědu bylo slyšet střelbu z města a také se ozývala střelba ve vesnici se střech. Bylo zde plno špiónů a ze všeho bylo možno seznati, že už tu nemáme co dělat.

Asi ke 4. hodině jdeme podél dráhy do Pogrebu. Jsme již od stálých pochodů unaveni a sotva každý leze. Šli jsme zase po cestách a večer dorazili jsme do Dimerky. Milé bylo ubytování u jakýchsi Poláků, kteří nás nakrmili a rozložili nám peřiny po zemi k spánku. Dobří lidé. Nyní již nám vezly rance povozky, a tak se nám v pochodu alespoň ulevilo. Zde jsme byli asi 3 dny a trochu jsme se zotavili. Ubytoval jsem se s druhy v chatě, a že jsme měli notný hlad, pustili jsme se bez pobízení a ptaní do chleba, který ležel na stole. Od pece na nás koukala chazajka jako vyjevená. Bylo vidět, že se na nás za to zlobí. Hned večer jsme si ji ale udobřili tím, že jsme jim dali vojenskou polévku, za kterou nám dala chazajka mléko.

Dne 5. března jsme zase naložili rance na povozky, šli dále do Světelné, a dne 6. března do Malé Štastnovky. Byla to malá vesnice, a my byli hustě namačkáni v chatách. Celý den přšelo, a tak sotva jsme se trochu osušili, již jsme šli shánět po vesnici mléko. Dne 8. března jsme šli zase dále a k večeru jsme došli do Vepriku. 9. března na noc do

Šnakovky a 10. března jsme došli do Ičny. Zde byl samý žid a ačkoliv jsme hledali jiný byt než u židů, nic jsme nemohli najít. Věděli jsme, že nám nejsou nakloněni, a tak jsme museli spát s puškami u sebe. Je sem slyšet střelbu od Bachmače. Z rozhovoru se židy jsem seznal, že na Němce čekají jako na spasitele. Bylo nás v chatě 10 a nikdy jsme neodcházeli všichni. Vždy měl jeden službu u našich věcí.

13. března jsme vyšli směrem k Bachmači po dráze. Ve Vičmačevce jsme nastoupili na nákladní vozy druhé divise a k večeru jsme dojeli do Varvarovky. Tam jsme vystoupili a naše rota šla do vesnice Dubjanecky. Za

Podávání oběda na ústupu.

vesnicí jsme se rozvinuli v cepi a šli směrem k lesu po zamrzlých močálech. Směr byl k Peskám. Na levo od nás byly Chrastavce. Prohledali jsme celý les a okolí, nic podezřelého jsme však nenalezli, a k 12. hodině noční jsme se vrátili zpět do vesnice Dubjanecky. Vyžebřali jsme si několik bramborů a na ulici si je upekli na ohničku, při kterém jsme se také ohřívali. Noc byla tmavá a chladná. Brambory jsme pak polo upečené jedli i s »mundírem«. Cigánský život.

Asi k 2. hodině noční jsme odešli na stanici. Tam přijel bratr Čeček a sděloval nám, že poslal depeši germánské divisi, jestli nás nenechají v klidu odejet, že je nechá atakovat naši divisi. Tak prý Němci ujeli až za

Pesky. Měli jsme z toho radost. Ostatní nasedli do vozů a já ještě s 15 lidmi jsem nastoupil cestu jako hlídka pěšky do Bachmače. Po cestě jsme měli v e l k é o č i a mnoho jsme viděli, ačkoliv tam nikde nic nebylo. Bylo jen slyšet střelbu a dělostřelbu. Byl-li slyšet nějaký podezřelý šustot, hned bylo vše kolem prohlédnuto a pak teprve se šlo dále. Na nádraží Bachmače jsme došli asi v 5 hodin ráno.

Byl velký mráz a padal sníh, když jsme odpoledne nastupovali do vagonů. Bylo nás asi 80, co jsem jich napočítal, když jsme namačkáni stáli ve vagonu. Nemohli jsme se ani pohnout. Hladu jsme měli plno, ale byli jsme rádi, že jedeme. Pro prapor byla jedna

kuchyň. Vlák míjel stanici za stanicí. Až kdesi u Vorožby jsme dostali více vagonů a pak se jelo volněji, ale přes to na pohodlí nebylo ani pomyslení. Zvolna se pohyboval náš dlouhý ešalon po dráze. Míjíme Vorožbu, Kursk, Voroněž a tak dne 20. III. jsme dojeli do Kozlova. 23. III. jedeme dále a 24. III. jsme přijeli do Tambova. Tam jsme měli nedorozumění s místním sovětem. Nabrali jsme si prkna a kamínka z bolševického ešalonu a tak vyjednávání s nimi se protáhlo asi dva dny, než nás tovariši pustili dále. 25. III. večer odjíždíme do Sazonovky, kde jsme stáli až do 31. III., kdy odpoledne jsme odjížděli do Běkova. Tam se měly uspořádat naše vlaky na cestu do Francie. Dováženy vago-

ny a sestavovány ešalony. Abychom nemuseli ve vagoněch spát, nastěhovali jsme se do vesnice do chat. Běkovo je pěkné, pravé ruské městečko, samé dřevěné domky. Bylo jarní tání a po ulicích teklo stále plno vody a hnojůvky. Našel jsem si chatu ještě s dvěma u bývalého popa. Byl vzdělaný a sečtělý a znal naši Prahu. Večer jsme obvykle s ním debatovali. Byla to lepší rodina. Měli dvě dcerušky v stáří od 12—15 let. Obě chodily na gymnasium. Mluvily francouzsky. Sebral jsem všechny vědomosti z frančiny co jsem uměl ze školy, abych mohl něco francouzského říci. Mnohdy jsme hovořili o Rusku. Podivil jsem se, jaké měl názory o tehdejších

šeho pluku, které bylo v jednom sále u nádraží. Jednou jsem také vzal s sebou batušku a dcerky. Velmi si libovali a hodně se nasmáli, ač všemu dobře nerozuměli. Měli jsme tehdy v pluku několik komiků a tak představení, které se skládalo většinou ze samých žertovných scén a aktovek, bylo pěknou, veselou zábavou. Nejvíce se nasmáli francouzskému rozhovoru, který výborně uměl reprodukovatí nevím už který bratr. Byla to překroucená česká slova, jako »že nežeré, že papá« atd. Často si na to vzpomínali.

Tak se jim líbilo divadlo, že chtěli ještě aspoň jednou se podívatí. Ale my museli jsme se již nastěhovat do vagonů a také divadlo

Za pochodu z Ukrajiny.

Rusku. Jeho jako pravoslavného popa vyhnali bolševici z cirkve a on se nyní živil psaním. Mnoho majetku neměli a tak museli skromně žít. Ač neměli nazbyt, přece nám alespoň snídani a večeri dávali. Čaj, slaninu, chléb a kaši. Musel jsem jim vyprávět o našem národě doma, o domově, a vůbec o našem odboji a našel jsem v nich pozorné posluchače. Spali jsme v zadní části chaty, kde byla kuchyně pohromadě s chlévem, s jednou krávou a 2 ovečkami. Spali jsme na zemi a často telátko zaběhlo k nám a spalo s námi. Když nebyl batuška doma, tak jsme žertovali s děvčaty. Byla to nevinná zábava a museli jsme se sami sobě smát těm šprýmům, které jsme s nimi vyváděli.

Někdy večer jsme chodili do divadla na-

se nastěhovalo do vozů a bylo po zábavě. Dne 15. dubna jsme se s nimi srdečně rozloučili a odejeli do Rtiševa a k polednímu druhého dne jsme dojeli do Bajky. Tam jsme čekali a dozvěděli jsme se, že budem odvézdat v Penze zbraně. 19. IV. v poledne jedeme dále a 20. vjíždíme do Penzy.

Bylo tam již více našich ešalonů, které čekaly na odjezd. Sotva jsme přijeli, již prováděli agitaci čeští bolševici a chtěli převést naše bratry do komunistické armády. Slibovali hory, doly a vše možné a nemožné, jen abychom nebyli v té buržoasní armádě. Abychom prý nejezdili do Francie bojovat za cizí kapitál. Z naší roty podlehlí asi dva této agitaci a jeden, Šenkýřík, se zase navrátil zpět. Toho jsme druhý den přemluvili, aby tam ne-

zůstával. Ten pak uznal svoji chybu a plakal, a my jsme mu odpustili, že od nás odešel a vzali jsme ho zase do svého středu.

Druhý den jsme odváděli zbraně. To bylo těžké loučení. Ty pušky, které nám dobývaly zákopy u Zborova a Velkých Hájů, Domamorič, nyní jsme dávali neradi. Pušky, patrony a bomby byly kladeny na hromady a komisionálně se odevzdávaly. Zůstalo jen 20 pušek prvé četě. Mnozí si je schovávali mezi stěny teplušky a pod prkna, a vůbec, kde to šlo. Napětí mezi námi a českými komunisty bylo značné. Byl tu také od našeho pluku Štrombach, který chtěl agitovat mezi námi,

ale nepochodil. Musel utéci. Zrovna tak od naší roty bývalý »dinštik«^{*)}, který již dříve vstoupil do bolš. armády. Vůbec byla nálada proti nim taková, že stačila jen jiskra, aby došlo k srážce.

Byli jsme rádi, že konečně jsme 23. IV. vyjeli z Penzy. Druhý den jsme dojeli do Samary, 25. IV. do Buguruslanu, 26. IV. do Ufy, 27. IV. do Kropačevo, 28. IV. Zlatoustu a 29. IV. jsme dojeli do Čeljabinska, kde jsme byli až do 24. V. 1918, kdy došlo k našemu vystoupení.

*) Dinštik = sluha důstojnický.

X

UKRAJINA A UKRAJINCI DR. V. CHARVÁT

Kolébku ruských legií byla Ukrajina. V starobylém Kyjevě byl 28. září 1914 slavnostně vysvěcen prapor české Družiny, tohoto zárodku příští čs. armády na Rusi. Na Ukrajině byly nejsilnější české kolonie před válkou. Na Ukrajině za války pracovali desetitisíce československých zajatců na stanicích, v továrnách a závodech nebo v různých státních a samosprávných institucích. Na ukrajinském území se vyvíjel náš branný odboj, zde sílil a mohutněl a zde také zastihl jej živelný příboj ruské revoluce, z něhož jenom svou vnitřní ukázněností, ideovou zanácností, bratrskou soudržností a kolektivní vůlí vyšel zdráv a neporušen. Baryševka, Bělgorod, Borispol, Dárnice, Polonnoje, Žitomír, Kyjev atd. — toť místa, která znamenají určité etapy v dějinách čs. revoluce.

Žili jsme uprostřed ukrajinského národa v dobách neklidných, bouřlivých a chaotických, zaujati téměř výlučně svým revolučním dílem a proto mnohému z nás bylo těžko sledovat pozorně a vnímavě své okolí, všimati si pečlivěji jeho osobitých znaků a rysů a pronikati soustavným pozorováním a studiem do minulosti a přítomnosti ukrajinského národa. Často zajatecký kabát tvořil v tomto směru nepřekonatelnou překážku. Zejména v dobách carských.

Když pak ruská revoluce uvolnila mimo jiné také cesty, vedoucí k řešení národnostních otázek ruské říše, když v Kyjevě byla utvořena ukrajinská Centrální Rada a vedle ruských novin se objevily časopisy ukrajinské všech politických směrů, když začalo formování ukrajinských pluků a na dějinnou scénu vystoupila ukrajinská vláda — mnozí bratři nechápavě a udiveně zírali na tyto zjevy, jichž příčin neznali, anebo bezděčně podléhali protiukrajinským názorům a náladám reakční části ruského národa, prohlašující ukrajinské hnutí za »intriku německou«[»] nebo za »mazepovštinu«[»].

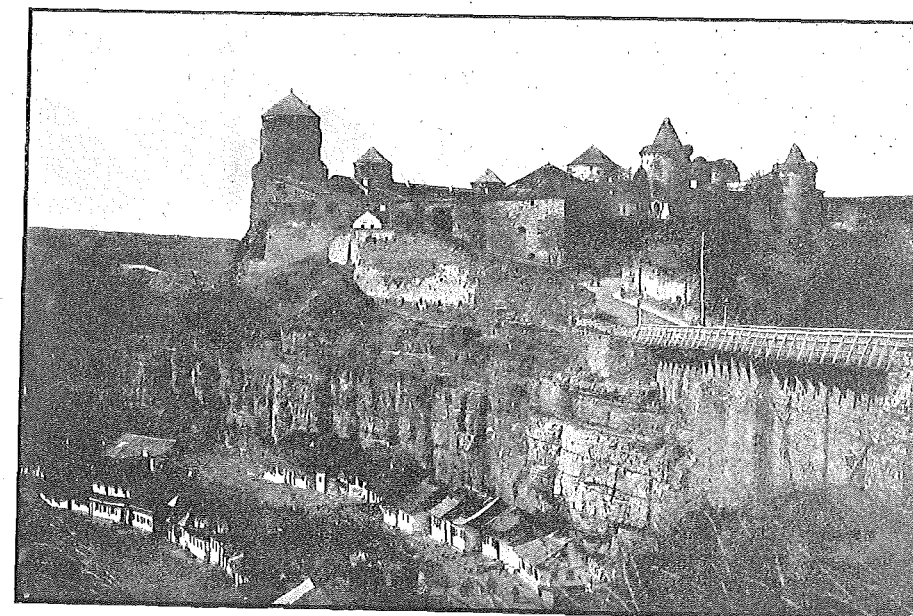
Proto mám za nutno v tomto sborníku, který je svého druhu živým, intimním a dokumentárním deníkem legionářského bratrstva, vylíčiti stručně všestranný obraz ukrajinského národa, na jehož území leží kus naší revoluce.

Proč většina našich bratří věděla velmi málo o ukrajinském národě a ukrajinské otázce, lze vysvětliti tím, že historie ukrajinského národa po pádu knížectví kyjevského byla vklíněna jednak do dějin polských, jednak do dějin ruských a v jejich rámci byla vykládána jako provinciální historie. Takový je už osud národa porobeného. Národ, který pozbyl své politické samostatnosti a nezá-

vislosti, jako by pozbyl v očích oficiálního světa práva na samostatné místo v dějinách lidstva, byť i žil dále svým životem hospodářským, sociálním a kulturním. Jeho dějiny jsou vykládány s hlediska panujícího národa a málo badatelů věnuje pozornost porobenému národu, málo je těch, kteří by minulé vývoj i přítomné snahy a ideály nesamostatného národa posuzovali s jeho vlastní perspektivy. Tento osud stihl ukrajinský národ, jenž ve svých obrozeneckých snahách narážel na těžké překážky kulturní a politické a jemuž teprve ruská revoluce přičkla »právo na místo pod sluncem«[»].

tyto větve jako určité typy, jako vyhraněné národní individuality.

Rovněž o slovanské kolonizaci na jihu Ruska máme historické zprávy velmi kusé, neurčité a spletité. Kolonizační postup slovanský se dál velmi pomalu. Ukrajinská step byla průchodícím územím kočovných a bojovných národů, kteří na čas osidlovali nynější Ukrajinu. V době rozkvětu řeckého obchodu, dovidáme se z řeckých pramenů o státu skythském. Nejasné zprávy ze IV. století po Kristu mluví o velikém kmeni Antů, sídlícím mezi Dunajem a Donem. Kdo však byli Anti, v nichž někteří histori-

Starobylý turecký zámek v Kamenci Podolském.

Dějinný vývoj ukrajinského národa.

Prof. dr. Lubor Niederle, nejlepší soudobý znatel slovanských starožitností praví, že slovanský pranárod povstal na území střední Evropy. Pravděpodobně sídlil mezi Odrou a Dněprem. Již na počátku byl tělesně rozrůzněn, neboť byl složen z různých starších typů, lišících se od sebe i tvarem lebky i barvou vlasů a očí a nebyl také nikdy ani kulturně, ani jazykově jednotlý.

Kdy nastala jazyková diferenciacie mezi východními Slovanů (Rusy, Ukrajinci a Bělorusy), není známo. Neboť sahá hluboko do dávnověku a historický život zastihuje již

kové spatřují Slovanů, stěží lze říci. Zjištěno však je, že ve 3. a 4. století p. Kr. sídlili tu Gotové a Herulové, po nich prošli Ukrajinu Hunové, koncem 5. století Bulhaři a v polovině 6. století Avari. V 7. století byla Ukrajina dočasným sídlištěm Chazarů a v 9. století uralských Maďarů.

Již v době stěhování národů pokoušeli se Slované o kolonizaci jižní Rusi, což se jim zdařilo teprve po vpádu avarském (L. Niederle). Prof. Hruševský klade osidlování Slovanů na nynějším ukrajinském území do období mezi IV. a VIII. stoletím p. Kr. V oblasti Dněpru, Dněstru a Donu usidlovali

se Polané, Drevljané, Sěverjané. Uliči, Tiverci a Dulěbové, předkové nynějších Ukrajinců. V IX. století působením Varjagů (pravděpodobně skandinávského kmene normanského), byl organizován Kyjevský stát, jehož vládcové podnikali výpady proti Byzancii a na konec s ní uzavírají smlouvy. Z Cařihradu proniká mezi zmíněné slovanské kmene křesťaství a byzantská kultura. Kyjev se stává obchodní spojkou mezi Západem a Východem, v Kyjevě se rozvíjí veliký kulturní ruch, zejména v době Vladimíra Velikého (10. stol.) a Jaroslava Moudrého (11. stol.), kteří navázali mezinárodní styky s Východem a Západem, ba dokonce i s Francií.

Ale v XII. století napadly Kyjevský stát polovecké hordy, které obsadily černomořské území a odřízly Ukrajinu od Byzancie. V XIII. století táhnou Ukrajinou Tataři. Kyjevský stát se rozpadává, Ukrajina se vylidňuje. Marně se pokoušejí některá haličsko-volyňská knížata (Roman Danylo, Jiří) svrhnouti tatarskou nadvládou a osvobodit zemi od Tatarů. Ukrajinská šlechta hledá ochrany u litevských panovníků a znenáhla se ocitá v područí litevského státu, s nímž pak r. 1335 se dostává pod nadvládu polskou. Do té doby kulturní svazek Ukrajiny s byzantskou kulturou byl pevný a nepřetržitý, i v době tatarské moci, kdy pravoslavné kláštery udržovaly přímý styk s Cařihradem. Ale za vlády polské odnárodnila se ukrajinská šlechta, již Polsko poskytlo veliké výsady hospodářské a sociální a na pravobřežní Ukrajině (t. j. na území západně od Dněpru) se zahostil vliv kultury latinské

V XV. století pozorujeme na Ukrajině silný vliv husitismu, zejména mezi prostým lidem, který byl posilován husitskými kazateli a žáky pražské university ve svém odporu vůči Římu. V té době horlivě se překládaly různé husitské traktáty a písně do ukrajinského lidového jazyka a národní myšlenka husitského hnutí měla zřetelný ozvuk i na Ukrajině. Husitští kazatelé pronikají až na Ukrajinu, husitism ovlivňuje ukrajinské (i běloruské) církevní písemnictví

(v němž se vyskytuje řada českých slov) a je také ukrajinskému národu oporou v boji proti latině, zaváděné Poláky.*)

R. 1569 byla vytvořena a založena působením Říma, náboženská řecko-katolická Unie, jejímž cílem bylo pokatoličtění pravoslavné Ukrajiny. Řím a Poláci získali však pro tuto svoji náboženskou politiku pouze šlechtu a vyšší pravoslavné duchovenstvo. Lid a venkovští kněží zůstali věrni své pravoslavné víře. Jejich odpor byl trvalý, tím spíše, že na obranu pravoslavi vystoupili levobřežní kozáci. Současně s tímto náboženským hnutím se rozvíjel odboj sociální proti šlechtě a pánům jak polským, tak popoštěným, jemuž v čele stanul v polovině XVII. stol. kozácký hetman Bohdan Chmelnyckyj.

Kozáci na levém břehu Dněpru tvořili odolnou přehradu polské rozpínivosti se západu a ruské expansi se severu. Kozácká Záporožská Sič**) byla stepním demokratickým státem, v němž zásada demokratického volebního řádu byla uplatňována do krajnosti. Půda byla společným majetkem všech, soukromý nemovitý majetek byl naprosto vyloučen, všichni členové obce byli úplně rovnoprávní a správa obce byla volena a odpovědná celé obci. Palacký hledal v kozáckém demokratickém ústrojí příbuzenské prvky s konstrukcí husitského státu, ba dokonce se domníval, že kozáci přijali hlavní zásady své ústavy od Husitů. Není tedy divu, že kozácká svobodná obec záporožská byla také útlukem všem běžencům s pravobřežní Ukrajiny, kteří odmítali podřídit se polskému panství a kteří nechtěli být nevolníky polské šlechty světské a duchovní.

Ukrajinská revoluce XVII. století měla tedy obsah nejen náboženský, ale i sociální a politický. Odbojných nálad ukrajinského lidu využítkoval Chmelnyckyj pro své cíle. Šlo mu především o osvobození Ukrajiny od polského panství. Snil dokonce o ukrajinském státě, který by zahrnoval Lvov, Cholm a Halič. Pro své záměry hledal spojence v Moskvě, s níž r. 1654 uzavřel

*) M. Hruševskij: Vplyvy češeho nacionalnoho ruchu XIV. a XV. v. v ukrajinském žittju i tvorčosti. Lvov 1925.

**) Sič = paseka, osada uprostřed stepních lesů.

t. zv. Perejaslavskou smlouvu, jakýsi druh personální politické unie, namířené proti Polsku. Ale perejaslavská smlouva neměla dlouhého trvání. Po smrti Chmelnyckého hetman Vyhovskyj uzavřel smlouvu r. 1658 zase s Polskem proti Rusku. Mimo to lid byl vyčerpán ustavičnými válkami a vůdcové jeho nedbali potřeb a zájmů národních, což vzbudilo v masách nedůvěru a nakonec lhostejnost. Tím byl dán základ k míru Andrusovskému, uzavřenému roku

jeho moc, ale teprve Kateřina Veliká zničila Záporožskou Sič, tento poslední zbytek ukrajinské nezávislosti.

Osmnácté století znamená pro Ukrajinu dobu temna. Teprve XIX. století přináší obrození ukrajinskému národu. Velcí ukrajinští buditelé, básník Kotljarevskyj, spisovatelé Hulak, Kulyš, Kvitka-Osnovjanenko, první rektor kyjevské university Maksymovyč, a jmenovitě geniální básník ukrajinského národa Taras

Typ volyňské ženy.

1667 mezi Polskem a Ruskem. Ukrajina byla rozdělena: Polsku připadlo území na pravém břehu Dněpru, Rusko pak získalo levobřežní Ukrajinu.

Počátkem 18. století hetman Mazepa se pokusil v čele kozáků o povstání proti Petru Velikému. Spojil se se Švédy, ale porážka Švédů u Poltavy r. 1709 byla i porážkou ukrajinských povstalců, t. zv. mazinginců. Důsledky poltavské bitvy byly pro Ukrajinu těžké. Car Petr Veliký oktrojoval svobodné zřízení kozácké, omezil značně

Ševčenko, povzbuzovali zakřiknutou mysl svého národa; křísili jeho sebevědomí a hájili před ruskou veřejností jeho práva na život. Řada Ukrajinců činně se účastní hnutí děkabristického v prvních dvou desetiletích 19. století. Ukrajinci jsou nejčilejšími členy tajného spolku v 40. letech, t. zv. Cyrillometodějského bratrství, které po prvé formuluje politické snahy ukrajinské v nové době. Revoluční hnutí ruské má mezi Ukrajinci po celé 19. století věrně a obětavě přívržence a pracovníky.

Marně se snaží carská vláda zadržeti živelné ukrajinské hnutí, marně výnosem z r. 1876 dokazuje, že ukrajinství je »výmysl rakousko-polské intriky a zamaskovaný socialism«, marně se pokouší vládními dekrety zničit ukrajinský národ a jeho vůli k svobodě. Ukrajinský národ nepodleh. Na všechna pole duchovní tvorby vyslal své pracovníky, všude projevil svou schopnost a nadání. Ukrajinská věda a ukrajinské umění připravovaly půdu politickému obrození národa.

V dobách kruté carské persekuce, střediskem tvůrčí činnosti duchovní, byl Lvov. Teprve první ruská revoluce 1905 zrušila

Vnitřek ukrajinské chaty.

carský dekret z r. 1876 a vrátila ukrajinskému národu poměrnou tiskovou a jazykovou svobodu. Vyřešení ukrajinské otázky v celé říši určil osud druhé ruské revoluce 1917. Byl to první vážný národnostní problém, který vyvstal před Zatímní revoluční vládou. Záhy po březnové revoluci byl svolán do Kyjeva všeukrajinský sjezd, který zvolil Centrální Radu. Rozvrat na frontách a vnitřní rozklad bývalé carské říše posilovaly a rozšiřovaly moc Centrální Rady, která čtvrtým Universálem počátkem r. 1918 prohlásila nezávislost Ukrajiny. V zápětí však bolševická rudá garda zmocnila se Kyjeva (v únoru 1918) a vytvořila na krátkou dobu vládu sovětů. V březnu 1918 zmocnili se Kyjeva

Němci. Německou pomocí byla Centrální Rada rozeznána a v čele Ukrajiny stanul hetman Skoropadskýj, ruský generál, šlechtic a monarchista. Dokud vládli na Ukrajině němečtí důstojníci, vládě Skoropadského se dařilo dobře, přes to, že odpor proti němu v lidu byl značný a nesmiřitelný. Ale rozvrat Rakousko-Uherska, revoluce v Bulharsku a v Německu v říjnu 1918 znamenaly i konec panství německých vojsk na Ukrajině, a také konec vlády hetmana Skoropadského. Odboj proti hejtmanovi organizoval Národní Svaz a později vedlo t. zv. Direktorium, jehož předs. byl spisovatel V. Vyn-

nyčenko a členy S. Petljura, F. Švec a Andrijevskýj.

V prosinci r. 1918 zmocnili se síčovní střelci atamana Petljury Kyjeva, odkud hetman Skoropadskýj uprchl v přestrojení německého důstojníka. Němci byli odzbrojováni a opouštěli rychle Ukrajinu. V Direktoriu však zatím zavládly vnitřní neshody a veškerou moc soustředil ve svých rukou Simon Petljura.

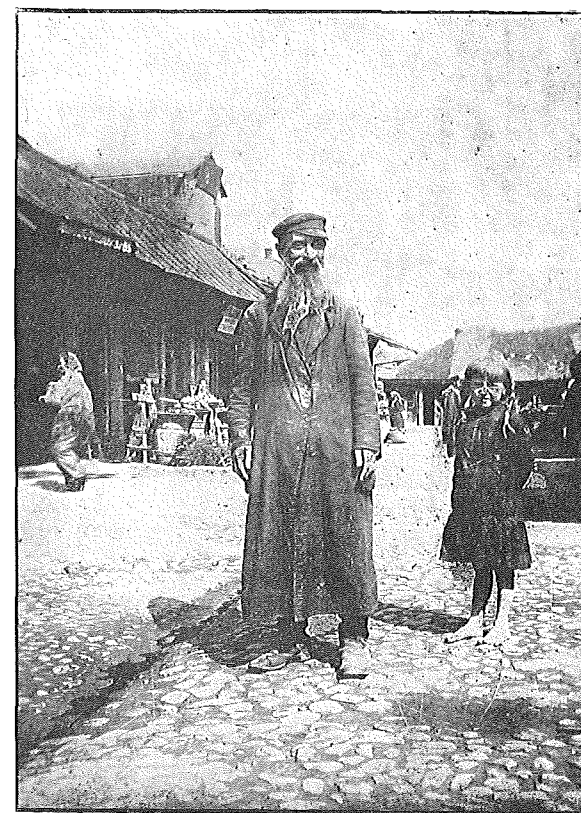
Na Ukrajině se rozpoutává občanská válka mezi bolševiky a Petljurou, jenž se svými vojsky je stále zatlačován k polským hranicím, kde se k němu připojují haličské ukrajinské pluky, vypuzené po krvavých bojích ze Lvova. Válka polsko-sovětská zastí-

huje Petljuru po boku Poláků, čímž jeho popularita značně utrpěla. Říšský mír mezi Varšavou a Moskvou (1921) upevňuje pak vládu sovětů na Velké Ukrajině. Ukrajina se stává součástí ruské federativní republiky a po schválení nové konstituce r. 1924 tvoří USSR. autonomní republiku ve Svazu socialistických sovětských republik.

Rozloha ukrajinského území.

Statistické údaje o rozloze ukrajinského území a jmenovitě o počtu Ukrajinců byly

Za nejlepší naciografický příspěvek k ukrajinské otázce je pokládán dnes spis prof. dra St. Rudnyčkého, vydaný r. 1925 v Berlíně pod názvem »Přehled národnostního území Ukrajiny«*) (»Ohljad nacional'noj terytoriji Ukrajiny«), v němž je podán maximální a minimální odhad území ukrajinského a celkového počtu Ukrajinců. Za složky ukrajinského území pokládá dr. St. Rudnyčkyj: Východní Halič, Bukovinu, Podkarpatskou Rus, Podlaší a

Ukrajinský žid.

do války velmi neúplné a nepřesné. Většinou se opíraly o úřední statistiky ruské a rakouské, které vůči Ukrajincům nevynikaly žádnou nestranností a věcností. Teprve po válce, zřízením autonomní republiky Ukrajinské ve Svazu socialistických sovětských republik je umožněno spolehlivější bádání v tomto směru, ačkoli dosud nelze mluvit o přesných číslicích. Uplyne ještě řada let, než demograficko-statistické studium ukrajinské otázky dosáhne přesných a zevrubných výsledků.

Polesí, Besarabii, Ukrajinu Slobodskou, Donskou, Kavkazskou, Přikaspickou a centrální. Minimální rozloha ukrajinské národní oblasti zaujímá 905.000 km², na níž sídlí 51,249.000 obyvatel, z nichž pak Ukrajinců je 36 milionů 605.000, t. j. 71.3%. Mimo to Ukrajinci tvoří veliké kolonie v Asii, v Amurské Oblasti a Tichooceánském přímoří a v pohoří Altaje a Tjen Šanu, dále v bývalé gubernii orenburské, tobolské, jenisejské a se-

*) Viz »Slovanský Přehled«. Ročník XVIII. Čís. 10.

mipalatské. Přibližný počet Ukrajinců v Asii se odhaduje na 2 miliony. Mimo to jsou veliké ukrajinské osady v Severní Americe (750.000), v Kanadě (250.000), v Brazílii a Argentině (100.000).

Jádro Ukrajiny tvoří bývalých 9 gubernií: volynská, podolská, kyjevská, černihovská, poltavská, charkovská, katěrioslavská, chersonská a tauridská (Krym). Na tomto území živel ukrajinský má převážnou a rozhodující většinu (74%). Počet Ukrajinců činí 24.201.000.

Politicky je Ukrajina rozdělena po válce mezi čtyři státy: sovětské Rusko, Polsko, Rumunsko, Československo.

Největší menšina ukrajinská žije v Polsku, kde na území 137.000 km² sídlí 7 milionů Ukrajinců. V nynějším Rumusku (v Bukovině a Besarabii) na území 22.000 km² žije 750.000 Ukrajinců a v československé republice na území Podkarpatské Rusi (14.700 km²) 400.000 Ukrajinců.

Ukrajinci jsou převážně lid rovin a stepí. Pouze H u c u l o v é tvoří výjimku. Tito obyvatelé karpatských hor a lesů v pásmu kolomyjském a stanislavském, v bukovinských horách a na vrchovině Podkarpatské Rusi jsou kmenem velmi svérázným a osobitým, »skutečným problémem v slovanském národopise«. Ivan V a h y l e v y č*) odvozoval jejich původ od tureckých Uzů, Moškov od Thráků anebo Skythů a jiní badatelé tvrdí, že je to horský kmen kavkazský. Š u c h e v i č a P o l mají zase Huculy za čisté Slovany. »Huculové vynikají krásným vzrůstem, starobylostí a bohatostí zvyků, dále svou uměleckou tvořivostí, malebným krojem, ale i pramalou vzdělaností, jednou z nejmenších mezi Slovany. Jméno Hucul pravděpodobně je původu rumunského (goc + člen ul). Huculové sami si říkají jen Kresteni, Rusňaki, ruski ljude.

Jižní hranici ukrajinského národnostního území tvoří Černé moře, které od pradávna bylo důležitou a významnou obchodní a kulturní cestou do světa. Tři čtvrtiny Ukrajiny se vyznačují úrodnou černou půdou, t. zv. »černoziomem«, která zásobovala před vál-

*) Lubor Niederle »Slovanský svět«, Praha 1916.

kou Rusko i Evropu obilím a zemědělskými produkty. Nerostné bohatství zejména v do- něcké kamenouhelné pánvi poskytuje Ukrajině nesmírné možnosti hospodářského a průmyslového vývoje a činí z ní jednu z nejbohatších zemí evropských.

Střediskem nynějšího veškerého života ukrajinského na poli hospodářském, kulturním a politickém je Ukrajinská sovětská socialistická republika (USSR). Mimořádné okolnosti (válka, revoluce, hladová katastrofa r. 1921 a systém diktatury) nedovolily, aby rozvinuty byly všechny tvůrčí síly ukrajinského lidu, přece však dlužno loyálně uznati veliké výsledky charkovské vlády v oblasti kulturní politiky. Poukrajinišťovací akce charkovského ústředí, pronikající důsledně do všech odvětví životních, je opravdu kulturní revolucí v dějinách ukrajinského národa, je novou etapou jeho obrození. Na tomto poli bylo vykonáno nejvíce. Byl-li za carské vlády osvětovým střediskem ukrajinským Lvov, dnes ohnisko ukrajinské osvěty, umění a vědy jest Charkov a Kyjev, v němž založena byla V š e u k r a j i n s k á A k a d e m i e v ě d, v čele s proslulým historikem prof. M. H r u š e v s k ý m.

Položení ukrajinských menšin v Polsku není nikterak útěšné. Politické napětí mezi oběma slovanskými větvemi trvalo již před válkou, po válce však bylo zesíleno krvavými boji ukrajinských vojsk s polskou armádou, která na konec obsadila celé území východohaličské. Polská politická správa, řízená a ovlivňovaná živly reakčními a nedemokratickými, prohlubovala jenom nepřátelství mezi Ukrajinci a Poláky. Pozemková reforma a kolonizační politika těchto živlů vyvolala sympatie ukrajinského lidu pro USSR. a pro její agrární politiku. Zrušení obecních zastupitelstev a dosazení vládních komisařů do obecních správ, zavírání ukrajinských škol, kostelů, propouštění Ukrajinců ze služeb státních, všechno to nepřispívá k smírnému a spravedlivému řešení ukrajinsko-polského sporu. A také polská reakce tohoto sporu nikdy nevyřeší.

V Rumusku ukrajinská menšina prožívá velmi těžké chvíle. Politicky bezprávná, sociálně a hospodářsky slabá, žije v přítmí.

Ukrajinské školy, zřízené za Rakouska v Bukovině, téměř dnes neexistují, ukrajinský jazyk je vypuzen z úřadů a z celého života veřejného.

Na naší Podkarpatské Rusi ukrajinská menšina teprve se probouzí z hlubokého sebezapomenutí, do nějž jej uvrhla bývalá maďarská vláda. Obtíže tu působí nevyřešený spor o jazyk vyučovací, zda ruský či ukrajinský, nevšimavost československé veřejnosti k hospodářským a sociálním potřebám zaostalého podkarpatského lidu a nannoz ne příliš pečlivý výběr úředníků a veřejných pracovníků.

Vesnický dvorec na Ukrajině.

Rozdíly mezi Ukrajinci a Rusy.

V době předválečné bylo svedeno mnoho sporů a vědecko-politických pútek o název Ukrajina a ukrajinský národ. Carská vláda důsledně užívala úředního názvu »Malorusové« a v Rakousku byli Ukrajinci úředně nazýváni »Rusíni«. Jméno »Ukrajina«*) je však starého původu a objevuje se již v kronikářských pramenech z XII. století. Název Malá Rus (a později Malorus) je literární a knižní. Slovo Ukrajina označovalo v historii pohraniční území východoukrajinské, přeneslo se však poznenáhlu na celou zemi, obývanou ukrajinským národem, vžilo se, zdo-

*) Ukrajinskij vopros. Moskva 1915.

mácnělo mezi lidem a v době obrozenecké se stalo symbolem vnitřní jednoty ukrajinské větve a ukrajinského jazyka. »Dojmem hluboké živelní síly a houževnatosti působí soudobý obraz Ukrajiny. Před námi je obrovské jednotné území, jednotné zeměpisně, opřené o moře i hory, prořezané mocným povodím řek, před námi je jednotné národopisné moře, mělké na pobřeží, ale neobyčejně hluboké a mohutné uprostřed. Tento obecný, pronikavý obraz Ukrajiny je zesilován a prohlubován, jdeme-li směrem dějinného vývoje, míříme-li k dynamice národního ukrajinského života. Těžké historické podmínky,

kteřé působily proti obyvatelstvu všechny ty zeměpisné podmínky, které s hlediska přítomnosti a budoucnosti ukrajinského národa posuzujeme jako záruku zrání a rozvoje — odhalují nám na druhé straně v plném světle neobyčejnou pevnost a extensivní energii ukrajinského národního živlu.« (Prof. Hruševskij: »Ukrajina a Ukrajinstvo«.)

Národopisně tvoří Ukrajinci samostatný celěk, který podstatně se liší od Rusů. Rozdílem tím důkladně se obíral K o s t o m a r o v ve své známé studii »Dva ruští národové«.*) A také náš prof. dr. L. N i e d e r l e

*) H. Boczhowski: Ukrajinci a Ukrajinská otázka. Praha 1915.

praví ve svém spisu »Slovanský svět«: »Mezi Velkorusy a Malorusy jest rozdíl hlubší. Jest nejen v jazyku, nýbrž i v těle a v duši lidu: v povaze, temperamentu, v písni a ovšem i v kroji, obyčejích a zvycích.«

Rozdíl mezi ukrajinským a ruským národem sahá hluboko do dávných dob, do těch historických časů, kdy začalo členění mezi Slovany. Plemenné zvláštnosti a odlišnosti nebyly setřeny průběhem věků, naopak vlyly se do obou určitých typů národních. Na tyto odlišnosti a rozdíly ukazují i lidové přezdívky, označující Rusy slovem »Kacáp« a Ukrajince výrazem »Chachol«.

Antropologické rozdíly mezi Ukrajinci a Rusy jsou dosti nápadné. »Malorusové, praví prof. Anučin,**) liší se především od Bělorusů a Velkorusů svou výškou, která průměrně jest o 1—4 cm vyšší. Tyto výšky se sice vyskytují i v některých velkoruských újezdech, ale v Malorusku není malých postav. Další odlišnosti tvoří: velké procento tmavovlasých (60—70%), tmavookých, osmahlých typů mezi Ukrajinci. Forma hlavy převládá krátká a široká (brachykefalie) mnohem více než u Rusů a Poláků. Podle H y l i e n k a některé typy ukrajinské hlavy svými rozměry se blíží formám hlavy Iránců (Osetinců a j.), a Turků (na př. krymských Tatarů). Není pochyby, že v žilách Ukrajinců koluje nemálo krve bývalých t u r e c k ý c h n á r o d ů jižního Ruska, rozhodně však více než v žilách Velkorusů, kteří zase asimilovali mnohé f i n s k é n á r o d y.

Povahově je Ukrajinec veselejšího temperamentu než zádušný Rus. Jeho intelekt a cíl jsou vyvinuty na úkor praktické činnosti. Ukrajinec je nakloněn sentimentalitě, lyrismu a hudebnosti. Svědčí o tom bohatství ukrajinských národních písní, ukrajinské básnictví, dramatická literatura a hudba. Mírnější podnebí, úrodná země, nedozírná volná step, teplé Černé moře a řada jiných příznivých podmínek — vlévaly do ukrajinské duše jakousi mocnou radost ze života, a částečně i bezstarostnost.

Po stránce náboženské Ukrajinec není dogmatář. Náboženské spory, rozkolnictví,

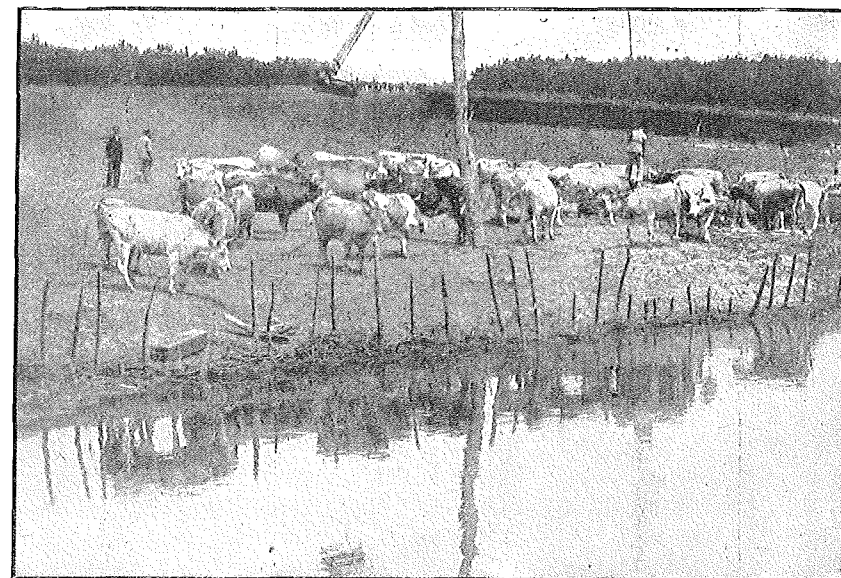
**) Viz Encyklopedický Slovník Brockhausův, sv. XVIII.

tak proslulé u Rusů, nezapustily na Ukrajině kořenů. Sektářství jest cizí ukrajinské duši, která je racionalistická a nemá pochopení pro bohosloveckou metafysiku, tak oblíbenou mezi Rusy. Historické podmínky zdemokratisovaly ukrajinský národ, složený stavovsky a sociálně vesměs ze živlu malorolnického. Ukrajinská šlechta se již před staletími popoštřila a porušila, a v lidu žily tradice demokratické obce kozácké.

Ukrajinec je méně rozhodný v činech než Rus. Ale rozhodl-li se již, pak je neobyčejně tvrdošíjný (chochlácká paličatost). Za typickou zvláštnost Ukrajince je všeobecně pokládán jeho humor, zračící se v úslovích, písních i literatuře (Gogol byl Ukrajinec).

Neméně charakteristické jsou výrazy hmotné kultury ukrajinské, jeví se v krocích, ve stavbě obydlí a ve vnitřním zařízení bytů. Chalupy s vysokými doškovými střechami, obklíčené zelení ovocných stromů, připomínají staročeské vesnice.

Pokud se týká samostatnosti ukrajinského jazyka, tato otázka byla již před válkou vědecky vyřešena. Nejvýznačnější slavisté, J a g i c, Š a c h m a t o v, B r u c k n e r, B a u d o u i n d e C o u r t e n a y, D a l' a jiní se vyslovili pro samostatný ukrajinský jazyk. V době první revoluce r. 1905 vydala petrohradská akademie věd memorandum, v němž odmítla důrazně zákaz ukrajinštiny z r. 1876 a odůvodnila vědecky a nestranně oprávněnost literárního jazyka ukrajinského. Konstatovala, že vznik ukrajinštiny spadá do doby předtatarské a že tatarský vpád dovršil jenom diferenciaci mezi ruštinou a ukrajinštinou. »Je očividno«, praví se v tomto memorandu, »že živá velkoruština, kterou se mluví v Moskvě, Rjazani, Jaroslavi, Archan-gelsku a Novgorodě, v srovnání s ukrajinštinou Poltavy, Kyjeva a Lvova, nemůže býti rozhodně nazývána »všeruštinou«. Petrohradská akademie uznala ukrajinštinu samostatným jazykem nejen na základě vědeckého badání, ale i z důvodů mravních. »Bráti osvíceným lidem«, napsala ve svém dobrozdání, »právo psáti svým mateřským jazykem, znamená poskvřniti to, co jest těmto lidem právě tak drahé, jako život sám. Je to útok na život národa, který se přece

Napájení dobytka na Ukrajině.

především jeví ve slově, které jest nositelem myšlenky a citu, ztělesněním lidského ducha.«

*

Z tohoto stručného, zhuštěného náčrtku o Ukrajině a Ukrajincích je zřejmo, že ukrajinský národ prožívá dnes svůj konsolidační proces, jak v oblasti hospodářské, tak na poli kulturním, ale také ve smyslu politického uvědomění a sebevědomí. Po těžkých ranách, které zasadila hospodářskému životu na Ukrajině světová válka a ruská revoluce, jsme dnes svědky rychlé a úspěšné hospodářské obnovy Ukrajiny. Zejména zemědělství, provedením pozemkové reformy vstupuje do nového stadia svého vývoje. Kulturně ukrajinský národ vytvořil již pevnou základnu své samobytnosti, proniknuté silnými demokratickými prvky. Vždyť jeho historie jest v podstatě historií bojů malých drobných lidí proti pánům a odrodilé šlechtě, jest historií zápasů demokracie proti autokracii. Tyto momenty prolínají ukrajinskou kulturou. A pokud se týče politického obrození, netřeba zdůrazňovat, že národ, jenž dospěl

sebevědomí, jenž si je vědom své politické síly, nezávislosti a svého dějinného poslání mezi národy východní Evropy, nemůže již nikdy býti národem druhořadým, anebo národem, jenž by budil jenom zájem folkloristický.

Ukrajinský národ v XX. století prošel výhni dvou revolucí (1905 a 1917). Veliký politický a sociální převrat v Rusku uspil obrozenecký politický ruch v širokých masách ukrajinského lidu, probudil je ze staletého národního spánku a vtiskl ukrajinskému hnutí ráz lidový, masový. A tento fakt zaručuje ukrajinskému národu budoucnost.

Každá revoluce má dvojí stránku: ničivou a tvůrčí. Údobí ničivé revoluce má již ukrajinský lid za sebou. Dnes lze již mluvit o zdravém vzrůstu tvůrčích sil ukrajinského národa a jest si jenom přáti, aby na cestě této kladné práce a konsolidačního úsilí dospěl bratrský národ ukrajinský nejvyšších úspěchů — jak pro dobro vlastní, tak i na prospěch lidstva.

X

BOJE POD BACHMAČEM

DR. J. ČERMÁK

Znamenal-li Zborov pro naše vojsko vítěznou bitvu, ve které první divise (tenkrát vlastně ještě brigáda o třech plucích) po prvé jako celek reprezentovala československé vojsko v řadách spojeneckých a tím naše zahraniční vojsko a československé jméno vůbec pokryla nesmrtelnou slávou, boje pod Bachmačem nerozvezučely sice svět ozvěnou slávy; znamenaly však boj neméně důležitý, rozhodující o samo bytí a nebytí našeho zahraničního vojska na Rusi. Boje pod Bachmačem byly boje ariergardní, těžké a úporné, zdržující sevření neuprosných chapadel německých armád od našeho armádního sboru, který pozvolna unikal v dlouhé řadě vlaků s míst ohrožených; boje ty umožnily hladké vyvážnutí z moci nepřátel a znamenaly i zkřížení německých plánů: postup Němců do Ukrajiny byl značně zdržen a s našimi vlaky z Ukrajiny unikla i velká část materiální kořisti nepříteli z rukou.

Krátce po uzavření separátního míru Ukrajiny s centrálními mocnostmi (9. II. 1918), kdy na rusko-německém bojišti s ruské strany téměř žádných vojsk již nebylo, zahájili Němci rychlý postup šesti divisemi do Ukrajiny směrem na Gomel a na Kyjev. Skupina koncentrující se v Gomelu měla za úkol směrem přes Bachmač, Lgov a Bělgorod zmocnit se železničních uzlů a znemožnit evakuaci z Ukrajiny do Ruska.

Postavení naší československé armády tou dobou bylo velmi choulostivé. Vzpomeňme jen, že první divise byla rozložena poměrně blízko za frontou v okolí osad Žitomir, Polonnoje a Berdičev, tedy na západ od Kyjeva a mohutného toku Dněpru, a druhá divise umístěna byla na východ od Kyjeva i Dněpru mezi osadami Borispol a Pirjatín. Spojení mezi oběma divisemi bylo velmi obtížné a vrchní velitelství našeho armádního sboru správně chápalo nebezpečí, tkvící v tomto odloučení za pohnutých dob tehdejších. Pomýšlelo proto s počátku spojit obě divise v území, kde tábořila první di-

vise, ale pod překotným a hrozivým vývojem politických událostí od úmyslu toho upustilo a rozhodlo se spojit obě divise v území na východ od Kyjeva.

Události se však vyvíjely tak rychle, že rozkaz k odchodu první divise vydán pozdě. Zadní voj pěšky ustupujícího vojska dostižen byl výzvědnými německými obrněnými automobily (u Korostyševa) a nucen s nimi svést krátký, ale úspěšný boj, ovšem za cenu těžkých ztrát (3 mrtví a 5 raněných — 1. pluku). Po namáhavých pochodech prošly dne 1. března 1918 poslední části první divise Kyjevem a přešly na druhý, levý (východní) břeh Dněpru. Téhož dne však byl již Kyjev obsazen Němci a nazítří, 2. března, došlo ke krátkému, ale krvavému sražení s nimi v boji o kyjevský most (5 mrtvých a 14 raněných — 2. pluku).

V té době druhá divise, koncentrovaná na východ od Kyjeva, horečně sháněla soupravy vlaků, aby umožnila odjezd jak svých částí, tak i částí první divise, která pěšimi pochody ustupovala dále k východu před Němci, obsazujícími Ukrajinu.

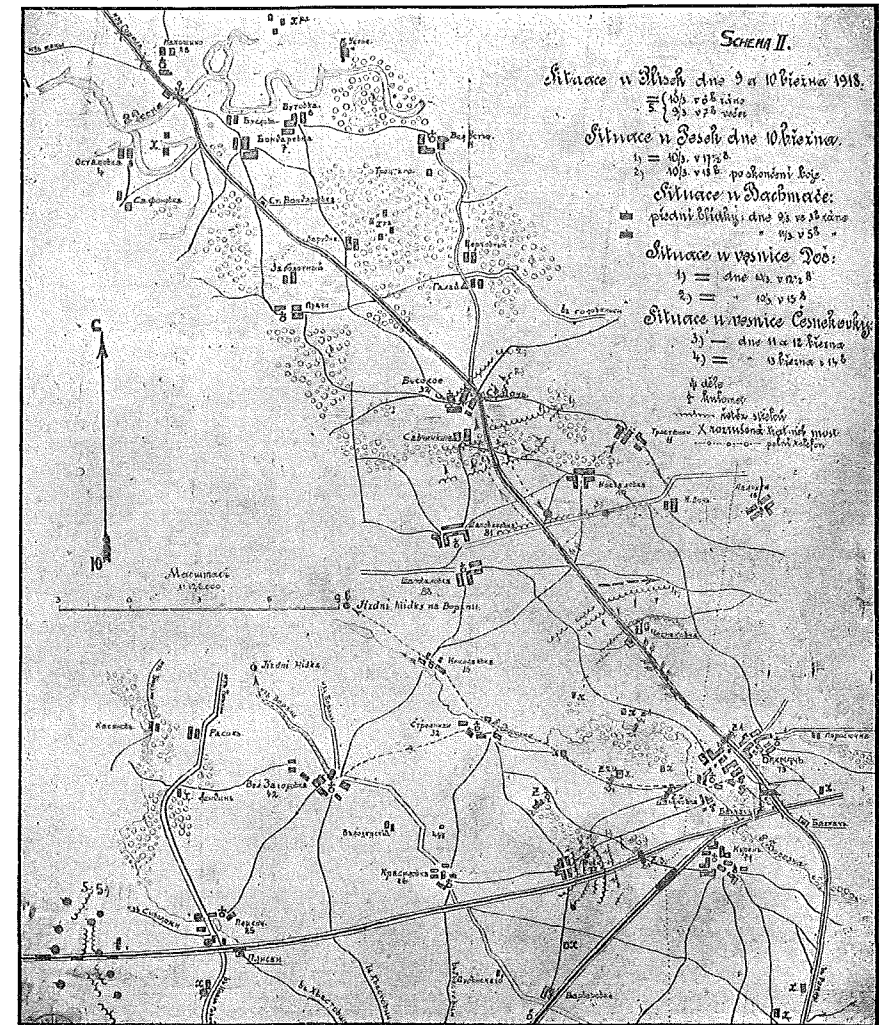
Vrchní velitelství původně zamýšlelo soustředit v okolí Pirjatína celý armádní sbor. Když však Němci na Dněpru se nezastavili, na severu, u Gomelu, dokonce přešli na levý, východní břeh této řeky a odtud ohrozili tyl ustupující naší armády, rozhodlo vrchní velitelství posunouti koncentraci armády dále k východu do rayonu Kursk—Jelec. Aby odjezd byl urychlen a usnadněn, byla část druhé divise naložena do vlaků a dirigována k východu, část ponechána jako ochrana důležitých okrajových železničních uzlů — Grebjonky (5. pluk) a Bachmače (6. pluk) — onoho rayonu, ke kterému směřovala dvěma proudy od Kyjeva pěším pochodem první divise.

Již 6. března zjištěno, že německá vojska, soustředěná v Gomelu, směřují vskutku rychlým postupem k jihovýchodu podél železniční linie na Bachmač, našim částem do zad. 6. pluk svým 3. praporem a 7. pluk rov-

něž 3. praporem mají za úkol krýt Bachmač před útokem Němců.

8. března přední části onoho praporu 7. pluku na sever od Bachmače naráží na Němce a dochází k bojovému styku. Němci, jimž rychlý a snadný postup po trati byl znemožněn, opouštějí vlaky a stálým manévrováním (obchvaty) nutí naše slabě výzvědné

mačského nádraží a přerušeni železniční dopravy k východu; první divise však dosud je na pochodu od Kyjeva a teprve svými čelnými oddíly se přibližuje ke stanicím Jična a Priluki, kde má nastupovati do vlaků. Toho dne však na štěstí dostavily se do Bachmače i 1. a 2. prapor 6. pluku, takže celý 6. pluk byl soustředěn k obraně Bachmače a vrchní

Mapka bachmačského bojiště.

části k postupnému opuštění stanic Měna, Makošino, Bondarevka, Doč. K večeru 9. března již ochrana na severní straně Bachmače se přiblížila na 11 km k bachmačskému nádraží, do osady Česnokovka. Téhož dne na západ od Bachmače, na trati od Kyjeva, zjištěny rovněž nastupující síly německé.

Situace se stává kritickou. Další ústup ochranných oddílů znamenal by ztrátu bach-

mačského úseku převzal plk. Červinka, velitel 6. pluku.

Na jeho rozkaz 10. března z rána na severním úseku zahájil kpt. Kadlec se svým 3. praporem 7. pluku a s posilou dvou rot 6. pluku ostrý útok podél železniční trati k severu na stanici Doč, obsazenou Němci.

Krvavý boj zuřil po celý den a s naší strany veden byl úspěšně, avšak veliké ztráty

donutily konečně naše útočící řady se soumrakem přerušit boj. Úkol však byl zdařile splněn, neboť Němci po celé další dva dni na severním úseku chovali se zcela pasivně.

Téhož dne na západ od Bachmače před německou přesilou, blížící se od Kyjeva, ustupují slabé přední části 6. pluku a zastavují se teprve ve vzdálenosti asi 8 km od Bachmače, když dostavily se na pomoc celé dva prapory 6. pluku pod velením štktpt. Krejčího. Útok Němců byl sice zastaven, úporný boj však trval až do večera a byl rozhodnut v náš prospěch teprve dosažením jednoho praporu prvního záložního pluku, který náhodou právě ve vlaku projížděl tou dobou od Jičny k Bachmači v blízkosti bojiště. Němci i zde byli odrazeni o několik desítek kilometrů zpět. Prapor 1. záložního pluku byl v noci vystřídán částmi 4. pluku (z první divise, jež se začala již nakládati do vlaků), a pokračoval v přerušené cestě k východu.

Dnem 11. března převzal velení obrany Bachmače pluk. Šiškovský, velitel 4. pluku; operace bojové řídil ovšem náčelník jeho štábu pplk. Ušakov. Toho dne Němci na obou bachmačských frontách chovali se pasivně. Naše obrana držela se v severu as na 18 km (as uprostřed mezi osadami Doč a Česnokovka), na západě chránila se vysunutými polními strážemi.

12. března pokusili se Němci o útok na Bachmač od západu, byli však odrazeni a sevření mezi 1. a 2. prapor 4. pluku. Od té doby na západním úcastku Němci neprojevili již bojové aktivity; pravděpodobně zanechavše pouze slabou záclonu proti našim, přesunuli všechny své síly na úcastek severní, neboť od tohoto dne úcastek ten ožívuje.

Proto jeden prapor 4. pluku (1.) stažen se západního bojiště do zálohy a jiný (3.) prapor téhož pluku, stojící dosud jako záloha na bachmačském nádraží, byl poslán na pomoc obraně severního úcastku. Tam ve velení zatím po zranění Kadlecově (10. března) vystřídali se velitelé 11. března Jungr (7. pluk), 12. března Homola (6. pluk) a nyní Vobrátil (4. pluk).

Zatím již od 10. března nakládaly se postupně a odjížděly k východu vlaky první divise a odsouvány byly postupně i vlaky

divise druhé, směřující jednak přes Grebjonku a Poltavu k Charkovu, jednak, a to hlavně, přes Bachmač na Vorožbu a dále na Kursk nebo Bělgorod.

Poněvadž v noci na 13. března zdálo se, že evakuace našich vojsk bude skončena, vydán rozkaz, aby jednotlivé bojové oddíly zahájily pod pláštěm noci ústup. Tento rozkaz musil však býti odvolán, když se ukázalo, že pro přeplnění trati poslední vlaky první divise nemohou odjet až 13. března zrána. Když však během dopoledne skutečně projel i poslední vlak, a Němci na severním úseku bachmačské obrany zahájili nový prudký útok, byl na pomoc třetímu praporu 4. pluku, který zde zdržoval nápor nepřítele již jen se zbytky 6. a 7. pluku (hlavní části těchto pluků již byly vystřídány a odjely k východu), poslán ještě první prapor 4. pluku a velení se ujal por. Čeček. Vzhledem k tomu, že úkol obrany již byl vykonán, rozhodnuto nepouštět se do vážného boje, nýbrž jen zvolna ustupovati a zdržovati střelbou nepřítele, aby do večera se nemohl Bachmače zmocnit. Rozhodnutí to bylo také vzorně provedeno: se soumrakem ještě odrazeny poslední pokusy nepřítele vniknouti do Bachmače, načež pod ochranou noci nasedly poslední zbytky naší obrany do vlaků a odjely za ostatními částmi našeho vojska k východu.

Největší obtíže tohoto posledního dne nepočítaly v odpoutání se od nepřítele, nýbrž od nezvaných spojenců, ukrajinských bolševiků. Tito ustupovali s počátku před Němci bez boje, v panice, kryjíce se za naše části. Když však naši začali bránit Bachmač, bolševické síly se osmělily a přijely, ač nezvány, na pomoc. Většinou byly to štáby bez vojínů nebo i drobné neukázněné oddíly ruské nebo oddíly ozbrojených internacionalistů-zajatců všech národností (i Maďarů a Němců), na jejich pomoc ovšem naši velitelé se ani neodvážili spolehnouti.

Při odjezdu našich posledních částí však tyto bolševické štáby osobováním si disposičního práva nad vlaky po evakuační trati působily veliké potíže a nepříjemnosti, a nescházelo mnoho, že při odjezdu posledních vlaků 4. pluku by bylo došlo k srážce s těmito nezvanými druhy ve zbrani.

Zdá se, že i dispoicemi těchto bolševických štábů bylo by namále došlo ke katastrofální situaci na trati Bachmač—Vorožba—Kursk a Vorožba—Bělgorod, neboť bylo rozkázáno, že všechny vojenské vlaky, odjíždějící k východu, mají se ihned obrátiti k Bachmači zpět, na pomoc. Vskutku také bolševičtí velitelé nádraží expedovali řadu našich vlaků, které ujížděly k Poltavě a Charkovu, aby odlehčily a uvolnily místo pro odjezd dalších vlaků, zpět od Poltavy a Charkova na Vorožbu a Bachmač. Tím hrozilo úplné ucpání trati, a jen rázností našich jednotlivých velitelů vlaků lze děkovati, kteří na svoje riziko a bez svolení dopravních úřadů, obrátili svoje vlaky k východu, že ke katastrofě, znemožňující odjezd, nedošlo.

Ztráty bachmačských bojů byly značné: padlých a nezvěstných 91, raněných přes 200. Nejkrvavější boj byl dne 10. března u Doče, kde ztráty utrpěné převyšují všechny ztráty ostatní: padlých a nezvěstných 54, raněných 88. Ztráty Němců nejsou nám podnes známy; byly však velmi značné. Zajímavé je, že proti našim slabým částem (obranou byly pověřeny 3—4 prapory, postupně různých pluků) bojů o Bachmač účastnily se dle německých pramenů s německé strany dvě celé divise, a to od severu 224. pěší divise a od západu 91. pěší divise; při tom nutno upozorniti i na okolnost, že zatím, co se bojovalo zoufale o Bachmač, druhý železniční uzel, chráněný našimi (5. plukem), Grebjonka, v době nakládání první divise do vlaků, nebyl nastupujícími Němci vůbec znepokojován (ač směrem tím od Kyjeva postupovala zvolna další divise, 45. saská pěší divise se 2. divisi jízdy), a důležitý bod ten byl na armádní rozkaz dne 11. března opuštěn, aniž tam došlo k bojům.

V historii bachmačských bojů a vůbec v historii ústupu z Ukrajiny, zůstává dosud jistý moment záhadný, totiž důvod, proč snažilo se naše tehdejší politické vedení za každou cenu přerušit bojové akce vyjednáváním, a vysvětliti je jako pouhý omyl a nerozumění. Vyjednáváním byl přerušen boj 2. pluku na kyjevském mostě, a vyjednáváním

na krátko byly přerušeny i boje na západním i na severním úseku bachmačském, ač nálada u vojska na nějaké smlouvání s Němci vůbec nebyla. Zdá se, že v naší Odbočce Národní Rady i ve vrchním velitelství převládá optimistický názor, že nástup od západu do Ukrajiny provádí ukrajinská Centrální Rada (přes to, že uzavřela s Němci mír) sama svými vojsky, hajdamáky, a že tedy nebezpečí není hroživé, neboť s touto ukrajinskou vládou bylo naše politické vedení do nedávna v dobrých stycích a bylo s ní dokonce ujednáno, že i pro případ uzavření míru s Němci (jak se nyní vskutku stalo), dovolí nám svobodný odchod. Také ve vrchním velitelství i v Odbočce Nár. Rady nikdo až do večera 10. března nevěřil, že proti našim částem, chránícím železniční uzel bachmačský, stojí opravdu Němci. Hlášení o německých oddílech považována za přehnaná a přijímána asi s pocitem, že strach má velké oči. Teprve krvavá sražení u Doče a Plisek (10. března), kdy byly získány nejen hmatatelné trofeje dokumentární, nýbrž i živí zajatí říšskoněmečtí vojáci, učinila snad konec pochybám u našich nejvyšších instancí.

Zdá se, že naše tehdejší politické vedení na aktivní obranu našeho ústupu z Ukrajiny bojovým zakročením vůbec nepomýšlelo, snad z obavy před diplomatickou zápletkou (Němci přicházeli jako spojenci ukrajinské vlády, tedy jako strana, engažovaná ve vnitroruských sporech) a že vojsko samo tehdy postaralo se o svoji obranu na svoji vlastní zodpovědnost a svůj odjezd samo zabezpečilo brannou mocí. Teprve, když vše celkem dobře dopadlo, dalo politické vedení k postupu vojenských částí dodatečně svoje placet.

Přes svůj více méně náhodný charakter mají boje Bachmačské velký morální význam, poněvadž zde části druhé, nedávno postavené divise, podstoupily svůj první křest ohněm, a poněvadž zde po prvé obě divise vystupují jako jediný vojenský celek, za jehož zachránění ochotně nastavují svá prsa části k obraně určené a za cenu krve dokumentují své poctivé a obětavé bratrství.

V DOBĚ BITVY U BACHMAČE

FRANTIŠEK ŠLERKA

V červenci r. 1917 dorazil jsem do sídla čsl. záložního praporu v Bobrujsku, s nímž jsem se stěhoval později do Žitomíru, odkud jsem byl poslán ke štábu I. divise do Polonnoje s bratry, určenými pro plukovní telefonní oddíly. Asi 100 mužů bylo nás určeno pro 4. pluk Prokopa Velkého, který se právě formoval. Prozatím byli jsme však přiděleni k I. praporu 3. pluku v Novoseliči a asi po 3 nedělích byli jsme teprve odesláni do Romanova, určeného jako sídlo 4. pluku. Velitelem naší »komandy svjazi« byl sympatický praporčík Sazima, pod jehož velením nejen cvičení a škola, ale i náš kulturní život zdárně se rozvíjel. Po absolvování kursu byli jsme rozděleni na hlídky a přiděleni k praporům a částem. Naše hlídka, sestávající z 5 mužů, byla přidělena k II. praporu.

Začátkem roku 1918 přestěhoval se pluk do Polonnoje, kde již život nerozvíjel se tak družně, jako v Romanově. Obyvatelstvo bylo zbolševisováno a vidělo v nás prodlužovatele vojny. Události na Ukrajině rychle se rozvíjely, boj mezi Ukrajinci, všeruskou vládou a bolševiky spěl ke zmatkům. V polovici února r. 1918 přicházeli Němci a asi 20. t. m. vyrazili jsme na dalekou cestu — do Francie. Za 3 dny, celkem veselého pochodu, došli

jsem do Žitomíru a pokračovali v pochodu směrem ke Kyjevu. Není divu, že při takovýchto rozháraných poměrech našli se někteří bratři ne dosti pevného charakteru, kteří chtěli využít situace pro sebe. Tak nějaký H., příslušník komandy svjazi, dopaden byv při loupeži, postaven byl před soud celého pluku, odsouzen k smrti a ihned zastřelen. Krutý rozsudek vyneslo samo vojsko, aby tak dokumentovalo, že podobné živly mezi sebou nestrpí.

Ústup dál se celkem hladce a v pořádku. Pluk šel po hlavní silnici, chráně si boky. Před námi byl 1. záložní pluk, za námi I. pluk Jana Husi. Dlouhá řada čtyřstupu následována byla obrovským ocasem povozek, nejvíce selských, jež se musely každodenně rekvirovati. Stávalo se často, že sedláci brali si schválně špatné vozy aneb si dali k povozce špatné kolo, které se jim cestou rozsy-palo. Pak chtěli potvrzení, že už byli na přiči-přeži, doufajíc, že po druhé budou od toho osvobozeni. Jelikož jsme však museli pamatovat také na ty, co šli za námi, naše české potvrzenky byly psány asi tímto způsobem: »Tohoto si vezte, ten má dobré koně!« — »Má ve stodole schovanou dobrou povozku a koně!« A tak jsme svoje zkušenosti poctivě

Telefonní hlídka 4. pluku.

sdělovali dál. Noci trávili jsme ve vesnicích, skupinovitě rozděleni po chalupách. Obyvatelstvo, ač samo mnoho nemělo, snažilo se přece velkou většinou nás podle možnosti pohostiti. Konečně zaleskly se před námi zlaté báně kyjevských kostelů. Několik bolševických jezdců, opáсанých bíle natřenými řemeny, vyjelo nám vstříc, aby nám dali pokyny pro pochod městem. A již zapadáme do ulic. Obyvatelstvo se zájmem přihlíželo pochodu plně ozbrojených rot, vedených hudbou a následovaných obozem. Ba vyhlíželo to, jako bychom pochodovali k nějaké slavnostní přehlídce. Kyjev sám nesl ještě čerstvé stopy posledních rozhořčených bojů Ukrajinců s bolševiky. U mnohých domů byla rozbita okna, omítka střelami otlučena a zahrady rozryty zákopy. Těsně za městem stály opuštěné, poškozené těžké baterie, jimiž byl Kyjev bombardován. Poslední službu prokázaly v bratrovražedném boji a nyní, kdy již ulice Kyjeva plnily se opravdovým a odvčným nepřítelem všeho Slovanstva — Němci, byly zbaveny zámeků, polámany a bezmocny.

Šťastně přešli jsme dlouhý most přes Dněpr, hlídáný naším 8. plukem. Přejechod přes most byl filmován. Ubytovali jsme se ve vesnici Vygurovčině, ušedše ten den na 50 verst. Tam jsme měli »dňovku«, to jest jednodenní odpočinek, během kterého jsme od jakéhosi ruského pluku, který v sousední vesnici demobilisoval, dostávali různý materiál. Naše hlídka dostala dvoukolku s koněm. Během dne vypravila se na vozech rozvědka do Dárnice, aby dovezla z tamních velkých skladů zásobu konzerv a cukru. Z naší hlídky zúčastnili se jí, tuším, bratři Těhan a Volráb. Po celý den bylo slyšení střelbu. To Němci, kteří ihned po našem odchodu obsadili Kyjev, útočili na mosty a snažili se přejít řeku po ledě. Byli však II. plukem s velkými ztrátami odrazeni. K večeru se vrátila naše rozvědka z Dárnice s hojnou kořistí. Kromě potřebného telefonního materiálu donesli bratři též mnohé přístroje telegrafní a měřicí, což jsme vše naložili na naši povozku. Tentýž večer vyrazili jsme dále, od kteréžto doby převzal pluk službu ariergardní. Šlo se nyní mnohem hůře a namáhavěji, neboť krajina byla písčitá, cesty neupravené.

Hned první den nemohl náš koník utáhnouti svého nákladu, a když jsme se po delší námaze přesvědčili, že ani naše síly mu nemohou trvale pomoci, musili jsme, nechtějíc, zůstat daleko za plukem, rozbití mnohé aparátů a ponechat si pouze to nejpotřebnější. I při tomto odlehčení museli jsme mnohdy tlačiti, neboť kola vozíku bořila se hluboko do sypkého písku. O námaze toho dne svědčí nejlépe fakt, že těch slabých 30 verst z Vygurovčiny do Krasilova šli jsme celých 14 hodin. Konečně 10. března dorazili jsme do stanice Ičny, kde už byly II. divisi připraveny pro nás vlaky. Vagonování šlo hladce kupředu a ač jsme ve vagonech neměli ani toho nejnútnějšího pohodlí, přece jsme s velikou radostí nasedali. Viděli jsme ve vlcích jedinou záruku, že vyvážneme z německých kleští, které nám Němci, postupující po železnici od severu k jihu a tudíž mnohem rychleji nežli my, u Bachmače připravili. Však tlumené hřmění děl, které bylo chvílemi slyšeti, dosvědčovalo, že části 6. a 7. pluku udržují pro I. divisi bachmačská vrata otevřená.

Konečně se náš vlak hnul. Sotva jsme začali dřímat, už jsme zase stáli a dán rozkaz vystoupit. Bylo to na stanici Varvárovce a měli jsme vyměnit bratry 6. pluku, kteří předchozími pluky byli již vyčerpani. Na stanici zůstala pouze slabá stráž a dva telefonisté, br. Borovec a já. Ostatní členové hlídky stavěli linku, tak jak rotly postupovaly na posici. Aby se usnadnilo spojení s Bachmačem, tato hlídka, vedená br. Šmejkalem, chtěla použití telegrafního vedení. K tomu účelu sestřelil br. Šmejkal telegrafní drát a po zapojení telefonu uslyšel německé hlášení. Tak se stalo, že mnohé německé rozkazy byly nám známy z první ruky. Mnohé vlaky, projíždějící Varvárovkou, byly německým dělostřelectvem obstřelovány, ale beze škody. Vlaku I. pluku proletěl granát otevřeným vagonem, nikomu však neublížil. — Zvláštní zmínky zasluhuje přednosta stanice, který, povolav k sobě starostu, hleděl ho přiměti k tomu, aby sestavil z vesničanů dobrovolnický oddíl nám na pomoc. Na to ovšem starosta nepřistoupil, ale zato zaopatřil rotám chléb a slaninu. Strach před Němci byl u těchto venkovanů ohrom-

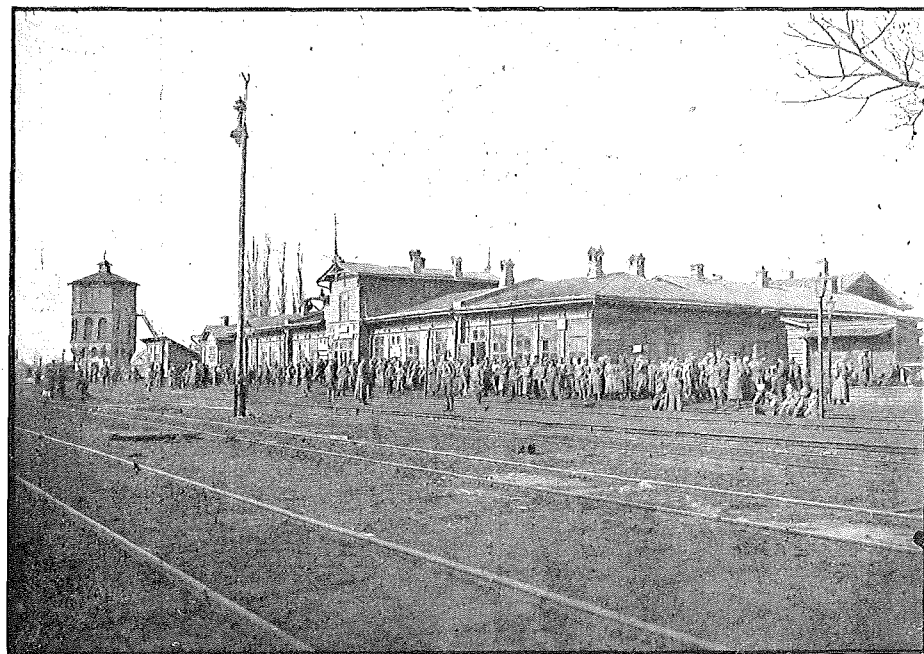

ný a nenávisť k nim velká, ale postaviti se proti nim se přece neodvážili. — Zato však v různých partisanských oddílech, které stále přijížděly a zase hned odjížděly, kde všichni poroučeli, ale nikdo neposlouchal, bylo hojně bojovnosti. Škoda jen, že čím blíže frontě, tím ta bojovnost byla menší. Ve svém zápalu byli by však postříleli sami sebe. Výcvik žádný, pořádek žádný, chuť podrobiti se nějakému velení vůbec žádná, a tak byli svou neorganizovaností a chaosem, který všude sebou přinášeli, pouze na překážku.

Dne 13. března projel Varvárovkou po-

zнову, tentokrát již definitivně, z fronty stahovala. Blízko fronty vybuchl přímo před námi německý granát a pošplíchal nás oba černou blátovou kaší. Jiného se nám šťastnou náhodou nestalo. Když partizánsko-bolševické oddíly viděly, že nyní budou samy na frontě, staly se obratem ruky z přátel nepřátelé a chtěli nás mocí zadržet. Prozíravosti našeho vedení dlužno děkovati, že nedošlo ke konfliktu a my se bez konfliktu dostali za Bachmač.

Ze začátku jeli jsme rychlým tempem přes mnohá bohatá města, kde všude bylo

Bachmač, nádraží.

slední čl. vlak a my dostali rozkaz dostaviti se k svému praporu, který tou dobou byl již v Bachmači. Sedly jsme si tedy s br. Borovcem na uhlí v tendru lokomotivy a hned jsme usnuli. Topič zatím podbíral pod námi uhlí a tak najednou sesuli jsme se na lopatu, což nás ovšem probudilo. Byli jsme právě v Bachmači. Na nádraží bylo ještě několik našich vlaků a mnoho vlaků bolševických. Po delším hledání našli jsme náš vlak, ale prázdný. Roty byly znovu poslány na frontu, tentokrát k Česnekovce, aby se zajistil čas k výjezdu vlaků, z Bachmače potřebný. Vydali jsme se tedy ihned pěšky na frontu a dostihli jsme svoji část právě, když se

masa mnoho, ale chleba málo. Vesničané pekli si ponejvíce placky z pohanky, ve městech bylo ještě hůře. Různými prodovolstvennými komitétami byla nám určována denní dávka chleba $\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{4}$ funtu (41 dkg) na muže, mnohde však jsme nedostali nic. Později začalo tempo naší jízdy vážnout, za to ale zlepšovalo se zásobování a teplušky upravovaly se účelněji a pohodlněji. Jelikož nyní nebylo u praporů telefonistů potřeba, byli jsme staženi k mateřské komandě svjazi u štábu pluku, s níž společně slavili jsme 1. května na stanici Rtiščevo. Konali jsme svoji čl. oslavu zvláště na louce za nádražím. Byla taková jakási teplá, plná víry a naděje do

budoucná. Byla jako to jaro kolem nás se rozvíjející, toužící po životě, po vysokých metách a připomínala jasnou pohodu, umožňující bohatou žeň. Potom následovala oslava bolševická za účinkování naší plukovní hudby. Tato vyzněla hodně bombasticky. Mluvílo několik řečníků, kteří svými, proti anglickému a francouzskému kapitálu zahrocenými řečmi, dovedli vznítiti slepé nadšení posluchačů. Záplava černých anarchistických a rudých bolševických praporců, lesknoucí se štyky pušek, nesených depovskými dělníky, výkřiky nevole při zmínce o kontrarevoluci, vnucovaly maně přirovnání k dusnému dni, jehož těžká mračna vzdáleným hřměním připomínají blížící se bouři.

X

BOJ U BACHMAČE FRANTIŠEK BOUŠKA

Vyjeli jsme konečně z Pirjatina a ráno v 8 hod. jsme byli v Bachmači. Odpoledne šla naše 1., 2. a 3. četa na zástavy. Z dálky bylo slyšeti kanonádu, neboť se Němci blížili ke Krútám. Druhého dne 10. srpna byla neděle. Bachmači projíždějí bolševické vlaky. Jedou na Priljuky a Pirjatin. Naše 6. rota byla už v ohni a bylo přivezeno i několik raněných a 7 zajatců z fronty. Byli to slabí, vyhublí hoši. Stráž je musila chránit před našimi hochy, kteří jaksí rázem zhrubli. Večer šla na zástavy i naše 4. četa. Jedeme do Černohorky. Za stanicí asi 6 verst, u strážního domku byla naše zástava. Minulé 2 dny měla zde učebná komanda a 8. rota srážky s Němci, kteří byli sice zahrnání, ale pak musili naši přece ustoupiti, aby se vyhnuli zbytečným srážkám.

Ráno, sotva se rozbřeslo, zařinčel post na okno domku. Všichni letíme a nevíme, co se děje. Od Černohorky přijížděla šílenou rychlostí lokomotiva bez tendru a jen se mihla okolo nás. Jako šílený netvor řítí se po kolejích, z komína valí se sloup dýmu a jisker na všechny strany. Za chvíli zmizela za obzorem. Naši pustili za ní několik ran, myslíce,

že to Němci vyzvídali. Byli však na omylu. Čekalo se, že Němci proti nám pošlou obrněný vlak a tak naši poslali mu naproti vytopenou prázdnou lokomotivu. Vlak však nepřišel. Napadlo nás, aby nám to Němci neoplatili a vystavěli jsme na trati barikádu z pražců a přetrhali jsme telegrafní spojení. Od zadu však přišla zpráva, že naši jsou vpředu v okopech a že k nim budou jezdit vlaky. Tož jsme opět překážky odstranili. Za krátko přijely vlaky s dělostřelectvem. Po celou dobu kroužil nad krajem aeroplán.

Po poledni jel kolem nás vlak s obědem pro 7. rotu, která tam však nebyla. Na noc nás vyměnili a zavedli do vesnice do baráku, abychom se prospali. 12. března v noci odchází část čety do Černohorky, kam byla na rychlo volána. Dostali se tam do sebe Madai krasnoguardějci s Rusy. Ale než naši došli, byl spor urovnán. Časně ráno šlo nás 11 na zástavu na levé křídlo fronty trochu nazad. Stojím před malou vesničkou. V jednom domku se hřejeme a vaříme čaj. Procházely tudy bolševické patroly, zas taková sebranka, jako jsme viděli v Pirjatině. Mladí kluci, hrbatí, křiví atd. Jeden byl mezi nimi

fešák a byl to Čech, dokonce můj známý z Beševa, Frant. Knitl, Žižkovák. Sloužíval v okolí Beševa u Rusů a o vojsku nechtěl ani slyšet, že to je švindl. Do rudé gardy šel — za penězi.

Večer jsme byli zaměněni bratry od 1. roty a šli jsme do předu do okopů. Na trati potkáváme krásnougardějce, jdoucí z okopů. »Kuda tovaryšči?« ptáme se. »Do vagonu, odpocínout.« odpovídají nám. Brzy je to omrzelo. Konečně jsme došli k okopům, kde byl zmatek. Prý se Němci již zastřelili na naše pozice a ráno bude konec. Nadávalo se hodně na důstojníky. »Nikdo se o nás nestará,« ří-

Pohřbívání padlých u Bachmače.

kali. Náš komandant, frajtr Bartl, dostal z toho strach a chtěl nás odvésti zpět do vesnice. Nemusíme prý u toho být. A hned »Čelem vzad«. Pustili jsme se do něho, on se zastyděl a obrátili jsme se zpět. Hledali jsme naši četku na levém křídle a našli ji konečně po půlnoci za deštivé plískanice v jedné vesnici. Ulehli jsme, ale asi za hodinu přišel rozkaz, abychom se připravili na ústup. Jeden za druhým, a bez hluku dali jsme se ke trati . . . Padal hustě sníh . . . Po trati už jsme se dali do běhu a záhy nás dojely i naše vlaky. Někteří nasedají na ně. Před samou Černohorkou vlaky se srazily, na štěstí bez vážnější nehody. V Černohorce nasedli jsme do vla-

ků, ale marně jsme čekali na odjezd. O situaci byla úplná nejistota. Poručík Homola, velitel poddůstojnické školy, stále telefonuje s Bachmačem, ale neví, co bude.

Náhle nastal poplach . . . Němci prý už jsou u nádraží. Vše vyběhlo z vagonů do prava i do leva beze všeho rozkazu. Němci sice nebyli ještě u nádraží, ale asi 2 versty od něho. Větší část naší čtyři běží na levé křídlo. Mezi nás se však míchají i bolševici, jichž bylo na nádraží celý vlak. Komandanta nebylo vidět a byli mezi nimi Němci, Maďaři i Češi. Rychle postupujeme vpřed. Nepřítel ustupoval asi 4 versty a zastavil se v oko-

pech, které si za ranní mlhy připravil. Po rozmočeném poli, místy po kotníky vodou, se nám šlo ovšem mizerně. Vyhnout jsme se však nemohli. Na nepřátelské straně měli mnoho strojních pušek, neustále řehtajících. Na levém křídle podařilo se nám přijít Němcům až do boku. Viděli jsme před jejich okopy na sněhu několik padlých. Ale na pravém křídle bylo našim hůře. Nepřítel se jim dostával do boku a zasypával je kulometným křížovým ohněm i šrapnely. Řetěz nevydržel. Bolševici začali utíkat a kulometry nechali na místě. Za nimi se zvedala celá linie. Divili jsme se, že kolem trati na pravo vidíme všechno utíkat. Nebylo však divu. My na rov-

ném odkrytém poli skoro bez kulometů — aspoň na našem křídle — nepřítel však v ohromné převaze a dokonale ozbrojen. U nádraží byl řetěz obnoven a doplněn částmi 4. pluku, které právě došly. Nepřítel byl zastaven a byl nucen couvnouti. Sedáme do vlaku

a pomalu odjíždíme. Nadávalo se opět všeobecně, že ke srážce nemusilo dojít, že jsme mohli ujet dříve, že je škoda životů atd.

A večer projížděl Bachmačem poslední československý ešelon. Účel byl přece dosažen — — —

X

NA ÚSTUPU Z UKRAJINY VÁCLAV KOULICKÝ

Březnové slunéčko mile ozařovalo zasněženou maťušku Rus a hřejivými polibky paprsků svých proměňovalo moře sněhu v moře bláta. Stáli jsme v r. 1918 se svým vlakem, jenž před několika dny unikl německé dělostřelbě u Bachmače, na poslední stanici před Kurskem. Protože nebylo téměř naděje, že bychom toho dne dostali lokomotivu k další jízdě a že byl všeobecný nedostatek chleba, rozbíhali jsme se do blízkých i vzdálenějších dědin jej »kupovati«, ač jsme neměli v kapse téměř ani kopějky.

Z našeho vagonu jsme šli čtyři (nevím však již, kteří). V dálce viděli jsme třpyt sluncem jasně ozářených, zasněžených ještě střech několika chat, jež se stály naším cílem. Bez ohledu na tající sníh a na své dřevě boty šli jsme cestou necestou a asi po tříhodinné volné chůzi, jež se nám, ve sladké naději na větší porci chleba, nezdála ani tak dlouhou, došli jsme do vsi, kterouž jsme si rozdělili na dva rayony, abychom si snad v některé chatě nepodali dveře.

Bráška N., s nímž jsem byl v partě, byl již zkušenější mne (byl jsem teprve po druhé na takovéto výpravě), pročež vedl hlavní slovo. Vešli jsme do první chaty, zaklepali a vešli do světnice. Obrátivše se čelem k levému rohu světnice, kde byla umístěna ikona, pravoslavně jsme se velmi nábožně pochrestili (tříkrát pokřížovali) a . . . »Zdrásvstvujtě. Požálost, prodážnyj chléb u Váš jest?« (Dobrý den, prosím Vás, máte chléb na prodej?) A zatím, co nám šla hospodyně pro chléb, posadil nás její ještě dosti mladý muž za stůl a zpovídal nás, kdo jsme, kam jdeme, co vlastně v Rusku chceme atd. Po chvíli při-

nesla hospodyně bochník chleba a hrnec mléka a pobídla nás k jídlu. Protože jsme byli hladovi jako vlci, zmizelo v nás mléko a téměř půl bochníku chleba jako nic. Když jsme se najedli, dala nám hospodyně zbývající část bochníku a oba nám srdečně přáli mnoho štěstí na další cestu.

Začátek byl takto dobrý a nadějný. Zašli jsme ještě do několika sousedních chat, kde jsme dostali znovu jísti, každý 4 vejce a několikrát po půl bochníku chleba, takže jsme měli oba míšky (baťochy) plné.

Šli jsme již rovnou na druhý konec vesnice, chtějíce tam najít vhodný přechod přes potok, abychom se nemusili vracet. Tu se k nám přidal jeden starší mužík, jenž se o nás velice zajímal a nestačili jsme mu ani na četné dotazy odpovídati. Ze se nám však cesta tak dobře vydařila, byli jsme oba v dobré náladě a proto jsme mu také vše ochotně vysvětlovali, majíce radost, že máme příležitost seznámovati ruský lid s účelem naší revoluce a s našim národem vůbec.

Před koncem vesnice zavedl nás náš průvodčí ještě do své chaty, kde nám dal ještě kus chleba a každému asi $\frac{3}{4}$ kg slaniny a vyvedl nás přes lávku za potok, kde nám ukázal cestu a po rusky srdečně a upřímně se s námi rozloučil.

Bylo již pozdě odpoledne, když jsme se vrátili zase na stanici. Jaké bylo však naše překvapení, když jsme shledali, že náš vlak je pryč. Již před polednem prý odjel do Kurska. Byli jsme tudíž odkázáni sami na sebe, nevědouce vůbec, přišla-li naše druhá dvojice ještě včas, či zůstala-li ještě za námi. Bohatství chleba a kus slaniny nás trochu uklid-

ňovalo, ač nás vědomí, že se svým stáním vlastně vzdalujeme víc a více svých škatulek,*) naplňovalo starostmi. Nemajíce jiné příležitosti, rozhodli jsme se jíti do Kurska pěšky s malou nadějí, že tam snad ještě zastihneme svůj vlak.

Jak dlouho jsme po trati šli, ani nevím, ale do Kurska jsme přišli hodně pozdě večer. Svého vlaku jsme tam sice nezastihli, byl tam však vlak, tuším, naší nestrojové roty, který měl jeti nejdříve dále. Našli jsme si, každý v jiném vagoně, přiměřený útulek a sháněli jsme se po čaji, který nám hoši za kus chleba ochotně poskytli (ač i o cukr byla dosti bída).

*) Škatulky = těplušky = vagony; název ten však vznikl, tuším, až v Kazani.

Vlak se za nedlouho skutečně hnul ku předu. Uvelebiv se v ochotně mně poskytnutém koutku (místa bylo tehdy všude málo, ježto ve voze musilo býti až 40 i více lidí), podlehl jsem únavě a rytmický hluk jedoucích kol mne hned uspal. Starost však, abych svého vlaku zase nepředjel, nedala mi klidně spáti, takže jsem při každém zastavení vlaku procitl a poptával se na stanicích po své rotě. Ta však, jakoby na vzdory, jela stále před námi. Tak jsem ji honil bez výsledku dva dny. Teprve třetího dne, použiv osobního vlaku, jež jsem v jedné stanici náhodou zastal právě před odjezdem, dohonil jsem teprve v Jelcích svou rotu, k níž jsem se konečně vrátil — bez zásob, které jsem cestou téměř úplně vyčerpal výměnou za obědy, čaj a pod.

X

ŽEBRAČÍ KOMISE VÁCLAV KAPLICKÝ

Doba ústupu československých vojsk od Bachmače byla jednou z nejhorších, kterou československé vojsko v Rusku prodělalo. Všechno, co bylo kolem nás, zmítalo se v divokých křečích všeobecné anarchie. Nebylo nikde faktické vlády. Bolševici opírali se o náhodně sformované vojenské oddíly, ať již ruské nebo internacionalistické, složené z bývalých zajatců, ponejvíce německé a maďarské národnosti. Spolehnutí na ně však nebylo. Místní sověty neměly skoro žádné moci. Měšťácké kruhy pochopitelně prováděly sabotáž. Každá vesnice, byl vlastně svět sám pro sebe.

Jedinou organizovanou silou v tomto chaosu byla československá armáda. Její postavení nebylo nikterak záviděníhodné. Všude jsme před tím hlásali do světa, že chceme válku až do vítězného konce a že neustaneme, dokud nebudou Němci poraženi. A nyní, kdy se Němci valili do vnitra Ruska, místo abychom se postavili proti nim, odjížděli jsme do Francie. Ruští vojáci toho nemohli pochopit a mnozí si to vykládali jako útěk. Od rudogvardějců bylo nám často vy-

slechnouti jízlivé poznámky. Sami ovšem nebyli téměř schopni klásti odpor pravidelným německým vojskům.

Místní vesnické obyvatelstvo žilo v neustálém strachu před budoucností. Nedovedlo pochopit, proč odjíždíme do Francie bojovat s Němci, když už je mír a ruská armáda demobilisovala.

Úřady vlastně neúřadovaly. Ať to byla již sabotáž starých úředníků, nepřejících novému režimu, nebo neschopnost nového úřednictva, bylo-li žádáno o cokoli, nikdy jsme ničeho nedostali.

Nastala záhy veliká nouze o potraviny. Čím pozdější transport, tím se měl hůře. Místní sověty slibovaly, ale nedávaly ničeho, často poukazující na to, že sami nemají. A v mnohých případech také skutečně neměly. Pokus, organisovati zásobovací službu vlastními silami, taktéž selhal.

Kuchyně vařily pouze vodu na čaj a polévku, která byla vlastně také jen vařená voda, v níž plovalo několik pohankových krup. Hlad byl stále větší a větší. Měl-li kdo peníze, mohl si leccos přikoupiti. Ale kdo měl

Bachmač, bratr P. Maxa mluví nad hrobem padlých.

v té době peníze? Tehdy někdo, aby zahnal hlad, šel — žebrot, a ostatní ho následovali.

Vlaky pohybovaly se hlemýždí rychlostí. 20 kilometrů za den. Na každé stanici nebo zastávce bylo nutno dlouho čekat: buď nebyla trať volná, nebo nebyla lokomotiva, nebo uhlí a nebo strojvedoucí. Žebrota se prováděla ve velkém, a sice takto: Jakmile vlak vjel do stanice, všechno se to vyhrnulo z vagonů; u vlaku zůstala jediné služba. Nyní nastal útok na vesnici. Zasněžená pole černala se nastupujícím vojskem. Nešlo se po silnici, ale přímo přes pole. Každý se snažil být ve vesnici první, protože měl největší naději sehnat největší kus chleba. Často se však stalo, že vesnice, do níž jsme vpadli, byla již vyjedena transportem předcházejícím. Mužici byli chudí, a co mohli, dávno již rozdali. Bylo jen málo těch, kteří před námi zavírali vrata. Obyčejně nás litovali a jen se divili, jakou jsme to armádou, když nedostáváme ani chleba. Ještě více jim bylo divné, proč jedeme do Francie a proč nedemobilisujeme, když už je dávno mír...

Později jedna vynalézavá hlava přišla na nápad, aby se šlo žebrot do vesnic, v nichž není železniční stanice. Projížděl-li vlak blízko takovéto vesnice, někteří odvážlivci vyskakovali z jedoucího vlaku a pouštěli se do

vesnice. V takovýchto vesnicích bývala kořist bohatá: nejen chleba, ale i bliny (zvláštní ruské placky, buď z pšeničné nebo pohankové mouky) nebo špek. Nejhorší však bylo, s vyžebrotým bohatstvím dohonit vlak.

Velitelé zakazovali žebrota, jejich rozkazy se však nedodržovaly. Nakonec dohodly se rotné výbory s veliteli i mužstvem a byly zorganizovány tak zvané žebračí komise. Z každého vagonu byl vybrán jeden bratr, který jediné měl právo chodit na žebrota. Byla mu vydána »bumažka«, opatřená podpisem a razítkem rotného výboru. O výsledek své žebroty musil se delegát dělit s celým vagonem. Pochopitelně, že práce členů žebračích komisí nebyla lehkou a příjemnou; členové těchto komisí nejen že musili konat veliké a namáhavé pochody, ale často bylo jim ještě od ostatních bratrů spíláno.

Přes to však žebračí komise měly velikou zásluhu, právě tak jako rotné výbory, že vojsko tolik nehladovělo, zvláště, když na mnoha místech sověty s důstojníky jednat nechtěly. Jednaly pouze s volenými zástupci vojska.

Jak byla obtížná funkce člena žebračí komise, svědčí na příklad tento fakt. Na stanici Aksakovo byl jsem vyslán do vesnice, od stanice vzdálené asi deset verst. Pochod do

ni byl velmi namáhavý a dál se hlubokým sněhem. Místy jsme zapadali až po pás. A výsledek této úmorné cesty byl, že jsme při-

nesli asi sedm studených vařených brambor. Bratři mi šli kus cesty naproti, takový měli hlad. A já jim přinesl — sedm brambor!

X

OD BACHMAČE K VYSTOUPENÍ JOSEF KYNCL

Za sychravého dopoledne 10. března 1918 sháněli jsme po nádraží v Prilukách prkna a jiné věci, jimiž bylo nutno jakž takž zařídití nákladní vozy, v nichž jsme měli nastoupiti dalekou cestu na východ, abychom se velkou oklikou dostali do Francie, pokračovati v boji za svobodu. Vlaky nám obstaral 6. pluk, který zatím s 1. praporem 7. pluku hrdinně bojoval s Němci, chráně železniční uzel v ryonu Bachmače, aby 1. divise, unavená úsilnými pochody od Žitomíru, mohla bezpečně projeti a vyklouznouti z německých kleští.

Mezitím, co na stanici se část 2. a 1. pluku horečně připravovaly nastoupiti do vlaku a oddíly 1. zál. pluku už odjížděly, ozývala se v městě i v nádražním okolí řídká střelba z pušek — to bílí svedli s rudými kabaretní boj o Priluky. Bylo to více než komické, tato hra na vojáky.

K večeru ešelony vyjížděly postupně z Priluk. Náš vlak, v jehož »těpluškách« bylo namáčkáno po 35—40 mužích, odvážel I. prapor 2. pluku s kulom. oddílem pod velením por. Hasala. Tak začala naše nekonečná cesta, tak nastal dlouhý život těpluškový. Kdo by z nás byl tehdy tušil, že tyto neupravené nákladní vozy budou naším bydlištěm rok až dva, než poslední transport nastoupí na spojenecké lodě k cestě do vlasti! A kdo by si byl pomyslně, že tyto těplušky a ešelony se stanou tak proslavenými v historii našeho vojska, připomínající v jistém smyslu válečné vozy Táborů — — —!

V naprosté tmě tlačili jsme se k sobě v marné snaze zahřátí se. Všemí skulinami dral se chlad dovnitř rozviklaných vozů bez kamínků. Před Bachmačem nařízena přísná pohotovost; všechny pušky byly v rukách, granáty v kapse nebo na opasku a kulometry připraveny. Projeli jsme úplně klidně; Němci,

dostavše před tím dosti pernou lekci od část 2. divise, byli v noci tiši.

Minuli jsme Konotop, Kursk i Vologdu, doplňující všude zařízení svých těplušek, z něhož nám největší radost dělala malá, železná kamínka, jež znamenitě povznesla náladu. V polních kuchyních, umístěných na platformách, vařila se mastná polévka z masa, rekvirovaného za ústupu. To bylo jediné; co nás drželo; jinak jsme neměli ničeho, jen trochu rýže do polévky, čaje a pár pytlů černých, plesnivých, zapáchajících sucharů, rozdrobených na drobné kousky. Snědli jsme však všechno. Jemný sucharový prach se také nezahodil; ten jsme upražili na kamínkách a vařili jsme z něho záhadný odvar, říkající tomu »káva«. Polévka s hustou vrstvou tuku se nedala bez chleba jíst, proto jsme lůj sbírali, dělali z něj svíčky nebo smažili na něm ty suchary a vyvařené maso. Na stanicích se téměř nic nedalo koupit; kdo z nás také tehdy měl peníze?

Za 5 dní jsme dojeli do Jelce, brzy plného našich vlaků. Tu se ešelony spořádaly a zařizovaly na dalekou cestu Sibiří. Doplněvány potraviny ze zásobovacích vlaků. A tu jsme se po prvé dozvěděli více o situaci.

Tehdy se ve všech částech začalo čistit. Všechny hrubé poklesky, spáchané jednotlivci za ústupu a hanobící dobré jméno a čest našeho vojska, se vyšetřovaly. Je pak příznačné pro poctivý duch vojáků, že sami žádali zhusta větší tresty pro ty, kteří kradli nebo se jinak provinili. Navrhován i trest smrti! U naší 1. roty stal se případ, že strážce sám vykradl rance bratří, jež měl hlídati. Ti, co byli okradeni, chtěli mu to odpustit, vídouce jeho hrozný strach, kdežto skoro všichni ostatní navrhovali zastřelení pro výstrahu. Dalo to dost práce, než jsme jim to

vymluvili. Tak poctivě a rázně se zbavovalo čs. vojsko špatných individuů!

Kázeň, tolik upadá za svízelných pochodů, se rychle a samočinně utužovala. Každý cítil, že je nutno táhnout za jeden provaz, chceme-li se z tohoto krvavého chaosu dostat.

Na další cestě přes Raněnborg ke Kozlovu neopomenuli jsme navštívit nádražní domek v Astapovu, kde náhle zemřel veliký filosof jasnopoljanský. Zasklenými dveřmi uzamčeného pokojíku pozorovali jsme prosté lůžko, stolík s lékařskými rekvisitami, židle —

vyplaceno i služné. Maso ukládáno do zvláštních vozů — »ledníků«. Došlo i na známé dva voly »Franze Josefa« a »Viléma«, nad jejichž mrtvolami proléval hořké slzy Franta od muziky, známý nám z N. Čartoryje.

Sebrav »svoji vešči«, odešel od nás velitel pluku podpluk. Koňuka na dovolenou, z níž se již nevrátil. Každý nezaujatý příslušník 2. pluku přizná, že tento typicky ruský důstojník se staral poctivě o zavedení pořádku a že má dosti zásluh o pluk.

Nějaký čas sídlil tu vedle nás vlak štábu

Priluky.

vše tak, jak tehdy stálo. Jen obraz zemřelého na stěně a pár uschlých kytic přibýlo. Chodbička k pokojíku celá počmáraná jmény návštěvníků; lidé jsou zřejmě všude stejní.

Projeli jsme Kozlovem a Tambovem, minuvše vlaky 1. pluku, stojící na menších stanicích, a 19. března jsme se zadrželi v Kirsánově.

Kirsánov se stal jakousi soustředovací stanicí 2. pluku. Zde všechno definitivně uspořádáno, očíslováno a zařadeno. Upraveno hospodářství a vůbec vnitřní poměry i služba. Všechno nepotřebné: zbraně a vojen. materiál, pokud přebývalo, odevzdáno místnímu vojenno-revolucionnímu komitétu nebo prodáno mužikům v dražbě, zhusta za naturalie. Tak se zlepšilo zásobování a mohlo být

sboru a jiné ešelony ústředí. Ve 2—3 byla také redakce, tiskárna a administrace »Čsl. Deníku«, který jsme od té doby pravidelně dostávali. Tak se nám mnohé vyjasnilo, co jsme dříve pouze tušili, nejsouce informováni. Četli jsme vzkaz Masarykův, že jede napřed jako kvartýrmajster, o Bachmači, o poděkování Antonova-Ovsjejenka za bratrskou pomoc proti »bandám loupežného imperialismu« a za odevzdanou výzbroj. Rozčilovali jsme se nad vyjednáváním s Němci a po prvé se čela zachmuřila při zprávě o překážkách, které sovětská vláda nám začíná klásti v cestu. — Také plukovní osvětový sbor začal po delší přestávce vydávati »Slovana« s »Kolomazníkem«. O duševní stravu bylo tedy také trochu postaráno. »Kolomazník«

nás bavil až do vystoupení, kdy br. Roubal zaměnil redaktorské pero prací na sjezdu.

Po dlouhé době jsme se tu zase jednou vykoukali v »báni«. — Zatím přijížděly jiné vlaky, kde bývali též noví dobrovolci ještě v rakouských uniformách, kteří nezůstali v rayonu Kyjeva, jako mnozí také Češi, zvolivší raději nové otroctví v rakouské armádě, než by šli s námi bojovat za svobodu.

Naše rota přijala též 2 dobrovolce a před odjezdem z Kirsánova přišlo k nám 25 bratří z 1. zál. pluku; dobří to hoši s rázným četařem Kohoutem a prap. Špačkem.

Uspořádáním vlaků se trochu ulevilo. Bylo nás asi po 23 ve voze. Organisována ešelonní služba. Napřed i vzadu vlaku stála stráž a v každém voze ustanoveni 2 »dněvalní«; ti zametali, sháněli dřevo a v noci klímali u kamínek, aby nevyhasla. Jinak obvyklá služba u rot a praporu konána pravidelně. Kuchyně jsme vstřčili do krytých vozů.

Poměr mezi námi a místním sovětem byl velmi dobrý. Na pohřbu 3 našich bratří promluvil jeho zástupce nadšenou řeč. V železniční škole uspořádali jsme akademii. Tak se navazovaly srdečné styky s obyvateli.

Ale dlouhá »stojanka« brzy každého omrzela. Proto jsme radostně uvítali odjezd 1. dubna, ale za 2 hodiny už jsme zase trčeli na zapadlé staničce Umjotu mezi polmi. Do nejbližší vesnice byla hodina cesty. Začala zkouška trpělivosti.

Na ešelon č. 1. (I. prapor 2. pluku, kulom. oddíl a pěší výzvědný oddíl) bude »načalník stanciji« Umjot vzpomínat. Tehdy vydáno nařízení, aby okolí vlaků bylo udržováno v naprosté čistotě pro uvarování se od epidemií. Nuže, za pár dní jsme celou staničku pracně vyčistili od obrovských spoust hnoje a nečistot, nahromaděných tam snad za celou válku.

Dlouhý čas jsme neměli. Hudba naší roty, zesílená jednotlivci z rot druhých, hrála téměř každý den v přeplněné čekárnice. Na celé stanici bylo sice jen několik děvčat, ale tancovalo se přece. Chytli se dva a dva brášci a doplnili kolo. Nezapomínajíce na svůj cíl, učili jsme se pilně frančtině; br. prap. Dufek do nás trpělivě vtlokal ty nosovky.

Neúnavný štoura Vilda P. spojil vozy telefonem a bavili jsme se i po drátu.

Strava byla dosud špatná a nedostatečná. Žádný chléb, stále jen ty černé suchary, maso nakládané, slané až hrůza a zhusta odporové. Mnozí to odstonali značnými obtížemi. Snad jen ten kalný »kipjátok« nás držel. Na přilepšení bylo málo peněz. Skládali jsme těch pár kopějek dohromady po komunisticku a konali výpravy do okolních vzdálených »děreven«. V celé těpluše byla povznešená nálada, když »nákupšćici« občas přinesli velký bochník černého chleba, »čtvert« mléka nebo nějaké to vajíčko, což musili draze zaplatit. Výpravy za chlebem nebyly nijak příjemné; sníh už všude tál a cesty v polích, pokud nebyly zaplaveny, byly hrozně rozbahněné, což našim chatrným »botinkám« ovšem nesvědčilo.

Na naší stanici, jako všude jinde, byl oddíl krasnogvardějců. Prohlíželi vozy každého osobního vlaku, jichž jezdilo pořádku, a odbírali produkty, nalezené u cestujících. »Měšočníci« se tehdy silně rozmohli po ruských drahách a každý vůz byl přeplněn samými pytlí a ranci s chlebem, moukou neb jinými »sjestnými pripasy«, o něž byla v sev. guberniích a ve všech větších městech už bída. Byla stanovena jakási norma potravin, které »pasažer« směl s sebou vézt; co bylo nad to, všechno se prostě rekvirovalo. To se neobešlo bez prudkých výstupů. Cestující se brání tomuto vyvlastnění, ale marně. Příliš horkokrevní bývají ještě k tomu zatčení a odesláni k různým těm »čezvyčajkám«, nedělajícím s nikým dlouhé cavyky. Slýchali jsme tu mnohá silná slova proti režimu a teroru sovětů. Krasnogvardějce pak nenávidí kde kdo.

V té době nás dvakrát navštívil por. Syrový, nový velitel pluku, uvítaný všemi velmi sympaticky. Na stanici Umjot vykonali jsme také volby delegátů za ešelon na voj. sjezd, který konečně na nátlak vojska měl být co nejdříve svolán. Na několika ešelonních schůzích bylo proneseno pár prudkých slov od radikálních jednotlivců, a nedosti taktní vystupování některých důstojníků vyvolalo zbytečné bouřlivé scény; nářky na »francouzskou disciplínu« byly zajisté velmi ne-

vhodné. Rozvážných na obou stranách však bylo více a tak nastal brzy i v této věci klid. Také jsme tu zvolili zástupce vlaku do pluk. soudu.

Přicházely zprávy o československých oddílech rudé gardy, tvořících se v některých městech. Tyto oddíly sestavují se většinou z vojáků, opustivších naše řady ze strachu před trestem za zločiny z Ukrajiny nebo z obavy před francouzskou frontou. Mnohé zlákal vysoký plat rudých gardistů a možnost, stát se lehce »komandírom« některého oddílu. Měsíční služné 7.50 rublů zdálo se mnohým malé za službu vlasti, raději šli sloužit »socialismu« v rudé gardě za 50 až 150 rublů. Někteří odešli také z uražené ješitnosti. Zajisté, byli také ideoví socialisté mezi nimi, vidící v ruské vládě sovětů spásu pro celé lidstvo, předvoj sociálního pokroku a pod.; takových bylo ale velmi málo. Většina přeběhliků byly elementy, jichž jsme se rádi zbavili; dělaliť nám často jen ostudu a seli rozkol v naše řady.

Oddíly krasnogvardějců pracovaly pro socialismus tím, že vedle rekvisice potravin po děrevnách a ve vlcích a násilí nad »buržúji«, štvaly proti našemu vojsku a snažily se vsugerovati sovětům mínění, že nutno zastavit náš pohyb na východ, poněvadž jsme »kontrarevolucionáři« a jdeme pomáhat buržoasii a dohodovému kapitalismu. Hlavním podnětem však byla touha po našich zásobách, připravených na dalekou cestu a pro nové dobrovolce ze sibiřských lágrů. Všechno bylo českým krasnogvardějcům dobré, čím nás mohli očernit; neštíteli se nejpodlejších lží a pomluv, jež otiskovali ve svém plátku »Průkopník«, vycházejícím v Moskvě za řízení Muny, Haise, Knoflíčka a jiných.

Z Penzy, kde se usadil rudý »generál« Štrombach a kde měli středisko, vysílání agitátoři a provokatéři po železnici, mající šířiti mezi našimi hochy nechť k cestě do Francie, síti rozkol mezi vojáky a důstojníky a agitovati, abychom zůstali zde na pomoc ruské revoluci »proti kapitálu a buržoasii celého světa«. Vozili s sebou celé stohy »Průkopníka« či »Podkopníka« — jak hoši říkali — a různé štvavé letáky, jimiž burcovali »svědomí českých socialistů, oklamaných svými

důstojníky«. Mezi nás se neodvážili; koukali jen z okýnek. Teprve, když se vlak hnul dále, letěly z oken a dveří vozů spousty těchto tiskovin, ze kterých si hoši dělali jen legraci.

V Penze se také sbíraly oddíly z maďarských a německých »internacionalistů« pro boj proti »kontrarevoluciji«.

Ještě v Umjotu jsme se dozvěděli o tvrdých podmínkách sovětů, o nuceném odevzdávání zbraní a o slibech, jež se neplní. Měli jsme jeti jako »svobodní občané« a spoléhati na blahovolnou ochranu sovětů — O těch věcech se zde nebudu šířiti, jsou dobře známy.

Rozhořčení bratří našeho vlaku bylo veliké a spontánní. — »Ne, zbraně nevydámel« — Nebylo části, kde by se byli vojáci rázně neozvali proti splnění tohoto rozkazu. — »Napřed jim zbraně odevzdáme a pak se na nás vrhnou!« — bylo mínění všech. Vojsko bylo krajně pobouřeno a mnohé trpké výčitky činěny našemu vedení, že svolilo k takovému nebezpečným podmínkám. Rozhořčení proti krasnogvardějcům-Čechům vzrostlo stonásobně; každý věděl, že to oni hlavně poštvají proti nám sověty.

V prvních chvílích nikdo se neodvážil vymlouvatí hochům podobné mínění. Vždyť každý bez rozdílu instinktivně cítil, že to může znamenatí pro nás zkázu. Slibům sovětů nevěřil nikdo. Nebezpečí bylo příliš zřejmé. Mnoho práce dalo důstojníkům, i nejoblíbenějším (Dufek), než aspoň trochu uklidnili rozčilené hochy, ujišťující, že sověty dodrží slovo a že nutno rozkazu poslechnout. A sami tomu nevěřili!

Rozčilení trochu polevilo pod dojmem zpráv, že se vlaky počínají přece jen hýbatí. Jaro se blížilo a s ním jako by přicházela nová síla k překonání všech obtíží a růžové naděje — tak se to aspoň zdálo!

I naše ešelony změnily svůj ráz. Špinavé červené vozy se oblékaly do pestrého hávu. Dveře i stěny překotně ozdobovány ornamenty a nápisy z listí, březové kůry, mechu a jiných věcí, zručnější hoši namalovali velké obrazy a výzdobu doplnily stuhy a praporečky. Jednotlivé vozy přímo závodily v dekorační vášni, žárlivě okukující, zda sousedé to nemají hezčí, a špekulující, čím by je přetrumfli. Jako kdysi zemlanky, tak nyní

vagony svědčily o vysoce vyvinutém kraso-
citu českoslov. dobrovolce a jeho lásce k umě-
ní. Duch vojska nemohl být lépe vyjádřen,
než těmito okrasami na vozech, těmi hesly
a veršičky. — Proščaj bratskája Rossia! Vive
la France! Da zdravstvujet rossijskaja res-
publika! Ve svornosti síla. Za vlast a svo-
bodou. Se štítem nebo na štítě! Lučše smert,
čem žizň raba! Vítězství nebo smrt! Miluj
pravdu — — ! Citáty z Písní otroka, z Bez-

kův palcát — . Ne, to nejsou jen obrazy a
nápis, to k tobě volá srdce bratří, zde mů-
žeš si přečísti, dovedeš-li to, o tužbách, ra-
dostech i bolestech tisíců, připravujících
cestu k svobodné domovině! Vidíš tu tvrdou,
železnou vůli? Či nepochopíš, jako o n i tehdy
nepochopili?! — — —

19. dubna hnul se náš vlak z Umjotu.
Smutné oči několika dívkic a pozdravy že-
lezničářů nás doprovázely. Byl nádherný

Výzdoba těplušek; těpluška Moravanů.

ručce atd. — Všechno, čím překypovala duše
vojáků, zesílené a zvroucněné radostí nad
příchodem jara, bylo obsaženo v těch nápi-
sích a obrazech. Horoucí láska k národu,
touha po domovině, odhodlání k nejtěžším
obětem, slova ostrá jako meč a zase něžný
cit dítěte, výbuchy vzdoru a nenávisti vedle
dojímavých, snivých veršičků, výjevy z dějin
mezi obrazy Masaryka, Žižky a Husa — — .
A tamto zase smavé krasavice v národních
krojích, Hradčany a slunce, český lev, Žiž-

jarní den, slunko vesele zářilo na širé pláň,
na mladou zeleň a mladou krev. Radost a
naděje v srdcích. S tímto přicházejícím jarem
zdálo se být všechno krásným, lehkým a mí-
lým. Praporečky šlehal jasnými barvami po
stranách, na střeších se točily vrtule ma-
lých letadel, tamto se zase dva panáci »ta-
hali o to«, a dveře, okna plna úsměvů.
Okrášený vlak se vinul mezi polmi jako
pestrý had.

Jaký div — jeli jsme dost rychle. Projeli

jsme Rtiščevo, kde stálo několik vlaků. Zá-
stupy obyvatel se tu chodí dívat na naše eše-
lony, jako na výstavu. Výkřiky nelíceného
obdivu z úst inteligenta jako od prosté ženy
z lidu. Člověk sám vydrží se na to dívat celé
hodiny, natož Rusové! Podobizna Masary-
kova ve všemožných velikostech a obměnách
dokazuje lásku k tatíčkovi.

Na této stanici jsme předjeli vlak s čes-
kými zajatci — většina z taganrogského zá-
vodu. Je na nich vidět, že se zle neměli! O
vojsku nechtějí mnozí ani slyšet. Inu, revo-
lucionáři, ale jen v Taganrogu, a hubou! A
mezi nimi hezkých pár »také Sokolů«!

Na stanici Serdobsk stáli jsme zase 4 dny.
Tu nám čeští komunisté sházeli celé balíky
štváčské literatury. Štvaní proti Odbočce,
Masarykovi a důstojníkům na každé stránce.
Čteme to se smíchem, ale také s hnusem.
Mezi jinými i Bela Kun nám tam dává lekci.
V našem ešelonu se však agitaci nedaří. Jen
asi dva přeběhli k rudé gardě. Hoši jasně
chápali, kde je pravda. A nedali jsme se ani
vyprovokovat, čehož by si byli tolik přáli.

27. dubna jsme přijeli do hnízda rudých
internacionalistů — do Penzy. Na město je
nádherný pohled: jsouc rozloženo na mírném
svahu, krásně se rýsuje svými bílými stavba-
mi a kostelními věžemi na blankytném poza-
dí oblohy — Bílá Penza. Tu se všude prome-
novalo mnoho českých a jiných gardistů
v parádních uniformách, proti nimž jsme vy-
padali jak trhání. Pěkná a pohodlná práce
pro socialismus!

Už dříve jsme připravili zbraně k ode-
vzdání. V Penze přišli 3 rudí Čechoslováci,
uvítání pátravými pohledy hochů, z nichž
jim bylo zřejmě horko. Společná komise cho-
dila od vozu k vozu a rudí prohlíželi, zda
nejdou někde ukryty přespočetné zbraně.
U nás se jeden z nich optal: »Nemáte tu nic
schovaného, bratři?« — »My nejsme pro
tebe žádní bratři, pamatuj si to!« odsekl mu
jeden horkokrevnější hoch. Věru, člověk se
musil divit, kde nabrali tu drzost, a jak to
srovnají se svým svědomím: nedávno patřili
mezi nás, dnes kontrolují, jestli jsme si o pár
patron nenechali více, zjišťují, jak jsme se
sami vydali na milost či nemilost rudé gardy,

Odevzdali jsme zbraně s hlubokým vnitř-

ním protestem, snažice se vypadati klidně.
Mnohého z nás svrběla ruka a s chutí by si
byl ulehčil po fysiognomii zrádcově — — !
Potom strkali s námi sem tam po třech pen-
zenských nádražích. K našemu vlaku připnut
vůz »strýčka z Ameriky«, zástupce Ymcy.
Každý pluk měl mít jednoho.

Další cesta byla skutečně rychlá. Minuli
jsme Kuzněck, Syzraň, za níž nás uvítala ši-
roká »mátuška Volga«. Zvolněným tempem
přejížděli jsme po známém Alexandrovském
mostu, 1 a půl km širokém. Ze všech okének
a dveří se dívaly nadšené obličejy na ty
spousty vod, mnozí viděli Volgu po prvé.
Z mnoha úst zaznívala táhlá, snivá melodie:
»Volga, Volga, mať radnája — —«. Snad
nikdo si ani nepomyslel, že se k ní brzy vrátí,
a že se veliká, slovanská řeka bude dívati
na náš krutý zápas na život a na smrt! — —

V Samaře jsme doplnili své zásoby ze
skladu, zřízeného sborovým intendanem. Od
Kinělu k Ufě pozorovali jsme na všech vět-
ších stanicích průvody, oslavující 1. máj.
Rudé prapory na všech budovách, spousty
neseny v průvodech. Na standardách vše-
možná hesla, v jejichž znamení tehdy Rusko
žilo, či, lépe řečeno, jimiž se tam kde kdo
oháněl, byť jim nerozuměl. Bolševici vůbec
pracovali hlavně hesly či »lózungy«.

V noci na 2. května jsme minuli Ufu a
nový den nás uvítal už v Uralu. Tlačence
u okének a dveří! Jen nic nepropáští z těch
úchvatných krás divoké přírody. Vlak se
vinul malebným údolím řeky Simu, tažen sil-
nou uralskou lokomotivou. Výkřiky obdivu
nad novými a novými krásami! Vysoké
hřbety a hřebeny, porostlé hustými lesy,
příkré skály, hrozivě trčící na úbočích, teme-
nech a nad tratí, rozkošná údolíčka a kaňo-
ny, horské potůčky a bystřiny, tryskající se
silným šumem se skalnatých srázů, horské
louky, četné základy v údolích, hutě a »rud-
níky« — všechno se střídalo jako v kaleido-
skopu. Jeli jsme rychle. Odpoledne se ochla-
dilo a brzy bílý poprašek sněhu pokrýl celý
kraj — jaký rozdíl od roviny u Volhy! To
už jsme byli u Berd'auše. A druhý den jsme
zastavili v Zlatoustu, známém hornickém
městě, kde jsou též velké železárny. S okol-
ních skal nosili si hoši drobné polodraho-

kamy i červené granáty a z rýžovišť malá zrnka zlata. Město se širokými, pravidelnými ulicemi a přizemními domky rozběhlo se do široka na úpatí a mírném svahu hory, skryto od dráhy táhlým hřbetem.

4. května vystoupil náš vlak na nejvyšší hřbet Uralu mezi Zlatoustem a Miassem, kde stojí hraniční kámen: Evropa—Asie. Hoši se radují, jak děti. Vítej nám Asie! Po smělých serpentínách sletěli jsme do roviny, minuvše Miass, a na depové stanici Poletajevu, asi 40 km před Čeljabinskem, uvízli jsme na pár dní. Od Uralu fičel až sem mrazivý vítr.

Penza, nádraží.

Tu nás zastihly nové zprávy, jež po několikadenním uklidnění ještě více pobouřily. Pojedeme prý přes Archangelsk! Spontánní odpor byl odpovědí. Už jsme opravdu nedůvěřovali nikomu. »Chtějí nás zaprodat Němcům! Chtějí nás roztříštit, aby nás pak lehce zničili! Chtějí nás umořit hladem na Murman!« — takové a podobné výkřiky se ozývaly ze všech vozů. »Na Archangelsk nepojedem, ať se děje co chce!« — — —

Marná a bláhová snaha uklidnění rozhořčené hochy! Nové články Čsl. deníku, věc vysvětlující, přilily jen oleje do ohně. Už to nikdo ani nechtěl číst. V sliby sovětů nevěřil už vůbec nikdo, nevěřili jsme ani Maxovi,

francouzské misi spíláno. Provokativní články »Průkopníka«, jízlivě a jidášsky namlouvající, že nás Maxa prodal Němcům a jiné nesmysly, vystupňovaly rozčilení a odpor až do nepřičetnosti. Zápalné látky se hromadily a rudé jiskry, mající vznítiti, poletovaly na všech stranách.

Přese všechno napětí a rozčilení doby nedopustili se hoši ničeho, co by rušilo kázeň a pořádek. Všichni jsme už očekávali konflikt s jistotou, a vědomí, že budeme odkázáni jen na sebe, že bez svornosti nic nesvedeme, spjalo naše hochy ještě těsněji v družný celek a nedopustilo svévole. Byli jsme

roztroušeni na ohromně linii, ale v Penze, Čeljabinsku, Omsku — všude jedno přesvědčení, jeden duch a jediné rozhodnutí: bude-li nutno, vynutíme si projezd silou své vůle!

V této dusné a nabitě atmosféře pustili jsme se zase do práce. Dva večírky, zakončené tancem při zvucích naší rotní kapely, získaly nám vřelé sympatie obyvatel, zejména železničářů, o slabším pohlaví ani nemluvě. Pár dobrých ochotníků se snadno sehnalo. Duši těchto podniků byl br. X. naší roty, jinak zvaný »Venca Kilo«, pravá to zásobárna vtipů, kupletů a jiných kumštů, známý už v zál. pluku. I pro ženské role jsme měli výbornou sílu. Bratr K., krasavec s tváří

šestnáctiletého poupěte, dělal vždy báryšnu a Rusové se do krve přeli, že to musí být skutečná dívka. S místním vzděl. spolkem úředníků a železničářů navázány srdečné styky. Ruská děvčata s radostí tancovala »strašáka« a za oplátku učila hochy svým tancům. O výtěžek jsme se s Rusy dělili — na invalidy a nemocné.

»Strýček« nás v každém ohledu vydatně podporoval. Brzy bylo na louce živo: Footballisté se tužili. Nastaly teplé dny, ale změnu počasí jsme odstonali skoro všichni jakousi několikadenní chřipkou. Franština stále pilně dřena! Hráli jsme v šachy, zpívalo se a debatovalo. Občas jsme pro změnu cvičili, zvláště před přehlídkou I. a II. praporu velitelem pluku. Přišel vážný, pohovořil o nutnosti pořádku, kázně a jednoty v této nejisté době. Jak brzy toho bylo zapotřebí!

Spousty zajíců, pobíhající po okolí, vznítily lovecké vášně. Ráno to všude bouchalo jako na posici. Největší nimrod z vlaku byl bratr Kos naší roty; den jak den přinášel brzy ráno 2—3 ušáky do vozu. To byly hody po přesoleném mase! Vůně »na divoko« pečené zaječiny se šířila po celém okolí, vzbuzujíc laskominy i u Rusů, jinak se zajíce dost štítících. Poněvadž si sedláci stěžovali, že se pro střelbu bojí jít do polí, zakázáno lovit s vintovkami. Kdo pak z nás měl brokovnici? Tož se bouchalo dál s menší dávkou prachu v náboji. Hoši zapomněli i na psí pečení, kterou si v některém voze už od Priluk často tajně přilepšovali. To se prozradilo a »psi« vůz byl terčem vtipů. Ráno míval na dveřích všelijaké úšklebky, napsané křídou, a přišel-li bráška od »psožravců« do jiného vozu, se všech stran se hned ozývalo štěkání, vrčení a kňučení.

Tato chvilková idyla byla náhle přerušena. V noci na 14. jsme měli pohotovost, přijatou velmi nadšeně. Hoši hladili zbylé pušky a granáty, neozbrojení »občané« se tvářili smutně. Po půlnoci pohotovost odvolána a všem oznámeno, co se stalo v Čeljabinsku!

Každý věděl, že nadchází rozhodný okamžik. Atmosfera jako elektřinou nabitá a k bouři nebylo daleko. Všichni jsme byli připraveni — ale jen morálně! O technické po-

hotovosti ani řeči! Roztříštěné vlaky od Serdobska do Vladivostoku, z dvou třetin už odzbrojené, bez spojení, bez týlu. Z 1000 vojáků sotva čtvrtina má pušku s 300 náboji. Vojenská situace byla tedy hrozná!

Následujících 6 dní prošlo v napjatém očekávání. Na jednom vlaku, který tu projel, bylo křídou napsáno: »Připravte vápno k bolení!« 23. května dopoledne jsme odjeli do Čeljabinska. Tu stály vlaky 3. pluku a ešelon sjezdových delegátů. Vzrušené, ale sebevědomé tváře! Sjezd čekalo toho dne těžké a nanejvýš odpovědné rozhodnutí! Delegáti leccos napověděli, ale poslední slovo ještě nepadlo. — Rozsáhlé nádraží s labyrintem kolejí, rozbíhajících se na všechny strany, bylo námi celé střeženo; všechny východy k městu i jinam uzavřeny, zejména v noci. Každou chvíli se čekalo, že rudí něco začnou. Neodvážili se! Jen pár výstřelů se ozvalo v noci v městě.

Za 2 dny odjel náš vlak do Kurganu pod vzrušujícím dojmem zpráv o přepadení u Marianovky. To už jsme věděli o pověstném rozkazu Trockého. Nic jiného — než boj na život a na smrt! Nebylo pro nás jiného rozhodnutí! A nebylo jiného východiska! Sjezd a zatímní výbor ustanovil jen to, co jsme chtěli a musili chtít všichni! — — —

Nadešel rozhodný den 27. května. Na nádraží v Kurganu bylo živo. Vlak štábu pluku vedle našeho. Rozkaz: »Zbraní nevydávat, proti napadení se bránit a v cestě pokračovat vlastním pořádkem.« To nám musilo stačit!

Všechno připraveno pro případ, že by nás sovět chtěl napadnouti. Ale hudba 2. pluku koncertuje klidně v parku u stanice a zástupy lidstva radostně poslouchají. Velitel pluku por. Syrový vyjednává stále s místním sovětem o projezd. Ruský komisař s revolverem za pasem pobíhá občas zmateně po peronu — pořádný chlap! Marné vyjednávání! Prošla ještě neklidná noc. Pohotovost. V Čeljabinsku je rozhodnuto; 3. pluk obsazuje město a odzbrojuje rudé. Ráno nádraží Kurgan v našich rukách. A u výtopny sta ruk zhotovuje pancéřový vlak — z amerických uhelňáků. Obecenstvo přihlíží; projevy sympatie a odpor proti bolševikům!

Nové zprávy jako údery kladiva! Přepadení u Zlatoustu a někde v Sibiři — nic určitého. Náruče bolševických letáků. Hrozby a rozkazy Trockého, leták s výzvou Maxy k podrobení se! — Oh, míra dovršena! Že je to vynuceno, že on nezná situaci? Dav se neptá, vojsko už nevěří! Spílá. Slyšíš i »zrádce!«

Dusný dne zaměněn horkou nocí. Sem tam rány z pušek. Chystají se prý na nás. Mají k tomu tisíc zajatců. Nuže, zesilujeme stráž.

X

DO SIBIŘE . . . ALOIS BORKOVEC

Dne 3. března roku 1918 v neděli odjžděli jsme konečně ze Semenovky a celý náš sedmý pluk soustřeďoval se na nádraží v Berezanech, kde naši rekvirovali kde jakou lokomotivu s vagony k dopravě pluku na východ. Pluk odjžděl celkem ve čtyřech ešelonech, velitelem našeho ešelonu, s nímž jelo nejvíce vojáků, byl štábní kapitán Koudelka. Naš vlak táhly dvě lokomotivy. Mezi ruskými zřízenci strojníky a brzdiči byli také někteří naši vojáci. Celá trať jest zatlučena našimi vlaky i vlaky bolševiků, kteří utíkají před Němci. V Jahotíně na nádraží koncertovala naše plukovní hudba, která jela se třetím praporem v prvním ešelonu, kterému velel kapitán Kadlec. Dne 5. března přijeli jsme do Romodanu po dlouhé jízdě, při níž jsme teprve zařizovali svoje těplušky, ve kterých byla citelná zima. Ve stanici Romodanu odbočil ešelon kapitána Kadlece na Bachmač, kde byl důležitý železniční uzel, kterého podle doslechu chtěli se zmocnit Němci, nastupující ze severu od Homelu, aby nám odřízli cestu. Rovněž šestý pluk jel onou drahou. Naše kulometry měly stále pohotovost. Na všech stanicích byli jsme stále zdržováni a musili jsme čekat. Na stanici Rebijonce přiletěl německý aeroplán, letěl velmi nízko, takže jsme mysleli, že bude házet na nás bomby. Hoši naši spustili naň pořádnou palbu z ručnic, takže rychle zmizel. Dále jsme jeli k městu Lubnu, které má hezkou

Na severozápad od stanice prý jsou děla a pěchota. Tož, hoši, půjdem na ně!

Sbírám pár hochů. Rozbité šedivé pláště a zmačkané papachy změňují nás na zemláky. Pár bomb do kapsy; na, vezmi si taky štyk a revolver! Hasal poučuje: tajná rozvědka, prohledat celé okolí, za močály v lese, zjistit, přepadnout a rozbít bombami. — — —

Tož to tedy začíná! Probijeme se? Žádný se tě po tom neptá — teď se jedná! Ano, my se probijeme — do Francie!

polohu. Zde jsme zůstali stát a hlídali jsme železniční most. V městě i okolí se rekvirovalo, hlavně mouka, masné konzervy, cukr atd. Zásobovali jsme se na vlastní pěst.

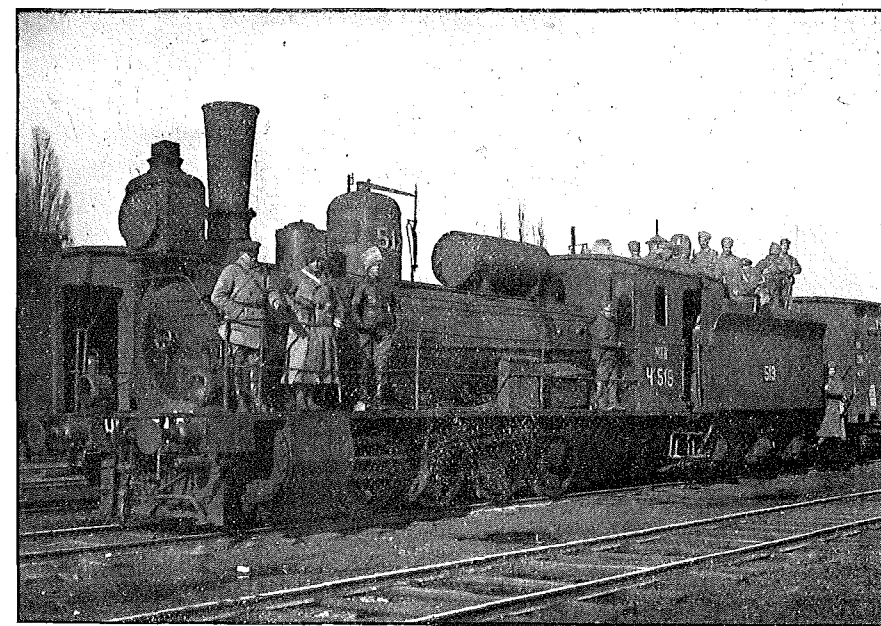
V této době došlo ke krvavému boji mezi Němci a šestým plukem u Bachmače, do kterého zasáhl také třetí prapor kapitána Kadlece, při čemž ztráty našeho třetího praporu byly kolem dvaceti mrtvých a asi čtyřiceti raněných. Kapitán Kadlec sám byl dvakrát raněn. O boji u Bachmače jsme se dověděli až teprve tři dny po boji, který trval s přestávkami rovněž tři dny.

Dále jsme jeli úrodnou Ukrajinou do krásné Poltavu na Charkov. Do Charkova jsme se však nedostali, poněvadž trať byl plna a jeli jsme přes Bělgorod, kde jsme měli v noci stráž. Pak jsme jeli přes Sumy a Balašovo. Na této stanici stál ešelon s rakousko-maďarskými důstojníky hned vedle našeho vlaku. Jeden z důstojníků vylil vřelou vodu na našeho vojáka, hlídajícího náš vlak. Jelikož byla domněnka, že se to stalo zámyslně, bylo by málem došlo ke srážce. Na stanici Kistendej jsme pak stáli přes tři týdny. Naš sedmý pluk dostal nyní nového velitele, bratra kapitána Gajdu. Ruští důstojníci, kteří byli u naší armády, musili ji opustiti, poněvadž bolševici a místní sověty je podezírali z reakčních snah, pro něž by mohli naše vojsko využít. Aby se zbavila tohoto podezření, Odbočka Národní rady propustila téměř všechny ruské

důstojníky a velení převzali důstojníci naši. Kapitán Gajda se uvedl dobře hned tím, že nastal pořádek v zásobování a rozdělování potřeb. Záhy také byl zvýšen plat československého dobrovolce z 5 na 12 rublů.

Z Kistendeje hnuli jsme se pak dále na východ. Jeli jsme přes Penzu, kde na rozkaz sovětské vlády musili jsme odevzdávat zbraně a kde jsme stáli několik dnů. Agitace ru-

dých gardistů a českých komunistů, neustále překážky a nejistota působily znervosnění celého pluku. Vojáci však důvěřovali jaksí slepě v nějakou náhodu a štěstí, které situaci rozřeší. Odevzdávali sice zbraně, ale část jich, ba i celé strojní pušky, poschovávali ve vagonech. Z Penzy hnuli jsme se konečně dále na východ za Volhu, a Urálem až do Sibiře.

Jak se v Rusku cestovalo.

Z UKRAJINY DO ČELJABINSKA ADOLF ZEMAN

Z Ukrajiny ubíraly se československé ešelony na východ »do Francie«, jak znělo heslo, několika směry. Nejbližší cesta k Penze, odkud již táhne se hlavní trať přes Samaru na Urál a k Čeljabinsku, kde začíná velká sibiřská magistrála napříč Asií, byla z Kyjeva přes Poltavu, Charkov, Lisky, Balašov a Rtiščevo. Československé vlaky však ubíraly se různými směry postranními. Na Charkov se ani nedostaly a braly se většinou směrem severovýchodním přes Bachmač, Konotopy a Vorožbu, odkud jely buď severním obloukem přes Lgov, Kursk, Voroněž, Kozlov, Tambov, Kirsanov na Rtiščevo, nebo jihovýchodním obloukem přes Bělgorod na

Lisky, Bobrov, Balašov. Rtiščevem projížděly již všechny ešelony na Penzu. Ráz ukrajinského kroje neliší se celkem od kroje středoruského. Rovina, širé lány polí, z pola tehdy ještě pod sněhem, březové háje, hejna vran a kavek, typická ruská městečka a rozlehlé vesnice s malebnými baňatými věžemi cerkvi. První ruská gubernie, kterou jsme projížděli po výjezdu z Ukrajiny, byla gubernie kurská, jejíž hlavní město je Kursk, rozložený dosti malebně na dvou chlumech a ležící na říčce Tuskoře. Kursk měl tehdy v době našeho projezdu asi 70.000 obyvatel, a jeho cíl jindy obchod a průmysl, ovšem odpočíval. Celý kraj byl fádni, množství sadů však

potvrzovalo jeho pověst jako kraje ovocného. Průmysl byl v plénkách. Teprve v době nynější odkryty u Kurska ohromná ložiska železné rudy.

Průběh cesty, nálada vojska, různé příběhy za jízdy, popsali bratři ve svých článkách. V tomto článku chci shrnouti jen krajinný popis naší cesty až k Čeljabinsku. Čtenáři již se dočetli, jak dramatické bylo to naše putování, jak řady vojska vzrůstaly o stále nové a nové zajatce, přidávající se cestou k vojsku, jaké tu byly obtíže zásobovací a dopravní, jak naši jízdu brzdila agitace bolševická atd. Potíže zásobovací byly zvláště nepříjemné a dosti paradoxní. Vždyť projížděli jsme právě nejúrodnějšími kraji, obilnicemi Ruska.

Z kurské gubernie vedla cesta přes gubernii voroněžskou. Krajina začala se tu a tam mírně vlnit. Rozsáhlé, lučinaté stepi střídaly se s lány černými jak uhl. Byla to pověstná ruská »černozem«. Místy ležel sníh, blátivé kaluže třpytily se v slunci. V polích se nepracovalo, ale leckde bylo vidět stáda silných, známých voroněžských koní, zvaných »bitjugi«. Hlavním městem gubernie je Voroněž, ležící na břehu řeky téhož jména. Zajímavější, než jeho vzhled, je jeho historie. Voroněž byla založena za Petra Velikého jako opevnění proti nájezdům kočovníků. Řeka Voroněž byla splavná a proto Petr Veliký zařídil tu velké loděnice, chtěje docílit spojení s Donem a Černým mořem. Ale řeka Voroněž i Don zanášely se pískem a loděnice ztratily na významu. Voroněž je rodištěm básníka Kolcova a spisovatele J. Nikitina. Voroněžská gubernie byla východiskem kolonisace ruské země k východu i jihu.

Z voroněžské gubernie projížděli jsme stále pomalejším tempem gubernii saratovskou, jejíž hlavní město je Saratov. Kraj je stále týž, tu a tam pahorkatý. Na stanicích však pozorovati již příslušníky různých domorodých národů, Tatary, Baškiry, Čuvaše, Mordviny atd. Jak pestrá to směs národností, obývajících Rus. A což teprve Sibir . . . Do Saratova však jsme nedojeli, nýbrž jeli jsme přes újezdní město Balašov, západně od Saratova. Sluníčko již připalovalo a sníh

tál. Balašov leží na řece Chopru, po níž kdysi byl dosti živý obchod do Rostova a Taganrogu na Černém moři. Rozšířením železnic byl však dán obchodu jiný směr. Město mělo asi 11.000 obyvatel. Rtiščevo, velká, rozlehlá ruská ves, mohlo se pochlubit tím, že hostilo delší dobu mnoho československých ešelonů. Dále ze Rtiščeva vedla cesta na Serdobsk na řece Serdobce, nejstarší to ruské osadě ve středním Rusku, která trpěla hodně nájezdy Tatarů. Serdobsk je důležitým městem pro obilní obchod a mělo asi 13.000 obyvatel.

Celá saratovská gubernie i následující gubernie penzenská byly dějištěm pohnutých historických dob a bojů, jednak s Tatary a domorodými kmeny, jednak s kozáky Pugačeva a Stěny Razina. Známá »Pugačevština« a »Razinština« jsou zajímavé epizody v ruských dějinách a je proto nutno poněkud se o nich zmíniti. Vždyť doba těchto povstání měla v sobě již zárodky bolševismu a selských hrůz sociálních z r. 1917. Povstání Stěny Razina rozbouřilo Rusko za panování cara Alexeje Michajloviče (1645—1676). Byla to doba neustálých sociálních bojů, strašných povstání lidu proti krutovládě poměščíků-dvořanů a náboženského rozkolu. Jedna z nejhroznějších stran ruské historie této doby je popsána právě povstáním Stěny Razina.

Až dosud oficiální historie ruská snažila se všechna tato selská povstání vyličiti jako pouhé řádění loupeživých dobrodruhů bez všeho ideového podkladu. Není ovšem třeba přijímatí bolševickou ideologii, přeceňovati ji ve smyslu sociálně-revolučním a dělati z nich snad přímé předchůdce moderních revolucí. Bolševici zacházeli příliš daleko, jestliže stavěli pomníky Stěnkům Razinům a zvali města po Pugačevovi. Leč jisto je, že toto úžasné povstání, tento ohromný selský požár, jenž se rozhořel nad celou téměř Rusí, představuje něco více. Byl to skutečně sociální boj uhněteného selského lidu, zotročeného a zbaveného všech lidských práv proti svým utlačovatelům. Je to velký pokus o sociální boj, mající čistě stavovskou vyhraněnou formu, jehož předchůdcem možno považovati již bouře dřívější.

Štěpán Timofejev Razin byl donský kozák . . . Připoutáni k zemi, klesající pod tíhou daní a břemen, hledali muži spásy a dřívější svobody v útěku na Ukrajinu, či na Don mezi »kozácké volnice«, kam carská moc nesažala, kde nebylo útisku, ani nevolnictví. Nutno bylo však žít . . . Země nebylo, ani chleba, ani možnosti zasít. Razin pochopil tužby uprchlíků, zorganizoval tlupu asi 1000 mužů a jsa rozený tribun lidu, záhy je slepě ovládal. Vrhł se s nimi na Volgu a začal lovití koráby. Hned v prvé dny podařilo se mu uloviti koráb s vyhnanci,

němu. Ke konci léta se smířil s Razinem a přijal jej na milost.

Na podzim však Razin opět začal se bouřit, dobyl Čerkask a r. 1670 vzal Carycin. Na 200 lodích plul Razin s vítězným svým vojskem, prahnoucím po pomstě, zatím co po obou březích Volhy jelo na 2000 kozáků. Vzal Saratov, Samaru, vyvraždil dvořany a vyloupil jich majetek, sedláky všude osvobozoval. U Simbirsku byl ale rozbit a utekl asi se 200 donských kozáků na Don. Současně převalilo se povstání v území mezi Okou a Volhou, v tambovskou a penzenskou

Stanice Serdobsk.

zakovanými v okovy. Zbavili je okovů a 170 mužů, zločinců i lidí nevinných, ale všecko lidí, již počítali již svůj život za ztracený, octlo se na svobodě a přimklo se ovšem k Razinu. Krvavý mstitel porobeného lidu táhne vítězně na Carycin, veřejně trestá tělesnými tresty zpupné velmože, rozdává lidu jich majetek a zmocňuje se Orenburu. V r. 1668 už Razin křížuje se svými koráby na Kaspickém moři a uvádí v postrach jeho břehy. Vždy nespokojený živel donských kozáků rozplaměňuje druh Razinův, Sereža Krivý a valí se se svou tlupou na Volhu. Marně vysílal ruský car astrachaňského vévodu proti

gubernii. Sedláci začali pálení a loupiti velkostatky, kozáci se bouřili, městský lid vpuštěl je do měst a začaly strašné soudy nad bojary. Ty, jež lid na soudu osvobodil, propouštěli, druhých však vraždili a o majetek jich se dělili. Vzbouřili se i porobení tuzemci Mordvini, Čuvaši, Čeremisi a Tataři. Hrozně zaplatili tehdy dvořané za všecko to nelidské zacházení s mužiky . . . Leč na konec přece jen vládě podařilo se zdolati povstání a v r. 1671 donský ataman Kornil Jakovlev, jenž viděl, že vlastně povstání již minulo se cíle a převrátilo s v pouhé loupení a vraždění, schválil Razina a poslal jej pod stráž

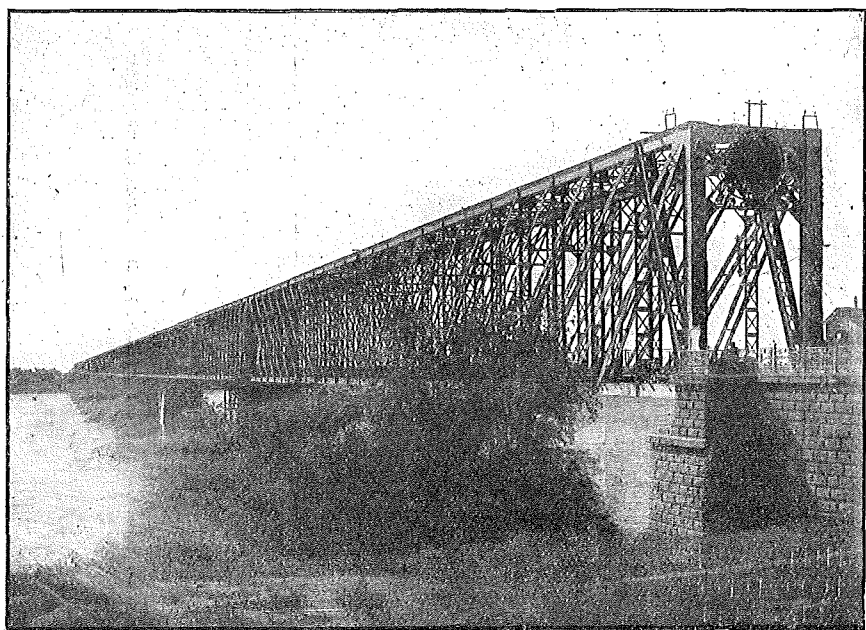
do Moskvy, kde selský tribun byl za živa čtvrcen.

Selská revoluce byla skončena, hlad ubohých mužiků po půdě neukojen, carská moc i poměštická triumfovala. Jen v písních lidu udržela se legenda o předbojovníku mužických práv na život a často, přechasto zněla návsí ruského sjela neb z oken předměstských stavení — táhlá ponurá melodie písně o Volze a Stětku Razinovi.

Nespokojenost ruského lidu však vybila se po druhé daleko hrůzněji za Kateřiny Veliké. Aby bylo možno pochopiti psychologii

V lidu zůstávala dále zakořeněná naděje na cara, že mu dá volnost a zem, a v jeho jménu možno bylo vždy uvésti ve zmatek masy.

Pugačev měl ohromné úspěchy. Pomáhala mu hlavně všeobecná nespokojenost, která tehdy vládla mezi kozáky pro bezohledné a neschopné jednání ruských úředníků v jejich kraji, s nímž vymáhali daně a vyssávali lid. V malých tvrzích kozáci šmahem se vzdávali a činili tak obranu jejich nemožnou. Nesnesitelné poměry hospodářské i sociální, útlak náboženský, novoty popetrovské, rozkol atd. roznítily povstání i mezi nebohými nevolný-

Alexandrovský most přes Volhu.

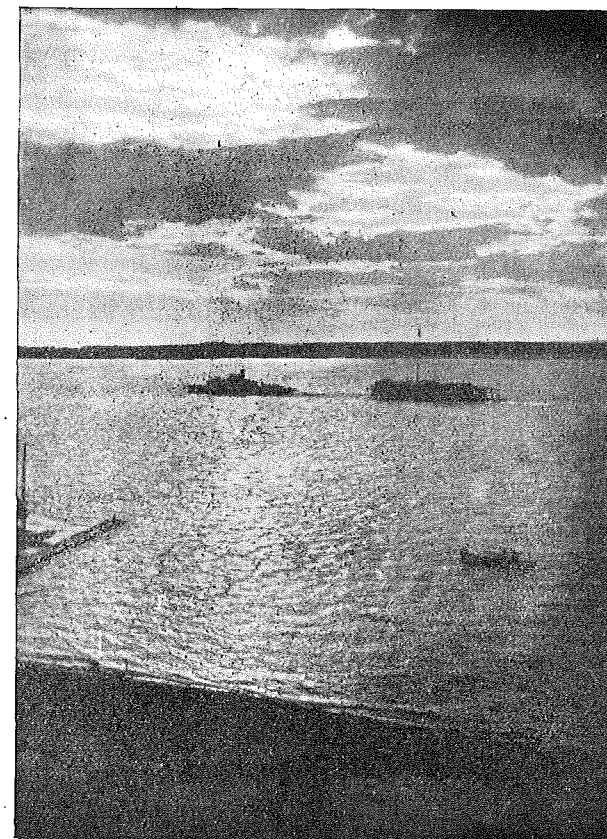
»pugačevštiny« bylo by nutno ovšem vylíčiti celkové poměry sociální na Rusi z té doby. Zůstaneme však pouze u historických fakt.

Na podzim roku 1773 vypuklo mezi jajickými kozáky (nyní orenburskými) nebezpečné hnutí, jež záhy se přeměnilo v strašnou sociální bouři, jichž jevištěm mohlo býti pouze Rusko. V jeho čelo postavil se donský kozák Jemeljan Pugačev, krátce před tím uprchnuvší z kazaňského vězení, kde seděl pro obvinění, že lákal jajické kozáky k přestěhování se na území turecké říše. Pugačev vydával se za cara Petra III., který nedávno před tím za podezřelých okolností sešel se světa.

mi sedláky, kteří utíkali od vrchnosti a přidávali se k nim. Také domorodé obyvatelstvo (Kirgizi, Baškýři, Tataři atd) nezapomnělo na útisky představitelů ruské vlády a na jich četná a surová násilí, jimiž si nikdy ruská vláda nedovedla tuzemce získati a přidávalo se ochotně k Pugačevu. Polští konfederáti, žijící na jihu ve vyhnanství, zorganizovali mu dělostřelectvo. Při dobytí pevností počínal si bezohledně. Náčelníci pevností, důstojníci a ti, kteří zůstali věrni vládě, byli bez milosti popraveni a mučeni. Kati měli plno práce a krev tekla celými proudy. V polovici října čítaly jeho zástupy již 25.000 mu-

žů a oblehl s nimi Orenburg. Ruská vláda byla tehdy v nebezpečné situaci, zaměstnána jsouc vojnami v Polsku a Turecku. Vládní vojska proti němu vyslaná pod vedením generála Kara, ani nevyčkala nepřítele a utekla. Část přešla k Pugačevu, generál utekl do Moskvy. Teprve gen. Bibikovu podařilo se Pugačeva rozbít, takže týž nucen byl utéci na Ural. Před tím však již se zdálo, že vítězství samozvance jest více než jisté. V Mo-

sebral velké zástupy, hlavně z kruhů dělnictva a Baškirů. Na uralských závodech byla práce »katoržná«, dělníci byli buď nevolníky nebo vykořisťováni cizinci i ruskými hůře, než nemá tvář. Jaký div, že Pugačev měl úspěchy, dobýval jeden závod za druhým, zmocnil se Krasnoufimska, Ufy, Ossy atd. a koncem června vzal Kazaň, které se hrozně vymstil, proměnil ji v hromadu ssutin a spaleniště. Vyslaný vojevůdce ruský, Michel-

Volha.

skvu se sjížděli uprchlí dvořané, vláda i šlechta se trásla před pomstou hrozného mstitele lidu. Moskevské nižší třídy a chudina začala se chovati vyzývavě, opíjela se a veřejně vyhrožovala bohatým, až Pugačev přiblíží se k Moskvě. Gen. Bibikov sebral vojsko, přijel do Kazaně, kde podařilo se mu povzbuditi obyvatelstvo a místní šlechtu a záhy dobyv Samary, donutil Pugačeva utéci k Orenburku, kde jej úplně rozbil kníže Golycin. Pugačev utekl na Ural k Ufě, kde opět

son, Kazaň sice záhy osvobodil, rozbil tlupy Pugačeva a přinutil jej utéci asi s 500 kozáky za Volhu, ale povstání se neskončilo. Koncem července již za Volhou roste strašný požár selského povstání proti pánům, a rozkolníků proti církevnímu utiskování a začal se opětně chvět Nižní Novgorod i Moskva. Pugačev pustil se však na jih, vzal Penzu, Saratov a Astrachan. Moskva vysílá proti němu Panina, Michelsona, ba i slavného Suvarova. Pugačev je rozbit a prchá do stepí. Kruh pro-

následovatelů kolem něho se úží a nakonec kozáci sami jej vydali úřadům, které ho poslaly do Moskvy. V lednu r. 1775 šlechtická a vládní bohatá Moskva mohla se kochati slavným divadlem, popravou velkého tribuna lidu, Pugačeva, jehož ruský bolševismus pokládá za předchůdce. Jak známo, bolševici pojmenovali po něm město Nikolajevsk v samarské gubernii na Pugačevsk.

Třebaže pugačevský bunt neměl idejních známek, v jádře není možno považovati jeho

černou, často zločinci a uprchlí trestanci. Starý Chlopuša byl bývalý krjepostný z tverské gubernie, jenž býval izvoščikem v Moskvě. Byl za jakýsi rozbojný přestupek vyhnán na Sibiř, čtyřikráte bit knutou a vyrvány mu nozdry. Jsa bezohledný a prosycen touhou po pomstě, Pugačev hověl nejnižším pudům rozvášněného lidu, dával mu plnou zvůli, strojil pitky a slavnosti, veřejné popravy, zasypával ruskou zemi gramatami, v nichž daroval mužikům: starodávný kříž i

Samarský sobor.

jednání za čistě lupičské. Pugačev ovšem dělá dojem dobrodruha, jenž chtěl využití utrpení lidu k egoistické své choutce, dostati se na trůn. Až dosud známe Pugačeva pouze v »oficiálním vydání«. Snad svobodná historie svobodného Ruska, nespoutaná byzantským censorem, podá jednou obraz jeho v jiném světle. Podle toho, co o něm víme dnes, je, že to byl člověk celkem negramotný, jeho tajemníkem že byl uprchlý kaprál od artilerie. Jeho pomocníky byli lidé s minulostí

brady, volnost i svobodu, nevybírání daní, dal jim zemi, lesy i volnost rybolovu, osvobodil je od vojenské povinnosti atd. Pugačev prostě slíbil lidu ráj na zemi. On slíboval zbavit je od všeho toho, co jej hnětlo právě v této době dvořanského útisku. On dovedl hrát zejména na náboženské struně národa a proto získal plnou oporu v rozkolnicích. On sám, i jeho vůdcové neměli žádných idejí tvořiti nový svět. On byl odchován sám samoděržavným nevolnictvím tak, že dovedl

slíbiti národu na př. volnost, ale současně činil jej poddaným.

»Osvobozujeme tímto ukazem s panovnicou a oteckou naší milosrdností všech, nacházejících se až dosud v poddanství u poměščíků, jestliže budou věrnými poddanými naší vlastní koruny a darujem jim starý kříž a modlitbu i brady . . .«

Tak hovořil Pugačev ve svém manifestu, vydaném v Saransku.

A tak po představě Pugačeva volnost byla »věrnopoddanost jeho vlastní koruně«, čili opět rabská závislost na novém vládcí. Pugačev neměl plánů do budoucnosti . . . Za důstojníky jmenoval mladé, prosté kozáky, neměl lidí inteligentních k ruce, jednal živelně, bez rozmyslu. Násilí, oheň, vraždy bez soudu provázely jeho kroky a budily všude nakažlivý příklad . . .

Jeho revoluce byla pravá »buntovština«, neměla rázu organisovaného a idejního hnutí. Lid šel za ním s temným jakýmsi vědomím, že mu snad bude lépe, šel za ním, poněvadž se domníval, že jest pravým carem a věřil mu. Pravoslaví využívalo jeho nevzdělanosti a náboženského fanatismu a vštěpovalo mu v možky jakési nadpřirozené vlastnosti carů. Car zdál se jim býti jakýmsi nadčlověkem a nedivme se, že starší, otrlí donští kozáci, když jim Pugačev ukázal na pleci staré, obyčejné jízvy jako důkaz že je carem Petrem III., byli jati pověrečnou hrůzou a »taký strach je ovanul, že se jim ruce i nohy zatřásly«.

Národ nerozuměl sociálním ideám, jako jich neměl vůbec Pugačev.

»Já nejsem havran, ale vráně. Opravdový havran létá dosud pod nebesy«, řekl o sobě hrdě při výslechu. Ale to bylo sebevědomí spíše dobrodruha, mstitele vlastních křivd a ne idejního borce za práva porobeného lidu. Lid šel za ním s touhou svrhnouti se sebe jho dvořanů a nésti staré jho pouze carovo, jako bylo tomu kdysi za starých časů. Vidíme tudíž, že široké selské a dělnické nevolnické masy všech těch urálských závodů, jež tvořily vojsko Pugačeva, tato stará »krásná*) armáda« doby Kateřiny, nesměřovala kupředu jako lid ve Francii za revoluce — ale v minulost, k návratu k starým pořádkům.

*) Rudá.

To jest signum každé negramotné masy. Tak tomu bylo i v 17. roce za ruské revoluce v hluchých vesnicích Sibíře, kde mužik povážlivě kýval hlavou a říkal: »Nu dobře. At je třeba republika, jen když bude car dobrý a pořádek jako býval.«

Po této odbočce do ruské historie, pokračujme však dále v cestě na východ.

Historická Penza, historická nejen pro Rus, ale i pro československý zahraniční boj, objevila se nám brzy po přejezdu řeky Gury na návrší. Mnoho československých vojáků znalo toto město již ze své jízdy na Samaru a do Taškentu i Turkestanu, vůbec jako zajatci. Jenže tehdy město halilo se v zelený háv, obklopujících je sadů. Penza, hlavní město, stejnojmenného újezdu, je typické ruské město s mnoha pravoslavnými chrámy (byla sídlem biskupství), ale i mečetou. Žijí tu i mohamedánští Baškiři. Byla založena v r. 1666 z důvodů strategických, aby udržela na úzdě domorodé Mordvince a Meščerjáky. Jak již řečeno, v r. 1670 dobyly ji tlupy Stěnký Razina, v r. 1680 vzata Baškiry, v r. 1779 dobyta Pugačevem.

Penza je sídlem obchodu nejen gubernie, ale středem obilního obchodu v celém Rusku. Průmysl penzenský vzrůstal utěšeně, byla zde i papírna, mlýny. Na řece Guře je přístav a podél řeky táhne se nábřeží, na němž je pěkný pomník Lermontova. Penza slula i uměním, neboť byla zde malířská akademie s velmi pěknou obrazárnou.

Stejně jako saratovský, i penzenský kraj je rovinatý, stepní, tu a tam s mírnými pahorky a zbytky druhdy rozlehlých lesů dubových, olšových i březových. Většina domorodého obyvatelstva se pokřesťanštila a poruštila. Z asi půl druhého milionů obyvatelstva gubernie jen asi 14% je Mordvinů, Meščerjáků a Tatarů, asi 4% z nich zůstalo věrno víře mohamedánské. Mordvinů žije asi celkem 180.000, Meščerjáků asi 33.000, Tatarů, kteří sem pronikli z jihovýchodu, něco přes 60.000. Staré kmeny Muromové a Burtasové splynuli již s obyvatelstvem ruským. Penzenská gubernie je povětšinou kraj zemědělský, obilný a ovocnářský. Na znamenitém stupni byl zde chov dobytka, zejména koní, dále včelařství. Carská vláda pod-

porovala hojně zemědělskou kulturu, v Penze byly známé nejen trhy, ale i výstavy, které měly výbornou pověst.

Z Penzy, kde, jak známo čtenářům, dělo se odzbrojování našich ešelonů, jelo tedy československé vojsko na východ. Některé ešelon, jako 5. pluku a jiné, dostaly se poměrně rychle až do Vladivostoku. Ale ostatní ešelon, byly vinou dopravních překážek a z nedorozumění mezi ústředím sovětské vlády v Moskvě a jednotlivými sověty po celé trati a pak i událostmi, jež se rozvíjely na občanské frontě vnitroruské, stále zdržovány a roztroušeně nalézaly se na ohromné vzdálenosti od Penzy až k Vladivostoku. Budeme

Ufa.

však sledovati naše vojsko pouze na trati do Čeljabinska.

Z Penzy pohybovaly se československé ešelon přes Kuzněck k Volze. Projeli jsme Syzraň, ležící již na Volze, jejíž kalné vody nesly ledové kry a utrhané kusy země. Syzraňský přístav na jaře je těsně v městě, ale v létě, kdy Volha opadá, nalézá se 4 km od města na ostrově Rakový. Syzraň je snad nejdůležitější obchodní stanicí pro obchod obilní. V okolí jsou ložiska asfaltu. U Batrak jedeme přes známý volžský most, dlouhý 1½ versty, čili 1489 metrů. Stavba mostu trvala prý čtyři roky a stála na tehdejší dobu znamenitou sumu, 7 milionů rublů. Za mostem, přes nějž jsme jeli volně — 8 minut — byly hromady nábojů všeho druhu, které hlídal bolševický post.

Od Batrak jeli jsme stále podél Volhy pahorkatou a již zalesněnou krajinou k Samarě v samarské gubernii. Samara je nejdůležitějším městem na této trati a leží na levém břehu Volhy. Vnitřní město je pěkné, výstavné, většina domů je kamenných. Předměstí však sestává z ulic dřevěných domků, neupravených, jako všechna ruská města. Kromě celé řady pravoslavných chrámů a mečet, má divadlo, museum a mnoho škol. Ze Strukovského sadu je pěkná vyhlídka na Volhu, na Alexejevském náměstí tyčí se pomník cara Alexandra II. Samara leží na staré vodní i železniční cestě do Závolsk, na Ural a na Sibiř. Je centrem obilního obchodu sko-

tem, vlnou, máslem atd. Ohromné špýchary a mlýny jsou příznačnou vlastností města. Samara byla původně založena jako Ostrog, tvrz proti Nogajcům a Kalmykům, v r. 1580. Je hlavním městem samarské gubernie, která má rozlohu 151.094 km², tedy o 11.000 km² větší než Československá republika, a má pouze asi 3 miliony obyvatel. Ze Samary trať již zvolna stoupala k Buguruslanu, nalézajícímu se ještě v samarské gubernii. Buguruslan leží na strmém břehu řeky Kinelji. Také Buguruslan byl jevištěm pugačevštiny a je sídlem mohamedánských domorodců, mezi nimiž jsou i Čuvaši. Má na 20.000 obyvatelů.

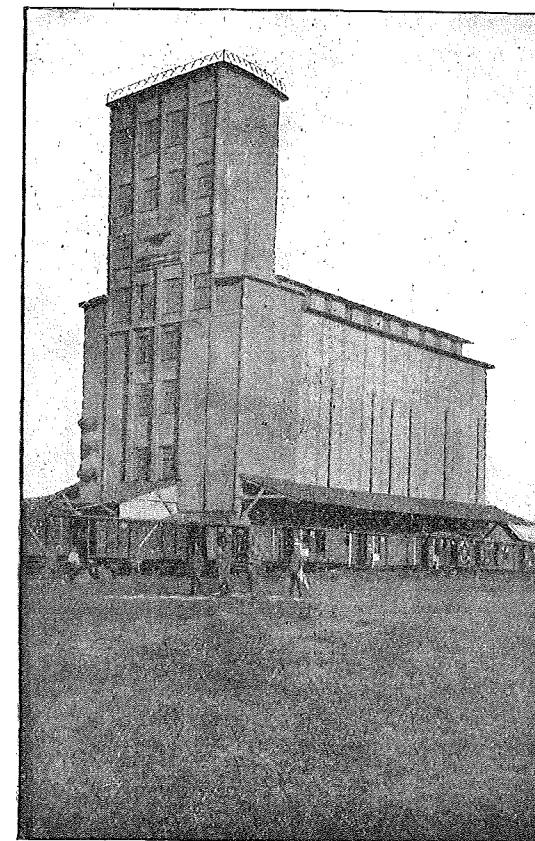
V Belebeji ocitáme se již v uralské ufimské gubernii. Je to obec čistě tatarského původu a na stanici i za pozdější jízdy již naskytlá se nám možnost pozorovati pestrou

národnostní směs těchto krajů. Žijí zde Baškiři, Mačeráci, Tepetaři, Tataři, Čeremiové, Čuvaši, Voťáci, Mordvini atd. Kraj se pomalu zvedá, step mění se v hornatý, dosti neutěšený a smutný kraj, tím spíše, že jsme jím projížděli v době, kdy ještě sníh se držel na zemi.

Hlavní město ufimské gubernie je horské a hornické hnízdo Ufa. Leží na skalnatých srázech na jakémsi ostrově, utvořeném řekou Bělou a Ufou, vytékající z ufimského jezera v Urale. Je to průmyslové a dělnické město, ponuré, s nízkými, většinou dřevěnými domy a nepřívětivé. V místě jsou strojírny, slevárny železa a mědi a panuje v něm čilý obchod obilím a dřívím po řece Bělé. Kromě několika pravoslavných chrámů má 2 tatarské, mohamedánské mečety, neboť je sídlem mohamedánské duchovní správy.

Ufimskou gubernii, kterou nyní nás vede cesta přes Miňary, Berdauš, Zlatoust a Mias do Čeljabinska, dělí řeka Bělaja na dvě polovice. Zatím, co západní polovina je stepnatá, my projíždíme hornatým jejím uralským východem. Trať prodírá se četnými romantickými úbočími, zalesněnými hlubokými sosnovými stromy. Není to sice Ural, jež poznáme za nějaký čas za bojů o Jekatěrinburg a Perm, ale je to přece horský, divoký kraj, jehož nádra skrývají dosud nezměrná bohatství. Nebudu však líčiti i popisovati Ural ve svém celku. Bude o něm řeč až při bojích našich na Uralé.

Starými obyvateli území tohoto byli Baškirové, závislí do I. poloviny stol. 13. na volžských Bulgarech. Sveřepí Mongolové však je ujařmili a jich jámo vystřídali po dobytí Kazaně Rusové. Baškirové snažili se několikrát dostat se z moci ruské (v r. 1676 bylo zvláště mocné jich povstání), ale marně. Ruská revoluce přinesla i jim jistou, alespoň národnostní svobodu. Obyvatelstvo gubernie žije se hlavně skotovodstvím, zemědělstvím, ovocnářstvím atd., hlavně ovšem domorodci. Městské obyvatelstvo věnuje se hodně továrnímu průmyslu a hornictví, které vzniklo zde již v I. pol. 18. století, ale poškozeno bylo hodně železářským průmyslem na jihu v doneckém basinu, později vzniklém. Horské podnebí je zde zdravé a Rusové rádi se sem

Obilní elevátor v Belebeji.

uchylovali při nemocech plicních a prováděli léčbu kumyse, vyráběným z kobyliho mléka. Bohatství kraje je značné, neboť k zemědělským přednostem druží se tu ohromné bohatství minerální v horách a lesích.

Vlak nese se hornatou krajinou pomalu, tažen jsa americkou mohutnou lokomotivou, jež Rusové nazývali »urálky«. Sosnové lesy, závěje sněhu, rokle — vše nám připomínalo trochu Karpaty. Po dřívě dosti nudné cestě rovinami Ruska je to příjemná změna. Vzpomínáme na rozmanitost přírody naší vlasti a přirovnáváme maně dřívější jednotvárnost Ruska. Ale zapomínali jsme, jak malý to byl jen úsek, kterým jsme dosud projeli u porovnání s rozlehlostí ruské říše. Projíždíme Miňary a Berdauš. Na stanicích kupujeme si památky z uralského kamene — syenitu. Míjíme uralské závody, slevárny a tavníky i doly. Stanice Mias leží úplně v horách. Jsme rádi, že nějaký čas stojíme na stanici a používáme času k vycházkám do hor. U nedařlého jezírka rýžují dosud zlato. Železná

ruda, uhlí, mramor — vše tu bylo v ohromném množství.

Ale konečně vyjeli jsme i odtud a vlak unášel nás k Zlatoustu, hranici to Evropy a Asie. Zlatoust leží v hornatém, malebném koutu na řece Aji na staré cestě urálské do

Asie, což vyznačuje i sloup s nápisem. Je to průmyslové město se železnými hutěmi a zbrojovkou. Projíždíme pak ještě několik urálských míst, až za Poletajevem horský ráz mizí a vjíždíme opět do rovinaté krajiny k Čeljabinsku.

X

K DĚJINÁM NAŠÍ FRANCOUZSKÉ LEGIE LEV SYCHRAVA

Ze tří částí naší zahraniční armády, část francouzská byla početně nejslabší a také nejpozději, teprve těsně před vyhlášením naší provisorní pařížské vlády, v říjnu 1918, vstoupila jako celek do boje. Hledíme-li však na vývoj našeho vojska politicky, vidíme, že rozhodnutí o samostatnosti a jednotnosti našeho vojska padlo v Paříži. V Paříži bylo politické ústředí spojenců, mozek i srdce dohody a sbíhaly se tu též nitky, řídící naše revoluční hnutí. Třebaže v Rusku bylo největší množství našich vojsk, která pak svým slavným vojenským vystoupením zjedнала základ pro naše mezinárodní uznání, přece zrodila se naše armáda politicky, jako samostatné vojsko národa a státu, ve Francii, které vůbec náleží největší zásluha o naši státní nezávislost. Stačí vzpomenouti, že svrchovanost Národní rady, v čele s prezidentem Masarykem, nad naším vojskem po prvé uznána v Paříži památným dekretem presidenta Poincaré ze dne 19. prosince 1917, a tím učiněn první krok k uznání našeho státu. Z této politické okolnosti lze usoudit, jak mnoho záleželo na úspěchu naší vojenské akce ve Francii. Naše legie měla býti jakousi legitimací příštího našeho státu před demokratickým západem, měla dokázat politickou naši zralost a vojenskou zdatnost. Úkol ten byl vůči Rusku a Itálii o to nesnadnější, o č obtížnější bylo francouzské bojiště proti ruskému a italskému, o č vyškolenější bylo tu vojsko. Na jednotlivém vojáku ve Francii visela poměrně větší odpovědnost, než na jednotlivci v Rusku a Itálii, což dáno bylo jak způ-

sobem válčení, tak zejména i politickou důležitostí francouzského frontu, kde Němci soustřeďovali své nejprudší útoky a kde na konec také válka vojensky byla rozhodnuta. Obtížnost úkolu naší francouzské legie byla mimo to zvýšena také její různorodostí, jež byla její zvláštností oproti legiím ruským a italským. Kdežto v Rusku a Itálii celé naše legie rekrutovaly se buď výhradně neb ohromnou většinou z jednoho pramene, ze zajateckých táborů, ve Francii bylo pramenů těch osm. Sešli se tu dobrovolníci: 1. z rumunského zajetí, 2. z Ruska, 3. z Ameriky, 4. ze zajatců ve Francii, příšlých ze Srbska, 5. ze zajatců v Itálii, 6. ze srbské armády, 7. vojáci, povolání mobilisací Nár. Rady na jaře 1918, 8. dobrovolníci staré setniny »Nazdar« z cizinecké legie. Touto různorodostí byl organizační úkol vojenských vůdců značně ztížen, za to však tím záslušnější byl jejich úspěch a tím čestnější výsledek pro náš národ, když legie přes to znamenitě vojensky se osvědčila jako jednolitý celek. Dějiny francouzské legie počínají, právě jako u legie ruské, dnem vypovězení války. Jako v Rusku, i ve Francii hned po vypuknutí nepřátelství počal se organisovati dobrovolnický sbor pro francouzskou armádu. Pro zbraně schopné Čechy byla jistě snadná volba mezi zajetím v táboře internovaných Rakušanů a Němců a mezi francouzskou armádou. Krátce po vypuknutí stálo již 45% všech mužských členů pařížské české kolonie ve zbrani a francouzská vláda dovolila jim utvořit zvláštní setninu v prvním pluku cizinecké legie. Setnina tato, zvaná

»Nazdar«, měla pak největší podíl na slávě jmenovaného pluku, jež svými vojenskými činy vybojoval si první místo ve francouzské armádě. Po prvé a nejslavněji zasáhla tato setnina do boje jako celek při velké ofenzivě francouzské v Artois dne 9. května 1915. První pluk cizinecké legie byl tehdy v první linii a naši hoši vrhli se — kdesi u vesničky Targette — s takovým zápalem v útok, že záhy octli se vpředu mimo vlastní řady, vzavše několik linií německých zákopů. Později mnohokrát ještě octli se první dobrovolníci v cizineckém pluku v boji v Champagni, v Picardii, také Verdunu. Vždy obstáli velmi čestně a mnozí z nich zůstali na

urážkou, a často jen velkou mravní silou, hlubokou vírou ve svůj ideál odolávali mravní pokleslosti, jež v těžkých útrapách tělesných i duševních se o ně pokoušela. Nejlepší posilou a útěchou v útrapách byla našim hochům krásná družnost a pravé bratrství, jež překlenulo mezi nimi všechny rozdíly. V zákopech a ve vojenském táboře ideálně snášel se člen Sokola s členem sociálně-demokratického spolku, student a inženýr s dělníkem a živnostníkem, umělec s mužem drsné práce. Mnohým ovšem dostalo se těžkého údělu, že nebyli pohromadě se svými, byvše posláni buď do Afriky, nebo později s východní armádou na Balkán. Ti z nich, kteří po dlou-

Blaničtí rytíři. Kresba Fr. Kupky.

bojišti. Hrdinství těchto prvních našich dobrovolníků bylo tím větší, že v prostředí, v kterém žili, nenalezli vždy pochopení pro svůj idealismus. Bylyť v cizinecké legii vedle živlů, hlavně slovanských, které šly s přesvědčením a nadšením pro Francii — také živly pochybné, které přišly z nejrůznějších konců světa a vůči nimž nebylo nespravedlivým ostré slovo, kterým někdy francouzští důstojníci i vojáci vytýkali jim čistě řemeslné stanovisko k válce: říkali jim, že se angažovali »pour la gamelle«, t. j. pro hrnec, pro žvanec...

Našim hochům, jimž nadávka tato padla někdy na hlavu, bylo to ovšem nejhroznější

hém úsilí docílili přeložení ke svým na francouzský front, vážili si té družnosti pak nejvíce a nejlépe dovedli ocenit, co to je vlastní národní vojsko. Bez politické a diplomatické práce prof. Masaryka a Národní Rady, jim založené, bez mohutného hnutí revolučního jednak v Čechách, jednak v ostatních spojeneckých a neutrálních státech, byla by ovšem obět prvních dobrovolníků ve Francii jen krásnou epizodou česko-francouzského přátelství a politicky byla by zdaleka nestačila k dosažení větších úspěchů a nakonec státní naší samostatnosti. Mez vojenské činnosti původní naší malé legie postavena záhy i tím, že hned v prvních měsících války byl vydán

na návrh senátora Berengera zákon, že další přihlášky cizinců do cizinecké legie zásadně jsou vyloučeny, protože byly obavy, že nepřátelé byli by důvěřivostí Francouzů využili nasazením vyzvědačů do francouzského vojska. Překážka tato byla odstraněna později teprve založením samostatného československého vojska, jehož dosaženo bylo Národní Radou společným revolučním úsilím celého národa a všech jeho kolonií v cizině. Byl to ovšem úkol velmi nesnadný, jehož mohlo být dosaženo jen po dlouhém, vytrvalém politic-

stanoviska k celému národu a jeho požadavkům. Při utvoření samostatného československého národního vojska šlo již o něco jiného. Uznáním samostatné vojenské národní jednotky mělo být již předem, byť ne hned výslovně, uznáno právo národa na samostatnost. K tomu ovšem bylo třeba, aby tu byl orgán, jenž by se mohl vykámati, že opravdu představuje a tlumočí před spojenci vůli celého československého národa, zejména i jeho jádra ve vlasti. Bylo třeba, aby orgán ten mohl se opřít i též o důvěru českosloven-

Radnice a malé náměstí v Arrasu.

kém úsilí Národní Rady. Utvoření prvních dobrovolnických oddílů ve Francii a Rusku, podobně v Anglii a Srbsku, nebylo politicky nesnadno, protože všude šlo jen o součástku, té které spojenecké armády, která byla dovolena, aby nebyl odmítnut projev sympatie národa potlačeného Rakouskem. Povolení to však neznamenal ještě žádného určitého politického programu, neobsahovalo žádného politického slibu ani závazku. Ta která vláda projevovala tím jen důvěru těm českým vystěhovalcům, kteří žili před válkou na jejím území, a nezajímala zatím žádného určitého

ských vystěhovalců, a aby měl též u spojeneckých vlád takovou důvěru, že by mu mohli svěřiti právo, organisovati jinonárodní vojsko na vlastním území. Je jasno, že takový požadavek mohl být vážně Národní Radou postaven teprve po dlouhé práci, teprve tehdy, když lítá persekuce doma a hromadné přebíhání našich pluků v Srbsku a zejména v Rusku upevnilo u spojenců víru v naši spolehlivost. Je velikou zásluhou zemřelého generála ministra M. R. Štefánika, že v této věci stal se hlavním pomocníkem Masarykovým a vykonavatelem našeho revolučního

vojenského programu. Dr. Milan Rostislav Štefánik rozvinul již r. 1916 francouzské vládě tento plán: V Rusku máme statisíce našich vojáků, kteří dali se zajmouti od Rusů z nenávisti k Rakousku; někteří z nich bojují již v Rusku v československé Družině, avšak mnoho desetitisíců čeká jich marně na povolání do zbraně k boji proti Vídni, Berlínu a Budapešti. Ruská vláda nemá mnoho důvěry v československý demokratický národ a zejména nepřeje utvoření samostatné bojovné jednotky československé, jež již svou existencí znamenala by slib nesmiřitelného boje až do konce. Byly již tehdy vážné příznaky, že ruská reakční vláda hledá spíše příležitost,

ských dobrovolců, bude z nich na západě utvořena samostatná československá jednotka vojenská. Zatím však zachmuřoval se v Rusku obzor, blížila se revoluce. Vláda postavila se velmi chladně k plánu Štefánikovu, jemuž nepřátelé kladli překážky ničemnými pomluvami a osočováním. Vida nepříznivou situaci, odejel Štefánik do Rumunska, kde navštívil československé zajatce, získal jich několik set pro dobrovol. armádu ve Francii a vymohl jejich dopravu přes Rusko a přes moře na západní bojiště. Tato rumunská skupina v počtu asi 400 mužů přijela též 21. července r. 1917 do Francie do přístavu La Rochelle blíže Bordeaux a stala se prvním o-

V zákopech kompanie »Nazdar«.

jak by se z války dostala k nějakému kompromisnímu míru na účet západních spojenců a na účet středoevropských Slovanů. Přes to zavázalo se tehdejší vrchní velení poslati na západ jistou část ruského vojska na pomoc Francii. Možno navrhnouti Rusku: Pošlete nám československé zajatce, kteří chtěli by bojovat proti Německu, po případě pracovat ve válečném průmyslu. My si je ozbrojíme a obstaráme! Francouzská vláda v čele s Aristidem Briandem a vrchní velitel Joffre přijali tento plán a pověřili Štefánika, tehdy ještě leteckého poručíka, aby šel jménem Francie plán ten ruské vládě předložit. Štefánik odjízďel v červenci roku 1916 do Petrohradu se zcela určitým slibem Francie, že, pošle-li ruská vláda 20—30.000 českosloven-

zbrojeným jádrem budoucí naší francouzské legie. Štefánik sám vrátil se v květnu po převratu do Paříže s malou nadějí na další transporty dobrovolců z Ruska, poněvadž revoluční zmatek nebyl dopravě právě příznivý. Také ministr Kerenský, jenž zatím ujal se v Rusku moci, nepřál s počátku československé akci vojenské, která v jeho neznalosti našeho národního postavení zdála se mu nerytířská. Teprve profesor Masaryk, jenž 5. května odejel z Londýna do Ruska, získal Kerenského, navázal znovu na původní Štefánikův plán a v dohodě s francouzským ministrem municí Albertem Thomasem docílil, že do Francie vypraveny byly ještě dva oddíly našich dobrovolců. První v počtu asi 12 tisíc mužů v čele s kapitánem Husákem, jenž

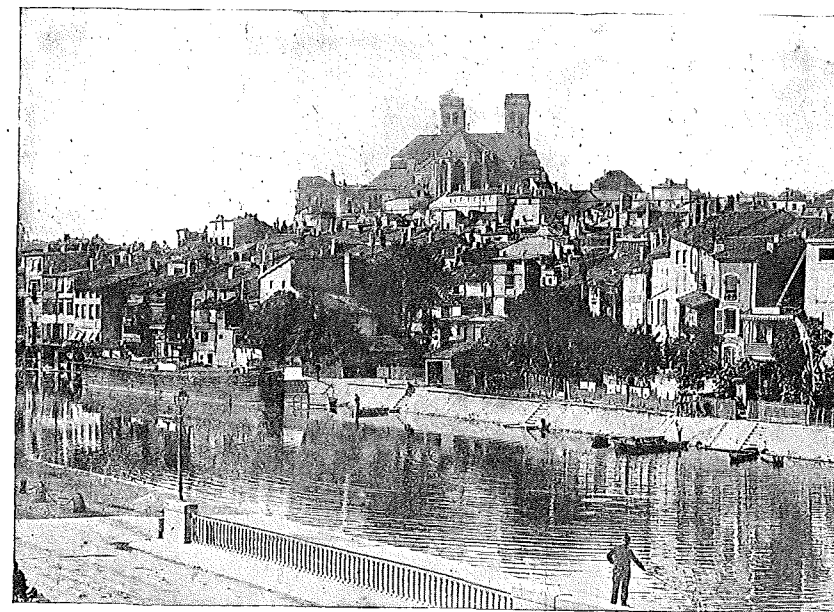
přijel do Havru v polovině listopadu, druhý, menší oddíl, v čele s plukovníkem Gibišem, přijel tamtéž v prvních dnech měsíce dubna 1918. Ač očekávané a slíbené množství 20 až 30 tisíc dobrovolců z Ruska nepřišlo, francouzská vláda přece jen dala se pohnouti — po příchodu krásného praporu Husákova — k povolení samostatného oddílu československého vojska ve Francii, v naději, že povede k cíli úsilovné jednání generálního sekretáře Národní Rady dra Beneše s vládou římskou o propuštění do Francie 10.000 již přihlášených a organisovaných československých zajatců v Itálii, kteří čekali na podobné rozhodnutí jako na spasení. Také doufalo se mnoho v úspěch náborové akce v Americe, kam Štefánik záhy po svém návratu z Ruska zajel za účelem, aby překonal odpor americké vlády proti akci dobrovolnické a přivedl nám do Francie naše zámořské bratry Čechy a Slováky — do naší armády. — První naděje — v posilu z Itálie — zklamala, ježto italská vláda odepřela v tu dobu velmi rozhodně propustiti československé zajatce dobrovolníky do Francie. Druhá naděje — v Ameriku — se splnila, ale uskutečňovala se pro veliké technické překážky daleko pomaleji, než se očekávalo: Přece však, když koncem listopadu přijel Štefánik z Ameriky a mohl ohlásiti, že první skupina dobrovolníků amerických v Marseille vstupuje již současně na půdu Francie, neváhala již francouzská vláda a navrhla 16. prosince 1917 prezidentu Poincarému ke schválení památný dekret o zřízení samostatné československé armády na francouzské půdě pod politickou svrchovaností Národní Rady. Bylo to památné, dějinné rozhodnutí, jímž vrženy byly kostky o osudu Rakousko-Uherska a o naší státní samostatnosti. Jen tím, že Francie zavčas krok ten učinila, že současně s povolením našeho národního vojska uznala Národní Radu s předsedou Masarykem za vládního činitele a prohlásila v dohodě s ostatními spojenci veliké vojsko, rostoucí v Rusku pod rukou presidenta Masaryka, za součást jednotné československé armády, jen tím dodána našim hochům v Rusku veliká mravní síla k zázračnému ústupu Sibíři. Také již v tomto rozhodnutí francouzské vlády v jádře obsaženo bylo

pozdější mezinárodní uznání naší provisorní vlády a našeho státu, jež přivodilo konec habsburské říše a nezapomenutelný 28. říjen. Bude úkolem dějepisce, aby vyličil nesmírnou radost, jež dnem 19. prosince, kdy dekret pres. Poincaré byl publikován, zmocnila se všeho našeho revolučního hnutí, a zejména malé naší posádky v Cognacu, která s Husákem v čele chystala se k boji.

Národ ve vlasti dostal zprávu o utvoření národ. vojska čsl. s vlastními českými prapory zrovna k vánocům pod vánoční stromek jako útěchu ke smutným a zneklidňujícím zprávám z Ruska, kde naši hoši s tatínkem Masarykem ocitali se v nebezpečí. A při tom v Praze ovšem nevěděli, že ve chvíli vydání dekretu ve Francii v Cognacu, nebylo více než 2000 československých vojáků, kteří jen pomalu vzrůstali. Zatím ovšem Národní Rada v Paříži vypsala všeobecnou mobilisaci všech Čechoslováků ve Francii, kteří zůstali do té v občanském životě a chtěli se hlásit k československému občanství. Bylo jich ovšem již málo, a pro vojsko početnou posilou nebyli. Velkou cenu pro mladou armádu mělo několik desítek starých otužilých dobrovolníků z původní setniny »Nazdar« v cizineckém pluku, kteří konečně dočkali se skvělé odměny za své hrdinství a své utrpení, že po čtyřech letech vysilujících bojů mohli vstoupiti do vlastní národní armády, jež byla viditelným znamením blížícího se a — jak všichni byli přesvědčeni — již nezvratného našeho vítězství. Cenného přírůstku dostalo se naší posádce v Cognacu též z Itálie, v létě roku 1918, kdy italská vláda, když byla konečně na zakročení Štefánikovo svolila k utvoření zvláštní legie na italském bojišti, dala se pohnouti k dovolení, aby jeden prapor této legie, na doklad jednotnosti našeho vojska, odešel posílit naše hochy do Francie. Také ze srbské armády přišla cenná posila. Byla to především skupina důstojníků, kteří v Rusku vstoupili do srbské dobrovolnické divise vyslané na frontu rumunskou a když pak s divisi vraceli se přes Evropu do Srbska, byli ve Francii na žádost Národní Rady propuštěni do vlastní národní armády. Později poslala nám srbská vláda z Balkánu oddíl českých a slovenských vojáků a důstojní-

ků, kteří bojovali v Macedonii a dlouho netrpělivě domáhali se dovolení přestupu do vojska svého, v němž jistě stejně, ne-li úspěšněji, mohli bojovati za slovanskou a tím i srbskou věc. Z nich mimo jiné byl znamenitý důstojník major Jelínek, jenž padl pak slavně v bojích na Slovensku. Zvláštní kapitoly by zasluhovali dobrovolníci, kteří vstoupili do francouzské legie ze zajateckých táborů ve Francii. Byli to vojáci, kteří vzdali se Srbsku při památné porážce rakouské armády. Prodělali strašlivou Kalvarii albánského ústupu, nepopsatelné hrůzy moru na italském ostrově Asinaře. Ti, kteří zbyli a dostali se pak z

vznešenou věc svobody a práva. Vyskytly se mnohé obtíže, ty však nesměly býti překážkou při povznášejícím vědomí, že naše francouzské vojsko bude jedinečným příkladem v dějinách, jak příslušníci národa porobeného, po nejhroznějších zkušenostech válečných, z nejdálčenějších končin světa scházeli se na cizí, však přátelské půdě, aby dokázali světu, že jsou jedním tělem, jednou duší, když jde o to, bojovat za zděděný ideál. O zdar organisace vojska patřila ovšem také veliká zásluha právě francouzským vůdcům, kteří v dohodě s Národní Radou postaveni byli našim hochům v čelo. Bvl to na prvním

Verdun.

Itálie do zajateckých táborů ve Francii, utvořili pak jádro 22. pluku francouzské legie. — Živlem politicky poměrně nejdůležitějším, a také na konec početně nejsilnějším, byli dobrovolníci z Ameriky. Zvláštní význam mělo, že bylo mezi nimi silné procento Slováků, kteří opustili své dobré bydlo v Americe a vstupem do vojska podali vzácný a politicky nesmírně cenný doklad o svém národním uvědomění. Z těchto dat je viděti, jak různé živly z nejrůznějších končin světa, s nejrůznějšími životními zkušenostmi sjížděly se v Cognacu a později i v blízkém Jarnacu pod prapory vzkříšené československé vlasti. Při vši různosti pojil je ovšem mocný svazek, hluboký cit národní, krásné nadšení pro boj za

místě oddaný přítel generála Štefánika, generál Janin, neobyčejně vzdělaný muž, znalý slovanských jazyků a kultury, jenž práci pro naše vojsko — jako jeho velitel — oddal se s láskou a horlivostí. Generál Janin tak srostl s českou věcí, že často proti francouzskému ministerstvu války hájil v jednotlivostech stanovisko Národní Rady, když šlo o to, aby národní, československý ráz vojska co nejvíce přišel k platnosti a aby zásadně uznaná jeho samospráva byla respektována do nejzazší možnosti, pokud nutné jednotné velení a správa všech armád ve Francii to dovolávala.

Stejně přilnul k české věci plukovník, nyní generál Philippe, jeden z nejlepších důstojní-

ků cizinecké legie. Velikou úlohu měl konečně hrdinný voják a výtečný organisátor kapitán Čech Šnejdárek, jenž jako naturalisovaný Francouz od počátku války bojoval s francouzskou armádou, k níž patřil již 20 let, a jenž po vytvoření samostatného československého vojska vymohl si, aby byl přidělen ke svým, ke své národní armádě. Práce těchto vojenských vůdců vedla za oddané součinnosti našich důstojníků a vojáků k takovému výsledku, že když dne 30. června 1918 celá již brigáda československá defilovala při slavnostním odevzdání praporu darovaného městem Paříží před presidentem francouzské republiky a shromážděnými politiky a diplomaty, mohl zástupce Národní Rady dr. Beneš a jeho přítomní spolupracovníci pozorovat s radostí a zadostiučiněním, jak všem v pravém slova smyslu tajil se dech při nádherném pohledu na pohyblivou stěnu našeho krásného oduševnělého vojska. Tato slavnost byla jedním z nejkrásnějších okamžiků v životě francouzské legie a také okamžikem po vydání dekretu z prosince 1917 politicky nejvýznamnějším. President Poincaré slavnostně prohlásil při této příležitosti, že Francie uznává právo našeho národa na samo-

statný státní život v rámci historických českých zemí se Slovenskem. Bude na jiných, aby vylíčili válečný život naší francouzské legie, bojující jako spojenecké národní vojsko, zejména slavné boje u Terronu a Vouzier, k nimž došlo právě ve chvíli, kdy Národní Rada za souhlasu spojenců prohlásila se zatím vládnou. Velitel divise plukovník Philippe oznamoval do Paříže pohnutými slovy první vládě samostatného československého státu, že zprávu o jejím vytvoření dověděli se vojáci uprostřed krutého boje v němž ukázali se hrdiny. Byli mezi nimi i vojáci první české setniny »Nazdar« z roku 1914, kteří po léta jen v naději na svobodné národní vojsko československé čerpali posilu v těžkých útrapách tělesných i mravních. City, jež vzbudila v nich uprostřed tohoto památného boje zpráva o jistotě národní svobody, budou jim záviděti příští generace, jako veliké nezcizitelné bohatství. Jen sami mohli by ho pozbyti a promarniti, kdyby zapomněli, že krása a síla jejich hrdinství, celá jeho obsahová cena a zásluha záležela v beznáročném, radostném obětování sebe sama pro veliký cíl národní svobody a lidského sbratření ve jménu lásky a práva.

X

VZPOMÍNKY ČESKÉHO DOBROVOLNÍKA Z FRANCOUZSKÉHO BOJIŠTĚ SVĚTOVÉ VÁLKY TRACHTA

Světová válka mě překvapila v Paříži, kdež jsem byl zaměstnán co zahradnický příručí v Botanické zahradě. Do Rakouska rozhodně jsem se vrátit nechtěl a když pak Německo vypovědělo válku Francii, zúčastnil jsem se schůze české kolonie v Paříži, která se konala v Palais Royal a kdy bylo rozhodnuto jednomyslně, že všichni zbraně schopní Čechoslováci vstoupíme dobrovolně do francouzské armády.

Než jsme mohli jít k odvodu, který pro dobrovolníky všech národů spojeneckých neb přátelských byl určen na první den po

ukončení francouzské mobilisace, a to na 22. srpna 1914, museli jsme se dostavit jako příslušníci nepřátelského státu na policejní prefekturu a žádati o povolení pobytu. Naším rozhodnutím vstoupiti do vojska a pak zakročením několika vynikajících francouzských osobností, bylo naší žádosti vyhověno.

A tak byl již položen první kámen k naší neodvislosti, neboť Francie nás, ač rakouské příslušníky, uznala jak Čechoslováky, tak i Poláky za národní jednotku. Naším vstupem do vojska způsobili jsme také, že živnosti a majetek našich krajanů zde usedlých nebyl

sekvestrován a později politická akce pro naši neodvislost byla umožněna.

V zahradě Palais Royal denně se hoši scházeli a pod vedením několika starších seznamovali se s francouzským způsobem výcviku.

Nadešel den 22. srpna. Se sokolským praporem v čele vyrážíme časné ráno seřazeni z Palais Royal a odcházíme do Invalidovny, kde se odvodily konaly. Po cestě šli jsme přes Place Concorde okolo pomníku Strasbourg, abychom před ním zapěli naši národní hymnu a »Hej Slované!«. V Invalidovně jsme vyplnili listiny našeho dobrovolného vstupu do

měli za to, že válka nebude dlouhá a že opět se brzo do Paříže vrátíme. Cesta přes všechno nepohodlí byla veselá a druhého dne navečer dojeli jsme do městečka Bayonne. Zde část byla ubytována pod stany blíže města, druhá část v barákách střelnice v malém borovém lesíku nedaleko Biaritz. Prvé dni jsme neměli na práci nic, než chodit v řadě do polní kuchyně poněkud vzdálené na stravu a poněvadž bylo též hezké počasí, chodili jsme se koupat do blízkého moře. V civilním obleku chodili jsme ještě dosti dlouho, neboť vojenský stejnokroj došel velmi pozdě. Byla to zajímavá podívaná na všechny ty zde

Skupina francouzských legionářů před polní kuchyní. * autor článku.

francouzské armády na dobu války a po lékařské prohlídce bylo nás 300 uznáno schopných vojenské služby. Když po docela krátké prohlídce také já byl odveden, bylo mi do smíchu při vzpomínce, že rok před tím jsem byl po třetí u odvodu na rakouském konsulatě a uznán za zbraně neschopného. Den po odvodu 23. srpna 1914 opouštíme náš útulný Palais Royal, doprovázeni přáteli a známými ubíráme se na nádraží, kde nás již čekal vlak. Zde zaujímáme místo již po vojensku po 40 až 50 mužích v dobytčích vagoncích, nikdo si z toho však nic nedělal, všichni jsme

shromážděné muže všeho stáří (od 17—50 let) a různých národností, chodit v tak rozmanitých oblecích. Někteří byli oblečeni vybraně, jiní roztrhaní, kolena nebo lokty často čouhaly jim ven, prádlo ve stavu ubohém. Ale nejzajímavější rozmanitost snad byla v kloboucích. Byly to klobouky nejrůznějších forem, plátěné i slaměné, bez střechy anebo jen střecha a kdo měl tvrdý klobouk, ten se mu výborně hodil též k donášení vody a mohl sloužit i co umývadlo. Co se týče obuvi, to bylo totéž. Mnoho mužů chodilo dokonce boso anebo jen v opáncích. 28. srpna jsme

byli všichni Čechoslováci shromážděni a ubytováni v Bayonne. Ten den jsme dostali též pušky starého modelu a pravidelná cvičení započala.

Jednu neděli jsme byli hromadně v Biaritz za vedení bratra Štafla, kde na náměstí zapěli jsme naše národní písně. Obyvatelstvo brzo zvědělo, kdo jsme, tleskalo nám voláním »vivent les Tchèques« a sám starosta přišel, aby nás přivítal. Brzy nato se dostavili důstojníci a tvořili se setniny. Nás Čechoslováků bylo na 300 a tvořili jsem první setninu praporu C, který později přivtělen byl ke 2. pochodovému pluku cizinecké legie. Druhá setnina praporu byla utvořena z Poláků, ale nebylo jich dosti a tak byla doplněna Belgičany. Třetí setnina se skládala ze Švýcarů a Luxemburčanů, čtvrtá pak ze Španělů, Italů a jiných. Velitelem naší setniny byl kapitán Salé, který měl k ruce poručíka Chapoulota a vbrzku naše setnina byla pojmenována setninou »Nazdar« a naši důstojníci, jakož i velitel praporu praporek Noiret, si nás záhy velice oblíbili. Krátce nato jsme byli konečně oblečeni do francouzského stejnokroje: červené kalhoty s krátkou modrou vestou a velký modrý plášť. Cvičení pokračovalo nyní rychle kupředu a začátkem října prováděli jsme již různé manévry v polích.

Dne 12. října byla naše setnina shromážděna na obvyklém cvičišti a byl nám odevzdán poslanec a zároveň starostou města Garátem praporek, vyšitý pro nás bayonskými dámmami. Přítomni byli též zástupci naší kolonie z Paříže. Poslanec Garát promluvil krátkou řeč a odevzdal praporek kapitánovi. Nato všichni jsme složili slavnostní přísahu, že budeme bojovat až do poslední krůpěje krve. Den jsme ukončili slavnostní večerí a každému tato slavnost zůstala vryta hluboko v srdci.

23. října v plné výzbroji opouštíme Bayonne a odjíždíme vlakem na frontu. Po cestě objíždíme z části Paříž, nespátřujeme však než basiliku sv. Srdce na Montmartre a Eiffelovu věž. Z vlaku vystupujeme v Champagni a po krátkém pochodu byli jsme ubytováni ve vesničce Mailly. Po cestě pozorovali jsme po prvé výbuchy několika dělových střel, které nám asi Němci, usazení na protěj-

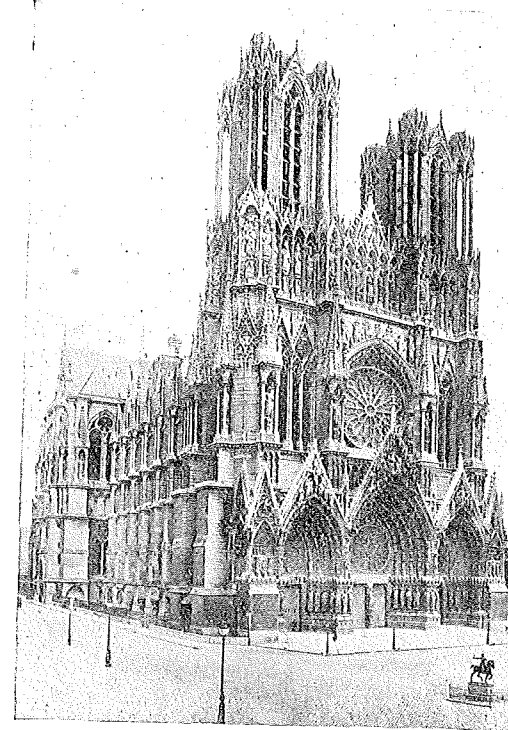
ších kopcích, poslali na přivítanou. Za několik dní potom odcházíme z této vesničky k zákopům, 3 čety zůstaly v záloze v úkrytech a první četa, ke které jsem patřil i já, pokračovala v cestě do první linie. Prvé vkročení do zákopů učinilo na nás zvláštní dojem. Byla světlá a chladná noc, zákopy jen málo hluboké a úkryt, do kterého se mělo umístit 15 mužů, nestačil než pro 8. Noc byla pro nás dlouhá, nikdo ani oka nezamhouřil a jakmile se rozbřesklo, všichni jsme vzhlíželi, kde je nepřítel. Neviděli jsme však nic, než asi na 800 m vzdálenou linii čerstvé země; za' tou tedy nepřítel byl ukryt. Prvý den pracujeme o přítrž, abychom se hlouběji zakopali a pak zvětšili nás úkryt. Chodíme do nedalekého polozbořeného domku pro prkna, dvře a vůbec pro vše, co se dalo k rozšíření střechy našeho úkrytu upotřebiti. Asi jsme házeli příliš zemí, neboť Němci nám poslali větší dělovou střelu, která padla přímo na náš zákop. Nezranila nikoho, ale rázem jsme byli všichni na zemi. To byl jaksi první náš křest. Později jsme snášeli klidně právě deště dělových výbuchů. Po tomto dni večer Němci začali malou přestřelku z pušek a náš důstojník, který odešel někam na večerí, s námi nebyl. Z našich hochů, jsoucích na stráži, jeden viděl hýbati se něco v drátech a začal střílet. Všichni jsme se též vrhli na zákop a pálili, aniž bychom věděli na co. Němci překvapení na protějším kopci rozsvítili reflektor. Ve světle neviděli jsme před námi nic, ale stříleli jsme dále na reflektor. Tu jeden řekl: »Kluci, vezměte si torny, což kdyby přijela jízda«. Ale nikdo se nechtěl hnout, až teprve když poplašený důstojník přišel a rozkázal zastavit palbu, vše se utišilo. Zůstali jsme v zákopech 4 dni a šli zpět ke kanálu, za jehož hrází byly zhotoveny úkryty k odpočinku. Do nich se lezlo po čtyřech, ale ke spaní byly dobré. Zatím však ostatní čety odešly do zákopů v úseku zvaném »Vois de Zouaves«, kde nepřátelské linie nebyly než asi na 200 metrů vzdálené. Přestřelky zde byly stálé. V drátech před zákopy bylo několik mrtvých, pro které nebylo možno dojíti. V těchto zákopech jsme měli také prvního raněného, učitele Zajíce.

Pak pokračovala delší doba naše jedno-

tvárná služba: 15 až 20 dní v zákopech střídavě se 7 dny odpočinku v kanálu. Než jsme si vykopali hlubší a pohodlnější úkryty, odpočívali jsme v zákopech v jakýchsi děrách. Jeden čas jsme byli pohromadě tři dlouhání Jarka Rot, Jonáš, s přezdívkou »ambassadeur« a já. Náš úkryt na šířku byl jako vyměřený, délka však nestačila. Čouhaly nám nohy ven, poněvadž skrčit jsme se nemohli a když přšelo, byly ovšem vystaveny dešti. Jonáš byl ten čas kuchařem a také to na něm bylo vidět; celý oděv měl pokryt špekem a na červených kdysi kalhotách nebylo vůbec možno barvu rozeznat. Výhodu jsme s ním měli značnou, neboť nám opatřoval laciné světlo. Večer přinašel v krabici od konzerv rozehrátý tuk, do kterého stačilo strčit knot a už jsme mohli svítit. Jonáš obyčejně celé večery pilně piloval. Sbírali jsme totiž hlavíčky z obusů*), jež, když se rozebraly, dávaly nám aluminiové kroužky. Tyto kroužky pak náležitě pilníkem zpracované změnilly se v prstýnky. To byla Jonášova nejmilejší zábava. Rot pak, který byl hodinář, musel mu prstýnky dodělávat, hlavně jim dodati pěkného tvaru. Stráž jsme mívali s Rotem jeden za druhým a často se stávalo, že Rot nemohl mně lehko vzbudit. Odstál tedy mojí stráž také a ráno se mi smál, jak jsem dobře hlídal. Byl to zajímavý obrázek, když jsme opouštěli zákopy na odpočinek. Tu dobu měli jsme ještě kuchyň s sebou v malém lesíku. Tu Jonáš táhl veškeré kuchyňské nářadí ověšené kolem torny s sebou, Marmity, pilku, vařečky, mlýnek, sekýrku a jiné věci, které se mu zdály nezbytné. Vypadal s tím jako pravý dráteník.

Život pokračoval dále a čím dále tím více nahražovala nám motyka a lopata pušku. Kopali jsme stále nové a nové zákopy. Prvé větší bombardování jsem prožil »Na Markýzce« — říkalo se tak domu několik set metrů za první linií — kde bylo ubytováno velitelství praporu. Bylo nás tam pět na stráži, když Němci počali najednou domek po celou hodinu silně ostřelovati. Náš sklep neměl než slabý strop a čekali jsme každou chvíli, že tam některá střela zabloudí. Krov, cihly, trámy řítily se dolů, ale strop vydržel. Jen ně-

*) nábojů.

Remešská kathedrála.

kolik úštěpků granátů prolétlo, neudělaly nám však nic. Když jsme pak vyšli ven, střecha byla spadlá a též většina stropu. Jen zdi trčely do výše.

Dne 11. listopadu 1914 byl jsem poslán ještě s několika hochy do Remeše na cvičení v zacházení s novým granátem, který se nasadil na pušku a výstřelem z této zanesen byl asi na 300 m, kde při dopadu vybuchl. Měli jsme příležitost se podívat na město, které již v tento čas velmi utrpělo častým bombardováním. Nejbolestnější obraz skýtala kathedrála, skvošt to gotické architektury, na kterou již několik dní Němci soustřeďovali dělostřelbu. Den našeho pobytu v Remeši střecha granáty zapálená hořela a každého brala úzkost při pohledu na zkázu tak vzácného díla. Později blízkostí bitevní čary trpěla kathedrála ještě hodně bombardováním a po válce bylo zapotřebí 8 let úsilovné práce a velkého nákladu, aby střední loď byla znovu-zřízena. Postranní lodě jsou dosud neopravené a bude trvat ještě řadu let, než vše bude znovu postaveno v plné kráse.

V měsíci prosinci měli jsme první bolestnou ztrátu nejmladšího hochy, Březovského, 17letého, který na hřídce byl zasažen kulkou

do prsou. V témž měsíci odešli jsme také na delší odpočinek do vesnice Verzenay, kde jsme se setkali s obyvatelstvem a dočetli v novinách, co nového ve světě. Těšili jsme se všichni na Štědrý večer, že si na nás v Paříži vzpomenu s nějakým nadělením. Také jsme se nezklamali, ale když Štědrý večer nadešel, přišel rozkaz, vzít pušky a náčiní na rameno a kupředu na kopání nových zákopů. Náš oddíl ku krytí pracujících ležel na ambuskádě 50 m od nepřátelských drátů a slyšeli jsme velmi dobře Němce si zpívat a oslavovat Štědrý večer, zatím co my mrzli na utuhlé zemi. Kopali jsme celou noc a teprve k ránu jsme se vraceli do ubikací, kde na nás čekala teplá káva, která ovšem každému byla vítána. Nový rok jsme ztrávili v zákopech a každý obdržel čtvrtku šampaňského vína na přílepšenou. V lednu a únoru náš vojenský život pokračoval stejně, zákopy jsme začínali míti dobře zařízené a odpočinek jsme trávili většinou u kanálu. Zde před obydlím našeho kapitána zahradníci setniny si vyhlédli pěkné místo, aby na něm pomocí mechu, kamení a písku zhotovili velký znak, krásného lva a naproti gallského kohouta. Kromě toho Sokolové setniny prováděli různá prostná cvičení a kapitán byl nemálo hrd na svoje hochy, ukazuje jiným důstojníkům praporu naší práci. V tento čas také naši hoši při ambuskádě zajali jednoho Němce, který mohl dát užitečné zprávy o protějším zařízení. Ještě jeden z hochů našich zde padnul a ve vesnici Prunay několik bratří zraněno.

V dubnu přišla zpráva, že opustíme úsek, a tu bylo hádání, kam půjdem. Kdosi přinesl odněkud zprávu, kterou rychle roznášel, že do Dardanel. Když však usazení ve vlaku užděli jsme k Paříži a odtud pak na sever, soudili jsme všichni, že do Belgie. Tato domněnka však nebyla též správná, neboť vystoupili jsme z vlaku v Aubigny, severně od Arrasu a po delším pochodu dorazili jsme do vesničky Berthonsord. V domcích nebylo místo žádné, zařizujeme se proto pod stany. Následující dny pak ubíhají v horečných přípravách k velkému útoku, který zde máme podniknout na nepřátelské linie. Naše marocká divise, která se skládá z Legie, 1. pluku

zuavů a 2. pluku alžírských střelců, bude útočiti první.

Zvláště vidíme umísťovati velký počet těžkých a lehkých děl, pak se dováží stále kupředu spousty munice a jiného materiálu. Jdeme na několik dní do zákopů k seznání kraje, pozorujeme jej dychtivě, ba i neopatrně, neboť Němci na nás poslali několik těžkých obusů a jeden ten výbuch několik hochů zranil. Kopali jsme též podzemní chodby k položení míny pod nepřátelské zákopy, věci však použito nebylo, poněvadž práce nebyla dostatečně pokročilá, když došlo k útoku. Poslední dny před ním ubytováni jsme byli ve vesnici Agu a každý si přilepšuje, pokud může, aby měl více síly a také s myšlenkou, že netřeba nic šetřit, když návrat je tak nejistý.

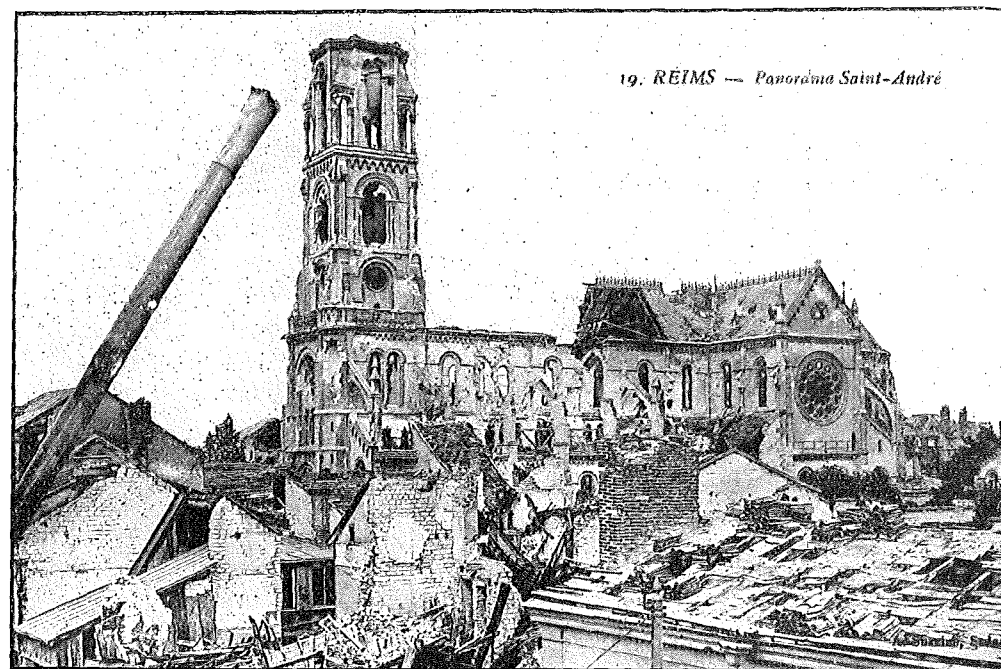
Boj u Arrasu.

Nadešla neděle 9. května 1925.

Ve 2. hod. ráno se seřazujeme v plné výzbroji a tiše odcházíme. Za zavřenými oknicemi spící obyvatelstvo netuší, že jdou okolo synové dálných vlastí v tuhý boj a snad na smrt; vzpomínáme svých doma, ale odhodlanost u všech vítězí. Vždyť jdeme do boje za osvobození naší vlasti, tak jako za Francii, která k nám byla tak pohostinná. Po cestě pozorujeme těžké baterie, které jsou dosud tiché, ale které za pár hodin budou posílati hromady železa proti nepříteli. Procházíme statkem Berthouval, sídlem to velitelství divise a nedlouho po tom zaujímáme naše místa v zákopech. Čekáme, tiše hovoříme. V 5 hodin ráno začínají první naše výstřely z děl, zprvu řídké, ale znenáhla se zesilují a v 6 hodin je hluk tak ohromný, že není možno rozlišiti jednotlivou střelu. Díváme se naproti, německé zákopy jsou jako ve varu, není vidět, než veliké chumáče válejíciho se kouře a spousty země, jak výbuchy se rozlétá na všechny strany. Blíží se naše hodina; nastupujeme jeden za druhým do přes noc vykopaných mělkých zákopů před dráty, abychom odtud mohli rychleji vyskočit. Jedna německá baterie si nás vžala na mušku a střely prudce dopadají kolem nás. Jsme vbrzku postříkání zemí a někteří hoši již ranění nařikají, zvláště jeden raněn

do nohy, nadává, že mu tím bylo zabráněno útočiti kupředu. Těch pár minut před rozhodným okamžikem, kde očekáváme povel, schouleni k zemi, nelze popsat. Člověk vidí svůj život celý za sebou, cítí rozechvění a je zapotřebí hodně silné vůle, zůstat klidným. Tu zavříská trubka, náš adjutant, velící četě, taší šavli vzhůru a volá »en avant«. A již letíme k nepřátelským posicím. Sem tam druh padá, ale ostatní běží dál. Podívám se maně v pravo a vidím, jak útočné vlny s blýskajícími se na slunci bajonety spějí kupředu. Přeskakují německé dráty a tu jsem uvízl.

doucí z Arrasu do Béthune. Než jsme dorazili k silnici, prudkým našim útokem dostali jsme se do naší ochranné dělostřelecké palby, jež měla ničit vše před námi a nyní působila nám mnoho ztrát. U silnice spatřuji za stohem slámy našeho raněného kapitána. Povzbuzuje a usmívá se na nás, vidí, jak jdeme statně a rychle kupředu. Napravo polní německá baterie, která před chvílí do nás pálila, je umlčena našimi hochy a někteří pokračují dále napravo k malé vesničce Targette. Přes silnici pak pospícháme dál na pravo, vidíme velkou vesnici Neuville-St.-Vast a brzy jsme

19. REIMS — Pohorlána Saint-André

Zháza Remeše.

Měli jsme totiž přes naše červené kalhoty příliš viditelně natažené plátěné modré kalhoty a z těch mi jedna nohavice zůstala v drátech skoro celá a i kus kalhot červených. Skáču do zákopu a spolu ještě s jedním druhem posíláme na věčnost nepříteli, který se před námi naskytl a spěcháme dál. Rozkaz je, nechati jiným úplné vyčištění zákopů. Slyším pojednou nalevo velký výbuch a již spousta země letí do vzduchu. Několik našich hochů a adjutant Andreani, velitel naší čety, tam byli pohřbeni. Nato překročujeme malé návrší, zvané v celku »les ouvrages blancs« a již pádíme dolů k silnici, ve-

na hřebenu vršku. Naproti nám lesnatá stráž, kde vidíme sbíhati se zálohy Němců. Tito zahajují ihned palbu na nás a my uléháme, abychom jim dali patřičnou odpověď. Mnoho nás je zde zasaženo. Hledíme kolem, za námi však nikdo nepřichází. Kde jsou ty velké zálohy, které měly rychle v útoku pokračovat? Nikdo na obzoru, nás je zde jen hlouček 40—50 mužů, důstojník žádný, jedině náš četař Štafl. Dělové střely začínají dopadat kolem nás a proto hledáme lepší úkryt. Opodál za mezí jsme byli lépe chráněni, aspoň proti kulkám. Napravo po cestě ve vesnici vidíme pobíhati vojáky. Myslíme,

že jsou to naši. Tu přichází však jeden hoch, který tam byl blíže a sděluje, že jsou to Němci. Vesnice tedy dosud dobytá nebyla. Opodál za námi je skupina stohů a za nimi poněkud chráněni, řada sténajících raněných, kteří si pomáhají jeden druhému jak mohou, neboť sanitní hlídky scházejí. Za chvíli však přišel jeden vojenský kněz, který, ne dbaje nebezpečí, všechny obvazoval, posiloval a těšil. Šťastní byli ti, kteří mohli sami odejít. Hůře bylo však pro těžce raněné, neboť musili čekat, až pro ně přijdou nosiči a poněvadž se musili donášet velmi daleko, šlo to pomalu. Někteří leželi po kolenou, jiní podpírali rozbitou nohu puškou nebo ve skupinách se podporovali, jen aby mohli dojít zpátky na obvaziště. Zde na návrší padl hrdinně náš první poručík Dostál.

Zakopali jsme se poněkud a konečně jsme shlédli za námi posily. Ale postupovaly kupředu velmi pomalu. K večeru byly ještě dosti daleko za námi a tam se zakopávaly. Jak nám bylo líto, že za námi nepřišly žádné velké zálohy, neboť námi proraženou cestou mohly jít rychle kupředu a nepřítel, úplně překvapen, byl by jistě býval donucen ke značnému ústupu a podle síly záloh snad i celý sever Francie vykliditi. Tato věc nám byla každému jasná. Bohužel francouzské velitelství na tak značný a rychlý náš úspěch dnes nepočítalo, zálohy byly příliš daleko, a když pak následující dny se dostavily, bylo již pozdě. Nepřítel měl čas se zorganizovati a zálohami činěný pak nápor nepřinesl než malé lokální úspěchy, které ostatně si vyžádaly mnoho obětí. K večeru konečně k nám přišel neznámý důstojník, aby převzal velení a na jeho rozkaz stáhli jsme se poněkud nazpět, kde jsme se připravovali na možný protiútok. Nepřítel — a to byl nejlepší důkaz překvapení — celou noc však nepodnikal proti nám ničeho. Pozorovali jsme velký požár v nedaleké vesnici Neuville-St.-Vast, způsobený bombardováním. Z rána byli jsme vyměněni a odcházíme zpět. Na silnici, vedoucí do Arrasu, se zastavujeme a vzdáváme zbraní padlým čest. Pak pokračujeme v cestě a brzo překračujeme nepřátelské první linie, které padly předešlého dne do našich rukou. Nyní teprve vidíme hrůzu útoku. Sta-

mrtvých, našich i nepřítelů, dosud leží tak, jak byli padli a mezi nimi celá řada našich bratrů. Ztráty naše byly kruté. Z důstojníků v pluku nezůstalo než několik poručíků, asi 2 kapitáni a jenom jeden praporek. Náš plukovník a generál, velitel brigády, padli též. U naší setniny nezůstal důstojník žádný a z nás 260 mužů vracíme se kolem 70. Padlých bratrů bylo na 40, ostatní více méně raněni.

Následující dny, poněkud zorganizování, zůstáváme v záloze mezi vesničkou Mont-St.-Eloi a statkem Berthouval, ale pak opouštíme úsek a odcházíme nazad do vesničky Chelles. Zde se sestavují nové setniny a naši hoši byli rozptýleni. Naše setnina »Nazdar!« vlastně přestala existovati. Ty dny byl jsem jmenován desátníkem ještě s několika bratry a přidělen k tvořící se nové setnině kulometů. Tato setnina podléhala přímo brigádě a proto polovice sestavena z legionářů a druhá polovice ze 4. pluku alžírských střelců. Naše kulometry byly druhu St.-Etienne, mechanicky značně složité, proto nám započala tuhá práce s nimi se teoreticky a prakticky obeznámiti. Štěstí, že jsem měl k ruce několik Čechů, kteří velmi rychle veškeré zacházení s kulometem chápali.

Boj u vesnice Souchez.

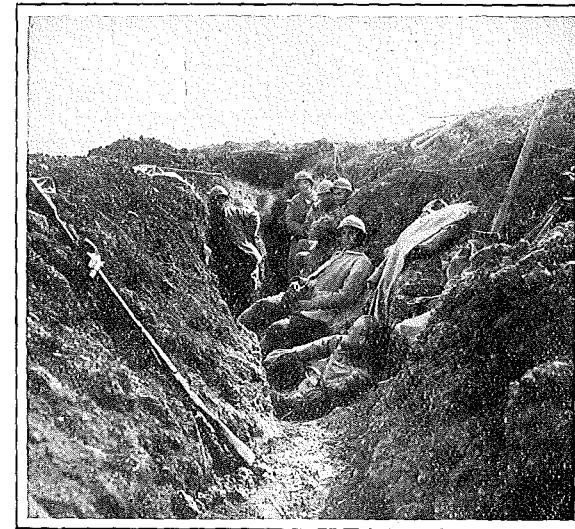
Tak plynul čas při každodenním cvičení, až se přiblížil předvečer oznámeného nového útoku na nepřítel. Útočíme opět u Arrasu, ale poněkud více na sever u vesnice Souchez. Dne 15. června 1915 za teplého večera odcházíme z ubikací ve vesnici Camblain l' Abbé. Naše kulometry jsou umístěny na malých vozičkách, tažených jedním koněm. Došedše do zákopu, běříme veškerý materiál na ramena a jeden za druhým jdeme kupředu. Chůze je velmi namáhavá, neboť každý mimo své vlastní výstroje neseme 25—30 kg váhy, obsažené v municí nebo v částech rozebraného kulometu. Jako šéf kulometu nesu sám 600 patron, složených ve 2 bedničkách. K páté hodině ranní docházíme cíle, totiž zákopu 2. linie, odkud pak budeme postupovati v záloze za útočícím mužstvem. Dělostřelba začíná být ohlušující, ale na rozdíl od 9. května není naše dělostřelectvo samo. Němci připraveni odpovídají velmi prudce. Jedna z jejich střel

velkého kalibru dopadla na povrch našeho zákopu a já se dvěma hochy byli jsme úplně zasypáni. Bylo zapotřebí rychlého přispění ostatních mužů, aby nás z nemilé pozice vysvobodili. Raněn z nás nebyl nikdo, zato kulomet byl pln země a musili jsme jej rozebrat a vyčistit.

Hodina útoku nadešla, slyšíme v hluku děl střelbu pušek a kulometů a také již vidíme celou řadu německých zajatců, hnaných v našich řadách nazpět. My též postupujeme kupředu do naší první linie. Před námi útočí Arabové 4. alžírského pluku, napravo legie. První k útoku má nastoupiti nová posila, došla legie z Rěcka, asi 1500 komitadžis, kteří

ště chvíli jejich kapitána, celou vlnu postupovati za ním, vidím hochy, zasažené střelou, padati, ale vlna se sráží a jde dál v útok na nepřítel.

Tu jsem byl vytržen povelom našeho kapitána, který dává rukou směr, tam jeden za druhým v protějším zákopě se shromažďujeme. Před námi hromobití — Němci střílí stále zuřivěji, ale již vystupují, udílím směr a volám »za mnou, jeden za druhým«. Běžím 100 až 200 metrů, se všech stran záblesky, kouř, hlína, krk pálí, dech se zaráží. Tu cítím silnou ránu do hlavy; zajiskřilo se mi v očích, mám dojem, že je konec, padám a ztrácím vědomí. Když jsem přišel k sobě, hučí mě jen

V zákopě.

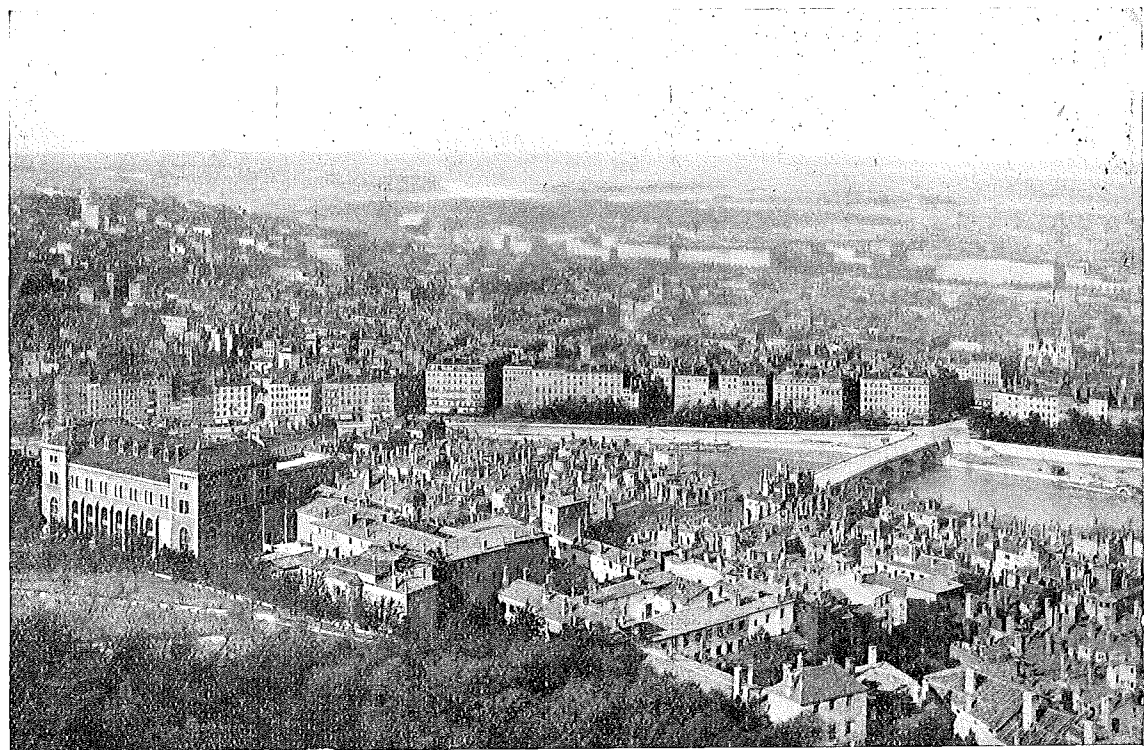
při povelu »Kupředu!« vystupují ze zákopů. Ale nejdříve je nutno projíti nepřátelskou obrannou střelbou, hlavně z děl a to se jim zdá být nemožným. Začínají se obracet a místo kupředu utíkají nazad. Důstojníkům je nemožno jich zastavit. Později byli vzadu shromážděni a odvezeni do Dardanel proti Turkům. Nyní se mi naskytl krásný obraz. Vidím vystoupiti mladého kapitána švédské národnosti, úplně klidně, šavli vzhůru, an dává povel »Kupředu!« zbytku legie, od 9. května, který, ačkoliv byl v záloze, místo Řeků šel kupředu. Vidím ty muže, mezi nimi naše hochy, klidně se rozvíjeti v řetěz. Jdou chvílemi zahaleni v hustý kouř výbuchů rázně kupředu. Žádné váhání, žádná rozčilenost, jdou prostě na smrt jako na procházku. Vidím je-

hrozně v uších a oči se mi jen těžko otvírají. Sáhnu si na hlavu. Má ruka je samá krev a tu teprve pozoruji, že nejsem sám. U mě klečí saniták, který mě stáhl do hluboké, dělovou střelou způsobené jámy a nyní připravuje obvaz. Těší mne jak může nejlépe. Po obvazu krev se zastavila — ránu jsem hrubě necítil — a on mě ještě pomohl do nedalekého zákopu. Zde okolo sebe nevidím, než skrčené arabské střelce z naší setniny. Za chvíli přece jde okolo jeden poručík naší setniny a hledá své lidi. Nabídl mi ihned silnou kořalku, která mě vzkřísila a radil mě, abych se hleděl dostat co nejrychleji do zadu na obvaziště. To však nebylo jen tak snadné. V zákopě musil jsem lézt po zádech Arabů a místy i přes mrtvolu a pak venku opět

skrz křížový oheň. Počkal jsem, až poněkud ochabl a pak jsem šťastně na obvaziště došel. Tam mě ránu vyšetřili. Byla veliká, ale ne hluboká, způsobená odštěpem granátu, tedy ne příliš nebezpečná. Odcházím dále a potkávám vůz, který mě dováží do Camblain l'Abbé, vesničky, odkud jsme předešlý den vyšli. Tam potkávám mého dobrého přítele Rota, raněného do ruky. Odtud byli jsme odvezeni do polní nemocnice, kde potkáváme ještě více Čechů, raněných. Zde se provádělo třídění. Méně ranění zůstávali v blíz-

pocit úlevy a pak ten blahý pocit, býti večer jist, když člověk usíná, že žádné nemilé překvapení přes noc nepřijde.

Druhého dne mohl jsem vyjít do zahrady a nalézám tam 2 bratry Čechy, též v nemocnici ošetřované. Měli jsme ovšem z našeho shledání velikou radost a náš pobyt tím v nemocnici byl ještě příjemněn. Za měsíc rána byla zahojena a byl jsem poslán v téměř městě do výpomocné nemocnice k jeptiškám na zotavenou, kde jsme byli všichni ještě více

Lyon.

kých vojenských lazaretech, vážně ranění byli nakládáni do sanitních vlaků, ovšem, pokud byli schopni dopravy a odváženi do vnitrozemí. Také já byl jsem naložen do vlaku a odvezen do nemocnice v Alençon, města to v západní Francii. Zde konečně po vše námaze a strádání, našel jsem klid a odpočinek. Po tak dlouhé době, jak příjemná byla postel, když tolik měsíců člověk odpočíval vždy oblečen a často s výzbrojí na holé zemi nebo na trochu mokré slámě. Nikdo, kdo to nezažil, nedovede si představit ten

zahrnutí vším možným blahobytem. Po třech nedělích příjemného pobytu, rozloučil jsem se s nemocnicí a odjíždím do Paříže na týden dovolené. Jak jsem byl dychtiv spatřit tuto Prahu nás Čechů ve Francii, stisknout ruku známým a pochutnat si opět na české kuchyni.

Týden byl pryč, aniž jsem se nadál a odjíždím opět do sídla (depot) pluku v Lyoně. Tam po lékařské prohlídce byl jsem poslán na cvičiště ve Valbonne, kde ihned započal pro mě znovu výcvik.

Boje v Champagni.

Začátkem září odcházela na frontu posila. Přihlásil jsem se dobrovolně do jejího počtu a brzo umístění ve vlaku, ujždíme k Šampani (Champagne). Opouštíme vlak a po dosti dlouhém pochodu dorážíme do vesnice Suippes. Tam potkáváme brzo legionáře, ubytované nedaleko odtud. Také v brzku jsem mohl vyhledat kamarády u pluku. Rokovali jsme o přípravách k novému velkému útoku na nepřátelské posice, tentokrát však marocká divise šla v záloze. Útok zahájen 25. září 1915 na úseku značně širokém. Místy bylo postoupeno značně kupředu, nepřátelská linie však proražena nebyla. Náš oddíl po 2 dnech se dal též na postup, dorážíme do vesničky Suippes úplně zničení. Den byli snášeni se všech stran těžce ranění na nosítkách, kde pokládáni v řadách před kostelíkem, odkud pak odváženi byli sanitními automobily. Byla to žalostná podívaná na ty vojáky, a stalo se, že nepřátelská střela dopadla mezi ně a život, visící na nitce, byl zmařen.

Jdeme dál, brzo přecházíme naše a pak nepřátelské posice. Mezi nimi místy válí se spousta mrtvol, některé rozervané, až hrůza jde po zádech. Hned na to procházíme malým lesíkem, pamatuji si jméno, Bois Sabot. Zde zvláště řádění dělostřelectva bylo hrozné, není píď půdy, která by nebyla obrácena. Hluboká jáma je na jámě a z borovic, které zde stály, nezůstává, než sem tam nějaký pahýl a mezi tím plno mrtvol. Brzy na to dostáváme se do posice, obsazené naším plukem, kde nalézám přátele, zvláště Hamáčka, Šnajdra a jiné. Náš oddíl dosud zaražen nebyl, proto jsem mohl s nimi zůstat.

Druhý den k večeru celý pluk šel kupředu, myslili jsme, že asi útočit. Jdeme jeden za druhým, napravo od nás vidíme 2 baterie našich 75 v horečné činnosti. Jsou úplně bez krytu a jejich palba úžasně rychlá. Dále procházíme menšími lesíky a nyní již nám bzučí kulky okolo jako vosy. Jdu v četě se Šnajdrem, kterého vidím pojednou se chytit za ruku. Praví mi »už to mám« a skáče do blízké jámy, aby si ránu zavázal. Adjutant s vytaženým dlouhým bodákem nad hlavou jde

první, chvílemi se ohlédne, zda-li je vzadu vše v pořádku. Zpozoroval mě a jelikož moje tvář mu nebyla známá, utřhl se na mě: »Co tu děláš? Ať seš hned vzadu!« Přidružil jsem se k Hamáčkovi, který jako desátník šel poslední. Brzo zaujali jsme místo v narychlo vykopaných jámách. Tu slyšíme praskot pušek a kulometů mnohem silnější, ale poněvadž jsme v lese, nevidíme před sebou nic. Brzo se však dozvídáme, že jeden náš prapor útočil a většina mužstva s praporečkem v čele padla v drátech před německým zákopem, protože ani dráty, ani nepřátelská linie nebyly našim dělostřelectvem zasaženy. Pokračování v náporu bylo zastaveno, neboť za těchto okolností by byl bezúčelným. Brzy také odcházíme do lesíka, z kterého jsme vyšli zpět.

Ráno většina našeho oddílu byla zaražena do praporu, který den před tím tak hrozně utrpěl. Odpoledne vzal si nepřítel náš lesík na mušku a střely všeho druhu na lesík jen přšely. Brzy bylo slyšet křik a nárek raněných. Sedím opřen o četaře mého oddílu; v jednu chvíli se naň podívám a zůstávám zaražen. Má obličej plný krve, která se mu řine z nosu a úst. Pohnu s ním, mluvím na něho, avšak nejevil žádnou známku života. Byl tak usmrčen v sedě, ani nehlesl a já, opřen o něj, jsem nic nepozoroval. Shledal jsem pak, že úštěpek granátu mu vlétl kolmo do hlavy a usmrtil jej okamžitě. Ihned jsem hledal moji tornu a dávám si ji pečlivě na hlavu. Střelba trvala přes 2 hodiny a měli jsme několik mrtvých, které jsme ihned pohřbili a mnoho raněných. Těže noci odešli jsme do zálohy, ale jen na 3 dny a již opět jdeme kupředu k obsazení úseku zvláště nebezpečného. Za noci procházíme lesíkem asi 300 m dlouhým, do kterého bije neustále nepřátelské dělostřelectvo. Zde podél stezky krok za krokem ležela mrtvola, mnohé na kusy roztrhané; každý mimoděk přidával do kroku, aby už raději měl lesík za zády. Přicházíme do první linie a před námi válí se opět mnoho zabívaných, ležících zde již asi týden. Když vane vítr s této strany, je cítiti silný zápach. Každou noc se pokoušíme dojít pro své mrtvé, ale nepřítel, jakmile se něco někde pohne, vrhal rakety a páčil, že jsme byli donuceni

zůstatí skryti anebo se vrátit. Příští den musili jsme si stáhnouti pásek, neboť polévka, kterou za námi donášeli jednou denně, toho dne vůbec nedošla. Nepřátelská střela padla přímo na naši polní kuchyň a vše zničila. V linii jsme zůstali 5 dní a pak jsme odešli na odpočinek k vesnici Cuperly. Ubytovali jsme se pod stany v lese. Zde jsem se setkal konečně s mojí bývalou setninou kulometů, kterou jsem opustil při svém zranění. Kapitán setniny Gabet ihned vymohl u plukovníka můj návrat a při raportu před setninou vřele mne uvítal do jejího středu.

Za nedlouho odjeli jsme odtud na delší odpočinek do Bethisy St. Pierre na řece Oise. Dne 26. října 1915 celá naše divise po slavnostní přehlídce defiluje před anglickým králem a presidentem Francouzské republiky. Přítomni byli velící generálové francouzské armády a p. president Poincaré vyznamenal prapor Legie válečným křížem.

V měsíci listopadu jsme svlékali červené kalhoty a modré pláště. Celá divise dostala uniformu khaki. Krátce před vánocemi nastupujeme pochod k městu Soisson a naše setnina ubytována v jednom statku poblíže vesnice Mont St. Gobert. Vánoce prožili jsme tento rok klidně. Kromě dárků, došlých nás z Paříže, dostalo se mi značného překvapení. Byl jsem jmenován četařem a poněvadž místo četaře nebylo volné, než u vozatajstva naši setniny, dostal jsem pod vedení velký materiál: 16 vojáků, 4 velké muniční vozy, jeden fourgon, polní kuchyň a kolem 40 koní. Odpovědnost značná, zvláště pro mne. V celém životě jsem neměl příležitost s koňmi zacházet a zde pojednou jich dostávám na odpovídání přes 40. Musil jsem se velmi rychle se vším obeznamenat, abych se nestal neschopností směšným svým vozkům, kteří mě musili poslouchat. Brzy pak odjíždíme do vesnice Francastel, kde na rozsáhlých pláních celá brigáda prováděla manévry. Mezi tím v únoru roku 1916 nastal památný nápor Němců na Verdun. U nás se též dělaly přípravy k odchodu na Verdun a byli jsme připraveni po několik dní. Francouzský hlavní stan však asi soudil zprvu, že by Němci mohli podniknouti nový útok od města Noyonu ke Compiègne, bod fronty Paříže nej-

bližší, proto snad dostali jsme rozkaz obsadit úsek v tomto kraji, chránící přímo Paříž.

Se svým vozatajstvem jsem byl ubytován v příjemné vesničce, zvané Cherincourt, kde život plynul klidně. Netrvalo to však dlouho, jeden četař byl zraněn a já převzal po něm velení čtyry, sestávající asi ze 40 mužů a 2 kulometů. Smutně jsem opouštěl své vozky a koně, neboť nyní, když jsem se do služby vpravil, byl tam život mnohem příjemnější. V linii jsem byl před malou vesničkou, jménem Écourillon, v ovocné zahradě. Úsek byl celkem klidný, proto čas při stálém opevnování rychle utíkal.

Zde při jedné přehlídce Legie byl jsem spolu s Hamáčkem vyznamenán ruskou medailí sv. Jiřího.

Boj v Picardii u Belloy-en-Santerre.

Koncem června opustili jsme tento pohostinný a útulný kraj a odebíráme se do Sommy k vesnici Bayonvillers. Zde byl opět připravován útok, který byl 1. července zahájen. Nepřátelské linie byly vzaty do hloubky až 7 km velmi rychle. Legie a arabští střelci, vystupující z vesnice Assevillers, dobyli po tuhém boji vesnice Belloy-en-Santerre. Zde opět se vyznamenala naše hrstka hochů, rozložená před vesnicí Belloy-en-Santerre. Celý nepřátelský prapor podnikal na vesnici protiútok a díky chladnokrevnosti a odvaze našich hochů v četě, skládající se asi z 50 mužů, byl celý prapor, až na 60 mužů s jedním důstojníkem, úplně potřen. Den na to arabští střelci podnikali útok na zákop Chancellier, silně Němci obsazený. Útok se vydařil velmi dobře, neboť bylo chyceno několik set zajatců. Ale přišel déšť, který tamní hlinitou půdu proměnil v hrozně lepkavé bláto. Střelci neměli dost času dostatečně se opevnit a při silném nepřátelském protiútku zákop opět opustili. Zde ztratil jsem výborného přítele Černého, mladého, hodného hochu, který s kulometem sledoval postup a padl, obsluhuje stroj. Aby nepřítel znemožnil náš další postup, vrhal nepřetržitě otravné plyny. 10. července byli jsme vyměněni druhou brigádou, odcházíme zpět a vidíme vesničky Assevillers a zvláště Dompierre úplně zničené. V naší setnině měli jsme značné ztráty, hlav-

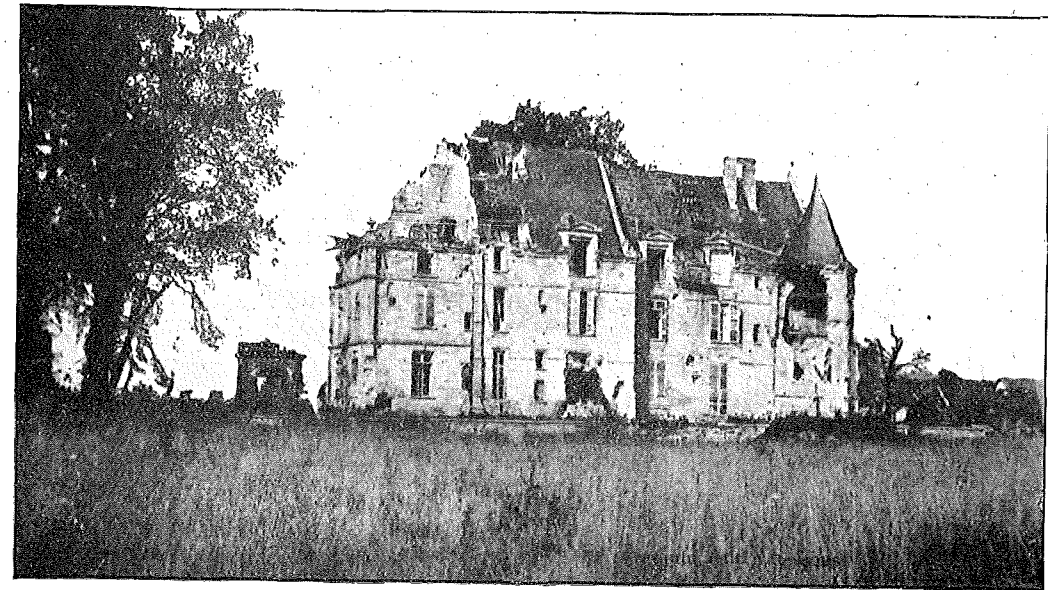
ně raněných. Boj u Belloy-en-Santerre si však vyžádal hodně obětí z nás Čechů. Z tak malých hrstky měli jsme 14 zabitých a asi 30 raněných.

Zaznamenávám zde citaci generála Mangina v armádním rozkaze:

Rozkaz č. 341 Xté armády:

»Druhá sekce I. setniny, výlučně složená z Čechů, v útoku Belloy-en-Santerre od 4. do 10. července 1916 ukázala neheroičtější nadšení a nenávist proti nepříteli, vystupňovanou do krajnosti. Pověřena 5. července obranou části jižního okraje vesnice, s neza-

Krajina byla též velmi krásná; hned za námi několik malých vesniček s hezkými jmény: Belval, Les Bocages, Rue, Le Marais. Zde jsme byli asi měsíc skutečně na pravém odpočinku. Odtud mám též přiložený obrázek, na kterém jsme, až na dva muže, všichni Češi. Nato však velitelství asi soudilo, že jsme byli dosti odpočinuti, počali jsme tedy malé výpady pro zajatce, ale tím rozpoután byl dělostřelecký boj. Mimo toho vrhaly hmoždíře s obou stran velké miny, které při výbuchu působily právě zemětřesení. Krásná tato krajina byla tím vbrzku proměněna v pravé peklo.

Zámek Plessis-de-Roye na Oise.

držitelným elánem vrhla se na nepřátelský bataillon, který postupoval ve sražených řadách, aby protiútočil, úplně ho povalila a odrazila. Na své stanovisko pak přivedla 60 zajatců s důstojníkem, který nikterak neskrýval své rozhořčení, když viděl, jak malý počet a jaké národnosti byli ti, jimž se vzdal.»

Než jsme opustili Sommu, dostal jsem opět vyznamenání, a to francouzský válečný kříž. Pak několikadenním pochodem dorazili jsme do okolí městečka Tricot, kdež zůstáváme krátký čas na odpočinku. Brzo však odcházíme k Ressons sur Metz a do zákopů naproti vesnici Lassigny a kopci Plemont. Zde zprvu jsme měli úplný klid. Člověk by byl nevěřil ani, že je ve válce a na 500 m od nepříteli.

Přesně naproti Lassigny a hned za naší první linií leží vesnice Plessis-de-Roye a starý zámek téhož jména, jenž je obehnán příkopem. V těchto příkopech byl obyčejně ubytován celý prapor. Zámek patřil kdysi knížeti Condé, za války velmi trpěl bombardováním a nyní dosud leží v ssutinách. Odtud odešli jsme do okolí Francastel znovu na cvičení a trávili jsme zde podzim. V listopadu vraceli jsme se v několikadenních etapách do Sommy. Máme podniknout lokální útok, přípravy se konají všude, ale dna zákopů jsou proměněna v bahno a strany zákopů se neustále sesouvají. Doprava a pochody se stávají velmi obtížnými. Stalo se často, že voják místy zapadl do bahna a bylo zapotřebí spo-

jených sil několika mužů, aby byl vytažen. Pamatuji se, že když jsme nastupovali prvně do první linie, vyrazili jsme časně za večera a nedošli jsme cíle, ačkoliv nebyl než asi 6 km vzdálen, až k ránu. Každý z nás byl unaven, že se sotva vlekl. Za těchto okolností nebyl zaručen úspěch útoku a proto bylo od něho upuštěno. Vojáci po několikadenním pobytu v zákopech vraceli se zpět k nepoznání pokrytí blátem, které bylo pak zapotřebí nožem oškrabovat. Zde slavili jsme též třetí vánoce a Nový rok ve válce.

V lednu 1917 odcházíme opět do okolí Francastel, velká cvičení jsme však nedělali, neboť byla hrozná zima. Padal sníh a mrzlo každý den a naše setnina, ubytovaná ve velkých stodolách, zvláště trpěla. Sám jsem nemohl často v noci spát, ačkoliv jsem byl dobře přikryt. V únoru jsme odešli do okolí Montdidier. Byla stále tuhá zima, ale zde jsme se zahřáli prací. Připravujeme opět útok a kopáme tedy zákopy, skládáme za noci materiál a donášíme jej do předních linií. Ve dne pak spíme, ale v podzemních úkrytech, kde je tepleji.

Přípravy se prováděly tentokrát ve velkém měřítku, spousty vojska stahovány do tohoto úseku, neboť jsme měli rozhodně nepřátelskou linii zde prorazit, Němci však, zpraveni o našich přípravách, útoku předešli. Dali se nepozorovaně na ústup do nových, dobře připravených zákopů. Za sebou však zničili vše, co by nám mohlo k jakémoliv podpoře sloužit. Z naší divise jen Legie postoupila asi den za nepřítelem, byli jsme však brzo všichni naloženi do vlaku a odjíždíme opět k Paříži a pak dále na východ.

Nový boj v Champagni.

Vystupujeme z vlaku v Champagni, neda- leko Mourmelon. Zde nejsou žádné vinice, krajina chudá, přerušovaná místy borovými nízkými lesíky. Nepřítel k nám krásně viděl, neboť měl obsazeny jediné kopce v celém kraji a na naší straně malé zakrnělé lesíky neskytaly žádného úkrytu. Proto bylo zde použito nabarveného plátna, slámy a jiných prostředků ke krytí všech důležitých posic a zvláště cest. Několik dní před útokem zaujala

naše setnina posice v malém lesíku, asi 800 m od první linie vzdáleném, zvaném Bois Sacré. Poslední noc trávili jsme v druhé linii. Prší bez přestání, jsme promoklí až na kůži a třese se zimou. K ránu celá obloha zrudla nepřetržitými záblesky děl a hlomoz byl ohlušující. Ráno 17. dubna 1917 vyrazíme ihned za první vlnou a již potkáváme spoustu zajatých Němců. V četě měli jsme brzo též 3 raněné, ale postupujeme stále. K večeru zaujímáme místo v první čáře na odrazení možného protiútku. Následující dny boj pokračoval hlavně ručními granáty. Nepřátelské posice zde byly zvláště dobře opevněny, opatřeny všude hlubokými betonovými úkryty, a proto bylo nutno o každý zákop svádět tuhý boj. Měl jsem příležitost prohlédnouti si několik úkrytů, z nichž jeden v hloubce asi 10 m byl spojen s povrchem 2 schodišti. Dole chodba a do ní ústila celá řada světniček velmi pohodlně zařízených. Dil tohoto úkrytu jsem našel zbořen, ale zůstal tu přece malý otvor, kterým, po bříše se plaze, protáhl jsem se až do malé světničky, kde též strop byl napolo sbořen. Uvnitř byly dvě postele, na jedné ležel Němec svlečen, v poloze, jako když chce vstávat. Byl mrtev. Na druhé posteli ležela též mrtvola a uprostřed leželi ještě dva mrtví. Neviděl jsem na nich velkého zranění, nevím, jakým způsobem přišli o život.

Následujícího dne podporovala moje četa jednu setninu střelců v útoku na leik, zvaný »Bois noir«. Zákopem, kterým postupujeme, razíme si cestu ručními granáty krok za krokem. V lesíku krátký, ale tuhý boj muže proti muži. Část Němců se vzdala, někteří se dali na útek, ale nezdařilo se jim to. Naše kulometry, rychle postavené, smetly je do posledního. Zde opět našli jsme hluboký úkryt, spojený s povrchem třemi schodišti. Celou noc hlídáme ostražitě, ježto jsme čekali protiútok s několika stran, ale noc uplynula celkem klidně. V četě jsem měl několik zraněných, zato Němců zůstalo v lesíku hodně a vzdalo se nám jich asi na 100. K ránu jsme byli vyměněni a ubíráme se nazpět do »Bois Sacré«. Jsme opravdu rádi, že se budeme moci po 7 dnech opět umýt a vyčistit, a hlavně najísti teplého jídla. Brzo na to odcházíme k ves-

nici Mourmelon-le-grand a odtud pak dále ještě do Pocancy, kde zůstáváme delší dobu na odpočinku.

Odtud odešli jsme do vesnice Cuperly, kam jednoho dne v měsíci červnu náhle přijela nákladní auta. Jsme v nich rychle umístěni a ujíždíme k bitevní čáře. Příčinou tak náhlého odjezdu byly vzniklé nepokoje mezi některými francouzskými pluky. Po slezení s vozů čekal nás ještě dlouhý pochod, než jsme dorazili do dřevěných baráků v lese, kde jsme si měli přes noc odpočinout. Každý znaven rychle usíná, ale za nedlouho jsme zburcováni prudkou dělostřelbou a hned nato slyšíme ohromné výbuchy kolem nás. Jsou to miny, vrhané nepřátelskými letci. Do rána přiletli ještě jiní a tak náš odpočinek byl slabý. Již několik dní cítil jsem se nevolným. Pociťoval jsem neustále horečku, ale měl jsem za to, že to není, než silná chřipka. Lékaře jsem nechtěl vyhledat, poněvadž týž den jsme šli dál do zákopů. Vyrazili jsme na večer a šli jsme skoro celou noc, než jsme došli do první linie poblíže vesnice Berry-au-Bac. Zde spatřujeme po pláni roztroušených mnoho tanků, upotřebených při útoku v dubnu, které zničeny zůstaly na místě. Dělostřelecký boj zde neutichá a zvláště pramen, kam je nutno chodit pro vodu, je neustále ostřelován. Mám horečku stále silnější a velkou žízeň, ale můj přítel, dobrý hoch, Vilém Nesvadbá, přes všechno nebezpečí pro vodu došel. Přinesl ji špinavou, ale byl jsem rád, že jsem aspoň tím žížeň poněkud ukojil. Zůstáváme v linii 4 dni a v noci při výměně se strhla prudká bouřka s průtrží mračen. V brzku naše zákopy byly zaplaveny a my se brouzdáme místy až po pás po celou hodinu ve vodě. Za tu dobu neurážíme ani celý 1 km,

ale zůstáváme zde na místě v hlubokém úkrytě. Do rána se třese zimou a ráno, jak slunko vysvitlo, rozvěšujeme naše šatstvo a prádlo, aby rychle uschlo. Můj stav se zhoršil, sotva jsem se vlekl a tak konečně jsem šel k lékařské prohlídce. Měl jsem 40° horečky a počátek zápalu plic. Musil jsem ihned opustit svou setninu, loučím se smutně s milými hochy a odcházím ke kanálu, nedaleko odtud. Motorový člun nás dováží několik raněných nebo nemocných do polní nemocnice a odtud vbrzku jsem byl odvezen vlakem do Bergues na severu Francie. Tam prožil jsem kritické dny nemoci, ale díky rozhodné pomoci lékaře a dobrému ošetřování můj stav se poněkud zlepšil. Odtud jsem byl poslán do města St. Lo v Normandii a krátce potom na zotavenou na několik měsíců k moři. Bylo nás zde asi 60 mužů a byli jsme ubytováni v bývalém hotelu na nemocnici přeměněném. Mořský vzduch mi svěděl, cítil jsem se opět zdravý a lékař uznal, že mohu ve vojenské službě pokračovat. Po malé dovolené, ztrávené v Paříži, odjíždíme znovu do Lyonu a začal jsem opět konat službu. Bohužel, za krátko se mi má nemoc vrátila a byla tím nebezpečnější, poněvadž se zápal plic opakoval. Nicméně rychlým lékařským zakročením a výborným ošetřováním přestál jsem znovu krizi šťastně a mé zdraví, ač velmi pomalu, přece se vracelo. K vůli úplnému uzdravení byl jsem pak poslán do jednoho sanatoria na úpatí Alp, kde jsem dožil konce války. Pobyt v nemocnici byl mi vstup do českého vojska znemožněn. Válka se skončila a nás prvých dobrovolníků zbývá jen hrstka. Vědomí, že naše neodvislost jest ve velké míře i naším přičiněním, je naší nejlepší odměnou.

X

BITVA U ARTOIS

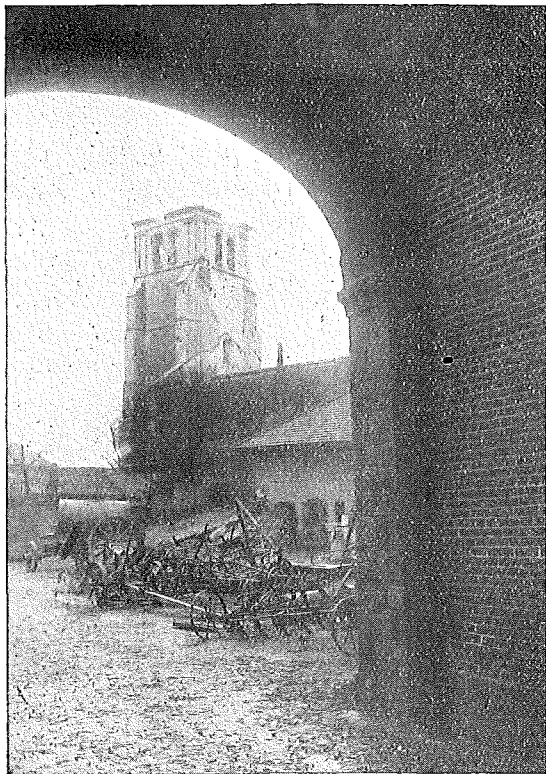
Dle různých pramenů.

Velitel franc. setniny »Nazdar«, kapitán Sallé, takto popisuje slavnou bitvu z 9. května 1915:

Po překonání zlé zimy r. 1914—1915, prožitě od začátku do konce v nebezpečném ú-

seku Marquises, kde první z nich slavně padli na bojišti, byli přeloženi do Artois s plukem cizinecké legie, aby se zúčastnili velké bitvy 9. května 1915. Tato bitva, o níž se dalo předpokládati, že bude nesmírně obtížná

Mouchy u Arrasu.

a vražedná, přes bedlivou péči, která byla věnována přípravám, byla očekávána netrpělivě setninou »Nazdar«, která byla zklamána, když se nedočkala toho, aby v ní hrála úlohu na prvním místě. Její kapitán domáhal se energicky ctí, aby českoslovenští bojovníci mohli bojovat v první řadě, a zaručoval se vůlí, odvahou a hrdinstvím svého oddílu. Ježto tato velká přízeň byla v zásadě poskytnuta, generál chtěl se přesvědčiti sám o mentalitě slavné setniny »Nazdar«, kterou tolik chválil její kapitán. Navštívil ji a byl velmi překvapen mimořádným nadšením těchto mužů, kteří spěchali k boji za přátelskou Francií a za vítězství svých národních tužeb.

Kdo neviděl tento oddíl soustředěný, vytrvale lpící na svých posicích za přípravného bombardování, jeho rychlý a rozhodný nástup v ustanovené chvíli, jeho výpad na nepřítele, jenž byl poražen a v hrůze dal se na útěk, kdo neviděl tento oddíl v jeho radosti nad slavným úspěchem, při tom, když postupně zabíral nepřátelské zákopy, když se hnál rychle kupředu pod lavinou granátů rozmanitých velikostí a pod krupobitím ran

ze strojních pušek, kdo neviděl tyto kruté prořídle, avšak vítězné řady československých bojovníků, nedovede si učiniti představu o nepopsatelné kráse tohoto hrdinského výkonu.

Od statku Berthouval na kotě 140 přes vesnici Targette, narýsoval oddíl ten široké pásmo, na němž prolil svou krev. Jeho nádherný prapor, vyšíтый dámami z Bayonne, tu slavně byl rozstřílen i s hrdinným Bezdíčkem, který jej nesl. A toho večera v nesmrtelné bitvě, více než dvě třetiny těchto hrdinů padlo, nebo bylo těžce zraněno.

Tak krásný vojenský výkon nemohl zůstat bez povšimnutí. Slavně komentovaný a zaznamenaný na frontě samotným generálním štábem, oznámený v parlamentě, jenž ho vzal na vědomí, stal se známým v celé Francii, která s vděčností obdivovala odvahou a cbět tohoto udatného vojska.

Podplukovník A. E. líčí bitvu a její význam v »Čsl. legionáři« ze dne 9. května 1924 následovně:

Roku 1915 ustálila se fronta německo-francouzská a obě strany, stály proti sobě v zákopech, jichž systém, více méně komplikovaný, rýsoval se od Elsaska až k břehům kanálu La Manche, napříč sesterskou Francií. Obě strany změřily své síly v pohybové válce roku 1914, kdy nejprve lstivé Německo klidilo úspěchy a jeho nenasytnost již již vztahovala ruku na srdce Francie — Paříž. Pak přišla bitva na Marně, ve které meč maršála Joffra vryl v historii Francie jedny z nejslavnějších epopejí. — Němci vrženi zpět k severu a po »závodech k moři«, kdy obě válčící strany se pokoušely uchvátiti svá křídla, nastalo konečně ono období posiční, zákopové vojny, která znamená na jedné části fronty období klidu, jinde pak vynucuje si ony krvavé boje, kdy píd' půdy je draze placena životy bojujících.

Z jara roku 1915 chtělo se pokusiti francouzské velení učiniti průlom v německých posicích a počítalo snad i s možným přechodem k pohybové vojně. Vyvolen byl úsek v Artoise, kde na délce asi 15 km soustředěno bylo silné dělostřelectvo a kde jen manévro-

vací části čítaly 4 armádní sbory o 10 divísiích. Útok měl za cíl rovinu Douais-Lens, která chráněna byla celou řadou německých posic výborně opevněných, z nichž část mezi osadou Carency a Targette, která se nazývala »Ouvrages blancs« (bílá opevnění), byla hotovou pevností. V útoku tom byla zúčastněna marokánská divise, v jejímž 1. pochodovém cizineckém pluku se nacházela česká rota, zvaná »Nazdar«.

Nejtvrďší oříšek útoku — zdolání výše zmíněných »Ouvrages blancs« — bylo svěřeno jednotce, v níž byli naši lidé. A tak den 9. května 1915 po mohutné dělostřelecké přípravě byl svědkem, kterak naši hoši v rámci marokánské divise konali divy statečností a platili tak po prvé jako větší jednotka v útočném vítězném boji »daň z krve« budoucí

své svobodné vlasti. Výsledek útoku, který byl veden s neobyčejnou prudkostí tak, že útočící části pronikly až na 4 km do posic nepřítele, nebyl plně využit. Francouzské velení nemělo vhodně připravených záloh, které měly býti včas zasazeny a tak dána Němcům možnost organisovati obranu, která další útočnou činnost zastavila. Nicméně útok vykonal svou úlohu alespoň tím, že přinutil německé velení zasaditi na úseku pro ryvu postupně (t. j. až do 17. června, do kdy boje trvaly) 16 divísi o 300.000 mužích, což vzhledem k situaci na ruské frontě, kde pod náporom německo-rakouských vojsk Rusové ustupovali, mělo nemalý význam. Oslabení ruské fronty číselně a obrácení německé pozornosti na místní francouzskou offensivu ulehčilo nemálo Rusku.

X

BITVA V CHAMPAGNI

Výňatek z »Bulletin Mensuel« z 15. září 1916 v Paříži.

Den se schyloval ke spánku a brzo na to měsíc ozářil řídký lesík, ve kterém byli jsme ukryti před slídívy zraký »Tauba«. Bylo to 24. září 1915, kdy čteny nám byly poslední rozkazy a rozdány nejnnutnější potřeby. Naše ocelové přilby zdály se nám nepohodlnými na našich hlavách a škrabošky proti otravným plynům jsme nedůvěřivě prohlíželi a zkoušeli. Smáli jsme se upřímně jeden druhému a vtípkovali na náš vzhled v moderní výzbroji, ke které nescházel ni dlouhý nůž za pasem.

Tichá noc se neslyšně snesla. Mrtvý klid, jako před bouří, panoval všude, jen tu a tam naše děla ohlušující ranou zachvěla vrstvami nočního ovzduší.

»Zdali se dočkám konce, abych mohl spatřiti a zlíbatí opět ty milé mi tváře? Zítřka mě narozzeniny, které pěkně oslavím výstupem ze zákopů! Šest let tomu, co posledně jsem je oslavoval v kroužku rodinném, a zítřka? Uprostřed svištících kulek a nábojů z děl a

za jejich divoké hudby budu se bítí, abych vyrval z nepřátelské ruky zemi, která nám jest tak milou jako naše vlastní a kterou již tolikrát skropili jsme svou krví.« Roj takých myšlenek vířil mou hlavou.

Bylo k půlnoci; odebrali jsme se do stanů, abychom se spánkem posílili na zítřek. Pochybují, že jeden jediný mohl zdřímnout, neboť myslé naše byly příliš rozrušeny, ba i hluk kolem jedoucích povozů se střelivem nedal nám spáti, jakož i živý hovor vojsk, ubírajících se do zákopů.

O druhé hodině s půlnoci byli jsme vzbuzeni a o hodinu později jsme již v »boyau Lorrain«, jedné z nejdelších podzemních cest, zprostředkujících spojení se zákopy první čáry. Nespěchali jsme, neboť byli jsme záložní vojsko a často bylo nám nutno čekati, což bylo nejtrapnější. Všechny zákopy byly již naplněny vojskem, připraveným k útoku.

Ke čtvrté hodině ranní dorazili jsme na určené nám místo, které byl poboční zákop a

ve kterém jsme se pohodlně usadili. Šeptem pouze sdělovali jsme si své myšlenky, neb naslouchali ojedinelým ranám z děl, které se rázem šesté hodiny proměnily v pravou bouři. Však obloha počala se zakalovati a počalo býti sychravo. V dále zpozorovali jsme našeho vzduchoplavce, který se přiblížil a krouže nad německými zákopy, pozoroval dílo našich děl. Vznášel se tak nízko, že rozoznali jsme pilota, mávali jsme mu vstříc, neboť si plně zasloužil naší pozornosti za svoji chrabrost, ba šílenou smělost.

Děšť se zesiloval, i byli jsme nuceni zahalit se do svých nepromokavých plachet, abychom ihned z rána nepromokli: leč mnoho

páčil na 200; celí ztrnuli, blížili se k nám. Veliká část mladíků byla sotva škole odrostlých. Jedné četě připadl úkol odvésti je nazad, my dále pokračovali na cestě k první čáře německých zákopů.

Když jsme k ní došli, hustá síť drátů před zákopy více neexistovala; byly v hrozném stavu, neboť náboje z děl byly úplně rozházeny. Ještě dosti Němců, skrytých v podzemních děrách, ohluchlých od hromového hluku a strachem zmámených, vzdávalo se nám. Najednou za námi některá neumlčená německá strojní puška vzala si naše řady na mušku. Plukovník náš poslal jednu četou s poručíkem Arbantem, aby prozkoumala výšiny, vypína-

V zákopech setniny »Nazdar!«.

nám nepomohly. Když jsme se dostali do první linie, bylo devět hodin. Však zde již se vraceli ranění vojáci, většinou z koloniálních trup, ptali jsme se, zda se jde již ku předu. Přikývnuli s poznámkou »Jde se, sice pomalu, mají veliké množství strojních pušek, které působí ztráty v našich řadách. Ale »on les aura!« V tomtéž okamžiku přišel rozkaz »Vpřed«, bleskem vyrazili jsme do širých rovin a postavili se v útočnou řadu.

Na všech stranách, i za námi spousty vojska, které se v řadách blížily k zákopům, námi právě opuštěných. V tom náš zrak utkvěl na skupině vojska, která držela kus bílého plátna a kynula nám vstříc. Rozoznali jsme vzdávající se Němce, jichž počet se

jíci se za námi. Vrátili se se 4 Němci, nesoucími svou mitrailleusu na zádech a přece odzbrojenými. Jejich úkryt byl nanejvýše pozoruhodný: podzemní skryše, dobře opevněná s otvorem jen pro hlaveň strojní pušky.

Mezitím, co plukovník rozmlouval se zajatci, my dali jsme se do díla a urovnávali jsme německé zákopy, abychom byli poněkud kryti v případě protiútoků.

Však v tom okamžiku Němci počali házet nám v ústrety otravné plyny a jimi naplněné náboje. Jako hustá, neprůniknutelná mlha valil se kouř podobný plyn po zemi a svou žlutavou barvou upozornil nás na hrozící nebezpečí. Okamžitě připjali jsme si naše škrabošky, abychom tak jistě smrti ušli. Zápach

plynu čím dále se zesiloval, takže sama škraboška zdála se nám nedostatečnou. Mnozí z mých druhů ustavičným jeho vdechováním byli za krátko omámeni a bylo je nutno odnésti nazpět. Avšak za hodinu spousty tohoto plynu se rozplynuly.

K večeru nové spousty vojska shromažďovaly se u lesíka za druhou německou, ráno dobytou linií, i bylo zřejmé, že se připravuje nový útok na německé třetí opevnění v hájku. Před námi viděli jsme řady vojska, rozložené »en tirailleurs«, my postupovali v záloze ve čtyřstupech, za zpěvu našeho: »Jdou sokolské šiky, jdou...«, za námi přibývaly nové a nové pluky, a síla, kterou jsme viděli, dávala nám pevnou naději ve zdar podnikané akce, která za soumraku měla býti rozpoutána.

Nemile jsme uvítali slabý dešť, který se čím dále zesiloval. Postoupili jsme na určené nám místo a čekali na rozkazy. Tu a tam zasýčela kulka neb německý »marmit« a s hromovým třeskem se roztrhl v našich řadách.

V zákopech 19. února 1916.

Naše saky byli jsme nuceni položit i do bláta a pro své zemdlené tělo neměli jsme mnoho na vybranou. Torna nám byla poduškou, a poněvadž jsme byli promoklí, vše bylo nám lhostejné. Zima námi trásla, avšak ne dbali jsme toho, únava byla silnější, a jí zmožení, mnozí usnuli. I nárek, z dálky doléhající a promísený úpěnlivými prosbami, byl nám lhostejný.

Usínal jsem, když náhle křikem a troublením jako elektrickou jiskrou vzbuzen, jsem se vzbudil. Přihodilo se cosi, co působilo dojmem nezapomenutelným na všechny v této plískanici náhle vzburcované, a jedině rozvahou mužstva předešlo se chaosu.

Byl to planý poplach, avšak Němci, domnívající se, že křik v našich řadách je příprava k novému útoku, v čemž troublením »à la charge« byli ještě utvrzeni, své posice bez boje zanechali svému osudu. Zato my jsme se v nich klidně utábořili a zůstali jsme zde až do půlnoci na stráž, načež jsme byli vystřídáni novým plukem.

Emile U., dobrovolník.

X

VOILA LA COMPAGNIE »NAZDAR!«

K. BERGMAN

Dlouhý první zimní pobyt náš v zákopech, přes časté a namáhavé služby, noční bdění a stále mokré a hanebné počasí, neskličil nikterak naši veselou mysl. Dny sice ubíhaly rychle, ale ty dlouhé, nekonečné zimní noci nás již často honily¹⁾, zvláště když se kopal, nebo celá »eškuádra«²⁾ musela zůstatí plných dvanáct hodin ve zbroji a střídati dvojité stráž, po našem řečeno »santinely«. Některý týden, když to padlo najednou, mívali jsme služby do roztrhání. Jeden den hlídku — 24 hodin, druhý den ve dne kopat, vyházet sníh nebo vodu, třetí den »ambyskády«³⁾, čtvrtý »korvé«⁴⁾, pátý patroly⁵⁾, šestý na dráty⁶⁾, a sedmý čištění

»boyaux«⁷⁾, opravování »kreno«⁸⁾ atd. Neděle jako všední den, neznali jsme rozdílů ve dnech ani v datech a tak jsme pro samou službu nevěděli, je-li toho dne svátek, neděle nebo středa. To už nám bylo všechno fuk, neb jak Chloupeček filosoficky říkal »je m'en fou«, v naší republikánské hantýrce známý manfutista⁹⁾. Jinak hezký kluk jak cumel. —

Do tohoto počasí, skličujícího duši i tělo, přicházely nové rány, když některý z našich druhů padl zrádnou kulkou a večer kopal se hrob a vykonávala nejsmutnější funkce na frontě, prostý pohřeb vojína. — Tu srdce naše byla sevřena nesmírným bolem, vzpo-

mínkami na ujařmenou vlast a na nejdražší bytosti našeho nešťastného přítele.

Lépe již bylo raněnému »eklatem z marmitu«¹⁰⁾. Naložen byl brankari na vůz k odjezdu do nemocnice. Těmto raněným ve službě přáli jsme zaslužený odpočinek, pěknou bílou postýlku s kraječkama, každý den pořádný hrnek bílé kávy s krajícem bílého, máslem nebo marmeládou mazaného chleba (konfytýra)¹¹⁾, dobré papáníčko, cigaretky, čekuládu, na dovolené pak hezkou »marěnkou« a dovolenou v Paříži, která z valné části byla vesele prožita u Tondy Slepíčky, našeho dodavatele jitrniček, často až do pole, díky hlavní praporové kmotře pí Čermákové.

To byly výhody pacienta z tranší,¹²⁾ více méně delší dobu trvajících.

Jinak dlouhé chvíle (!), nepřišel-li právě rozkaz »do zbraně« s motykami a lópatami, rýti celé dny a noci v zemi jako krtkové, trávili jsme pohromadě v podzemních »kabanecích nebo kaňárech«¹³⁾, důkladně to upravených dírách, našem obydlí a ložnici zároveň. Tu hovořilo se o všem možném. O politice, co dělají naši milí ve vlasti, v Rusku, Americe, Anglii, Srbsku a všude. Vypravovaly se cestopisné příhody, anekdoty nebo hrál se zuřivě mariáš. Měli jsme pařížské listy, revue, americké české listy, knihy a tehdy dokonce i »Cyraná de Bergerac«, který šel z ruky do ruky. Při tom vzpomínali jsme na mistra Vojana a br. Bernard ho pěkně deklamoval, byla-li nepřátelská kano náda silná.

Mezi námi bylo tehdy již více výrobců prstýnků a ozdob z aluminia, nalezeného ve hlavičkách vystřelených německých »obusů«¹⁴⁾, a tito chasníci bavili nás po chvilkách ve dne v noci skřípáním pilníků, mlácením kladiv a čouděním kouře a smradu z vlhkých ohňů při lití aluminia. Naši zahradníci pak tvořili cesty a pařčík kolem kapitánovy boudy, vyzdobili místo květy, které byly po ruce, velmi dovedně, a označili toto květinovými koberci se znaky kohouta a lva. Na místech těchto kroužek pěvců za vedení br. Bezdička (padl 9. V. 1915) uchracoval svými výkony francouzské vojáky i důstojníky z okolních zákopů.

Pomalou ubíhala nám nevlídná zimní doba,

až se přiblížilo toužené jaro a s ním radostnější nálada, která nám připomínala chvíli příští, »až na to skočíme«. Dlouhé noci se počaly krátit, nastaly jasnější dny a trvalé deště nahrazovány byly suchým a částečně teplejším počasím.

Vojenská služba stávala se pohodlnější a zvláště »ambyskády« nebyly již tak nepříjemné. Mnohý ze čtenářů zpráv z bojišť, nebude asi dobře rozuměti tomuto odbornému jménu druhu služby, kterou čert sám vynášel. Je to jakási stráž v záskoku, která má za účel chrániti dráty před vetřelci, t. j. patrolou, a pozorovati co nejdále od vlastních zákopů, co se děje na druhé straně. Umístění takové ambyskády dělo se vždy v tichu a za tmy a nebylo-li možno dostati se dřívě zpět, protáhla se služba na celých 24 hodin. Byla to zároveň past na patroly, kterou ve vhodném okamžiku bylo nutno odzbrojiti, zajmouti anebo bajonety pobítí, bránila-li se. Strílení s obou stran nebylo podle předpisů dovoleno. Aby taková ambyskáda byla dobře umístěna a kryta, rozloží se na zem na břich do polokruhu a zůstane v tomto postavení s puškou a navléknutým, často tmavě potaženým bajonetem ležeti tak dlouho, až je »relevée« vystřídána. Při tom musí každý účastník hleděti kupředu na svůj rayon (okruh), dávat pilný pozor na okolí a míti sluch jako zajíc, sílu jako lev a oči na samých štopkách.

Napětí, pozornost a obezřelost je zde vždy na svém místě.

Když tak člověk ležel na břiše za tuhé zimy a mrazu delší chvíli, někdy až šest hodin i déle, v úplné tmě nebo mlze, tu mnohému kosti promrzly, jen to praštělo. Anebo za mokrého počasí vracel se do své díry namočen jako houba.

Je tedy záhodno, aby tento druh služby méně příjemné byl jasně odlišován od slova »ambyské« (česky ulejevák). Jsou »ambyské«, kteří se povalují pohodlně za války doma nebo v kasárnách, zatím co druzí »ambyské« se také povalují, ale v první linii v blátě a mokru. Ve fysickém slova smyslu je to asi jako rozdíl mezi »hotel tunel pod mostem« a Grand Hotel v Paříži. Toto druhé slovo »ambyské« povstalo mezi vojáky z jis-

té žárlivosti a tak se rozšířilo, že ten, co musel na patrolu, na cestě v první linii nadal kamarádu v první linii také »ambyské«. Než za války tomu tak bylo jak osud dal a nedalo se jiného dělati. Ambyskády v linii byly velmi nebezpečny, však co naplat: »Když ses dal na vojnu, musíš bojovat,« si každý říkal, a po francouzsku se suše řeklo »c'est la guerre — je válka«. K jaru tyto ambyskády nebyly už tak nebezpečny, vzdor častému svištění kulek nad hlavou, člověk si pomyslí: »Má-li přijíti, tak se jí nevyhnu, jen když si zdraví ušetřím pro případ šťastného návratu. — Na jarních službách před dráty často v noci měsíček svítil jak rybí oko, matka země začínala vydávati svoje teplo a člověk se mohl položit na břuch, jak říkával trefně jeden Moravan, bez následků, »že něco nachytá«.

Často bylo přáním našich hochů polapiti nějakou německou hlídku a přivésti »dědkovi« pro radost několik »bošů«, ale tito byli mistři v ukrývání a vyhýbali se našim zákopům jak čert kříži, a když někdy narazili, »vzali švába« a ztratili se. Proto ti odvážlivější mezi námi pustili se dále, aby také se trochu zahřáli, a puzeni zvědavostí, zašli často hodně daleko. To byla část hybné ambyskády po souhlasu četaře. A tak jedenkrát přece se lov podařil. Bylo nutno něčeho se dověděti o druhé straně a náš major i plukovník jen na to čekali. Tak jednoho večera čtyřlenná parta těchto výletníků zatahla vodu a už byl tchoř v pasti. Tato událost způsobila našim důstojníkům velikou radost, zajatci hodně strachu a skončila potom ve se. —

Původcem jejím byl ubohý polský hoch, pocházející odněkud z Poznaně.

Jsa nucen poměry co příslušník »rajchu« bojovati v německých řadách, prožil první chvíli při zajmutí ve smrtelných úzkostech a strachu, ale poněvadž se celkem slušně choval, bylo s ním humánně zacházeno. Konečně mu toto zajetí přišlo jen vhod. Jak by ne! Před tím prodělal útoky na Francouze, Srby a Rusy a po značném zdeprimování byl poslán sem na odpočinek — do první linie. Němci museli již tehdy záplatovati všude díry, způsobené jim pozvolným, ale jistým

rozložováním c. k. rak.-uherské armády, kteroužto práci úspěšně vykonávali naši hoši v rakouských mundurech.

Jako ostatní spoludruzi, nezúčastnění tohoto lovu, byl jsem žálostiv, jak se vlastně celá věc stala. Setkav se před dráty s Václavem Zárubou, jedním z členů honební čtverky, taktó v civilu českým muzikantem a pařížským bohémem (padl 9. V. 1915), sedli jsme si u kuchyně na zákop, a Václav, nabídnuv mu dříve důstojnickou cigaretu, dal se do popisování následovně:

»Při včerejší službě v záskoku přišla před půlnocí na řadu naše parta. To víš, kluci jako oheň, hnali se ven před dráty. Jeden po druhém vyskočili na »parapet«¹⁵⁾, a už si to valíme kupředu. Sehnuli jsme se a zastavili, stihnuvše nám vykázané místo, víš tam u křížku, kde odpočívá jedna část francouzské patroly. Ulehnuvše s »lebelkou«¹⁶⁾ v ruce, zůstali jsme tak hodnou chvíli bez pohnutí. V tom zaslechnu vedle sebe brukot: »Vašku, tamhle se něco hýbe, není to Němec?« Já se ohlédnu po našich, v duchu je spočítám při matném svítu luny a povídám: »To by mohlo«. — »Pojďme tam,« ozve se tiše třetí. — Pomalu jsme se šourali po zemi, čtvrtý se přidal k nám až k úzké cestičce, která vedla příčně k nám od souseda. Počítali jsme, že se po ní ubírá nějaký ztracenec z německé hlídky, aneb dva chlapíci, vyslaní napřed patrolou. Ulehli jsme úplně a vyměnivše tiše hesla po česku, čekali jsme, co se bude díti dále. Mezi tím ale jeden byl už tak blízko nás, že zaslechl naše české hlasy, a to ho spletlo. V domnění, že poznává hlasy vlastních kolegů, dostal se až mezi nás, neboť mezitím tma byla úplná.

Když jsem cítil jeho zatajovaný dech, povídám k němu ležérně po německu (Václav říkal vždy ležérně): »Komm her, du gehst gut,« a nežli mohl odpověděti, druhý volá: »Halte-là, qui vive« (stůj, kdo jsi). Vtom vyskočil jako Jelen (vlastní jméno) a druzí za ním s napřaženými bodly. Kluk německá se hrozně ulekl, pustil pušku na zem a přestal dýchat. Ani mu nezbylo času říci: »Kamarád, kamarád.« — Třesouc se jako osyka, počal padat na kolena, ruce vzhůru. Já mu rychle prohledal kapsy — pokračuje Václav

— nemá-li v nich nějakou zbraň nebo bombu a již jsme se měli k odchodu. Seznali jsme, že se zajatec ztratil z patroly a spletl si cestu. Vtom zajatec začal vykoktávat ze sebe, jako že kdy bude zastřelen. Abych ho uchlácholil, povídám k němu: »Neměj strachu, a budeš-li se dobře chovati, ještě se ti dobře povede.« Kámen mu spadl ze srdce, když jsem mu toto řekl. Pak jsme ho vzali mezi sebe a hned dolů do zákopů. Tam už bylo více kluků pohromadě. Pěkná sebranka v tureckých úborech. Jeden měl přeloženou pokrývku přes sebe, druhý plátno ze stanu, třetí strakatou šálu jako by ji koupil na jarmarku a jiní opět bílé kožichy. A všichni hořovali najednou a všemi řečmi. Česky, fran-

Z útoku u Neuville.

couzsky, anglicky, polsky a někteří ho hned oslovovali líbeznou němčinou.«

Tu milý Václav udělal pomlčku, odplivl si a vtáhnul do sebe notnou porci kouře z cigarety, vypustil jej všechen nosem ven. Pak pokračoval dále: »Z tohoto mezinárodního shromáždění byl Němec jako u vidění. Jak by ne! Všechny národy zde viděl v duchu pohromadě a dokonce ty, co byli v kožichu, pokládali za pravé Eskymáky. A ještě při tom všem nebude zastřelen, dokonce zůstane na živu a dostav se šťastně z německé strany, vyhne se šikovně »masakru« anebo »tir de barrage« masakrování dělostřelbou druhé a třetí linie. V tu chvíli změnil barvu. Smrtná bledost zmizela z jeho obličeje a začínal zírati

veseleji. — Ale co potom naši kluci nevyvedli! Prý postrašíme dědka! Tak to jo, to se hned provede! Všem se to líbilo a v mžiku byl plán hotov. — Pustíme Němce napřed a pak vltíneme hned za ním, jeden za druhým. Všichni se již těšili i se mnou na to, jak kámpouna¹⁷) překvapíme. Přiblížili jsme se ke kabaně, jeden pootevřel dveře a šup, už tam milý Němec byl.

Kapiston (také kapitán) se ohlédl a vyskočil jako když hrom do něho uhodí. A kluci se venku smáli, až se za břicho popadali. — No, bodejť ne, takové nadělení v pozdní noční chvíli a ještě když člověk sedí za stolem, pilně zahloubán do práce. Otočíš se a za tebou stojí takový dlouhonožý vytáhlý

německý mladík — nepřítel. To i ten nej-srdnatější se lekne.

Já vím, že si náš děda v tu chvíli představil nejméně celou kumpačku před jeho kaňárem (cagna = díra pohovu). V následujícím okamžiku už jsme stáli před kapitánem a s námi adjutant A. (padl 9. V. 1915), zv. vulgo Prdeláč, pro jeho objemnou zadnici. Já — povídá Záruba — postavím se mezi zajatce a setníka a chtěje zajatci naznačiti, že stojí před naším velitelem a současně chtěje setníka uvědomit oč jde, povídám hlasitě zajatci: »Das ist unser capitaine,« to »capitaine« jsem řekl schválně francouzsky. Oba ihned porozuměli, kluk i dědek. Prisonnier (zajatec) se hodil do haptáku, setník

zaujal úřední postavení a prohlížeje si nově přichozího se všech stran, skákal radostí, ustupuje při tom nazad. Náhle zvolal: »Voilà la Compagnie Nazdar, ils sont toujours les premiers. — Hled'te na setninu Nazdar, oni jsou vždy první (vojáci).« — To opakoval vícekrát za sebou. — Ihned sepsal protokol a nato zajatec byl odveden do sklepní kuchyně k brankářům, kde mu podán kárek (1/4 l hrníček) horké kávy pro zahřátí. Zde zůstal až do časného rána, aby potom mohl býti předveden k plukovníkovi Panovi (padl v bitvě u Arrasu v čele pluku 9. V.). V kuchyni dostal kromě kávy čokoládu, cigarety a pořádný gamel (polní hrnek každého vojáka), plný jak egyptský hrnec. Také si líboval a jedl jako když mele na plno, připíjeje si střídavě kárek za kárkem, vína i kávy.

Při tom stále tvrdil, že se u nich tak dobře nemají. Potom u plukovníka za tlumočnictví četaře polské národnosti vypovídal co a jak. Překvapením bylo, že Němci nebyli v první linii, do které se stále bouchalo, nýbrž ve druhé a že po tomto nevrácení se zajatce zpět se asi stáhli do třetí linie.« —

Náš Václav, virtuos na housle a veselá kopa za dnů před válkou v Paříži na Montmartru, dokončil a ubíral se dále, rozdávaje na potkání dobré cigarety a zákusky, kterých účastníků včerejší ambyskády dostali od důstojníků. Naši důstojníci s radostí praštili se přes kapsy a hoši dostali ještě sto vojáků (franků) na přilepšenou.

Byl čas pro mne jíti na vartu a jakmile jsem doběhl na kreno (otvor pro ručnici a pozorování) — již to začalo padat a praštět. Stojím vedle druha a tak na to koukáme hodou chvíli, když tu Snídaně (přezdívka Svačiny, padl 16. V.) se otočí ke mně a povídá: »No, ten Němec jim to u štábu vysvětlil důkladně, jen co je pravda. To je vidět jak 75 (pověstná řadová polní děla) do toho řezou a mají to vypočítáno na metr.

Toto večera měl jsem ještě o jednu ulejšvácí službu více, neb jak my v naší han-týrce říkali, »jedno korvé rabio«. Jel jsem totiž s kolečkem pro sud vína, objednaný důstojníky setnině na přilepšenou, a poně-vadž jsem se přihlásil dobrovolně, ušel jsem té noci ambyskád, a potom spal až do rána.

Za pomoci Španěláka vulgo Sumarána (spadl kdysi v celé výzbroji do řeky a hoši ho vytáhli, od toho přezdívka sumarán¹⁸), táhl jsem stolitrový sud vína do zákopu. Však nežli jsme přivezli »pinard« (víno) do linie, sud byl už trochu nahluchlý, neb ta potvora z moře, náš Španělák, nosil s sebou stále gumovou trůbku, a jak mohl, nastrčil ji do soudku, a ať to byl pinard nebo mar eau de vie (čistý koňak), vtáhl do sebe několik pořádných doušků a při tom ani nemuk'. Aby pak ten den byl vesele ukončen, vyzval mne náš desátník-zásobník Hildebrant, abych to šel zmačknout, že je piano ve sklepě vedle »popoty« (důstojnická menáž). Za tmy jsem vlezl do sklepa a spustl napřed »Marseillouse«, potom »Hej, Slované!« Po ukončení ozval se potlesk kapisty, Prdeláče, Zrzouna (Rumun se zrzavými vlasy), Cibuláře, jemuž hoši stále zpívali oblíbenou »Cibuláři jedou«, a ostatních důstojníků z okolí.

A v tom všichni francouzští důstojníci počesku volají: »Pianiste — A když jsem šel večera večer na posvícení« a »Barouchka-barouchka« — musel jsem to hrát a kuchaři při tom zpívali tak nestydatě silně, až se to rozléhalo po zákopech a způsobovalo to silné pohoršení u příslušníků říše kázně a dobrých mravů. Kapitán si ale nepřál, aby z toho »bošové« také něco nechtěli mít a nezačali nás doprovázeti »rachotem bubnu«. Tak se tato zábava musila na vyšší rozkaz ukončiti a jít na kutě, což však bylo dopřáno jenom kuchařům, ordonancím a jiné takové sebrance ulejšváků v první linii. Fourrier¹⁹) Pepík mně nařídil zavřít piano a povídá: »Brčko, bylo to dobrý, jdi si lehnout, máš dnes v noci volno, nebudeš ležet na břichu, ale v kabaně na slámě a pod teplou pokrývkou.«

Tiše ležu dolů a vyháním německé myši, které se statečně dělily v noci o náš chléb a docela nerušeně přelézaly přes naše hlavy a nosy, z opatrnosti přetažené pokrývkami.

Tu noc spalo se nám všem dobře a kapitán byl o mnoho hrdší na jeho setninu, jsa dobře zapsán nahoře.

Zákopy úplně utichly a jen ze spodních částí a otvorů bylo občas slyšeti silné chru-pání, někdy i v sextetu, jehož melodie byly

do hořejšího ovzduší promíseny nádherným parfémem vůně, vycházející z tajných lidských útrob, neb toho večera jsme měli známé francouzské národní jídlo »haricot«, čili po česku fazole — — —

Vysvětlení k výrazům našich hochů:

- ¹⁾ houniti — od slova merd-houno.
²⁾ eškuáda — escouade, četa 16 mužů, velitel desátník.
³⁾ embuscade — hlídky před dráty, nepohyblivé.
⁴⁾ corvé — služba vojenská, jako chodit pro potraviny atd.
⁵⁾ patrouilles — patroly, stráže výzvědné.
⁶⁾ fil de fer — překážky a práce, spojená s upravováním a opravami.
⁷⁾ boyaux — přeloženo doslovně střeva, točité podzemní chodby.

- ⁸⁾ créneaux — střílny v první linii.
⁹⁾ je m'en fou — mně je to jedno — manfutista zkráceně.
¹⁰⁾ éclat de marmite — éclat — úlomek z granátu marmitu (měl podobu hrnce vojenského, nošeného na zádech, tvaru plochého — 10 l. obsahu).
¹¹⁾ confiture — zavařenina, marmeláda.
¹²⁾ tranchée — průřez, v mluvě vojenské zákopy.
¹³⁾ cagnard — pohodlný, cagna — místo pohodlí, díra pod zemí.
¹⁴⁾ obus — granát.
¹⁵⁾ parapet — zábradlí, na frontě ploché místo s dráty.
¹⁶⁾ lebel — francouzská puška systému »Lebel«.
¹⁷⁾ capitaine — měl více přezdivek (hoši, sloužící dřívě v rak. armádě, říkali dědek; později se vžilo od Francouzů-vojáků: kapiston-pistol.
¹⁸⁾ sousmarin — podmořský.
¹⁹⁾ fourrier — vojenský ubytovatel, zásobovatel, desátník, četař atd.

(Článek je vzpomínkou ze zákopů, zv. »U mlýna« v Champagni. Užito české dobrovolnické hantýrky.)

X

SETNINA »NAZDAR« U VERDUNU

Výňatek z »Bulletin de la Colonie Tcheque de France«.

V neděli dne 19. srpna r. 1917 hoši se sešli, aby se pobavili v předvečer bitvy. Zazpívali si, a sotva se setmělo, řady spěly mlčky k zákopům, táhnoucím se od kanálu řeky Meusy k Mrtvému muži. Krajina jest tam bažinatá, a byla dešti, jež ještě do večerjška plískaly, tím více rozmočená. Brodili se do zákopů blátem. Den byl krásný a dělostřelecký boj zuřil již po celé frontě.

Byla již tma, když přišli do zákopů. Za noci pekelný hřmot děl neustával, a k tomu ještě více uchvacujícího dojmu dodával praskot rychlopalných pušek. Hoši přespali pod širým nebem v rozmočených zákopech.

Ráno v půl páté kulometry utichly a útočící řady spěly kupředu hustou (prý umělou) mlhou. Prvý prapor měl na svých křídlech po jednom kulometu. U jednoho byl střelcem Fricek Nezavdal, u druhého Franta Holý. Jak pracovali se svými kusy, to bylo něco úchvatného. Při každém postupu setnin okamžitě byl kus přemísťován a sotva že řady lehly, opět již naši střelci byli pohotově a před sebou na obzoru se namanuvší Němce, buď prchající či chystající se k odporu, kosili každý na svém poli, jak žnec kosí obilí. Sotva že terén byl čist, opět se postupovalo.

Tu se stalo, že úlomek dosti veliký, ale již pozbyvší síly, narazil na koleno Frantovo. On toho nedbal, a byt' noha sotva sloužila, s napětím všech sil i své nezlomné vůle, a možno říci, i s radostí, jak se osvědčuje nový kulomet na Němcích, postupoval stále s praporem.

Posice, vytknuté k dobytí, během celého náletu byly vzaty hned v pondělí. Cumieres, bod 265, Cote de l'Oie, Bois des Corbeaux, Forges padly do rukou legie.

Naši hoši se tu opět vyznamenali. Mnoho jich bylo citováno. Přimo v linii byl vyznamenán válečným křížem se stříbrnou hvězdičkou četař Franta Maňák a Fricek Nezavdal. Dále byli citováni Josef Vlach, Faugner, Petrák, Fabian, Lojza a Franta Novákové, Dostál (Lojza a Franta), Rychtařík, Roškota a Košťál. Franta Holý za své stoické jednání byl vyznamenán válečnou medailí s křížem a palmou.

Dne 27. generál Pétain přehlížel vítězné sbory od Verdunu a legii slíbil, že už pro ni najde odznak, který by ji lišil pro její rekovnost. Její prapor při té příležitosti vyznamenal křížem čestné legie a vojsku slíbil rudou

Fronta československé setniny u Verdunu.

furažku. Legie měla tak již šest citací v armádním rozkaze.

»Matin« ze dne 30. října přináší následující zprávu od svého válečného zpravodaje:

»Vojáci divise marocké a vy, jejich »konkurenti« z jednatřicáté, generál Pétain vám řekl: »Můžete býti pyšni!« A ten ví proč.

Všude, kam jste šli od tří let, na Marně, v Artoisu, v křídové Champagni, u Verdunu, na Chemin des Dames, všude Germán ustupoval. Vy neznáte neúspěchu.

Aby byla korunována vaše neustálá statečnost, vaše nesmírná udatnost, čestná legie září na vašich praporech a furažky byly vám dány vrchním velitelem vojska.

Bylo by třeba mnoho svazků, aby bylo vyličeeno hrdinství slavné D. M. (divise marocké). A ještě mnoho by bylo opemenuito. Za časů velké války říkal císař svým starým bludným gardistům: »Dostačí, řeknete-li: Byl jsem tam! — A lidé odpovědí: Pak je to hrdina!«

D. M. byla všude. Tady jsou data a jména a seznam jejich bitev: Na Marně dvakrát dobila Mondementu, jenž byl stěžejním bodem krásného postupu Fochova. Vrhnuvši se na nepřítele, zatlačila jej až k Remeši a ostražitě hájila sekter Pompelleský! Povolána byvši Pétainem do Artoisu, porazila tam Němce dne 9. května. V červnu ještě byla v boji a udržovala všechno, čeho dobyla. Za ofensivy v Champagni spěchá na pomoc, připojuje se ke koloniálním plukům a 25. září zmocňuje se pověstného Trou-Bricotu, o němž se mysliilo, že jest nedobyitelný. Později vidíme ji na Somě při útoku v Belloy-en-Santerre. Letos se s ní shledáváme v Monronvillersu, stále vítěznou a stále postupující; a posléze u Verdunu dne 20. srpna jest pověřena zmocnití se svahů výšiny Mort-Homme a lesa, zvaného Bois des Corbeaux.

Aby oslavena byla taková skvělá dráha, udělil včera generálissime kříž čestné legie praporu Legie šestkrát citované«.

X

Z POSLEDNÍCH BOJŮ SAMOSTATNÉ SETNINY »NAZDAR«

Výňatek z »Bulletin de la Colonie Tcheque de France«.

V lednu r. 1918 podnikla legie*) nový útok, tentokrát sama. Měla udělati tlustou čaru přes rozpočty německých strategiů, připravujících nový hunský vpád do nitra Francie. Svému úkolu dostala skvěleji, než se dalo od ní očekávat. Její velitel, podplukovník Rollet, hrdý na naše vojáky, a jimi oblíbený, vyjádřil se k nim po útoku: »Ty, které jsem viděl útočiti včera, to nebyli lidé, ale to byli lvi!«

Tento útok byl čistě útok místní, provedený za účelem zmocnění se zajatců, kteří by dali potřebné informace o přípravách německého štábu. Několik dní před útokem úporně se pracovalo po celé noci na opravách drátového opevnění. Rozburácela se děla a chrlila na několikakilometrový prostor svoji zkázonosnou praskající ocel. Třetí den dopoledne palba tak zmohutněla, že německá linie zdála se býti obrovským kráterem, obklopeným neproniknutelnou vrstvou dýmu, protínaného záblesky trhajícími se střel. Tohoto okamžiku legie použila, aby si otevřela cestu. Dráty před vlastními zákopy byly přestříhány s naprostým klidem, jistotou a hbitostí za úplného dne. Odpoledne ve tři hodiny vojáci legie, tentokrát na pláni sněhem pokryté, vytrhli jako bohové pomsty na záluďného nepřítele. V bitevní ryk mísil se

zpěv, český zpěv, jedné skupiny**) útočníků.

Tak letěli bojovníci po běloskvoucím koberci, dva tisíce metrů širokém. Doběhnouši do první linie německé, kterouž jim dělostřelba ponechala na pospas, dali se do svého díla. Jímali kde koho dosud skrytého v děrách. Většinou to byli mladí, sedmnácti až osmnáctiletí hoši, jež sem byli přeloženi z Rumunska. Byli v zuboženém stavu, málo živění, vyhublí a zakrslí, plní nečistoty, nemytí a s nestříhanými vlasy od tří měsíců. Několik set se jich vzdalo. Po vyčištění linie útočníci pustili se dále do linií, pravidelně vždy prodlouženým ohněm jim uvolněných. Kdo přečkal na živě dělostřelbu, vzdal se bez odporu. Tak se postoupilo do hloubky dvou kilometrů, a po dvou hodinách byl dán povel k návratu. První linie byla polita petrolejem a za chvíli plápolá celá praskajícím ohněm.

Prapory utrpěly jen nepatrné ztráty a z Čechů byl raněn lehce jediný Vanžura. Ihned byl celý pluk citován v rozkazu divise.

Němci ovšem nezůstali dlouho dlužni světu nejuživějšímu a nejnesmiřitelnějšímu soku, a dne 13. počali legii bombardovati náboji, vylučujícími plyny, jež působily jako žiravá kyselina. Mnoho z našich hochů bylo tak popáleno a mnozí z nich hrozně trpěli.

*) Marocká divise.

**) Setnina »Nazdar«.

x

STRUČNÝ PŘEHLED ČINNOSTI FRANCOUZSKÉ SETNINY »NAZDAR« J. POLCAR

V třetí výroční den první bitvy české čety ve Francii dne 9. května roku 1918 uspořádal výbor pařížské československé kolonie přátelskou pamětní schůzi, na níž jednatel československých dobrovolníků ve Francii,

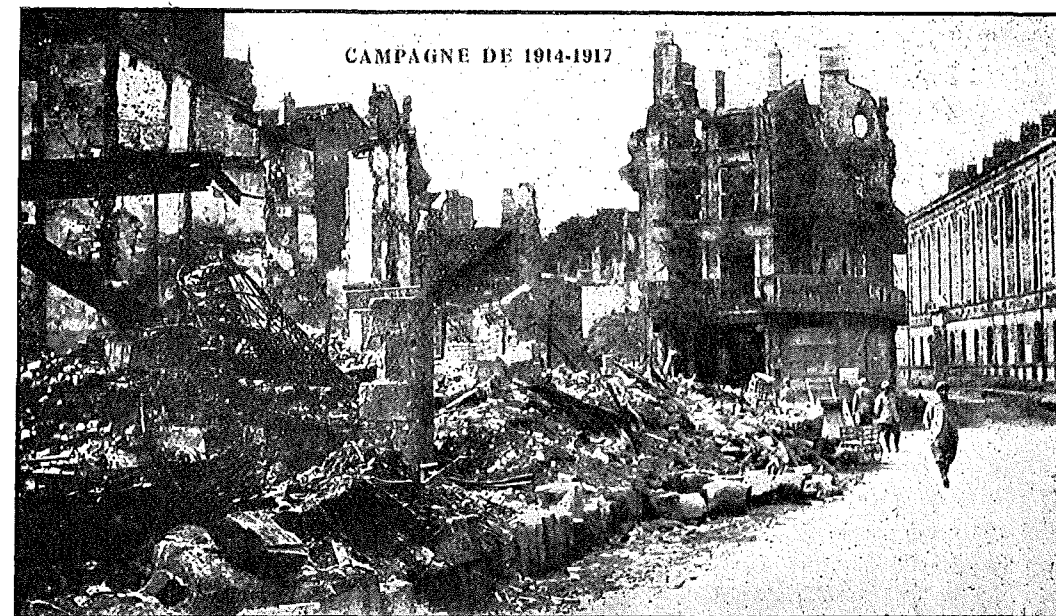
Jaroslav Polcar, přednesl krátkou historii československé setniny »Nazdar!« a vzpomněl slavných jejích činů. Celá tato řeč byla uveřejněna v »Bulletin de la Colonie Tcheque de France«, ve druhém ročníku,

v srpnovém a v říjnovém čísle. Bylo to právě v době, kdy vlastně československá setnina »Nazdar!« končila svou historii, kdy byla již povolena francouzskou vládou samostatná československá armáda ve Francii a kdy zbytek slavných příslušníků této setniny vlastně již přecházel do této armády.

A tak v této řeči jest nastíněna krátká a zhuštěná historie prvních francouzských legionářů, počínající odchodem z Bayonne na frontu a první krvavou bitvou na kopcích Notredamských u Artoisu. Bylo to tedy dne 9. května, kdy českoslovenští legionáři na francouzské frontě po první krváceli za

se slovy: »Nejdříve jest vlast, a pro tu položím třeba svůj život i svých dětí. Pak teprve jest rodina.« Jaký to příklad lásky k něčemu tak vznešenému, jako jest vlast a svoboda.

Ještě mnozí zranění leželi na bílých lůžkách, v nemocnicích, když zahučela znovu na frontě děla. Bylo to na den svatého Václava, dne 28. září 1915, kdy česká četa, vlastně její trosky, bojovala v Champagni. Opět ubylo několik jejích členů. Polcar vzpomíná zejména jednoho, který jaksi všechny zosobňoval. Byl to Karel Zajíc, český učitel, který musel pro svoji politickou činnost opustiti rodnou zemi Moravu, a jen velkému

Zničená ulice Verdunu.

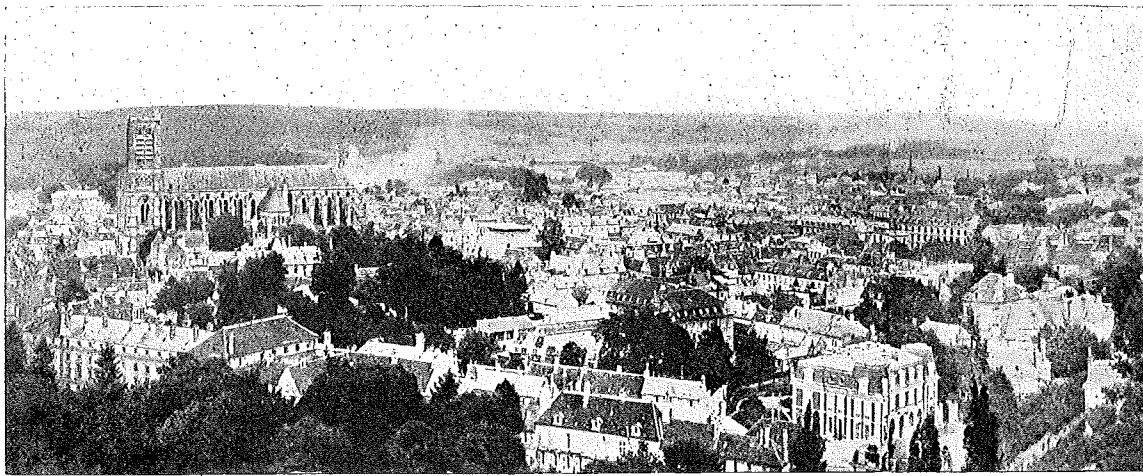
československou samostatností. Zde zemřeli stateční hoši Bezdíček, Bernard, Pultra atd.

Krátce nato, dne 16. června, zúčastnili se naši hoši nové bitvy. Nedaleko, poněkud více na sever od Carency u Souchezu, zbytek československých legionářů bil se za naši svobodu. A opět československá setnina byla silně zeslabena. J. Polcar vzpomíná tu zejména Hejny. Mladý hoch zanechal otce a bratra v Anglii a položil zde svůj život na oltář vlasti. A myslíte, že otec plakal nad jeho rokem? Ne, přísahal pracovati proti jeho vrahům ze všech sil, a když českým kolonistům v Anglii bylo možno vstoupiti do britské armády, přihlásil se sám i s druhým synem

šťěstí měl co děkovati, že nebyl zajat na prahu svobody u Bodamského jezera, kdež vstupoval na odrážející loď před očima dvou tajných policistů, z povzdálí na nádraží ho sledovavších. Na začátku války byl poraněn dosti povážlivě, kulka mu projela lopatkou a zabraňovala mu pohybovat rukou. Šel přec znovu do pole dobrovolně, a tam v Champagni zastihla jej smrt. V Rakousku mu zabavili jeho majetek.

Po této bitvě hoši útočili teprve 1. července roku 1916 v Picardii u Belloy en Santerre. Opět ztráty. Noví Bernardové kladli zde své životy pro svobodu vlasti. Boj byl tentokrát tuhý. Episody z tohoto boje zachvějí otrlým

Soisson.

člověkem, a odvaha, jakou zde naši hoši osvědčili, i lest, kterou projeví nad četnějším nepřítelem, zajavším jednu jejich četou, tím, že ji několik českých hochů vysvobodilo a katany, četou již do zajetí vlekoucí, pozajímalo, zůstane navždy pýchou českých kulometčíků. Zas mezi těmi zlatými hlavami, které tam odpočívají, k jedné zvláště zalétly vzpomínky Polcarovy. Jest to Josef Barták. Nebyl již nejmladší. Byl upřímný socialista, ale v první řadě byl Čech, a to Čech celou duší, celým svým mužným srdcem. V Lyoně, kam je jednou vrátili, hlásil se první poznovu dobrovolně na frontu, do útoku šel vždy s lehkým srdcem a s úsměvem na rtech, v největším bombardování byl klidný jako na procházce; až zde jej zastihl neúprosný osud. Dělová koule urvala mu nohu a těžkému zranění v brzku podlehl.

Tento rok naši francouzští legionáři již neútočili, ale sotvaže zasvitly na jaře první teplé paprsky a dubnová luna přišla do úplňku, na sever od Remeše až po Craonneské vršky zahlučela francouzská děla, rozjely se francouzské tanky a německé posice zakolísaly. Dne 17. dubna děla zabouřila i na východ od Remeše a pravé křídlo útočné armády letělo na tvrdé posice v Champagni. Naši hoši byli v té nejhorší posici u Auberivu, v Moronvillerském uzlu. Žel, opět několik našich boдрých hochů tam nechalo své životy, opět pozůstalé zbytky české setniny prořídly. Polcar vzpomíná tu zejména Václava Opočenského, hochu sotva 22letého, však muže

duchem a reka srdcem. Na jedno ucho nedoslýchal, mohl být zbaven služby. Ne, jeho povinností bylo, zůstat v poli, a tam pracoval, seč síly stačily. Donášel rozkazy, vždy klidný, důvěřivý ve svůj osud, jako když nad svým polem šachovnice, v čemž byl mistrem, své soky porážel. Tam dělový náboj jej zasáhl do prsou a mladičká duše jeho ulétla kamsi v nesmírné modro. Rakousko i tomuto mladému junáku zabavilo jmění.

Nedlouho nato, dne 20. srpna, hřmělo to opět, tentokrát daleko na východě, pod tvrzemi hrdinné pevnosti Verdunu. Zas tu byli naši hoši, Boj nebyl sice tentokrát tak tvrdý, ale během pobytu v linii, setnina ztrácí opět několik svých členů. Nejstarší z hochů, 48letý Čadek, dodýchal, a pak Ludvík Šatoplet. Každý v Paříži znal jeho rodinu, a každý ví, jaké to bylo zlaté srdce. Těm, kteří tam nikoho neměli, sám pomohl, když nebylo na koho se obrátit o pomoc. A co jeho žena? Kdo vzpomene, kolik dovolenců našlo vždy u »Šatopletů« otevírané dveře a pohostění? Opět klasický příklad vzájemné lásky a obětavosti.

V roce 1918 naši hoši zúčastnili se bitvy dne 8. ledna, kdy zajali přes 150 Němců a zničili tři linie zákopů, a v okamžiku, kdy mocné síly nepřítele, soustředěné na západní bojiště, hodlaly porobiti celý svět, již po osmé stáli pohotovu, aby tentokrát bránili vpádu německých hord do země svobody. Tento boj nebyl však poslední. Těsně před odcho-

dem do československého vojska naši hoši zúčastnili se dvou nových bojů. Ztráty jejich nebyly sice hrozné, ale přece citelné. Nejdříve protiútočili na postupující Němce ve dnech 27. května až 15. června u Soissons, a tam podnikli ještě nový útok v slavné bitvě Man-

ginově ve dnech 18. až 21. července. Po této bitvě jejich nový prapor, darovaný krajanami v Paříži, byl vyznamenán válečným křížem. V červenci opustili naši hoši na frontě legii, aby se odebrali k československému vojsku.

X

Z ŘECKA DO FRANCIE JOSEF VORLÍČEK

Nadarmo snažím se vzpomenouti si na nějaké podrobnější dojmy, týkající se cesty, již jsme vykonali při odjezdu ze zajateckého tábora v Pisoderi v Řecku do koncentračního tábora čs. dobrovolců v srbské armádě v Mikře u Soluně. Myslím si tak dnes, že byla to pro každého z nás příležitost, aby si v klidu zrekapituloval vše, co minulo a uvědomil si jasně, kam a proč jde. Snad i v těchto myšlenkách bylo přimíseno trochu zvědavosti, jak bude dále.

U mne tomu tak alespoň bylo.

Proto neměl jsem ani chuti ani nálady k tomu, věnovati se cele pozorování jistě zajímavých končin, jimiž jsme projížděli. Tím se stalo, že dnes marně pátrám v paměti po nějakém uceleném obraze této — po dlouhé době zase — radostnější cesty.

Jenom tak mlhavě si vzpomínám, že nám na cestu byla dána ještě stráž a že jsme svým protestem vymohli alespoň to, že nás hlídala již beze zbraně. Francouzi se asi při tom řídili našim starým příslovím: »Opatrnost matka moudrosti,« ačkoliv u nás toho nebylo jistě potřebí.

Tak asi po dvoudenní cestě, myslím, byli jsme přivítáni bratry ze srbské armády, z velké části důstojníky, kteří v Mikře očekávali svůj odjezd do čsl. armády ve Francii.

Dva šiky při tom uvítání stály proti sobě: — v jednom muži, kteří své odhodlání i krvi posvětit tu svou lásku k vlasti na pláních dobudžských a na soluňské frontě již skutky prokázali — druhý složen z dobrovolců, na něž tato zkouška teprve čekala.

Kdo pronesl uvítací řeč, nepamatuji se již. Víím jen, že někdo mluvil a že se pak zpívala

národní hymna. Já nezpíval — přiznávám se — nemohl jsem pohnutím. Slzy vstoupily do očí, nějaký do té doby nepoznaný cit rozšířil mimovolně hrud', člověku se jaksi volněji dýchalo — ale hlásku ze sebe nedostal. K tomu jistě nemalou měrou přispělo, že ihned při příchodu spatřil jsem v řadách srbských dobrovolců bratra poručíka H., který bydlel v Praze naproti našemu domu. Pohledem na něj vybavila se mi v mysli vzpomínka na rodiče, bratry a ostatní doma a ta nechtěla v první chvíli ustoupiti něčemu jinému, tak abych se byl mohl soustřediti na vnímání smyslu řeči, již jsme byli vítáni v řady čsl. vojska.

V Mikře jsme nepobyli dlouho. Než několik vzpomínek, a to příjemných, na těch pár dnů tam přece mám.

Hned první den, když jsme přišli do baráku, v němž byli ubytováni bratři důstojníci ze srbské armády, našel jsem druhého známého. A nebyl jím nikdo jiný, nežli můj bývalý profesor z obchodní akademie. To se ví, že náš rozhovor zatočil se brzy kolem těch dob, kdy jsme ve škole dělali jmenovanému, takto ohromnému dobrákovi, všechno »nejlepší«, na co jsme mohli přijít. Nu, jistě mnohý z čtenářů dovede si pomyslet, co tak ve svých, t. zv. klackovitých letech byl schopen provést.

Naše shledání jest dobrým příkladem, jak v legiích soustřeďovaly se tak různé prvky našeho národa, rozdílné jak povoláním, tak i věkem. Zde profesor a žák!

První knihou, již jsem jako dobrovolc hned v Mikře četl, bylo Jiráskovo »Temno«. Zdalipak si Mistr Jirásek při psaní tohoto

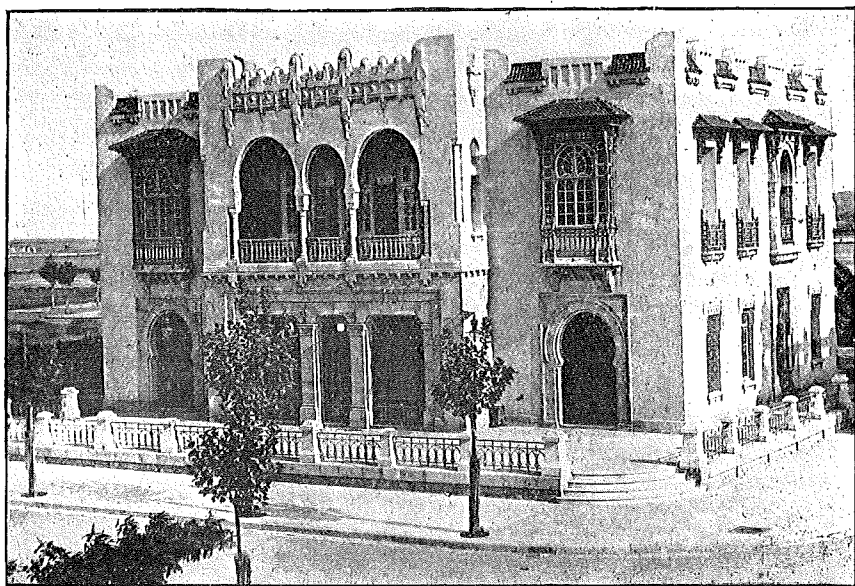
svého grandiosního díla mohl pomyslet, že jednou bude čteno Čechy, příslušníky národního vojska, na mořském pobřeží Řecka? A jak čteno! To nelze dnes ani dobře vypovědět. Byl to hlad po české knize, takže by se bylo přečtlo se zájmem vše, co by se pod ruku dostalo. Ale zvláštní shodou okolností byla to právě kniha, jež svým dějem se tak dobře hodila do postavení, v němž jsme právě byli.

Z Mikry jsme chodili často na procházku do Soluně. Ani na tu žádných vzpomínek nemám. Je to u mne vůbec příznačné, že z prvních dnů po zajetí nemám žádných do-

dopravila do Marseille, byla znovu torpedována a to tak, že se i s několika sty mužů posádky a cestujících potopila.

Náš pobyt na lodi byl by po celou dobu celkem nezajímavý, kdyby nebylo několika příhod, jež nás vždy na chvíli vyrušily z pohodlné nečinnosti. Jsou to maličkosti, jež dnes pod zorným úhlem časového odstupu i mně se zdají malicherné. Tehdy však nás pobavily a daly alespoň látku k dalším našim rozhovorům. Prosim proto, aby tedy bylo také na ně pohlíženo tak, jak se nám při jich bezprostředním prožívání jevily.

Hned na počátku plavby jsme se dozvě-

Bizerta.

jmů, jež by se týkaly věcí, a pokud si co pamatují, souvisí to vždy většinou, s osobami. Snad je to do určité míry vysvětlitelné tím, že v zajetí byli jsme odkázáni jenom na zajatecké prostředí, tedy čistě osoby, a že tím se snad snížila částečně schopnost vnímání a trvalejšího podržení v paměti něčeho jiného.

Do Francie jsme odjeli francouzskou dopravní lodí »Svatá Anna«. Hned při nástupu všimli jsme si jejího poškození na přídi, jež bylo následkem torpedového útoku německé ponorky, již se však tenkrát nepodařilo loď potopit.

Bohužel, dlouho potom již »Svatá Anna« nejezdila. Na zpáteční cestě, když nás byla

děli, že cesta Egejským mořem není dvakrát bezpečná, ježto na některém z četných tam roztroušených ostrovů byla podle všech příznaků výchozí základna německých ponorek. Tomu nasvědčovaly alespoň časté útoky v těchto místech na dohodové lodi.

Proto při příchodu na loď bylo nám každému určeno místo na palubě, kam jsme se v případě poplachu měli odebrat, tak aby případné vyloďování mohlo se dít beze zmatku. I několik zkoušek jsme na toto opatření měli, k pravému poplachu na štěstí však za celou plavbu nedošlo.

Jinak tomu ovšem bylo s poplachem nepravým, řekl bych »neoficiálním«. Každou

chvíli někdo přiběhl s horní paluby, že na obzoru docela jistě spatřil periskop plovoucí ponorky a za celý svět nechtěl si svůj objev dáti vyvrátiti, až se sám o jeho bezpodstatnosti přesvědčil. A že pak, když se takový »periskop« přiblížil, nechybělo komických nálezů, nemusím snad připomínati.

Ale dokud jsme nebyli ve volném Středomořím, moc bezpečno nám přece nebylo. Ono je tak trochu rozdílu mezi vzdorováním nebezpečí, jež člověk vidí tváří v tvář a mezi pocitem, že z širé mořské hladiny každým okamžikem můžeme býti napadeni neviditelným, ale tím zákeřnějším nepřítelem.

Nesmím ovšem nepodotknouti, že v tomto nebezpečném pásmu měli jsme s sebou doprovod dohodových bitevních lodí.

Ale i horečka hledání ponorek brzy ochabla.

Za dobré pohody, bez jakékoliv bouře, přistáli jsme jednoho teplého podvečera v Bizertě, přístavu v severním Tunisu. Zde jsme byli na lodi osloveni a přivítáni vyšším důstojníkem, při čemž koncertovala kapela, rozestavená na mořském pobřeží. Najednou, nechceme věřit svým uším, — slyšíme směs českých písniček. To několik Čechů, členů této hudby, nás chtělo překvapiti, a věru, že se jim to v plné míře podařilo.

Z Bizerty jsme, tuším, odpluli téže noci. Před tím byly naloděny ještě koloniální francouzské části, dopravované rovněž do Francie.

Tito domorodí Afričané stali se nám bezděky svou neohrabaností zdrojem mnoha hodin smíchu a veselí. Oni totiž nebyli zvyklí na chůzi v botách, v nichž se i na rovině moc nejistě pohybovali, natož při chůzi po schodech nebo při kymácení se lodi.

Jejich nejistota vynikala hlavně při donášení jídla z kuchyně. Odběr stravy prováděl se na lodi vždy pro 10 mužů najednou do dvou nádob: do kotlíku polévka a maso, na mísu příkrm. Kuchyně, v níž se strava vydávala, byla v mezipalubě. Ježto tito naši přátelé byli ubytováni na nejhořejší palubě, musili s jídlem chodit přes úzké, dosti příkré železné schůdky. Tyto pak — hlavně první dny — bývaly námi vždy v poledne obstoupeny, — proč, povím hned.

Milí vojáci přicházeli totiž vždy do rozpaků, jak rozřešiti problém, jímž jim byl přechod přes tyto schůdky s mísami v ruce. Pomáhali si tak, že nejdříve, když ke schůdkům přišli, položili nádoby s jídlem na onen schod, kam až nejdále dosáhli. Tam je nechali stát a v pravém slova smyslu po čtyřech vylezli na jeden nebo dva stupně schůdků. Pak si poposunuli nádoby opět výše, sami za nimi popolezli a opakovali to tak dlouho, až se vyškrabali konečně nahoru.

Že se při tom sami nazlobili, nanadávali a zpotili často, zvláště když se loď začla hodně kymáceti, nebude jistě pochyb.

Jinou zábavou, zvláště navečer, když nebylo na palubě tak horko, byla hra t. zv. »maso«. Nevím, zda všichni čtenáři tuto »ušlechtilou« hru znají a proto ji krátce popíši, aby bylo z toho jasným to, o čem se chci zmíniti dále. Na koho padl při hře los býti první obětí, udělal předklon, při čemž se rukama pevně zachytil obvykle zábradlí tak, aby měl pevný postoj. Musil býti ovšem opatřen páskou přes oči, aby za sebe neviděl. Ostatní účastníci hry seskupili se v polokruhu za ním a vždy některý z nich udeřil ho rukou přes méně citlivou část jeho tělesné schránky. Povinností »bitého« bylo poznati toho, kdo jej uhodil. Uhodnul-li, vyměnil s ním místo, neuhodnul-li, hrálo se znovu.

Při jedné této hře zvědavě přikukoval mladý francouzský poddůstojník. Při živějším francouzském temperamentu a smyslu pro takové »špásy« není divu, že se mu to asi zalíbilo. Dlouho nečinně nepřihlížel a plácl si též. Ale shodou osudu se stalo, že byl hned při tomto svém prvním pokuse poznán. A teď mu nastala horká chvílka. Nežli přišel na toho pravého, kdo jej uhodil, uplynula hezká doba, během níž si jistě zvláště moc dobře nepřipadal. Také se ten den už další hry neúčastnil. Vytratil se a jen jsem ho pak zahlédl, že se svou zadní frontou těla tře nějak podezřele o železné zábradlí na palubě. Ale dlouho se na nás nehněval, druhý den byl zase v našem kroužku.

Aby snad laskavý čtenář neměl toho dojmu, že jsme neměli ušlechtlejší zábavy, po-

dotýkám, že to nebylo naše jediné zaměstnání, o čemž se zde zmiňuji.

Jest jisto, že převážnou část dne byly na programu různé debaty, vyprávění příhod ze života, zpěv, čtení — pokud co bylo —, hra v šachy, dáma a pod. Než to je tak samozřejmé, že se o tom ani nezmiňuji a vytyčuji jen jaksi to, co se z rámce normálního života vymyká.

Na tomto úseku cesty, z Bizerty do Marseille, zažili jsme i malou bouři. Neměla však — kromě několika podlehnuvších svým jemnějším žaloudečkům — žádných vážných následků. Dobrým prostředkem proti onemocnění bylo ležeti bez pohnutí. Já sám jsem také, bohudík, či snad bohužel nepoznal, co to ta mořská nemoc jest; člověk má všeho okusit!

Několik hodin po příjezdu do Marseille, když nám bylo ukázáno naše ubytování, bylo možno všude uzříti hloučky Čechoslováků, procházejících městem a jsoucích všude a vlastně nikde. To byla snad naše ty-

pická vlastnost — hned všechno proběhnouti a zjistiti případné pamětihodnosti a kuriozity. A bez průvodců — samozřejmě!

V Marseilli našeho pobytu bylo jen na krátko. Hned druhého dne odjeli jsme do ústředního našeho shromaždiště v Cognacu, tehdy sídle 21. střeleckého pluku. Dojeli jsme tam v noci, proto oficiální uvítání bylo až druhý den.

To se ví, že po příchodu do vykázaných nám ubikací bylo ještě dlouho hovořeno a vypyáno a pátráno po případných známých. Zato druhý den ráno nás nebudili a nechali nás vyspati podle libosti. Při probuzení pak nás čekalo milé překvapení — každý měl u postele již připravenou snídani, aby si pro ni nemusil teprve chodit. Tímto skutkem, jistě nepatrným, chtěli nám bratři zpříjemnit hned prvý den našeho pobytu mezi nimi, a věru, že tato celkem maličkost dokumentuje krásně ducha, který mezi námi tehdy vládl — ducha družnosti a ochoty jednoho k druhému.

X

VZPOMÍNKA FRANCOUZSKÁ JAN EVANG. MOSTA

Vzpomínky blednou, blednou dnes, po osmi letech, i takové, které druhdy zněly myslí jak jasný zvon a vtiskly tváři svoji pečeť a myslí určily směr. Všední život žene se přes ně a všední lidé si je neobnovují společným hovorem, snad považují se jisté vzpomínky za tak krásné, že by bylo hříchem je obnovovat hovorem. Sedí v myslí a blednou, jen někdy bezděčně o samotě zajiskří a dají vám pěknou chvílku bývalého prožitého.

My, kteří jsme měli čest býti po boku Francie ve světové válce na obranu proti barbarickým nájezdům Němců, zažili jsme leccos, co dříve nikdo a později snad také nikdo nezažije, zůstaly vzpomínky jasné jak zvon, které bledly a bledly — — Snad za deset roků už nebude francouzských vzpomínek, budou se jen děti učiti v zeměpisu a dějepise, že ve světové válce byli čeští dobrovolníci, kteří bojovali u Arrasu, v Cham-

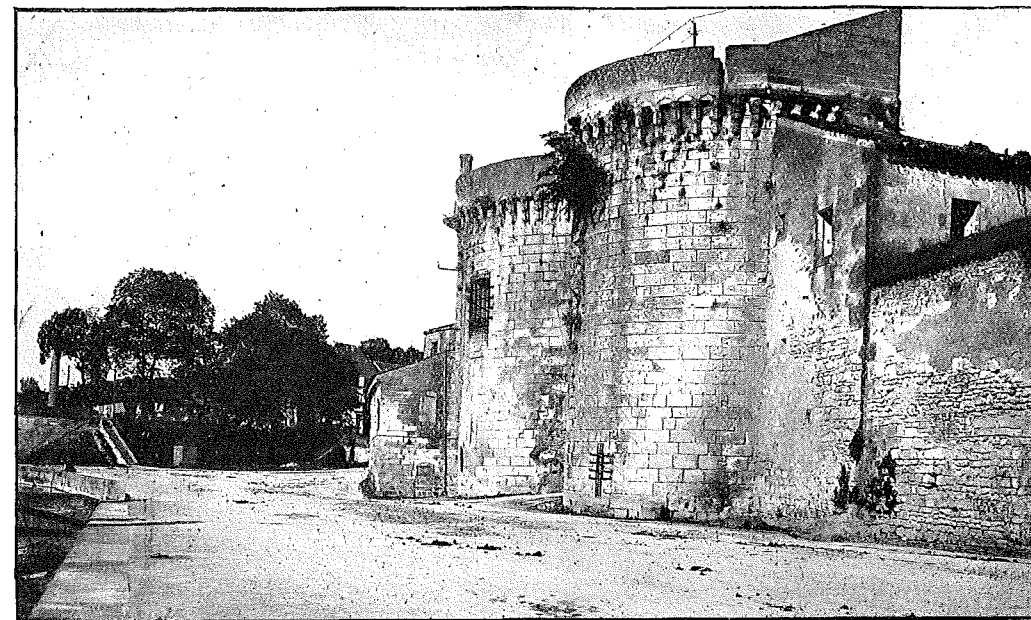
pagni, u Vouziers. — A snad francouzské vzpomínky jsou proto tak vzácné a nepovídatelné, jak ta krásná, šlechtná země sama: skromná, zasněná, zkoušená, tichá... staré kultury, jejíž stopy vidíte v tichých ulicích starých měst a městeček, starých soch ve starých parcích, noblesních zvycích rodiných. Nemluví — ale byla a nyní je.

Pravdu tuto měl jsem příležitost při srovnávání poměrů v zahraničí leckdy plně osvědčiti: nejednou setkal jsem se na ulici či jinde se svým bývalým spolubojovníkem, s nímž jsem prodělal chvíle smrtonosné před nepřátelskými střelami. Byl-li to bratr z legie ruské, hovor často se brzy a příjemně rozpředl, byl-li to však bratr z legie francouzské či italské, nebylo co povídati. Mlčky a s pocitem divného duševního tlaku jsme se rozcházel.

A právem mohli jsme pozorovati vliv pro-

středí na legionáře. Za pobytu v Rusku rozjasání, veselí, stále zpívající, hořící pro vše krásné a dobré, až anarchistických myslí a nekonečného rozletu, bez jakéhokoliv duševního tlaku, tak jako jejich země, která je hostila: plná kozáčků a překrásných zasněných chorovodů, veselých vojenských písniček, širokých travnatých dálav a listnatých lesů, ohromné oblohy a velikého slunce — — a naproti nim bratry francouzské, v jejichž zpěvech bylo více seriousnessi a odpovědnosti, jichž chování bylo odměřenější a méně hybnější, jichž nálady byly sentiment-

věděl jsem úmysl francouzského vedení, ale dohadoval jsem se, že toto rozdělení čet má asi ten účel, jako bývalé slavné »razvědky« ruské: to jest v malých oddílech konati výborné zpravodajské služby vrch. velení. Na »razvědkách« je potřeba velké osobní odvahy a vysoké mravní úrovně. Služba »razvědek« sestávala v tom, získati zajatce a tím přinést vrch. velení cenné zprávy, a to na frontě klidné, a tak, aby to nebylo nápadné. K takovýmto službám byly dobrovolnické oddíly velmi způsobilé. Vrchní velení mohlo se tak přesvědčiti o věrohodnosti oddílu,

Cognac: Fauburg Sant Jackes.

tálnější, jichž tváře byly bledší a s rysy více vrytými — — —

Prostředí zemí románských bylo záduchovější a stísněnější než široké, volné slovan-ské prostředí ruské. Než to jen námátkou k mé vzpomínce. Postřeh tento učinilo více bratří, a ví, jak v tehdejší době rozdíl tento bylo cítit.

Na hezkém náměstíčku jarnacském, do něhož se opíralo již pěkně hřející jarní slunéčko francouzské, bylo plno modrých postav.

Byli to legionáři nového 22. pluku, vybraní po četách od rot, četa vždy s jedním našim důstojníkem, kteří tehdy určeni byli téměř po celé frontě francouzské k francouzským plukům. Jako tehdejší prostý voják ne-

zda jeho revoluční nadšení není lživé a zda při nejbližší příležitosti neuprche oddíl k »nepříteli«, a mohlo využití nadšení a osobní odvahy odpočatých jednotlivců velmi cenně. Do větších oddílů sestavovalo se, až si bylo vrchní velení jisto, že snaha po boji je u revolučního vojska čistá a opravdová.

Bylo plno ruchu na tomto pěkném náměstíčku, kde stály pušky v pyramidách a kde chodili jsme v »bleue-horizont«, v pláštích v podobě známého »fraku«, v kaskách na hlavě, se širokými »bidony«, které naplněny byly dobrým červeným i světlým vínem. Rádost, že jdeme na frontu, konečně už jednou, že chceme se střetnouti tváří v tvář s Prussem, Němcem a jim říci do očí, že jsme ještě

my, kteří je ohromně nenávidíme a kteří jdeme po boku národa pravdivěmluvného, mravného a šlechetného — — —

Hloučkování, veselé vtipy a nejedna půvabná dcera jihu tu svého cizího milého vyprovázela. Tu už důstojníci svolávají šarže k rozkazům, a ještě poslední loučení s útulným náměstíčkem před mostem a pohledy k hospůdce, kde večer se při ohnivém víně debatovalo, snilo a zpívalo — — — Tu už zaznívají povely k nástupu, a vířící Marseillaisa zve »kupředu« vřestivými zvuky křídlovek. Jdeme na nádraží, kde vesele nasedáme. Jaký to rozdíl s loučením v t. zv. marškompanii. A ve vagoně sedíme sami, snad každému probíhá myšlenka na drahé tam za frontou.

Ale ještě jednu veselou vzpomínku nemohu si odpustit. Snad pro čtenáře nebude zajímavá, ale pro ty, kteří tam byli, jistě. Toho času sloužil v Jarnacu starší poručík X., malé postavy. Vypadal se svou bradkou a po uši spadlou kaskou ne zronva válečně, a také asi okusil velmi mnoho jarnackého vína. Veliký a širokoplecý normanský důstojník mu řekl, že vypadá jako »Brunčvik«. Když už jsme měli náměstíčko opustit, tu dal si svolat šarže. Avšak šarže nastoupily od jiné roty. Tu si pamatuji, že své šarže nepoznal, ačkoli stály v kruhu u něho, a dokazoval desátníkovi, jak je to možné, že najednou u jeho oddílu jsou šarže od jiné roty. Ovšem že nepochopil, že vskutku tyto šarže od jiného oddílu volal. Tehdy to působilo velmi komicky, neboť dotyčný poručík, jinak hodný a zasloužilý člověk, byl u své roty znám.

Za hovoru a z radosti nad změnou krajiny mýjeli jsme nádraží za nádražím. Krajina v přímořském pruhu, kde naše posádky byly, je místy zajímavá, až romantická. Údolí řeky Charente, od Jarnacu ke Cognacu je překrásná. Říčka line se zde klikatě a bloudivě mezi morušovými keři, loukami a listnatými lesy a čistými kamennými vesničkami se svým typickým jihofrancouzským národem, dobré duše, trochu pyšné, ale upřímné a veselé. Venkované s typickými modravými halenkami a venkovanky na vozíčkách s oslíky, jichž je v tomto kraji plno,

a jichž hlas a povahu nejednou měli jsme příležitost důkladněji pozorovati. Sem tam objíždíme starý krásný zámek ve stromoví na návrší, i hrady nápadně pečlivě udržované a zachovalé mluví nám tu slavnostní náladou z dávných dějin, snad z dějin troubadourů a pěvců lásky — — —

Libezná sídla milionářů a výhledy do stromoví, kde spatřujeme vily takové krásy architektonické, že naše představa o bohatství, přinesená zdomoviny a z Ruska, rázem se mění.

Jinak střídají se roviny a mírná návrší s vesničkami, vždy milými, a samotami poetického zasnění — — — Však smutek leží jakoby na vyžilé krajině. Nádraží pustá, jen sem tam mihne se postava ženy ve smutku zahalená, a dítě nápadné krásy se nám zjeví — — — Francie bojuje, brání se a trpí — — —

Ve voze veselo. Jedeme ovšem v třetí třídě. Systém »dobyččáků« a »těplušek« zde nepanuje. Ale celkem nálada stísněná, očekávání zodpovědné úlohy, z níž snad někdo se nevrátí anebo bude oběšen za velezradu barbar-skými Prusáky. Jedeme kol Paříže. Hezounké domky se zahrádkami a záclonkami. Lidé večerí venku na stolečcích s bílými ubrusy a večerí pomalu a jakoby konali bohoslužbu. Za Paříží, již objíždíme, rozjíždějí se čtyři jednotlivé se svými veliteli různými směry, k různým armádám. Zde už přicházíme do styku s frontovými bojovníky, kteří se vracejí na pravidelnou dovolenou a z dovolené na frontu. Zde vidíme černochoy z koloniální armády francouzské s červenými fezy v olivově zelených šatech a důstojníky marokánských střelců s modrými dýnky u čepic, ostře výrazných tváří. Na jednom nádražičku vystupujeme a zpíváme naše národní písně k údivu jedoucích cizích oddílů.

Vzpomínám si často na dojem, jaký vkrádá se do duše při blížící se frontě. Duše zaměstnaná očekáváním hrozných kanonád, neprospalých nocí, baionetových útoků a všech vymožeností válečné »kultury« bezděky usedá svými zraky na tiché domky se zahrádkami a závidí štěstí těm, jimž dopřáno ještě těšiti se klidným večerům. Jak najednou si váží člověk svobody a míru, jak proklíná ty,

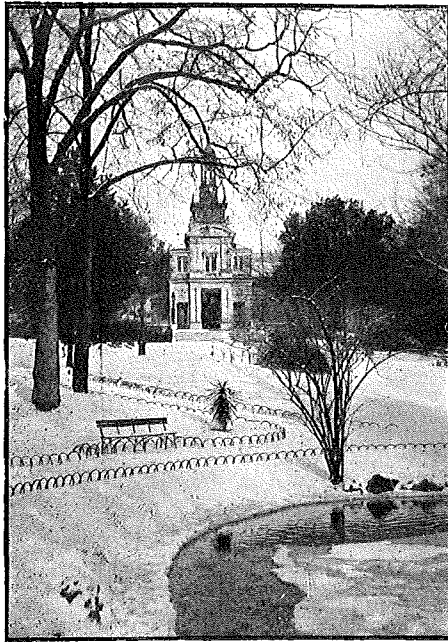
kteří válčiti chtějí a kteří Francii přepadli, jak najednou vidí barbarskost národa, kterému se také dostalo jména národa vzdělaného — — — Jsou to hrozná duševní muka pro mladé nitro. Avšak tím větší láska roste v duši k vlasti a k těm, po jichž boku může bojovati. Roste hrdost v nitru, že nosíme modré šaty těch, kteří již pro svobodu bojovali, národa, jehož šlechtnost a kultura jsou tak velikými. Čím více blížíme se frontě, tím více roste hrdost naše a naše bíločervené lontočky pod francouzským znakem pečlivě si prohlížíme a upevňujeme.

Pak jdeme nocí v neosvětleném vlaku, krátké prodřímání a vystupujeme na nádražích za mlhavého, drsného šera někde před Soissonem. Blízko fronty, výstřelů neslyšet. Vsedáme do krytého auta, jež řídí americký voják, četa asi dvacet mužů s naším poručíkem B., mírným a přísným, tváře la-kaedaimonských bojovníků, mým krajanem, napotomním vojenským vyslancem v Paříži, a projíždíme ubohým Soissonem. Důkazy germánské vojenské »kultury« bijí nám tu v oči: domy polorozbořené, rodinné útulky klidných občanů pobourané těžkými granáty. Avšak nějaké osídlení přece pozorujeme. Sem tam otevřený krámk, sem tam přeběhne žena s košíkem. Zde tedy přestává mír a za městem začíná hrůza, děs, smrt a barbarství. Krajina dosud v mlze. Za městem vysedáme, budeme přijati generálem, velitelem divise. Prostřední pán, silné kostnaté postavy, nehybného pohledu mluví před námi klidně a věcně, že dostalo se nám splnění našich přání dávných, bojovati za svou svobodu po boku šlechtného národa, mluví stručně o naší historii, o Masarykovi, o Benešovi, ukazuje nám číslo »La nation tchèque« a končí, že doufá, po vzoru bojovníků našich na Rusi, že nezůstaneme v ničem pozadu za svými spolubojovníky francouzskými, od nichž se naučíme brániti vlast, sladkou zkoušenou vlast francouzskou — — Na to vzdáváme čest a obdarování čokoládou a cigaretami vsedáme do auta k další cestě. Vyjíždíme na kopec, odkud rozhled do kraje. Kraj nevlkdný, vlnitý, s červenou půdou, blátivý. Silnice opatřena velikým nápisem: »Viděno nepřitelem«. Naivní americký voják spletl

si cestu a přijíždíme k baterii, již téměř není viděti pro široké jámy od německých granátů. Pak sjíždíme do údolí, kde prý před válkou stávala vesnice. Dnes není o ní potuchy. Tam přicházíme prvně do styku s francouzským vojskem, dlícím zde v záloze ve veliké kaverně pod skálou, spojované tajuplnými tmavými chodbami. Naivně si nás prohlížejí, s nedůvěrou, sem tam padne vtip na naše šaty neumazané. Nedůvěra trvá celý den, posměšky, zda neprchneme k Němcům atd. Kdyby tito ubozí »poilu« byli znali naši nenávisť k Němcům, jinak by mluvili. — Na frontě jídla hojnost. Bylo to na jaře 1918. Maso připravované i s omáčkami, sýry, zavařeniny a bílý chléb byly každodenně, kromě $\frac{1}{4}$ l dobrého červeného alžírského vína. V tom jsme nouzi neměli. Seznali jsme hned, že země západní hospodářsky si stojí daleko lépe než nepřítel.

Seznámivše se s nedůvěřivými Francouzi, dnes už číslo pluku si nepamatuji, vyptávali jsme se to neb ono. Spíše však skromně jsme si všechno prohlíželi. Vadila zde našim lidem znalost řeči. Pouze tři z čtyř, kteří jsme před válkou absolvovali reálku, dorozuměli jsme se dosti dobře, ač i zde dialekt jejich nám hrubě vadil. Vzpomínám, jak těžce jsme se francouzsky učili, i ti, kteří jsme měli dobré základy z této pěkné řeči. Ale vůle vše přemohla. Stálým stykem s nimi naučil jsem se francouzky dosti dobře, ba plyně. Ale ovšem že zase po válce jsem zapomněl. Nevím, jak dnes po osmi letech bych se dorozumíval. — K večeru vedl nás sergeant, starší prostřední muž, do zákopů. Bylo tam dobré půl hodiny. Šli jsme pomalým krokem a zatačkami, abychom neukazovali se Němcům místech více viditelných. Kolem samé zpřerážené drátěné překážky, otvory od granátových vzryvů jeden na druhém, a jeden vedle druhého, zbytky nábojů a dělových střel, okop za okopem. Viděli jsme, že zde válka bere se velmi vážně a doopravdy, a za nedlouho mohli jsme zkusiti, že pověst o frontě francouzské, jako o frontě nejhroznější, není lichá. Pamatuji si dobře, jak ozvaly se vedle nás nedaleko prudké ozvy odstřelů děl francouzských, ale v okamžení již tu byla odpověď německých granátů těsně vedle batterie.

Radnice v Cognacu.

Každá ozva z jedné strany, měla pět i více ozev se strany druhé a to ve zlomcích vteřiny. Takový boj ovšem ani na frontě italské, tím méně ruské, jsme nezažili —

Sergéant upozorňoval nás na drát vedení, který každých pět kroků bylo nutno překračovati, nebo se pod ním shýbati. Jinak mluvil o tom, že je to fronta dosti tichá. Samým večerem došli jsme na místo určení. Bylo to velitelství roty. Silná dřevěná skrýše, v níž byl kapitán, dlouhá skrýše pro posilné k četám, rotní kuchyně a několik skrýší pro rotnou zálohu. Na drátěných primitivních postelích uložili jsme se, tornistry pod hlavou, v neznámém terrainu, hrubě bez řečí. Já pouze zaslechl hlas kapitánův: »A zítra je zapřáhneme!«

Byli jsme na této frontě pouze čtrnáct dnů, ale učinili jsme zde dosti zkušeností, o nichž chci se letmo zmíniti, tak jak utkvěly mi dnes po osmi letech v paměti. Lidé i věci.

Jako znalému francouzštiny svěřil mi kapitán odpovědnou funkci posilného pro naši českou četou, a volal mne svým typickým: »liaison tchèque« (český posilný). Tu byl jsem stále na dosah ruky kapitánovy s ostatními svými čtyřmi druhy Francouzy. Konečně i česká naše četa rozdělena byla na

čtyři čty francouzské, které rozděleny byly v první frontě.

Fronta byla mi nápadná svým uspořádáním. V polorozbité vesnici za malým nádražím jménem Anizy-le-Pinon byly čtyři čty rozděleny po sklepech rozbořených domů, jichž schody drženy byly trámovým, a po různu venku roztroušeni byli lidé, dobře krytí a maskovaní, se svými strojními puškami, ručními granáty, fusilmitrailleusami, V-B granáty. Později, když potom v důstojnické škole v St. Maixentu učil jsem se francouzské taktice, vše mi v hlavě vysvitlo. Byla to taktika francouzská, důmyslná, tak odlišná od taktiky ruské, účelná, důkladná, jako vše francouzské.

Pamatuji se velmi dobře na obličejе důstojníků, poddůstojníků i vojáků, jména však mi bohužel vymizela už z paměti. Byli to většinou hodní lidé, vzácní lidé, tito bojovníci za civilisaci, a vzpomínám maně na sebranku, s níž měl jsem co dělati po převratu u nás.

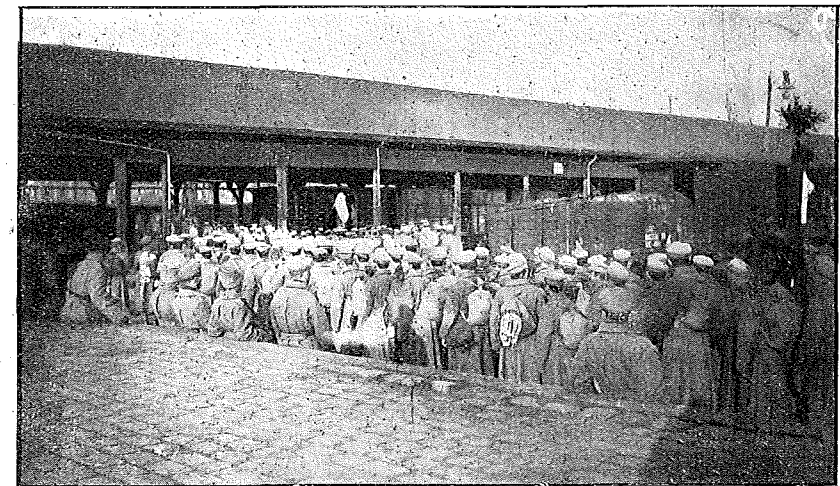
Jak vysoce mravní byli tito »poilus«, prostí dělníci, venkované francouzští z Normandie. Pamatuji se, jak jednou nepřišel důstojník ani poddůstojník do skrýše, a jak sami ze sebe určili si ty, kteří měli jíti na přední stráž, sami ze sebe, a sami šli bez reptání ochotně na přední stráž... Byli též utmáceni válkou, ale neláli, vše sváděli na Němce a sami byli si vědomi své důležité úlohy na frontě. Důstojníci byli obětaví, udatní, někteří až šíleně udatní, lidští a čestní. Poměr mezi důstojníky aktivními a záložními byl nejlepší, a na frontě se vůbec nerozlišovali, jsouce všichni aktivní. Vše bylo jako jeden celek, a souhra záviděníhodná. Měli jsme je co doháněti, my vojáci revoluční, ale myslím, že potom jsme přece tempo s nimi udrželi.

Téměř denně, od půlnoci do hodiny páté, stával jsem se svými druhy francouzskými přední stráž. To jsme sešli hlubokým příkopem přes zahrady ke kanálu, asi 15 m širokému. Voda v něm stála, a zrovna před naší stráží byla na něm opuštěná kocábka. Dlouhé měsíční noci jsem tu stával, po bradu v příkopu, s upjatým zrakem na protější břeh, a s napjatým sluchem, neboť proti nám na dosah 15 m stála německá přední stráž... Granátem by tam dohodil. Jak dlouhé to ho-

diny, jak nekonečně dlouhé to minuty na prostého ticha. A unavená mysl někdy bloudila dálným domovem a prožitými strastmi, a někdy nechala hrát i fantasi. Vzpomínám si z Ruska na raněného bratra, který přišel od Zborova. »Až budeš státi jednou jako český voják na stráži, smrti tváři v tvář, půjdou tvou hlavou české dějiny, jako bys je četl«. Tato krásná slova prostého dělníka utkvěla mi v duši a já s naivností dítěte jsem se těšil. A dočkal jsem se. Nejednou mýjely přede mnou za těchto napjatých nocí postavy českých exulantů a nejednou šly hlavou postavy z Pobělohorských elegií. Někdy byly noci měsíčné a zasněné. Tu stávali jsme tam, kde u zadních

plížil. Měl jsem v ruce granát a ostatní pohotově, neboť musil jsem pomýšleti v případě obklíčení na sebevraždu, nežli bych padl Němcům do rukou, kteří by ve mně viděli rakouského velezrádce. Byl jsem však odhodlán, že se tak lacino nedám. Šelest ustal, aby se za chvíli opakoval. Nevím, jak dlouho vydržel jsem s vytřeštěnými zraky a sevřeným granátem, až téměř u mého nosu objevila se veliká německá myš. — Ovšem, že jsem se soudruhům svou udatností nepochlubil.

Snad na žádné frontě nebylo tolik myší, jako na frontě francouzské. Říkalo se, že prý je zde mnoho k jídlu. A něco na tom bylo. Vody bylo zde velmi málo, a fran-

Havre, nástup II. výpravy čsl. vojáků z Ruska do franc. vlaku.

vrátek v míru stávali milenci a loučili se. Představoval jsem si tlumený smích, klid a mír. Božská příroda květnová tu voněla senem a v mlázi pípál slavík — Často vyrušil mne ze snění výstřel. To uvědomovaly se přední stráž, že jsou na pozoru. Nedaleko mne na vysokém stromě chrápal divoký holub a zvuk jeho připomené mi vždy nyní tyto noci strážné na francouzské frontě. —

Ale někdy byly při malém šustotu smysly napjaty. Tu kdysi, vzpomínám si jako dnes, mluvilo se za dne o tom, že Němci chtějí přejíti kanál, že prý už u sousední přední stráž se o to pokusili. Noc byla napjatá. Tu asi ke třetí hodině ozval se napravo ode mne jemný šustot, jako by někdo pomalu se

couzští vojáci čistili své šálky zbytky bílého chleba, který odhazovali. Myši se zde rozmnožili měrou úžasnou. Pamatuji si dobře, že tato zvířata byla zde tak smělá, že jedla s námi při stole ze šálků, a že musil jeden soudruh vždy tvrdým předmětem na stůl tlouci, abychom aspoň poněkud mohli se v klidu najísti. O podlaze nemluví a v noci chodila po našich unavených tělech úplně bez ostychu. Není žert, když řeknu, že jsem takový malý exemplář nesl s sebou z fronty až hluboko do Francie. Že mi sežral všechnu čokoládu a suchary v tornistře, je samozřejmé. Obšťastňovali-li tito příživníci i naše milé vis à vis, nevím.

Zásobování jídlem bylo výborné. O stravě jsem se zmínil předem. Kuchyně stála v ne-

dalekém lese, a připravovala jídla na tehdejší poměry bezvadná. Proti rakouskému vojsku byl to rozdíl do očí bijící. I omáčky jsme leckdy dostali. Kromě toho sýr v kulatých krabičkách, dobrou marmeládu a čokoládu. Zato o cigarety byla nouze. Byly pouze velmi hrubé, jakoby z obyčejného tabáku.

Ty jsme později, když přišlo americké vojsko, vyměňovali. Jídlu dodávala se, pokud možno, jakási obřadnost, jak je tomu u Francouzů zvykem. I tyto začouzení, ušpinění »poilu« zachovávali noblesu u jídla, a jedli u stolu s primitivními příbory a podle společenského chování. Byl v tom kus franc. civilisace. Poddůstojníci, pokud to bylo možno, jídali zvláště, za stolem, pokrytým bílým ubrusem. Francouzi při své udatnosti a polním životu nezapomínali na kus domova, a bylo to velmi pěkné! ...

A večer, často po dobrém víně, zazněl jadrný vtíp a zvonivý smích — i ve chvílích, kdy nebylo vědět »ani dne, ani hodiny«.

Kteréhosi rána probudila nás příšerná detonace. Lesík, tak již zbavený všech větví, zahalil se kouřem, a my, na rychlo zburcovaní ránou, chápali se pušek v domnění, že Němci útočí. Hned nato ozvala se detonace druhá a třetí a pak po minutách po sobě. Dodnes vzpomínám těchto děsných ran, způsobených explozí německých min, které vrhaly na lesík. Neznám tak strašných detonací, které by tak krutě trhaly nervy a působily tak morálně. Byli jsme blízcí zešilení... Dojem je proto tak silný, že není slyšení nepřátelského odstřelu: mina exploduje najednou, znenadání. Napjaté nervy čekají, pak pouze sotva slyšitelné zašustění a už trhavá detonace, zvláštního, nesrovnatelného zvuku. Tehdy zůstalo pouze při minách. K útoku nedošlo. Ještě dlouho, dlouho buzen jsem byl v určité hodině ranní trhavým procitnutím a dodnes cítím ve svých nervech dohasínající dozívání tohoto ohromného zvukového podnětu: probouzím se trhnutím v určitou hodinu ranní, při čemž mám zdání prošlé detonace.

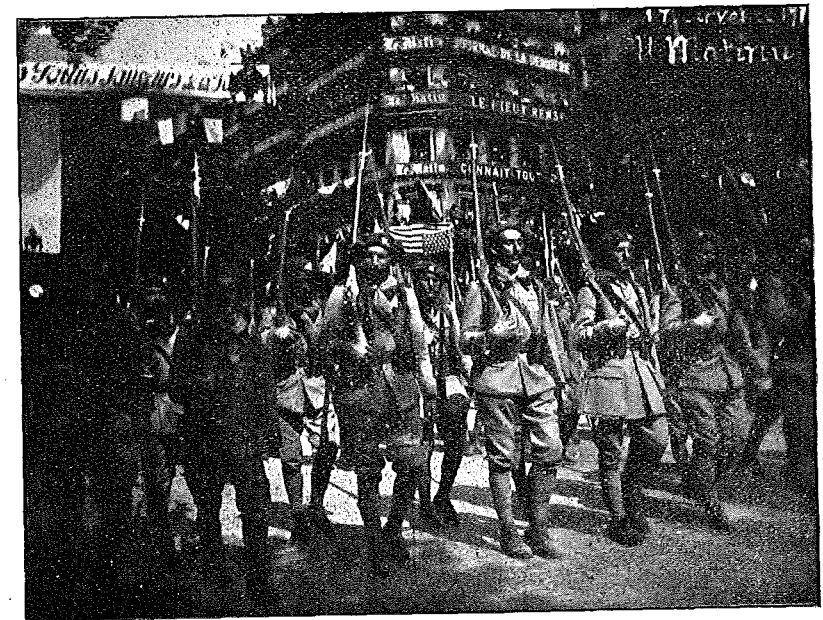
Že vlivy takovéto měly vedle vlivů ostatních, stejně závažný účinek na zdraví nervů, myslím, že je nepopiratelné. Smát se nervosám a neuropathiím, získaným životem frontovním, je hrubost a nelidskost. Pomy-

slíme-li na všechny okolnosti, které na zdraví nervů měly vliv, jmenovitě prudké zvukové změny, strádání duševní, duševní muka a strach, děs, nevyspalé noci, neregulovaný život pohlavní, nemůžeme se diviti, že ani nejsilnější nervy nezůstaly ušetřeny a známky ponosou po celý život. Nevinným lidem tu aspoň, v případech nejmírnějších, zeslabují každou bez tak vzácnou radost ze života.

Na přední stráž na kraji kanálu, na koncích vesnických zahrad v Anizy-le-Pinon, mám ještě jednu vzpomínku. Jak jsem se už zmínil, chodil jsem tam s druhy francouzskými, ale někdy byli jsme i tři Češi. Přední stráž zde totiž měla desátníka a granátníka VB, vrhajícího granáty ze zvláštní kovové schránky, umístěné na hlavní pušky. Tito umístění byli na jakémsi povýšeném místě, ne nepodobném kazatelně. Napravo dole byl granátník, vrhající granáty ruční, které tu před ním v hojnosti ležely, vlevo pak tu byl střelec, střílející ze zvláštně sestrojené pušky, nemýlím-li se, na dvacetčtyři rány (fusil mitrailleuse). Službu granátníka-vrhače zastával jsem tu já. Kromě toho byl jsem pověřen stálým pozorováním úseku nedaleko proti nám ležícího břehu u krajiny napravo ode mne. Kteréhosi jasného rána, to už bylo krásně vidět, zpozoroval jsem k svému údivu, že na protějším břehu něco z houští se pohybuje. Před mými udivenými zraky zvedla se postava německého důstojníka. Klidně a nenuceně tu úplně stojící na břehu kanálu, prohlížel v rukou držící speciální mapu. Dobře rozeznal jsem na dvacet kroků tvář, stužku železného kříže, odznaky. Tři minuty, snad i více tu v plné figurě vydržel stát a já nebyl schopen vrhnouti ruční granát. Objevení se jeho figury na mne působilo zvláštním dojmem, dnes nevypověditelným, který ve mne vyvolal stav jakéhosi ochromení, že nebyl jsem schopen po tomto muži vrhnouti smrtícím granátem. Rozmýšlel jsem často o této episodě. Kdyby to bylo bývalo překvapení, tu by to musilo být v noci a v bezprostřední blízkosti, a bázeň to také nemohla být. Byl jsem oddělen kanálem a sám byl jsem důkladně až po oči kryt příkopem. Tedy v obyčejném případě by jiný vrhl ihned po důstojníku onom granátem, který by jej byl

jistě vážně zranil a věc tím by byla odbyta. Vzpomínám si na podobný případ, který jsem prožil 16. října 1916 u Kirlibaly v Bukovině. To jsem byl rakouským kadetem. Časného rána Rusové útočili a naši četu obešli zezadu. Já v posledním okamžiku chtěl ještě osobně navázat spojení s nadporučíkem, který byl as 500 kroků za námi. Odděloval mne hustý, stojatý smrkový les. Ve střelbě pušek jdu rychlým krokem lesem, když tu proti mne na deset kroků objeví se dva silní Rusové s bodáky. Neměl jsem ihned krytu, nevzdal jsem se, nestřelil, ale obrátil jsem se, jako když

přešli přední stráž s bratrem V. Německý pozorovatel byl tu též velmi blízko, a nehraňčil kanálem, takže stráž zde byla daleko nebezpečnější. Plazíce se několik kroků před přední stráž, postavili jsme kozlíky drátěných překážek tiše do trávy a plazili se zpět. Mluvit jsme nemohli ani šeptem. Když jsme se plazili okolo francouzské přední stráže, seznali jsme, že druzí druhové už zde nejsou. Ničeho nemluvice, octli jsme se za přední stráží a hleděli se dostat dozadu před rozbořené domky na velkou louku a přes ni do našeho lesíka. Ale terrain ve tmě se nám

Pochod čsl. legionářů Paříži 14. července 1918.

potkáme nepříjemného člověka, beze strachu, že Rusové po mne stříleli. Nestřelili. Nejsou tyto epizody podobné těm, které pěkně líčí Henri Barbusse ve svém »Ohni«? který jsem po válce se zájmem četl, kdy unavení Francouzi na pochodu setkají se s Němci v močále?

I hrůzu bloudění jsem tu zažil. Na štěstí dobře dopadla. Jednoho večera nařídil adjutant (důstoj. zástupce), že ponese drátěné překážky před přední stráž sousední rotý napravo. S děláním jich jsme se však za dne opozdili a pozdě večer, za bezměsíčné noci jsme po dvou překážky nesli. Přišli jsme k sousední rotě už za tmy a v tichosti jsme

velmi popletl. Stejně polozbořené zídky a domky jsme míjeli a konec konců i směr jsme si popletli. Zpět ke stráží už jsme také netrefili a kam nyní? Někam, kde se nám někdo ozve. Ale kam? Neměli jsme jistoty, zda se tu směr fronty netočí a zda tu v této spleti nestojíme někde před německou stráží? A už se nám v hlavách objevily důsledky. Byl to děsný pocit. Konec konců naše tápání trvalo as půl hodiny, když uslyšeli jsme hlasy. Však jaké jsou to hlasy? Zda německé či francouzské? Pomalu jsme se plížili, hlasy byly tlumené — — — byla to francouština a zněla tentokrát z ochraptělých hrdel »poilus« nekonale sladce — — —

Několik dní mluvilo se o tom, že prý rotu navštívil německý vyzvědač v převlečení francouzském a tluče se prý po úseku naší fronty. Hned nato proskakovaly pověsti o německém nástupu. Kdysi v těchto chvílích šel jsem s malým francouzským důstojníkem do prvních posic a cestou jsme hovořili. Liboval si, že umím pěkně francouzsky a rozpovídal se mi více, když jsem mu sdělil, že jsem absolventem střední školy, a že jsem byl kdysi též důstojníkem. Bylo tiché odpoledne, dusno před něčím těžkým a cítili jsme oba tíhu chvíle. Já mu namítal, že posice jsou slabě obsazeny a on hovořil o špatném terainu. »Tam, vedle lesa, kde je velitel roty, vidíte místo, kde před rokem rozbilo několik německých granátů dva velké autobusy s francouzskými raněnými, jedoucími do nemocnic. Ti jsou tam pochováni, zbytky vehiklů tam můžete dodnes spatřit.« A dále mluvil o tom, že v případě německého útoku bude zde málo místa pro ústup předních stráží, kteří tak jako tak jmenovali se »ubozí lidé«, obětovaní prvému náporu. »Pro špatný terain nebude zde východu.« Zastavili jsme se na výše zmíněném nádražičku v Anirách, polorozbitém, se zbytky německých nápisů z doby jeho okupace za bitvy u Malarraisou. Poručík pohlédl na německý nápis na tabuli, shozené na peronu a tázal se mne, co nápis onen znamená. »Kein Ausgang.« Při tlumočení jeho zarazili jsme se oba. Ano, žádný východ. Tíha těch slov lehla na nás na oba. Stáli jsme tu chvíli zamýšleně, na nádražičku, které bylo kdysi plné nedělních výletníků soissonsských...

Nemohu se zde rozepisovatí podrobněji o technice válečné, přece však myslím, že několik letných dojmů bude zajímatí laika-čtenáře. Prvně překvapila nás spousta dělostřelectva, které v několika hlubokých liniích za námi v nespočetných bateriích stálo. Později, když ve škole st.-maixentské učili mne taktiku francouzských zbraní, připomněl jsem si tuto ohromnost dělostřelectva. Nebylo to jen pouhé zajišťování fronty, ale krásná humánní zásada francouzského vojenského vedení: Nikolí tělem, ale materiálem proti materiálu. Železem proti železu. Nejde-li útok kupředu, použije se nábojů velikých, po při-

padě i tanků. Vzpomínáme-li útoků Radka Dimitrieva na Přemyšl nebo kronprince na Verdun se statisíci mrtvých, hnaných proti materiálu, seznáme ihned, jak mile tato lidská zásada působila. A cvičilo se mnoho a mnoho. Pamatuji se, že vzetí jedné stráže německé potřebovalo čtrnáct dní studií za frontou s lidmi předem k tomu určenými a s terainem přesně tak zhotoveným, jako ve skutečnosti. Seznal jsem záhy, že pověsti o francouzské frivolnosti a lehkomyšlnosti nejsou pravdivy, naopak, mohu dotvrdit, že Francouzi byli na frontě velmi důkladní, přísní, puntičkářští, ale i velmi důmyslní a udatní. Obranu své vlasti prováděli všichni svědomitě, metodicky a vědecky, s vynaložením všech svých nejlepších sil, které vynakládali rádi. Na frontě byli nejlepší a nejobětavější lidé, zázemí mělo lidi nezištné, čisté a mravné. Charakteristika generála Rabier, tak jak ji kdysi podal br. R. Kadlec, je pravdivá a je toho důkazem. Vysokou mravností, odpovědností, nezištností, vírou v Boha, neochvějnou láskou ke své vlasti, ubránili s pomocí jiných Francouzi svou vlast, dávše na frontě příklady udatnosti záviděníhodné. Vlastností, které u nás byly v malé míře zastoupeny.

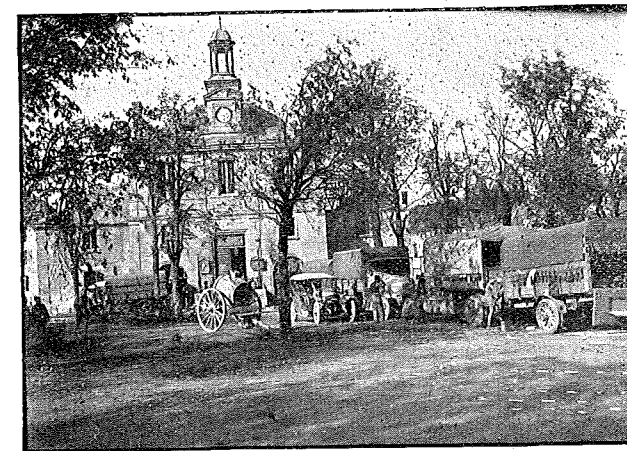
Vzpomínám tu poručíka strojních pušek, k němuž chodili jsme po osmi na nedaleký kopec cvičití se ve střelbě anglických strojních pušek, model »Hotchkins«. Tyto úzkohlavňové zbraně ovládali jsme všichni s naprostou jistotou. Svou zlatou, milou povahou získal si nás všechny a humor jeho jen sršel. My, studenti, dělníci, rolníci a malí řemeslníci, kteří jsme měli doma tak hrozný odpor ke zbraním, chápali jsme se pod jeho vedením s radostí těchto pušek, a námi vysílané náboje, jakoby mluvily českou historií do německých okopů — Pamatuji se, jak za pěkného podvečera jarního, kdy v Praze slavili jubileum postavení Nár. divadla, metali jsme v seriích náboje do německých okopů, že hodný poručík nás musil zakřikovat.

Kdysi zavolal si nás kapitán, že ukáže nám s dovolením velitele divise pohotovost dělostřelectva. Při útoku Němců tvořilo dělostřelectvo těsně před okopy pěchoty »clonu«. Množství děl tu střílelo, kladouc jeden gra-

nát vedle druhého do šířky i hloubky. Vyšla raketa u velitele roty, pak odpovídal velitel praporu, pluku a divise a v sedmnácti vteřinách ozvala se ohlušující kanonáda před našimi okopy — — Byl to dojem strašný, ale zároveň ujišťoval nás o pohotovosti a síle franc. děl.

Zde setkali jsme se prvně též s Američany. Dělostřelci. Ponětí naše i Francouzů o nich bylo před tím různé. Proto nebylo divu, že jsme je často navštěvovali. Byli to zajímaví lidé. Děla obsluhovali v košících, s vyhrnutými rukávy a za baterií hráli football a házenou. Kdysi padly u jejich baterie tři německé plynové granáty. Důstojník dal úsečný povel k nasazení masek a brzy nato zvedli

střel a my neradi odcházeli od nich. Ještě ten večer naši tři bratři zúčastnili se zajetí několika Němců z přední stráže a nocí jeli jsme vozíky s povídavými službyvedoucími sergenty k veliteli pluku do zálohy. Míjíme dva rozbité autobusy z malmaisonských bojů, míjíme stopy zbořených vesnic a ve veliké kaverně po dobré večeri usínáme. Ráno loučí se poručík políbením s plukovníkem a my dáváme své »au revoir«. Sjíždíme už silnicí k Soissonu, když mizí nám údolíčko pinonské s našimi drahými. Co bude s nimi, a co s námi? Válka trvá. Sjíždíme známým návrším k Soissonu. Zastavujeme u téhož generála, velitele divise. Opět přichází, klidně a věcně mluví, že ho těší, jak tři bratři zú-

Radnice v Hermonville.

se tito jinak klidní lidé k »práci«. Neúnavně s vyhrnutými rukávy podávali do děl náboje, což trvalo půl hodiny, jeden náboj za druhým, až konečně jedno dělo se porouchalo. To nic. Za malou chvíli tu bylo druhé. Němci už potom nestříleli.

Pamatuji se na poštovní holuby v přední linii, a na dva psy, kteří obstarávali spojení s velitelem pluku. Chodili s typickým starším mužem, vojínem, který v kožené kabele nosil nám denně nová čísla »Matinu« za deset centimů.

Mnoho, mnoho postav se mi mihá hlavou, ale dnes už vybledly.

Konečně i nám nadešel den loučení se s frontou, jelikož náš čas vypršel. Neradi pouštěli nás, záviděli nám, že jdeme z dosahu

částnili se vzetí zajatců a přispěli tak velmi cenně k podání zpráv o nepříteli. Dáváme k počtě zbraň a generál vyznamenává tři bratry válečným křížem s hvězdou. V Soissoně rušno. Chasseuři v modrých baretech, koloniální vojska v khaki. Cítíme, že něco se bude dít. S veselou myslí chodíme po městě, čekající příchod ostatních čet, s kterými nastoupíme zpáteční cestu do garnisony.

Nemohu zde nevzpomenouti mého příchodu do staré katedrály. S několika zejícími otvory k báni nebes nad hlavním oltářem i v lodi otvírá se při vstupu mém nádherná loď na hlavním oltáři s Ukřížovaným. Ticho. Lavice plny francouzských důstojníků, kteří tiše konají zde letmou pobožnost. Vracejí se z fronty i na frontu. Klečím pokorně tu před

Kristem a myslí mou jde život minulý a čeká neznámé příští. Zkoumám nitro své a prosím Milost Boží o záchranu a dobré řízení svých kroků. Vzpomínka na domov a na drahé tam daleko, tlačí mi slzy do očí a malý náš kostelíček tane mi na mysli. Zírám otvory k modrým nebesům a do ticha kostelního zavane vzdálený rachot děl. Míjí mne krásná tvář francouzského abbé, jdoucího do presbyteria a myslí jde vzpomínka na šlechtěného kardinála Merciera. Jak krásní, šlechtění, mravní a zbožní jste vy, francouzští kněží. Přál bych své příští osvobozené vlasti takových kněží. Kathedrálou soissonska, s otvory do nebes a malý kostelíček v Exireuil, kolik útěchy, klidu a posily nabyt jsem ve vás a kolik vlídných slov dali jste mi vy, staří, šediví, přítiví abbé...

X

COGNAC JOSEF VOTÝPKA

V polovici února 1918 přišel k nám v Deville jednoho večera adjutant se zprávou, že příštího dne v poledne odjedeme. Tu noc nespal snad ani jeden z nás. Konečně nadešlo jitro a s ním i náš odchod. Rozloučivše se se zbylými, kráčeli jsme, s obou stran obklopeni ozbrojenými strážemi, na Rouenské nádraží, kdež po dlouhém čekání jsme usedli do vlaku, který nás unášel k jihu. Jízda trvala celý den, noc a opět den, a teprve třetího dne ráno nás vlak složil na nádraží angulemském. Zde jsme přestoupili na jiný vlak, a ten nás k poledni zavezl do Cognacu. Na nádraží, každý vlak očekávající hlídka, nás zavedla do nedaleké továrny, kde byl ubytován druhý prapor 21. pluku. Teprve na nádvoří továrny, před dveřmi praporek kanceláře, mohli jsme si říci, že jsme svobodni. Jaká to změna, a současně ironie. Ještě z cognacského nádraží šli jsme obklopeni ozbrojenou stráží jako trestanci, nikdo se nesměl ani hnout neb pronést slovo a za půl hodiny potom, mohl jít kam kdo chtěl.

Po krátkém uvítání velitelem II. praporu Bourguignonem, zavedl nás praporek ordo-

Tu už v Soissoně rušno. Němci prý začínají útočit. Slyšet, jak začínají děla a nervosní chvat jde ulicemi. Některé čety naše byly už zastíženy a vypravují o nástupu Němců. Divný pocit hraje nám v duši. My, revoluční vojáci, a vzdalujeme se, když Němec útočí. Ale je to rozkaz. Někteří chtějí se na svou odpovědnost vrátit. K večeru sedáme do vlaku a neradi odjíždíme. Rádi, že hrůza válečná nás minula, neradi, že mrayní odpovědnost v nás kázala nám bojovat.

Jedeme večerem, večerem smavým a tichým. Bílé vesničky ve stromech, lidé, vše tak tiché. Chateau-Thierry...! Nevěděli jsme, že až sem se barbaři dostanou, aby za nedlouho byli zahnaní, a to hrozně a neodvratně.

nanc na velitelství pluku. Cestou potkali jsme četnu dobrovolníků, kteří za zpěvu vraceli se ze cvičení. Nedá se vypsati, jaký dojem učinilo na mě toto prvé setkání se s naším revolučním vojskem. Byli to většinou mladí hoši, osmahlých tváří, z ruské armády, která přijela v listopadu minulého roku v počtu 1200 mužů pod velením kapitána Husáka, poručíka Šidlika, Kouklika, Ingra, Staňka, Bělína, Matičky a jiných z Ruska přes Anglii do Francie, aby zde položila základ k příští československé armádě.

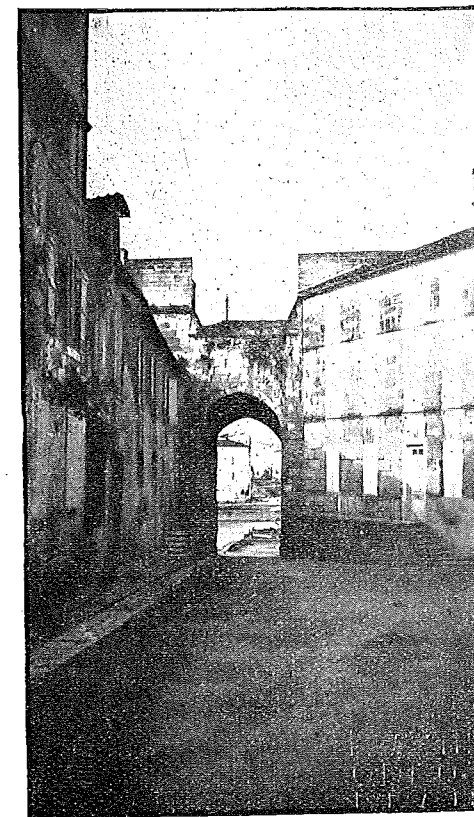
Na dvoře domu, kde bylo umístěno plukovní velitelství, byl náš transport představen podplukovníkovi Philipovi, veliteli 21. pluku, který přivítav nás, rozmlouval s jednotlivci, vypyťává se, v kterém kraji neb městě ten neb onen byl, jak se mu vedlo a podobně. Tam také byl oddíl náš rozdělen na tři stejné části a každému bylo dáno na vůli, vybrati si, ke kterému z oněch tří chce jít. Odtud odešly tyto oddíly, každý ke svému praporu.

Já jsem přišel ke II. praporu k 7. rotě. Sotva jsme s Rybkou vkročili do přízemní

továrny, kde byla ubytována sedmá rota, ihned nás obklopili druzí a počalo seznamování se a vyhledávání známých. Ke mně se přihlásil Mandl z Uhřetěvse, a tak pro počátek jsme si mohli pohovořit o různých nám obou známých osobách. Ještě tentýž večer v zapůjčené uniformě šel jsem se s novými kamarády podívat do města, a připadal jsem si tak volný, jako pták, když uletí z klece. Prvá noc jednak únavou po cestě a jednak po prožitých událostech uběhla, a již ráno o půl šesté nastal ruch, vzniklý rozdáváním kávy, kterou dva bratři přinesli z kuchyně a ostatním podali až na kavalec. O 7. hodině celá rota až na nás a službu odešla na blízké cvičiště »Marie Bizard« a my, nováčkové, jsme očekávali na zavolání do rotné kanceláře, abychom tam udali potřebná data a obdrželi stejnokroj. Po odbyté zpovědi v kanceláři, pozval si nás četař-skladník do skladu 33. francouzského pluku, a tam každý obdržel obnošený oděv, boty a prádlo. Ihned jsem se převlékl, jsa rád, že sundávám ze sebe poslední stopy otroctví.

Zatím vrátila se rota ze cvičení a byl rozdáván chléb a oběd. Odpoledne vyšel jsem si s ostatními na cvičiště, kde jsem pozoroval výcvik mužstva. Všechny cviky, které nám, bývalým vojákům, byly kdysi tak protivné, měly zde pro každého zvláštní zajímavost a přitažlivost. Pamatuji se, s jakým odporem chodili jsme, když jsem sloužil aktivně u 102. pěš. pluku v Mostaru, na cvičení, a jak každý s toužebností očekával chvíle, až se ty »blboviny« skončí, a zde — každý pohyb a každý pohled ukazoval chuť k práci a radost z ní.

Třetí den našeho pobytu byli jsme očkování proti tyfu, což mě upoutalo tři dny na lůžko. Právě za týden po mém příjezdu do Cognacu zúčastnil jsem se prvního cvičení s rotou na malém návrší za městem. V této době měla rota pouze jednoho důstojníka, a to nadporučíka Ingra, který byl velitelem roty, dále pět důstojnických čekatelů v hodnosti střelců, z nichž bratři Matoušek, Kalina a Zelený, byli u roty, Pohůnek a Vítek v kursu v Sain Maixent. Šarží bylo 13, a to: 6 četařů a 7 desátníků, kromě účetního desátníka v kanceláři. Velitelem roty byl nadp.

Stará brána v Cognacu.

Ingr, mladý muž, odněkud z moravského Slovácka, vysoké inteligence, pevného charakteru a zlatého srdce, byl nejen celou rotou, ale i celým plukem ctěn a milován. On chápal velmi dobře naše postavení a cítil, jakou cestou má se brát. Jako čestný muž, neznal kompromisů, a proto za nedlouho musel jít jako více jemu podobných. Poměr mezi majorem Bourguignonem, velitelem praporu, kapitánem Hemelotem, instruktorem roty a ním, byl krajně napjatý a skončil tím, že za nedlouho byl Ingr přeložen k tvořícímu se 22. pluku do Jarnacu.

Francouzští důstojníci velice těžce nesli bratrské styky našich důstojníků s ostatními vojáky a nelíbilo se jim oslovování »bratře« a vzájemné tykání. Právě Ingr to byl, který jejich zásady neuznával, a proto došlo ke konfliktu. Bratři u roty by bývali za něho dýchali a měli také proč. K němu mohl každý kdykoliv přijít a byl jím vždy ochotně přijat a našel v něm rádce nebo zastávce.

Netrvalo to dlouho, a druhý prapor byl stále docházejícími transporty ze zajateckých

táborů doplněn na plný stav, následkem čehož došlo nařízení od pluku, aby všechna systemisovaná místa u rot byla obsazena kvalifikovanými silami. Tak se stalo, že jednoho dne zavolal mne četař-sluzbyvedoucí Mašek k veliteli roty Ingrovi, a ten se mně tázal, nechtěl-li bych jít do rotné kanceláře, jako příští třetí rotný poddůstojník. Naše roty byly totiž organisovány podle francouzského systému, který určoval pro rotnou kancelář účetního šikovatele, účetního četaře a účetního desátníka. Na tento dotaz jsem odvětil, že jest mi úplně lhostejné, kde budu, a zní-li jeho rozkaz, abych šel do kanceláře, že jej uposlechnu. Tím se naše rozmluva skončila a jakmile jsem se vrátil ze cvičení, hned jsem

Američtí dobrovolci přijíždí do Cognacu.

byl vyzván nastoupiti službu v kanceláři, ve které vládl účetní desátník Tichý, studující na pražské technice, se svým pomocníkem Einsiedlerem, bývalým učitelem ze Staré Břeclavi, který v Rakousku byl z jistých důvodů donucen místa učitele se vzdát a hledat v Americe obživu a druhý domov. Byli to hodní hoši a dobří kamarádi, s nimiž jsem dobře vycházel, ačkoliv měl dobrák »Kuba« (Einsiedler) jednu malou chybu, že když se trochu nalízl, ryl bez milosti do každého, a to tak bezohledně, že jsme říkali, že by to ani chciplá kobyla nesnesla. Když se ale později z toho prospal, jeho dobrácký úsměv dokazoval, že jest to ten nejhodnější člověk pod sluncem.

Nastalo jaro a ujalo se své vlády. Život

naš nyní se změnil, a tu ve skupinách navštěvovali jsme okolní vesnice, nejvíce ovšem Chateau Bernard, kdež si někteří hoši učinili známost s tamními děvčaty. Občas jsem též si vyšel s rotou na cvičení, abych různé ty »grify« nezapomněl, a také trochu se provětral.

Obyvatelstvo cognacské počalo si nás vážiti, a byly mnohé rodiny, že k nim jejich známý Čechoslovák chodil jako domů. Ovšem byly to rodiny, postrádající ponejvíce svoje mužské členy, a Čechoslováci měli tento nepoměr vyrovnati. Tak pověst o nás v Cognacu pronikla do dalekého okolí, a když později každou neděli vyhrávala v městském parku plukovní hudba, získal snad každý druhý při-

slušník 21. pluku svoji »Marraine de guerre«, to je válečnou kmotru, s kterou si, když jsme odejeli na frontu, dopisoval, a k níž jel na svoji dovolenou, zkrátka, povinnost této byla o svého kmotřence se starati.

My, dobrovolci z francouzské části, byli jsme oproti ostatním z části ruské, rumunské nebo americké v dosti značné výhodě proto, že skorem každý z nás znal nějaké to slovo francouzsky, následkem čehož učiniti si nějakou tu známost bylo dosti snadné. To ovšem nebývalo mnohdy těm ostatním vhod a těžce to nesli.

V dubnu byl položen základ k 22. pluku, jehož sídlo bylo v Jarnacu, třetí stanici od Cognacu. Od každé roty našeho pluku odešla jistá část do Jarnacu, a z té byl učiněn

kádr k nové rotě 22. pluku. Bohužel, odešel od nás též Ingr, a místo něho přišel nejprve poručík Kadlec, potom poručík Lexa, a naposledy nadporučík Staněk, jakožto velitel sedmé roty. To ovšem nezbudilo nijakého nadšení, přes to, že i Staněk se snažil získati si lásku svého mužstva. Nicméně měl jiné názory než Ingr nebo Šidlík, a to voják ihned vycítí. Netrvalo to dlouho, když došlo k prvému rozporu. Bylo to při plukovním cvičení, když pro jakousi maličkost ostře kritisoval celou rotu a zvláště šarže, dotknuv se naší výchovy a narážeje na Ingra. To mělo za následek, že všichni četaři a desátníci mu dali svoje hodnosti k dispozici. Řekne se, že v tom bylo cosi nevojenského, a že se to snad při-

Česká fotballová jedenáctka v Cognacu.

čilo disciplině, ale právě tímto vystoupením, které přijít muselo, byl upozorněn Staněk na cestu, jakým způsobem je mu možno získati si důvěry svých podřízených, a vskutku, až do dne, kdy jsme odjízděli na frontu, byl poměr mezi mužstvem a jím dosti dobrý.

V prvé polovici dubna přišel druhý transport z Ruska za velitelství majora Gibiše, čítající přes 700 mužů. Též ze srbské fronty od Bitolje došla větší část dobrovolců, kromě toho z cizinecké legie přibýlo taktéž pár hlav, a i ze zajateckých táborů stále docházely posily. Zatím bratři u pluku pilně se cvičili ve válečném řemesle, a později odejelo as 300 bratří na 14 dnů k Verdunu na frontu, kdež se měli »okoukati«, jak to vypadá v první linii na horké půdě. Po jich návratu

konala se častěji cvičení, jednak v celém pluku aneb jednotlivých praporů, při čemž vždy ten prapor, který měl službu, měl s sebou plukovní hudbu. Též přišlo z Paříže veliké jmenování důstojníků, při kterém bratři Matoušek, Pohůnek, Kalina, Vítek byli povýšeni na poručíky, Zelený však, poněvadž byl ve velké lásce u majora Bourguignona, byl jmenován pouze adjutantem, ačkoli si plně zasloužil distinkce poručíka. Také u roty byl doplněn stav šarží, Tichý se stal účetním šikovatelem, Einsiedler účetním desátníkem, a já desátníkem. Dlužno též podotknouti, že při vstupu do československé armády ve Francii musel se každý zřici svoji bývalé hodnosti, získané v armádě rakouské, takže bývalý

rakouský důstojník sloužil zde s počátku jako střelec. Ovšem, později jim, po prodělání různých kursů, byla důstojnická hodnost vrácena. Jinak však bylo s bývalými poddůstojníky, z nichž mnozí byli v hodnosti šikovatelů a četařů. Těm byla jejich hodnost vzata, a po návratu do vlasti sloužili až do své demobilisace případně jako střelci. Praktika tato byla prováděna ovšem jen u části francouzské a snad ruské, kdežto u domácího vojska a italské legie každý svoji bývalou hodnost si podržel, aneb mu později byla vrácena.

Náš 21. střelecký pluk se skládal ze 3 praporů, a tak zvané pomocné roty, u které byly soustředěny veškeré nebojové jednotky,

jako plukovní hudba, oboz a jiné. Prapor měl 4 roty, z těchto vždy poslední byla rota kulometů, rota pak měla 3 čety bojové, a u čtvrté čety, která se na frontě nacházela, u velitele roty byli nosiči raněných, signalisté, telefonisté, spojky k četám, cyklista a trubač.

X

VZPOMÍNKA NA JARNAC JOSEF VORLÍČEK

Po příjezdu do Francie byl jsem přidělen k 21. střeleckému pluku, 19. rotě, jež byla ubytována v Jarnacu, městečku to nedaleko jistě známějšího Cognacu. Počátkem května byl postaven 22. střelecký pluk, k němuž tato rota byla zařaděna jako sedmá polní rota.

Zde to tedy bylo, kde jsme prodělávali elementární výcvik před odchodem na frontu, výcvik s povely v mateřském jazyce.

Byl to však také ohromný rozdíl mezi výcvikem v rakouské armádě a zde. Tam křik, hrozby a ponejvíce nadávky, zde klidné a vskutku bratrské vysvětlení všeho, tam za každou chybu trest, zde přátelské poučení. Věru také, že žádných donucovacích prostředků nebylo potřeba, vždyť vše, co jsme konali, mělo pečeť — bylo to dobrovolné a s láskou k věci.

Abych se šíře zmiňoval o životě a poměru, jaký mezi námi vládnul, pokládám za zby-

tečné. Byl totožný jako u ostatních částí našeho vojska, v armádě ruské a italské, a byl jistě náležitě popsán a osvětlen v člancích předcházejících.

Jako jistě tam, i u nás byl každý den věnován cvičení, jež jsme ráno konali na cvičišti, vzdáleném asi hodinu pochodu od města. Odpoledne cvičili jsme obvykle na jednom z jarnackých náměstí, jež si ještě dnes živě dovedu představit. Dostí veliké, s mírným svahem a svojí nižší polovinou zalesněnou. Zde jsme se pilně zaučovali v taje našich českých povělů, vždy ovšem za četné účasti diváků z mladého a nejmladšího jarnackého světa, hlavně toho v kalhotech.

Ve volných chvílích bavili jsme se různě, jak se právě dalo. Byly to hlavně výlety do Cognacu a besedování se známými bratry u 21. pluku. Abych však nezapomněl — i football se pilně pěstoval a nescházelo ani skutečných zápasů, které měly pěknou úroveň.

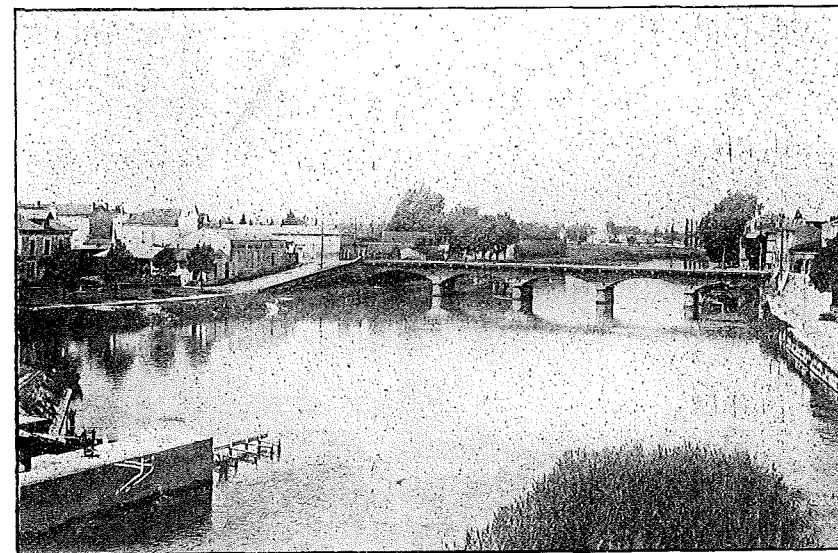
Charente.

Na jeden mám dosud vzpomínku. Bylo to utkání mezi mužstvem 21. a 22. pluku. Kdo vyhrál, nevím již určitě, ale domnívám se, že to byl náš soupeř — 21. pluk. Nepamatoval bych se snad na to ani tak pro »jakost« podaného sportu, jako spíše proto, že při něm účinkovala naše plukovní hudba. A ta po každé docílené brance spustila slavnostní tuš. Mělo-li toto — jistě originelní povzbuzení a oslava nějaký účinek na úrodu gólů nevím, ale snad by se to u nás mohlo příležitostně vyzkoušet.

Obligátním oslavným aktem při povýšení, svátku a podobných příležitostech byl »hobl«. Ten jistě každý, z legionářů zná a vyzkoušel

tomu, že tehdy bylo ještě nepoměrně lacino. Až když k tomu přišla výplata zvláštní premie 25 franků měsíčně, cítili jsme se, pokud jde o kapsu, silněji. Pak už jsme si dovolili zajít někdy do vinárny na láhev vína. Nedivte se, že říkám láhev, ale méně se tam nečepovalo. Už jsme zvykli větší dávce, praktikovali jsme to tak, že jsme po bratrsku platili vždy při jedné návštěvě jeden, pak zase druhý, až jsme se vystřídali. A pili jsme samozřejmě společně.

Že jsme se stali záhy střediskem zájmu jarnackého světa, nemusím snad podotýkati. Bylo to jako všude. A nenadnáším snad, tvrdím-li, že — zase jako všude — nemalým

Jarnac.

i jeho účinek sám na sobě. Ale držel se u nás slavnostně: na pokrytém stole nebo lavici, s čestnou stráží v kaskách a pušce s bodákem, a ovšem za nezbytného zpěvního doprovodu. Jako poplatek musel ovšem »významenaný« zaplatit nějaký ten truňk.

Když jsem u tohoto předmětu, musím na sebe prozradit, že kdykoliv se sejdeme s některým bráškou »Francouzem«, zabočí naše vzpomínky na ty doby, kdy jsme měli dostatek výborného komisního alžírského vína, t. zv. »pinard«. Takové se u nás vůbec nenajde, hlavně pokud jde o láci.

Finančně jsme si z počátku nestáli nijak skvěle. Náš příjem byl denní plat 25 centimů, za nějž jsme toho moc nenakoupili, vzdor

dílem k tomu přispěl náš jarý, český zpěv.

Nejenom zpěv při pochodu, ale i zpěv cvičený — sborový. Neúnavný a skutečně obětavý poručík (tehdy) Rytíř, dal dohromady kroužek důstojníků i vojáků, s nímž pak pořádal veřejné produkce, nemýlím-li se, každého týdne, v hudebním pavilonku na náměstí. Hudba ovšem při tom nescházela! Účast při těchto vystoupeních byla veliká a myslím, že tato propagace neminula se svým účinkem.

A co když jsme uspořádali koncert v radničním sále. Živý temperament Francouzů jest vám všem alespoň z doslechu jistě znám. Ale jest zapotřebí viděti a slyšeti, čehož jest Francouz ve svém nadšení schopen. Největší

úspěch měla naše »Tancuj, tancuj,« již jsme zpívali vždy rychlejším tempem. Po skončení to bylo, jako když se má celá budova zřítiti. Potlesku, volání, dupání, hvízdání, pískání a průřezných projevů živého uspokojení nebylo konce.

Myslím, že ještě dnes často si na nás naši přátelé vzpomenou, na ty vojáčky, jichž jméno nedovedli, vzdor svým usilovným cvikům, nikdy správně vysloviti. A o nichž — smím-li býti již upřímným — nevěděli o nic více, než o nějakém divošském kmeni střední Afriky. Neboť skutečně v historii a země-

pise jsou Francouzi, jak známo, příliš slabí.

Ale dlouho nás nehostil Jarnac ve svých zdech. Brzy přišel den, kdy jsme odjžděli do Darney, jakéhosi výcvikového střediska za frontou. Odjezd, při němž nás celé město provázelo na nádraží s přáním mnoha zdaru a štěstí. Odjezd smutný, plný loučení, hlavně těch, již zde zanechávali poraněná srdíčka subtilních, milých jarnackých dívčinek.

Mně se také nejelo vesele, protože... Ale ne, to už vám nepovím proč, ježto se mně zrovna žena kouká přes rameno a ptá se, co to stále tak pečlivě čmárám — —

X

U 22. ČESKOSLOVENSKÉHO PLUKU VE FRANCII J. STŘÍBRNÝ

25. dubna 1918 o 3. hodině odpolední spátřili jsme břehy Francie a o 5. již přistáli jsme nedaleko místa, kde jsme byli nalodováni, když jsme jeli na soluňskou frontu. Po pěti měsících ocitli jsme se opět na půdě sesterské francouzské republiky, tentokrát však ne již jako zajatci, ale jako spojenečtí srbsko-čeští vojáci. Druhý den opustili jsme loď, naši drahou »Aninku«, která nás dvakrát šťastně převezla, potom odjeli jsme do děpot československých dobrovolců v Cognacu, kam jsme přijeli o 11. hod. večer. Přivítání bratry, dostavivšími se na nádraží, bylo vpravdě bratrské; objímání, dotazů a radosti nebylo konce, hudba hrála »Kde domov můj« a »Marseilleisu«.

Přechodně ubytování jsme byli u náhradní roty 21. čsl. pluku, odkud po pěti dnech definitivně byli jsme zařazeni k 21. rotě 22. čsl. pluku v Jarnacu, nedaleko Cognacu, která později změněna na 9. rotu. Zde teprve začal ten pravý vojenský, bratrský, demokratický, český život. Hodnosti, přivezené s sebou ze srbské armády, musili jsme odložit a začíti, po česku řečeno, »od piky«. Sešli jsme se tu dávní staří známí ze Srbska, krajané ze zajateckých táborů, hoši z Austrálie, ano i z Londýna, všichni za jednou ideou, odhodláni ke všem obětem, prodchnuti láskou a bratr-

stvím, což nám dávalo naději ve vítězství naší svaté věci.

Ihned počato s výcvikem podle francouzského vzoru. Byl to již třetí výcvik, který jsme prodělávali: rakouský, srbský a zde československý. Tento poslední snad byl nejveselejší a nejrychleji pokračoval, přímo se závodilo, nebylo »herštel«, ani »nieder«, ale také ne oddechu.

Byla-li chvilka volná, vzaly se kameny a cvičilo se házení ručních granátů do zákopů, anebo u strojních pušek. Jiných částí jsme ještě neměli. Pobyt v Jarnacu poskytl nám zase trochu kulturního života. Čteny časopisy, cvičila se prostná a pořádáno veřejné cvičení, což hodně prospívalo duchu i tělu. Do počátku naší mobilisace, t. j. do doby, nežli jsme odešli za frontu, žili jsme zde, díky Francii, jako na dovolené, zapomínajíce prožitých útrap. Bylo také třeba nových sil a hodně odvahy pro úkol, který nás očekával. Než »dobrého pomálu«, praví pořekadlo, a tak i náš pobyt v Jarnacu, v tomto českém městečku, se ukončil. 12. června odjeli jsme blíže k frontě, do Darney-Attigny, malého městečka ve Vogesách. Cestou, kudy jsme projížděli, všude jsme byli nadšeně pozdravováni obyvatelstvem, jemuž imponují okrášlené vagony, náš zpěv a hudba. Zde jest nej-

lépe vidět ohromný rozdíl mezi mobilisací v Rakousku r. 1914 a zde r. 1918. Tam proklínání, pláč a vzdor, tady zpěv, jasot a sympatie, tam smrt, zde život národa vzkříšeného. V Darney byl dokončen výcvik, střelba do terče atd. a připravována slavnost — přísaha čsl. brigády.

30. června 1918 celé městečko Darney ve Vogesách i vesnička Attigny byly od časného rána na nohou. Schází se obyvatelstvo z dalekého okolí, aby vívalo svého presidenta, aby bylo přítomno prazvláštní slavnosti, přísaze několika stovek vojáků revo-

litro, zlaté paprsky slunce dodávaly slavnosti rázu posvátného; byli jsme hrdi na tento den, jedině naše přání bylo, ať nás naši doma i Rakousko vidí. Les bodáků, slunečním jaselem ozářených, zlověstně potvrzoval naši přísahu, stříbrný lev na praporu 21. pluku jako by nedočkavě větrem se rozbíhal zardousit dvouhlavého orla. 30. červen 1918 byl zářící hvězdou v celém dalším válečném peklu, tento den zdá se dnes jakoby krásným snem. Srdce kypělo radostí, kterou nemožno vyličiti.

Několik dnů uběhlo a zase přípravy k

Kpt. Šnejderek.

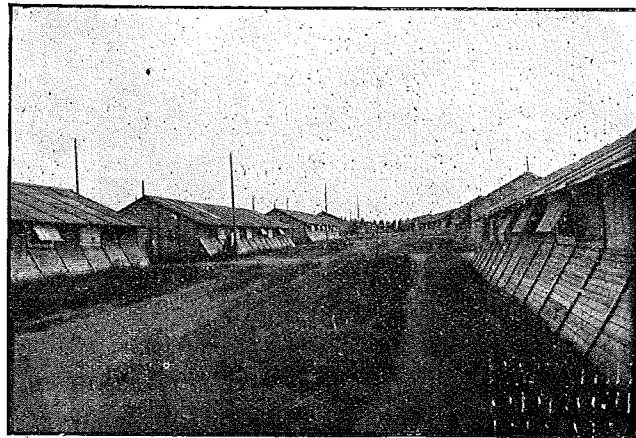
luce, kteří chtějí bojovat proti společnému nepříteli za svobodu své otčiny.

Právě před čtyřmi lety hozena pochodeň válečná světu zpupným Rakouskem, a dnes tuto vrhají Rakousku zpět českoslovenští vojáci revoluce, šlapou přísahu, danou rakouskému císaři, přísahají vztyčenými prsty svých pravic, že neustanou, dokud jejich vlast nebude svobodna, dokud křivdy, po staletí na národě páchané, nebudou pomstěny. Od Voges odráží se ozvěna »přisaháme ve jménu své cti« a slyšeti jest na Šumavě i v Tatrách. Na toto vše bylo nutno dobře se připravit, nebylo možno hledati střední cesty, buď — anebo, a československá brigáda ve Francii připravena byla. Krásné nedělní

oslavě historického svátku francouzské revoluce, pádu Bastily, 14. července. Jeden prapor vybraných bratří měl v tomto památném dnu reprezentovati armádu československého státu mezi všemi armádami spojeneckými, s nimiž jako rovný s rovným se měla měřiti. A kdo byl ten, který toto vše tak těžce a přec tak lehce dovede až k této chvíli?

Armáda? Ty slavné činy ruských bratří u Zborova a jinde? Ano. Ale kdo stvořil a organizoval tuto armádu? Ne král, ani císař, ale profesor T. G. Masaryk se svými věrnými. Byli jsme hrdi, že jsme prvními československými vojáky, že můžeme a chceme bojovati za svobodu svého národa, toť byla síla, která zdvihala hrud' a zatínala pěsti. To

byly myšlenky, které táhly myslí, o tom se rokovalo, to povzbuzovalo, z toho kuty plány do budoucna, stavěn mladý nový stát. S tím také odjížděl prapor českých hochů do Paříže, aby čestně uhájil svoji prestiž při tak vzácné příležitosti. Ducha tohoto bylo také nanejvýše potřeba. Neboť nejen únava tělesná — vždyť ve Francii jsou větší vedra nežli u nás — ale hlavně malomyslnost a obavy to byly, které mnohdy nedaly ani spáti. Němec na západní frontě útočí, pronikl hluboko do vnitra země, francouzská armáda je vyčerpána. Jaký to vezme obrát? Tuto otázku bylo možno čísti na každém čele. Jaký bude náš osud? Zoufati bylo již pozdě, boj započatý nutno dobojovati, i když snad v nerovném boji podlehneme.

Tábor — Attigny.

Několik dnů pobytu v Paříži však rozjasnilo čela našich hochů, neboť při pohledu na tu směsici armád národů, na to nadšení Pařížanů, nebylo možno zoufat, vítězství musí býti na naší straně. S touto velikou vírou odcházeli jsme také po několika týdnech na úsek Alsaský Senthem-Masseraux. Zde měl být náš první křest ohněm a placena první daň krve. Úsek, ač poměrně klidný, přec jen dotčen byl válečnou vřavou, kdež poznali jsme rozdíl válčení 1914—1918.

Než tu přišel rozkaz, aby 53. divise, ke které jsme byli přiděleni, připravila se k odchodu na nový úsek. Tam snad mělo být ve-seleji. A tak 15. září opouštíme Alsasko, přes Chalons sur Marne do Champagne, kraje to bohatého na světoznámá vína. Táhlo nás to tam! Když však jsme viděli ty rozbité ves-

nice a města, vše zničeno, zemi mnohokrátě granáty obrácenou, tu veselost ustoupila vzteku a pomstě. Ale ani tu nedopřáno nám prodrati se nepříteli v tvář. Opět jinde bylo našich čerstvých sil potřeba. Naloženi na camiony, jichž dlouhý vlak letěl slavnou Remeši, jeli jsme přes Gilery, Mourmelon le Petit, Mourmelon le Grand do velkých vojenských táborů campu cholonského, odkud pěšky přes právě dobytou Francouzi část území. Zkáza všeho svědčila o urputnosti boje a zoufalství nepřitele. Československá brigáda přidělena IV. armádě generála Courauda, aby vyměnila 48. divisi. Již to, že velitelem armády byl starý válečník, gen. Gouraud, mající jednu ruku, potvrzovalo nám, že zde naše touhy jistě dojdou splnění. A ne-

klamali jsme se. Vouzières—Vrizy—Echarson, Terron—Chestres, toť jsou místa, skropená českou krví: 9 čsl. důstojníků a 175 mužů, kteří jsou tam pochováni, 18 důstojníků, 858 mužů, kteří byli raněni.

Padlým buď země Terronu lehkou! Zde můj zápisník, z něhož jsem čerpal látku pro několik mých článků, končí citátem pochvaly čsl. brigády, rozkazem vrchního velitele všem spojeneckým armádám:

»Pod rázným a obratným velením ppl. Philipa čsl. pluky 21. a 22. podaly důkaz nejkrásnějších vojenských vlastností v bojích od 19. do 25. října východně Vouzières. Rozhodné v útoku, úporné v obraně, neochvějně v nejprudší dělostřelecké palbě, dostály skvěle úkolům jim přiděleným a uspokojily v každém ohledu své vůdce.«

NA ZKUŠENÉ POD VERDUNEM JAN HORÁK

Po našem příjezdu do Cognacu koncem měsíce dubna 1918 ze srbské fronty, rozdělena byla nás část k 21. pluku, část k 22. pl., který se formoval v Jarnacu, asi 12 km od Cognacu vzdáleném. Naše parta, jejíž hlavou byli Tonda Saler a Varhulík ještě s několika bratry, zařazena byla ke 3. rotě. Tam setkali jsme se většinou s hochy z francouzského zajetí. Rota byla umístěna v jakémsi skladišti. Hned po příchodu byli jsme přivítáni čestným »hoblem«. Komando držel Venca Bursík, Žižkovák.

Život plynul nám s počátku jednotvárně. Ráno budíček, káva, na dvoře seřazení, pak modlitba, při které zpíváme »Kde domov můj« a »Hej Slované«. Při tomto aktu byli jsme pozorováni se zřejmou účastí od tamějšího obyvatelstva, třebaž to bylo kolikrátě časně ráno. Pak pochodujem za město na cvičiště. Francouzské cviky se nám zamlouvají. Pro nás, kteří jsme prodělali těž srbský výcvik, nebylo cvičení těžké a sám kapitán, velitel roty, se divil, jak lehce chápe-me. K 11. hod. se za zpěvu našich písní vracíme zpět. Odpoledne obyčejně výcvik již nebyl a večer pak byl pro nás volný. Po deváté hodině jsme se ukládali na lůžko. Obyvatelstvo se k nám chovalo přátelsky. Nejvíce jsme je k sobě přitahovali asi svým zpěvem. Znami byli jsme v okolí daleko široko. Co se nám nedostávalo, to jsme si za laciný peníz koupili. Jelikož Cognac nalézá se hodně na jihu, museli jsme přivykat na velká tepla. Nejhůře bylo při delších pochodech, kdy jsme měli za toho největšího horka naše pláště oblečeny na sobě.

Byli jsme asi 5 neděl v Jarnacu, když byla vypravena exkurse na frontu mezi francouz. kamarády na zkušenou, abychom viděli, jak to na frontě dopadá. I já jsem se přihlásil. Byli jsme docela nově vybaveni, oblečení, obuti, zkrátka dostali jsme, co voják potřebuje do pole, vše nové. Druhého dne za zpěvu písní, obsypání květinami, byli jsme od bratrů i obyvatelstva vyprovázeni až na nádraží. Rozdělení jsme byli na dvě části. Já

jsem byl u části, kterou vedl br. por. Eliáš, pozdější pobočník velitele pluku, druhé části pak velel br. poručík Bayer, který s námi přijel ze srbské fronty. Jedeme společně napříč Francií k severu, známou mi již cestou a někde ve stanici Chálons se dělíme. My za chvíli nasedali do vlaku a jedeme ještě asi 12 km blíže k frontě, směrem k Verdunu. V jedné stanici vysedáme a stěhujeme se do blízkého lágru, do vojenských baráků. Asi týden měli jsme odpočinek. Každý týden navštěvujeme armádní kino, kde hraje Chaplin, v kantině pak mohli jsme si koupiti všechno. Nejlépe nám chutnal »pinár« (vojenské pojmenování vína).

Asi za týden naložili nás jednoho dne na nákladní auta a jeli jsme na naše místo určení. Cesta vedla zalesněnou krajinou po pevných, výstavných silnicích, směrem k Verdunu. Krajina nesla stopy ne snad přímých bojů, ale velkého transportování všeho: jak lidského, tak jiného válečného materiálu. Tak jeli jsme asi 3 hodiny. Je krásné parné letní odpoledne. Pot z nás jen leje. K večeru docházíme k nějakému brigádnímu štábu. Byli jsme rozděleni a každý oddíl dostane svého průvodčího. My byli přiděleni k pluku čis. 344. Já a ještě asi 5 bratrů byli jsme u 11. compagnie. Byli u nás též ještě dva bratři důstojníci, na jichž jména se však již nemohu upamatovat. Bratr poručík Eliáš byl hned u sousední compagnie. Další cesta vedla půdou bažinatou, krajina byla rozervána od granátů, vše zapáchá takovou jakousi zvláštní kyselinou, v děrách usazená dešťová voda hnije. Jsme již blízko fronty. Jdeme asi po 1 metr širokých, dřevěných chodnících, postavených na pilotách. Asi k půl noci přicházíme na naše určené místo. Jsme v druhé linii. Byli jsme unaveni a hladovi. Zbytečnou výzbroj, aby nás netížila, uložili jsme si v »abry« (kryt). Náš četař, Francouz, jemuž jsme byli podřízeni — já totiž dělал tlumoč-níka s mojí skrovnou frančtinou — viděl, že bychom něco pojedli. Dohodli jsme se, že blízko je kantina a tak se tam jeden s fran-

couzským kamarádem vypravil. Za chvíli se vrátili a přinesli vína, nějaké konzervované rybičky a krásný bílý chléb. Po občerstvení šli jsme všichni na svá místa.

Do rána nám to v klidu uteklo a na tom místě jsme byli ještě asi 3—4 dny. Poté šel celý pluk dozadu na repó (odpočinek). Tam jsme se zdrželi asi nějakých 7 dní. Čistíme si šaty, prádlo, koupeme se. Umístění jsme byli ve velkých úkrytech, do kterých se vešel skoro celý pluk. Nalevo od nás francouzští kamarádi nám ukazují menší oválový kopeček, t. zv. Mort Homme (Mrtvý muž). Vykládají nám, že asi před rokem Francouzi ten bod museli opustit. Měli tam též dva velké úkryty, do kterých se vešlo po 2 plucích vojska. Před ústupem ten bod podminovali, a když tam Němci našli, pak to vyhodili. Asi po měsíci pak vršek opět dostali zpět a tak viděli, jak jim zapražili.

Odpočinek uběhl nám za veselé nálady jak našich, tak francouzských kamarádů dobře. Byly to chvíle, na které si vzpomenu i dnes. Na ty dobrosrdečné poilu (vousáče). Jednoho dne po obědě přišel rozkaz, abychom si sbalili své věci a asi ke 3. hod. se dáváme na pochod. Jdeme dosti hezkou, lesnatou krajinou. Pozornost naši budí husté řady dobře maskovaného dělostřelectva. Cestu máme ještě dalekou před sebou. Na místo došli jsme pozdě v noci. Teď teprve vidíme, koho vlastně měníme. Měníme pluk italský. Jedna divise asi se nalézá právě na této frontě. Nemáme však mnoho času, vše musí se dít v té největší tichosti; neboť jsme již v první linii. Ještě jedno srdečné »Adio« našim italským spojencům a již upíráme svou mysl jen na naši povinnost. Měl jsem vykázané místo na vysunutém místě. Asi na 300 kroků na každou stranu nebylo živé duše okolo mne. Byli jsme však dobře poučení. Do rána, aby nepřítel nepozoroval, že sem přišli čerstvé síly, drželi jsme slabší přestřelku. S touto však čekali jsme na ráno. Konečně se začíná rozbřeskovat. Ještě chvíli a byli jsme staženi. Zatím již nám přinesli jídlo na celý den. Nejlépe vhod nám přišel cognac, kterého jsme dostali plný ¼ l plecháček. Pochvalovali jsme si jídlo francouzského vojína. Maso, silnou polévku, smažené brambory,

čokoládu, rybičky a tabák. Najedli jsme se a uložili se k odpočinku. »Abry« museli jsme si poněkud opravit, aby nás to nezavalilo. Také už víme, nač jsou naše »kasky« (přilby) dobré. To by bylo nějakých ran do hlavy. Mezi dnem jsme si museli každý asi 3 hodiny odstáti na stráž.

Zaměstnání den ode dne bylo stejné, a tak to trvalo asi pět dnů našeho pobytu v první linii. Tu krásného odpoledne již k večeru dostali jsme na náš úsek návštěvu 3 německých aeroplánů. Letěly nízko, žádný jsme si netroufali ani se pohnout. Po chvíli se ozývají naše děla aera jsou nuceny táhnout po svých. Velitel čty, četař, nás upozorňuje, že dnes můžeme čekat návštěvu »Bochů« (les Boches, boš, přezdívka německého vojáka za jeho ukrutnosti za války, asi jako prase). Také skutečně navečer před rozchodem nám dává ještě napomenutí a ubíráme se na svá místa. Dostal jsem jako posilu jednoho francouzského kamaráda. Pozoruji, že jsou nějaké obavy. Ještě jedno srdečné »Attention Kamerad« a odcházíme. V noci navštívil nás též bratr por. Eliáš a bratr od sousední rot. Přišel též rotný velitel a prap. velitel. Objevuje se též silnější hlídka od sousední roty z leva. Přec jsme se však utěšovali, že nic nebude. Blížilo se pomalu k ránu. Na východě se slabě rozbřeskuje. Najednou zaslechneme jakési slabé zachrastění, skrčím se, a v tom rozbřesku jako bych zahlédl špici z německé »piklhaubny«. Dávám hlášení do leva — dnes jsme byli totiž poněkud houšť rozestaveni. Ticho před bouří. Najednou trochu vlevo před námi letí červená raketa do vzduchu, za ní druhá, třetí, čtvrtá, až asi 10. Německá artilerie bije. Bije, bije, snad se peklo otvírá. Tluče přímo před naše řady. Za chvíli se však oheň přenáší za nás. Dodáváme si odvahy. Vylézáme na násep, abychom lépe viděli. Německá artilerie za námi bije přímo do druhé linie, do našeho kulometného hnízda. V tom rachotu ani neslyšíme, zdali též pracuje naše artilerie. Vlevo od nás rozprostírá se menší úžlabina. Když jsem pohlédl v onu stranu; spatřil jsem, jako by tam seděla nějaká mlha. Nějak se to táhne k nám. Vtom již nás něco škrabe v krku. Aha, plyny! Honem nasazujeme masky. Vtom

se valem rozednívá a nám jako by bylo lehčeji. Německá artilerie přestává ve své hubě, za to ale teď má naše solo. Snad je otevřená celá fronta. Vylézáme na zákopy. Za chvíli se dozvídáme nové zprávy. Za námi v kulometném hnízdě zabili dva kulometčíky, za to ale sousední rota vlevo zajala 12 Bochů. Největší radost ale měli ti, co byli pro proviant. Šťastně přinesli všecko. Opozdit se ale o čtvrt hodiny, tak tam zůstali. Tak nám ještě nikdy cognac nechutnal, jako tentokráte.

V první linii zůstali jsme ještě asi 2 dny. Pak jsme se stáhli do druhé linie, kde jsme

dlouho v ubikacích a hnedle jsme se vytrahili do města na prohlídku. Město bylo hrozně rozbito, sutina na sutině. Žádné civilní obyvatelstvo zde nebylo, samé vojsko. Též jsme si prohlíželi zařízení uvnitř pevnosti. Byly zde zařízeny armádní pekárny, pak zde byla ohromná kantina, kde jsme si mohli koupit, na co si člověk vzpomněl. Sešli jsme se zde též s druhou částí bratra poručíka Bayera.

Ve Verdunu zdrželi jsme se asi 3 dny. Čtvrtého dne zrána dáváme se východní stranou z města na pochod. Jdeme mezi okolními pevnostmi, kde před nedávnem odehrály se hrdinné boje, které skončily tak

Pluk. Philippe v kanceláři

zůstali též asi 2—3 dny, až přišel rozkaz, že my, Čechoslováci, máme být opět staženi. Skutečně, obdrželi jsme jídla a všeho asi na 2 dny a druhého dne za soumraku ubíráme se po srdečném rozloučení s francouzskými kamarády dozadu. Zastavili jsme se u praporu, kde velitel praporu šel nás vyprovodit až k velitelství pluku. Velitel pluku se s námi srdečně rozloučil. S námi zároveň šla i plukovní citace za naše mužné chování. U divise sešla se celá naše část dohromady. Šli jsme zpět do známého nám již vojenského tábora, kde však jsme se dlouho nezdrželi a odkud jsme byli naloženi do auty dopraveni do pevnosti Verdunské. Umístění jsme byli přímo v pevnosti. Nezdrželi jsme se ovšem

čestně pro armádu francouzskou, za to však pro armádu korunního prince s velkou blamáží.

Cestou spatřili jsme také tvrz Vaux, kde byla granátová díra na díře, velkých rozměrů, tak, že by se v nich málem menší činžák schoval, a kde musely být boje nejurputnější. Celé okolí neslo strašné stopy: drátěné překážky vedly až 15 řadami. Ovšem, dnes byla fronta posunuta již o hodně kupředu, ale tenkrát se prali přímo na místě.

Zde pak blízko na rozbitém nádraží usedli jsme do vlaku a ve stanici Chálons súr Marne octlí jsme se již na známé nám trati. Dovídáme se, že snad naše brigáda již není na

jihu Francie, ale že se nalézají se Vogesách v Darney. Vogesy jsou zdravé a lesnaté pohory, které se rozprostírají nad Švýcarskem na hranici francouzské a německé. Rozhlédneme se na celé čáře mezi městy Belfort—Epinal—Nancy.

Skutečně asi třetího dne dojedeme do Darney. Nepřicházíme však již na své místo

k 22. pluku. Zůstali jsme u pl. 21., který co nejdříve se má odebrat do fronty. Přijíždíme právě včas, neb za nedlouho dostávali jsme od samotného presidenta francouzské republiky praporek za účasti francouzské diplomacie, generality, naší vlády i městské honorace. Na to asi za tři dny odejeli jsme na frontu do Alsasu.

X V DARNEY STANISLAV KRAMER

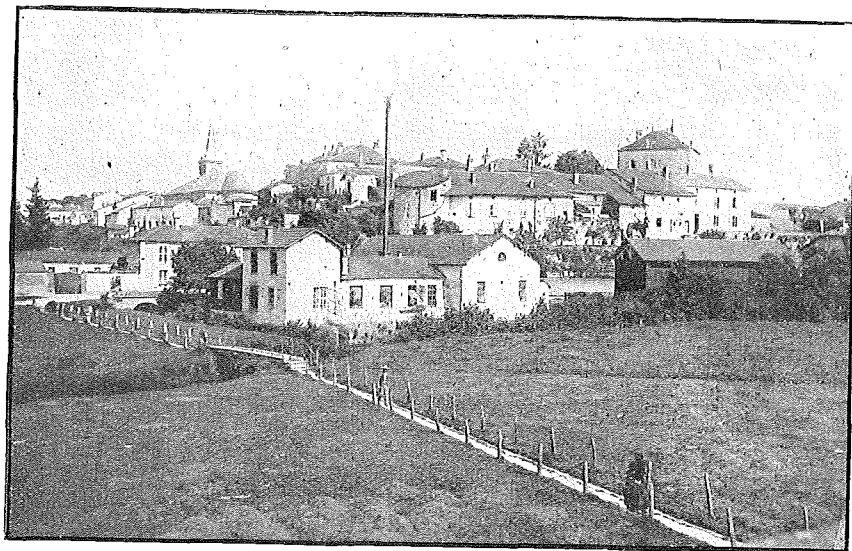
Dne 10. června 1918 vyjeli jsme z Cognacu. Mineme městečko Jarnac, kde zdraví nás bráta 22. pluku a pak směřem přes Angulême, Limoges, Tours do Alsas-Lotrinska. Národní prapory veselé vlají a na mnohých vozech jsou zobrazeny různé výjevy z naší historie, hesla a pozdravy, které hoši při zastávkách dovedně zhotovili. Zpěv zvučí z oken a upozorňuje na nás pracující lid na polích slunné Francie, kteří vítají nás jásavými pozdravy. 22. června dopoledne jsme ve stanici Darney. Vystupujeme z vozů a ubíráme se romantickým krajem vogeským do barákového ležení za městečkem.

Darney leží v malebném údolí nedaleko města Belfortu a bylo jakýmsi průchodním městem pro vojsko, jdoucí na alsaskou frontu, která ležela asi 35 kilometrů od Belfortu

na východ. Město mělo asi 3000 obyvatel, kteří nás přijali velmi přátelsky. Záhy jsme si získali přízeň obyvatelstva úplně svým zpěvem a veselím. I okolí bylo předmětem našich častých vycházek, neboť Darney samo nestačilo pro celou posádku zvědavých lidí. Okolí Darneye je pěkné a lákalo k vycházkám.

Naše ležení skládalo se z 12 velkých dřevěných baráků, které byly postaveny na zvýšeném místě za městem na severu. Z tábora běžely na východ i jih dvě silnice, opodál pak bylo velké travnaté prostranství, na němž konaly se historické přehlídky naší armády, odevzdání praporu 21. pluku francouz. presidentem Poincaréem a v prosinci 1918 přehlídka vojska T. G. Masarykem.

V Darney započal znovu výcvik bojový a

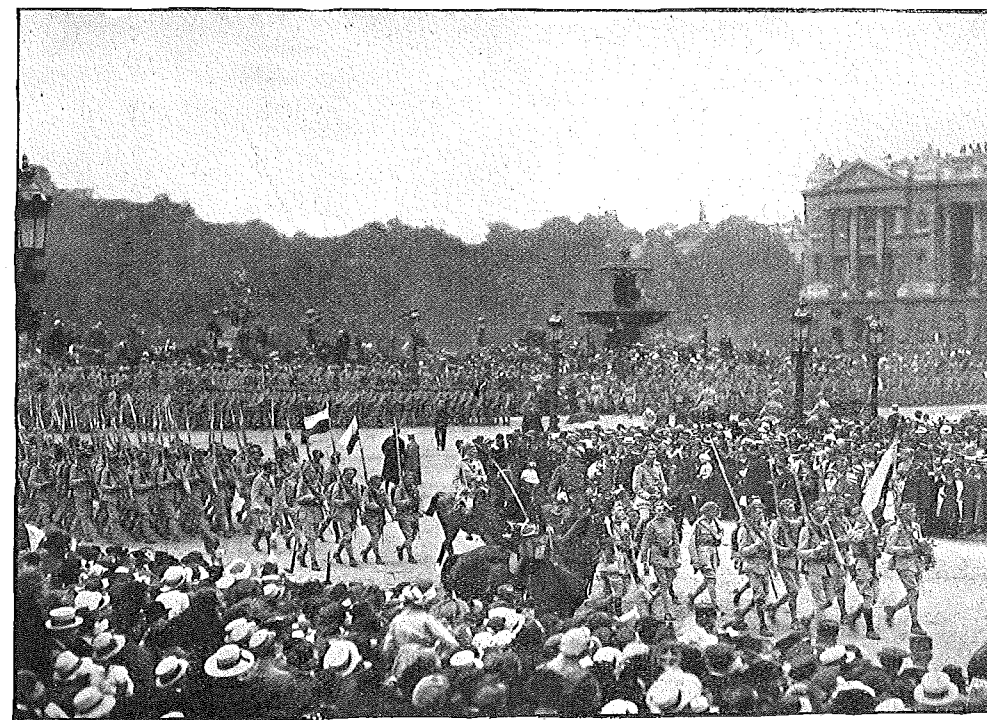
Darney.

zejména v házení ručních granátů, při němž došlo i k několika smrtelným nehodám.

Při cvičení v okolí spatřili jsme po prvé německé zajatce, pracující při kácení lesa. Vyvalenýma očima hleděli na nás a naslouchali zpěvu, patrně se divíce, kde se tu vzali nenávidění Čechoslováci. Také sem došlo asi 50 Rusů vojáků, kteří šli na polní práce. Vyprávěli nám, kolik jich přijelo do Francie, kde bojovali a kolik jich ze všech zbylo. Nyní, že jsou považováni jako internovaní, to že mají od spojenců za odměnu. Byli ve své dobro-

chápou význam naší armády i zde ve Francii a slyšíme, jak důstojníci francouzští gratulují našim důstojníkům k tomuto vítězství. Není jednoho dne, aby nebylo o Čechoslovácích psáno ve zvláštním komuniké. Dokonce píše o Čechoslovácích, že tento malý národ jest velkým a vytrvalým, který prý obrodí velký národ Ruský.

29. června od časného rána dekorujeme naše baráky chvojnami a darovanými květinami. Neschází ani zemských znaků bývalé koruny české, které jsou umístěny na slavo-

Franc. legionáři na náměstí Svornosti v Paříži 14. července 1918.

srdečnosti až k politování a jakou radost měli, že s námi mohli několik slov ve svoji mateřtině pohovořit a slyšet od nás o matušce Rossii. Touha jejich byla jenom domů.

Z časopisů se dovídáme o vítězství Angličanů a Američanů na severní frontě. Dále, že naše armáda v Rusku ovládá celou Sibir od Penzy až po Vladivostok. Magistrála je v rukou Čechoslováků a jimi obsazena. Bolševici jsou všude poráženi. Obyvatelstvo vítá nově zavedený pořádek našimi vojsky. Po těchto zprávách, zdá se, teprve spojenci

bráně a různých hesel, nápisů a válečných znaků z doby husitské. Městečko rovněž jest vyzdobeno slavobránami, prapory a různými pozdravnými nápisy pro spojence. Není snad domu, na němž by nevlál státní praporek. Příštího jitra časně vstáváme a připravujeme se k odchodu na palouk za městem, kde bude konána slavnost předání praporu městem Paříží. Každý okrášlen na přílibě naším znakem, červenobílou stužkou a lipovou rato-lístkou, rozjařen, veselé kráčí na určené stanoviště. Tam již nás očekával 22. pluk, přišlý z blízkého tábora Atigny. Byli jsme

seřazeni v kolony a do čtverhranu. Kolem se kupí spousty civilních diváků. Ve městě hlaholí kostelní zvony.

Vtom přijíždí jeden automobil za druhým, takže tvoří celý řetěz a z nich vystupují hodnostáři různých stavů a národů. Tito zaujali svoje místo ve čtverhranu. První ujal se slova dr. Beneš francouzsky, potom česky, kde vylíčil celou naši zahraniční akci. Po tomto řečníku promluvil prezident republiky francouzské Poincaré, který byl za svoje slova odměněn potleskem od přítomných zástupců dohody. Jeho krásná a významná slova v mateřštině nám opakoval br. kapitán Husák. Po skončení řeči předal prezident Poincaré darovaný prapor colonelu (velitel pluku) Philippovi, který jej držel po dobu čtení přísahy kapitánem Husákem. Naráz zdvíháme pravice se

vztyčenými třemi prsty a ku konci přísahy zazní hromově »Přisaháme«. Po tomto aktu zpívají oba pluky společně píseň »Bývali Čechové statní junáci«, tak vroucně a mohutně, že daleko, široko, nesla se melodie této krásné, staročeské písně. Civilní občané byli tímto zjevem přímo ohromeni. Pak zapěl několik písní plukovní pěvecký sbor v kruhu všech hodnostářů a generalisimů. Slavnost byla pak zakončena defiládou, která byla zachycena i kinooperatérem. Po skončení defilády byly zahrány opět naše i francouzská hymna, načež veškeři hodnostáři nasedli do automobilů a odejeli do Paříže. Odpoledne obdrželi jsme premie 25 franků a zašli jsme s přítelem Ladýřem ke Gambrinu oslati dnešní tak významný den pro náš pluk a současně i šťastné naše shledání. 2. července již nás unášela supící lokomotiva směrem k pevnosti Belfortu do fronty.

X

NA ALSASKÉ FRONTĚ A U TERRONU STANISLAV KRAMER*)

Dne 2. července 1918 dojeli jsme z Darney na místo a ubytovali jsme se ve vesničce Petit-Fontaine po stodolách. Příštího dne byl jsem bratry navržen a zvolen hospodářem roty (caporal-ordinier). Chtěj nechtěj, musel jsem se podrobiti jak většině, která mě zvolila, tak i rozkazu velitele roty, opustiti svoje místo u kulometu a nastoupiti svou novou funkci. Ale řekl jsem, jestli jim nebudu vyhovovat, tak aby na mě, jako na mého předchůdce, nenadávali, že za nic nestojím nebo, že jim z toho dobrovolně uteču. Oni však, že budou se mnou spokojeni, a tak jsem se věnoval ode dneška jenom zásobování, jinak a po vojensky řečeno, stal jsem se, jak se lidem v podobné vojenské funkci říká: »Ulejvákem« s velkým »U«. Ale musím prozradit, že jsem se ani neměl kdy ulejvat, co práce a námahy vyžadovala tato nová moje funkce, měla-li býti přesně a svědomitě vykonávána.

*) Za správnost francouzské orthografie redakce neručí.

Jenom co nocí jsem nespál a nazlobil se při odběru potravin, kde jeden chtěl míti lepší zásoby, nežli druhý, aby se zavděčil svým kamarádům u roty. Člověk tonul jenom v samých starostech, o kterých jiní neměli ani potuchy, když nastavovali šálek pro připravenou a dovezenou jim potravu, chléb, tabák, víno a j.

Jest 9. července. Celý den prší. Rota za rotou ubíráme se rozblácenými cestami přes městečko Sentheim, vesničky Bourbach, Roderen, krásným údolím. Pozdě večer, za tmy, takže ani na krok není viděti po špatné a kamenité cestě lesem, stoupáme od Roderen s kuchyní a vozem. Místy jízda vážne, muly se boří po kolena do bláta, viděti není a svítiti se nesmí. Po těžké námaze a pozdě v noci dorazili jsme konečně do fronty, kde jsme umístnili kuchyň v rozbořené vesnici Aspachle-Haut. Roty vyměnily Francouze v zákopech a zaujaly posice. Zastříkání blátem až na uších, sháněli jsme vodu k uvaření sní-

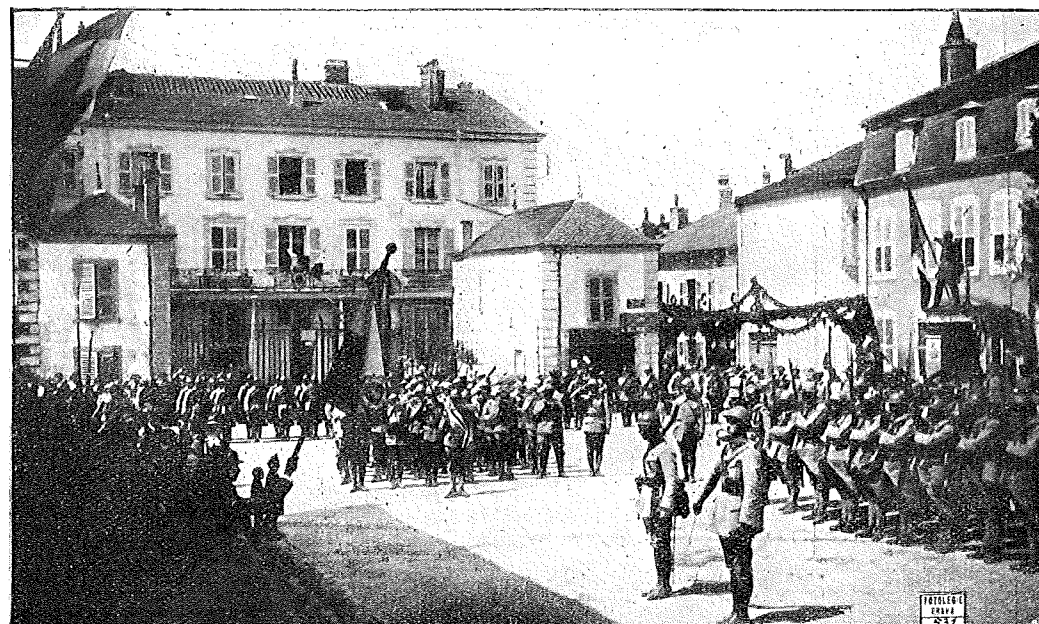
daně. Po zbořenístích proháněla se hejna krys.

S nastávajícím jitem jsme se teprve orientovali v okolí. Nalevo od nás v údolí bylo ukryto město Tann a před ním kopec s dalším pohořím, zvaný »Hartmann«, který byl důležitým strategickým bodem pro Francouze a sloužil jako rozhledna na celou alsaskou frontu od Belfortu až k Mylhúsám a dále po toku Rýna. Dle doslechů padlo na tomto kopci mnoho životů obou válčících stran. Dělostřelecký boj duněl na »Hartmannu« skoro každodenně a dodával tak ostatní frontě, která byla skoro tichá, válečného

však Němci poškadleni a potom obsadili frontu silnějšími oddíly.

Přiblížil se den 14. července. V Paříži jest dnes konána slavnost »Pádu Bastily« za přítomnosti všech spojeneckých vojsk. Českoslováky zastupovala rota 22. pluku a plukovní hudba 21. pluku. Pařížané jevíli k Českoslovákům velké sympatie a mnohá »madmoisel« chtěla si nechati na památku modrý šasérský baret našeho bratra.

Zatím situace na frontě, kromě obvyklých dělostřeleckých přestřelek a bojů lečounů, se nezměnila. 20. července dali nám Američané, sousedící s naším pravým křídlem »Got-

Odchod 21. pluku z Darney.

rázu. Na modré obloze v záři vycházejícího slunce, bzučely aeroplány, které rušily jinak smutně ticho nad zbořenou a spálenou vesnicí, kde nezůstal takořka kámen na kameni.

Po dvoudenním pobytu ve frontě spustilo americké dělostřelectvo, nalézající se za námi, do protější vesnice, obsazené Němci, prudký oheň do továrny, kde se patrně pracovalo. Během několika minut byla však továrna v plamenech, a tak za velkého hlobozu, který bylo až k nám slyšeti, propadla svému osudu. Na druhý den byl zase zasažen střelou německý pozorovací balon od francouzského letce, který však pro poruchu musel se také sněsti. Těmito událostmi byli

Bai**) a na místo nich obsadil linii náš III. prapor. Litovali jsme odchodu těchto vojáků a jejich dobré artilerie, kterou jsme potom postrádali. Levé křídlo, obsazené Francouzy, bylo zase rádo, že Američané odešli, jelikož neradi viděli, když se bývalá tichá fronta, kam oni chodili na oddech, činí nepokojnou. Následující noci podnikli Němci silnou dělostřeleckou palbu na »Hartmana«, kterou doprovázeli útokem a zmocnili se několika Francouzů. S velikými ztrátami byli však nuceni opět ustoupiti do dřívějších posic.

30. července zaměňujeme náš III. prapor

**) S Bohem!

v sousední rozbořené vesnici Michelbachu. Kanceláře a kuchyně jsou ubytovány ve vesničce Bourbachu. Já měl za úkol, každodenně večer dovážeti pro bratry v zákopech potraviny a nápoje, ve dne opět starati se o odběr potravin u zásobovacího důstojníka pluku. Jako pomocníka, měl jsem amerického dobrovolce, jménem Prášila, 54 roků starého tátu. Abychom také poznali, že se nacházíme ve válečném pásmu, byli jsme jednoho večera překvapeni dvěma explosemi granátů, těsně za kůlnou, která nám sloužila za ubikaci. Rozžatá svíčka nám zhasla a spousta hlíny s kamením dopadala na střechy jako krupobití. To Prášila velice dohněvalo, že začal láteřiti na celý svět. Asi za dva dny přemístili jsme se do Sentheimu. Cestou viděli jsme množství motorových děl, kterak byla ukryta v sadu podél cesty a připravena k palbě. Těchto zde dříve nebylo a následkem toho předvíkali jsme nové události.

13. srpna časně z rána probudil nás silný dělostřelecký hukot. Střely hrubého i menšího kalibru dopadaly na různá místa zdejšího městečka a natropily značných škod. V ulicích městečka je několik jam a po zahradách je zničeno spousta ovocných stromů. K úrazu však nepřišel nikdo. Však ani francouzské dělostřelectvo nemlčelo a motorová děla chrtila jeden kus za druhým. V té době právě Němci podnikli výpad v našem úseku mezi Aspachem a Michelbachem, avšak kromě jejich a našich ztrát úplně bez výsledku a museli utéci zpět. 20. srpna podnikl náš prapor v odvetu noční výpad do německých zákopů, kde se beze všech ztrát zmocnil dvou zajatců, kteří si stěžovali na špatné zásobovací poměry v německé armádě. Ani na sektorech, kde byli Francouzi, nedali Němci pokoje a skoro každodenně podnikali menší výpady, které jim však, kromě ztrát, nepřinesly žádných úspěchů. Příštího dne odehrál se nad námi boj letounů, při kterém byl zasažen německý letoun, který spadl na blízkou lučinu, důkladně se pohmoždiv. Pilot byl na místě mrtev.

14. září došly do Doderen francouzské oddíly, aby zaměnily naše hochy. Hned první večer uviděli jsme účinky po velkém požití vína. Mnohý vyspal se uprostřed silnice aneb

u potoka v blátě. A co křiku za noci natropili, až hrůza. Těšili jsme se, že zase půjdeme do jiného kraje. Na »Hartmanu« se opět obývá urputný boj.

Z časopisů se dovídáme, že Velká Británie i Spojené státy severoamerické uznaly samostatnost našeho státu.

17. září opustili jsme alsaskou frontu a pochodujeme krásným údolím mezi horami Vogéskými, porostlými lesy do městečka Etifonu a dále do Giromagny. Cestou měli jsme příležitost viděti mladé brance, jdoucí od komise, kteří chodili opentleni a vesele zpívali, rozjařeni vínem při zvucích bubnů a trubek. Za čtyři dny vyjeli jsme z nádraží v městečku Champagne směrem k Chalonsu nad Marnou. Druhého dne pozdě večer vystupujeme a pochodujeme mezi vinicemi po bílých cestách Champagně do městečka Atigny. Po dvoudenním pobytu, opět za noci, odcházíme cestou přes Epernay do předměstí Disse. Zde vidíme čilý válečný ruch. Automobily všech druhů a různá jiná vozidla se po široké silnici netrhnou. Za měsíční noci opět pochodujeme dále přes vesnice, které jsou z velké části pobořeny. Teprve k ránu utábořili jsme se na vrchu, porostlém řídkým lesem. Odtud je pěkný rozhled po okolí, na zbořené vesničky, které smutně vyčnívají z rozryté země. Mnohá jáma po granátu slouží za hroby padlým. Z jedné takové jámy vyčnívá křížek s nápisem »Un soldat Italien«, jinde zase na křížku jest navlečena čapka německého vojína aneb přilba, označující tak příslušníka té neb oné armády.

V lese nacházíme různý pohozený válečný materiál, který tu zanechali ustupující Němci. Z dále doléhá sem hukot děl, rušící smutné ticho, prostírající se nad rozmoklou a zpustoženou krajinou.

V noci dne 29. září běřeme se blátivým terénem a teprve po dvouhodinovém klouzání se blátem přicházíme na tvrdou silnici. Procházíme městečkem Villaen Tarde de nois a teprve po 16. km pochodu za deště a větru, zahnuli jsme do jakési obory k odpočinku. Jsme rozmoklí jako slepice. Po šesté hodině ranní byli jsme probuzeni bubnovou palbou francouzské artilerie, která tvořila clonu pro postup černým, koloniálním voj-

skům na řece Vesle. Zimou se třesouce a se stuhlými údy, běháme po lese, abychom se rozešli. Odpoledne vychází rotý na pochod za postupující armádou, která se již nalézá daleko na druhém břehu Vesly. Večer vyjíždí kuchyně za rotami. Vjíždíme do městečka Jonchery, které propadlo zkáze při ranní bitvě. Pracovní oddíly nestačí odkliditi kamení a rum k uvolnění frekventované jízdy. Těž i pionýři mají mnoho práce s provisorním mostem a museli jsme dlouho čekat, nežli jsme měli průjezd uvolněn. V lese vydali jsme stravu rotám a opět nastoupili cestu za odběrem potravin pro příští den.

Současně se dovídáme o kapitulaci Bulharska a o srbském postupu, z čehož máme každý velkou radost.

Na druhý den večer postupujeme s rotami do velkých vrchů po serpentinovité cestě přes rozbitou vesnici Pévy. Kolem silnice vine se úzkokolejka, podle které jsou v nestejných vzdálenostech nahromaděny různé miny a dělostřelecké náboje, tak jako dříví v lese. Konečně po několikahodinovém pochodu vcházíme do zahrady, ve které stojí pěkná budova rozbitého zámku, zvaného Saint Josef. Zde utábořili jsme se pod korunami staletých stromů před slídívními zraky nepřátelských aeroplánů. Večer odchází rotý do zákopů za městem Hermonville. Kanceláře a kuchyně zůstávají v městě. Němci však ustupují téměř bez rány, směrem na Laon.

6. října v noci jsme zalarmováni a odcházíme podél fronty směrem severovýchodním. Ráno přecházíme řeku Veslu, mineme kolem tábora čerstvě zajatých Němců a po dvouhodinovém pochodu vcházíme do historického města Remeše s pověstnou gotickou katedrálou, která jest však z velké části rozbořena, tak jako mnohé budovy města. Silnice od Vesly k Remeši, vroubená obrovskými topoly neb akáty, jest na více místech rozbita a někde přímo zatarasena větvemi zuražených velikánů. Kolem, kdysi úrodná pole, jsou zarostlá vysokou travou a metlicí, takže tato podívaná činí dojem nějaké prerie. Po dalším 5. km pochodu dostihli jsme do vesničky Cormontré, kde jsme se utábořili na lučině. V noci pokračovali jsme v pochodu směrem k Verdunu po pěkné silnici, zvané

»National Route«, vroubené urostlými kaštanými. Po 30km pochodu přicházíme do vesnice Louversy. Ve tři hodiny v noci opět vycházíme směrem k severu přes město Grand-Mourmelon, které jest přeplněno vojsky. Za odpočinku dojíždí k nám po silnici, zviřené spoustami prachu, množství autobusů, ze kterých ozývají se výkřiky a žertovné posuňky bratří od rot, smějících se nám, že šlapeme pěšky. Každý jest obalen na prst silnou vrstvou prachu, tak se není ani k poznání. Společně jsme se potom ubytovali v blízkém lesíku.

Dne 11. října v noci vyšli jsme na další cestu krkolomnou silnicí k »Hindenburgově linii«, která však již byla od Němců úplně opuštěna. 30 km tloukli jsme se a klopýtali o spoustu kamení, přes vršiny a doliny, mezi labyrintem zákopů a drátěných překážek, rovněž i po úzkých dřevěných cestách, kde jenom jeden povoz mohl projeti. Kolem cest jest plno jam od explozí granátů a min různého kalibru. Ohromné jámy od min jsou do poloviny naplněny vodou, tak že vypadají jako tůň. Teprve za svítání došli jsme utráceni do lesnatého údolí, kde dostali jsme rozkaz, rozložit se táborem. Po Američanech, kteří zde byli před námi, nacházíme různé aluminiové jídelní nádoby, polní láhve a nepromokavé pláště, které se nám dobře hodí právě teď, kdy začínají podzimní nepřetržitě deště a jest po nich poptávka. Také jsme se doslechli, že se prý jedná s Němci, aby ustoupili na bývalé hranice. Spojenci na zdejší frontě ustavičně postupují, čímž bitevní čára se stále mění.

15. října ráno vydali jsme se na další pochod přes nedávno dobyté německé posice. Klikatina zákopů vine se po obou stranách cesty, kudy procházíme. Na některých místech dosud leží zapáchající mrtvolky Francouzů i Němců. Jinde jsou mrtvá těla snášena francouzskou sanitní komisí, zjišťována jména nebožtíků a sbírány od nich různé věci, které jsou ukládány pro jejich pozůstalé. Na jiném místě jsou mrtví ukládáni do země k odpočinku. Zvláště Francouzi i Němci. Kromě křížku a jména jsou francouzští vojíni označeni pruhovitou trikolorou červeno-bílo-modrou. Kousek za cestou vyčnívají ze země pa-

hýly po bývalém kdysi lesíku. I tělo, explozí úplně roztrhané, lze spatřiti. Kusy cárů, hadrů, papírů, nohy neb ruce, jsou toho důkazem. Jinde se zase vynořují ze zákopů převrácené tanky, zanechané minomety atd. V poli samá jáma, hromady kamení a vyryté hlíny.

Krajinou nese se zápach hniající krve a po různých plynech. Trneme pohledem na toto divadlo. Jdeme dále. Podél silnice v prohloubených příkopech, které sloužily co zákopy, vidíme opět přímo hromady mrtvol německých vojáků, hlavami do sebe. Toto jsme si vysvětlovali účinkem plynu, před kterým se

dmuta, v čele se zakrvácenou ranou, zúmyslně způsobenou prchajícími Němci, aby nezůstali živou kořistí postupujícímu nepříteli. Odpoledne došli jsme k zbořenému městečku Sermidy, kde již odpočíval 22. pluk. Do večera došli jsme do lesem zarostlého údolí, kde byla utábořena divise francouzská.

Roty po malém odpočinku za nastalého soumraku pochodují dále, aby zaujaly místo Zuavů a Senegalců, posice v zákopech. Současně spustil se z těžkých oblak vydatný dešť, který sliboval dlouhé trvání. Za úplně tmy vydal se na cestu bojový trén a teprve pozdě v noci dorazil do vesnice Grivi. O půl

Tábor čsl. legionářů na frontě.

Němci patrně schoulili a tak bez masek zemřeli. Tu zase vidíme několik mrtvol, žlutých jako vosk, ležeti sem a tam v příkopě. Tam sedí germánec s obnaženým a prostřeleným lýtkem, v ruce s obvazem, opřen zády o stěnu příkopu, mrtev. A zase polosedící muž s papírkem v ruce a vedle něho leží krabička s tabákem, zsinálý, mrtev. Dále napravo prostírá se bažina, ze které trčí lidská i koňská těla.

Jdeme do vrchu porostlého stromovím. Zápach a mouchy pobízí nás k rychlejšímu tempu. Nedaleko spatřili jsme asi 10 koní, ležících vedle sebe, přivázaných k provazu, upevněnému mezi stromy. Každá mrcha na-

noci vydal jsem se na cestu s kuchyní rozdati již čekajícím bratřím večeri. Odtud dal jsem se na zpáteční cestu vozem do údolí při Sermidech, kde byla složena různá bagáž a čekal účetní poddůst. roty. Nastala egyptská tma a dešť se lil jako z konve. Já s Prášilem a vozkou, bez světla a mapy, tápali jsme rozčileni neznámou a rozblácenou polní cestou. Trvalo to dlouho, nežli jsme došli k silnici, vroubené štíhlými topoly, kterou jsem si udal jako pomocný bod; pak již podle paměti našli jsme cestu do údolí. Zde však již byl hotový močál. K největšímu překvapení jsme viděli, že nemůžeme dále po úzké cestě, kde s jedné strany byla strmá

stráň, s druhé potok a před námi zvrácený muniční vůz, který nemohl s místa. Chtěj nechtěj zůstali jsme na místě a čekali v dešti až do prvních zábřesků jitra. Teprve v 7 hodin ráno vyprostili jsme se z onoho slzavého oudolí a došli k místu, kde nás s netrpělivostí již očekával účetní od roty. Naložili jsme bagáž a za doprovodu mnohých explozí granátů německých ubírali jsme se zpět do Sermid. Tam si vyhledal účetní kancelář, kde byla složena bagáž a dále spěchal jsem k odběru potravin. Odpoledne již jsem zase ujížděl zpět do Grivi ke kuchyni. Úplně zmožen únavou a promočen, spal jsem cestou jako zabíjený mezi pytlí s potravinami.

Jest 17. října. Němec nám bije do vesnice, až sloupy hlíny a kamení létají do povětří. Obyvatelé vesnice, kteří uprchli před válečnou liticí, složili svá zavazadla do jedné stodoly a nechali zde ten skrovný svůj majetek na pospas dalšímu osudu. Večer odjeli jsme do vedlejší vesnice, zvané Loisy. Od fronty nás dělí vzdálenost asi 5 km. Místo pro kuchyň máme v přístodůlku. Vedle jsou ubytování soumarčící s mulami a kulometnými vozíky. V noci, při vydávání potravy, byli jsme přepadeni silnou německou kanonádou. Střepiny svištěly kolem uší, ale na štěstí žádnému se nic nestalo. Zato během dne zkosil nám nepřátelský aeroplán 2 bratry, kteří nedaleko od našeho místa poblíže příkopu odpočívali.

Příštím jitem kol páté hodiny ranní byli jsme probuzeni silným rachotem a bubnovou palbou francouzského a amerického dělostřelectva, která podporovala útok Francouzů na pravém našem křídle na řece Aisně. Boj trval celý den. Eskadry aeroplánů létají v oblacích jako hejno kroužících vran. Těžké kusy hvízdají nám vysoko nad hlavami, dopadajíce daleko do zásobovacích tepen nepřítel. Jest zajímavé sledovat službu letounů, kterak snášejí se za francouzské baterie a sdělují přispěchavším orgánům o baterii nový směr střelby, který ukazují na mapě a již zase vznášejí se jako pták k plnění další své povinnosti. Francouzi páli ránu za ranou a roztrpčení, nadávají Němcům »Cochons-boches«. Silná dělostřelba, trvající do noci, ustala, aby s novým jitem opět ohlušovala vřkolní krajinu, nad kterou se rozlily

paprsky podzimního slunce. Avšak ani dnešního dne nezakončila ona pekečná hudba a řádila opět, ba ještě silněji dne následujícího.

Dne 21. října hřmí opět od časného rána silná kanonáda, při níž Němci podnikli útok na městečko Terron, obsazené našimi hochy. Toto také po delším boji dostali. To bylo příčinou, že v odvetu podnikl náš pluk ještě během dopoledne silný protiútok, ze kterého se vlivem situace vyvinula ona významná bitva naší brigády u Vouziers a Terronu.

Terén pro naše postupující jednotky nebyl snadný. Útočícím bylo přeběhnouti přes železniční trať, řeku Aisnu a vodní kanál k plavení lodí a dále přes bažinatou louku do návrší. Naproti tomu Němci byli ve výhodě tím, že měli svoje posice na výšinách již částečně opevněné od Terronu směrem k Vandy, ze kterých mohli báječně obstřelovati a pozorovati každý náš sebe menší pohyb.

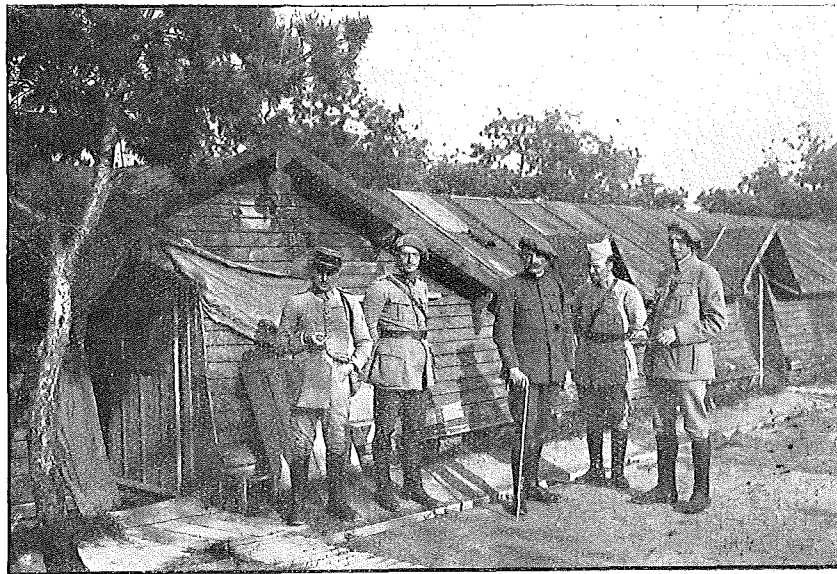
Boj šel se střídavým štěstím. Díky rychlosti a vytrvalosti našich hochů, kteří několi kráte proběhli prudkým nepřátelským ohněm jako šipky a konečně odrazili poslední houževnatý odpor Němců, byli tito nuceni ustoupiti daleko za staré své posice. K večeru pak nastalo úplné ticho. Avšak příštího dne ráno, kol 9 hodin, spustili Němci opět silnou dělostřeleckou palbu a podnikli nový útok na sektoru 22. pluku u Vouziers. Podařilo se jim i umlčet jednu baterii děl, umístěnou za Loisy, ale zato vedlejší baterie francouzské jim zničeni několika životů svých kamarádů neodpustily a statečně pálily jednu ránu za druhou.

Za chvíli se dovídáme, že jeden granát padl do stavení, kde byly umístěny kuchyně našich polních rot. Dva kuchaři byli na místě zabiti a několik jiných bratří zraněno. Jelikož kanonáda do vesnice nabývala stále silnějších rozměrů, došel rozkaz, aby soumarčící s mulami uchýlili se za vesnici a vyčkali tam, dokud nezavládne opět ticho. Však i v tato místa dolétaly vymrštěné kusy cihel a kamení. Odtud byla pěkná podivaná do Loisy, kterak sloupy hlíny a kamení, současně s kusy trámů, létaly do výše. Zde také jsme poznaly pravý význam ocelových přílb na hlavě, neboť bez nich mnohá hlava by byla okrvavena. Po dvouhodinovém hromobití

vraceli jsme se zpět do našich ubykací, které byly skoro k nepoznání. Po cestách plno jam a většina již napolo zbořených domů byla rozbita úplně. Naše kuchyně byla rumem přímo zasypána a potraviny úplně k nepotřebě. Vrata od přístodůlku skoro celá rozbita. Večer při vydávání stravy oznamovali mně hoši, že desátník Závodský, který nastoupil moje místo u kulometu, byl od šrapnelu na několika místech těžce raněn a skonal.

Následujícího dne v noci, kromě již obvyklé kanonády, byli jsme překvapeni plynem, který jsme poznali teprve, když nám

dovi Clemenceauovi. Večer při zásobení roty na lučině, mezi vrbovými keři, poblíže farmy Echarson, byli jsme přepadeni výbuchy několika granátů, a to v takové blízkosti, že byl zraněn účetní desátník do ruky a kůň do ucha. Současně i vůz jsme měli na několika místech porouchán. Díky náhodě, že dopadlo to jen tak hladce, poněvadž bylo mnoho bratří seskupeno kolem vozu při vydávání chleba a vína. Koně chvěli se strachem a dalo vozkovi mnoho práce, za stálého praskotu, tato zvířata udržet na místě, dokud nebyla potrava rotě vydána. Br. Prouza, důstojnický kuchař, jinak zvaný »Moučník

Mourmellon, štáb čsl. brigády.

všem počalo téci z nosu a z očí silně slzeti. Nemeškali jsme s upotřebením plynových masek, ve kterých jsme pak byli zakukleni skoro do jitra. Zbytek noci ztrávili jsme ve vzájemném střídání se ve bdění, pro případ nových, dosud nepřevídaných událostí. Dne 24. října kropil Němec naše úkryty samými šrapnely. K večeru děla utichla a zůstala němá i dne příštího. Z linie zato občas přichází hoši popálení od iprytu, který, není-li včasné pomoci, působí rozklad krve, aby dále byli transportováni do nemocnice.

Nazítí opět dopadaly granáty do Loisy všech možných kalibrů a nad krajinou krouží eskadrily aeroplánů, z nichž jeden rozhodil spoustu letáků proti ministerskému předse-

hotov«, nesoucí menáž důstojníkům, prchaje před explosemi, na neštěstí klopýtl, při čemž vysypal se mu obsah nesených nádob i s moučником. Na místě této nehody našli bratři, jdoucí do Loisy ještě příštího dne několik rozkutálených livanečků, které jim přišly vhod. Následkem toho ještě více se mezi nimi uplatnila přezdívka pro bratra Prouzu, »Moučník hotov«.

Ani 27. října nebyli jsme v Loisy zbaveni prudkého dělostřeleckého ohně a měli jsme opět několik raněných. Naproti nám ubytování zajatí Němci vybíhali ze zboření a skrývali se v narychlo vykopaných, hlubokých zákopech. Naši se jim smáli, to že jejich kamarádi je pozdravují, aby se

tedy jen nebáli, že se jim nic nestane.

Pro večerní zásobování pěších rot, nacházejících se u Vandy bylo od naší roty odesláno několik soumarčků s vozíčky, na kterých byly vezeny potraviny. Těmto bylo však přejetí přes most, který Němci také každou noc silně obstřelovali. Pozdě v noci navraceli se tito zásobitelé zpět do Loisy. Teprve dlouho po nich přiběhla ku stáji mulla s vozíkem, na němž polo seděl, opřen nazad o nádobu, asi 40letý br. Dvořáček, mrtev, se širokou ranou v boku a na hlavě. Nádobu byla rovněž porouchána, ale mulla měla je-

kde jsme opět zažili prudkou dělostřelbu. Příští noc byly zaměněny naše rotы čerstvými francouzskými vojsky. Avšak ještě při posledních těchto krocích v zakrvácené půdě neměl mnohý bratr to štěstí vyváznouti z dosahu neúprosné smrti. Po shromáždění pluk odchází po blátivé cestě do týlu fronty, za posledních záblesků a hukotu z jícnu nedaleko zakopaných děl. Sem tam ozval se ještě hrkot kulometu, zasvítila raketa, hudba zkázy se vzdaluje víc a více, až konečně nastává ticho a my za šeré noci vcházíme do údolí poblíže vesničky Cormontré, kde, jeden od

Hřbitov u Mourmelonu.

nom nepatrnou škrábotinu přes ucho.

Den 28. října prošel úplně klidně. Odpoledne kroužil však nad krajinou německý letoun, rozhazující letáky, ve kterých byl nabízen mír, ovšem, že za německých podmínek. Nato večer nastal zase pekelný hukot z jícnu děl, která byla zakopána za naší vesnicí a v okolním pahrbkovitém terénu. V té době dobývali Američané na levém křídle našeho úseku pevnost Retl. Zem, na které jsme leželi, duněla tak, že ani usnouti nebylo možné.

Na druhý den se dovidáme potěšitelnou zprávu o kapitulaci Rakouska. Ještě toho dne večer stěhujeme kuchyni do vesnice Grivi,

druhého roztroušení, ulehli jsme na stařinu vysoké trávy k neklidnému spánku.

Ráno vydal se pluk na další cestu přes městečko Semidy, St. Etien, St. Pierre, Nouville až konečně utábořil se v jehličnatém lese za městečkem Hauvinné. Jelikož nastal sychravý a studený čas, využili hoši volné doby ku stavění dřevěných budek, ve kterých si stavěli kamna a zařizovali různá pohodlí. Materiál sbírali v nedalekém bývalém německém barákovém ležení. Do večera proměnilo se tábořiště našeho praporu v malou vesnici, ze které zazníval zpěv a veselý humor. Jedni ohřívají se při polních kamín-

kách, druzí zase seděli při velkých ohních, spokojeně pokuřující a vypravující si příběhy ze zákopů a podobně.

Přicházejí potěšitelné zprávy. Nejradošnější, která byla při čtení plukovního rozkazu oznámena, byla o revoluci, která se dne 28. října v Praze odehrála a o příjezdu zastupců našeho národa do Paříže. Dále, že Turecko otevřelo Dardanelské fortý a žádalo příměří. Chorvaté a Slovinci se osamostatnili a spojili se Srbskem. Italové že postupují za pomoci naší armády a vzali přes 50.000 zajatců, konečně že i v Budapešti je revoluce. Tyto zprávy zapříčinily, že téhož večera dlouho do noci bylo o nich debatováno a mnohemu nedaly dlouho spáti.

Tak dočkali jsme se památného dne bitvy na Bílé Hoře, kdy již byla smyta naše porážka. Odpoledne vykonal velitel armády, kterému patřil i náš úsek, generál Gouraud společně s drem Benešem přehlídku naší brigády, při které osobně dekoroval zasloužilé důstojníky a mužstvo v bitvě u Terronu. Dr. Beneš slíbil, že se postará o náš brzký odjezd do vlasti.

10. listopadu, za prvního mrazu, vydal se pluk na 32 km dlouhý pochod do městečka Mourmelonu. Cesta byla bídná, vinoucí se po pahorkatém terénu a po nočních mrazíku

velice rozblácená. Přecházíme opět »Hindenburgovu linii«, kterou jsme si nyní ve dne mohli ještě důkladněji prohlédnouti, nežli za pochodu v noci. Tu a tam přicházíme k dosud nevybuchlým 42cm nábojům, ležícím neb stojícím v mokřem písku. Vesnice, které přecházíme a jak byly stavěny většinou z vepřovic, jsou skoro srovnány se zemí. Z kdysi košatých stromů vyčnívají jen rozštípené pahýly a vůkol krajinou zase samé jámy, klikatina zákopů a spleť drátěných překážek. Již v samý večer vcházíme do barákového tábora k přenocování.

Zde jsem onemocněl. — Nechtěl jsme však do nemocnice, domnívaje se, že už je válce konec. Rozšířila se již zpráva o kapitulaci Německa a zřeknutí se trůnu Viléma II. Zůstal jsem proto a odejel s plukem přes Chalons nad Marnou až do Vitelu, kde jsem se teprve hlásil k lékařské prohlídce a byl jsem poslán do nemocnice v Martigny les Bains. Malarií a španělskou chřipkou byl jsem upoután čtyři týdny na lůžko a po krátké dovolené odejel jsem opět do Darney, kde jsem se hlásil 16. prosince jako uzdravený. Bohužel, přišel jsem o návštěvu tatíčka, presidenta Masaryka, který zde byl 10. prosince. Den po Novém roce 1919 nastoupili jsme cestu z Darney do vlasti.

X

SE 7. ROTOU 21. PLUKU JOSEF VOTÝPKA

Byl krásný, slunný den, když náš 21. pluk opouštěl Darney a odjížděl blíže k frontě. Malé nádraží darneyské oživilo, rota za rotou přicházela, aby nastoupila do vagonů, které ji měly dopravit do poslední stanice před frontou. Za tmy dojel vlak na jakési nádraží, asi zvláště pro podobné transporty zřízené, tam jsme vystoupili a pěšky se odebrali do vesnice La petite Fontaine, kdež celý II. prapor byl ubytován. Ostatní části pluku byly roztroušeny v okolních vesnicích ve stodolách, na půdách a podobně.

Druhého dne ráno šel jsem hledat kancelář, poněvadž než byly složeny vagony a kuchyně, rota odešla a po tmě těžko by se

mi bývalo v neznámé vesnici něco shledávalo. Sotva jsem vyšel na silnici, zaujaly moji pozornost dva upoutané balony, a sice jeden náš a druhý německý. Oba věštcí blízké fronty poutaly celou dobu našeho pobytu v této vesnici náš zájem, poněvadž velmi často některý z nich byl napaden nepřátelským aeroplánem, nač byla velice zajímavá podívaná. Zde byl zařazen náš pluk do svazku 53. pěší divise, a představen novým velitelem podplukovníkem Gilamem divisionáři. Po několika dnech hnul se celý pluk kupředu na frontu, obsadit určený mu úsek. Podle pořadí zabrala 5. rota první linii a sice účastek před vesnicí Asbach, 6. rota činila zálohu ve

vesnici Roderen a naše sedmá usadila se ve vesnici Rammersmat. Pozdě v noci dorazili jsme na místo, kdež předem několik bratří vyhledalo byty. Hned druhý den ráno zavolal si poručík Pohůnek rotu a přečetl jí rozkaz, kterým za prvé byl zatím jmenován za nemocného Staňka velitelem roty, druhá část rozkazu pak týkala se výstrahy před obyvatelstvem, vesměs národnosti německé a nebezpečí blízké fronty.

Vesnice Rammersmat, ležící na kopci šest km od bývalé přední linie německé, byla na vlastním území německém. Obyvatelstvo, Němci jako polena, chovalo se k nám vzdor

bydleli zase jen Němci. Šetřili zajisté majetek a životy svých soukmenovců. Jen jedenkrát v noci dopadly tři granáty do vesnice Bourbach, ale nezpůsobily žádné škody a to jistě se stalo nedopatřením, poněvadž v lesíku na stráni, pod níž zmíněná vesnice ležela, byla umístěna baterie francouzských patnáctek, kterou Němci svojí artilerií hledali.

Čtvrtý den po našem příchodu do Roderen, šel jsem s poručíkem Macasem (druhým to Ingrem) a třemi četaři obhlédnouti první linii, abychom až budeme vyměňovat šestou rotu, což se vždy dělo pouze v noci, věděli, kde je umístěna. Po skončené prohlídce vrá-

Aisna, místo útoku 21. pluku.

tomu, že vědělo, že jsme příslušníci Rakouska, dosti přátelsky a po celý čas nebylo ani z té neb oné strany důvodu k stížnosti.

Po šesti dnech šestá rota vystřídala pátou v první linii a naši šestou ve vesnici Roderen, kde bylo též velitelství praporu. Jako v Rammersmatu, tak i zde takřka veškeré obyvatelstvo zůstávalo vzdor blízké frontě na svých místech, ačkoliv se strany německé bylo do vesnice dobře vidět, neboť hned za obcí počínala rovina, táhnoucí se až k městu Mühlhausen. Všechny vesnice před naším úsekem až na Asbach a Michelbach byly obydleny, poněvadž Němci do vesnice vůbec nestříleli, ovšem jen do těch, ve kterých

tlí jsme se zpět, a šestý den kolem 10. hodiny byla bez jakékoli příhody provedena výměna.

Na pokraji vesnice, ihned při silnici, v nevelké usedlosti ve stodole byla umístěna rotná kuchyně, kuchaři pak rozbili svůj stánek v úplně zachovalém domě. O něco níže na levo od silnice, jdoucí středem vesnice, hlásal na domku připevněný červený kříž, že tam se nachází ambulance, a na druhém konci dosti dlouhé vesnice bylo rotné velitelství, kancelář a naproti strážnice. Domek, ve kterém bylo velitelství roty a kancelář, kdež i já s Einsiedlerem jsme se ubytovali, byl úplně obložen kamennými plotnami a tím mohl vzdorovati i větším kalibrům granátů.

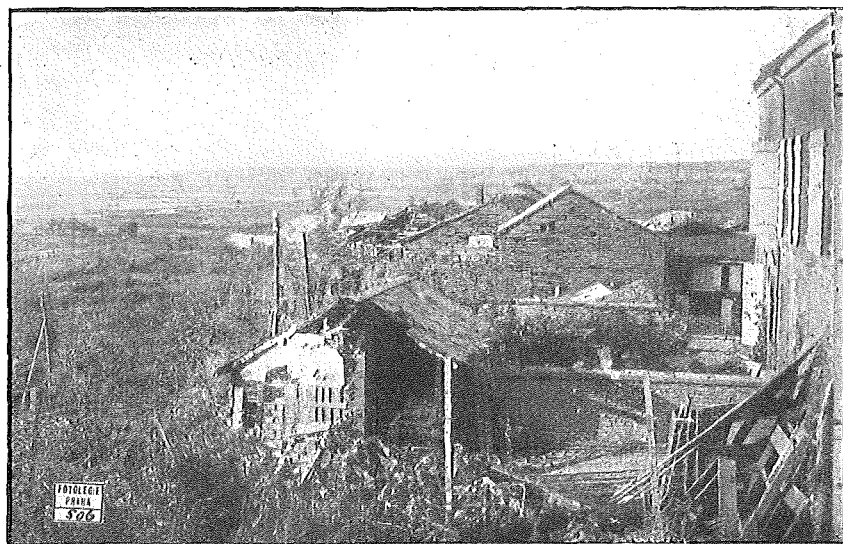
Uvnitř byly čtyři postele a skrovný nábytek. Naproti v jednopatrovém domě v přízemí ležela četa, která měla odpočinek, ale současně tvořila zálohu roty. Několik desítek metrů na východ od vesnice byly zákopy.

Druhý den večer přišel se k nám podívat pobočník velitele praporu, nadporučík Pán, a ten s poručíkem Macasem a se 4 bratry každou noc prolézal terén mezi našimi a německými zákopy, pátrající po nepřátelských zákopy, pátrající po nepřátelských hlídkách.

Nyní byli jsme na dosah u nepřítele a mohu říci, že to ani nikoho z nás nenapadlo, poněvadž během těch 12 dnů v zadní posici

tokrát držela naše rota první linii plných 18 dnů a prodělala dva útoky. Jeden německý, který byl odražen, a druhý náš v posledním dnu naší přítomnosti v Michelbachu. Útok s naší strany provedla jedna četa o 32 bratrů, ozbrojena ručními granáty a automatickými pistolemi, a přivedla dva zajatce. Účastníci tohoto útoku byli až na několik vyznamenání francouzským válečným křížem, z nichž dva dokonce s palmou.

První linie v tomto úseku běžela při okraji lesa. Rotné komando bylo nedaleko první linie při silnici v hlubokém zákopu, ústícím do spojky k 205. francouzskému pluku. Dvě

Z bojiště u Terronu.

si každý na tu noční kanonádu zvykl, že je to nyní nikterak nevyrušovalo.

Po šesti dnech, aniž by bylo možno znamenati nějaké zvláštní příhody, nás vyměnil III. prapor a my jsme odešli do Sentheimu asi 8 km za frontou a tam v nečinnosti jsme čekali, až na nás přijde řada obsaditi sousední úsek u vesnice Michelbachu.

Než se kdo nadál, měli jsme první měsíc fronty za sebou. Ti bratři, kteří měli známé ve vnitru Francie, zvláště svoje »kmotry«, dostávali 10denní dovolené a já čekal, jakmile se vrátí Einsiedler, užívající dovolenou v Cognacu, že pojedou do Trouvillu, kamž jsem byl pozván Čechem p. Kořínkem.

Znudění nečinností, přivítali jsme zprávu o našem odchodu do Michelbachu, jenže ten-

vedle sebe ležící světničky, jedna kancelář a druhá rotné velitelství byly zbudovány z prken a silných klad a nad těmito na silné vrstvě hlíny byla stráž. Od spojovacího zákopu, asi 5 kroků od naší chodby, byla vykopána slepá ulička a v té měla svůj brloh čtvrtá četa. Každou noc přijížděl zásobovací desátník s potravinami na následující den a cyklista denní dojížděl do Sentheimu pro poštu na plukovní velitelství, a při tom nakupoval bratrům různé potřeby z kooperativu.

Tak den po dni ubíhal a již zdálo se, že bez jakékoliv příhody vrátíme se dozadu, když jednoho rána o 4. hodině spustili Němci zuřivou dělostřelbu do první linie a do lesa. Po dvanáctiminutové kanonádě přešli k útku, byli však okamžitým zakročením našich

odrazení zpět a prvý pokus již neopakovali. Vzдор tomu, že útok byl nenadálý, přece našel rotu připravenou, což nejlépe vysvítá z toho, že nepřítel se dostal pouze k drátěným překážkám a odtud musel v rychlosti se vrátit, aby nebyl úplně zničen. Bohužel, že se to neobešlo beze ztrát, padl na poli cti a slávy bratr Zvonek, americký dobrovolc, hodný, mladý hoch a svým ranám podlehl bratr Řehák, vyznamenaný válečnou medailí za statečnost. Kromě těchto bylo ještě několik raněných, kteří po ošetření byli dopraveni do nemocnice, však ztráty Němců musely býti značné, jelikož tito svoje mrtvé a raněné v ranním šeru odnesli při ústupu zpět.

Tak skončil křest ohněm sedmé roty. Následující den osnována odvěta, která byla provedena asi za tři dny, když byla prováděna směna, četou odvážných hochů. Jak jsem se již dříve byl zmínil, přivedeni zajatci a kromě toho zničeny Němcům zákopy.

Po odpočinku odešli jsme opět, v tomto pořádku jako po prvé, přes Rammersmat a Roderen na posici do Aspachu a návratem do Bourbachu skončilo naše poslání v Alsasku. V Bourbachu převzal Staněk, vrátivší se z nemocnice v hodnosti kapitána, velení roty, předané mu poručíkem Macasem a tento krátce po té opustil Francii a odešel k italským legiím. Avšak ani Staněk u nás nezůstal a právě když pluk odcházel do Argon na nové bojiště, odešel i Staněk a vrátil se, když prořídle řady pluku shromažďovaly se za frontou v lese nedaleko vesnice Hausigny, aby nastoupily zpáteční cestu do Darnéy a odtud přes Itálii do vlasti.

Z Boubarchu odešel prapor k pluku do Sentheimu a druhý den večer opustil celý pluk městečko, aby učinil místo nově došlému vojsku, které od nás převzalo úsek. Taktéž ostatní části divise opustily dosavadní svoje místa a soustřeďovaly se u města Giromagny, kamž i my za dva dny dorazili.

Mezitím štlhl nás 22. pluk, takže oba dva naše pluky se 105. a 319. francouzským plukem tvořily nyní 53. pěší divisi, jejíž velitelství bylo právě v městě Giromagny. Těsně před odchodem pluku přišel rozkaz, kterým jsem byl přidělen k divisišnímu shromaždišti, které mělo svoje stanoviště v Belfortu, 15 km

vzdáleného od Giromagny. Týž den hlásil jsem se u pluku, kde již čekali 2 četaři, 1 desátník a 6 střelců a v poledne jsme nastoupili cestu do Belfortu, kamž před večerem jsme dorazili a byli ubytováni v kasárnách společně s druhými částmi divise.

Divisišní shromaždiště, které postupovalo v určité vzdálenosti za divisi, soustřeďovalo u sebe ty, kteří se buď vraceli z dovolené nebo nemocnice. Když pak podobných čekatelů byl větší počet, odesílali se za svými pluky na frontu. Práce tato prováděla se následovně: Některý voják trávil svoji dovolenou v Paříži, tuto si odbyl a při návratu, poněvadž nevěděl kde jeho pluk se nalézá, předložil na nádraží svoji dovolenku, důstojník, mající službu na nádraží, podle instrukcí věděl, že velitelství 53. divise na příklad se nachází v Giromagny a následkem toho odesílal všechny vojiny od 53. divise do Belfortu, kde bylo centrum divisišní. Zde na nádraží čekaly ve dne i v noci hlídky, které dovolence neb rekonvalescenty odvedly do připravených ubikací, aby je příležitostně dopravily k jich částem. Pro rekonvalescenty byly tam zřízeny kursy, chodilo se na cvičení a pod. Naše brigáda byla zastoupena prozatím námi deseti od 21. pluku a tímž počtem bratrů od 22. pluku. Velitelem tohoto oddílu byl poručík Plas od 21. pluku.

Po několika dnech opustilo celé shromaždiště Belfort a přestěhovalo se do vesnice La Chapelle, známé svým letištěm pro Alsaskou frontu. Zde jsem se seznámil s odjundantem Charvátém, který po těžkém zranění v cizinecké legii byl přeložen k leteckému sboru a konal výzvědnou službu na Alsaské frontě. V La Chapelle jsme zůstali asi 14 dnů.

V této době zatím 53. divise po několikeré změně místa zasáhla do těžkých bojů, při čemž naše první československá brigáda obdržela obtížný úkol, držeti úsek Terron—Vouziers. Bylo to právě v posledních říjnových dnech, kdy v dálné vlasti bylo oslavováno osvobození národa a proklamována republika, však zde u Terronu a Vouziers, tekla československá krev a značná část našich hochů zde položila pro vlast svoje životy.

Sotva divisijní shromáždění bylo nově usazeno ve vesnici Ogge, blíže Epernay, vzal jsem si záminku, dovézt poštu a peníze pro příslušníky 21. pluku, a odjel jsem ještě s jedním bratrem od 22. pluku hledat rotné kanceláře, což ovšem nebyla tak lehká věc. Vlak unášel nás k Chalonsu nad Marnou, neboť tam jsme doufali obdržeti zprávy, kde se naše pluky nacházejí. Tam nás ale poslali do Mourmelonu le Grand, kamž jsme přijeli druhý den ráno. V Mourmelonu jsme se dozvěděli, že zásobovací stanoviště divise nachází se u stanice Suippes. Odtud nás ale opět poslali do Chalonsu a teprve po dlouhém běhání po různých komandech jsme se dopátrali, že zásobitě divise se nachází ve druhé stanici za Suippes. Tam se nám však dostalo opětného zklamání, neboť kromě pár baráků, zde nebylo ničeho. Poněvadž se již schylovalo k večeru, odebrali jsme se do vesnice a přespali v dřevěném baráku. Druhý den zrána probudilo nás hrčení automobilů a v naději dovědět se nějakých bližších zpráv o divisi, vyběhli jsme na silnici, na které stálo směrem k nádraží 12 velkých nákladních automobilů. Dotaz k prvnímu průvodci automobilu úplně nás uspokojil, neboť to byla zásobovací kolona naší divise. K desáté hodině vyjeli jsme odtud a po poledni zjevilo se nám hrůzné divadlo. Tudy se hnala litice posledních strašných bojů. Mírné návrší, snad původní Hindenburkova linie, protkáno bylo pobořenými zákopovými soutěskami, před nimi pak nacházelo se kdysi několik linií ostnatého drátu. Nyní ovšem tu a tam vyčníval pouze kus kůlu ze země, od něhož visely kusy uraženého drátu. Zde pracovala děla. Široký pruh země, běžící podél bývalých drátěných překážek, byl hustě posázen trychtýřovitými jamami od vybuchnuvších dělových střel. Z nedalekého lesa zbývalo pár granáty roztráštěných pahýlů. Silnice v délce několika kilometrů byla narychlo vyspravena kládami, aby dělostřelectvo a vozatajstvo mohlo rychle následovat postupující pěchotu. Děs a hrůza pojímal diváka při pohledu na spousty, které nadělal úporný boj, zde svedený. Koňské zdechliny u rozbitých vozů, dělostřelbou rozbité strojní pušky, kousek dále celá baterie

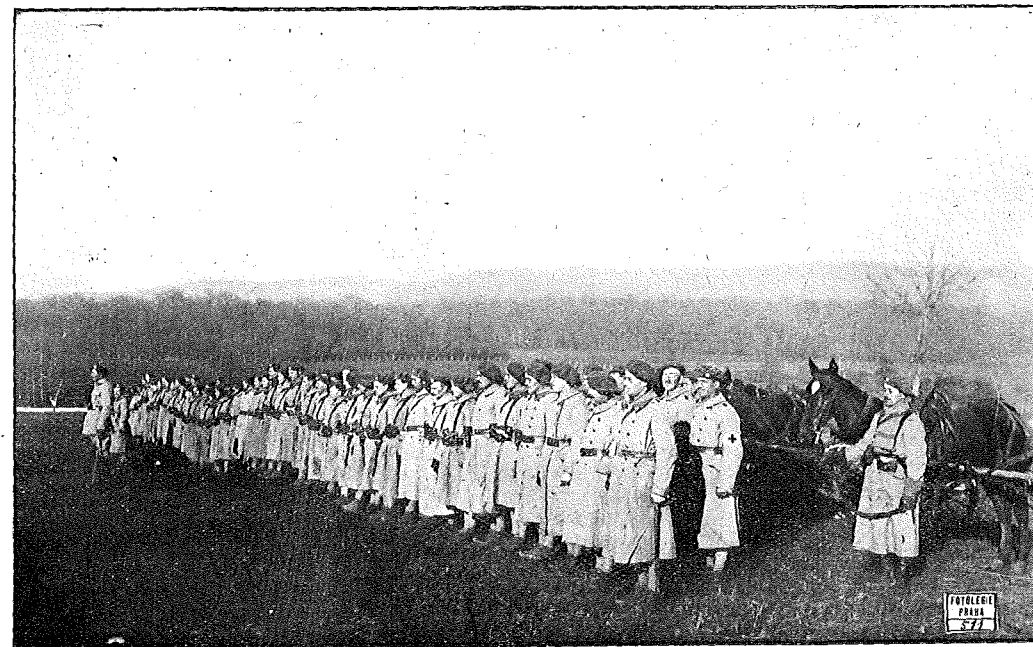
lehkých děl, pravděpodobně těžkou bombou s aeroplánu rozhozená a zničená, a čím dále automobil kostrbatou silnicí se šinul vpřed, tím hrůznější byla podívaná. Ke čtvrté hodině odpolední zastavila autokolona u plukovního zásobitě, kdež jsme sestoupili a pěšky se odebrali do vesnice Vrizey, kde ve zříceninách byly umístěny rotné kanceláře a kuchyně. První, kdo mně padl do ruky, byl kočí Malina, a ten mě odvedl do baráčku, kde se nacházela sedmá rota. Roztřesen třídenní jízdou, hladov a žízniv, vrhl jsme se k veliké radosti Tichého na skromnou jeho večeři, a ta zmizela, nežli se nadál. Pak mně vyprávěl osudy roty za posledních dnů, neboť tady proniklo vítězné československé vojsko a nyní právě podle posledních telef. zpráv, bojovalo u Terronu. Druhý den ráno jsme se dozvěděli podrobnosti o bojích o vesnici Terron, kdež se vyznamenala první rota kapitána Šidlika, která dvakrátě útokem vesnici obsadila a po dvakrátě byla přesilou Němců vytlačena, až teprve po třetí, ale to již nebyla rota, nýbrž její zbytky, a tyto vesnici až do příchodu posily udržely. Ovšem, oběti byli strašlivé. Taktéž třetí prapor se vyznamenal v předešlých bojích a tentokrátě to byla 11. rota nadporučíka Martínka, která po hrozných ztrátách, utrpených při přechodu přes most, hájený německými kulomety, bránila se, ukryta pouze v jámách od granátů proti pekelné střelbě z děl a kulometů. A nejen to, Němci používali všech po ruce jsoucích prostředků, aby zastavili vítězný postup v tomto úseku a bombardovali celou linii granáty, naplněnými otravným plynem, z nichž jeden druh měl tak strašný účinek, že stačilo jedno vdechnutí vzduchu, otráveného tímto plynem a nešťastník byl naprosto ztracen. Proti těmto ďábelským vynálezům Němců byli naši hoši chráněni nedostatečnými maskami, které v mnoha případech nefungovali vůbec. Jak zoufalé boje byly na této frontě sváděny, svědčí nejlépe ztráty na mrtvých a raněných, které u některých rot činily přes polovinu všeho mužstva.

Odpoledne obstaral jsem si záležitosti, za nimiž jsem jel k pluku a již se stmívalo, když jsem stihl plukovního zásobitě, kde mě již bratr Kolářik očekával. Jakmile byly složeny

potraviny z automobilů, nastoupili jsme zpáteční cestu, tentokrátě přímo do Chalonsu, do něhož jsme přijeli před půlnocí, a jelikož vojenské útulny byly již zavřeny, přespali jsme v sanitním autu a ráno prvním vlakem nastoupena cesta zpět.

Návrat náš byl již všemi očekáván, poněvadž se centrum stěhovalo za postupující divisi a rota 319. francouzského pluku, ke které jsme byli přiděleni, druhého dne opustila vesnici Ogge. Prvou noc jsme přespali v Chalonsu, druhou ve stanici za Suippe a třetí den jsme dorazili do zbořeniště vesnice

staly. Až památného osmého listopadu 1918 zvěděli jsme z úst ministra dra Ed. Beneše o prohlášení československé republiky a o našem brzkém odchodu z Francie. S nedočkavostí očekáván všemi den nastoupení zpáteční cesty, který po několika dnech na- dešel a po celodenním pochodu stanula brigáda ve vojenském táboře, ve kterém byla ubytována. Až po čtyřdenním odpočinku nastoupena další cesta vlakem, která končila na nádraží města Vitel, kdež se usídlilo velitelství pluku a jeden prapor. Náš druhý prapor byl ubytován ve vesnici Valrois, 6 km od

1. kulometná rota 21. pluku ve Vitelu.

Jonchery, kde bylo ubytováno celé shromáždění. Pro nás ovšem nebylo zde místa a proto jsme se usadili až 4 km odtud ve starých německých zákopech. Během týdnu jsme se zde zařídili a když jsme zákopy vyčistili, přišel rozkaz, abychom se ihned vrátili ke svým rotám. Druhého listopadu nastoupila naše dvacítká za pěkného deštiku cestu k plukům a po slušném pochodu dorazili jsme do lesa, nedaleko vesnice Hamigni vzdáleného, v němž tábořil náš 21. pluk. Zde přirozeně příchod náš vzbudil údiv, neb nikdo dosud neznal pravý stav německé porážky a události, které se doma ve vlasti

Vitel. Já, Tichý, Einsudler, desátník Matěcha a rotný ordonanc, usadili jsme se v před síni jednoho domku a teprve zde staří naši návštěvníci navzájem vyprávěli svoje osudy z minulých bojů. Rokováno o brzkém odjezdu z Francie, činěny představy, jak to asi u nás vypadá, všechny však táhla touha — jen domu. A jak by ne. Většina nás byla v cizině delší dobu. My z francouzské části, kteří jsme přišli ze Srbska, neviděli jsme domova přes 4 a půl roku a nyní nám z nena- dání bylo sděleno, že co nejdříve odjedeme do svobodné vlasti. Jaké to bylo radostné

překvapení pro nás, může si každý domyslet, ale na druhé straně trápila nás nedočkavost a reptalo se, proč nejedem ihned. Překážky,

které se kladly našemu odjezdu v cestu, ovšem nikdo neuznával a ke všemu nečinnost a dny byly jako moře dlouhé.

X

U VOULZIÈRSU JOSEF TICHÁK

Po přepravě z Ruska do francouzského přístavu Havru, dopraveni jsme byli do Cognacu, sídla to 21. pluku. Naše 10. rota ubytována byla v továrně, kde se vyráběl cognac, ale kde se nyní za války nepracovalo. Kraj v okolí byl krásný, samé vinohrady a ovocné sady. Jen ty Francouzky zde se nám příliš nelíbily, každá měla skoro vousy.

Na cvičení a ze cvičení se chodilo se zpěvem a obyvatelstvo nás mělo rádo. Občas přijel do Cognacu transport československých dobrovolců z Ameriky, kteří stále doplňovali pluk. Po Novém roce 1918 dostali jsme nové uniformy francouzské a pěkné modré barety s našim znakem, na což jsme byli všichni velmi hrdi. Počal se také tvořit pluk 22., pro který však nebylo zde místa a byl proto přeložen do blízkého Jarnacu. I já byl jsem s bratrem přeložen k tomuto pluku. V Jarnacu pak tvořil se další 23. pluk. Na jaře byl můj bratr poslán asi s 50 bratry na frontu »na zkušenou«, aby poznali, jak to na frontě vypadá.

Počátkem června r. 1918 odejel 21. pluk na frontu a za ním odjížděl pak i náš 22. pluk do Darney. Zde jsem poznal presidenta francouzské republiky, jenž 21. pluku odevzdával prapor a také neohroženého dra Beneše, generála Janina a jiné pracovníky. Z Darney jsme odjížděli do Alsaska-Lotrinska, kde jsme měli zasáhnouti již do bojů s Němci. 21. pluk z části byl již v první linii, 22. pluk byl nedaleko Belfortu v záloze. 21. pluk již prošel křesť ohněm. Náš pluk prozatím byl chráněn od válečné vřavy, jen tu a tam přilétl pozdrav od Němců v podobě šrapnelu neb granátu. Německé aeroplany stále kroužily nad námi, hledajíce odstřel naší artilerie. Záhy byli jsme však převezeni jak 21., tak

22. pluk na jiný úsek, směrem k St. Germain.

Prošli jsme krajem, kde všude bylo znáti, že tudy valila se litice válečná. Vesnice i města od Němců rozbita, lesy a polnosti zpuštěny, všude plno rozlehlých vojenských hřbitovů. Přišli jsme do Massevaux, odkud pak jsme jeli vlakem do Champagnetty. Pěšky pak pochodovali jsme mimo zpuštěnou Remeš směrem k Vouzièrsu.

Jednoho dne na našem pochodu překvapila nás eskadra německých letadel; z nichž Němci začali na nás házet bombami a střelami ze strojních pušek. Několik kilometrů od města Vouzièrsu byl ubytován náš 21. pluk v opuštěné vesnici. Ve dne v noci obtěžovala nás zde německá dělostřelba. Občas k nám poslali Němci i bombu s jedovatými plyny, proti nimž však jsme byli opatřeni již dobrými ochrannými maskami. Hned na konci vesnice, kde jsme byli ubytováni, byla zakopána francouzská artilerie, která splácela Němcům jejich útoky.

Počasí bylo deštivé, všude bláta po kolena. Tu a tam byl některý náš hoch usmrcen nebo těžce raněn. Velitelem našeho praporu byl Francouz Poire, velitelem naší roty Matoušek mladší. Veliteli čet byl poručík Klubičko, por. Křisa, poručík Volenec a adj. Janda. U mé čety byl velitelem poručík Klubičko.

Dne 22. října 1918 dostal náš prapor rozkaz, vyměnití severně a severovýchodně od Chestres a silnice Vouzièrs—Ballay, velice již oslabené a prořídlé části 64. francouzského pluku. V noci, asi o 11. hodině, procházeli jsme rota za rotou, četa za četou město Vouzièrs, které bylo opuštěno od civilních lidí, ale částečně bylo dosti zachované a chráněné před nepřátelskou dělostřelbou.

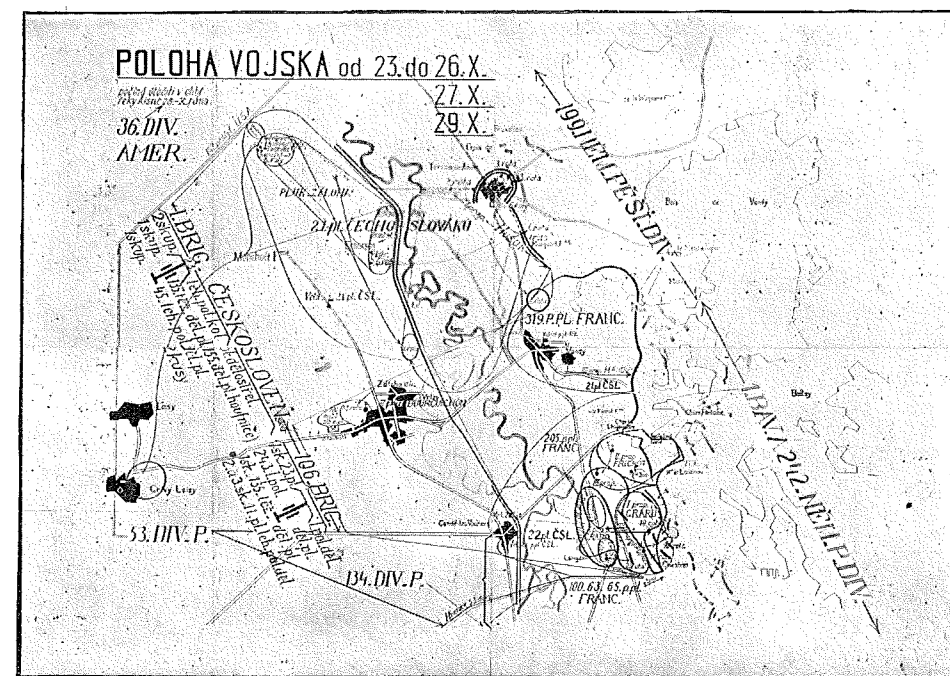
Sotva jsme však přišli do středu města, přiletěly německé aeroplany, posvítily si na město a za malý okamžik začala německá dělostřelba bombardovat město, právě ulice, kterými jsme pochodovali. Několik našich hochů bylo zde usmrceno a raněno. Cesta městem byla hrozná. Zdivo padalo nám na hlavy, rachot děl i strojních pušek byl ohlušující.

Za městem jsme byli nuceni přejít řeku Aisnu, přes níž most byl úplně rozstřílen. Byl zde na rychlo vybudován most provisorní, který však Němci neustále obštrélovali. Po

meckých aeroplanů, které letěly patrně do zázemí, bombardovat bezbranná města francouzská.

Dne 22. října o 5. hodině odpolední dostali jsme rozkaz, útočit na nepřátelské pozice před námi ležící a měli jsme stůj co stůj dobytí návrší, ležícího severně od Chestres. Útok, přes to, že naše obětavost neznala mezí, se nám však nezdařil pro ohromný německý odpor a značnou přesilu nepřítele, který nadto měl velmi dobré obranné pozice i technické prostředky.

Němci při tomto našem útoku použili té

Skizza bojiště bitvy u Terronu a Vouzièrs.

tomto mostě jsme se šťastně dostali na druhý břeh Aisny a odtud za stálého obštrelu do první linie.

První linie byla jen obsazena francouzskými vojiny, které jsme vystřídali a tito kvapem a s radostí pospíchali dozadu. Naše 10. rota obsadila lesík nad křižovatkou silnice, po níž měla spojení s 22. plukem. Každý jsme měli vyhrabanou jen malou díru v zemi, která nám sloužila za úkryt. Němci byli od nás asi 200 kroků, dobře zakopáni. Po naší výměně se v noci dělostřelba utišila, jen tu a tam přelétly přes nás za velkého hukotu eskadry ně-

nejmodernější válečné techniky, německé dělostřelectvo tak dobře střelilo, že nebylo snad ani místa prázdného, kde by granát neb šrapnel nepřiletěl a neexplodoval. Mimo to strojní pušky Němců, kteří měli pěkný výstřel na návrší proti nám, dělaly mezi námi masakr, takže naše řady řídly, mrtvých a raněných přibývalo. Při tomto útoku počala též do nás postupujících střelami francouzská artilerie a nebýt rychlého zakročení, byla by nás všechny potloukla, neb jsme se ocitli v křížovém ohni. Na tento den nezapomenu do své nejdelsí smrti. Děla všech možných

druhů a kalibrů, jak s německé tak i francouzské strany fungovala. Při tomto našem útoku přilétly s německé strany nepřátelské aviony, které se spustily hodně nízko a obstřelovaly nás ze strojních pušek. Když Němci viděli, že se náš útok nepovedl, začali sami na nás útočiti, avšak bezúčelně, neboť se jim tento útok též nepodařil. Při tomto nezdařeném našem útoku padli od naší roty naši dobří bratři: K. Langer z Bubenče, Jan Humera, Slavkovce, František Melzer z Prostějova, Josef Merta, Omaha, Amerika, můj dobrý přítel a mnoho jiných mrtvých a těžce raněných, těžce raněný poručík Křisa, atd. Dne 23. října 1918 brzy zrána jsme opět podnikli útok na nepřátelské posice, za podpory francouzského dělostřelectva a aeroplánů. Při tomto útoku byl jsem těžce zraněn od ručního granátu, který mi Němec hodil ze vzdálenosti asi dvaceti pěti kroků pod nohy.

Předal jsem velení roje svému bratru a krví zbrocen, opustil jsem naše drahé bratry. Tito však postupovali dále a opláceli Němcům, pokud síly stačily.

Na křižovatce silnice, kde byla sanita s velitelstvím roty, byl jsem obvázan. Dvě těžké rány v pravé ruce, kromě toho asi deset lehčích zranění na tváři, uchu, krku, atd. od střepin granátu.

Za strašné dělostřelby jsem se plazil po kolenou do města Vouzièrsu, kde byl plukovní lékař dr. Žáček se sanitou ubytován. Cestou mne Němci stále pronásledovali kanonádou, minami všeho druhu. Řeku Aisnu jsem s největší námahou přebrodil, neb Němci nejvíce obstřelovali tato místa.

Vouzièrs jsem nemohl již poznati, domy byly rozbité od granátů, ulice plné rumu, dříví, tašek se střech, jako po zemětřesení. Mimo to pouštěli sem Němci granáty s otravnými plyny.

S velkou námahou, za prudké dělostřelby, našel jsem ve sklepení jednoho domu našeho lékaře se sanitou. Polo omámen a zbrocen krví, upadl jsem na zem, očekávaje, co se bude dít dále. Po nějaké době přestala německá dělostřelba, jen občas nějaký obus ještě přiletěl.

Z našeho obvaziště, kde již bylo našich

hochů spousty raněných, byli jsme odvedeni ulicemi města do francouzského plukovního obvaziště a odtud odvázeni automobily do polních nemocnic.

Raněné odvážela kolona amerického Červeného kříže.

Odpoledne přišla na mne řada k odjezdu do nemocnice.

Těžce ranění byli ukládáni dovnitř automobilu a já jsem si usedl vedle šoféra, amerického vojína.

Cestou nás stále obstřelovali Němci těžkou dělostřelbou. Vojín americké armády, který řídil auto, byl však americký dobrovolc, který mne obdaroval cigaretami a různými věcmi.

Téhož dne odpoledne nás raněné přivezli do divisní polní nemocnice, kde nám přeměnili obvazy a odtud vlakem odvezli nás do Paříže do různých nemocnic.

24. října 1918, když jsem se probudil, viděl jsem, že ležím v pěkné bílé posteli, peřinami obložené, v nemocnici jedné pařížské čtvrti.

Když jsem se trochu pozdravil, psal jsem svému kolegovi z mládí, legionáři cizinecké legie, Bohuši Marešovi, trvale usazenému v Paříži, který byl nejmladším legionářem a přišel ve válce o oko, a tento mne jednoho dne navštívil. Radostné bylo naše shledání. Obsluha v nemocnici byla velmi pečlivá, strava výborná, ti, kteří mohli choditi, měli dovoleno podívat se na Paříž. Vzhledem k dobrému a svědomitému léčení vojenských francouzských lékařů, byl jsem v měsíci prosinci 1918 uzdraven. V nemocnici jsem se též dověděl, že u nás byla již prohlášena samostatnost Československé republiky.

Z nemocnice v Paříži byl jsem poslán do Cognacu, kde jsem pobyl nějaký den v rekonvalescentu a odtud pak poslán znovu vyzbrojen a vystrojen za svým plukem, který po těžkých bojích odpočíval v Hauvinné za frontou, neboť už byl definitivní mír.

Byl jsem opět přidělen k 22. pluku, 10. rotě.

U 10. roty mnoho mých kamarádů scházelo, buď padli u Vouzièrsu neb byli raněni, mezi nimi byl též můj bratr Alois těžce zra-

něn a tou dobou byl v nemocnici v Paříži.

Též můj velitel čtyř poručík Klubíčko byl těžce zraněn, poručík Volenec padl u Vouzièrsu.

Odtud jsem teprve dostal dovolenou na čtrnáct dní a odejel jsem do Paříže na zotavenou. V Paříži jsem se scházel se svým známým Marešem a prohlédl jsem si všechny památnosti, jež Paříž chová.

X

ČESKOSLOVENSKÉ VOJSKO V ITALII ADOLF ZEMAN

Jako ve Francii, nebyl ani v Itálii vývoj československého vojska, neboli italských legií tak organický, jako na Rusi. Ruská československá armáda vyrůstala přímo z České družiny stálým doplňováním a rozšiřováním jejím nejprve na 1. čsl. střelecký pluk, pak na čsl. brigádu atd. Francouzská setnina »Nazdar« vykrvácela většinou v bojích ve svazku cizineckého pluku marocké divise, a vlastně jen jednotlivci z ní přidělení byli do zakládané francouzské čsl. armády. Jiný ráz měl vznik legií italských — ruští dobrovolníci nikdy neužívali názvu legionář nebo legie, ale československý dobrovolc či voják a československé vojsko — jichž předchůdci byly t. zv. výzvědné hlídky.

Prvními československými vojáky na straně italské byli t. zv. carzanci a, podklad k československému 39. pluku, t. zv. výzvědnému, dal vlastně Slovinec br. dr. Ludevít Pivko.*) Čtenáři našeho díla znají Pivkovu historii carzanské vzpoury z článku Zeleného. »Carzanci v zajetí.« Cest. Odboje, díl II., str. 453.

Dr. Pivko, povoláním profesor z Mariboru, byl za války nadporučíkem a velel 4. setnině 5. polního, býv. bosenského praporu čís. 1. Na italské frontě podařilo se mu dosáhnouti spojení s Itálií, a dle jeho plánu Italové provedli útok 17. září 1917 v jižním Tyrolsku u Carzana, v údolí Val Sugana. Počáteční úspěch liknavostí a nedůvěřivostí Italů

*) Ot. Moravec-Robur: »O naši zahraniční armádě v Itálii«, str. 126.

Život v Paříži byl mojí vzpruhou k dalšímu životu a jen vzpomínky z tohoto krásného města mně zůstaly.

Z Paříže jsem opět jel k pluku do Hauvinné, kde pluk se již chystal k odjezdu do osvobozené vlasti.

Můj krásný sen se mi vyplnil a my jsme dosáhli toho, po čem jsme toužili a vraceli jsme se do naší krásné vlasti jako vítězové.

byl zmařen protiútokem Rakušanů a Němců, ale dr. Pivko s družinou svých věrných, mezi nimiž byla dobrá polovina Čechů, dostal se šťastně do zajetí. Všichni byli internováni v pevnosti Forte Procolo u Verony, a trvalo to dosti dlouho, než se jim podařilo jednak nedůvěřivé, ale jednak i zcela germanofilské vojenské kruhy přesvědčiti, že to se svým odporem proti Rakousku myslí upřímně. Konečně jim velitel 1. italské armády dovolil utvořiti malý výzvědný oddíl, který se dal do díla pod srbskou firmou, ale po prolomení sočské fronty v listopadu, svou činnost skončil. Hlídka vrátila se do Verony, kde omezila se pouze na výcvik pod vedením Slovince, známého sokolského přeborníka Stane Vidmara. Vyslýchali také zajatce, a tu někteří se k nim přidávali.**)

Existence této hrstky lidí nebyla záviděníhodná. O revolučním hnutí v Itálii a Francii mnoho toho nevěděla, a teprve po styku s ředitelem římské čsl. kanceláře Fr. Hlaváčkem, zvěděla, že — vlastně jedná proti intencím pařížské Národní rady, na svou pěst. Jednalť se již tou dobou vážně o utvoření řádné, samostatné československé armády v Itálii, dosud marně. V lednu r. 1918 povolilo velitelství 6. italské armády konečně utvoření zvláštního výzvědného oddílu z československých a jihoslovenských desertérů

***) Viz článek J. Tmá: »Dvacet čtyři hodin v ital. zajetí.« Cestami Odboje, díl II., str. 462.

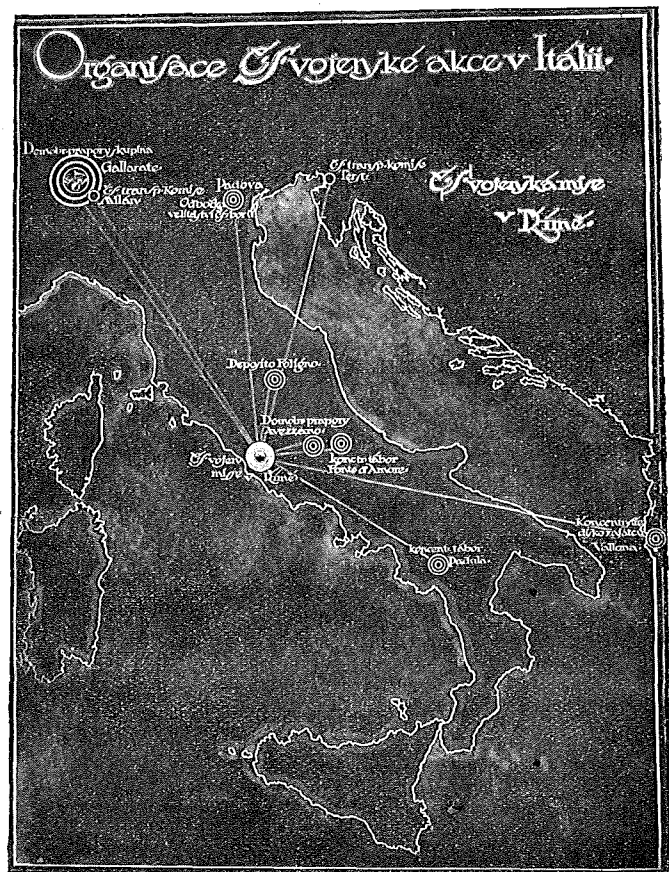
pro účely propagační a informační. Byla to pozdější 6. rota 39. výzvědného pluku, a její členové tedy jsou vlastně prvými československými vojáky na italské půdě.

Koncem ledna r. 1918 po italském úspěchu u Monte Val Bella přišlo do zajetí hojně Čechoslováků, kteří byli dopraveni do Forte Procolo, a mnozí z nich se hlásili do Pivkovy družiny, která pak konala platné služby italské armádě na rovině Asiago.

21. dubna 1918 bylo povoleno formování

pracovních praporů pro druhou linii z čsl. zajatců. Skutečně bylo vytvořeno několik takových pracovních praporů (Battaglione di lavoro cecoslovaco), a tyto rozeslány na různé fronty. Povolení československé armády z dubna 1918 vysvobodilo československé dobrovolce z tohoto dosti divného stavu a dalo jim místo krumpáče do ruky pušku.

Začíná čilý ruch po celé Itálii, zejména ovšem v Padule. Z fronty sjíždějí se pracovní prapory a zajatci z různých lágrů koncen-

československé armády v Itálii. Je známá činnost »Čsl. dobrovolnického sboru« v Itálii, jehož duší byl Jan Čapek, a která připravila vlastně již předem živý materiál, nadšený a odhodlaný pro tuto armádu. Českoslovenští zajatci většinou byli koncentrováni v Padule v jižní Itálii, valná část jich byla revolučně již zpracována a organizována v Čsl. dobrovolnickém sboru. Diplomatické jednání Národní rady v Paříži s italskou vládou o zřízení armády dlouho vázlo a italská vláda svolila pouze v říjnu r. 1917 k tvoření t. zv.

trování jsou do Umbrie, kde se začíná formovat armáda. Ale ještě než vlastně k formování dochází, italské velení nahlédlo důležitost výzvědných hlídek a vrchní armádní velitelství italské rozhodlo se přidělit takový oddíl ke každé armádě. Do Verony jede z Paduly 450 dobrovolníků a formuje se zvláštní výzvědná organizace »Reparto esploratori cecoslovacchi«, sestávající z 11 výzvědných hlídek, které poslány k různým italským armádám. K prvnímu červnu 1918 byly výzvědné hlídky rozptýleny po celé

délce fronty italské od hranic švýcarských až k ústí Piavy.*) Historie těchto výzvědných hlídek je vlastně nejslavnějším úsekem československého revolučního boje na italské frontě. Mezitím, co tyto hlídky účastnily se těžkých bojů na Cima Cady, v údolí Val Concei, na Gardském jezeře, na Cima tre Pezzi, u Monte Val Bella, u San Dona atd., co podnikají velkolepé výzvědné akce a celá řada jich klesá v bojích nebo umírá na šibenici, formuje se v zázemí československá armáda, 31. pluk v Perugii, 32. v Assisi, 33. ve Foligno a 34. ve Spoletu. Koncem května odjíždí 1. prapor 33. pluku do válečného pásma k Mestre a dostává se do boje u San Dona, v němž padá Jan Čapek. Na začátku června celá armáda v síle 1 divise nalézala se v okolí Orgiano a Bartazano, odkud se přestěhovala ke Gardskému jezeru, kde se proslavila svými boji v srpnu a září, zejména na Doss Alto, kterýžto boj »pro československou armádu v Itálii znamenal tolik, co pro ruskou legii vítězství u Zborova, a pro francouzskou vítězství u Terronu.**)

Výzvědné hlídky byly soustředěny někdy

*) Štkp. J. Bořil: »Revoluční hnutí v Itálii«, str. 41.

***) Štkp. J. Bořil: »Revoluční hnutí v Itálii«, str. 47.

v červnu a přiděleny nejprve k 31. pluku, později 25. září 1918 byl z nich utvořen slavný »výzvědný« pluk č. 39. Bitva na Doss Alto byla poslední větší akcí našich legií v Itálii. Dne 24. října zahájilo 52 divisi italských, 2 anglické, 1 francouzská a 1 pluk americký velkou ofensivu na celé frontě. Z československé strany zúčastnily se této ofensivy pouze hlídky 39. výzvědného pluku. Čechoslováci byli první, kteří vnikli do Rovereta.

Po porážce rakouského vojska byla celá československá armáda italská stažena do Padovy a okolí. Zde sešel se i 39. výzvědný pluk. Krátce před 28. říjnem utvořen z naposled se rozhodnuvších zajatců, vstoupiti dobrovolně do armády, 35. pluk, a tak utvořen celý armádní sbor ze 2 divisi (31., 32. a 35. pluk tvořily 6. divisi, 33., 34. a 39. »výzvědný« 7. divisi). Kromě toho k armádě přičleněna byla jízda (2 eskadrony), dělostřelectvo a 2 obrněné automobily. Celkem čítala čsl. armáda v Itálii asi 25.000 mužů.*)

Z ostatních zajatců vytvořeny po převratu t. zv. domobranec pluky.

*) J. Logaj: »Italie.« Zl. Praha, roč. 1920.

X

VÝZVĚDNÉ HLÍDKY JOSEF KOZÁK

Ze zajateckého tábora sicilského v městečku Vittorii byli jsme na naši žádost převezeni do tábora padulského; nedaleko Říma, který byl koncentračním táborem Čechoslováků. Padula — to byl vlastně most ze života zajateckého do legionářského. Tam bylo třeba se rozhodnouti: buď vstoupiti do československého vojska, nebo dále zůstat v potupném stejnokroji rakouského vojáka jako zajatec.

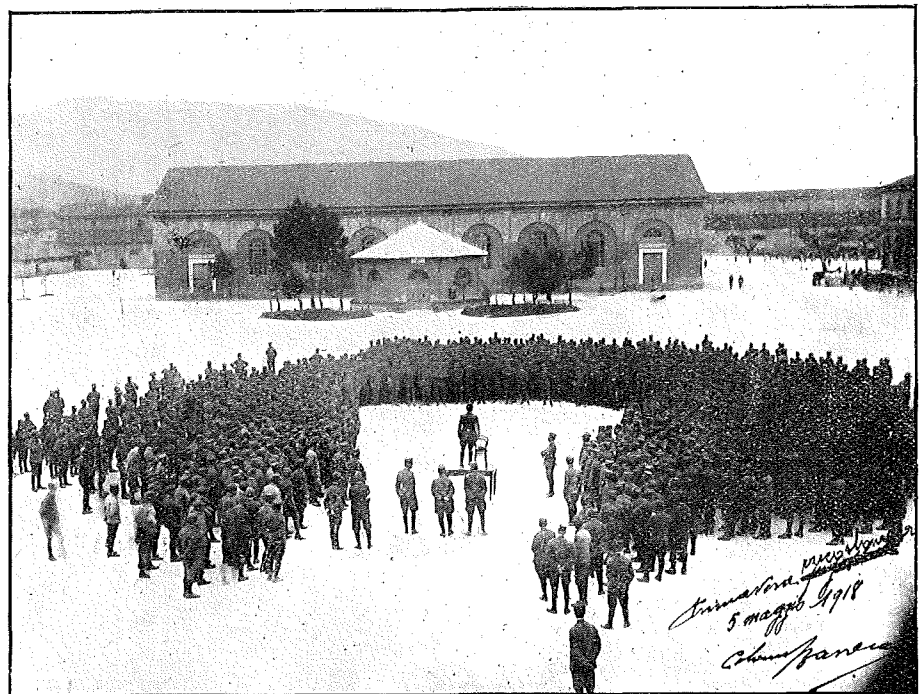
Krátce po našem příjezdu do Paduly přijel do tábora kapitán, ruský legionář Šeba z Ruska, kterého jsme viděli a poznali. Také k nám promluvil několikrát, při čemž nás informoval o celé naší zahraniční akci, —

k nepřihlášeným, by pohnul jejich svědomím a stali se dobrovolci. Dodnes vzpomínám jeho slov: Bratři! přináším vám pozdrav od vašich bratří z československé armády z Ruska, kteří bojují proti Němcům a Rakušanům, aby osvobodili naši vlast... Jsou to slova, která v paměti uchováme všichni, kdo jsme je slyšeli. Jeho ruský vojenský stejnokroj s našimi národními barvami, jeho slova, a vše, co souviselo se jménem »kapitán Šeba« — to utvořilo v našich srdcích pravou revoluci, neboť poznali jsme vojáka naší čsl. armády. To dodalo mnohým váhavým odvahy, že se přihlásili mezi nás a zatoužili s námi obléci stejnokroj naší armády a toužili jsme

všichni býti tak odvážnými, jako zborovští hrdinové — naši bratři v Rusku; (ani dobrovolci dosud neměli čsl. vojenského stejnojmenného, jen stužka červenobílá značila dobrovolníka). — A ze slov bratra kapitána Šeby, když zatne ruku v pěst, zahrozí a volá: »... a oběsí-li nám Němci a Rakušané našeho jednoho vojáka, my jejich 10 zajatců zastřelíme!...« poznali jsme moc a odvahu našeho vojska v Rusku.

Přihlášek do čsl. vojska přibývalo, a kdo nevstoupil před příjezdem kap. Šeby, učinil

do Brescie (Brešcie), kde bylo velitelství 7. armády italské 6. divise, a odtud jen vojenskými lehkými automobily (camiony) do Edola, Vezza d'Oglie až k Passo Tonale — do Alp na hranici italsko-tyrolskou u švýcarských hranic. Tam nastala činnost naší výzvědné hlídky. Pod strmou horou Cima Caddy v prostém dřevěném baráčku jsme se usadili. Každý našel si místočko se svým druhem, tam složil výzbroj a upravoval si nový domov k příjemnějšímu pobytu. Časem zahučela děla, jichž řev v horách s mnoho-

Br. kap. Šeba mluví k legionářům 33. pluku v dělostřel. kasárnách ve Folignu.

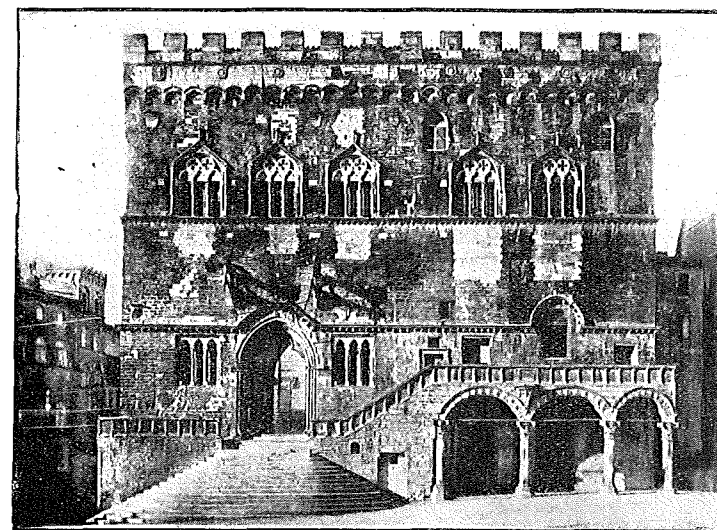
tak nyní jistě. Nescházelo ovšem ani těch, kteří zůstali zatvrzelci, kteří se do vlasti vrátili jako zajatci a daří se jim v republice také dobře.

V Itálii dlouho nebyla naše armáda povolena, proto alespoň část dobrovolníků měla být převezena na francouzskou frontu. K tomu, ovšem nedošlo, když Itálie dovolila, (snad na zkoušku, jak se osvědčí naši vojáci), poslati několik oddílů jako výzvědné k italským armádám — úsekům do zákopů. A tak z Paduly jsem odejel z jara r. 1918 do Perugia (Perudzie), odkud po krátkém, snad žádném výcviku a otužení odejeli jsme

násobnými ozvěnami působil opravdu zvláštním dojmem. Náš velitel, br. por. Zázvorka, vypravil se toho dne večer s dvěma bratry do prvních zákopů na přední hlídky, aby pozoroval v terénu a učinil si dispozice pro druhou noc. Sotva se druhého dne sešerilo, vyšla polovina našeho oddílu. Procházíme zákopy, jsouce pozorováni italskými důstojníky a vojáky, přecházíme přední stráž — u poslední zůstává doprovázející italský důstojník — postupujeme k rakouským zákopům — až jsme se připlížili v bojovné sestavě k rakouským překážkám. Nebyli jsme té noci vůbec zpozorováni. U překážek jsme

položili noviny české, nám zasílané od naší Národní rady z Paříže, »Československá samostatnost«, letáky, konzervy, chléb, cigarety a jiné. Aby ráno bylo toto místo viditelné, několik letáků a novin jsme připevnili na drátěné překážky. Tím byl náš úkol té noci splněn. K ránu vrátili jsme se do našich příbytků a dopoledne vyspávali. Br. poručík byl netrpěliv toho dne, proto hned odpoledne odešel k italským strážím, a když se vrátil, vyprávěl nám, podle sdělení italských důstojníků, kterak nepřátelští vojáci-Austriáci toho dne ráno vyhlíželi ze svých úkrytů v údivu as, co to na drátech visí. Až k polednímu několik jich si dodalo odvahy a z drátů strhli

jen zvuky hymny, nesly se velebně do nepřátelských zákopů. Nebylo snad dojemnější chvíle nad tuto, neboť tak daleko od své drahé vlasti, a zvuky naší hymny zde zaznívají. Věřím, že každý Čech v rakouských zákopech cítil kus svého domova, vzpomínal, vzpomínal... Nepřátelé neodpověděli, ani nám »pozdravu« neposlali. Ticho — jen v dálce těžká děla duněla. — I my ve vzpomínkách na své domovy jsme se vraceli. Za krátký čas poměr »nepřátelský« změnil se v přátelský. Později dorozumívali jsme se s jednotlivci i s hlídkami tak zvanými »nepřátelskými«. Byl v zákopech pluk, v němž byli Češi a Poláci, Němců málo. S vojáky

Radnice v Perugii.

noviny, letáky, a odnesli snad vše, co jsme tam položili. Náš velitel a my s ním měli jsme z toho velikou radost. Ihned seznamoval hlídku, určenou na noc, jaký bude mít úkol. Večer odcházela, a s ní opět br. poručík. Já byl určen jíti s hlídkou, aby seznala terén a působiště včerejší hlídky. Tuto noc střílela hlídka raketami letáky, noviny a jiný propagační materiál až do rakouských zákopů. Všude hrobové ticho, — jen slabý praskot našich raket rušil noční klid. Potom soustředila se hlídka na krytém místě (bylo to možno jen za balvany, aby v případě nepřátelské střelby byli jsme chráněni). — Něco neobyčejného — zpívali jsme v zákopech, ve frontě naší hymny: Kde domov můj? — Ticho, —

t. zv. nepřátelskými jsme rozmlouvali, vyprávěli jsme jim, co se děje u nás v Itálii, Rusku, Francii, Americe — oni zas nám líčili poměry u nich, v zázemí, doma. Byla to zdánlivě nepatrná práce, ale výsledek, byl skvělý. Za čas přecházely k nám celé hloučky »našich« dobrovolně z rakouských zákopů. Na některých místech dělila nás nepřechodná stráž. V takových případech po domluvě a dorozumění jsme jim spouštěli provazové žebříky, aby k nám mohli. Jindy obávali se k nám někteří přejíti, obávajíce se teroru rakouských úřadů na rodině, rodičích, příbuzenstvu. Domluvili jsme se s nimi, tak, že určitého dne se přihlásí na vedettu neb polní stráž a přejdou k nám. Aby to znázorňovalo malou vo-

jenskou akci, vystřelilo se a hodilo se několik granátů — ovšem na prázdno. »Naši« nám pak prozrazovali mnoho důležitého v náš prospěch. Dovedete si představití ital. legionáře, rozmlouvajícího s nepřítelem-rakouským vojákem? Byl to zajisté krásný obrázek, znázorňující chrabré Čechy ve světové válce, bojující za rakouskou vlast!

Ačkoliv mohli jsme »naše« často zajmouti, neučinili jsme tak nikdy násilím, neboť ti nám potom přivedli jich příležitostně mnohem více. Již tehdy bylo patrné, kterak Rakousko se řítí do propasti zkázy a zničení. U nás nadšení, tam hlad, bída, nechut k válčení, nedostatky hmotné i duševní. My proto nezapomínali jsme nikdy přinést »našim« dobrý italský chléb, konzervy, kuřivo, na čemž si chudáci vždy velice pochutnávali. Pro nás ovšem bylo důležitější dodat jim potravu duševní, zpravit je pravdivě o všem, uvědomiti je o jejich povinnosti složití Rakousku zbraň. Připomínám, že jsme si »naše« nekupovali za jídlo, ani jsme jim nemožné neslibovali, našim zájmem bylo, aby uvědomovací myšlenky se v rak. zákopech mezi Čechy rozšiřovaly a to potom přineslo veliké ovoce naší věci.

Naše místo činnosti nebylo stálé. Konali jsme výzvědy na úseku do té doby, dokud Rakušané nevyměnili oddíly v zákopech a dokud nedali proti nám vojsko jiné národnosti. A sotva tak Rakušané učinili, už nás automobily odvezly na jinou část úseku. To, co jsme konali my u 7. armády na frontě, totéž se dělo u všech armád, úseků, takže po celé délce italské fronty objevovali se italští legionáři.

Vzpomínám na jeden takový přesun naší hlídky. Bylo to začátkem léta, kdy italské camiony nás opět odvezly na jinou část úseku. Nežli jsme cestu podnikli, bylo nařízeno vzít s sebou teplé prádlo, pokrývky, rukavice, kukly a j., dostali jsme i kožištinové pytle, do kterých jsme se mohli úplně ukrýti i s hlavou. To bylo smíchu, když někteří bratři obrátili kožištinové pytle vně, představující bručivě medvědy. Pravě italské teplo nás soužilo, my stále smích a žert, co že s tím budeme v létě dělat. — Vše připraveno, usedli jsme do camionů, zazní italské

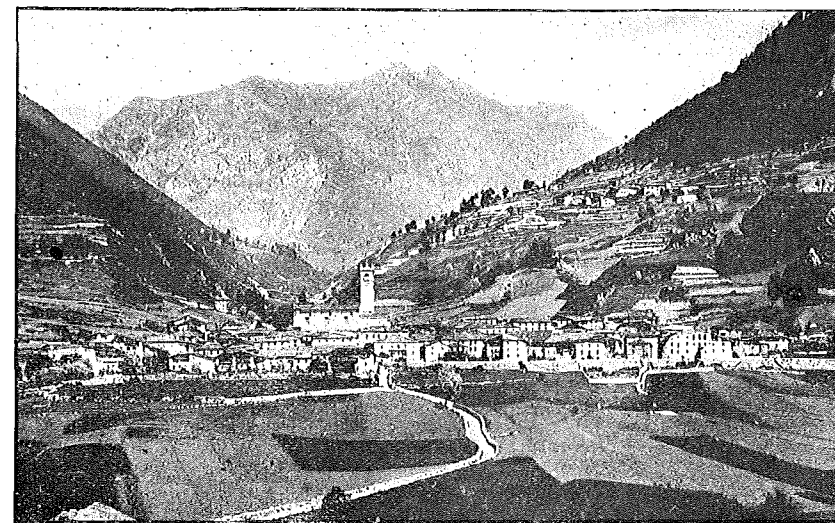
»Avanti!« a už automobily odvezly naši hlídku zase do neznáma. V nás byla malá dušička, když náš automobil »šílenou« jízdou po horských zátočkách hrnul se vzhůru a na zátočkách hrozné smyky dělal. Za několik hodin horkokrevné taliánské jízdy cítili jsme, kterak chladu přibývá, drkotaly nám zuby zimou, chvěli jsme se a přece nechtěli jsme se tak všemu poddati a teple se obléci, až konečně — jeden z nás rozbalil plášť, oblékal kožich, kuklu, rukavice — a my všichni jsme potom učinili totéž. Po dlouhé jízdě automobily zastavily — ve sněhu. Připravili jsme se na cestu as hodinovou a po stezkách, vedeni jsouce ital. poddůstojníkem, dorazili jsme ke stanici lanové dráhy. Po skupinách nasedáme do košíku. Když usedla první skupina, přikryli Italové celý košík dehtovým papírem; ptáme se lámanou italsčinou: »Perche? Proč?« a oni zbrkle nám vysvětlují, že tak vždy činí, převážejí-li italské vojáky, protože lanovka je nad hlubokým údolím. Bylo nám to divné, proto za krátko jsme zvědavě odkrývali papír — a vskutku, hluboké údolí, strž, takže jsme se nedivili, že se italští vojáci báli, vždyť i po nás přebíhal mráz při pohledu do příšerné hloubky, takže jsme se každý jen jednou podíval dolů. Vjíždíme do stanice a s radostí vystupujeme. Teď jsme pohlíželi na celou lanovou dráhu a pozorovali příjezd následující skupiny. Lanová se s nimi tak prohnulo, že jsme až trnuli, ale přece pochválili jsme důmysl Italů; byl to u nich velice často užívaný dopravní prostředek. Po úzkých pěšinkách pokračovali jsme v naší cestě dále, až jsme se dostali do zákopů. Nedaleko zákopů pod mohutnými vrchy byla vystavěna baráková vojenská vesnice. Dostřel z rakouské strany byl nemožný, proto bylo to místo, kde se soustřeďoval všechen ruch vojenského života: byly tam kuchyně, skladiště, velitelství a j. Odtud jsme střídavě vycházeli na hlídky, takže jedna část oddílu odpočívala, druhá byla na hlídce. Ani zde jsme dlouho nezůstali, neboť oddíly rakouského vojska byly vyměněny a nahrazeny Němci a Maďary, proto jsme z tohoto území ledu a sněhu byli převezeni na jiné místo.

Při hlídkách přihodilo se nám mnoho při-

hod, často i nehod. Naším věrným druhem býval rakouský reflektor, který nás velmi pečlivě hledal — a našel-li nás, i několik hodin ponechal nás nehybně ležeti na stráni na určitém místě, Rakušanům podezřelém; také jsme dovedli probouzeti rak. dělostřelce ze spánku; stačilo ukázat se reflektoru, a už Rakušané zbytečně plynuli dělostřeleckým materiálem na ta místa, co my zatím jsme byli ukryti a vzpomínali jsme všech, kterak se asi všichni zlobí, dělostřelci, v zákopech, hlídky — jsou-li takto vyrušeni ze spánku. Na některém úseku byli naši protivníci velmi mírní; a my jsme jim pořádali vskutku právě přednášky. Měli jsme hlás-

bou hlídkovou připravoval se rychlejší rozvrat — demoralisace rak. vojska. Rakušané to dobře věděli a poznali, proto toužili dostat hlavy Čechoslováků-zrádců, za které odvážlivcům velmi mnoho slibovali. Oběšení zrádců, to mělo býti odstrašujícím příkladem jak pro Čechy dosud v Rak., tak snad i pro nás.

Proto na nás někde byly vysílány silné hlídky, které nás měly pochytati. To by bývalo bylo velkých, malých a nevím ani jakých zlatých a stříbrných vyznamenání, peněžitých odměn a dovolených. Při jedné naší hlídce byly na nás vyslány, podle výpovědi dvou raněných z jejich hlídky (ovšem námi

Veza d'Oglio.

nou troubu, kterou jsme vždy jeden z určených přednášel a zesiloval tím svůj hlas. Těmito proslovy vysvětlovali jsme účel a cíl zahraničního boje, o naší Národní radě, o uznání naší armády, našeho státu budoucího, o Masarykovi, Benešovi — o poměrech v rak. zázemí a j. Někdy si na nás vyhazovali světelné rakety, ale jinak nám nepřekáželi. A závěr bývaly naše národní písně a hymna.

Běda! Přivítali-li nás někde na hlídkách palbou; to zase dovedlo jim italské dělostřelectvo velmi dobře oplatiti — byly to zvláště úseky, kde Slované byli silně promícháni živlem německým.

Takovou výzvědnou uvědomovací služ-

zajatých), 3 rakouské hlídky, kterým se podařilo nás úplně obklíčiti. Naše postavení bylo buď a nebo! Naš prudký petardový (ital. granáty) útok prorazil jejich kruh, při čemž jsme se domnívali, že jsme vyvázli bez nehod; ale běda! Když jsme se shromáždili, chyběl nám jeden bratr; ihned vrátili jsme se na místa boje, abychom jej našli — dlouho, dlouho jsme jej hledali, marně. A třetí den na to byli jsme Italy upozorněni na šibenicí na rakouské straně. Kdo to byl? Věděli jsme již, i oni věděli; byla to jedna z prvních obětí naší legie. Jak jsme se potom od Čechů k nám přešlých dověděli, byl raněn, a jako raněný chycen a odveden Rakušany. Vyslychali ho, vyzvídali, slibovali — však neod-

povídal a nezradil ničeho. Byl odsouzen pro vlastizrada a oběšen, a když ho přivedli k šibenici, nečekal a sám vskočil do oprátky... Tak umíral pro naši věc.

V nás pěníla se krev, ruce se zdvihaly, zničit, zbořit, pomstít se! Italští vojáci byli velmi zvědaví, co učiníme, když jsme uviděli oběšeného bratra na rakouské straně; domnívali se snad, že válčení zanecháme, nebo že více vpřed nepůjdeme. Zvláštní byly jejich dotazy, které charakterisovaly velmi mnoho! Ovšem zklamali se. A věřte, těžko nám bylo dokazovati italskému vojáku, že konáme dále výzvědnou službu; a tak jedenkrát, abychom je o naši nezmenšené činnosti přesvědčili, zabodli jsme tam, až kam jsme se dostali, jednoduchý bílý prapor, jindy na rakouské drátěné překážky nápadně jsme navěsili propagační letáky, noviny a j.; tak jsme italské vojáky přesvědčovali.

Činnost našich hlídek byla sledována Rakušanými velmi pozorně; jakmile značnější počet »našich« přešel neb deseroval na naši stranu, už oddily v rak. zákopech bývaly přemístěny na jiný úsek neb dány do zálohy a proti nám do zákopů dáni Neslované. Po takové změně bývali jsme převáženi na jiné místo, abychom vyzvěděli národnost, počet, pluk atd. vojáků a oddílů v zákopech, byli tam Češi, navázati s nimi styky.

Naše práce, služba bývala ztížena často neschůdností horského terénu. Nebývalo nám vzácností sestupovati po provazových řebřících do hlubokého údolí, do strží, jindy pomocí provazů slézati strmé skalnaté stráně. Bylo vždy třeba promyslet každý krok jednotlivce, neboť špatný krok jediného strhl by celou hlídku. A jiných příhod a nehod mohl bych vyprávěti mnoho. Ovšem připomínám, že každá výzvědná hlídka pracovala docela v jiných poměrech, terénu, okolností a prožívala tudíž jiná dobrodružství.

A v závěru mých vzpomínek zmíním se je-

ště o jedné, pro mne a naši hlídku velmi milé příhodě. Bylo to na úseku v údolí Val Bella, kde po prvé naši výzvědné noční výpravě přešlo k nám několik »našich« z rakouských zákopů. Sotva jsme ráno přišli na velitelství hlásili (hlášení dával br. poručík), bylo telefonováno ze zákopů, že před nejpřednější italskou pozorovací hlídkou leží vojáci a volají: Češi, Češi. Ihned odešlo nás několik zpět do zákopů, oznamujeme ital. strážím: »Non sparare, prigionieri! — nestřilejte, zajatci! Otevřeli jsme jim v italských překážkách průchody a tak se dostali k nám. Byli odvedeni na velitelství, tam vše vysvětlovali — a po delší rozmluvě žádali, aby mohli s námi na hlídku, že vše znají. Bylo jim Italy (a to »našim« dvěma desertérům) dovoleno jednou na hlídku, při čemž nás se všim důkladně seznámili. Později jsme zvěděli, že se ihned přihlásili do naší armády.

Italové při své nedůvěřivé povaze dlouho nevěděli, kdo jsme. Myslili, že jsme Rakušané (Austriáci), vždyť v bývalém Rakousku neznali jiné národnosti, ani země, ani řeč, znali jen pojem říše rakouská a uherská, Němce a Maďary. Proto jsme je sami musili informovati a přesvědčovati, velikou zásluhu ovšem v té době měl veřejný tisk, zvláště noviny, které se často věnovaly tématu: Čechoslovák a jeho osvobozovací boj — a akce výzvědných hlídek a oddílů v zákopech, zvláště skvělá akce čsl. pluku na Doss' Altu, byly jim důkazem osvobozovacího boje. Tak známost a zájem o Čechoslováky se rozšiřoval i u vyšších vlivných vojenských osob, úřadů, vlády, ba i u obyvatelstva. Poznávali v nás bojovníky za právo a spravedlnost, ctili nás, za vzor nás dávali italskému vojsku. A o tom, kterak jsme se s Italy dorozumívali, co jsme se o »nás« dozvěděli zajímavého, a jak jsme se s cholerickými Italy naší lámanou italštinou dohadovali, byla by zase jiná kapitola.

X

ZE ZÁPISKŮ ITALSKÉHO LEGIONÁŘE VÁCLAV BUBENÍČEK

V táboře Certosa di Padula, v jižním cípu Italie, bylo rušno. Na 10.000 dobrovolců stálo tu pod červenobílým praporem, připraveno k odjezdu na frontu. V čele jejich, starosta Čs. dobrovol. sboru bratr Jan Čapek, br. Logaj, Bořil, Bartoš, Bednařík, Havlena a jiní propagátoři a organizátoři čs. legií, mezi Slováky zaslouží zmínky br. Kustra. Můj pobyt v táboře Paduli netrval dlouho, dne 12. dubna 1918 odjížděl jsem s první hlídkou, vybranou pro výzvědné služby, čítající 450 mužů, do Verony. Verona jest pevnost v Sev. Itálii nad Adiží, kolem ní rozloženy jsou na výšinách malé pevnůstky: Castel S. Felice, S. Pietro a jiné, strážící cesty z Tyrol do Italie vedoucí. Jádrem města rozkládá se na ostrově, tvořeném pravým břehem Adiže a ramenem Adigettem. Starobylá část města s úzkými uličkami, mnohonásobně se propletajícími, oblouky na mnohých místech překlenutými, s velikým prostranstvím piazza Vittore Emanuele při ř. Adigettu, kde zachována starořímská aréna; uprostřed jest jízdni socha krále Viktora Emanuela II., od toho vede via Nuova na dvojité náměstí: Piazza dell' Erbe a P. dei Signori. Piazza dell' Erbe, někdejší Forum, malebností proslulá, zdobená jest nárožním domem »Casa Mazzanti«, freskami zdobeným a fontanou z X. století; uprostřed tribuna, z níž ve středověku vyhlášovány rozsudky soudní. Na rohu mezi obojím náměstím jest radnice (Signoria) s věží 83 metry vysokou a vedle na Piazza dei Signori jest Palazzo della Ragione, tribunál a prefettura; uprostřed nám. pomník Danteův a na sev. str. Palazzo del Consiglio. Na levé straně Adiže u úpatí tvrze S. Pietro jsou zbytky římského divadla. Blíže krásné Porta Palio, dílo Sanmichelovo, velkolepý románský chrám S. Zeno Maggiore z XII. století a mnoho jiných památek.

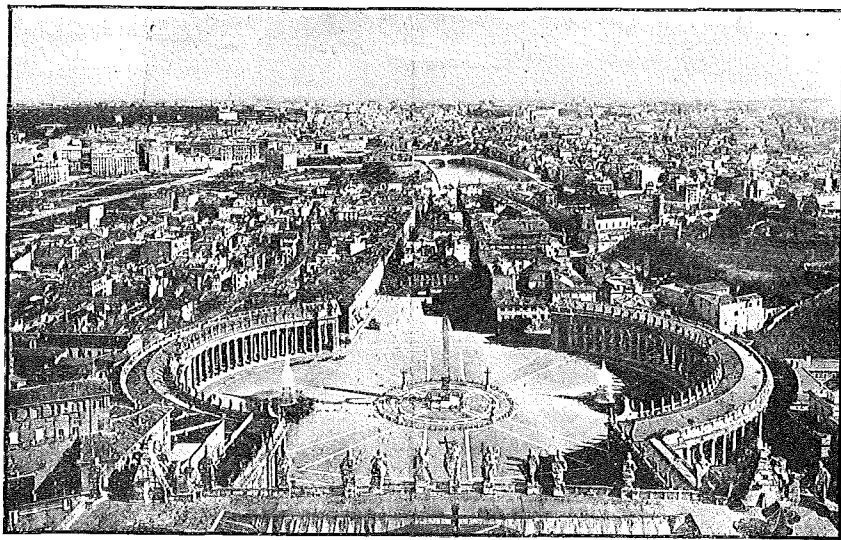
Ve Veroně přivítali nás naši vůdci a odvedli do pevnůstky Forte Procolo, ležící nedaleko města, která nám sloužila za obydlí a cvičiště. Zde utvořili z nás 4., 5. a 6. rotu, tedy 1 prapor, kterému velel známý sokolský

přeborník, Slovinec br. nadpor. Stane Vidmar. Takových výzvědných rot bylo na celé frontě italské 9, a název jejich byl (Reparto Exploratori Czechoslovacchi): Českoslov. výzvědný oddíl. Já přidělen byl 5. rotě, nad kterou měl velení Slovinec br. nadpor. dr. Ludevít Pivko, profesor v Mariboru. Cvičení dělo se na podkladu sokolské soustavy pod velením br. Vidmara a br. por. Klímka. Cvičeno ve střelbě, házení s bombami. Dne 18. dubna přijel bratr dr. Hlaváček z Říma, dr. Sychrava z Francie a generál Graziani, pozdější velitel českoslov. divise a přihlíželi našemu cvičení. Dne 21. dubna byl nám odevzdán prapor, zhotovený veronskými dámmi a při té příležitosti uspořádána slavnost v »Teatro Filarmonico«, již zúčastnili se: dr. Hlaváček, Sychrava, gen. Graziani, vysocí hodnostáři voj. i civilní a obecnost z celého města. Nám bylo dovoleno svobodně choditi městem jako dohod. vojsko. Využil jsem toho plně a prohlížel staré památky města, ani ostatní nelenili, cítili jsme se tak volni, vždyť byly to naše — první vycházky bez dozoru vojska. Lidé zastavovali nás na ulicích a kolem každého utvořil se hlouček zvědavců, vptávajících se, kdo jsme a odkud přicházíme a pod., my vysvětlovali, trochu lámanou italštinou, kde se nalézá naše vlast a za jakou ideou jdeme do boje. Stalo se často, že ku konci výkladu jedni pokrčili rameny a s ironií pronášeli poznámky »Austriaci« a druzí nechápavě tázali se, z které jejich provincie jsme a zdali Československo nalézá se v Itálii. Bylo zapotřebí mnoho trpělivosti, lid měli jsme rádi, byl dobrosrdečný.

Cvičili jsme pilně a za nedlouho italské velitelství uznalo naše hlídky za dobře vyškolené a svolilo, aby tyto nastoupily službu ve válečném pásmu. Stalo se tak dne 2. května r., naše rota byla přidělena VI. armádě na úsek vých. Asiaga. Terén porostlý byl křovím a my prodírali se jím až před rak. zákopy a tam navazovali styky s Čechy, což se nám brzo podařilo. Nabádali jsme je, aby propagovali mezi druhými i ve vnitrozemí a odho-

dili zbraně, až zahájí Italové ofensivu. Denně zpívali jsme jim české písně a házeli letáky; často některý z nich desertoval. Někdy přivítali nás i palbou (byl-li přítomen německý důstojník). Rak. vojenské velitelství zvěděvši o následcích naší propagace, vystřídalo české pluky německými a tyto umístilo na jiném úseku. Toto opatření nebylo mu nic platné, neb my, majíce k použití camiony (nákl. auta), byli jsme na novém úseku dříve, nežli české pluky a očekávali je. Měli jsme dobré informace od desertérů a znali jsme každé přemístění voj. sil i úmysly rak. vedení. Rakušané podnikali všemožné, aby

Časně zrána, italská kanonáda rozbíjí překážky a my, chráněni mlhou, útočíme, po krátkém, ale rozhodném boji stekli jsme první linii a postupujem dále. Rakouské kulometry přímo běsní, střílejí nám do boku fronty, ale my již jsme u druhé linie, kde nepřítel jest ve velké přesile, klade tuhý odpor. Použili jsme bomb a pak vzali útokem na nože, Rakušané se vzdávají a odcházejí sami do italských posic. Postupujeme dále, a tu cítím, jako by mně někdo uhodil do ruky, nůž vyřadil z ruky a já zjistil, že jsem raněn. Bratři byli již daleko vpředu a přede mnou s kopce někdo střílí směrem ke mně. Vzav nůž do

Řím. Pohled s kopule chrámu sv. Petra.

nás dostali do rukou a pomstili se za naši podvratnou činnost. Nejednou zaskočily nás silné rak. hlídky a bylo nutno svést s nimi těžký boj, abychom se prosekali, při čemž i několik bratrů padlo za obět. Nepodařilo se jim dostat některého do zajetí a vždy s těžkými ztrátami museli se vracet, bez kořisti. Vypsána odměna za chycení jednoho legionáře byla: stříbrná medaile a dovolená, a proto se hlásilo tolik dobrovolců proti nám — ba i lana brali s sebou, aby dopadeného svázali, ale vše nadarmo. Připravili jsme Rakušanům ještě větší překvapení.

Velkou akci provedli jsme dne 29. června 1918, kdy soustředěny hlídky k dobytí Monte Val Bella, kde velel br. dr. Pivko.

zdravé ruky, plazím se v ta místa. Nahoře v křoví sedí Rakušák a hledí do dále vyřeštěnými očima, lebku má prostřelenou a prst drží na spoušti, náboje na pásu samočinně střílí. Ranou srazil jsem mu ruku a zastavil palbu, zatím s druhé strany někdo se škrabe na vrch, rychle uskočím a schovám se do malé díry od granátu a zde očekávám, co se bude dít. Za chvíli viděl jsem jednoho bratra nésti kulomet. V tom přeložili Rakušané oheň v místa, kde jsem odpočíval, několika skoky dostihl jsem k okraji trychtýře od granátu velkého kalibru a skočil do něho. Za chvíli připlazil se za mnou bratr s prostřeleným břichem a po chvíli ještě jeden raněný. Rak. kulometry řečtaly, jako by se vysmívaly, že

jsme v pasti; hlíny nad námi ubývalo a my zarývali hlavy do země jako pštros. Naši bratři zatím pokročili tak daleko, že tahali již nepřátelská děla a nepřítel přeložil jinam oheň. Tak byli jsme vysvobozeni a šťastně dostali se do kaverny, kde nás ošetřili.

V této akci zajato 300 Rakušanů a ukořistěno značného vál. materiálu. Z našich bratrů padlo: 2 důstojníci, 18 střelců, raněno (3 důstojníci, br. Klímek těžce) 39 střelců, do zajetí padli ranění bři: Bohumil Vácha, nar. 1883 a br. Kučera Ant, nar. 1885 a byli později popraveni. Vítězství nad Monte Val Bella, jednom z nejnebezpečnějších míst, které přecházelo z rukou do rukou, mělo i v zázemí ital. velký ohlas. Denní tisk přinášel oslavné články o hrdinství čs. dobrovolců, klada je za vzor ital. vojsku. Velitel III. ital. armádního sboru po dobytí Monte Val Bella 29. června 1918 pravil: »Prvního Česlováka, kterého potkám, zlíbám veřejně.«

Nás raněné odvezli do nemocnice v městě San Rigo. Tam ztrávil jsem 2 měsíce a po vyléčení přišel opět k rotě, která se nacházela za frontou na odpočinku. Zde uspořádána slavnost a při té příležitosti byli jsme dekorováni. Za nedlouho nato, odjeli jsme znovu na frontu, kde jsme setrvali až do převratu.

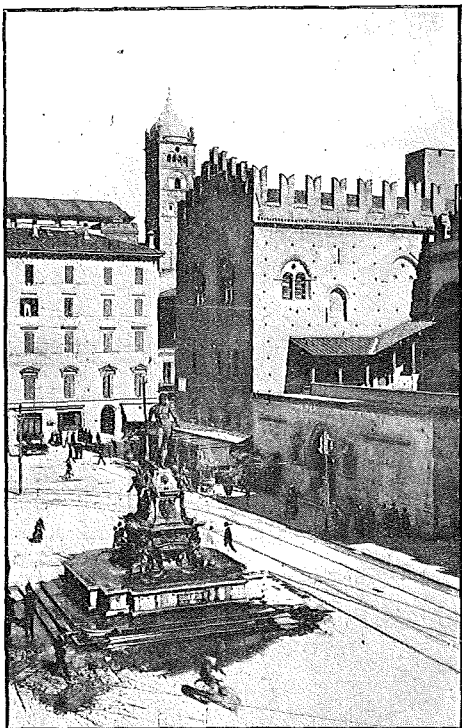
Den 24. května jest pro Itálii národním svátkem a proto zvolila vláda italská tento den v roce 1918, aby slavnostním způsobem mohla uznati právo čs. národa na samostatnost v Římě.

Popíši z hruba nejzajímavější památky tohoto »Věčného města«, pro ty, kteří neměli příležitost je spatřit.

Téměř uprostřed Říma rozkládají se zříceniny antického »Forum Romanum« a jeho pokračování až ke Colosseu a trosky Palatinu. Na pravém břehu řeky Tibery jest nejmodernější část města. Východní část města jest silně vyvýšena nad plem Martovým a ulice, vedoucí až k foru, většinou mají značný svah. Mezi ně náleží via Cavour, která směřuje od centr. nádraží k Foru. Via Nazionale, nová elegantní třída, začíná na nám. Venezia a stoupajíc mezi Quirinalem a Viminalem, končí v apsidě antických lázní Dioclecianových. Při ní

leží Gallerie nazionale d'Arte moderna. Nejsevernější částí Říma tvoří přechod z roviny k výšinám, schody na nám. Spagna, zdobené obeliskem a vedoucí k vile Medici, v jejímž paláci má sídlo franc. akademie a dále na Pincio, krásných to sadů, založených Napoleonem I., ozdobených sochami bojovníků za osvobození Itálie a krásnou fontánou. Z vysoké terasy těchto sadů otevírá se krásný rozhled k západu. Sestoupíme uprostřed krásných, sochami zdobených ramp na náměstí »piazza del Popolo«. K nejdůležitějším místům vých. Říma patří královský palác Quirinale. Náměstí před ním zdobeno jest dvěma obrovskými koni a jich krotiteli. Ulice, vedoucí podle paláce, prodlužuje se v ulici 20. září (via Venti Settembre), při níž stojí min. války a min. financí. Nejhlavnější třídou jest Corso Umberto I., vedoucí od piazza del Popolo, přímo na piazza Venezia, na němž stojí mohutná stavba, vystavěná z kamene, lamaného v Colosseu. Na Corsu jest několik starších paláců, nedaleko na piazza di Pietra vyniká Bursa s antickými sloupy, zbytky to chrámu Neptunova a ještě západně na piazza Rotonda stojí antická budova Pantheonu. Západně od Pantheonu nalézá se Università della Sapienza. Vedle Corsa Umberto I., nejdůležitější jest Corso Vittorio Emanuele, táhnoucí se od Tibery k jihových. a jeho pokračování je via del Plebiscito. Na této třídě nalézá se český hospic a mohutný palác Cancelleria (majetek papežův), vedle paláce na jižní straně nám. »Campo di Fiori«, zdobené pomníkem Giordana Bruna, na němž jest plaketa, kde mezi mučedníky víry a přesvědčení je i jméno Husovo. Na levé straně Tibery leží nej památnější zbytek antický »Andělský hrad« (Castel S. Angelo) s mostem, sochami andělů zdobeným. Od hradu vedou ulice Borgo Nuovo a Borgo Vecchio na nám. Svatopeťské. Severní a jižní stranu jeho tvoří proslulá kolona Berniniho. Sloupové tyto síně, 17 m vysoké, obklíčují dvěma oblouky rozsáhlé náměstí. Uprostřed nám. stojí obelisk cirku Caligulova a po jeho stranách jsou dvě krásné fontány. Na západní straně zvedá se k nebi kopelec chrámu u

Padova.

s v. Petra, nejrozsáhlejšího na světě. Vedle chrámu jest palác vatikánský, sídlo papežské, proslavené ocenitelnými sbírkami umění antického i doby renesanční, jakož i vatikánskou bibliotékou. Mezi Tiberou a Monte Gianicolo nalézají se botanická zahrada, trestnice a palác Corsini, v němž umístěna vědecká accademia de' Lincei, bibliotéka a obrazárna. Od fontány Pavlovy napravo, vejdem do sadů, které se táhnou po celé délce Monte Gianicolo a poskytují na Řím asi takový pohled, jako letenské sady na Prahu, jenom, že panorama Gianicolská má na východ krásné pozadí Sabinských hor. Passeggiata, zdobena jest sochou Garibaldiho a jiných bojovníků za sjednocení Italie. Na sever sestupuje cesta z Gianicolo kolem kláštera sv. Omefria, kde bydlil básník »Osvobozeného Jerusalema« Torquato Tasso. V okolí Říma na sev. nejdůležitější vila Borghese s parkem, který má pro Řím též význam, jako pro Prahu Královská Obora. Jsou v něm napodobeny stavby egyptské, kopie chrámů, starověký hrad »Kasino«, s krásnými sbírkami uměleckými. Z brány S. Sebastiano vychází via Appia

Antica, při níž nalézají se mnoho antických náhrobků. Vedle těchto nejzajímavějších památek, honosí se Řím četnými a krásnými paláci středověkými.

Nyní vrátíme se k náměstí »Venezia«, kde nalézají se monumentální budova římského slohu, jenž jest součástí velkého jezdeckého pomníku krále Viktora Emanuela II. »Liberatore dell' Italie«. K pomníku vedou široké schody a nahoře jest plošina. Na tomto místě dne 24. května 1918 zavlál po prvé v dějinách revoluční prapor. Řím tonul v moři praporů všech dohodových států. Na tisíce Římanů a Římanek proudilo ulicemi a na náměstí nebylo již místočka volného. Bratři rozestaveni ve čtverci a plošina plnila se vynikajícími účastníky. Byl přítomen: šéf vlády Orlando, min. Sonnino, min. války Zupelli, náš přítel min. Bissolati a ostatní min., senátoři, poslanci a zástupci všech dohod. států. Polnice zavzněla a v průvodu dr. Sychravy přicházel podpl. Štefánik v unif. francouzské. Mezi jinými promluvil starosta Říma Colonna, pak krátkou řečí předával Štefánik bitevní prapor gen. Grazianimu a dr. Sychrava vyzýval vojáky, aby hájili čest českého a slovenského jména.

Generál Graziani sliboval, že s praporem přes rak. zákopy dojdou až do Prahy. Nato zpívali bratři naši českou hymnu, prapory se skláněly, lid smekal a byl zřejmě dojat. Slavnost skončila důstojně. Diplomaté a zástupy se rozcházejí. Bratři s praporem v čele za doprovodu hudby, razí si cestu přeplněnými ulicemi. Gen. Graziani opouští Řím a odjíždí na frontu ke Gardskému jezeru, veletí naší české divisi.

V listopadu byly všechny výzvědné hlídky odvolány z fronty do městečka Permunie, kde sloučeny v pluk 39. výzvědný. Po měsíčním výcviku odjížděli jsme do města Padovy, kde konala se slavnost obnovení slibu a odevzdání praporů plukům. Slavnosti přítomen italský král a generalita. Před příchodem jejich promluvil k vojsku římský náš vyslanec Lev Borský. Krále a jeho družinu přivítala naše hudba italskou hymnou a nato zpívala celá divise naši hymnu. Všechny pluky dostaly prapory a s těmito v čele defi-

lovaly před králem a generalitou, celá divise se zpěvem. Defilé pěchoty zakončili: prapor cyklistů, 2 obrněná auta, jedna baterie polního a jedna těžkého dělostřelectva, a dvě eskadrony jízdy. President T. G. Masaryk byl též přítomen, ale pro nedostatek času nemohl promluvit k vojsku a po přehlídce odjel do naší osvobozené vlasti v průvodu francouzských a italských legionářů. V polovici prosince odjížděli jsme my do naší vlasti a přímo na Slovensko, proti řádícím tam maďarským hordám.

X

VE ZBRANI! FRANTIŠEK LIBIŠ

(Vzpomínka na naši mobilisaci v roce 1918 v Itálii.)

24. dubna 1918 rozloučil se náš pracovní prapor slavnostně s Mantovou, kde dříve prováděl opevňovací práce, aby zaměnil motyku, rýč a krumpáč za pušku, dýku a ruční granát.

Celé město bylo vzhůru, každý chtěl vidět odhodlance, kteří vzali si za svůj cíl, národní samostatnost. Mantované, kteří před sto lety okusili nad sebou nadvládu kruté Austrie, o čemž výmluvně svědectví podává pamětní deska zastřelených povstalců na hradební zdi pochopy Radeckého, viděli v nás československé Garibaldiány. Italské děvy vášnivě nás nabádaly k boji do krajnosti a jedna z nich pronesla, jsouc zahalena italskou trikolourou, v tomto smyslu báseň, kde svobodná sestra Italie, zotročené sestře Čechii, pomůže z okovů habsburského katana...

Po celé cestě z Frasinie až na nádraží mantovské, vlály po domech prapory dohodových států, mezi nimiž i naše, české, rudobílé...

Po celé cestě nas občané mantovští zdřavili, ba — ani dárky neskřblili. Čokoláda, kuřivo, láhvičky s likéry, pohlednice Mantovy s jejich adresami, vše ve značném množství, podáváno sraženým čtyřstupům Českoslováků, kteří pozdravy opětovali hromovým: »Nazdar!« »Ať žije Itálie!« »Eviva Italia!« »Eviva Mantova!« »Eviva l'Intesa!«

V roce 1921 dne 24. dubna, odváželi na lafetách děl ostatky popravených italských bratrů legionářů na Staroměstské náměstí. Zde přečetl min. nár. obrany list churavého tatíčka Masaryka, kde mezi jiným praví:

»Umřeli jste smrtí mučednickou, ale nejste mrtvi — žijete v srdcích všech věrných čs. vojáků, celého vděčného národa. Vaše hrdinství a zármutek Vašich nejbližších vyzývají nás i budoucí k činné obětavosti a mužné odhodlanosti, chránit republiku a demokracii až do těch statků a hrdel.«

A zástupy lidu doprovázely nás až na samé nádraží, kde po posledních projevech na rozloučenou nasedali jsme do připravených vozů, připjata lokomotiva a za zpěvů sokolských písní vlak se hnul z místa. Tisíce šátků mávalo za námi...

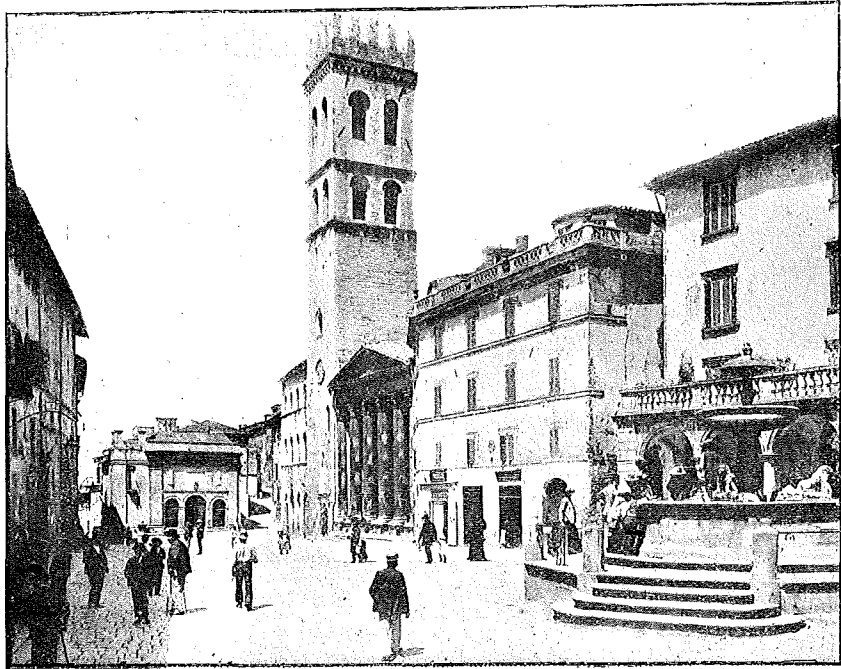
26. dubna pak časně z rána dojeli jsme na nádraží městečka Foligno, v provincii Umbria, kde nám bylo řečeno, že zde máme náš kádr. A jak veselé bylo ranní slunko na blankytné obloze, tak veselá byla naše mysl, tak veselé zněl náš mohutný zpěv. Sražení ve čtyřstupech, dunivým krokem s písní »Pochodně hněvu neseme...«, kráčeli jsme od nádraží k městu, kde ospalí Foliňané otevírali udiveně okna. Nato několik brásků, patrně smluvených i ku našemu všeobecnému překvapení, spustí italsky:

Siamo soldati, della Bohemia,
e combattiamo contra l'Austria,
rom bom bom, rompere kanon!
(Jsme vojáci z České země,
jdem bojovat proti Austrii, refr.)

Italové počali křičeti »Eviva Boemia, mávali šátky a naši jim statečně odpovídali.

V jedné postranní ulici zabočili jsme na dvůr kláštera, kde nás počali tříditi. Každý si mohl vybrat zbraň, jakou chtěl. A tu se osvědčila rakouská škola zbraní. Pěšáci hlá-

síli se k pěchotě, kulometčici ke kulometu, jiní zase k zákopníkům, jen ku trainu nechtěl nikdo. Bylo to pochopitelné. Museli tam tedy staří tatíci, z nichž mnozí dávali nelibost až příliš na jevo. Nehlásili se proto, aby se ulili ku trainu, nýbrž proto, aby bojovali se zbraní v ruce. Jak krásný to příklad národní vyspělosti! Mladí nechtěli se nechat zahanbiti starými a ti zase naopak. Z toho vysvobodil nás jeden brýlatý podporučík, bráška, který nám řekl cosi o opocených, kteří takové ulevácké funkce rádi vezmou. Naši staří byli potěšeni.

Náměstí v Assisi.

Po roztržení, byli jsme představení italskému kapitánovi, který měl být naším rotovým velitelem. Koukal na nás jaksi škarohlídky. Pozoroval náš ruch z okna a nevěděl, o co jde. Když mu to jeden bráška vysvětlil, že staří se pokusili o porušení subordinace, a sice tím, že nechtěli k trainu, nýbrž k bojovým trupům, vyjasnil čelo a povídá otevřeně: »Já jsem si myslel, že nechtějí jítí.«

Pak nás zavedli do jednoho asyly, kde jsme byli do 1. května. Mezi tou dobou jsme obdrželi zbraně. Ach, jaký to pocit, když v ruce každý z nás třímal zbraň, která byla

určena k tomu, aby vlasti, národu, přinesla volnost, svobodu, samostatnost. Kdyby nás tak viděli naši doma, bylo zbožným přáním nás všech. Alespoň na půl minuty. Jak by to působilo na pokleslé mysle trpících, jakou vzpruhou by to bylo domácím revolucionářům s pobídkou: »Vydržet!«

První máj byl naším svátkem práce za vlast. Pochodovali jsme k městu Assisi, kde měli jsme prodělávat krátký vojenský výcvik se zbraní, která byla pro nás novou. Počítali, že to bude trvat delší dobu, avšak naši toho nepotřebovali, za čtyři neděle již

odjžděli na bojiště...

Asi 20 minut pod městem Assisi leží poutní místo Sv. Františka z Assisi, Santa Maria degli Angeli. Tam jsme byli ubytováni v prázdném oddělení velkého františkánského kláštera, který již z části byl proměněn ve vojenskou záložní nemocnici. Spousta mnichů musela na vojnu, zbylí se odstěhovali do prostředních budov při kostelu, tak že obě křídla měla vojenská správa k dispozici.

První dny byly dny odpočinku a čistění. Volné chvíle používali jsme k vycházkám do okolí, seznamováním s místními obyvateli a poměry. Brzy byla překonána nedůvěra vůči

nám, ba i kněze a mnichy jsme si svým vystupováním získali, třeba že nás považovali za jinověrce, za Husity. Debaty s nimi o Husovi zavedené nám dokazovaly, že tito vzdělání františkáni jinak pohlíží na Husa, než pohlíží na něj české kněžstvo. Padre Francesco Luigi jej dokonce přirovnával k sv. Františku z Assisi a dotvrzoval, že i tento velký světec dočkal by se téhož osudu jako Hus, kdyby neměl za sebou mocné lidi.

Do rokle pod Assisi, chodili jsme střílet na ostro, tam jsme se učili házet ručními granáty, odtud pak přes vyprahlá pole, opatrně, kolem vinic, cvičili jsme útoky a podobně. Každý se snažil, aby co nejvíce vynikl. Ne nadarmo řekl jeden bráška poručík. »To kdyby ti hoši tak dělali v Rakousku, byla by to samá šarže.«

Ale tato nálada byla kažena — našimi lidmi. Jak již z některé literatury o ital. legiích je známo, nešli všichni dobrovolně. Bylo nějaké procento našich lidí, kteří ve chvílích nadšení šli, ale když šlo do tuhého, skládali zbraně, a to takovým způsobem, že to neušlo ani italskému lidu. Takoví byli pod bajonety italských vojáků odváděni do zajateckých táborů mezi Němce a Maďary, a tito je — nepřijali s otevřenou náručí, ale pohrdáním.

Poslední takový transport, dosti značný, byl odveden 19. května. Rozhořčení našich dobrovolníků bylo takové, že si na ně daleko v polích za obcí počkali a řádně je za tu ostudu vyplatili před úžasnými italskými vojiny, jimž podal zatím jeden bráška vysvětlení.

Dne 24. května uspořádal česko-italský spolek našich přátel slavnost, která vyzněla manifestací za rozbití Austrie, za osvobození porobených národů. I klerus, pokud byl italský, choval se k nám přátelsky, ač byl popuzován tam usazeným klerem německým, i českým. Jak jsme později zjistili, měl jeden takový český klášterník na svědomí zbabělé utíkání jednotlivců z armády. Na štěstí, naši lidé byli vyspělejší než on, a slabí, kteří se

dali jim zlákat, později litovali. Bylo však pozdě...

V Santa Maria degli Angeli se nám představil také, právě den po tom, kdy jsme vyměnili čepice za alpské klobouky, generál Graziani. Při defilé usměvavě pokyvoval svojí brádkou; jak jsme později zvěděli od diváků, bylo velmi zdařilé.

Já pro znalost italštiny, přes moje protesty u velitele pluku, italského plukovníka, musel jsem do nemocnice za tlumočníka, kde leželo nemocno více bratří, z nichž někteří těžce. Zůstal jsem tam s br. Pešou. On měl oddělení medicíny, já pak chirurgii. To znamenalo, že nebudeme moci oba odejeti s transporty, chystajícími se na bojiště a že musíme čekat, až nás vystřídají.

A skutečně také 2. a 3. června 1918 naše prapory odjžděly do válečného pásma. Obyvatelstvo se s námi loučilo srdečně, i slzy nechyběly, obzvláště u žen. Měly také tam daleko, na severu nebo v Albanii, své syny, bratry, muže...

Do 15. června zůstal jsem v tomto kraji sám, jelikož i br. Peša onemocněl na malarii. 12. června doprovodil jsem na místní hřbitov br. Soukupa, kuchaře 8. roty 31. pluku, kterému občané vystrojili krásný pohřeb, jehož se zúčastnila i vojenská posádka z Assisi. I nemocný br. Peša, kterému se ulevilo, vstal, a tak na místo jeho pozůstalých, kráčeli jsme za rakví sami dva. Děvčata uvíla krásné věnce z bílých a rudých květů, taktéž družičky kráčely v průvodě, který byl značně dlouhý. Na hřbitově v S. Maria jej položili do řady na čestné místo, aniž by jim bylo na závalu, že zemřel jako Husita, odmítnuv polního kuráta, spokojiv se jen s útěchou dobrého Padre Francesco, bez zpovědi a pomazání. A Padre Francesco jej také k hrobu doprovodil. Tam, pod cypřišem, uprostřed hřbitova, leží milý bratr Soukup, který se nedočkal...

Mně se konečně podařilo 15. června, když br. Peša slíbil, že to zastane, dostat se ku kádru do Foligno, abych za pár dní na to jel na sever, mezi bratry ve zbraní, kamž jsem náležel...

X

VZPOMÍNKY Z POBYTU NA ITALSKÉ FRONTĚ FRANTIŠEK LIBIŠ

Nebude škoditi, připomeneme-li si také něco veselejšího z naší minulosti.

Když naše hlídky zajaly první rakouské české vojáky, poukazovaly jim na to, že na čepicích mají již knoflíky s písmenem »K«. Na to šťastní hoši, kteří byli rádi, že se dostali do zajetí, vesele odpovídali: »Ale to »K« znamená, že už je Rakouska k o n e c. Když nám to po prvé dali na čepice, napadlo to jednomu desátníkovi a za dva dny o tom mluvil již celý úsek. Nastalo vyšetřování, odkud to pošlo a milý desátník se obával prozrazení, a proto se s námi rozloučil a utekl k vám.«

Jiný případ. 21. září v roce osmnáctém po vítězství našich třiatřicátníků na Doss Alto, zůstalo ještě malé opevněné hnízdo »Roncola Italiana« pod našimi zákopy Austriáky obsazeno. Když pak na večer bylo provedeno

»čištění« tohoto úseku našimi ardity (útočníky), rakouské dělostřelectvo nestřílelo. Tu kdosi volá z Roncoly, aby artilerie střílela. A z protějšího kopce z rakouské strany prý se ozvalo jadrně a jasně: »Polibte nás...!«

Když Bulharsko kapitulovalo, napadlo našim bráškům, že to musíme za tepla zvěstovat našemu »protějšku«. Bylo to 30. září 1918. Slunce mile svítilo a po celém úseku klid. Rakušáci se asi pomalu sbírali z výprasku, který obdrželi na Doss Alto před týdnem. Jeden bráška přinesl na naši skalku (pikoloposti s kulometným hnízdem pod Doss Alto nad jezírkem Lopio) hlásnou troubu a již mohutný hlas se nesl údolím, že Bulharsko kapitulovalo, Turecko prosí o milost a Rakousko s Karlem Posledním, že se už na to připravuje. Jeden bráška, poručík, známý svým silným hlasem, začal zpívat: »Rozmysli

Nejmenší a největší legionář.

si Rakousko, rozmysli a na svůj konec pomysli...«, jiný pak volal na rakouskou polní stráž, o níž jsme zvěděli od přeběhlíků, jakoby činil německé hlášení telefonem, že Bulharsko kapitulovalo a Turecko žehrá o milost, což vzbudilo takovou veselost, že bratři po celém úseku vylézali ze zákopů a volali na Rakušáky, posmívali se jejich statečnosti a pobádali je, aby si přišli ještě jednou pro výprask. A to bylo o 14. hodině. Z druhé strany však ani hlásku. Na naší straně hluk se stupňoval, tak že to vypadalo, jako kdyby nás bylo tam několik divisí. Nescházelo ani posměšné pokřikování na adresu habsburského vládcce a rakouských důstojníků, jejichž vojenská »čest« byla tím takřka urážena, ale z druhé strany pořád nic.

O 15. hodině pak již údolím procházela silná hlídka našich arditů, s karabinami přes záda a s rukama v kapsách, prošli všechny bývalé rakouské »feldwachy« — a nikoho nenašli. Rakušáci zase nic. Došli až k samým drátům předních rakouských zákopů, zase ani rána proti nim. Prostříhali dráty a vešli do zákopů, ty byly prázdné.

Jeden se dal do šplhání ku Manzano a dalekohledem spatřil, jak se na horním svahu skály Rakušáci opevňují.

Zhotoven tedy velký plakát a položen do jejich zákopů tak, aby bylo s vrchu na něj vidět a tam napsali, co se stalo s Bulharskem asi ve třech řečích.

Než se setmělo, volně opustili rakouské zákopy a šli viditelně údolím k našim zákopům. Za chvíli italské dělostřelectvo srovnalo namáhavou opevňovací práci ubohých rakouských vojáků se zemí...

O 23. hodině počali Rakušáci, asi vyrušení našimi hlídkami, silně střílet z děl. Ovšem, italské dělostřelectvo jim to oplátilo i s úroky a po půl hodině tento souboj přestal, první ovšem Rakušáci. Když přestalo se střílet, volal na ně br. poručík Kryš, jestli chtějí, aby si přišli pro výprask, že jej dostanou jako Bulhaři.

3. října našla naše hlídka pod našimi zá-

kopy u potůčka bodrého Tyroláka, jak vybíral z něho námi odhozené zbytky jídla. Tento byl úplně beze zbraně a při spatření naší hlídky klekl na kolena a prosil o milost, abychom mu neuřezali uši a nevypichovali oči, že je chudák a že z hladu již asi po tři noci chodí sem pro zbytky a nosí je svým kamarádům, nacházejícím se nedaleko na přední stráži.

Jeden bráška vzal si Tyroláka na starost, zatím co ostatní si šli přední stráž rakouskou »vybrat«, což se jim bez rány zdařilo. Byli to samí Tyroláci. Všichni, když zvěděli, že mají co činit s Čechoslováky, klekli na kolena a prosili o milost. Na vysvětlenou pak udali, že jim bylo hlášeno, aby se nedával žádný zajímat, že Čechoslováci uřezávají Němcům uši a vydrapují oči, a také jednoho tak zohaveného, ovšem mrtvého, jim ukázali. (Umělo si to rakouské armádní velitelství zaříditi, aby zastrašilo vojáky před zajetím.)

Naše hochy to vzteklo. Co pak jsou barbari? Vždyť jejich první starostí je, aby se zajatci bez rozdílu národnosti, které oni učiní, najedli a mnohdy je podělovali vlastním jídlem. Několik českých slov a již se Tyroláci, plní strachu, brali k našim zákopům. Když pak přišli před naši kaverničku s kuchyní, od níž kouř se táhnul rourami pod zemí daleko do křoví, kam mohli Rakušáci střílet z děl jak chtěli, postavili je brášci do řady, načež jeden německy prohlásil, že teď nastane uřezávání uší a vylupování očí, a než se tito z úleku vzpamatovali, podával jim kuchař po půl bochníku bílého chleba a druhý přinesl kotlík s kávou, načež jim to teprve bylo vysvětleno. Tyroláci radostí plakali a knuli rakouským představeným, že jich tak postrašili. Prohlašovali, že do smrti na to nezapomenou, a když se po válce bude vykládat o Čechoslovácích, že vylupovali zajatcům oči uřezávali uši, že budou tyto pověsti vyvracet a že budou vykládat, jak byli pohoštěni a jak bylo s nimi dobře nakládáno. Zůstalo tedy barbarství tam, kde patřilo, t. j. na rakouské straně.

X

ZE SPOLETA DO FERRARA DI MONTE BALDO

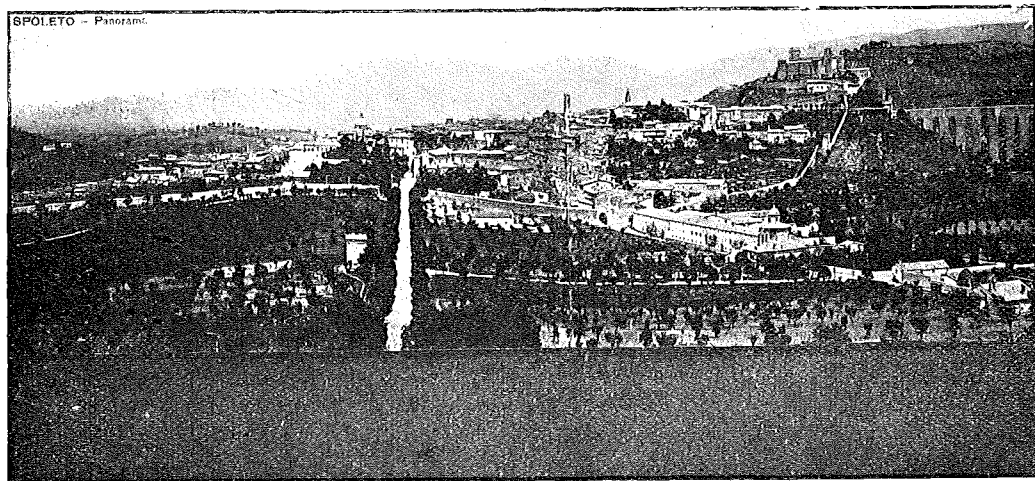
ANTONÍN VILD

V Padule byly přípravy v plném proudu. Nálada mezi bratry byla imponantní a skoro všichni, až na malé výjimky, byli poslušni tamějších vůdců výboru, jehož předsedou byl bratr Jan Čapek. Tak praporem opouštěl Padulu a ta začala osiřovat, neboť každý již spěchal, aby se také dostal z té Paduly, kam dříve ze zajateckých táborů tak pospíchal. Já jsem byl zařazen do 8. praporu a v brzku tam přijel kapitán Šeba, nynější vyslanec v Bělehradě, jemuž jsme přisahali. Po vykonané přísaze odjížděli všichni do Foligna, kdež bylo naše »deposito«.

Foligno leží v provincii umbriiské. Ve Folignu dostali jsme pušku s bodákem a nůž a jeli jsme druhého dne večer do města Spoleta. Ve Spoletě byli jsme uvítáni italskými vojiny, studenty a občanstvem. Na nádraží velel nám br. por. Kniha, který byl starým dobrovolcem ze srbské armády. Tam přišel ke mně jeden hoch, Ital a tázal se mne, co jsme zač, zda-li Japonci nebo Američané. Odpověděl jsem mu italsky, že jsme Čechoslováci. On měl dosud malé ponětí o nás a o našem hnutí vůbec, vzdor tomu, že to byl student. Na peroně se k nám stále přibližovalo více a více studentů a zvědavců. Studenti byli hodně zvědaví a takovým způsobem seznámil jsem

se s tímto studentem, jehož jméno bylo Luigi Nicolanti a který jest nyní úředníkem a nachází se ve spořitelně v Terni. Dlouho jsem s ním udržoval písemný styk v Itálii a i sem mně hodně psal do ČSR.

Na nádraží a vůbec ve Spoletě bylo toho dne neobyčejně živo, neboť dostali tam vojiny, nosící sice italský stejnokroj, ale mluvící jinou řečí, vzdor tomu, že jich hodně italsky umělo. Za krátko po povelu, odcházeli jsme do města. Student Luigi Nicolanti již se mne nepustil a šel s námi do města. neboť již byl večer a tma a mohl jíti blízko nás. Nicolanti mně vzal kufřík, který jsem měl jako zajatec a nesl mně ho až ke kasárnám. Když jsem ho chtěl vystřídati, tak nechtěl a kufřík mně dříve nedal, až na místě. Cesta z nádraží do města byla asi 15 minut. Byli jsme ubytováni v kostele, neboť město Spoleto jest na chrámy, jako celá Itálie, bohato. Kasárna byla obsazena. Luigi Nicolanti čekal na mně až vyjdu ven z ubikace a tam na mne žádal mé jméno a adresu. Vyhověl jsem mu a odešel, slíbiv mi, že přijde druhý den. Také slibu svému dostal a druhý den přišel. Vyložil jsem mu naše hnutí a tak on pak se stal sám již, ač mladý, šířitelem naší akce a seznámil mne s druhými stu-

Spoleto.

denty, kteří pak se stali mými průvodci a dobrými přáteli.

Z těchto studentů zachoval jsem si visitky od pěti, jejich jména zde uvádím: Luigi Nicolanti, Arnaldo Bertoni, Alessandro Epifani, Romoli Oscar a Talocchini Mario.

S těmito studenty jsem chodil a s nimi trávil všechnen volný čas, hlavně neděle, jež byla věnována procházkám a učení se italskému jazyku, neboť mně všichni pilně učili a vše správně vyložili. První tři byli takřka mými nejbližšími přáteli, psali mně pak na frontu a podávali mně různé zprávy. Luigi Nicolanti mně posílal i noviny a zprávy, které se týkaly našeho hnutí aneb úspěchů na frontě, vždy červenou tužkou zaškrtnal. Po vítězství u Piavy zaslal mi nadšený dopis na frontu.

Také v časopise »Československá samostatnost«, vycházejícím v Paříži, byl po porážce Rakušanů na Piavě následující verš:

»Černožlutý císař Karel jsa pod trůnem
málem,
chtěl se ještě projet benátským kanálem,
zatím na Piavě, ta ho stála robot,
přičiněním Čechů, nateklo mu do bot.«

Ale vraťme se zase do Spoleta. Po příjezdu do Spoleta z Foligna, začalo hned druhého dne cvičení. Nejprve bylo cvičení bez pušky a pak s puškou. Samo sebou, že o stálé zvědavce nebyla nouze, a když již bylo po škole, nechyběli i studenti a mezi nimi můj nejprvnější přítel ve Spoletě, Luigi Nicolanti. Nicolanti čekal na mne u kasáren a jakmile mne spatřil, když se šlo pro jídlo, ihned byl u mne a čekal na mne, až jsem byl po obědě, a žádal mne, abych šel s ním. Vyprovázel jsem ho kousek cesty, při čemž mi sděloval, že mám přijít k nim, což se mi zdálo trochu brzo, neboť to bylo druhého dne mého pobytu ve Spoletě. Říkal mi, že si toho přeje jeho rodiče, abych k nim přišel. Stůj co stůj nedal jinou, až jsem mu konečně slíbil, že tam přijdu. Večer mne již včas u kasáren očekával a doprovodil mne do svého bytu. Tam bylo již více jeho spolustudentů a návštěva má byla očekávána, že ani dobré pohostění nechybělo. Později jsem vykonal více návštěv v této rodině, ale vždy na přání jeho samého anebo jeho rodičů. Otec jeho byl

úředníkem a měli kromě něho ještě jednoho, jménem Gioacchino. Ostatní obyvatelstvo se drželo s počátku vůči nám stále v jisté vzdálenosti, ale záhy nás poznali a nastalo mezi námi a mezi Italy velké přátelství. Pak Italoové vyhledávali více a více naši společnost. Mnohdy jsem byl svědkem, že se naši vojáci vedli s italskými vojiny i s občany okolo krku a byli to i ti, kteří ani italsky neuměli. Čím větší se přátelství mezi námi a Italy utužovalo, tím více a blíže se nám to zkracovalo, ježto jsme očekávali brzký odchod na frontu, neboť jsme byli dostatečně posílněni a vycvičeni.

Posledního času před odjezdem se hráli naši hoši divadlo, »Rozbité zrcadlo«. Na toto představení byl tak ohromný nával Italů, že my jsme museli ustoupiti, ačkoliv to bylo hráno výslovně pro nás. Italoové tomu sice nerozuměli, ale stejně byli zvědaví na naše hochy, jak hrají a jak umí napodobiti ženské síly. Druhého dne pak se mluvilo po celém Spoletě o našem divadle, jak to Češi se hráli, a všude bylo plno chvály.

Před naším odjezdem bylo představení v druhém divadle, o mnoho větším, kde na programu byl též náš zpěv. Čistý výtěžek byl věnován italským vystěhovalcům z území, jež bylo obsazeno Rakušany. Pak ještě bylo loučení s Italy v městském divadle, které bylo do posledního místečka obsazeno. Nechyběl tam ani Luigi Nicolanti s otcem a i ostatní známí studenti byli tam všichni. Byl přítomen také velitel našeho sboru v Itálii gen. Andrea Graziani, a velitel pluku plukovník Enrico Gambi. (S plukovníkem Gambi udržuji dosud písemný styk.) Slavnost byla zahájena zapěním národní hymny »Kde domov můj« 60členným sborem. Na jevišti byl jeden náš br. poručík a dva vojáci jako čestná stráž, s praporem, darovaným městem Spoletem. Plukovník Gambi stál vedle této čestné stráže. Když již bylo divadelní sál přeplněn, dostavila se tříčlenná deputace důstojníků, Byl to kapitán anglický, kapitán francouzský a ruský kapitán Šeba. Za každým kráčel italský skaut a nesl praporek tohoto národa. Všichni tři byli nadšeně uvítáni přítomným obecnstvem, a potlesk,

kteřý burácel divadelní prostorou, byl bez konce. V divadle byli italské čelné osobnosti a řečnilo se o našem hnutí proti Rakousku. Jakási belgická dáma měla též italský proslov o našem hnutí. Ve své řeči vyzdvihla několikráte našeho presidenta jako ochránce Belgie. Později pak ujal se slova bratr kapitán Šeba, který mluvil italsky a byl za své řeči odměňován četným potleskem. Po ukončení dostalo se mu ohromných ovací. Mnohokrát při jeho řeči ozvalo se »Bravo il capitano Šeba!« »Evviva la repubblica Czechoslovacca«.

Nato pak italský plukovník Enrico Gambi uchopil náš prapor do ruky a pravil italsky: »Já jsem velitelem pluku Čechoslováků, půj-

se chtěli s námi rozloučiti. Byli jsme pohoštěni a zasypáváni mnoha otázkami ohledně odjezdu na frontu a vůbec o celé naší budoucnosti, jak se asi vyvine. Janata brzo odešel, nebot byl slabý v italském jazyku a nestačil otázkám, které na něho doléhaly. Vytrhl jsem jej vždy z bláta na sucho. Všichni přítomní studenti jeví zájem spatřiti jednou svobodnou Prahu. Slíbil jsem jim, že až přijedou, budou u nás vítáni a že naše přijetí, jehož nám se od nich dostalo, bude také s ochotou oplaceno. Pozdě v noci opouštěl jsem rodinný krb Nicolantiho a řadu studentů.

Otec Luigiho mne vyprovázal do ubikace

Odevzdávání praporu 2. praporu 34. pluku ve Spoletu 12. května 1918.

du s nimi na frontu a budu také hleděti vítězně se dostat do Prahy s praporem červenobílým, tak, jak to pravil generál Graziani. Přičiním se, co mé síly budou stačiti, aby vítězství bylo korunováno, abychom se dostali přes rakouské zákopy až do Prahy.«

Slavnost tato byla zakončena svoláním slávy Itálii a Československé republice. Zapění naší hymny působilo tak dojemně, že každý z přítomných říkal, že naše hymna činí dojem jedné z nejkrásnějších modliteb.

Ještě po odchodu z divadla byl br. kapitán Šeba předmětem mnoha ovací. Na mne čekal otec Luigiho a museli jsme jíti s br. Františkem Janatou do rodiny Nicolantiho na večeri. Tam bylo plno studentů, nebot všichni

a loučil se se mnou jako s vlastním synem, při čemž mne objal a otcovsky k sobě přitisknul. Řekl mi, že kdybych byl raněn, že by byl nejraději, kdybych se dostal do Spoleta, kde bych měl blíže k nim a oni ke mně, že by mně mohli v různých věcech vypomoci, a to hlavně v jídle. Ráno ještě před odjezdem na frontu dostal se ke mně syn Nicolantiho Luigi a naše loučení bylo tak upřímné, že bylo v málokteré rodině takové mezi příbuznými, jako bylo zde mezi námi, docela cizími. Poslední den ve Spoletě, když ráno v 7 hod. pochodovali jsme městem na nádraží, byli jsme zasypáváni květy a růžemi, a náš krok byl jak ze žuly: jedna rána. Náš zpěv se rozléhal ulicemi Spoleta a jen v inter-

valech duněla dlažba spoletská, která jako když nám říká: »Za svobodu kupředu a zpátky ni krok.« Z oken se ozývaly stále projevy: »Ať žije Československá republika«, »Evviva la repubblica Czechoslovacca«. My odpovídali: »Ať žije Itálie!«, »Evviva l'Italia«.

Na nádraží dostavilo se skoro celé Spoleto, a i tam jsme museli na přání všeho obecnstva zpívati ještě naši hymnu. Dívky italské nás stále podělovaly růžemi a květy. Ještě před odjezdem měl delší rozmluvu na nádraží br. poručík Laška s profesory a čelnými osobnostmi města Spoleta, neboť on měl při přebírání praporu od města dlouhou italskou řeč, která na Itálie mnoho působila. Bylo to v prvé polovině června, když jsme opouštěli Spoleto (přesný den se nepamatuji) a jistě toho žádný nezapomene, kdo byl ve Spoletě. Byl tam II. prapor se štábem pluku čís. 34. a skupina kulometů.

Když se s námi hnul vlak a počal nás volně unášeti od Spoleta, nebylo konce projevů a sympatií obecnstva. Bylo to srdečné a upřímné loučení, které ještě dnes mne z paměti nevymizelo. Vlak nás unášel do severní Itálie městečkem Campello, kdež bylo sídlo III. prap. 34. pluku a dále Folignem, Valfabbrica Fabriano do Ancony na Jadran. Cestou k Anconě strhla se taková bouřka a dešť, že trvala přes následující městečka; Semigaglia; Pesaro, Rimini a Cervia, až jsme projeli Ravennou okolo mezzanského údolí, přívalem zavodněného. Za jízdy stále více a více uhybajice se od moře, dorazili jsme do města Ferrary. Z Ferrary pak dále přes: Polesella, Rovigo, Padovu do Vicenzi. Ve Vicenze byla všechna spojenecká vojska: francouzské, anglické a americké. Tam naše plukovní hudba vystoupila a hrála. Tam ve Vicenze požádal mne jeden rotmistr od hudby, jménem buď Drvota anebo Trmota, abych mu přinesl koňak, že je mu špatně. Na nádraží místo do restaurace, přišel jsem do místnosti Červeného kříže, kdež měli rovněž různé likéry a věci k jídlu, pro posílení raněných a nemocných. Tam bylo asi 8 dívek, Italek, které mne zahrnovaly stále různými otázkami a podělovaly různými dárky, takže

Velitel 34. pluku pluk. Enrico Gambi.

zapomněl jsem skoro na vlak v nádraží stojící.

Pojednou se otevrou dveře a vstoupil transportní velitel italský, kpt. Tessieri a s ním jeden italský nadporučík. Kapitán Tessieri byl I. pobočník velitele 34. pluku a osobně mě dobře znal. Když jsem chtěl ihned odejiti, zdržel mne, abych na ně počkal, že půjdeme pohromadě do vlaku. Tito dva důstojníci si něco koupili, což mně dali na starost a pak již kapitán Tessieri pravil: »Rychle do vlaku, aby nám neujel.« Spěcháme na peron, ale náš vlak již uháněl z Vicenzi k Veroně. Viděli jsme již poslední vůz od tohoto vlaku. Zarazil jsem se, ale brzy jsem se vzpamatoval, když jsem viděl vedle sebe kapitána Tessieriho, velitele transportu a s ním ještě jednoho nadporučíka, patřícího k našemu oddílu. Italský jazyk jsem ovládal a proto jsem si myslel, že se s nimi nemohu ztratiti. Kapitán Tessieri počal se rozčilovati, a to pravým italským neapolským nářečím, ježto byl z Neapole. Pojednou se u nás octnul plukovník, velitel nádraží, a kapitána Tessieriho v jeho rozčilování se zarazil.

Plukovník oslovil kapitána Tessieriho a

pravil mu, že oddíly československé jedou přesně, takřka na minutu. Upozornil ho, že jeho povinností bylo, optati se, kdy vlak přesně odjíždí z Vincenzi. Ostatně za hodinu prý přijede osobní vlak, který pojede do Verony a tam že náš oddíl stihneme. Kapitán s nadpor. odešel na chvíli do vojenské nádražní kanceláře a brzo se vrátili na peron, kdež již zůstali. Usedli jsme na lavičku v nádraží a oba důstojníci mne zahrnovali otázkami o našem vojsku. Mezi Italy bylo mnoho těch, kteří se báli, že při zajetí budou také oběšeni, když mají červeno-bílé výložky a byli někteří, že chtěli naše výložky na frontě zaměnit, aby pak, když by náhodou byli zajati, nebyli považováni za Čechoslováky. Konečně přijel náš osobní vlak, do něhož jsme vsedli, Ve vlaku se ještě hovořilo o Praze a oni oba kojili se naději, že dostanou se do Prahy. Skutečně také se to kapitánovi Tessierimu podařilo. Když jsme dorazili do Verony, český zpěv již se rozléhal veronským nádražím.

Vzbudil jsem rychle oba důstojníky, kteří spali, vystoupili jsme, ale vlak s naším oddílem zase byl v pohybu. Podařilo se nám však jej zachytiti a dostali jsme se každý do jednoho vozu pomocí bratří, kteří nás do vozu vytáhli. Naše hudba hrála po všech nádražích a všude se jí dostalo velkých ovací. Jízda vesele ubíhala a my jsme se blížili k horám v údolí řeky Adiče. V noci dorazili jsme do vesnice Geraino, kdež jsme vystoupili z vlaku v malebném údolí Adiče. Tam již bylo chladno, neb kol do kola byly vysoké hory. Chladno v noci, jinak ve dne bylo velké vedro.

Přišel rozkaz postavit stany těsně u příkrých skal a tam jsme dospávali krátkou noc, ježto jsme tam přijeli ve 2 hod. Spánek byl všelijaký, za jedno to tlačilo a za druhé vedle nás pod silnicí a železniční tratí odrážely se vody řeky Adiče o skály. K tomu pak ještě se přidružovaly hučící dělové rány, které hrály svou divokou píseň a jich ozvěny se nesly celým údolím. Ze zvědavosti vyšli jsme si ven ze stanů, abychom shlédli, jak jest daleko na frontu, neboť chvílemi byly viděti i záře od reflektorů. Ale vše bylo ještě hodně daleko. Pak jsme si zalezli do svých stanů

a lehounce jsme to dospali, neboť brzo se nám rozednilo a bylo již po spaní. Při východu slunce již jsme si prohlíželi kraj, do kterého jsme v noci přijeli.

Kraj ten skýtal pěknou podívanou. Romantické hory s řekou Adičí a pak sluneční paprsky, odrážející se o špice skal, poutaly každého jednotlivce. Po snídání nastoupili jsme cestu za velkého vedra přes vesničky: Gartla, Rivoli, Spiazza atd., až jsme k večeru dorazili do našeho sídla (na čas) Ferrary na úbočí Monte Balda. Cesta byla úmorná, neboť vedro a stálé stoupání do hor unavovalo, ale přece žádný z bratří nepovolil, a třeba stíží, přece na místo dorazil, jen aby Italům slabost neukázal. Na této cestě, při odpočinku v jedné vesničce, zašli jsme si do hostince na posilnění, kdež právě dleli francouzští dělostřelci, kteří nás srdečně přijali a záhy se dali s námi do řeči, ježto větším dílem ovládali italštinu. Ve Ferrara di Monte Baldo byl ubytován celý 34. pluk. Vpravo od Ferrary, blízko radnice, byl ubytován první prapor a nalevo nad Ferrarou byl ubytován druhý a třetí prapor.

Velitelem 34. pluku byl italský plukovník Enrico Gambi. Veliteli praporů byli italští důstojníci. Velitelem prvního praporu 34. pl. byl major Guido Rizzoglio, velitelem druhého praporu téhož pluku kapitán Manlio D'Amico a třetího praporu kapitán Carlo Radice. Jek je viděti, vyšší velitelé byli samí italští důstojníci, neboť v Itálii vyšších důstojníků české národnosti nebylo. Teprve po bojích, když byli naši důstojníci povýšeni z nadporučíků na kapitány, dostalo se velení praporů do rukou čsl. důstojníků.

Ve Ferrara di Monte Baldo bylo sídlo velitelství 34. pluku a sídlo brigády, k níž patřil 34. a 33. pluk, který byl ubytován asi půl hodiny od 34. pluku, na cestě ke frontě. Velitelem této brigády byl italský generál Sapienza. Později pak byl přidán k této brigádě 39. pluk, kteréžto pluky tvořily 7. divisi. Pluk 31., 32. a 35. tvořil 6. divisi. Velitelem našich dvou divisi byl italský generál Andrea Graziani. Ve Ferrara di Monte Baldo byli jsme jako záloha a zároveň jsme tam vykonávali horské cvičení. Dne 6. července 1918 byl oslaven svátek »Mistra Jana Husi« cvičením

prostrných ze šestého sletu všesokolského z Prahy, na němž braly účast 34. a 33. pluk se skupinou divisních kulometů. Cvičení provedli od 34. pluku. Ostatní byli účastníky slavnosti. Toto cvičení řídil a nejvíce se o něj zasloužil br. por. Naxera. Při tomto cvičení bylo přítomno mnoho hodnostářů italských i hosté z vojska francouzského a anglického. Nechyběl ani generál Graziani s naším br. generálem Štefánikem.

Toho dne dopoledne vykonal generál Graziani přehlídku 34. a 33. pluku, kteréžto pluky pak před ním defilovali. Při této dopolední slavnosti byla zapálena velká hranice na počest »Mistru Janu Husovi«. Po dopolední slavnosti odebrali se pak všichni hodnostáři s gen. Štefánikem a gen. Grazia-

Ferrara di Monte Baldo.

nim ke slavnostem, pořádaným u 31. a 32. pluku, které byly poblíže vrchů Monte Altissima. Cvičení ve Ferrara di Monte Baldo bylo vzpruhou pro naše vojny.

Pak jsme šli na frontu. Šel jsem napřed jako ubytovatel s kapitánem Tessierim a br. Budským. Tehdy, vzdor tomu, že kapt. Tessieri měl mapy s sebou, přece jen jsme bloudili, až pak vojini od alpského italského pluku nám cestu ukázali, a tak jsme se dostali pozdě večer, za tmy, do Malca Campej.

Tam bylo určeno sídlo velitelství 34. pluku. Zde byl plukovník, velitel alpského pluku, též jménem Gambi, který tam nechal upevniti vyhlášku o příchodu Čechoslováků na frontu a i alpini, jeho vojini, dostali to do zákopů. Oznámení to v italském jazyku znělo:

Přijdou sem na frontu vystřídati nás vo-

jíni armády československé. Tito vojáci jdou dobrovolně bojovati pro svou vlast, neboť jsou 300 roků utiskováni pod jhem rakousko-uherským.

Jsou našimi spojenci a proto s nimi vycházejte při vystřídání, jakož i při každém setkání se, v tom nejlepším přátelství.«

Velitel pluku alpinů, plk. Gambi.

Nevím, kdo dal vlastně popud k tomuto oznámení a rozkazu vojinů italských, jejichž oddíly jsme střídali, zdali náš velitel pluku, anebo přímo generál Graziani, velitel naší armády v Itálii. Skutečně, vystřídání s Italy bylo přátelské. Již před nastoupením do zákopů jsme se dověděli, že úsek, který dostaneme, je stále zesilován italským dělostřec-

lectvem. Po obsazení zákopů brzo nás Rakusané znepokojovali svým dělostřelectvem i útoky, ale vždy italským dělostřelectvem a našimi kulometry byli odrazeni a vždy jejich plány ztroskotaly. Nebudu se šířiti o bojích v těchto místech. Vylíči to jistě jiní.

Mrtvých a raněných měl 34. pluk zde mnoho, ale zajatý nebyl od tohoto pluku ani jeden. V půli října byli jsme vystřídáni plukem 31. a 32. a staženi do Ferrara di Monte Baldo. Tam odtud pak pěšky do Geraina, kde jsme nasedli do vlaku a byli zavezeni do Castel Franca.

Byli jsme začísleni nyní jako II. záloha fronty Piavy. Z Castel Franca pak jsme se přestěhovali do města Compasempiero. Když pak 20. října 1918 počala italská děla bušiti do rakouských zákopů, čímž donucen ne-

přítel k ústupu, nepovolila již naše Národní rada našeho zasažení vzhledem na velké ztráty, a proto jsme již do konečných bojů nezasáhli.

Nastalo shroucení Rakouska...

Nato pak jsme byli přemístěni do okolí města Padovy, kdež počaly horečné přípravy k návratu do osvobozené vlasti. Ještě před ubytováním prošly naše pluky městem Padovou se svými hudbami, kdež se jim dostalo ohromných ovací. Tam se procházelo nepřehlednými davy vojska a obecnstva. Provolávání »Eviva« jak nám, tak Itálii, nemělo konce. Dne 8. prosince 1918 byla slavná přehlídka italským králem na historickém náměstí Padovy. Byly to nepřehledné davy lidu z Padovy a celého okolí.

X

ZASKOČENÍ KAREL PAVLÍČEK

(Z činnosti výzvědných oddílů na italské frontě.)

Srpnové slunce líbalo předvoje alpských velikánů, kde konali osmahlí devětatřicátníci výzvědnou službu u brigády Venezia (benátské) na Malga Zugno, vpravo od Rovereta.

Nebyli naši hoši právě příliš spokojeni přidělením k této, tak málo spolehlivé brigádě, ale rozkazu bylo nutno se podrobiti. Nedůvěra k těmto obráncům vznikla a trvala. Netajili se Veneziáni ani tím, že by také rádi byli zajati, a že by se vůbec nebránili, kdyby si pro ně Austriáci přišli.

Nám ovšem takové názory lhostejny nebyly, a proto jsme se snažili, abychom Italy přesvědčili, že Rakousko nesmí válku vyhrát, že by to bylo velmi osudné pro budoucí Itálii a že právě Itálie má větší možnost vyjít vítězně z tohoto velikého zápasu, byt by válka ještě dlouhá léta trvala.

Italové nám ze začátku nevěřili, teprve, když se na vlastní oči přesvědčili, že to s tím Rakouskem myslíme »doopravdy«, když jsme dokazovali denně činy to, co jsme tvrdili, teprve potom změnili krajní zaujatost vůči

Pamatuji si, jak se chtěla jedna dáma dostat k tribuně, nesouc v ruce kytice, které chtěla odevzdati našemu presidentu T. G. Masarykovi. Byla zadržena a zjištěno, že to byla Češka od Pardubic, bydlící 13 roků v Itálii.

Tato Češka byla vyrozuměna, že p. prezident Masaryk není přítomný a že se jí ještě naskytne příležitost, kytice mu odevzdati. Podařilo-li se jí to, když pak p. prezident do Itálie přijel, není mi známo. Po slavnosti pochodovaly pluky do svých ubikací v čele se svými hudbami a každý byl pln radostí, že již brzo pojedeme domů. Nato pak dne 18. prosince 1918 nasedali jsme do vlaku a téhož den v noci opouštěli jsme nádraží města Padovy.

nám a stali se přivětivějšími.

Posice, které v tomto úseku drželi Veneziáni, byly na mnohých místech velmi výhodné proti nížepoloženému nepříteli. Kaverny byly rovněž dosti slušné, takže pobyt na Malga Zugně byl dosti příjemný, až na to obstřelování z rakouské strany. Nepřítel byl na ta místa velmi dobře »zastřílen«. Italové však také neotáleli a dvojnásobně spláceli přijaté »bonbony«, jak přiléhavě říkali rakouským šrapnelům a granátům.

Avšak přes veškeré tyto výhody opevňovali se stále lépe a lépe. Vrtali nové a nové kaverny a vůbec kutali stále něco pod zemí a na povrchu. Nepotřebné kamení a hlínu vyváželi v noci na odlehlá místa před zákopy, aby nepřítel nepozoroval, kde se vlastně práce provádí.

Toto noční kutání mělo se nám, Čechoslovákům, státí jedné noci osudným.

Bylo to začátkem měsíce srpna roku 1918. Všechny výpovědi zajatých Rakušanů se shodovaly v tom, že za chycení jednoho čl. legionáře slibuje se v Rakousku peněžitá od-

měna ve výši 250—300 K, mimo delší dovolené, medaile a případně povýšení.

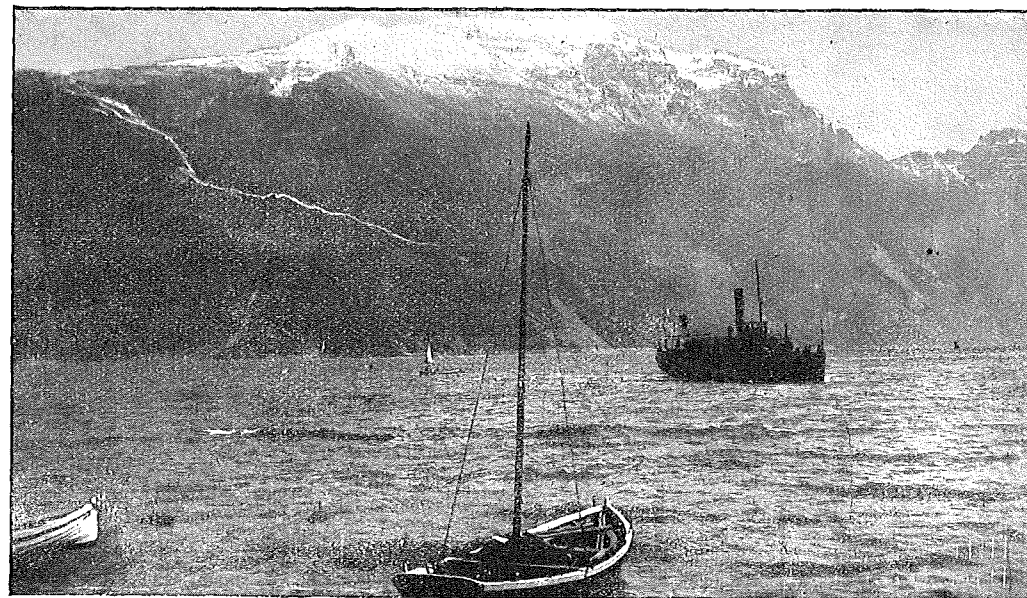
Vzbuzovaly sice takové zprávy všeobecnou veselost u naší čety, a opatrnost zdála se býti vždy vedlejší při každé výzvědné akci.

Jednoho večera navštívil nás velitel roty br. poručík Vyčítal. Měl části své druhé roty 39. výzvědného pluku na celém úseku od Gardského jezera až po Malga Zugnu, 1600 metrů vysokou horu, kde právě naše četa, jak vpředu uvedeno, působila. Při své obchůzce vykonal vždy náš velitel patrole na

radou, zakázáno, ačkoliv jsme se již večírkem, pořádaným na rozloučenou, smířili i s tím, že se nám nevrátí. Také v týle byl neohroženým bojovníkem za práva a nároky své roty a proto také byl nenáviděn od tehdejšího ital. posádkového velitelství v Aviu, kam jsme uchýlovali na odpočinek.

Znal také dobře své lidi u roty. Vybral si toho večera několik hochů a šel. Tentokrát osud na něho a jeho hlídku nastražil pořádnou léčku.

Velitel roty, poručík Vyčítal, četař Soukup, desátník Švec a tři jiní bratři, vyšli za

Lago di Garda. — Monte Baldo.

tom úseku, kde dotyčná četa konala právě službu.

Náš velitel roty měl jednu významnou vlastnost, pro kterou jsme byli na něho právem hrdí. Byl jedním z těch bývalých rakouských důstojníků, kteří příchodem do Itálie shodili se sebe všechny odznaky a hlásili se do čl. dobrovolnického sboru v Padule jako prostí střelci. Byl pravým vzorem vojáka, důstojníka, jenž byl první tam, kde jej bylo nejvíce třeba. Nebál se a konal nejnebezpečnější výpravy s námi. Nutno zaznamenati také tu okolnost, že v dohodě s informační kanceláři ve Veroně chtěl vykonal výzvědný přechod přes frontu do Rakouska, což bylo těsně před jeho výpravou, snad Národní

tmavé noci ze zákopů.

Kdežto na pravé straně byl klid, pracovali Italové na levé straně na vrtání započaté kaverny a opravě zákopů s pílí jim vlastní.

Před námi se rozkládala kamenitá stráž. Skupiny přírodně nakupených balvanů různé velikosti znemožňovaly rychlý postup.

Blíže rakouských posic byl lesík, kam chodila rakouská patrole. Kolikrát jsme se pokusili o sejítí. Věděli jsme, že tam byl polský pluk, se kterým jsme chtěli navázat přátelské styky, které by nám byly umožnily další akce. Věc se však nedařila. Buď jsme nikoho na kraji lesa nenalezli, nebo padl výstřel, dva — mířený na nás a bylo po vyjednávání. Nevěděli jsme, v jaké síle chodí

Austriáci na patroly a nechtěli jsme se s nimi utkat v boji jen z toho důvodu, abychom přesile nemuseli ustupovat.

Z Officio informazione z Verony došly zprávy, že jsou vysílány na rakouské frontě i celé setniny se stroj. puškami na patroly, aby polapily nějakého legionáře. Pravdivost této zprávy měla nám býti ještě téhož večera potvrzena.

Lezli jsme tedy opatrně kupředu. Poručík Vyčítal vždy několik kroků vpředu, četař Soukup vlevo a desátník Švec vpravo, ostatní udržovali spojení se zadní částí patroly.

Nedaleko známého lesíku jsme se rozložili a čekali. Hustě zamračené nebe nepropustilo ani trošku světla ohvězdné klenby. Příšerná tma se rozkládala daleko široko. Zdánlivě ticho bylo přerušováno vrtacím strojem a lomozem vlevo pracujících Italů. Nasloucháme. Nervy jsou napjaty.

Pojednou se četař Soukup vzchopí a blíží se k veliteli roty, šeptá mu, že vlevo velmi nápadně řinčení nezdá se mu býti řinčením lopat a rýčů, ale spíše snad nárazy bodlových pochev do kamenů. Rotný však chladnokrevně odvětil: »To Taliáni vrtají.« Četař Soukup odchází plíživě na své místo poněkud znepokojen. Zdá se mu, že řinčení se nápadně zesiluje. Okamžik setrvá a vrací se opět k veliteli roty. »Bratře poručíku, jsme všichni ztraceni, zůstaneme-li tak nečinně zde.« V tom se však již i br. poručík vzchopil a běží do prava, »všechno za mnou k východu!« zní tiše pronesený rozkaz. »K východu? nemožno!« šeptá četař Soukup br. poručíkovi. »Odtud se přece již zřetelně ozývá řinčení.« »Tedy všechno za mnou! střední ce-

stou a potom do prava do zákopů!« — polohlasitě nařizuje rotný.

Rozkaz proveden tiše, bez hlesu. Ale jak do zákopů? Trojnásobné, drátěné překážky se stavěly v cestu. Vysoko čnělo toto drátěné bludiště.

Hoši se však nerozmýšlejí. Přeskakují překážky. Pichlavé ostny derou nejen šat, ale i kůži. Roztrhaní, zkrvácení, vrací se k svým druhům.

»To jsme to chytili!« zvolal vždy veselý desátník Švec a začal líčiti celou příhodu svému příteli Čížkovi.

Za chvíli přichází i rotný. Děkuje četaři Soukupovi za obezřetnost, neb jak na levém křídle italský důstojník konstatoval, připlazilo se větší množství Rakušanů až k jedinému východu, kde vyšla naše patrola. Brána u východu mohla býti však včas uzavřena jen z vnitřní strany zákopů. Střílet se Italové neodvážili, poněvadž bylo ujednáno, aby se nestřílelo, i kdyby bylo nějaké nebezpečí. Tím jsme se bezpečili my, poněvadž se nám stal jednou případ, že Italové stříleli potom do nás. Ovšem omylem.

Nás toho večera oklamala činnost Italů a lomoz, způsobený vrtacím strojem.

Za týden přišli zajatci, potvrdili naše tušení.

Byla v onen osudný večer na patrole celá rakouská setnina se dvěma stroj. puškami. Domnívali se, že všichni, jak se vrátí se zajatými legionáři, pojedou po výměně na dovolenou a obdrží »Truppenkreuze«, jakož i peníze odměnou.

Nepodařilo se jim to.

X

Z FOSSALTO NA DOSS' ALTO V. ZEMAN

V druhé polovici měsíce dubna 1918 odjíždí náš 1. pracovní prapor 3. pluku z kraje padovského do Foligno v Umbrii, ležící severně od Říma. Ve Foligno jsme byli ubytováni v dělostřeleckých kasárnách. Začalo se ihned s formováním vojska a z našeho 3.

pluku byl sestaven 33. pluk a jeho 1. prapor zůstal v dělostřeleckých kasárnách.

Obdrželi jsme nové alpské stejnokroje, a po úplném sestavení pluku, byl jsem zařazen k 4. rotě kulometné. Po obdržení zbraní, cvičili jsme denně od 6 hodin do 11 hodin dopol.

v okolí Foligna, odpoledne byla ponejvíce škola. Nejvíce obdivovali civilisté kulometčíky (Čechoslováky), jak rychle a hravě si osvojují italské kulometry. Z toho měl báječnou radost náš velitel roty, Ital tenente De-Fanti. Kulometčíci měli vždy mnohem více zaměstnání než u jiných rot, neboť v Itálii každý u této roty musel býti v obraně proti nepříteli úplně vycvičen.

U obyvatelstva jsme byli oblíbeni a dosti

skou. Štefánik a Graziani v čele gener. štábu krácejí do nádvoří. Bratři vzdávají čest, bodáky se lesknou nad hlavami. Všude ticho, hudba přestává hrát a Štefánik s Grazianim kráčí k první rotě a hned rozmlouvá s některými bratry. Přichází k naší kulometné rotě a zastaví se u pátého kulometu a rozmlouvá s bratrem Karasem; mimo jiné se ho táže: »Bratře, jest těžký italský kulomet?« Bratr K. odpovídá: »Bratře podplukovníku, není

V Bologni 3. července 1918.

často jsme byli k nim zváni a hostěni. Čas nám ubíhal a začalo se mluvíti, že pojedeme na frontu. Koncem měsíce května byla vykonána přehlídka našeho 1. praporu podpl. M. R. Štefánikem a generálem Grazianim, jež byla spíše propagačního rázu. Přehlídka v plné polní výzbroji děla se na rozsáhlém nádvoří dělostřeleckých kasáren. Prapor nastoupil frontou proti vchodu kasáren, postupně podle jednotlivých rot. Trubač dal signál, hudba začala hrát hymny českou a ital-

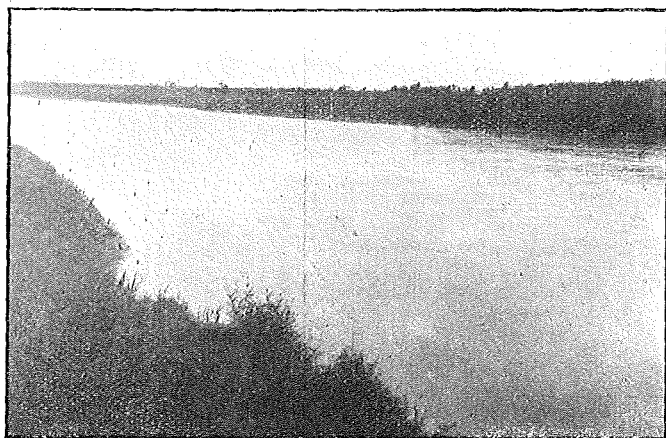
těžký.« Štefánik odpovídá: »Jho rakouské je nám Čechoslovákům mnohem těžší, že ano?« a kráčí před šikem s veselou tváří dále. — Ke konci defiluje 1. prapor před Štefánikem a gener. štábem. Dlužno ještě podotknouti, že přehlídce přihlíželo mnoho Foligňanů, kteří na konec provolávali slávu a vítězství československým a italským zbraním.

Asi druhý den 30. května odjíždí náš 1. prapor 33. pluku z Foligna na frontu. Dne 31. května projíždíme Bolognu a jsme nadše-

ně vítání na nádraží italským generálním štábem a civilním obyvatelstvem. Téhož dne o 6. hod. odpo. přijíždíme do Mestre, kde byl konečný cíl naší cesty. V Mestre prvé dva dny nám doplňují a vyměňují zbraně. Dne 3. června odjíždí 2 čty prvé roty k dispozici XI. ital. armádnímu sboru, 2 čty druhé roty k XXVIII. ital. arm. sboru a 2 čty třetí roty k XXIII. ital. arm. sboru; (bylo jich použito jako výzvědných hlídek).

Zbytek praporu, jehož velitelem byl Ital Sagone, zůstal v Mestre, aby se definitivně vycvičil. Naše kulometná rota docházela denně k blízkému pobřeží u Benátek střílet z kulometů, a tím nám byla dána možnost ve střelbě se zdokonaliti. Mezi tím druhá část

Reka Piava.

praporu, jak již řečeno, konala na frontě výzvědné služby. Jejich činnost a velké úspěchy byly často publikovány v různých italských časopisech.

Jelikož v noci ze dne 14. na 15. června zahájili Rakušané ofensivu, v Itálii zvanou »La Battaglia die Piave«, v důsledku toho byla i naše část praporu povolána na frontu. — Dne 16. června dostal velitel praporu major Sagone rozkaz, aby s praporem odejel z Mestre do La-Crou k dispozici XXIII. ital. arm. sboru. Byli jsme ihned připraveni k odjezdu, ale jelikož město bylo právě bombardováno rakouskými aeroplány, v důsledku toho byl náš okamžitý odjezd znemožněn. — Odjíždíme ve 3 hod. ráno a před 6. hod. ranní vystupujeme již v La-Crou, a tam nás přidě-

lují k 61. pěší divisi v Casa Prima. — Očekával se prudký rakouský útok, a náš prapor rychle posiluje a obsazuje posice u Casa Fasan a Fossa delle Mille Pertietee. Nato jsme byli posunuti do prava u Ferrovia la Crou až k Nallio, neboť tam nepřítel vnikl do předních posic, a naším příchodem byl však ihned odražen. V těchto posicích jsme zůstali od 8 hod. večer až do 3 hod. ráno, zatím však dělostřelba rakouská a italská bila do celého úseku. — Posice v tomto úseku a hlavně u Fossalto, od 17. do 18. června přecházely hned na Rakušany a zase na Italy. Během dvou dnů byly našim praporem podniknuty čtyři prudké útoky, při nichž byl nepřítel vždy odražen, ovšem utrpěli jsme

vždy značné ztráty, neb se postupovalo úplně ve volném terénu, bez krytů. — Zajato bylo námi 200 Rakušanů a ukořistěno 8 kulometů. Mezi zajatci byli i Češi. Viděl jsem, jak se u Fossalto shledal náš bratr se svým otcem, když tento přicházel do zajetí.

Během těchto bojů, od 17. do 19. června, padlo nám 62 bratrů, 20 zemřelo následkem těžkého zranění, 32 jich bylo zajato, z nichž 28 popraveno a 4 považováni za Italy, a 98 raněno. (Po bojích byl náš prapor z posic stažen a odejel opět do Mestre.)

Těž i já jsem byl raněn, dne 19. června, a v počtu asi 10 bratrů byli jsme dopraveni do polní nemocnice 61. pěší divise v La-Crou. Druhý den jsme byli dopraveni sanitním vojenským vlakem do nemocnice v Bologni. —

V této nemocnici nás bylo asi 70 bratrů, z nichž několik bylo těžce raněno. Těžce raněn byl tam bratr Pistorius, jsa zasažen dvanácti ranami rakouského kulometu. — Během našeho pobytu v bolognské nemocnici každý den jsme tam měli nějakou návštěvu; (žurnalisté, členové amer. Červeného kříže, vojenští hodnostáři atd.).

Těž nás navštívil kapitán Šeba s několika italskými důstojníky. — Čas nám ubíhal, rány se hojily a v první polovici měsíce srpna odjíždí nás asi 45 bratrů do Foligna k náhradnímu praporu. — Právě se tam stavoval 35. pěší pluk, k němuž nás bylo asi

vystupujeme v nádraží Rivoli. Vydáváme se na dlouhý pochod v úplné tmě, v neznámém nám kraji, a vstupujeme do velikánů Altissima. Po několikahodinovém pochodu a úplné únavě připravujeme se ve 2 hodiny v noci k odpočinku podél serpentínové horské silnice. Ve 4 hodiny ráno, již skoro za světla, pochodujeme dále a v 8 hodin ráno jsme již na velitelství pluku. Byli jsme přiděleni každý ke své rotě, a hned vydáváme se na další cestu do zákopů, kam přicházíme v 11 hodin dopoledne. Moje kulometná rota byla právě v zákopech na Sasso Sega, vlevo od koty 703. Úsek byl úplně klidný, přes to však měl

Verona.

15 bratrů přiděleno. Začalo se opět cvičit, ale během krátké doby nastala změna, neb jsme se všichni hlásili, že půjdeme za naším plukem, který byl t. č. právě v posicích na Doss' Alto.

Velitelství náhradního praporu našemu přání vyhovělo, a začátkem měsíce září odjížděli jsme v počtu asi 50 bratrů z Foligna za plukem na posice. Přijíždíme odpoledne do Verony, tam se opět shledáváme s bratry příslušníky našeho pluku, kteří tam meškají za nákupem. V 6 hod. odpoledne jedeme z Verony dále, údolím Lagarinským podél břehu řeky Adiže, směrem ke Gardskému jezeru, a konečně v 9 hod. večer

dosti zanedbané zákopy. Nebylo nám možno uvést zákopy do lepšího stavu, neb Rakušané měli v posici malá, ale velmi precísni děla, a jimi veškeré naše práce, sotva byly ukončeny, ihned zase se jali ničit. Pracování v těchto zákopech se naprosto nevyplácelo, neb každá práce byla spojena se ztrátami.

Asi 12. září vyměňuje naše kulometná rota posici a stahuje se již po druhé na kotu 703 a tam obsazujeme partii skal s obrovským tunelem a kavernou Rossi. V této kaverně byly střílny pro kulometry, pušky, vrhače plynů, a právě tam Italové zřizovali střílnu pro polní dělo. Kaverna Rossi pojala v bezpečný úkryt lehko jeden prapor vojska, (500

mužů), ovšem bez veškerého pohodlí. Uvnitř byla úplná tma, pouze na některých místech, kde byla střílna (otvor pro pušky), bylo trochu světlo. Dále vlhko a páchnoucí voda tekla se všech stran a nezdravý a nečistý vzduch. V důsledku toho se naše rotý po několika dnech v kaverně Rossi vyměňovaly. Dlužno ještě podotknouti, že kóta 703, v níž byla kaverna Rossi, byla úplně posunuta dopředu k rakouským posicím a tvořila samostatný úsek. Dole pod kotou 703 byl zřízen zákop, t. zv. Roncola, a tam se denně měnila naše důstojnická hlídka.

Úsek, jak již řečeno, byl klidný, ale jak se Rakušané dozvěděli, kdo před nimi jest, stal se hned hovorným a obstřelování šrapnelů a minami bylo na denním pořádku, a při tom vždy nějaké ztráty.

Dne 17. září byla naše kulometná rota vyměněna dvanáctou kulometnou rotou, a obsazujeme opět posici na Sasso Sega. Dne 18. září učinili Rakušané zoufalý pokus, rozbít naše vojsko na posici, a začala prudká rakouská dělostřelecká palba do našich zákopů, která trvala v krátkých přestávkách do 21. září.

Pak Rakušané podnikli prudký útok, ve dvou vlnách, zmocnili se svou značnou přesilou na Roncole pod kotou 703 naší přední důstojnické hlídky, vedené bratrem poručíkem Trojánkem, polovinu pobili, zbytek chtěli vzít do zajetí, ale bratři v poslední chvíli Rakušanům utekli, a bratr Trojánek, jelikož jeho vysvobození bylo úplně nemožné, sám, než byl odzbrojen, se z vlastního revolveru zastřelil.

Dále postupovali na kotu 703 a chtěli se jí zmocnit, a posádku vrhačů plynů uvnitř vypálit, případně zajmouti. Plán ten se jim však nezdařil. Nastal prudký boj s obou

stran, a kóta 703, na níž již byli Rakušané, byla 2 hodiny bubnovou palbou třinácti italskými dělostřeleckými bateriemi obstřelována. Po čas bubnové palby z našich zákopů byli jsme z větší části ukryti v kavernách a po střelbě v některých místech podnikl se protiútok, a námi naše posice znovu obsazeny a Rakušané kulometry a vrhači min ze skal kóta 703 úplně vytlačeni, a z větší části bubnovou palbou pobiti. Ztráty naše byly nepatrné.

Za to však Rakušanům padlo 6 důstojníků, též i velitel (hejtman) úderného praporu, dále 45 mužů a 90 raněných, zajato 60 mužů.

Po boji velitel naší divise generál Graziani nechal za odvetu dělostřelectvem bombardovat několik hodin rakouské zákopy. Nastal pak na posici úplný klid a začaly se znovu zřizovat úplně demolované zákopy. Samotný oddělení mělo mnoho práce s odstraňováním mrtvých a raněných, ponějvíce Rakušanů, kteří byli pobiti v našich zákopech a na kotě 703.

Koncem měsíce září byl náš pluk vyměněn plukem 32. a během několika dnů vraceli jsme se horskou silnicí do Ferrara di Monte Baldo, a tam jsme se uložili ve stanech. Po několika dnech jsme sestupovali s vysokých hor do údolí a odjíždíme do Gastelfranco. Nastalo pak v zázemí dosti časté přesunování našich částí, a nevěděli jsme, co se s námi bude dít. — Konečně přišel 28. říjen a bylo nám oznámeno, že jest konec války. Nastaly přípravy k odjezdu do vlasti. Začátkem listopadu vykonali jsme velký, asi 80km pochod přes Padovu do Montemanco, a tam v okolí jsme se ubytovali. Nastala netrpělivost a nemohli jsme se dočkat, až pojedeme domů. Konečně odjíždíme z Itálie, přes alpské země do vlasti, a dne 29. prosince v 9 hodin večer přijíždíme na hranice čsl. republiky.

X

»IMBOSCATO« KAREL MÜLLER

Jak byli přijímáni českoslovenští dobrovolníci od velké části italského vojska a veřejnosti, nebude možno dlouho plně rozuměti,

tím spíše, když jen kusé a řídké zprávy se dostávají do veřejnosti. Nutno říci proto jenom pravdu. Setkávali jsme se s velikým

chladem, i špatně skrývaným odporem, těžko, ale jen z nepochopení. V době, kdy se dostaly výzvědné hlídky do bojového pásma, byl v Itálii velmi rozšířen názor, že když by byl uzavřen mír Itálie s centrálními mocnostmi, musela by prý se ukončit válka vůbec. Samozřejmě, že žádný legionář tomuto nevěřil, a proto ten chladný poměr části veřejnosti k nám. Že vojáci na frontě nás rádi neviděli, vyplývalo z toho, že jinak velmi klidné úseky při našich akcích silně oživovaly z rakouské strany, a tím se vyžadovalo na italském vojsku větší bdělosti. Nutno uvážit jejich způsob života na frontě, který nebyl tak namáhavý, jako v rakouské armádě. A hrdého bojového Itala zase trápilo, že cizinci, bývalí odpůrci, jdou do boje s větší odevzdaností, než jejich řadové vojsko. Tento málo vřelý poměr byl nám plně znám, a muselo se s ním uvažovat v boji, kdy nutno počítati často se sebeobětováním spolubojovníka.

Proto prvé doby nebyly zvláště potěšující, když v zázemí jsme počali s výcvikem a přípravou na akce výzvědných hlídek. Obyvatelstvo nám vycházelo vstříc, ochotně se dávalo s námi do rozhovorů, ano někdy i k pozornostem neb obdarování, ale vše spíše ze zvědavosti, anebo soucitu, podobného ke svým vojákům, že snad jsme oběti jiných, obětí programů, nám snad málo prospívajících.

Oficiální kruhy nerady viděly naši akci, protože bratři Jihoslované se dožadovali téhož, a to ovšem křížilo plány — Terst —

Adria a j. Také lepší ohled na rakouské zajatce Maďary, než byl k nám, mnoho vysvětlovalo a napovídalo, proč ta volnost v povolování našich požadavků. V neposlední řadě působilo to, že mnoho italských důstojníků bylo před válkou odchováno při rakouské armádě.

Dalo nám to mnoho námahy i sebezapření, než se nám začalo pozvolně dařiti přesvědčování a změna názorů nám aspoň trochu příznivějších.

Později odešel výzvědný oddíl do jiného města a sám jsem zůstal po nějaký čas ještě v místě, kde nebylo jiného vojska, než u velitelství X armády. Jaké však bylo moje překvapení, když druhého dne jsem byl vítán občany s radostným výrazem v obličejích. Byl jsem vřeleji přijímán, než kdykoliv před tím, vždyť ve mně viděli »imboscato«, uleváka, a to byla příčina změny, ve které jsem nemohl hned podávat svůj názor; lítost, že jsem zůstal oddělen od bratří. Byl jsem zahrnován takovou pozorností, že nebylo ani radno prozraditi pravé city.

Ve změně bylo spatřováno, že oddíl odešel na frontu, a já, že budu »ulit«. Tím dnem jsem se měl, jednoduše řečeno, více než dobře; nic mi nebylo nedostupné, byl jsem zván do rodin, kam se dříve z legionářů nikdo nedostal, a když později jsem také odjížděl, loučili se se mnou jako k pohřbu, a velmi zesmutněli, když znovu jsem je přesvědčoval, že jdu rád; ano, šel jsem rád!...

X

DO AUSTRIE KAREL MÜLLER

Dlouho to trvalo, než bylo povoleno čsl. vojsko v Itálii. Dnes se již dosti vysvětluje proč. A proto nepřekvapí, že výzvědné oddíly také dlouho se nemohly dostat k »slovu«. Bylo to pro všechny rozvědčíky — explorační utrpení, když jim byla uložena tak významná úloha, ke které se nemohli dostat, a když konečně bylo něco povoleno, tak bylo to omezováno, že nás to nemohlo uspokojiti.

Při výpravě, mezi zákopy, do širokého řečiště Piavy, »území nikoho«, jak se říkalo, byl s naším oddílem oddíl Italů, a tu nemohlo ovšem dojít k plnému výkonu, podle našich předpokladů, které nebyly skromné.

Po řadě žádostí došel souhlas od velení, aby v přestrojení za rakouského vojáka byl vyslán jeden z nás do Austrie, t. j. za rakouskou linii! »Jenom jeden?« řekli jsme

všichni současně v údivu, že přece něco povoleno, s lítostí, že jenom jeden a s neklidem, kdo to bude, protože chtěl každý. Myslím, že pro našeho velitele byl to jeden z nejtěžších úkolů toto vyřešit. Vždyť jsme všichni s podobnou úlohou počítali, těšili se na to, jak i v rakouské uniformě budeme chodit na druhou stranu, přinášeti potřebné zprávy a třeba půjdeme až do Prahy se vzkazy a pod.

Rozhodnutí padlo na bratra Aloise T., a nezapomenu, jak mu od té chvíle svítily oči, docela jinak, jak doposud a jako nikomu jinému. Ač jsme byli velcí přátelé, záviděl jsem mu a tak i ostatní, že on byl

Byl již pozdní večer, krásný, jaké má v létě severoitalská rovina, když výprava dospěla k místu. Bratr Alois velmi nedočkavý, veselý a průvodci rozrušení, se loučili, ukládaje si jeden druhému ještě nějaké sliby a vzkazy.

Posádka v úseku byla poučena o podniku a učiněno opatření, aby na expedici nebylo snad střeleno, což bylo skoro zbytečné, protože v onom místě procházelo dosti zběhů do Austrie i do Italie, bez nebezpečí od strany italské. Noc byla velice jasná, zářila hvězdami a na kamenitém řečišti bylo široko daleko dobře viděti až na protější, vzdálené břehy.

Rincola — zástup smrti.

určen. Nastala příprava. Ve skladišti vybral si vyhovující uniformu, opatřil se zbraněmi pro každý případ, stanoven den a určeno místo k přechodu front. Místo bylo velmi výhodné. Italské posice přírodou výborně maskovány, nejširší řečiště Piavy, s hlavním vodním tokem, těsně u zákopů; rakouské posice vzdálené a řídké obsazené pouze skupinami, spojované hlídkami, které v intervalech přecházely mezi místy obsazenými větším počtem Rakušanů. Místo bylo takové, že se k němu dalo jeti malým nákladním autem, ve kterém byl bratr Alois s několika legionáři dovážen k provedení úkolu.

Do připravené loďky nasedli bratři Alois a jiní dva, k převozu přes úzký, ale hluboký a prudký tok řeky, v místě dobře krytém. Dále pak museli již opatrně postupovati po kamení, které způsobovalo silný hluk v hlubokém tichu, ničím nerušeném. Se břehu byli pozorováni další skupinou a s napětím sledován každý jejich pohyb. Dospěli dosti daleko a po posledním rozloučení, oddělil se br. Alois T. a zvolna sám postupoval při pozornosti jeho doprovodu, připraveného chrániti našeho bratra při případném, nevhodném setkání s rakouskou hlídkou, často se objevující. Úkol byl dostati se Rakušany nezpo-

zorován co nejdále do zázemí, kam zvolna směřoval, až nám v dálce zmizel z dohledu.

Za námi bylo Montello, veliký to vrch, plný zralého vína, nikým nepěstěného a nehlídaného, probíraného jednotlivci za noci, kteří jim doplňovali svou »tabuli«, jinak dosti uspokojující.

Celý doprovod sledoval postup výpravy

s napětím, bez hovoru, až teprve nutnost návratu vyrušila z přemýšlení o osudu bratra, který šel vstříc velikému nebezpečí. Ještě cestou zpět to dlouho trvalo, než nastal rozhovor a vše na nás působilo silným dojmem, že napjaté nervy, a myšlenky, kdy také my ostatní půjdeme, nedaly nám všem té noci usnouti.

X

V ZÁKOPECH POD MONTE ALTISSIMO FRANTIŠEK LIBIŠ

Krásný, nádherný večer. Na západě červánky vroubily vrcholy nebetyčných Alp nad Gardským jezerem a hvězdičky jedna po druhé rozsávaly se po modré obloze, kde nebylo ani mráčku. Z údolí od vesničky Iopio bublal mile a ukolébavě potůček, tekoucí do malého jezírka pod Doss Alto. Bylo 20. září roku 1918. Po celé frontě od Gardského jezera, až po prudkou Adiži, hájila úsek VI. divise československých dobrovolníků. První brigáda byla rozložena těsně za druhou obrannou linkou po údolích a roklich kolem Monte Altissima se strany jižní, zatím co se strany severní druhá brigáda, skládající se z 33. a 34. pěš. pluku, pak roty divisních kulometů, čtyři plamenometů a vrhačů min, střezila přední strážnou posici (linea di osservazione) a o něco výše nad ní, na stráních hor se nacházející, hlavní pásmo zákopů (linea di resistenza).

Já se tehdy nacházel v četě divisních kulometčíků na picoloposti (přední stráž), na kótě 513, na ostré skalce v sousedství kóty 703, zvané Doss Alto. Zatím, co se bratřiči nacházeli na odpočinku v malé kaverničce ve skále, nebo v jejím přístavku, hověce si v drátěných sítích, já s br. Drejkem stáli jsme v malém, dopředu pošinutém zákopě, kde se konala hlídková služba jen za noci, jelikož za dne nebyl tam možný neviditelný přístup a záleželo velmi na tom, aby toto místo nebylo prozrazeno nepříteli. Jsouc umístěno na samém svahu skály, skýtalo při

osvětlení kraje reflektory krásný pohled do údolí.

Vše dýchalo mírem, jako kdyby to ani nebylo na bojišti. I ty reflektory, které jinak spolu prováděly paprskový boj křížováním, dosud se neukázaly. Až kolem desáté hodiny teprve italský reflektor jaksi podrážděně stále osvětloval údolí, hlavně pod Castione. Asi o půl 23. hodiny přestal svítit a záhy na to ozval se ze skal nad námi zprvu tichý, ale čím dále silnější zpěv — melodie naší krásné hymny »Kde domov můj...«. A bublavý potůček, jakoby doprovázel tuto idylickou chvílečku, která působila mocně na naše srdce a dovedla vynutiti z oka slzu vděčnosti Osudu, že vyhověl tužbám synů malého, dosud otročeného národa a dal jim do rukou zbraň, aby jemu vydobyli zlatou svobodenku.

Stáli jsme jako sochy a zatím, co jedno ucho vnímalo sladkou melodii hymny, druhé bedlivě naslouchalo každému zašustění dole pod skálou. Duši pak se rozplývaly city, kterých poznati není každému dopřáno. A ti hoši, kteří ji zpívali, dovedli do zpěvu vložití tolik citu a srdečnosti, že jsme museli slzet...

Dozpívali — klid. Tentokrát nechalo rakouské dělostřelectvo hymnu, která otrásala dušemi českých vojáků v rakouské armádě dozpívat, ba ani nestřílelo, když se mocně po údolí rozlehlo »Hej Slované...!«

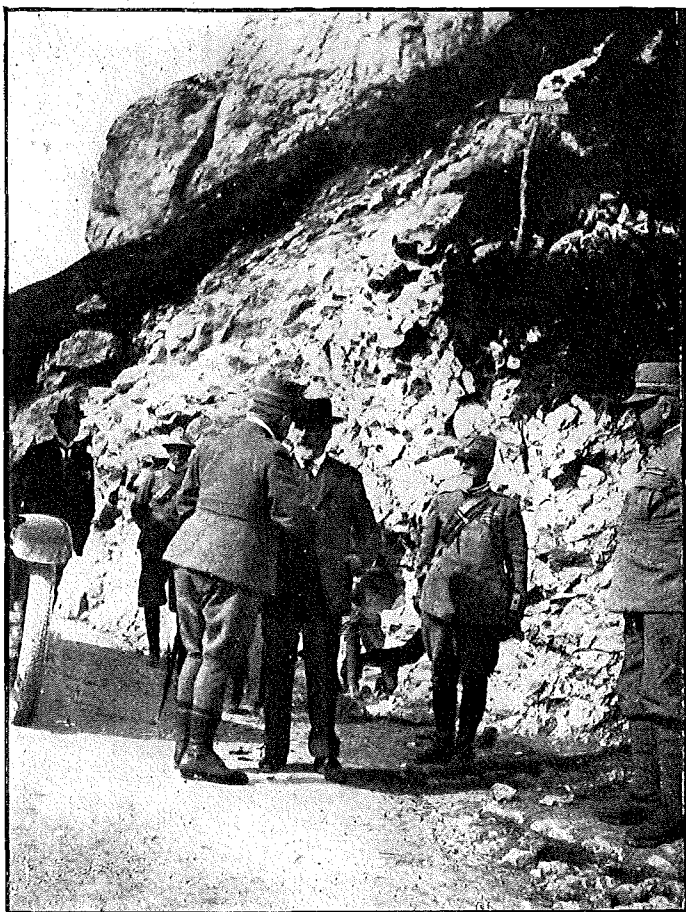
Co to? Co má znamenat tento neobvyklý klid na druhé straně. Bratři přestali zpívat a

jen potůček bublal dále svoji píseň míru, kterýž litice války přerušiti nemohla.

O 23. hodině, jsa vystřídán, ulehnu jsem na drátěné lůžko v přístavku v plné zbroji, usnul jsem, . . .

Blízká explose granátu mne probudila. Kdosi volá: »Všecko ven! Austriáci útočí!« Každý vyskočil, upravuje si zbroj. Několik krátkých a řízných povelů bratra podporučíka a každý byl na svém místě připraven

tové peklo. Do dělostřeleckého ohně zazníval řev lidských šelem, deroucích se po skalách na temeno Doss Alto, kde napadli naše třiatřicátníky. Signálové rakety tříhvězdové, pro italské dělostřelectvo určené, žádaly pomoc — ale italská dělostřelba mlčela. Podle výstřelu červené a zelené rakety jsme soudili, že se Austriáci dostali do našich zákopů a také i rakouská dělostřelba přenesla svůj cíl více dozadu — na uzavírací oheň.

Ministr osvěty Berenini na Altissimu.

k obraně. Asi 20 kroků za námi nacházela se maskovaná cesta a na ní slavily svůj hold explose granátů, které patrně byly určeny nám, což bylo svědectvím, že o našem hnízdě Austriáci nevěděli. Připraveny ruční granáty a obsazeno místo picoloposta vpředu. V září rakety podíval jsem se na hodinky, byly 3 hodiny ranní dne 21. září 1918. Obhlédnuv situaci, poznal jsem, že na východ od nás jest klid, kdežto na západě, na Doss Alto, je ho-

Z temene Doss Alto vyšlehl plamen z plamenometu, nový řev »hurá — »Nazdar« a zákopníci třiatřicátníků zasáhli v boj lopatami, noži a krompáči s nárazem, jemuž domnělým vítězstvím zpítí Austriáci neodolali, byvše smeteni na Roncola Italiana pod zákopy. Rozechvěni, s napětím očekávali jsme telefonický výsledek boje, který nešel, telefon byl asi rozbit. Kdosi dal návrh, jíti na Doss Alto pomoci, ale bratr podporučík, vě-

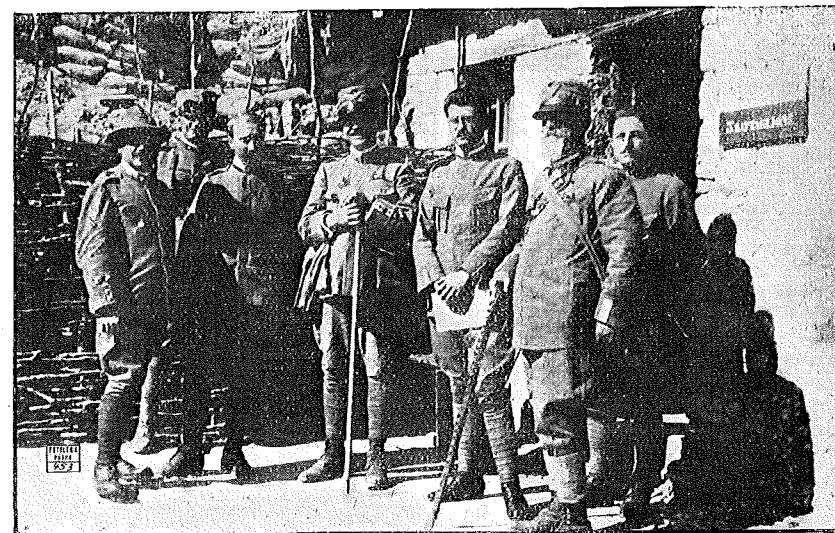
dom si svého poslání na tak důležitém místě, nedovolil. Slabé harašení pod námi, pak hluk, zaujalo naši pozornost a my po vržení několika ručních granátů a střelby z kulometů na ohrožená místa, připravili se na vše. Věděli jsme, že pád Doss Alto znamená, že budeme odříznuti odzadu a že nás čeká smrt. A to bylo příčinou, jakési odhodlanosti. Téměř každý si vzal do kapsy ruční granát »pro sebe«, což znamenalo, že nás živé Rakušáci do rukou nedostanou a než se dostanou k nám, přijde jim to draho. Naše četa, palbou rakouských děl odříznutá, neměla spojení na žádnou stranu a poslati někam kurýra, by znamenalo v dešti střel a kamení jeho smrt. A na Doss Alto znovu rozpoutal se boj, když již se rozednívalo. Podle vystřelených raket jsme poznali, že naši jsou zase v zákopech, což později potvrdily výstřely červených raket rakouských, žádajících podporu dělostřeleckou. Rakušáci opevnili se na Roncola Italiana, což znamenalo, že hlavní pásmo zákopů je zase naše. Útok, tak zuřivě vedený, odražen.

O 7. hodině palba přestala a nastal klid. Po údolí a po skalách válela se mračna dýmu, otravných plynů a bylo nutno asi na dvě hodiny vzít si plynové ochranné masky.

Od zákopů na Doss Alto po celém svahu až k jezeru, pokud jsme přehlédli, ležely mrtvoly útočníků jako smetí. A kolik jich bylo v našich zákopech? Draze, hodně draze zaplatilo rakouské velení armády tento kousek, a nevím, je-li pravdou zpráva jednoho později přeběhlého Čecha-šikovatele, že generál Witingstein, který nechal popravovat naše zajaté bratry, prohlásil: »Ještě jeden takový špás a jsme na mizině.«

O 9. hodině měli jsme již telefonické spojení s brigádním a divisním velitelstvím, a tak zvěděli jsme o hrdinství našich třiatřicátníků, pak o odvážném útoku jejich zákopníků, kteří se z vlastního popudu vrhli v boj, nečekajíce na rozkaz, o velkých ztrátách nepřítele a poměrně malých ztrátách našich. Náš telefonista zachycoval gratulační depeše z různých úseků fronty našich spojenců, zasílané našemu veliteli Grazianimu.

Večer pak o 20. hodině naše dělostřelectvo prudkým ohněm odřízlo Doss Alto od rakouských posic, načež útočné oddíly arditů smetly v krátkém boji poslední zbytky Rakušáků z Roncola Italiana a ze svahů Doss Alto, takže kolem 22. hodiny nastal definitivní konec boje a tím konec slávy rakouských »vítězů« nad českými »velezrádci«.

Generál Graziani v zákopech na Altissimu.

LAGO DI GARDA

J. NOVÁK

V nebetyčných alpských pohořích, obklopujících čarovnou hladinu »Gardského jezera«, zuřily úporné boje, jichž se zúčastnila italská 6. československá divise. Je to hlavně Dosso Alto, které bylo skropeno československou krví a východní břeh na severu, který tvoří mohutný hřbet Monte Baldo. Odtud na východ táhly se pak napříč údolím »Val Lagarina«, kterým protéká Adige, československé posice až za údolí Astica k Cima Tre Pezzi.*)

V hluboké kotlině alpských velikánů leží azurová hladina čarovného jezera »Lago di Garda«. Štíhlé cypřiše a stříbřité olivy, aloe a citronníky lemují jeho břehy a jeho hladina, laskaná hřejivým jižním sluncem, skýtá dojem neklidnějšího kouta světa. A přece jeho hladinu velmi často zčeří a rozryje divá bouře, jako by chtěla připomenouti, že i लेकरá bouře lidského běsnění převalila se přes tento idylický kout již v šerem dávnověku. Hojně zříceniny a valy starobylých hradů ukazují stopy těchto dávných dob.

Staří Římané pronikli až sem, zbrzdili hladinu tohoto jezera, která zvala se lacus Benacus, svými lodicemi a založili obchod s barbary, vyměňující jižní plodiny za vzácné železo. Když za velkého stěhování národů vedrali se tudy Gothové, zničili panství římské a stanuli pevnou nohou od Adriatického moře až k zdejším Alpám. Po nich Longobardové opevnili se zde proti Frankům, kteří brzy dovedli ocenit důležitost cesty podél Adige. Karel Vel., přivtěliv jezero s přístavním městem Rivou na severu k hrabství tridentskému, zamiloval si čarovný tento kout stejně jako Římané. Na poloostrově Sermione, jenž jako jazyk rozděluje široký jižní konec jezera na dvě polovice, procházel

*) O zahraniční revoluci v Itálii v ohledu politickém, o italských legiích a jejich bojích dočte se čtenář z následujících spisů: F. Bednářík a D. Germano Polí: »Rota Astico«. Život a činnost československé výzvedné roty v Itálii. Nákladem »Památníku odboje«. F. Bednářík: »Vývoj a boje československého vojska v Itálii.« Nákladem »Památníku odboje«. J. Bořil: »Revoluční hnutí v Itálii.« Nákladem »Památníku odboje«. J. Logaj: »Československé legie v Itálii.« Nákladem »Památníku odboje«. Ot. Moravec (Robur): »O naší zahraniční armádě v Itálii«. Kolín, Dr. Ljudevit Pivko: »Carzano«. Nákladem »Památníku odboje«. J. Logaj: »Oběti«. Nákladem »Činu« atd.

se kdysi Julius Caesar a pěl své Elegie Catullus. Karel Veliký vystavěl si zámek v Malcesine. Ve XIV. století jezero patřilo veronským vládcům Scaligerům, pak stalo se stálým předmětem sporů mezi milánskými knížaty a panství tridentských biskupů, jimž v XV. století vyrvala je benátská republika. Za císaře Maxmiliána v roce 1518 připadla severní část s Rivou znovu biskupům tridentským, v roce 1803 připadla Rakousku.

Gardské jezero se svým okolím je nejkrásnější kout jižního Tyrolska, proslulého svými krásami přírodními. Patří k soustavě jezer hornitalských, a měříc 55 km délky a 5—18 km šířky, je z nich největší. Je původu doby ledovcové a jeho největší hloubka je 584 m. Již před válkou valná jeho část patřila k Itálii, a jen severní jeho cíp s přístavním městem Rivou a Torbole, patřil k Rakousko-Uhersku. Severní jeho část, náležající se v bývalém rakouském území, je obklíčena strmými, romantickými úbočími skal, které tvoří hluboké zátoky, k jihu však břehy jeho stále se snižují, až přecházejí v lombardskou nížinu. Na západním břehu mezi Gargagnem a Saló táhne se nejkrásnější a nejteplejší břeh, t. zv. Riviera, kde prý je nejtepleji z celé Itálie, a kde se rodí mandle, citrony a znamenité víno »santo«, a kde je vila na vile. Na východním břehu lemuje jezero pověstný alpský hřbet Monte Baldo, jehož nejvyšší bod je 2079 m vysoký. Jižní břeh, jak řečeno, přechází do lombardské roviny, má ráz bažinatý a vysílá do jezera úzký, 5 km dlouhý jazyk poloostrova Sermione, kde jsou zbytky Cattullovy vily.

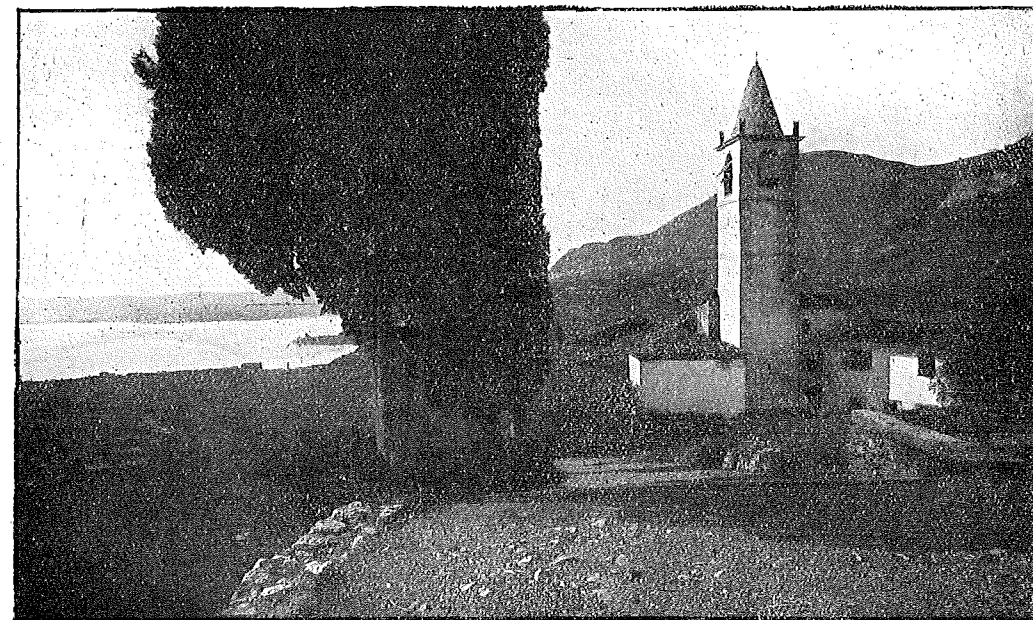
Nejkrásnější pohled na hladinu jezerní, jež bývá azurově modrá, je z Monte Balda, nebo z nádherné silnice, vedoucí podle západního břehu jezera k ponalskému vodopádu. Zde bývala také hranice rakouská a jezero ve dne v noci křižovaly rakouské čluny finančníků a hlídky. Větší přítok guardského jezera kromě říčky Ponale jest ještě říčka Sarca, vtékající do jezera u Rivy. Voda odtéká řekou Mincio. Uprostřed jižní části jezera

jsou rozkošné ostrůvky Isoletto, S. Pietro atd. Voda je velmi rybnatá, zejména v jižní části. Plavbu plachetní usnadňují pravidelné větry »paesano« od severu, který vane od půlnoci do poledne, a »ora«, která vane od jihu po poledni. Hladina bývá často neklidná. Mezi Rivou a Peschierou a Rivou a Desenzanem je pravidelné paroplavební spojení s připojením na Veronu a Milán.

Celé severní území jezera, se souběžným velkolepým údolím Adige a horským krajem dolomitským, táhnoucím se přes celou horší šíj apeninského poloostrova až k zátocce terstské, patřilo tedy před válkou Rakousku

na severu s Bavorskem, na severozápadě s Vorarlbergem a Švýcarskem, na jihu a jihovýchodě s Itálií. Vzniklo dlouhým vývojem historickým kolem Tyrolského hrabství, které Rakousko zdědilo po Markétě, zvané Maulltasch, v r. 1803. Rozlohou mělo přes 26.000 čtver. km a tvořilo skoro 9 proc. plochy rakouské polovice říše. Strategicky významný byl na sever přechod přes Brenner, kudy šla podél Adige z Inšpruku hlavní trať do Itálie. Není proto divu, že Italové hleděli se zajistiti obsazením tohoto strategického bodu.

Dnes celé toto území až po Brenner patří k Itálii. Válečný tento zisk neodpovídá ani

Pobřeží Gardského jezera.

a bylo nejen hojně navštěvováno turisty, ale i mladými příslušníky všech rakouských národů, nucených sloužit na vojně. Neboť toto území jižního Tyrolska bylo pravou sopkou, kde zuřila neustálá iredenta, kde oba státy, Rakousko i Itálie, ač v trojspolku, proti sobě horečně zbrojily pevnost za pevností. Celé území bylo takřka poseto pevnostmi a posádkami, v nichž hezká řádka českých vojinů určitý čas pobývala.

Hrabství tyrolské tvořilo s Vorarlbergem jeden administrativní celek a náleželo k rakouské polovině mocnářství. Hraničilo na východě s Korutanskem a Solnohradskem,

historickým ani ethnografickým poměrům. Jižní Tyroly od Brenneru přes Bolzano až po Salurn při Adizi, je území čistě německé. Italské obyvatelstvo začíná teprve za Salurnem. Dráha z Inšpruku vede přes Brenner, Brixen (nyní Bressanone) a Bozen (Bolzano), překračuje Eisack a řítí se vpřed po levém břehu Adige k Salurnu. Zde nyní začíná hranice italského obyvatelstva a vlak míří k Tridentu. Nalevo od Tridentu vniká do hor široké údolí Buco di Vela, kterým možno se dostat kol jezera Terlaگو k známému Arcu a Rivě, severněji vniká do hor údolí Val di Non. Nalevo od Tridentu hory se rozestu-

pují v dlouhé, rozeklané údolí Valsugánské (dějiště to carzanské tragedie), s jezerem Caldonazzo a Levico, kudy vede dráha na Feltre a Benátky a do Dolomit k San Primiero di Castrozza. Z Tridentu trať podél Adiže vede stále hlubokým údolím Val Lagarina k Roveretu, kde je známé válečné museum s čsl. oddělením a do Mori, odkud vede rozkošná, úzkokolejná trať kol jezírka Loppio do Rivy ke Gardskému jezeru. Za

Alou je stanice Avio, poslední bývalá stanice rakouská, kde vystupovaly naše italské pluky k pochodu na posici do hor nad Gardským jezerem. První italskou stanicí trati k Veroně bývalá stanice Peri, odkud pak vlak za krátkou dobu (40 kilometrů) octne se ve Veroně.

Tak čtenář našeho sborníku může si alespoň poněkud učiniti představu o kraji, zbroceném nejvíce krví našich italských legionářů.

X

PRVNÍ POKUS RAKOUSKÝCH PARLAMENTÁŘŮ O VYJEDNÁVÁNÍ A JAK JSME JIM NÁHODOU ZACHRÁNILI ŽIVOTY

KAREL PAVLÍČEK

Začátkem měsíce října 1918 se druhá rota 39. výzvědného pluku zase rozešla na jednotlivé úseky fronty od jezera Gardského až po vysoké skály Malga Zugna. Tenkrát naše četa obdržela Monte Giovo a od tohoto vpravo skály Santa Cecilia proti vesničce San Marco, nedaleko Rovereta.

Rozloučili jsme se obvyklým způsobem s Aviem, kde jsme trávili dny odpočinku. Netušili jsme tehdy, že jdeme na frontu na posled.

Krátce před odjezdem měli jsme v Aviu vzácnou návštěvu.

Přijel k nám generální tajemník Národní Rady, dr. Beneš z Paříže. Co jsme se na něho natěšili. Vyzdobili jsme slavnostně naše ubikace, ale zatím se celé uvítání konalo na hrbolatém náměstí avijském.

S dr. Benešem přijel také náš generál Graziani. Dr. Beneš nás pozdravil jménem zahraniční Národní Rady a celého národa československého. Děkoval za přinesené oběti pro celkovou věc a přál všem šťastného návratu do vlasti.

Po skončeném defilé odejel opět s generálem Grazianim, který se s námi loučil se slzami v očích, do Verony.

Po této návštěvě se mnoho mluvilo, jak ani jinak býti nemůže u jednotky, jakou jsme tvořili mi. Doslechli jsme se tentokráte, že Beneš řekl v úzkém kruhu bratřím důstojníkům, že na Vánoce se všichni uvidí ve vlasti. Nechtěli jsme tomu ovšem věřit. Slova ta se přetřásala také v Brentonicu, v zákopech a všude na těch místech, kde si každý spřádal nejrůžovější sny o budoucnosti.

Každý den se četly s velkým zájmem hlavní a přední italské časopisy, zvláště »Corriere della Sera« a »Tribuna«, jakož i náš římský »V boj«, redigovaný br. Logajem. Těšili jsme se zprávami ze západního bojiště o soustavných porážkách Němců, jakož i z jednotlivých úspěšných výpadů italských jednotek proti Rakousku.

Něco neočekávaného nás však jednoho dne z rána, v druhé polovici měsíce října, překvapilo.

Na celé frontě byl klid.

Seděli jsme s italskými vojáky před kavernou na San Cecilia, snídajíce dobrou a silnou kávu, jakou dovedli uvařit pouze někteří italští »cuciniéri«. Bylo velmi příjemné vyhřívát se z rána na slunci po probdělé noci, neb vraceli jsme se obyčejně až k šesté ho-

dině ranní z výzvědných hlídek a někdy i později.

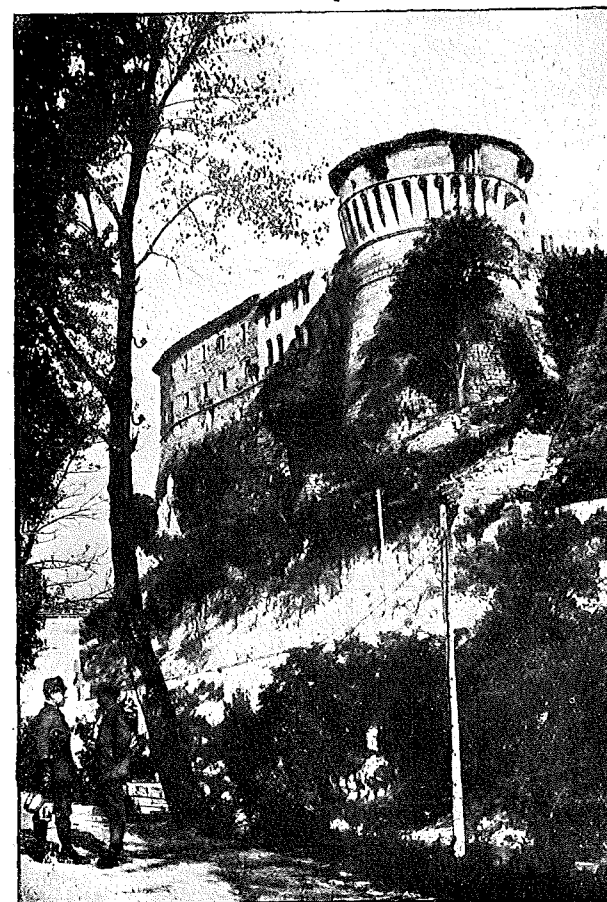
Co tak klidně s Taliány o současných událostech rozmlouváme, příběhne k nám jeden italský poručík, vezme poblíž stojící strojní pušku a vyzývá nás, abychom ho následovali.

Puzení zvědavostí, co se vlastně přihodilo, běžíme do zákopů, náš desátník Vonášek první. Tam se nám naskytla nezvyklá po-

ce Malga Zugna šílené střelení ze strojních pušek.

Také italské dělostřelectvo spustilo. Děšť šrapnelů chrlil se v bezprostřední blízkosti ubohých rakouských vyjednavců, kteří se kryli lehnutím na zem.

Rychle jsme telefonovali oně baterii, která nepochopila oč jde. Na protější skály jsme dávali rovněž znamení k zastavení palby, což se nám konečně také po chvíli podařilo.

Hrad v Roveretu.

dívána. Dole pod vrchem San Cecílie, podél řeky Adiže, ubírala se divná trojice.

Vpředu kráčel rakouský trubač, za ním asi ve vzdálenosti 20 kroků, dle lepšího stejno-kroje, rakouský důstojník a za tímto ve stejné vzdálenosti opět jeden voják c. k. armády.

První z nich troubil nějaký »marš«, ostatní mávali bílými praporci.

Byli to rakouští parlamentáři.

Dříve, nežli jsme mohli dát znamení do leva i do prava, ozvalo se z protějšího kop-

Již jsme však také ze zdola slyšeli usilovné volání: »Nicht schiessen«. Také italský poručík z kulometu ani nevystřelil, ač se snažil přemluvit nás o rafinovanosti Austriáků, kteří by snad mohli takovým způsobem krýtí nástup své pěchoty k útoku. Brzy jsme jej přesvědčili, že v tomto případě se mýlil.

Zatím, co všichni zvědavci se seskupili kolem nás, začal velitel naší hlídky, desátník Vonášek, s důstojníkem, jenž se mu představil jako štábní kapitán c. k. armády, vy-

jednávají o tom, co si vlastně přejí. Tento prohlásil, že přichází z Rovereta a že nese italskému vrchnímu armádnímu veliteli důležité listiny. Vyňal při tom velikou obálku z ruční brašny a prosil nás, abychom nestříleli a jej na místo určení nejbližší cestou z celou družinou dopravili. Protože v našem úseku družina pro strmé skály k nám přejít nemohla, doprovodili jsme je údolím podél Adiže k vesničce Serravalle, kde nás přivítal nám všem známý italský major Benedetto se svými ardity.

U vchodu do drátěných překážek zavázány rakouským parlamentářům, bledým a strachy se chvějícím, oči, načež předvedeni do stánku majorova.

Za hodinu unášelo auto důstojníka do Verony, co zatím jeho dva průvodci si pochutnávali na masných konzervách a bílém chlebě italském. Také vína jim Italové přátelsky

nabídlí. Pro nás Čechoslováky to bylo věru zadostiučiněním, viděti hladové nepřátele, jak pokorně přijímají dary od našich spojenců. Až líto nám bylo těch, kterým nebyla dána možnost dostat se ke spojencům a musili, ač jedné bratrské krve, trpěti pod jhem rakouského jařma.

Ještě téhož večera osvětlovali, jak Italové, tak i Rakušané, celé údolí Adiže, cesty pro jiné parlamentáře, kteří se ještě téže noci hlásili.

Bylo to pro umírající Rakousko zlé znamení. Katastrofa konečně nedala na sebe dlouho čekat. Jednoho rána ve 4 hodiny rozhlaholily se avijské zvony — bylo příměří a konec Habsburků. Celá Itálie měla svátek, vojenské hudby slavnostně vyhrávaly a lidé si navzájem tiskli ruce radostí, že je již konec hromadného vraždění lidstva.

X

ÚTOK NA CIMA TRE PEZZI KAREL PAVLÍČEK

17. dne měsíce září 1918 byly čtyři II. roty 39. výzvědného pluku telefonicky odvolány z přední linie, kde konaly výzvědnou službu a propagační činnost, aby se shromáždily v údolí Adiže, v městečku Aviu, kam chodily na odpočinek. Tentokrát bylo na první pohled záhadou, proč tak záhy, po desetidenním pobytu na frontě, jedeme do Avia. Mluvílo se leccos, ale určitého nikdo nic nevěděl.

Večer v 6 hodin byly všechny čtyři v Aviu.

Podle rozkazu velitele roty, br. por. Vyčítala, shromáždili jsme se všichni v 8 hodin večer v naší budově, abychom slyšeli obsah toho, co nám bylo dosud záhadou.

Velitel roty krátce nám vyličil náš úkol: »Od velitelství Čsl. armádního sboru přišla výzva, abychom se zúčastnili se III. rotou (t. zv. Astico) útoku na posice nepřátelské na vysočině Pasubio, nedaleko města Schio. Je to po prvé, co společně s jinými oddíly máme provést větší akci. V 10 hodin večer

přijedou pro nás autokamiony. Kdo by se cítil nemocným neb jinak neschopným, může vystoupiti a zůstatí zpět.« Nikdo se nepřihlásil.

V 10 hodin večer jsme nasedali do připravených kamionů a se zpěvem opouštěli městečko Avio. Jeli jsme celou noc, teprve k ránu jsme přijeli k vesničce Astico, kde byla umístěna III. rota (por. Prejdy).

Tam jsme prodleli proti naší vůli několik dní. Teprve 22. září večer jsme se vydali na pochod, když III. rota již dříve po částech byla odešla. Po celonočním pochodu jsme dostoupili k ránu náhorní roviny Pasubia, kde jsme se ubytovali v tunelu, asi 1 km za frontou, očekávající dalších rozkazů. Dne 23. září odpoledne jsme obdrželi plátěné střevíce (polobotky), kterých italské útočné trupy používaly výhradně jen při akcích výzvědných nebo k útoku.

Před večerem nás shromáždil br. por. Říha (od III. roty), aby nás seznámil s místem, kde se měl útok vykonati. Dověděli jsme se,

že máme proti sobě dragouny 8. pardubického pluku, kteří jsou ovšem hodně promícháni Němci, Maďary a Poláky. Těšili jsme se tedy, že aspoň nějaký odpor bude.

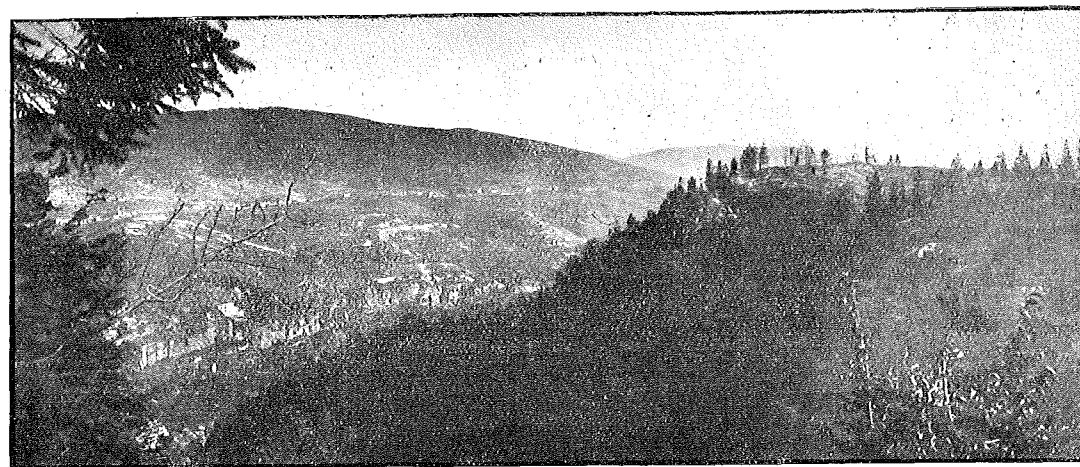
Toho večera bylo v tunelu živo. Bylo pozorovati na všech bratrích, s jakou odhodlaností očekávají příští okamžiky. Venku přišlo a tím naše vyhlídky na úspěch mohly být jen skvělejší.

O půl dvanácté hodině noční zavolal nás br. por. Vyčítal k nástupu. Vyšli jsme z tunelu. Tichá, tmavá noc se rozprostírala kolem nás. Přišli jsme různými oklikami do italských zákopů. Tam jsme se brodili již ve vodě. Plátěné střevíce to odnesly. Mnozí bratři, nežli přešli první pásmo drátěných

V některých místech bylo nutno překážky odstraňovati a v mnohých případech druh druhá vytahoval na strmé skalisko pomocí pušky. Než přes všechny tyto svízele bylo vrchu dosaženo dříve, než se nepřátelé nadáli.

Levé křídlo mistrnou taktikou obešlo nepřítel, a když po vzdání se několika Austriáků palba jedné rakouské strojní pušky neustávala, ba naopak přinesla smrt br. Jelínkovi od II. roty, bylo celé obsluhující mužstvo, které se nechtělo vzdáti, od našich rozbito.

Úkolem našim bylo, »udělat« co nejvíce zajatých a vrátiti se opět do italských zákopů. To se nám také za 3 hodiny podařilo.

Cima tre Pezzi.

překážek, byli bosí. Bitevní plán, přesně vypracovaný, byl dodržen. III. rota nastupovala jako levé křídlo a střed; polovice II. roty tvořila pravé křídlo a polovice byla v záloze. Italští bersaglieri v počtu 60 mužů tvořili oporu pravému křídlu.

Mezi našimi a rakouskými posicemi byla hluboká rokle, na jejímž dně tekla bystrina. Do rokle sestoupily jednotlivé oddíly bez zvláštní příhody, nepozorovány nepřitelem. Sotva však zahájilo anglické dělostřelectvo přípravou bubnovou palbu (v té části byly anglické dělostřelecké oddíly, pozn. pisatele), která měla trvat 10 minut, rozhučela se děla i na rakouské frontě. V tom byl již dán povel k útoku. Po strmé stráni přes četné drátěné překážky jsme se šplhali na vršek.

Leč návrat byl hroznější nástupu. Rakouská děla začala uzavíratí palbu, patrně v domnění, že našim budou přicházeti posily. To nám při opouštění rakouských zákopů hodně uškodilo. Tam také nalezl smrt nezapomenutelný br. strážm. Toběk (známý z výzvědačské výpravy do Rakouska), a des. Zapletal, oba příslušníci II. roty. Jmenovaní se při návratu do italských zákopů zřítily následkem úplně tmy se skály asi 40 m vysoké do propasti, kde byli později nalezeni s roztržitými údý. Jejich hroby však při exhumaci italských legionářů nemohly být zjištěny.

Z bratří důstojníků jsme ztratili br. por. Kubištu (III. rota). Celkem jsme měli pět mrtvých mimo více zraněných.

Proti našemu úspěchu bylo to číslo ne-

patrně v předpokladu, že jsme mnohé Čechy vysvobodili z rakouského otrockého života. Ukořistili jsme 5 rakouských strojních pušek. Zajatých napočteno 180.

Italští bersaglieri měli také ztráty, neboť jim padl rovněž jeden důstojník, který se

velmi hrdinně a odvážně po boku našem bil. Odpoledne jsme odjížděli za zpěvu do Avia. Cestou nás radostně pozdravovali italští vojáci a obyvatelstvo, které se již dovědělo o našem vítězství a společném úspěchu italsko-československých zbraní.

X

JAK NÁS PŘEKVAPILA KAPITULACE RAKOUSKA FRANTIŠEK LIBIŠ

Třetí listopad roku osmnáctého zastihl nás pod otevřenou kolnou na jednom osamělém dvorci u Resano, vesnička to ležící na silnici mezi Castel Franco Venetto a Padovou. Po čtyřměsíčním pobytu na tridentském úseku již čtrnáct dní měli jsme zotavenou a připravovali jsme se na nové zasažení, tentokrát na Piavě. Byla celá naše divise stažena do kraje padovského. Zde se s námi rozloučil, vlastně bez rozloučení od nás odešel náš milý »děda« Andrea Graziani, velící generál VI. divise československých dobrovolců v Itálii, který byl vlastně Čechem v italské kůži. Byli jsme jeho náhlým odchodem zarmoučeni, obzvláště, když se nám představil nový velitel, generál Piccione, který nás přivítal při defilé nevlídným obličejem. Pociťovali jsme, že jsme někoho ztratili, koho budeme postrádat, a velký otazník u slova »proč odešel« zůstal pro nás posud nevysvětlitelnou záhadou. Ještě v chaosu na Slovensku jsme tohoto dobrého »dědy« vzpomínali a říkávali jsme si, kdyby byl s námi on, že by to s Maďary hned s počátku jinak dopadlo.

A tak toho třetího listopadu o 17. hodině večerní přišel plukovní rozkaz k naší kulometné rotě, abychom se připravili k odchodu do zákopů, jelikož snad během noci přijde »alarm«. Do 18. hod. bylo již vše připraveno, a po večeri, jelikož bylo tento večer zakázáno se od ubikací vzdalovat, usedali jsme na naše »slamníčky«, zhotovené ze stanové plachty a slámy a — zpívali jsme. Náš zpěv pak přivábil několik hezkých Italek, které si usedaly na podsíněk dvorce a na naši žádost

zazpívaly některé italské písně. Zpívaly trojhlasně a musíme doznat, velice krásně. Asi o 20. hodině jsme ulehli a jako obvykle to začalo s »maso«, načež ostatní odpověděli »kosti«, a již jeden počal vyprávět jakousi povídku. Otevřenou stranou kolny se na nás s klenby nebeské usmívaly jasné hvězdičky, a tam v dáli, na hřebenech hor občas zazářila raketa, osvětlující zákopy na frontě. Jinak panoval všude klid.

Vypravěč dokončil svoji povídku a na jeho zvolání »maso« se jen málo ozvalo »kosti«, a proto se s povídáním přestalo.

Najednou zazní z blízkosti rána z děla, pak rachot kulometů, střelba pušek, ohromný řev zazníval směrem od Resano, a rakety brázdily naše jako šílené. A to všech barev a signálů. Kdosi zakřičí »alarm!«, a v minutě stojí celá četa ve zbrani, připravena k boji. Co je to? — Co se stalo? Že by Austriáci prorazili frontu a dostali se až sem? — A spousta jiných otázek se hrnula se všech stran. Rovněž i náš padrone (majitel dvorce) vyběhl na zápraží celý vyděšený, s rodinou polonahou a strachem se třesa, tázal se nás, co se stalo. Bratři nabili zatím kulometry a postavili se ke vjezdu do dvora, očekávajíc svého důstojníka, případně nějaký rozkaz od velitele rot, který byl s jiným oddílem asi čtvrt hodiny od nás vzdálen. A skutečně bratr podporučík přišel, ale věděl tolik, co my. Dovedl si ale pomoci. Nařídil jednomu bráškovi, aby si sedl na mulu a jel se podívat do Resana, co se vlastně stalo. Než však tento odejel, cválá po silnici kolem dvorce

na bílém koni italský dělostřelec a řve zpívavým hlasem: »La Pace — la Pace e venuta — eviva la Pace!« Když nás spatřil, spustil zase zpívavým řevem ve všech tóninách: »Frateli Czechoslovachi, la Pace e venuta!« (Bratři Čechoslováci, přišel nám mír!) A také i od Resana, kde zatím střelba částečně ustala, mísilo se do zvuku kostelních zvonů »La Pace — La Pace!«

To byla na nás větší rána, než kdyby byl nám Ital řekl, že sto kroků před námi jsou Rakušáci. Nikdo nepromluvil a jeden se díval udiveně na druhého. Předně jsme nechtěli tomu valně věřit, znali jsme až přespříliš vznětlivou italskou povahu a považovali jsme to za bláznovství, vždyť ta věra se střelbou a zvoněním také tak vypadala — ale když přešel kolem nás v šíleném tempu na koni důstojník italských karabinérů a volal rovněž »La Pace«, tak jsme přestali pochybovat, a první slovo bylo: »Co bude s naší vlastí — s naší národní samostatností?« Po dvorci tančil náš padrone s jeho polonahou rodinou hotový kamajkan, jsa radostí téměř šílený, pokřikoval po nás, proč se rovněž neradujeme s nimi. Proč jsme tak zaraženi? Či se nám nelíbí, že je mír? Těžko bylo mu odpovědět, nevěděli jsme, co je s námi. Proto oči všech upíraly se do tmy k Resanu, odkud konečně po dvaceti minutách přijel na mule tam vyslaný bráška a z daleka volal: »Bratři, Rakousko kapitulovalo a naše národní samostatnost je zajištěna! Mám vám vyřídit od brášky pobočníka, že můžete jít klidně spat, zítra podepíše rakouský parlamentář v Padově o 15. hod. příměří. Austrie již nemůže, a proto kapituluje na milost a nemilost!«

Tato slova působila. Teď se zase divil náš padrone, že šlíme my. Nastalo objímání, výskání, jeden bráška pustil do hnoje celou serií ostrých z kulometu a poděšenému Italovi zvěstovali jsme, že »Nostra Patria è libera«. Do tohoto nadšení zanotoval kdosi: »Kde domov můj...«, a za ticha nesly se k nebesům tóny naší velebné hymny jako píseň díkůvzdání Osudu, že splnil naše přání, naše úsilí, a po zpěvu mohutně »Ať žije náš drahý tatíček Masaryk!« píseň ukončilo. A z různých míst nesly se ještě zvuky této po-

Gen. Graziani a velitel 31. pluku pluk. Ciaffi.

svátné písně, volání slávy Masarykovi, jeho spolupracovníkům a jednotlivým spojencům. Konečně jsme se odstrojili a bylo na dvánáctou, když jsme ulehli. Spát ale nikdo nemohl. A proto se vyprávělo tentokrát bez »masa« a »kosti«, vyprávěla se pohádka skutečnosti o návratu do osvobozené vlasti, o uvítání svých milých, o novém životě, který nás čeká. Každý maloval si vše tak růžově. Muž se těšil nato, až sevře do náruče svoji ženu a děti, svobodný pak až přitiskne na sebe svou Mařenku, a každý se měl nač těšit. Tuším, až ke třetí hodině ranní všechno usnulo.

Příštího dne, čtvrtého listopadu, o 15. hodině po celé silnici přes Resano tvořili špalír naši bráškové ve vycházkovém úboru, t. j. s poboční zbraní a nezbytnou dýkou za pasem.

Na velitelství divise ve škole vlál vesele vedle italského náš bělorudý prapor. Také i po civilních domech byly vyvěšeny prapory Italie a spojenců, ovšem také i naše.

Najednou od Castel Franco přijelo dosti volným tempem vojenské auto a v něm —

dva italské a dva rakouští důstojníci generálního štábu, kteří jeli do Padovy podepsat příměří, a tím zároveň zpečetili konec habsburské monarchie.

Později jsme zvěděli z italských listů, kde psal jeden z průvodčích důstojníků oněch parlamentářů rakouského generálního štábu, jak mocně na ně působil špalír československých dobrovolců, takže neubránil se poznámce, že oni, (Čechoslováci) mají pád Rakouska na svědomí.

Takové svědomí milerádi unesem, třebaže není na ně církevní rozhřešení a můžeme být na to hrdí, že nám to bylo právě z tohoto

místa tak upřímně a spontánně přiznáno.

A k večeru čtvrtého listopadu dostali jsme již zprávu o našem »dvacátém osmém říjnu« v naší vlasti a o tom, že Národní výbor ujal se v osvobozených zemích vlády. Ovšem, co se u nás dělo, jsme nevěděli, a představovali jsme si, že byla provedena krvavá revoluce a národ že je ve zbrani. Jelikož pak ještě přišla zpráva o bojích ve Francii, připravovali jsme se na to, že na českých hranicích vybudujeme se spojenci novou frontu, abychom Německo napadli zezadu a dorazili je.

Ovšem, Osud určil jinak, ale to už je zase jiná kapitola.

X

ZACHRÁNĚN KAREL NOVOTNÝ

Byli jsme na Piavě. — Konali jsme výzvědnou službu mezi Italy v počtu asi 14. Dne 16. června r. 1918 byli jsme asi ke 2. hodině noční překvapeni útokem Rakušanů, který začal prudkou kanonádou na naše posice. Spousty země jako mohutné sloupy vyletovaly do vzduchu a s temným rachotem sypaly se k zemi. Nářek rozléhal se kolem. Nebylo snad místa, kam by nepřátelská střela nebyla dopadla. Italové měli rozkaz, aby v případě náhlé ofensivy se stáhli a vzali nás zpět. Ale v tom zmatku na nás zapomněli. Bratr poručík Mareš, když vycítil nebezpečí, dal rozkaz k rychlému ústupu. Věděli jsme dobře, co nás čeká, kdybychom se dostali Rakušanům do spárů.

Dali jsme se směrem k Trevisu... Dým dráždil naše oči, takže mnoho jsme neviděli, a ztratili jsme cestu. Rozprášili nás na dvě části. Jen některým se podařilo uniknout. Naším neštěstím bylo, že zde byla fronta hodně stočená a následkem toho jsme se octli opět v těch zákopech, z nichž jsme odešli. Všude byl zmatek. Dělostřelecký oheň zuřil, a my octli se na nejhorším místě, ale neztráceli jsme naděje. Náhle podařilo se v úseku Montenello rakouským plukům prorazit italské posice, a my octli jsme se spolu s Italy

v rakouském zajetí. Bylo nás Čechoslováků 7.

Co nyní počít? Měli jsme Rakušany v týle i vpředu. Byli jsme obklíčeni. Měli jsme na vybranou: buď se bití na smrt nebo jít do zajetí, což znamenalo — šibenici. Naděje, dostat se z drápů, byla nepatrná. Nechtěli jsme se ihned prozradit a očekávali jsme, že snad v posledním okamžiku dojdou zálohy a že se dostaneme zase na svobodu. Rakušané patrně byli o nás špatně informováni, a v tom okamžiku, — nelišili jsme se nijak od Italů — nás nepoznali. Přišli o moc, neboť na naše polapení byly vypsané značné odměny, dovolené atd. Hnali nás na břeh Piavy, kde jsme byli střeženi, než nás převezli po pontonech na druhý břeh. I zde byli ještě někteří Italové raněni, neboť sem střílela naše artilerie.

Zdávalo se mi, že tu a tam některý Rakušák po nás šlehl okem, jakoby si myslel: »Což tu není žádný Čechoslovák mezi nimi?« Stačilo jen slovo, abychom se prozradili, a již bychom se byli nesli do vlasti nebeské. Zapálil jsem si v zoufalství toskánský doutník a hledím do mlh. Radíme se, zda by se nedalo zachránit tím, že bychom řekli, že jsme byli na práci v zákopech, že jsme se tedy dostali zároveň s Italy do zajetí. Sku-

tečně jsme také této výmluvy použili. Nebyla to zbabělost, ale válečná lest.

Převezli nás na druhý břeh řeky a hned nám poručili tahat pontony proti vodě, aby přemístili mosty. Raněné dopravovali dále. I já využil jsem této příležitosti. Měl jsem také na čase. Narazil jsem na šikovatele, jemuž jsem se nemohl vyhnout. Měl napřažený revolver a německy na mě: »kam?« »Jsem raněn«, povídám italsky. Stačilo jen, aby poznal, že má výslovnost není italská, a bylo zle. Křikl však na mě, abych táhl dopředu, a já se dal do běhu. Ukryl jsem se

všechno. Nerad jsem se loučil se schránkou na masky proti plynům, kterou jsem měl plnou toskánských doutníků. Hnali nás dále. Na cestě zastavili nás rakouští důstojníci a ptali se stráží: »Tak co, jak je hodně Čechoslováků na Piavě?« Jakýsi Polák povídá, že tam nejsou žádní. Jeden z důstojníků však spustil na něho zhurta: »Jak pak tam nejsou žádní. Vždyť včera večer na nás křičeli, že proti nám stojí celá československá armáda.« Ano, volali jsme to právě my, kdy rakouští letci házeli k nám do zákopů letáky, v nichž se nám vyhrožovalo, že jakmile budeme po-

Brescia loučí se s čsl. legionáři, vracejícími se do vlasti.

v jakémisi křoví. — Země i železo lítalo do vzduchu... Opustil jsem úkryt a běžím hájem, ale byl jsem obklopen hloučkem vojáků, kteří mě hnali k zástupu italských zajatců. Bylo mi to nemilé, neboť jsem ihned poznal mezi nimi známé, kteří mě mohli prozradit.

Podle knihy Logajovy byli tři moji kamarádi, které jsem opustil, a to Karel Čadlin, Frant. Koudelka a Rudolf Kouřimský — 16. června 1918 popraveni za Piavou u Oderza. Podařilo se uniknouti dalším třem, s nimiž jsem se později sešel. Byli to: Václav Hytl, Václav Řípa a František Tomaides, otec 6 dětí. K večeru přišli jsme na velitelství Červeného kříže, odpočítali nás a odebrali nám

lapení, budeme ihned bez soudu oběšeni.

Dívali jsme se jeden na druhého, brzo-li nás oddělí a poznají. Na štěstí jsme nebyli na tomto místě dlouho. Ještě téhož večera jsme přišli v noci k cíli. Vehnali nás do jakési ohrady, kde jsme byli do rána. Ale tu již nastalo rozuzlení. Rakušané už věděli, že jsme mezi Italy. Jak se o nás dověděli, nevím. Přišli přímo k nám a říkali: »Kde pak jste se tu, taliánský Češi, vzali?« Ptal se nás jeden starší major Čech. Řekli jsme klidně, že jsme jako zajatci pracovali na zákopech, a byli jsme zajati s Italy. Dotyčný se k nám choval slušně. Zavedl nás do kanceláře a sepsal s námi protokol, v němž jsme uvedli

totéž. Zde jsme navázali styky s dobrými českými hochy, ale ne na dlouho. Odehnali je od nás, poněvadž prý se zrádci není radno mluvit. Poštvali na nás také civilní obyvatelstvo.

První noc jsme byli střeženi na půdě jakéhosi domku. Ráno pro nás přišli čtyři vojáci, Němci, kteří nás měli odvést na brigádu. Zástup vojáků i civilistů si nás zvědavě prohlížel, když nás vedli k městu Motto. Zpěčoval jsem se jít pěšky, poněvadž jsem byl raněn. Zde mě oddělili, aniž bych se býval mohl rozloučit s bratry. Poslední naše slova byla: »Nezradíme jeden druhého.« Odvedl mě jakýsi rakouský šikovatel, ostatní tři, které ode mne oddělili, odvedli tři vojáci, a byli, podle zpráv, jež líčí starosta města Odezzo v »Českoslov. legionáři«, pověšeni v zahradě na náměstí Viktoria Emanuela II. 20. června 1918.

Ve městě Motto byl jsem zaveden do kanceláře k jakémusi poručíku, který na mě mluvil česky. Tázal se mne, zda jsem byl v československé armádě. Řekl jsem, že ne. Zdá se, že dotyčný smýšlel se mnou dobře. Zadíval se na mě a varoval mě. Že kdybych řekl, že jsem byl v armádě, a měl pušku v ruce, že by mě ihned odpravili. Byl jsem mu vděčen za tato slova, ale váhal jsem se mu vyznati ze všeho. Byl jsem pak veden dále, kam, nevěděl jsem. Jakýsi oberleutenant nás zastavil a tázal se, co jsem zač. Šikovatel mu vykládal. Dotyčný se na mě obořil: »Habt acht! Vedrfluchter Gauner. Já ti dám, že s byl na práci«. Vytáhl fotografický aparát a už jsem byl v něm.

Přišli jsme na stanici Červeného kříže, kde mě hrubě přivítal jakýsi Němec. Myslel jsem, že mne na místě probodne. Musel jsem se vysvléknout a vykoupat, a dostal jsem rakouský, roztrhaný a krví zbrocený oblek, takže upoutal až pozornost lékaře v nemocnici, kde jsem se ke svému podivení octl. Zařval na mě: »Ty gauner, ty jsi se rval s námi. Vždyť máš celý mundur od krve a rozstřílený.« Odvětil jsem, že jsem měl pěkné šaty, ale že mně je vzali. Asi za hodinu přišli opět páni a hned zase zavedli se mnou pro tokol. Nedožvěděli se však nic nového. Žád-

němu to nepřišlo na rozum, jak jsem se dostal až sem a že mě ještě nepověsili.

Že smrti neujdu, jsem věděl, ale přece jen jsem mlčel. V nemocnici jsem ztrávil 9 dnů. Ve dne v noci byla u mne stráž s puškou. Náhodou se mi dostaly do rukou české noviny, a hle, dočetl jsem se v nich, že Rakusané na Piavě zajali oddíl československých legionářů. Byli jsme to my?

Za 9 dnů opustil jsem nemocnici a vedli mě do osamocené cely, kde jsem byl necelé dva měsíce, než jsem byl odsouzen. Kriminál je tísnivá věc, a nebylo mi zrovna vesel. Stráž se skládala z Maďarů, Poláků, a Slováků. Nesměl jsem se k oknu přiblížit, a světlo svítilo celou noc. Během těchto dvou měsíců byl jsem dvakrát u výslechu. Nemohli se však od mne nic dozvědět. Tvrdili mi, že na mě svědčil jeden šikovatel, invalida od 27. pluku, že mě dobře zná, že jsem dělal propagandu. Chtěl jsem, aby mně ho jen ukázali, poznám-li ho. Česky se mnou mluvíti nechtěli, a dali mi tlumočnicka jakéhosi Němce, který uměl páté slovo česky.

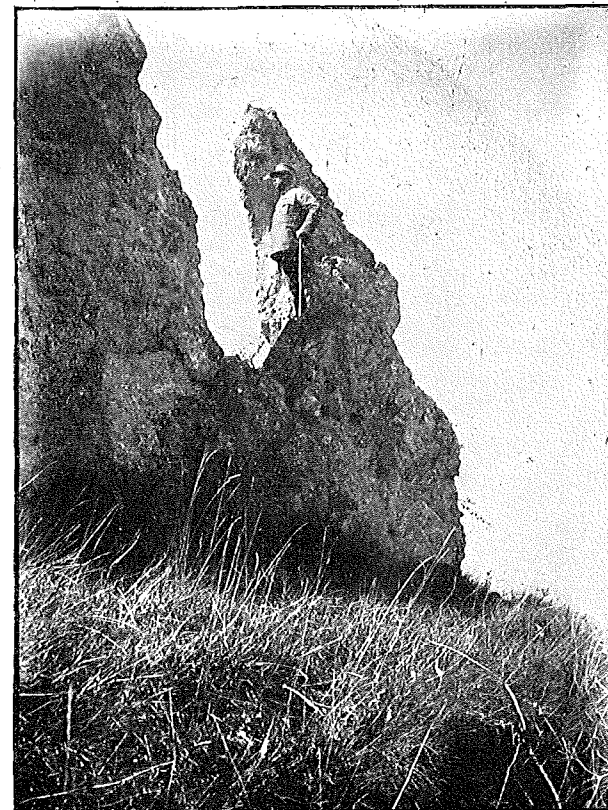
Hlavní soudní řízení se mnou bylo 18. srpna v městě Motto. Soud se jmenoval »Feldgericht 7. Kommando, Feldpost 404«. Odtud jsem psal svým rodičům z vazby, že jsem »blíže vlasti«. Rodiče asi chápali, že se něco děje, poněvadž četníci je denně téměř navštěvovali ode dne, kdy jsem se octl v zajetí. Leckdo je také těšil, že až se vrátím, že mě oběsí. U jmenovaného soudu, byl jsem vyzván, abych si vzal obhájce. Proletla mi hlavou myšlenka: »Nač, vždyť smrti neujdu.« Dali mi obhájce z moci úřední, a radili, abych se přiznal.

Sedím uvnitř prostorného sálu. Okny je vidět na náměstí, kde stojí kočáry, na nichž přijeli páni soudcové. Svěží vánek pohrává korunami morušových stromů před okny, místnost je tmavá, neboť počasí je pochmurné. U stolu sedí oni soudcové, kteří rozhodovali o mé smrti. O život se už nejednalo... Zčerstva lapám svěží vzduch z ulice, bude to asi na krátko. Konečně všechno se skončilo a výrok soudu zněl: trest smrti provazem. Byl jsem rozechvřen, ale zároveň ucítil jsem i jakousi blaženost, že je všemu konec. Ztra-

til jsem zájem o všechno. Klidně jsem podepsal rozsudek. Upřeli na mě zrak, co asi budu říkat. Mlčel jsem... Obhájce se mne ptal, zda tomu rozumím. Říkám, že ano. Radil mi, abych žádal o milost. Mohly by mi prý býti přiznány polehčující okolnosti, poněvadž jsem byl v Karpatech třikrát raněn na těch kopcích, při té turistice s pavoukem na zádech. Tušil jsem, že jediná milost by byla kulká místo provazu. Nechal jsem to na panu obhájci, aby dělal co dovede.

jsem mu — — On odvětil: »To je dobře...« Chtěl jsem si ho lépe prohlédnout, ale on zmizel.

Několik dnů prožil jsem v strašné náladě. Vědomí, že tolik let snad budu v žaláři, mě uvádělo v zoufalství. Leč za krátkou dobu věc se změnila. Padly císařské trůny a s nimi okovy porobených národů. 26. září předvedli mě do kanceláře k prohlídce k lékaři, jenž konstatoval na mně nemoc a rozkřikl se na stráž proč mě nepředvedli dříve. Odvedli mě

Na stráži.

Odvedli mě zpět do cely, kde jsem čekal rozhodnutí. Trvalo to dosti dlouho, od 18. srpna do 23. září, kdy mě sdělili, že mám změněný trest smrti v 15letý žalář. »Jaká to porce«, pomyslel jsem si. »Což je to možné? Ach, snad mě brzy zastihne nějaká spasná hvězda«, pomyslel jsem si. Představoval jsem si pevnost, na níž bych byl vězněn. Vlasy mi vstávaly na hlavě. 15 let měl jsem slíbeno. Přišel ke mne jakýsi rakouský důstojník major a tázal se mne, jak to dopadlo. Řekl

do osamělé místnosti a za půldruhého dne odvezli do pevnosti Staré Gradišky ve Slavonii. Jakýsi Němec dával mi želízka na ruce. Žádal jsem ho, aby mi je neutahoval tak pevně, ale on zasykl: »Ty gauner, já tobě povolím, a ty mi zítra poslat kartu z Itálie.«

V noci byli jsme v Udine... Brzo jsem se seznámil s několika Čechy, kteří měli býti internováni z různých důvodů. Brzy mě však oddělili jako nebezpečného trestance.

Když mě odváděli, volali na mě: »Nic si z toho nedělej. Za měsíc a možná ještě dříve přijdeme ti pevnost otevřít.« Navečer mě řetízem šikovatel připojil k 7 Maďarům, a tak dva a dva jako dobytek nás vedli do pevnosti, kam jsme se dostali dne 30. září. Velitel pevnosti byl Charvát, člověk milé povahy. Po cestě již viděl jsem jistý neklid mezi vojskem. A dne 26. října vypukla ve Slavonii revoluce. Nedbali jsme žádných výstrah ani napominání a dne 27. října chtěli jsme ven na svobodu. Bránila nám sice stráž střelbou, ale udělali jsme hurá na bránu. Odzbrojili jsme stráž a pevnost byla naše. Na svobodu se dostal, kdo chtěl. Bylo nás, tuším, ke

350. Rozcházelí jsme se každý zvláště. Kdo byl z blízka, dostal se lehce domů, ale pro nás bylo hůře. Po neklidné noci v rozbouřené obci a bloudění podél trati, konečně narazili jsme na jugoslávské národní vojsko, od něhož jsme se dověděli, že je všemu konec, že naše vlast je konečně svobodna, a byli jsme dopraveni do Záhřeba, odkud pak nás dopravili do Prahy přes Štýrsko, Vídeň a Moravu. Byl to úžasný chaos... Mnoho lidí přišlo o život na trati. Dne 7. listopadu jsem se dostal do Prahy a dne 8. listopadu dopřál mi osud spatřiti mé drahé rodiče. Ne však na dlouho, poněvadž za krátko šel jsem na Slovensko proti Maďarům.

X

PÊLE-MÊLE KAREL PAVLÍČEK

Když bylo uzavřeno příměří na frontě italsko-rakouské, zmocnila se nás všech touha po domově. Jak tato touha působí, ví jenom ten, kdo žil delší čas v cizině a v těch poměrech, v jakých jsme žili my.

Již náš veliký Komenský ve vyhnanství velmi po vlasti toužil a přes to, že mu nebylo dopřáno návratu, snažil se všemožně, aby po válce třicetileté byl Čechům v cizině dlicím návrat do vlasti umožněn. Avšak marně.

*

Armádní sbor československého vojska v Itálii, čítající kolem 20.000 bojovníků, čekal přes 6 neděl po uzavření příměří velmi netrpělivě na návrat do osvobozené vlasti.

Vědělo se, že nás čeká ještě perná práce na Slovensku a proto jsme se také všemožným způsobem snažili návrat urychlit, ale naše snaha se rozbíjela o lhostejnost italského armádního vedení. Vojáci obviňovali důstojníky a důstojníci se opět vymlouvali na Italy. Tak se nám poslední dny v Itálii zdály býti věčností.

Zajímavé bylo to, že každý čerpal zprávy jinde a každý věřil něčemu jinému. Ale hlavní otázkou všech bylo, kdy již konečně Itálii opustíme. Informace se sbíraly všude a nejvíce u Italů, o kterých se mysliilo, že »vidí«

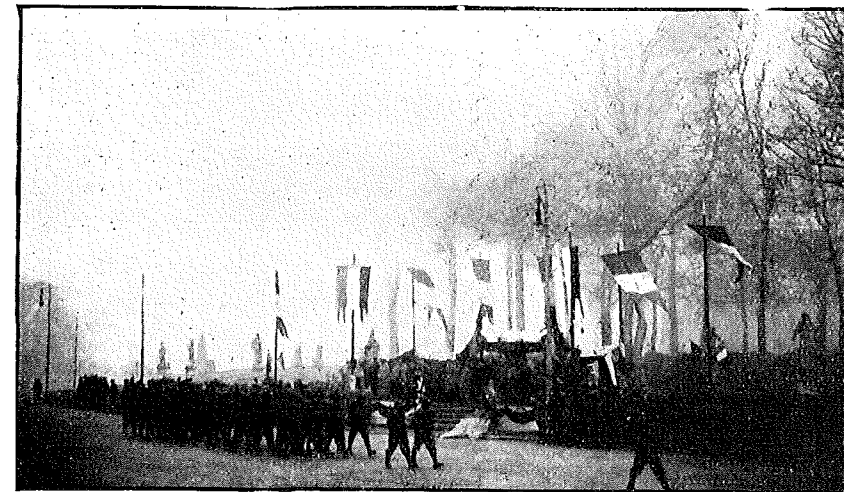
do situace. Rekl-li nám některý dobromyslný Ital, že pojedeme již »dopodománi« (pozítí), věděli jsme s matematickou určitostí, že tak do měsíce vyjedeme. »Dománi« (zítra) znamenalo nejméně 14 dní a »subito« bylo pro nás, podle našeho slovníku, jistě týden. Tak nás poučily zkušenosti po čas delšího pobytu a delší znalosti Italů. Věřili jsme jim, že nás chtějí jen a jen potěšit. Jejich odpovědi na naše dotazy byly příslovečné a proto jim již nikdo nevěřil. Může nám být člověk velice milý, ale když nás tak několikrát »olakuje«, tedy přece se nad tím pozastavíme. A v tom lakování byli Italové mistři. Jaká byla všeobecná nálada ve vojsku, toho je nejlepší ukázkou ta okolnost, že jednoho dne se bratři u jisté jednotky rozhodli jíti pěšky z Itálie do republiky. Jenom rozumnou domluvou bratří důstojníků od této výpravy upustili.

Konečně i tyto, pro nás velmi neutěšené poměry se změnily.

Jednoho dne jsme obdrželi rozkaz připravit se na cestu do Padovy k veliké vojenské slavnosti. Bylo to 8. prosince, když jsme časně zrána nasedali do připravených kamionů a s větrem o závod ujížděli k Padově. Konala se tam přísaha celého čs. armádního sboru nově se utvořivší republiky se současnou

přehlídkou italským králem Viktorem Emanuele III.

Nikdy před tím a nikdy potom nebyla již italská legie tak pohromadě v takovém počtu, jako 8. prosince 1918. Zvláště hoši 39. výzvědného pluku toto sdružení mile pocítovali, jsouce po celou dobu našeho vystoupení roztroušeni po celé italské frontě po 10, 20 až 30 mužích u jedné italské brigády. Často se nám Italové smáli, že prý jsme všude a není nás nikde. V Padově jsme se však sešli všichni tak početně silni a bylo to také naposled. Italský král neskrblil pochvalou o ukázněnosti a vzorném chování při defilé našeho dobrovolného, československého vojska

Italský král přehlíží legie v Padově.

Po ukončení slavnosti jsme nastoupili zpáteční cestu pěšky. Vzdálenost 16 km do naší vesničky, kde jsme byli ubytováni, se nám zdála býti dlouhou. Bylo to křiku, jak ani jinak býti nemůže po tak významném dni. S večerem jsme dostihli ubikací.

Za pět dní po tomto slavnostním dnu jsme opouštěli Itálii. Cestou se nám dobře dařilo. Mijeli jsme Veronu, Avio, Alu (bývalou poslední stanicí rakouskou na trati Trident—Verona), rozbité Rovereto, nám všem dobře známé, neboť tak, jako mají ruští legionáři Bachmač, francouzští Terron, tak mají »Italové« Rovereto. »Boletino« (vojenská úřední zpráva) ze dne 3. listopadu 1918 oznamuje: »39. výzvědný pluk československý, který od

března bojuje na naší straně, vstoupil, při vzdání se rakouské armády a průběhem boje s touto, první do Rovereta.«

V Tridentě jsme vzpomínali nesmrtelného Battistiho, dále jsme projeli Bolzano s úplně ruinovaným a shořelým nádražím, potom vystoupil Bregenz — vzpomínka na Havlíčka.

Přes rakouské území jsme měli pohotovost. Dělo se tak z opatrnosti, protože několik dní před tím přepadla rakouská lůza první naši delegaci, jedoucí do vlasti.

Konečně i ti alpští velikáni mizí oku a přijíždíme k českým hranicím. Co tu je příprav, co tu je ruchu, všichni se těšíme na ten okamžik, spatřit osvobozenou vlast.

Horní Dvořiště — vlak stojí . . . všechno

vystupuje podle rozkazu. Je nástup. Je možno říci: první nástup prvního československého vojska zahraničního, neboť náš pluk jel první na české půdě.

Jak mohutný to okamžik. A již hudba hraje »Kde domov můj« a zas posvátné ticho . . .

Bratr praporek Basl (velitel praporu) ujmá se slova a mluví o významu tohoto okamžiku, kdy opět po třistaleté porobě jsme stánu na české půdě svobodni . . . Slzíme všichni, i náš velitel praporu, kterého jsme znali jako muže otužilého, chrabrého bojovníka; i on podléhá vzrušení a slzy se mu třpytí v očích.

Každý má v životě určité momenty, které hluboce utkví v paměti, a které se nezapo-

mínají — my, italští legionáři, zajisté řadíme k těmto i tento právě vylíčený mohutný dojem.

S večerem jsme přijeli do Českých Budějovic. V Budějovicích jsme uvítali 20. prosince 1918 tatička Masaryka, jako prvního presidenta.

22. prosince jsme opouštěli České Budějovice. V Jihlavě, Brně krátké zastávky, přesuny na kolej Vlárské dráhy a již nás unášel vlak na moravskou Slovač. Podle dispozic jsme měli zůstat přes vánoční svátky ještě na Moravě. Prapory jednotlivých pluků byly rozděleny v městech, městečkách a vesnicích Slovácka. Tehdy Kyjov, Vracov, Bzenec, Veselí n. M., Znorovy a Uherské Hradiště byly oživeny našimi hochy.

Potvrdila se slova gen. taj. Národní rady, Dra Beneše, který nám již v září řekl: »Hoši, na vánoce budete doma.«

Pokud to bylo jen trochu možno, obdržel každý, který neměl ovšem daleko domů, dvoudenní dovolenou k návštěvě svých milých. Ti bratři, kteří nemohli pro velikou vzdálenost navštívit svoje rodiny, hleděli si v místě pobytu zpříjemnit Štědrý večer a vánoční svátky vůbec. Stojí za zmínku, jak oslavili někteří hoši I. prap. 39. pluku první vánoce ve vlasti.

Chtěli jako lidé již také jednou lépe žít, než v Itálii. Věčně rýže a konzervy, konzervy a rýže, to se jim do duše již protivilo. A jak by ne, vždyť některý po celá tři léta měl rýži i dvakrát denně. Napadlo jim vypraviti se

do obory býv. hraběte Chorinského ve Veselí n. M. na »vysokou« na lov. Neuvázili však dobře, jaké následky z toho budou mít. Svátky vánoční sobě sice zpříjemnili, ale vyšetřování se za nimi táhlo ještě i za pobytu na Slovensku.

Stal se jim totiž při střílení velký »malheur«, jenž stojí také za zmínku.

Nějaká kulička, jejíž »totožnost« nemohla být zjištěna, zavandrovala do izolátoru elektrického vedení a poškodila vedení tak, že pět okolních vesnic nemělo po dva dny světla.

To by byla tak stinná stránka našich »arbitů«. Avšak přes to všechno požívali sympatií u místního obyvatelstva. Důkazy jsou, že pět úplně neznámých bratří se ve Veselí n. M. oženilo, ovšem později po známosti, navázané z toho krátkého pobytu v místě. Také četná návštěva našeho praporečnického pluku dne 26. prosince, pořádaného pod protektorem br. kap. Prejdy, to dosvědčila.

Říká se, že všechno má svůj konec. Také náš pobyt na moravské Slovači se chýlil rapidně ke konci. 30. prosince jsme opouštěli Veselí a přes Strážnici ujížděli na Slovensko. Ve Skalici malá zastávka, potom před Bratislavou bezvýznamná přestřelka a 1. ledna vtáhly italské legie slavnostně třemi mocnými proudy do Bratislavy.

Současně i severní část Slovenska byla začátkem ledna obsazována. Po Bratislavě »padlo« Komárno a tak Žitný ostrov byl vojensky zajištěn.

X

NA HLÍDKÁCH PROTI SVÉMU BÝVALÉMU RAKOUSKÉMU PLUKU FRANTIŠEK JEŽEK

Když v listopadu roku 1917 utrpěla italská vojska následkem defenzivní taktiky generála Cadorny katastrofální porážku u Caporetta, nastalo v našem táboře v Certosa di Padula na čas rozladění. Toto rozladění podporovaly z velké části zprávy našich nepřátel-zajatců, kteří nevstoupili do dobrovolnického

sboru a jeho činnost kde mohli podvraceli. Tato katastrofální porážka Italů, při které tito ztratili přes 300.000 zajatců, tisíce děl a strojních pušek, miliony nábojů a za stamiliony potravin a různých válečných potřeb, ukazovala na dalekosáhlé následky. Italské armády, bojující v úseku od moře až do

Tyrol, jsouce úplně poraženy, ustupovaly v naprostém nepořádku, zanechávající nepříteli, Rakušanům a s nimi spojeným říšským Němcům, velké spousty válečného materiálu, celá skladiště potravin a všech válečných potřeb. Zmatek za frontou byl tak veliký, že tisíce desertérů měly možnost odjeti vlaky až do hor jihoitalských, kde se ještě dlouhou dobu potloukali po ustavení nové fronty na řece Piavě. Avšak radost našich nepřátel a nepřátel Dohody z italské porážky netrvala dlouho. Energickým zásahnutím nově ustanoveného vrchního velitele generála Diaze, Neapolitána a rychlým zasáhnu-

věci, kterého nelze ani perem vylíčiti. Představí-li si někdo, a to připomínám hlavně nynějším našim odpůrcům v republice, v jaké situaci jsme se tehdy nacházeli, a co by se bylo s námi stalo v případě kapitulace Itálie? Tím by ovšem náš osud býval rozhodnut. My však nikterak neztráceli mysl a jen několik málo jednotlivců vystoupilo z dobrovolnického sboru a těch nebylo nikterak škoda, neb byli bázlivci. Po tomto prvním rozrušení, jako by vše znovu oživilo, nastal nový, ještě intensivnější ruch ve sboru, přicházely nové přihlášky a nemluvilo se o ničem jiném, než o odchodu na frontu.

33 čl. pluk přejímá prapor v Římě.

tím francouzského vrchního velitelství, zastaven ústup italských armád na řece Piavě a ustavena nová fronta, na které konečně došlo k úplné porážce slavných vojáků nedílné monarchie.

Rozladění v našem táboře nepotrvalo dlouho, neb již nejbližší dny po porážce ozývaly se mezi námi hromadné hlasy, volající, aby nás Italové ozbrojili a vyslali na frontu proti nepříteli. Dále pořádána akademie ve prospěch úprchlíků z území, nepříteli obsazeném, která vynesla velmi slušný obnos, který byl téměř účelu věnován. Nato nastalo mezi námi velké nadšení k naší spravedlivé

V táboře proskakovaly nové, povzbuzující zprávy o ustálení nové fronty. Velkým dojmem působilo na nás povolení oficiální československé armády ve Francii. Tento postup francouzské vlády donutil konečně rozhodující vojenské činitele italské, a to vrchního velitele gen. Diaze, šéfa výzvědné služby Marchettiho, že za pomoci tehdejšího ministerského předsedy Orlando, bylo konečně přikročeno od slov a slibů k činům.

Odchod dobrovolníků na frontu děl se již v měsíci lednu 1918, a to dvojím způsobem. Nevím, zda s tímto postupem souhlasila Národní rada v Paříži, ale tolik jsem jist, že

pracovní prapory, které byly sestavovány v Padule, a které odcházely na práci za frontu, nebyly v jejím programu. Tyto prapory byly později přeměněny na střelecké pluky čísla 31., 32., 33. a 34. a zúčastnily se bojů na různých místech fronty.

Koncem měsíce ledna 1918 proslýchlo se pojednou v táboře, že budou na frontu odeslány hlídky. Také skutečně bratr starosta Čapek ještě s jinými bratry výboru již sestavoval seznam oněch bratrů, kteří měli odejít. Já jsem byl též na svoji žádost zařazen do prvního oddílu hlídkového, čítajícího 100 bratrů. Nastala práce příprav a horečná činnost. Ve dvou dnech bylo vše připraveno a třetího dne časně ráno byl nástup a odchod na nádraží v Padule.

Mezitím bylo nám přiděleno pět mladších bratrů důstojníků-dobrovolníků. Cestou k nádraží doprovázela nás italská civilní hudba, mnoho bratrů s br. Čapkem v čele, italská důstojníci a takřka veškeré obyvatelstvo z Paduly. Jak vše toto na nás působilo, nelze ani popsat. Nadšení bylo veliké a zvláště při odjezdu nezůstalo pohnutím takřka ani jedno oko suché. Vlák, který nás měl dopravit do fronty, pozůstával z lokomotivy, služebního vozu a třech osobních vozů třetí třídy. Každý vůz byl okrášlen jedním praporem naším, bíle-modře-červeným, mimo to vlák jedním praporem italským, vozy popsány hesly »Volontari Czechoslovacchi«, »Eviva Italia« a »Abasso l'Austria«, což značilo: »Českoslovenští dobrovolníci, ať žije Itálie a dolů s Rakouskem«. Před odjezdem nastalo loučení s bratry, italskými důstojníky a obyvatelstvem. Zvláště srdečně se každý z nás rozloučil s naším nezapomenutelným bratrem Janem Čapkem, který nás každého pln pohnutí na rozloučenou políbil.

Cesta vlakem, která trvala skoro dva dny a vedla přes Neapol, Řím do Mestre u Benátek, se nevyznačovala ničím zvláštním. Jedině volnost, která nám tímto krokem nastala, blažila. Avšak nadšením, zvědavostí a nedočkavostí nám tato cesta trvala dlouho. Po příjezdu do Mestre jsme zjistili, že jsme přiděleni ku III. armádě a že naše stanoviště se nachází asi 6—8 km od Mestre na severo-

východ, v městečku Capella di Scorza. Ubytování v Capella di Scorza nebylo pěkné. Vyčistěná koňská stáj, byla našimi kasárnami. Za kuchyň nám sloužila kůlna naproti stáji. Prvních dnů bylo použito námi hlavně k pochodovým cvičením a zpěvům. Náš řízný zpěv za pochodu byl pro tamní obyvatelstvo i italské vojáky něčím neslýchaným. V prozatímním zajateckém táboře, který se tam nacházel, sešel jsem se s řadou známých od svého býv. rak. pluku číslo 21. z Čáslavi, mezi nimi zvláště s krajanem br. Mrázkem z Přibyslavi. Co nás však překvapilo, bylo, že současně s námi se v Capella nacházeli polští dobrovolníci, jichž bylo padesát a tři důstojníci. Tito však na věc pohlíželi poněkud jinak, než my. Naši jedinou snahou bylo, dostat se na frontu, kdežto oni prohlašovali, že do fronty nepůjdou a že jsou určeni pouze ku propagandě mezi polskými zajatci.

Následkem toho jsme s nimi žádné bližší styky neudržovali. Za krátký čas našeho pobytu v Capella, byli tito »také dobrovolníci«, opět posláni pryč, podle zpráv italských vojínů, zpět do zajateckého tábora.

Hned první neděli našeho pobytu v Capella, vyjadřoval se tamní kněz o nás z kazatelny, že prý jsme cizinci a neznabozi a varoval tamní ženy a dívky, aby se nám při setkání raději vyhnuly. Tato jeho řeč byla nám ovšem sdělena a my honem učinili opatření. Hned příští neděli šli jsme mimo kuchyň a strážce celý oddíl do kostela, tam jsme se po obou stranách rozestavili a zůstali po celou mši. Za dobu trvání pobožnosti přišel kostelník třikráte vybírat. My mu ovšem po každé všichni dali buď jeden sold neb dva i více. Tím jsme si kněze nadobro usmířili, takže ještě týž den odpoledne nám dal vysvědčení docela jiné: »Ti Čechoslováci jsou lidé pobožní a řádní, já se v nich zmýlil«, avšak přece jen dívky a ženy před námi varoval. Není divu. My byli lidé vesměs mladí a statní a uniformy, které nám dalo velitelství III. italské armády, nám velmi slušely. Po přibližně čtrnáctidenním pobytu v Capella di Scorza obdrželi jsme zbraně. Ještě téhož odpoledne a večer započali jsme cviky s puškou, které nám šly nad očekávání dobře.

Třetího dne v úterý, asi v polovici měsíce března, bylo nás 50 dopraveno třemi nákladními auty do malého přístavu, blíže Benátek, kde jsme nasedli do parníku a byli kanály dopraveni na frontu ku Cavazuccherina. Ubytování jsme byli v jednom špýcharu, nedaleko ve vile se nacházelo divisní velitelství. Přivítání jsme byli samým velitelem divise a několika oddíly vojska. Ještě téhož dne jsem já s br. podpor. C. a třemi vojiny šel na hlídku do zákopů.

Naše první hlídka byla velmi zajímavá a výsledek byl nad očekávání dobrý. Asi po 8 hod. večerní nasedli jsme do nákladního automobilu, který nás dovezl až k samému spojovacímu zákopu. Odtud asi po 10—15 minutovém pochodu, dorazili jsme k praporečnému velitelství jednoho pluku bersaglierů (číslo jsem zapomněl). Velitel major, starší pán, nás velmi pěkně přivítal, dal pohostit a dal nám jednoho muže, který nás dovedl k velitelství roty, která se svým levým křídlem opírala o střední tok řeky Piavy, držela úsek fronty, která šla podél kanálu, který počínal v Piavě a svým opácným koncem ústil do přístavu Cortellazza. Tuto část fronty měly obsazenu ještě další roty téhož pluku. Úsek tento byl velmi nebezpečný, neb byl takřka hlavní obranou Benátek a ztráta téhož musela mít za následek ztrátu řady malých přístavů a po případě též Benátek. Hlavní fronta šla tehdy podél řeky Piavy směrem, až na některé odchylky, severozápadním až do Cavazuccherina, zde však pojednou odbočila podél výše jmenovaného, asi 5 metrů širokého kanálu, přímo na východ. Oddíly bersaglierů, které měly tento úsek hájit, byly na rozdíl od italské pěchoty, oddíly velmi dobrými a měli mezi sebou velkou řadu udatných důstojníků a mužstva. Také velitel roty, k níž jsme byli téhož večera přiděleni, dal nám občerstvení, nadšeně nás uvítal a informoval o našem úkolu pro ten den.

Hlavní náš úkol pozůstával z toho, že jsme měli zjistit, jaký nepřátelský oddíl a které národnosti se nacházejí proti nám, neb velitelství nemělo ani zdání o tom, proti komu tam stojí. Italové se domnívali, že naproti jsou Němci-Tyroláci. Asi v 10 hodin vypravili

jsme se do zákopů. Přiděleni nám byli dva italské vojiny, z nichž jeden měl plný chlebník masových konzerv a druhý několik bochníčků chleba. Sám kapitán šel s námi. Postoupili jsme velmi opatrně až k drátěným překážkám a zahájili jsme činnost českým voláním, kdo se nachází naproti, zda Češi či jiní Slované. Na několik dotazů nedostalo se nám odpovědi, až konečně, když jsem prohlásil, že jsme američtí Češi a že nás jest mnoho tisíc a po výzvě, aby nestříleli, že my též střílet nebudeme, dostalo se nám hlídkou české odpovědi, že nesmí mluvit. Tedy bylo jasno, že máme před sebou Čechy. Hodili jsme jim jednu masovou konzervu a bochník chleba a řekli, aby si druzí též pro něco došli. V malé chvíli nato byl na protější straně slyšet šum a již řada postav vyhlížela ze zákopů. Nyní nám bylo jasno, že náš úkol bude splněn řádně. Po krátkém rozhovoru jsme odešli na nedaleký most přes Piavu a začalo vyjednávání. Naše snaha, aby celá stráž, čítající 19 mužů přešla k nám, se nám nezdařila, ale zjištění, že proti nám nachází se pěší pluk č. 21. »Čáslavský« a ostatní podrobnosti, plně stačily ku splnění našeho cíle. Naši krajané od nás dostali za cenné zprávy celou zásobu konzerv a chleba. Já se ovšem neprozradil, že jsem bývalý jednadvacátník a myslím, že jsem ani nebyl poznán. Naše účast na frontě měla na naše bratry, otroky v rakouských službách, vliv ohromující. Vyžádali jsme si na nich, aby v pluku rozšířili, že jsme proti nim na frontě a aby hleděli co nejvíce přebíhat. Odešli jsme do našich zákopů se slibem, že druhého dne přijdeme opět.

Po návratu do zákopů, byli Italové výsledkem naší hlídky překvapeni. Ihned byl na naši žádost po celém našem úseku vydán rozkaz, aby na rakouské vojáky nebylo stříleno, když tito sami nezačnou. U velitelství divise byl již výsledek naší hlídky znám a při návratu byli jsme očekáváni jak důstojníky, tak poddůstojníky a vojiny a řádně pohostěni. Druhý a další dny jsme opět konali hlídky týmž způsobem, také u sousedních oddílů, při nichž k nám přeběhla řada jednadvacátníků. V místech, kde pro vzdálenost

nebylo možno rukou dohoditi chléb neb kon-
servu, bylo námi použito zvláštních jedno-
duchých praků, které zvláště přes Piavu
konaly dobré služby. Nikdy jsme ovšem ne-
zapoměli ku chlebu neb pod. přibaliti naše
agitační letáky neb kalendářiky. V celém
úseku, mimo jednotlivých přestřelek, po ce-
lou dobu 12 dnů, pokud jsme byli na hlíd-
kách, až na jeden večer, byl klid. Tento
večer se nám zdařilo zajmout celou rakous-
kou polní stráž číslo tři, z níž utekl toliko
její velitel, šikovatel Kutelwascher, kdesi od
Jihlavy. Tento úlovek se nám vydařil násle-
dovně: Po několik dnů umlouvali jsme hlíd-

nésti nám žebříky, pobité prkny ku přechodu
kanálu. V 9 hodin večer byly nám otevřeny
italské překážky a my se dali s největší
opatrností vpřed. Drátěné překážky byly
mnohde i 30 metrů široké. V určených
k tomu místech byly vždy přerušeny a me-
zery uzavřeny španělskými jezdci, kteří se
nechaly odsunout a tak se mohlo volně projít.
Tyto mezery sloužily hlavně k výpadům a
k útočným akcím. Někde byly drátěné pře-
kážky naplněny elektřinou, takže bez řádné
dělostřelecké přípravy, byly naprosto nepří-
stupny.

Při našem přechodu překážek přece jen

Benátky.

ky téže stráže, aby k nám celá přešla. Ko-
nečně bylo ujednáno, že okolo 9. hod. večer-
ní si pro ně dojdeme do rakouských zákopů,
při čemž měli střílet do vzduchu za příčinou
oklamání rakouského velitelství. Nespolehli-
vým neměli o akci nic říci a měli je nechat
překvapit. Věc byla do detailu připravena.
Když jsme vše hlásili veliteli praporu, počal
se bránit, neboť neměl žádné povolení k po-
dobným akcím. Konečně povolil, jsa o to
žádán samotnými italskými ardity (t. j. italskými
úderníky, jichž bylo té doby u každého
praporu oddíl několika mužů. Nás bylo
pět a přiděleno nám bylo 15 arditů a několik
pomocných vojáků, kteří měli jít s námi a

nám tanulo na mysli, abychom nepřišli do
léčky. Z těch důvodů rozvinuli jsme se na
břehu kanálu, připraveni k boji, neb ústup
od akce nebyl již možný. Když jsme však ne-
viděli žádný podezřelý pohyb před námi,
přehodili jsme bleskurychle naše improviso-
vané přechody přes kanál a opět čekali, co
se bude dít. Bylo ticho, a to bylo dobrým
znamením. Dvěma proudy brali jsme se do
rakouských zákopů. Vojáci rakouské stráže
a vojáci italští, kteří kryli náš vpád do zá-
kopů, stříleli do vzduchu. V několika oka-
mžicích nato jsme odváděli celou stráž, čí-
tající 20 mužů, bez velitele, do našich zákopů.
Mimo to padlo nám za kořist 20 pušek, 1

kulomet a 1 vrhač bomb, vše s příslušnými
náboji. Mezi zajatci bylo též několik Němců
a jeden Polák. Mezi těmito shledal jsem ně-
kolik známých od jednadvacátých a mezi
nimi svého krajana, desátníka Pecla od Při-
byslavi. Jakmile jsme se vrátili do zákopů,
počal v rakouských liniích ruch a brzy nato
počalo rakouské dělostřelectvo střílet do ital-
ských posic. Velitel uvedené polní stráže,
šikovatel Kutelwascher (Němec), který je-
diný z celé polní stráže utekl, náš podnik
ovšem hlásil rakouskému velitelství, tam na-
stal shon a následek toho byla dělostřelecká
palba do italských zákopů. Italský velitel
praporu nás při našem návratu očekával
s několika důstojníky a oddílem vojska v po-
hotovosti, který měl v případě potřeby za-
sáhnout. Jakmile byla zahájena palba z ra-
kouského dělostřelectva, ihned nařídil, aby
se vše skrylo, až na nutně stráže, a sám,
spojiv se s italským dělostřelectvem, dal
tomuto potřebné pokyny. Palba rakouského
dělostřelectva, která trvala více než hodinu,
nenadělala žádných značnějších škod. Vět-
šina střel šla za italské zákopy. V celé ostře-
lované linii byli celkem dva ranění, a to

ještě náhodou sluha velitele roty a jeden
sanitní voják. Jakmile však byla ukončena
palba rakouského dělostřelectva, zahájilo
svou činnost dělostřelectvo italské, které
řádilo nejméně hodinu.

Zajatci a k nám přeběhli rakouští vojáci
byli zajatci našimi a patřili do našeho zaja-
teckého tábora. Hned po příchodu do našich
zákopů museli se řádně umýt, dostali řádně
najíst a byli ihned převlečeni do čistých ital-
ských obleků. Jak těmto hochům bylo, nelze
vypsati. Mnozí by byli nejráději zůstali ihned
u nás, což ovšem nebylo možné.

Za krátký čas byli jsme opět v Tyrolích
u Gardského jezera, kde jsme se opět octli
proti jednadvacátým, kteří brzy po zajetí
jejich stráže číslo 3 byli přeloženi do Tyrol.
Rakouské velitelství je chtělo asi uchránit
před naší agitací, avšak velmi se zmýlilo,
neboť v Tyrolích narazili opět na naše hlíd-
ky, které byly tu dobu po celé italsko-ra-
kouské frontě a svým vlivem velmi přispěly
k rozkladu armády rakouské, a opačně zna-
čně přispěly ke zvýšení bojovnosti oddílů
italských.

X

28. ŘÍJEN 1918 NA ITALSKÉ FRONTĚ KAREL PAVLÍČEK

28. října 1918, tedy v den prohlášení čes-
koslovenské samostatnosti, rozvířila se moc-
ně rakouská děla proti nám stojící v údolí
Adiže a na okolních návrších. Tato demon-
strativní akce Rakouska se nám zdála býti
velmi podezřelou, protože v našem úseku bý-
valo poměrně klidno. Nikdo nevěděl, že
uvnitř říše se stalo něco tak významného.

Zatím, co jsme četli v italských zákopech
v »Corriere della Sera« a ještě i v jiných
italských listech o soustavných porážkách
Rakušanů v okolí Monte Grappy a ohlašo-
vali tyto zdrcující zprávy rakouskému vojsku
v našem úseku pomocí megafonů, bylo nám
i italské veřejné mínění příznivo, neboť také
bratří na francouzském bojišti se tužili. Ob-
jevovaly se, jak ve francouzských, tak i

v italských denních listech, velmi často zprá-
vy o akcích Čechoslováků, což nás naplňo-
valo důvěrou, že přece naše spravedlivá věc
konečně zvítězí. U spolubojovníků italských
se sice občas vyskytli pesimistické názory.
Někteří tvrdili, že válka se potáhne do ne-
konečna, že marné jsou naděje na brzký ná-
brat do vlasti. Ovšem také i my jsme s jistotou
reservou hleděli budoucnosti vstříc.

Srovnávali jsme úspěchy italských zbraní
s úspěchy francouzskými proti Němcům na
západním bojišti a podle toho usuzovali, jak
dlouho může ještě válka trvat.

4. četa II. roty 39. výzvědného pluku byla
toho času umístěna pod Brentonikem v údolí
Adiže. Odtud podnikány patroly na Monte
Giovo, Malga Grigoli k jezeru Lopijskému

(Lago di Lopio) a na Doss Alto, neb po odchodu divise z těchto posic připadl nám opět úkol demonstrativně vystupovat tam, kde naše vojsko měsíc před tím tak skvěle odrazilo houževnatý nápor rakouského »Šturmbatalionu«. V poslední době jsme také mimo vysílání hlídek, »rozvědek« až k rakouským zákopům, vykonávali propagandu oznamováním italských a francouzských úspěchů na různých frontách. K tomu účelu jsme používali kůželovité roury (megafonu), čímž se hlas do jisté míry zesílil a také dobrá akustika horstva Altissima byla nám užitečna.

Mori.

Cílem našim bylo působiti na cit slovansky smýšlejících vojáků v rakousko-uherské armádě.

Že jsme úspěchů dosáhli, to potvrzovali přeběhlíci k nám, byli to nejen Čechové, ale i Poláci a Jihoslované.

Taková propaganda se děla různým způsobem. Vedle hojně rozhazovaných letáků, byly to zejména československé časopisy, které konaly své poslání a působily chaos v rakousko-uherské armádě. Nutno připomenouti, že podle výpovědí zajatců, byli ti, u nichž se tyto letáky našly, přísně trestáni.

»Ufficio informazione« ve Veroně nám k této propagandě dodávala známé zahra-

niční české listy: »V boj« a »Československou samostatnost«. První vycházel v Římě a byl orgánem odbočky Československé Národní rady, druhý jako orgán ústředního vedení Národní rady. Mimo to jsme měli k dispozici množství letáků, které jsme pouštěli do rakouských zákopů pomoci zvláštních raket (Lancia manifestini).

Tato propaganda se mohla samozřejmě konati pouze v těch místech, kde nebyly nepřátelské zákopy příliš vzdáleny od zákopů italských.

Tedy také 28. října 1918 jsme byli, jako

obvykle, vysláni z našich úkrytů na rozvědku na známou horu Montè Giovo.

Vycházeli jsme pravidelně po večeri. Do předních linií byla slabá hodina cesty, takže ještě za šera jsme dostihli zákopů.

Sestupovali jsme po skalních, úzkých stezkách ku předním hlídkám italským. Dělostřelba zatím utichla a my mohli bezpečně sestoupiti na poslední vpředu posunutý skalní útes.

Jsa velitelem hlídky, dohodl jsem se s italskými důstojníky. Chtěli jsme toho dne vystřelit rakety s bohatým obsahem nejnovějších zpráv, pokud možno nejbližší nepřátelských zákopů. Kromě toho měli jsme od

bratří uloženo se Rakušanů uctivě dotázati, proč tak celý den mrhali střelivem a zároveň oznámiti, že nikdo v našem úseku nebyl ani lehce, ani těžce raněn. Bylo vůbec v poslední době velmi mnoho humoru na frontě a živý zájem o rakouské dělostřelectvo, neb bylo zjištěno, že baterie obsluhuje české mužstvo.

Když jsme sešli se skalního útesu na otevřený svah, setmělo se úplně. Opatrně jsme prošli branou drátěných překážek. Z nepřátelských zákopů bylo slyšeti cinkání jídelních misek. Pravděpodobně, že právě došla výprava s večerí, neb jsme pozorovali, že již několik dní vždy v tu hodinu se cinkání opakovalo. To se nám právě dobře hodilo, protože v ten čas přední rakouské hlídky čekaly netrpělivě na výměnu.

Nedivili jsme se tomu, každý to sám na sobě zkusil v tom Rakousku, že večer i když hvězdy svítily, nebylo vidět ani na krok — z hladu...

Dal jsem bratřím pokyny, ve kterých místech se umístíme a kam soustředíme směr vystřelených raket. Chtěl jsem dosíci toho, aby padající noviny a letáky dostihly blízkosti kaveren, kde pravděpodobně byli Rakušané soustředěni.

Připlazili jsme se tedy ještě blíže k nepřátelským drátěným překážkám. Rozestavili jsme tyčinky s vrhači a zapálili. První raketa vyletěla s hlučným sykotem k ohvězděné klenbě. Za ní druhá, třetí a tak 12 kusů bylo rychle expedováno do nepřátelských linií.

Tiše jsme se hleděli dostat známou cestou do našich posic.

Jelikož bylo nutno chránit italské vojsko od eventuelních ztrát, zašli jsme na odlehlé

místo, abychom v propagačních pracích pokračovali.

Uchopiv megafon, začal jsem oznamovati »communique« italských novin o ztrátách Rakousko-Uherska a Německa. Údolí Adíže a skalní útesy alpských velikánů roznášely ozvěnu daleko, široko. Sotva jsem však promluvil několik slov, zablesklo se několikrát na protější skále a v zápětí celá salva šrapnelů se sypala na nás. Bylo nutno se uchýliti do úkrytu, neboť salvy byly opakovány. Zákopy utrpěly v některých místech poruchy. Velikou radost jsem měl však z toho, že se ani nám, ani Italům nic zlého nestalo.

Co jsem chtěl Rakušanům říci, řekl jsem jim až hodně pozdě v noci. Na druhou odpočívadla jsme již byli připraveni, ale čekali jsme již marně. Zdálo se, že ty první výstřely z večera byly posledními výstřely Rakouska vůbec. A také skutečně byly.

Odešli jsme po půlnoci ze zákopů. Myšlenky a názory cestou vyměňovány nebyly. Mlčky jsme dospěli Brentonika a znaveni, uléhali do lůžek primitivně zhotovených, co zatím ve zlaté Praze, již opojeni radostí a prvními dojmy z osvobození, také uléhali, aby snili první sen ve svobodné vlasti.

My jsme zatím ještě tápali ve tmách. Ještě 30. října jsme byli na frontě, ale to již byla situace taková, že poruchy rakouské armády byly na všech stranách zřetelné.

Parlamentáři začali vyjednávat i 4. listopadu 1918 uzavřeno příměří. 5. listopadu jsem navštívil Trident (Trento) a v něm místo popravy známého hrdiny Battistiho, jehož jména jsem užíval jako pseudonymu na vojenské legitimaci.

X

JAK JSEM UNIKL RAKOUSKÉ ŠIBENICI VÁCLAV HOLUB

Bylo to v únoru roku 1826, když asi 10.000 mužů rakouského vojska pod vrchním velením podmaršálka hraběte Walmodena a generálmajora barona Reischeidla přitáhlo do Santa Maria C. V., italského města, ležícího v úrodné krajině nedaleko Vesuvu. Tenkrát

mnohý náš krajan a Čech byl nucen sloužiti pod těmito prapory, které Rakousko poslalo do malebných krajů ostrova Sicilského, do království Neapolského, aby tady pomáhali potlačiti rozpoutavší se vzpouru lidu i vojska proti obnovené a brutální vládě králově. Proč

se o tom zmiňuji? Protože neuplynulo ani celé století a město Santa Maria di C. V. stalo se kolébkou československých dobrovolců. Právě v těch místech, kde rakouští vojáci řádili a kopyty svých koní do bláta zašlapávali svobodu národa italského — vytryskla proti Rakousku vzpoura, která se přes všechny veliké překážky, jí do cesty kladené, tak rozšířila, že byla jednou z příčin jeho zničení. Tím také jsme roku 1917 napravili to, co naši krajané roku 1826 nedobrovolně pokazili.

Ovšem, když jsem se dne 3. března 1917 přihlásil v Santa Maria C. V. do českoslov. dobrovol. sboru, nepomyslil jsem na to, že nás budou ještě celý dlouhý rok mučiti v zajateckých táborech. Teprve koncem února roku 1918 zpráva o tvoření pracovních praporů rozvířila náš jednotvárný život v koncentračním táboře v Padule. V každém praporu bylo zařazeno 40 proc. dobrovolců a čítal na 1600 mužů. Rozdělen byl na 4 rot (compagnia) o 4 četách, (a poněvadž v každé četě bylo 100 mužů, říkalo se jim všeobecně centurie). Veliteli praporů a rot byli důstojníci italští, stovkám (centuriím) pak byli přiděleni důstojníci českoslovenští, kteří se hlásili k dobrovolníkům a přijeli do Paduly z různých důstojnických zajateckých táborů. Ze mezi nimi nebyli žádní generálové ani obrstí, nýbrž jen podporučíci, jistě žádného nepřekvapí. Mimo to byli obyčejně ke každé četě přiděleni jeden neb dva italští poddůstojníci — sergenti (hodnost šikovatele), z nichž jeden obstarával nákup proviantu a druhý vedl účetní knihy, giornale di contabilità zvané. Z řad dobrovolníků byli pak vybíráni ti, kteří alespoň částečně ovládali italský jazyk, a dáni velitelům rot (Italům) jako tlumočníci.

Konečně 2. března roku 1918 první prapor, v jehož řadách jsem byl, »složil slib« do rukou svých velících důstojníků. Slib tento nesložilo asi 10 lidí od celého praporu. Tímto slibem se jaksi vyjadřovala věrnost k československé věci a poslušnost čs. důstojníků. Druhého dne jsme za zvuků vlastní dobrovolnické hudby vykročili ze bran tábora padulského, abychom odjeli z toho, mala-

rií zamořeného kraje, do severní Italie, kdež jsme se zúčastnili prací, spojených s vybudováním druhé a třetí obranné linie mezi Gardským jezerem a Pádem. Všech sedm pracovních praporů bylo rozloženo na území mezi řekou Adicí a Minciem, a to: I. prapor v okolí Mantovy, II. prapor u Sommacampagna, III. prapor Goito, IV. prapor Pastrengo, V. prapor Bardolino, VI. prapor Valeggio a konečně VII. prapor, který se ani na práci nedostal, byl v Badia Polesine. Naše četa od prvního praporu, jejíž velitelem byl italský kapitán de Santis signor Giuseppe, byla ubytována v Rivalentě. Toto menší venkovské městečko leží na říčce Minciu. Obyvatelé jeho se velmi přátelsky k nám chovali a byli přímo nadšeni tím, že jdeme proti tomu Rakousku, jehož tvrdou botu v tomto kraji častokrát pocítili, vždyť známé Solferino bylo nedaleko odtud. My jsme se pak radovali z naší svobody a s chutí se chodilo do práce na zákopy, táhnoucí se podél řeky Mincia, které se prohlubovaly a vyplétaly proutím, hojně na březích řeky rostoucím.

Práce málo pestrá, za to více namáhavá, trvala nejprve 9 a půl hodiny denně, později 10 hodin. V neděli se pracovalo od 7 do 11 hodin, odpoledne bylo čištění a škola. Strava naše byla mnohem lepší, než v zajateckých táborech. Denně dostával voják chleba 700 gr, masa 250 gr, cukru 30 gr, kávy 20 gr, rýže neb makaronů 180 gr a mimo to denně nálevku vína a kousek sýra. Později nám tuto dávku podstatně snížili. Myslím, že nás také hodně šidili italští důstojníci i sergenti, jak jsem pozoroval v kanceláři naší čety, kam jsem byl jako tlumočník přidělen.

Jinak zdravotní náš stav byl výborný, poněvadž lombardská nížina u porovnání s bažinatým, malarií zamořeným krajem padulským působila na naše zdraví přímo zázračně. Do nemocnice v Mantově nám však odešel účetní poddůstojník, italský sergente, onemocněvší nějakým lupusem. Nyní jsem musel převzít celé vedení agendy v kanceláři já, poněvadž jak sergente maggiore (štábní šikovatel), tak druhý sergente se toho báli, jelikož se oba dva stěželi dovedli podepsati. Při příští »cinquině« (výplata žoldu za pět

dní) kroutil kapitán de Santis dlouho hlavou a divil se, jak to »obyčejný soldato« dovedl tak dobře zpočítati, když dva italští sergenti si nevěděli s tím rady. A signor sergente maggiore, jindy velmi domýšlivý a pyšný na svoji hodnost, což mně dával velmi často znáti, obrátil nyní na celých sto stupňů, jelikož nyní jsem byl vlastně v kanceláři pánem já.

Dnové našeho pobytu v Rivalentě plynuli jako voda a přes to, že jsme se tu cítili spokojenými, přece touha nás všech dobrovolníků po boji s nepřítelem rostla každým dnem tím více, že nás docházely z tábora Padul-

Příští den jsme za přítomnosti komisaře naší Národní rady a vojenských hodnostářů italských podepsal každý dobrovolně českoitalský formulář slibu, který zněl:

Slib:

Já, nížeapsaný Václav Holub, zavazuji se slavnostně, že sloužiti budu čestně a věrně jako voják československému národu, zastoupenému nyní československou Národní radou a slibuji, že čestně a věrně plniti budu všechny povinnosti, jež plynou z tohoto závazku, jmenovitě, že bezpodmínečně budu

Zříceniny statku ve Val Lagarina.

ského zprávy o odjezdu našich výzvědných oddílů na frontu. Není tedy divu, že povolení samostatné československé armády italskou vládou ze dne 21. dubna r. 1918, na něž jsme již přes rok netrpělivě čekali, bylo přijato s jásotem a nadšením od všech dobrovolníků, s uspokojením od těch nedobrovolníků, kteří byli nevěřícími Tomáši a čekali na »úřední výzvu« a konečně s nervositou a neklidem u toho nepatrného procenta skrytých austrofilů a vyložených chytráků, jež jen z osobního prospěchu vzali na sebe italský stejnokroj a českoslov. barvy — naše ideály a nadšení bylo jim cizí.

poslušen všech rozkazů svých vojenských velitelů.

Podpis: Václav Holub.

P o t v r z e n í:

Já, nížeapsaný komisař Československé Národní rady potvrzuji pravost vojáka.

Dne 23. IV. 1918. Podpis.

Ze všech šesti pracovních praporů (9600 mužů) podepsalo slib 7724 vojáků, tedy asi 80%. Těch 20%, ze kterých se dnes leta Páně 1927 rekrutují, myslím, ponejvíce oni sýčkové a traviči studní proti legionářskému bratrství, bylo odvezeno zpět do zajateckých

táborů jako austrofilové. My jsme pak pochodovali do Mantovy, ve které nám její obyvatelstvo připravilo nadšené uvítání. Zaduňely ulice mantovské pevnými kroky československých dobrovolníků, když jsme se ubírali, doprovázeni nadšeným obyvatelstvem a zasypávání květinami — na nádraží, abychom odjeli do Foligna.

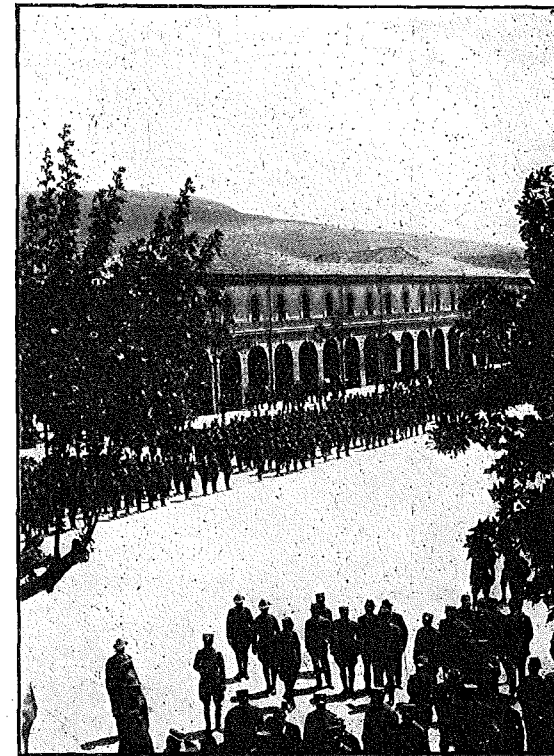
Jindy klidné, tiché venkovské městečko Foligno, stalo se nyní střediskem Čechoslováků, poněvadž utvořeno zde bylo doplňovací velitelství československé revoluční armády v Itálii. Nastal nám opět život vojenský, který nám přinesl ovšem trochu zklamání. Mezi mužstvem a důstojnictvem nebyl totiž čekáný bratrský poměr. Jelikož bratři důstojníci přijeli do Paduly až v poslední chvíli před odjezdem, mnohý z nich nesrostl s naším hnutím tak, jak bylo žádoucí. Případ bratra Čapka, zakladatele ČDS, a našeho vůdce, který za svoji přímou povahu mnoho trpěl a před odchodem na frontu hořce plakal, jest toho výmluvným dokladem. Do legie nastoupil bratr Čapek jako prostý voják, konal službu věrně a poctivě, poněvadž jeho povaha ani jinak nedovolovala. Přes to však někteří, zejména mladší důstojníci, nerespektovali jeho stáří, zkušenosti a zásluh, získaných o dobrovolnický sbor, jako i dobrý jeho vliv na ostatní bratry. Šířili se pomluvy, že prý výbor Čs. D. S. zpronevěřil peníze, že nabádal bratry k neposlušnosti a celá řada jiných bezpodstatných a nesprávných nařčení. Tak byly ztrpčovány poslední dny bratra Jana Čapka a jest jen litovati, že za veškeru vykonanou práci nedočkal se uznání, poněvadž hrdině padl v boji na Piavě dne 17. června 1918, právě před mými zraky a v těch samých místech, kde já jsem byl těžce raněn a Rakušany zajat. Přece však každý dobrovolník pohlížel na důstojníka jako na staršího bratra a svoje »já« podřizoval té velké osvobozovací myšlence, která nás všechny bez rozdílu spojovala. První dny ve Folignu byly ve znamení shonu a ruchu. Asi za týden byl vystrojen a vyzbrojen náš první prapor třetího pluku (později dostal č. 33). Velitelem tohoto praporu byl jmenován italský kapitán De Santis,

o kterém jsem se již tu zmínil. Celému pluku velel fešný plukovník Barecca. Každé dopoledne se chodilo na cvičení, odpoledne bylo obyčejně všeobecné čištění a po rozkaze — vycházka. Večer oživily různé ty vinné sklepy a osterie, ve kterých se nejvíce čepovalo víno, ačkoliv piva, výhradně láhvového, se tu také slušné množství vypilo. V těch krčmách, bratry podle svého různě pokřtěných, jako »U sladké báby« pod radnicí či »U Pepičky« za kostelem, bývalo veselo a zapomínalo se tak na denní trampoty. Já jsem bohužel toho čerstvého folignského vzduchu mnoho neužil, neboť jsem musel pracovat stále v praporní kanceláři, kam jsem byl velitelem určen. V tom všeobecném shonu to byla hotová mobilisace — měl jsem plno práce od časného rána až do noci, ani v poledne jsem se mnohdy neměl čas najísti. Bylo nutno přibrat do kanceláře ještě jednu sílu. Přišel bratr Birma a tak nám šla práce veselěji. Zvykli jsme si na ten křik Italů, na to jejich ječení a mečení — éééé, éééé per dio, porca madona — ostia — — — takže nás to z práce nikdy nevytrhlo, dobře jsme s nimi vycházeli, nedorozumění bylo velmi málo.

Rychle nám uplynul měsíc květen. Zatím se děly na řece Piavě ze strany rakouské hořečné přípravy k nové ofenzivě. Soustřeďovali tam ty své hladové pluky, které měli přinést rozhodné vítězství centrálním mocnostem, a což bylo hlavního, zaopatřit potraviny pro stejně hladovou monarchii. Ovšem toto počínání protivníka bylo italským velícím bedlivě sledováno a učiněno vše, aby se hlouběji do jejich vlasti nedostal. Z našich československých oddílů byly na straně italské na dolním toku řeky Piavy přiděleny třetí italské armádě 2 roty, kde konaly výzvědnou službu. Náš první prapor 33. pluku dostal začátkem června r. 1918 rozkaz odejet na frontu k posílení těchto dvou rot. Jelikož jsme byli úplně připraveni, vyjeli jsme 10. června z Foligna. Přirozeně, že nás na blízké nádraží doprovázely nepřehledné davy obyvatelstva, jež se s námi srdečně loučilo. Vlák, tonoucí v zeleni bobkových listů a ozdoben praporky v barvách našich i italských, ujížděl s naším praporem, v němž byla

zařazena většina nejstarších dobrovolníků ze Santa Maria C. V. se členy výboru bratrem Čapkem, Havlenou a jinými. Dojeli jsme do Padovy a odtud ještě dále na sever do Mestre. Toto městečko tvoří jakési předměstí čarokrásných Benátek, ale působilo nyní dojmem městečka opuštěného. Obyvatelstvo, zejména to zámožnější, se již vystěhovalo. Některé ulice i podloubí domů byly zataraseny pytlíky s pískem. Jakmile se sešeřilo, všechny okenice v městě musely být uzavřeny, aby se tak rakouským letad-

opuštěných a přepadly naši hlídku 40 mužů, která se před tím vrátila z výzvěd a v kavernách se oddávala zaslouženému odpočinku. Bratři se hrdinně bránili přesile, které konečně podlehli. Ze 40 bratrů 35 jich zůstalo nezvěstnými. Byli dílem pobiti, popraveni nebo zastřeleni. Tak na Collalto-Monte Guardia bylo zastřeleno 10, v Conegliano 5 bratrů. Pobouření tímto bestiálním činem německo-maďarských hord, nastupovali jsme dne 15. června do vlaku. Pro nejistou situaci na tomto úseku fronty proti Trevisu, byla

Přísaha ve Folignu.

lům neposkytoval terč, ustal veškerý život na ulicích a celé město vypadalo jako po vymření. Ubytování jsme byli prozatímně po různých místech, poněvadž každým okamžikem jsme mohli odjet. Od každé roty bylo vybráno několik bratrů k výzvědným hlídkám, ale druhého dne se vrátili se smutnou zprávou, že Italové nevydrželi nárazu, který jim způsobila první vlna rakouského útoku proti vrchu Montello a ustoupili. Rakouské trupy vrhly se po silném dělostřeleckém útoku do italských zákopů — Italy téměř již

lokomotiva našeho vlaku z opatrnosti připnuta dozadu a takto naše vagony před sebou tlačila. Náladu jsme měli sice dobrou, ačkoliv po posledních událostech naše víra o udatnosti italských spolubojovníků, která před tím veliká nebyla — silně ochabla. Raději bychom byli jeli na bojiště francouzské, poněvadž Italům jsme prostě mnoho nevěřili. Jenom oddíl »arditů« (ital. útočné oddíly) s námi jedoucích, byl nám zárukou, že se nevzdají. Za husté mlhy, nedovolující rozhled ani na pár metrů, vlak s naším praporem ně-

kde v polích zastavil. Vystoupili jsme všichni z vozů a dali se na pochod do blízkého dvorce, kde nás podělovali plynovými maskami, chlebem a konzervami. Posilnili jsme se každý jednou konzervou a dali se na další cestu k Piavě. Potkávali jsme autokolony s proviantem, traktory, táhnoucí těžká děla, která svými obrovskými koly drtila silnice a na mnohých místech ji zatarasila tak, že se musel veškeren provoz zastavit. Také od fronty přicházely hloučky zajatců, hubených a roztrhaných a koukali na nás udiveně, kdeže jsme se to naučili zpívati české písně.

Byl-li mezi zajatci Čech neb Slovák a nestyděl se za to, dostal od nás chleba, jehož jsme měli dostatek. To ovšem povzbudilo zajatce druhé a také ihned křičeli, že jsou dobří Češi, ačkoliv před tím se hlásili jako Němci či Maďaři, a kdybychom jim dali vepřovou se zelím a ptali se jich, zda jsou Hotentoti, jistě by také přisvědčili. Tak jsme došli až ke Cà Tronu, kdež prapor dílem pod stany neb v opuštěných staveních přenocoval.

Byla to pro mnohého bratra poslední noc, ztrávená mezi námi, neboť šílená kanonáda se strany italské hned z rána dne 17. června nevěštila nic dobrého. Přes noc se totiž Rakušánům podařilo pomocí pontonů přebrodit řeku Piavu na několika místech proti Sant Dona, a jelikož většina italských posic byla velmi slabě hájena — Italové před tím utekli — nedalo to rakouským oddílům mnoho práce, postupovat kupředu. A tady, jako vždy jindy, se osvědčilo výborně italské dělostřelectvo, které dobře mířenými ranami mařilo práce rakouských pionýrů, stavějících mosty přes Piavu, aby mohlo za jejich pěchotou, která již byla na druhé straně, přejíti dělostřelectvo. Bez dělostřelectva však nemohly rakouské oddíly rychle postupovati — a zatím již zasáhl do boje náš první československý prapor 33. pluku, ačkoliv to bylo v rozporu s jeho výzvědným a propagačním posláním. Ten den, 17. června r. 1918, dopoledne rozvinuli jsme bitevní linie severně od Cà Tron u Fosalty po pravé straně silnice, vedoucí na Treviso v délce asi 1¼ km. Rakušánům šlo asi o to, zmocniti se silnice, aby měli pohodlnou cestu do Trevisa, kamž

je vedla touha zejména po bohatých zásobách potravin. Náš prapor, připraven, setrval v této linii celé dopoledne, ale poněvadž se nepřítel neukazoval, stáhli jsme se zase asi o jeden kilometr zpět k osaměle stojící vyšší budově u silnice, kdež ještě každý pojedl konzervu a potom nám rozdávali chléb a to hlavní, ruční granáty se zapalovadly. Když se byl každý posilnil, znovu jsme nastupovali. Děla, jež téměř ještě celé dopoledne řvala, takže jsme si museli až uši zacpávat, jdouce po silnici, za níž v několika řadách byla rozestavena, nyní umlkla a bylo hrobové ticho — klid před bouří.

Terén, jímž jsme nastupovali, byl rovný a velice zákeřný. Střídala se tu pole Bramborová i obilná s rozsáhlými vinicemi. Na polích dozrávalo obilí. Hluboké strouhy, naplněné vodou, kterou se zavodňovala úrodná pole, brázdily tuto krajinu, porostlou hojně moruší a vinnou révou. To vše poskytovalo nepříteli výbornou skrýš.

Ohned jsme se rozvinuli v bitevní linii, za níž v patřičné vzdálenosti následovala druhá, třetí. Všichni byli nyní v bitevní čáře, vzadu zůstali jen nemocní, jichž však mnoho nebylo, potom kuchyňkové a bratří, obsluhující koně. I my, »ulejváci«, z praporeční kanceláře jsme nechali lejstra a pera na vozech u trénu a »zařezávali« s karabinou v ruce. Asi tak na nějakých 200 kroků jsme narazili na široké drátěné překážky, které bylo nutno přelézti a postupovali jsme dále k nějakému opuštěnému dvorci, stojícímu poblíže silnice. Opoдал opět narazili jsme na druhé překážky z ostnatého drátu, které byly mohutnější a daleko širší těch prvních. Přelezli jsme je a unaveni jsme stanuli za živým plotem, kterým se kuličky z rakušácké strojní pušky jen sypaly. Kulometné hnízdo nepřátelské bylo umístěno asi v jednopatrovém baráku od našeho roje vpravo. Měli jsme za úkol toto hnízdo učiniti neškodným. Oni však, majíce strojní pušky někde na půdě, měli výborný výstřel. Dosud jsem ještě žádného Rakušáka nespatriil, ačkoli jsme již postoupili téměř tři kilometry kupředu. Zůstati státi za tímto živým plotem znamenalo jistou smrt. Vyrázili jsme tedy opět kupředu a já se octl náhle sám. Druzí bratří se opozdili, zůstali

patrně následkem špatného terénu pozadu, nebo snad již byli tím prokletým kulometem postřeleni jako zajáci. Dlouho jsem však o tom neuvažoval, neboť jsem jim také přišel do terče. Rychle jsem se hleděl zachránit několika skoky za nejbližším příkopem. Má domněnka se mi nyní potvrdila, neb tu po různu ležela bezvládná již těla bratří se zmodralými obličejí a rty, které jistě před malou chvilkou šeptaly poslední pozdrav své milované ženě, opuštěným dítkám, milence neb matce, které více již neužijí. Ještě jeden, dva skoky mne dělily od toho osudného příkopu. Již jsem měl pravou nohu připravenou ke skoku dolů, když jsem byl právě do ní střelen pod kolenem a s přeraženou nohou jsem se zhroutil na druhou stranu příkopu. Upadl jsem do mdlob. Jak dlouho jsem takto ležel, nevím. Snad dešťová sprška, jež se nad bojštěm snesla, omyla trochu můj obličej a já se probral ze mdloby. Pocítil jsem nesnesitelnou žízeň. Hrozná bolest v noze mne upamatovala na poslední události. V hlavě střídaly se rychle myšlenka za myšlenkou. Mozek pracoval horečně, ale resultát byl vždy týž. »Jsi ztracen, jen šibenice na tebe čeká . . . Snad kdybys volal o pomoc, tvoji bratří jsou možná na blízku, uslyší tě a přijdou pro tebe,« říkal mi jakýsi hlas. Volal jsem tedy několikrát o pomoc, pokud moje vypráhlé hrdlo tomu dovolovalo. V tom se však ke příkopu přihnál oddíl Rakušánů, kteří patrně uslyšeli moje volání, ale mne samotného neviděli, ježto jsem ležel na druhé straně příkopu. Jeden z nich na mne křičel: »Drž hubu ty pse bídná, nebo tě zastřelím.« To mně ovšem stačilo, abych si udělal pravý obraz situace, v níž se nacházím. Dlouho jsem se nerozmýšlel a sáhl ihned do chlebníku, kde jsem měl dva ruční granáty. Jeden z nich svírám v pravé ruce a těším se na to, že jim tu radost neudělám, aby mne živého dostali, ale shledávám, že nemá zapalovadlo. Nyní mne nečekalo nic jiného, než šibenice. Zmocnily se mne však znovu mdloby a když jsem se z nich probral, seznal jsem, že mě za tmy odnášel jeden italský voják-zajatec na nejbližší obvažiště, kde mne dali na nosítka a odnesli dále k velitelství 21. pěš. pluku. Byl to týž pluk, u něhož jsem sloužil, a nyní jsem

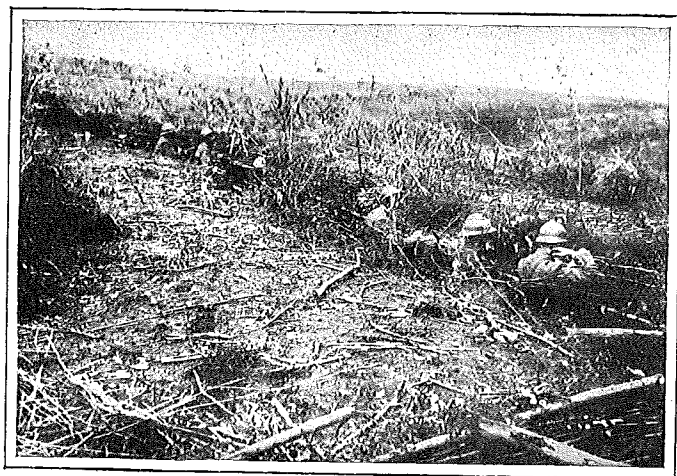
tady ležel jako »vlastizrádce« na dvoře na nosítkách, od nichž dva vojáci i s »postem« utekli, jelikož Italové toto místo silně obstře- lovali. Teprve, když italská střelba umlkla, nesli mne za noci dále k Piavě. Nevím proč mne velitelství 21. p. pluku poslalo dále.

Horečka se mnou lomcovala, tak jsem ne- jevil naprosto žádný zájem o své okolí, ani o ty, co mne nesli. Zbývala ještě cesta přes řeku Piavu. Právě ten den, kdy mne na pontoně převáželi k Sant Dona, byl pro rakouské zákopníky velmi horký, poněvadž za deště střel šrapnelových i granátů museli převážeti vojsko, koně, střelivo, potraviny a zpět brali na pontony raněné. Podobný masakr jsem viděl jen na Castellettu. Jistě na každý m² bylo italské dělostřelectvo dobře zastřeleno a smrt zde měla pravě žně. Řeka se barvila krví a tisíce mrtvol plavalo v dravém jejím proudu. A kdo se neutopil, čekala ho téměř jistá smrt na vysokém břehu, na který bylo nutno se dostat, chtěl-li kdo dále v cestě pokračovati. Na tento břeh soustředili Italové snad nejprudší palbu. Jak jsem se dostal na druhou stranu a hlavně za ten pro- kletý břeh, ani sám nevím. Zatím jsem již le- žel na operačním stole v polním lazaretě v Sant Dona. U hlavy mi stál nějaký »Feld- kurát«, mluvil na mne italsky a chtěl vyzvě- děti, kde a jak jsem vstoupil do legie, kolik nás je a pod. Ale mnoho se toho ode mne nedozvěděl, poněvadž lékař se sanitáky mně mezitím narovnávali nohu a dávali ji do drá- těné formy. Úlomky kostí se mi zarývaly do masa, což mně působilo takovou bolest, že jsem omdlel po druhé, a tím se zbavil dotěr- něho pátera. Z horečky jsem nevycházel. Jen matně se již pamatuji, jak mne ze Sant Dona vezli na voze dále, až někde u Latisany mne s tím stádem raněných vojáků rakouských dali do vlaku. Až sem měl jsem tu čest míti u sebe tělesnou stráž, která se zde ode mne odpoutala. Z nosítek mě dali do vagonu, v němž bylo plno nějakého hnoje. Asi sem při- vezli v něm dobytek. Avšak také těžce raně- ní vojáci císaře pána musili přijmouti zavděk tento prima čerstvý hnůj a lehnouti si do něho. Za jízdy v tomto přepychovém voze bylo mně v noci citelně chladno, tož jsem se zahrabal do toho kompostu a navrch přikryl

ještě bluzou, což byl již jen jediný šat, co jsem na sobě, mimo roztrhaných podvlékaček a košile, měl. Potom bez zastávky jsme dojeli až do Udine (Videmu), kde nás z nádraží odvezli sanitními auty do »Feldspitalu«. Na nádvoří této veliké nemocnice nás z aut vyložili v řadách za sebou, přišel z kanceláře nějaký »kaprál« pisař s lejstroma a jednoho po druhém nás zapisoval. Většina raněných vojáků měla tak zvané »kopcetle« v kapse, které odevzdali a ti druzí, co »kopcetle« neměli, musili si nechat napsati nové. Teprve nyní jsem zpozoroval, že má blůza zůstala někde ve vagoně a já tu ležel jenom v košili a podvlékačkách, beze všech dokumentů. V tom okamžiku vznikla v mé choré hlavě

v Udine ležel, mne nikdo žádným dalším výsledkem neobtěžoval, aniž by se kdo byl po mne poptával. Prostě jsem zapadl mezi tu pestrou směsici raněných vojáků všech národností.

Mohl jsem se sice hlásiti též za Itala, ale vzpomněl jsem, že i kdybych stále italsky mluvil, přece při operaci, která byla u mně neodvratná, bych jistě v narkose česky se prozradil. Operace v Udine na mně však provedena nebyla, nosili mě jen denně asi dvakrát k převazu. Vojenský žold nám vypláceli tak zvanými »bony«, papírovými penězi po 20, 50 centesimech a 1, 5, 10 Lir., Rakouskem zvláště pro toto obsazené území, vydanými.

Záhopy.

spasná myšlenka: »Když ses již tak daleko dostal a unikl jsi z toho nejnebezpečnějšího pásma šibenic a nyní tu ležiš jako »lazar«, máš přece právo užití válečné lsti. Vždyť uzdravíš-li se brzy, můžeš snad prokázati československé věci i doma platné služby, anebo přeběhnouti zpět do Itálie nebo do Srbska.« Vtom na mne spustil samospasitelnou onen »kaprál«, který mezitím došel k nosítkám, na nichž jsem ležel, mám-li nějaké papíry a co jsem zač? Pokud jsem mohl mluvit, odpovídám mu česky, že žádných papírů nemám, udávám mu právě své jméno, den, měsíc a rok narození, bydliště, pěšák (místo desátníka) 3. pluku (kterou »kompagnii« a »zug« jsem udal, se již nepamatuji), na Piavě raněn. Za celý týden, co jsem

V Udine jsem ležel asi 10 dní a potom mne poslali, když horečka již trochu opadla, s jedním transportem raněných do Vídně. Tentokrát jsme již jeli v sanitním vlaku. Na vídeňském nádraží přišli náš transport raněných, jenž tu byl první z té ohromné krvavé ofensivy piavské, přivítati nějací vysocí funkcionáři sídelního císařského města. Ze vysocí musili býti, usoudil jsem podle stejně vysokých cylindrů, jež jim všelijak seděly na jejich vznešených hlavách. Jistě by je zlostí byla ranila mrtvice, kdyby byli jen tušili, že ve středu vítaných čackých jejich vojáků-obránců černožlutého mumraje, nachází se »ein čechoslowakischer legionär, verfluchte gauner, hochverräter« etc. Po slavnostním přivítání, kterým se nesla jedna tónina —

»Vaterland — unser Kaiser — durchhalten — aushalten — mauhalten usw.«, nastalo velkolepé pohoštění dávkou pravé »žaludové«. Potom nás rozvezli po vídeňských nemocnicích. Já jsem se dostal do IX. okresu, kde byla nemocnice ve škole. Dovlékli mne až do čtvrtého poschodí a jelikož operační síň s obvazištěm se nacházela v přízemí, kam mne každý den nosili po tolika schodech, měl jsem bolesti celé rty rozkousány. K operaci mne vzali teprve asi za čtrnáct dnů po mém příjezdu. Trvalo to pět měsíců, než jsem se mohl na nohu postaviti. Strava v této nemocnici byla prabídná. Když po operaci mně bylo trochu lépe a horečky již polevily, míval jsem denně hlad, který mne trápil více než to prostředí, v němž jsem se nacházel i moje zranění. Peněz jsem mnoho neměl, jen ty, které jsem dostal za prodaný tabák, neboť jsem nekouřil. Z pokoje, v němž jsem ležel, chodil jeden israelita do města na koupi. Obyčejně přinesl 2 malé, asi kilové bochánky špatného chleba, jež někde jistě za tabák vyměnil, ale co znamenali dva takové bochánky pro 30 lidí zde ležících. Za jeden bochánek požadoval 12 až 16 korun. Nejméně však prodával jednu čtvrtku za pět korun. Obyčejně jsem si koupil jakési melasové »šťolverky« za korunu kus (za tabák jsem utřil 4 koruny) a ten jsem velmi opatrně »cucal«, aby mně alespoň půl dne vydržel. Byly to dlouhé dny a ještě delší noci, ztrávené o hladu. Ani čistota v tomto »špitále« valná nebyla a štěnice jim jen hýbaly. Jednoho dne mně »sestra« vyměňovala dřevitou vlnu v plechové »šíně«, v níž jsem měl raněnou nohu a potom mi říkala, že jsem tam měl celé stovky štěnic. Jelikož byla noha celá oteklá a stále bolela, necítil jsem prostě, jak nemilosrdně mne ty štěnice žraly. Žádnému jsem nepsal, s nikým nemluvil a také si mne nikdo nevyšimal. Vedle mně leželi rakouští vojáci, kteří byli raněni také na Piavě na protě Sant Dona a často si vyprávěli o těch bojích a o legionářích, že prý jich tam musela býti celá divise a jak se drželi, že neutíkali tak jako »Taliáni«, a volali prý na ně, aby k nim přeběhli. Tyto a podobné jejich řeči mne velmi bavily, tím více, poněvadž ani zdaleka netušili, že by jeden takový legionář

mohl nyní ležeti mezi nimi, když oni přece hned každého za tepla pověsili. Hodně jsem ovšem přemýšlel, co bude dál. Plných deset neděl jsem musel ležeti na zádech bez hnutí. Že jsem vůbec nikomu nepsal, bylo dobře, poněvadž právě v tu dobu, co mne přivezli raněného do Vídně, v matičce Praze mne hledali vojenští páni. A co pak jsem jim medle provedl, že jevíli takový zájem o moji nepatrnou osobu? Věc se měla následovně: Když jsem sloužil v Rakousku — blahé paměti — u »Kaiserjägerů« v Benešově u Prahy, seznámil jsem se tam s dívkou, již jsem před odjezdem na frontu slíbil, že jí budu psáti, jestli na to nezapomenu. Z dlouhé chvíle jsem jí psal někdy z Cirlu a potom z fronty a konečně několikrát ze zajetí. Poslední lístek, který jsem jí adresoval, byl psán těsně před odchodem našeho praporu na Piavu. Následkem dojmu, jakým na mne odchod do fronty působil, byl asi tento lístek psán trochu revolučně, takže to byl silný tabák pro pány rakouské censory, lístek zabavili a adresátku volali několikrát k výsledku. Lístek ode mně jí dokonce ukazovali, že prý ho dostane, když jim řekne, co jsem zač, odkud jsem a pod. Děvče ovšem bylo chytřejší, než oni a na všechny jejich otázky a nástrahy jim odpovídalo prostě, že mne tak dalece nezná, odkud jsem, poněvadž se mnou mluvila jen asi týden než jsem odejel na frontu, což bylo také pravdou. Ale stačilo jim říci pluk, u kterého jsem v Rakousku sloužil a jistě by mne byli vyčenichali. Také v jejím bytě pátrali četníci po nějaké korespondenci, ale nic nenašli, jelikož všechny lístky, co ode mne dostala před tím, spálila. Bylo by nyní stačilo napsati tomuto děvčeti, že jsem ve Vídni, neb jí jen poslati pozdrav z Vídně a již jsem byl opět v pasti, z níž bych se byl potom asi sotva tak lehko dostal. A tak mne v Praze hledali jako »vlastizrádce«, s kterým by bývali po zásluze zatočili, dostati jej tak do svých chapadel, a on zatím ležel klidně v srdci drahé monarchie v císařské residenci nad Dunajem, ožírán štěnicemi a trápen hladem. Zatím nadešel měsíc září a tu jednoho dne se objevila nad Vídní dvě italská letadla typu »Caproni«, která však místo bomb shazovala nějaké letáky.

Jak klidně přilétla, ještě klidněji se zase vzdálila, ale vídeňských patriotů se zmocnila zřejmá nervosita, která se každým dnem stupňovala, jsouc živena nepříznivými zprávami z front, kde to praskalo na všech stranách. Rány se sypaly na dvouhlavého orla, jenž, jak jsem pozoroval, začínal býti úplně bezhlavý. Zejména zajímavé bylo sledovati ty největší vídeňské patrioty, kteří se ovšem celou válku váleli po všech nemocnicích a byli největšími čechožrouty pod sluncem, před nimiž česky se mluvíti nesmělo, jak nyní obrátili na celé kolo, jedním slovem zkrotli. Také již mluvili o míru, ovšem čestněm, jak by si však ten »čestný« mír představovali, neříkali, snad aby zůstalo vše při starém — co jsme si — odpusťme si — my bychom rádi zase hráli v Rakousku prim dál, a také toho válčení prý je dosti a podobně.

Využil jsem tohoto chaosu, poněvadž jsem byl pevně přesvědčen — znaje situaci zahraniční i zdejší, že to kdysi tak pevné a slavné Rakousko umírá a nachází se již v agonii. V kanceláři nemocnice jsem si opatřil papíry

na cestu, které mně rádi dali a ujel jsem o berlích domů.

Vyléčen jsem však ještě nebyl, naopak musel jsem se znovu podrobiti operaci a zůstat v nemocnici až do konce roku 1919, kdy jsem byl superarbitrován, a poněvadž pravá noha zůstala o několik centimetrů kratší, uznán válečným invalidou.

U 33. pluku byl jsem veden od 17. června jako nezvěstný, ba mnozí bratří s určitostí tvrdili, že mne na Piavě zahrabali spolu s ostatními padlými bratry. Také z kanceláře čs. legií dostali rodiče v tom smyslu oznámení — jakýsi úmrtní list. Když jsem se jel potom podívat za plukem do Bratislavy, způsobil jsem u prvního praporu veliké překvapení, poněvadž se každý domníval, že jsem vstal z mrtvých. Mně samotnému se celá ta skutečnost zdála potom pohádkou a kdyby mně byl někdo řekl, když vypukla světová válka (bylo mně právě 18 let), že se jí musím zúčastnit, ale nejen to, že budu dvakrát zajat, a to jednou z Rakouska do Itálie a po druhé z Itálie do Rakouska, nevěřil bych tomu nikdy.

X

O ČESKOSLOVENSKÉ DOMOBRANĚ V ITALII

JOSEF PELÍŠEK

V červenci 1918 byl jsem odeslán po třetí s 42. pochod. praporem do pole. (Ponejprv r. 1915 k pracovnímu oddílu do Korutan, po druhé 1916 na ruskou frontu, odtud r. 1917 na ital. frontu, do veliké ofensivy, kde jsem byl raněn a nato několik měsíců trávil v nemocnicích a v rekonvalescentu.) My, osmáci (brněnský pluk), vyjeli jsme ze Sibirě v Sedmihradsku za parných červencových dnů Již u kádrů v Sibirii jsme »revoltovali«. Při přísaze pochod. praporu nechtěl nikdo přisáhat, důstojníci a poddůstojníci musili běhat a nutit mužstvo, aby »mluvili«. A to činili jen někteří. Při pochodu na nádraží zpívali jsme české národní písně, rakouskou vládou tehdy zakázané: »4. července, na stra-

hovských hradbách« a »Hej Slované«, což rozčililo pošadkového velitele, Mađara, generála Niegovana, který rudý vztekem uprostřed náměstí Sibirě rozkázal pochod. prapor zastavit, obrátit a bez hudby za humny města obejít na nádraží. — A tak jsme odejeli ze Sibirě rozezlení, s myšlenkou utéci k nepříteli ihned, jak to jen bude možno. Za 9 dní dojeli jsme do Vittorie. Krásné město, avšak tehdy značně zpustošené a vydrancované vojsky rak.-uherskými. Odtud dále kol jezera polpetského k Belluně. Odtud zase horskou drahou dlouhým tunelem St. Andrea směrem k Ampezzu do zázemí, až konečně k řece Tagliamentu.

Asi začátkem října 1918 byli jsme odesláni

k 60. údernému praporu do Belluny. Opět přes Vittorii. Před odchodem nás několik českých hochů shání české noviny. Však není jich tu. Jen německé a maďarské vládní žurnály, pišící o vítězstvích atd., české noviny tu nejsou nikde, sem prý nedocházejí — nesmí. Zato o duchovní útěchu zbožných c. k. vojínů bylo náležitě postaráno c. k. polními kuráty.

Chtěje zvědět, co nového, koupil jsem z nedostatku českých novin noviny německé (Neues Wiener Tagblatt). Čteme tam m. j. o vyjednávání cís. Karla s českými politiky, o nár. sociální demonstraci v Praze dne 14. října 1918 a jiné, a myslíme si: »U nás

opatrným, byli též mezi námi nespolehliví lidé), »my Češi pro toto Rakousko bojovat nebudeme. Půjdeme, když již musíme, jako rakouští vojáci na frontu, ale ne proti nepříteli, nýbrž k nepříteli.« Věděli jsme dobře o italských legionářích a nebáli jsme se šibenic. Velmi často, a to i v zázemí, byl nám čten armádní rozkaz, že byli tam a tam chyceni ti a ti čeští »velezrádci« (legionáři), k trestu smrti a konfiskaci majetku odsouzeni a ihned popraveni.

S tímto pocitem a s touto myšlenkou odcházeli mnozí z nás na frontu, majíce v duchu hotový plán, že přejdeme k nepříteli, jen jakmile se naskytne příležitost. Z Vittorie

Po bitvě.

v Čechách a na Moravě se něco připravuje, něco pro nás příznivého a Rakousku nemilého, něco, čeho se bojí vídeňští páni. To je ta »nakažlivá nemoc«, pro kterou nás nechtějí poslat na dovolenou, pro kterou nám sem zakazují dopravu českých novin, proto ta přísná censura dopisů sem a tam.« (Že však čeští poslanci opustili dne 2. října 1918 definitivně rakouský parlament a tím i veškerý styk s Rakouskem a s Habsburky, a že byla v Paříži utvořena a vládami Dohody uznána čsl. vláda, o tom jsme nevěděli, o tom vídeňské vládní žurnály nepsaly.) —

»A co my zde na frontě,« pravíme mezi sebou, důvěrní přátelé (i zde bylo třeba býti

odešli jsme přes Feltré do fronty. Náš úderní prapor byl složen z mužstva všech národností, avšak 4. rota byla z většiny česká.

Italská všeobecná ofensiva počala právě ve výročí rak.-něm. průlomu u Caporetta, dne 24. října 1918. Dne 26. října, když jsme došli do fronty, byla ofensiva italská již v plném proudu. Rakouská fronta na několika místech prolomena, rak.-uherská armáda ve zmatku a nepořádku na ústupu. Italové byli pány situace a nezadržitelně se valili vpřed, zajali celé rak.-uherské armádní sbory a ukořistili ohromné spousty válečného materiálu a byli to hlavně české a slovenské pluky, které vzbouřením a odepřením poslušno-

sti usnadnili Italům veliké vítězství. Tak na př. vzbouřil se v jedné vesnici za Feltré 6. střel. pluk (chebský, s většinou českého mužstva) dne 27. října a odepřel odejít na frontu, ve městě Feltré zase 108. pěší pluk (složený z moravského mužstva r. 1918 z pluků 4. divise, totiž z pluků 8. pěší, brněnský 99. znojenský, 30. střel. litomyšl. a 88. pěší, též český), který musil býti odzbrojen a poslán do zázemí, a mnoho jiných.

I náš 60. úderný prapor vzbouřil se 28. října 1918 rozkazu útočiti beznadějně na kopeček, a byli to čeští hoši kulometčici 4. roty, kteří kulometry odhodili do řeky (Piavy či Brenty, nevím již jistě) a jeden zbylý obrátili proti — veliteli, maďarskému majorovi. Tento hrdina zmizel, ponechav vedení nejstaršímu nadporučíku, který dal rozkaz k ústupu a k odchodu do zázemí. — Jest večer — tma. Rak.-uherská fronta na mnoha místech prolomena, — všeobecný ústup a zmatek. Mosty vyhazovány do povětří, zásobovací skladiště zapalovány, proudy pěchoty, dělostřelectva, vozatajstva, vše v jedné směsici, ve zmatku a nepořádku valí se zpět, po cestě zahazujíce vše, co bylo zbytečnou přítěží, totiž stahlhelmy, gasmasky, patrony, ruční granáty i pušky a pod. věci. Za to však se plnily tlumoky, kde bylo to možno, cvíbackem, konservami, cigaretami, tabákem a pod. věcmi. Maďarští a němečtí vojáci ještě při ústupu rekvirují dobytek a různé potraviny, mimo to i kradou šatstvo a různé cenné věci civilnímu, v okupovaném území zůstavšimu italskému obyvatelstvu.

Po dvoudenním zpětném pochodu dorazil náš 60. úd. prapor do vesnice Trichiany (nedaleko Vittorie), kde na břehu nějaké říčky měl tvořiti t. zv. zadní voj, mající za účel zdržovat postupujícího nepřítele. Zásobování žádné, kuchyně a proviant uvázly někde při ústupu. Jelikož tam bylo dost kukuřice, pekli jsme tam kukuřici. — Druhý den na večer »Alarm« k odchodu.

Nás několik českých hochů zůstalo ve vesnici Trichianě zpět, v úmyslu druhý den přejít k Italům. Že byla v Praze dne 28. října prohlášena samostatná českoslov. republika, o tom jsme ještě tehdy, 30. října 1918, nevěděli. A tak přespali jsme skrytě ve vesnici a

ráno při obchůzce nás zajali italští vojáci, kteří v noci přišli. Teď však nastala křížová cesta do zajetí. Vodili nás od jednoho velitelství ke druhému, všude prohlíželi, všude se něco vyptávali, čemu jsme my nerozuměli a oni nám též ne. A zajatců ze všech stran přibývalo, na pluk. velitelství ve Fary byla nás zajatců již spousta. Opět nás vodili sem a tam, až konečně jsme došli do Vittorie. Tam shromážděni byli italští důstojníci, mluvící německy, chorvatsky, maďarsky, kteří se dali se zajatci do hovoru. S námi, českými zajatci, mluvili německy, a jeden mladý italský poručík, zvěděv, že jsme Češi, volá: »Boemi? Czechi? Czechia indipendente! Czechia republica!« (Češi? Čechy jsou samostatné, Čechy jsou republikou.)

Podělili nás suchary a šli jsme dále. Cesta do zajateckého tábora byla trpká, neboť italské civilní obyvatelstvo v okupovaném území, od Rakouska vyrabované a vypleněné, neznalo rozdílu mezi českým neb jiným vojákem v rakouské uniformě. Toto obyvatelstvo vidělo jen uniformy, v nichž poznalo své škůdce, a proto také při průchodu zajatců s nimi podle toho nakládalo.

A tak jsme šli dále přes města a městečka, rozbitá a demolovaná, přes piavskou frontu, granátovými trychtýři rozrytou, přes vypálené a rozbořené vesnice, kolem Montella, přes rakouský pontonový most na Piavě atd. Za Piavou bratři čsl. legionáři již nás vesele zdraví. — Docházíme do Monte Belluno. Tam již zvláštními vydáními novin oznamují zabrání Terstů a Tridentu Italy. (Dne 3. listopadu 1918.) Jdeme opět dále na Castelfranco a odtud do Rezany do zajateckého tábora. Tam došli jsme dne 5. listopadu ráno unavení a hladoví. Na veliké louce (zadržované) jsme postavili stany, bychom si po zažitých útrapách odpočinuli. Byli jsme rozdělení podle národností, Češi a Slováci v jeden velký zvláštní tábor. Tento tábor se neustále šířil, neboť přicházely stále nové a nové transporty zajatců. Též 60. úd. prapor, který večer dne 30. října unikl z Trichiany, byl 4 dny později zajat celý v tyrolských horách a přišel asi třetí den též do tábora.

V našem českoslov. táboře v Rezaně ožil opět náš skleslý duch. Přišli k nám bratři le-

gionáři důstojníci, u kterých jsme se ihned hlásili do čs. armády. Bylo nám řečeno, že se tak stane co nejdříve. A i bratři legionáři-vojáci, dlící na blízku posádkou, přišli nás navštívit v táboře, pověděli mnoho nového, zvláště co nás nejvíce zajímalo, o činnosti čs. zahraniční revoluce. Bylo jich mnoho, což nás jen těšilo. A mezi legionáři bylo též mnoho známých krajanů, takže shledání s nimi bylo srdečné. Avšak do legie, do boje proti Rakousku, jak jsme očekávali, jsme se již nedostali. Nebylo toho již zapotřebí. Poražené Rakousko-Uhersko bylo nuceno uznat samostatný čsl. stát, podepsat příměří a zahájit jednání o mír. Tím byla činnost čs. legií v Italii ukončena, a čs. legie chystaly se na odjezd do vlasti, aby doma chránily a hájily to, co bylo těžce vydobyto. Nám posledním čs. zajatcům v Italii připadl úkol ve formě čs. domobraneckých praporů též odejeti do osvobozené vlasti a doma spolupracovat na konsolidaci čs. státu, na obnovení čs. národního a hospodářského života.

Do čs. legie jsme se tedy nedostali, přišli jsme pozdě. Sympatie naše byly a jsou na straně legionářů, na straně těch, kteří pracovali na uskutečnění washingtonské deklarace doma i za hranicemi, a kteří na tomto díle i dodnes pracují vzdor různým pokusům o rozkol ať z prava či z leva.

A teď se vraťme opět do zajateckého tábora v Rezaně. Bratři legionáři přinesli nám mimo posily a útěchy též české noviny. Přinesli časopis »V boj«, vydávaný v Římě čsl. zástupcem drem Borským. O zprávách, v nich obsažených, po celé dny debatováno. Radost z nich byla veliká a nescházelo ani humoru. I ti staří, skorem 50letí tatíci byli veselí a humorní.

A tak při veselé náladě ubíhal čas v táboře a blížily se vánoce. Na Štědrý den jsme my Čechoslováci odešli z tábora v Rezaně a odjeli z Castelfranca přes Paduu do Legnaga u Verony, kde na břehu řeky Adiče utvořen byl čsl. stanový tábor. Tam později na zakročení čsl. vyslanectví v Římě byli čs. zajatci v táboře řádně ubytováni, řádně stravováni a obdrželi i žold 15 cts. denně. V prázdných chvílích jsme chodili cvičit, vedeni našimi poddůstojníky. A bylo-li dříve

veselo, bylo nyní ještě veseleji, ráno i večer český a slovenský zpěv se rozléhal údolím.

Začátkem února 1919 odjela naše část z tábora v Legnanu do čs. koncentračního tábora v Busto-Arsizio u Gallarety u Milána, kde jsme byli formováni v čsl. domobranecké prapory. Po očištění a vystrojení v italské vojenské stejnokroje, odešel náš 29. domobranecký prapor dne 21. února 1919 do Gallarety, kde posádkový velitel italský generál V i g a n o n i přivítal náš prapor voláním »Nazdar!« Tento starý italský generál byl milovníkem české hudby a českého zpěvu a svůj zamilovaný český kus si nechával častokrát opakovat. Z Gallarety odešli jsme do vesnice Cardano al Campo, kde jsme byli ubytováni. Jako čs. vojáci jsme zde chodili cvičit, a tu jsme poznali za krátký čas ten veliký rozdíl mezi vojákem bývalého Rakousko-Uherska a nynějším vojákem československým.

Cvičit jsme chodili na blízké letiště. Při různých pochodech, které prapor náš do blízkého i vzdálenějšího okolí často podnikal, měli jsme příležitost poznat krásu slunné severní Italie. Řeky, jezera (Ticino, Lago Maggiore), hory Lepontské, různé krásné stavby, vodovody, elektrárny, parky, zahrady s jižním ovocem, různé, jen v teplých krajinách se dařící rostliny, květiny, keře atd., na což zajisté každý zde dlící čs. voják rád vzpomíná.

Pochody a výlety do širšího okolí podnikal náš prapor vždy s vlastní praporem hudbou, kterou na rozkaz velitele praporu z vlastního mužstva zformoval a výborně vycvičil kapelník, důst. zástupce, Valenta. A tato naše hudba byla v Italii obyvatelstvem vždy a všude vítána, byla naší propagandou, neboť i tam, kde obyvatelstvo na Čechy, jako na cizince, poněkud nedůvěřivě hledělo, i tam, zásluhou naší hudby, získali jsme sympatie. Tak na př. při oslavě 1. května 1919, kterýžto svátek, jako první svátek v osvobození, byl naším praporem důstojně oslaven lampionovým průvodem s hudbou, kterého se zúčastnilo v hojně míře i italské civilní obyvatelstvo. Též navštívil náš prapor v Cardanu br. plukovník Gibiš, a v Gallaretě milý zesnulý generál Š t e f á n i k, když dne 2. květ-

na 1919 konal přehlídku domobraneckých praporů. Příští den odletěl těžkým letadlem z Gallarety do vlasti, kde, bohužel — nalezl hrdinskou smrt. Zpráva o jeho smrti působila na nás jako hromová rána. Přinesli nám rychle onu zprávu naši italská přátelé, otištěnou v telegramu milánské »Corriere della Sera«, jmenovitě signorina Ranzunzia Lu-setti, a truchlili s námi nad tragickým skonem našeho milého bratra, generála Štefánika.

Mimo hudbu vystoupil náš prapor v druhé polovici května též s veřejným sokolským cvičením před italskou veřejností. Za zvuků naší praporek provedli jsme bezvadně nástup a prostná cvičení ze VII. sletu vše-

sokolského, jakož i rohování a různé hry, a i zde získali jsme sympatie italského obyvatelstva. A cvičili jsme všichni, cvičili s námi i skoro 50letí tatíci, cvičili dobrovolně a cvičili dobře. Z dobrých cvičenců, sokolských pracovníků, utvořena byla zvláštní sokolská rota, která cvičila v květnu 1919 s úspěchem v Římě před širokou italskou veřejností a vysokými kruhy. Též i jiné praporek, jmenovitě 28. domobr. prapor, provedl dne 29. května 1919 zdařilé veřejné cvičení, spojené s malou ukázkou cvičení se zbraní. Též divadla, koncerty, recitace byly pořádány a italskou veřejností sympaticky přijaty. V první polovici června 1919 odejel náš prapor z Itálie do vlasti.

X

NA SOLUŇSKÉ FRONTĚ J. STRÍBRNÝ

Po přechodu Albánie, možno-li říci šťastným a po odjezdu z Asinury, octli jsme se my srbská zajatci ve Francii, v té Francii, o níž jsme tak mnoho četli a jež nám měla býti tehdy již čtvrtým domovem. Chtěl bych jen stručně načrtnouti život zajatců, přihlásivších se dobrovolně do srbské armády. Co nás k tomu přimělo? Život zajatecký spolu s říšskými Němci byl krutý, někdy pro nás, Čechy, nesnesitelný. Neustálé hádky, rvačky a utiskování s jejich strany nutila nás, že jsme se takřka denně obraceli na Národní radu do Paříže (tajemník Kudrnáč) s dotazy a přihláškami do čsl. vojska. Než věc tak velická nedala se tak rychle provést a proto jsme byli stále odkazováni čekat. To nás dohnalo k tomu, že když přijel srbský kapitán dne 17. července 1917 na nábor, dobrovolně jsme se přihlásili do srbské armády. Druhý den pak odejeli jsme z Rouenu do koncentračního tábora srbského v Toulonu. Zde ztrávili jsme v různých přípravách a provádění odvodní přehlídky asi 4 měsíce. Vysílání jsme byli také na různé práce do továren, na farmy a do skladišť.

Po skoncentrování většího počtu odejeli jsme do Marseille, kdež nalodění jsme byli na

lod' St. Anna spolu s několika sty Marokány a dne 27. listopadu nastoupili jsme cestu Marseille—Bône—Bizerta (severní Afrika), ostrov Malta—řecké souostroví, do Soluně.

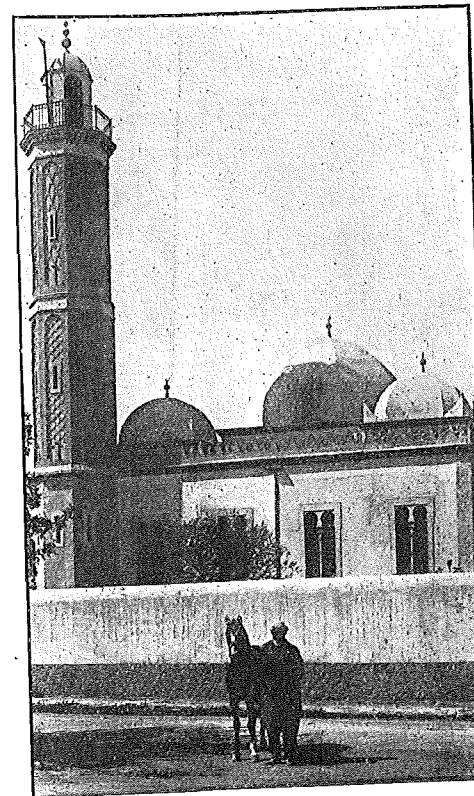
Cesta byla plná nebezpečí a nástrah. Bouře, miny, ponorky, plavba dělá se za absolutní tmy, nebezpečí srážky atd. Válka na moři jest daleko děsnější pozemní. Šťastně jsme propluli a tak 10. prosince vjíždíme do přístavu soluňského. Pro velikou mlhu nebylo ani na 5 kroků viděti. Až při procházení městem zříme velkou část města spálenou. To draho platilo Řecko svoji nerozhodnost vůči spojencům. Ubytování jsme byli v srbském děpot Mikra, pod stany. Tu scházíme se s našimi hochy, kteří přijeli z Australie, z Ruska (Živkovičova divise) od Dobrudže a s jinými. Vítání, vypytování nemá konce. Tu národ roztroušený po celém světě, veden jedinou touhou, jedinou ideou, schází se snad k nové Bílé Hoře. Kdo mohl tušit opak? Kdo mohl doufat ve vítězství naši, třeba že svatě věci? Než bylo třeba doufat a věřit a my věřili a doufali. V Mikře byl oddech 11 dnů, odtud jsme jeli vlakem do Vertekop-Vodena. Před odjezdem časně ráno přinesl nám osobně poručík Francois Kryštov něko-

lik pytlů vánočních dárků pro hochy na položaji (fronta). Z Vertekop jsme šli pěšky na velitelství II. armády, kde shledali jsme se s dvěma Austrijci. Po přidělení odešla naše parta — bylo nás deset, co jsme přijeli z Francie — k Timocké divisi do Dragomansi. Zde opět shledání se dvěma již starými dobrovolci kap. Petříkem a por. Mayerem.

Tito dali nám již zprávu o dekretování naší čsl. armády ve Francii. Nebýt naší nedočkavosti, mohli jsme dnes již být čsl. vojáci. V mém zápisníku ze dne 24. prosince 1917 jest psáno: Debatovali jsme o tom, zdaž nebylo lépe počkati do utvoření se naší armády na půdě Francie. Náš velitel, kapitán Nikola Dinič, pravil: »Bratři Češi, nezoufejte. Možná, že odtud snáze a dříve budete ve svobodné vlasti, než kdybyste byli ve Francii. My se nezastavíme v Bělehradě, ani v Sarajevě, ale potáhnem s vámi až do Prahy.« Na Štědrý den vánoční o 10. hod. večer za velké vánice odcházíme do zákopů na Zelenou Čudu. Velitel 3. čety (rota) II. bat. 15. pluku Timocké divise, Nikola Dinič, jemuž jsme přidělení, přivítal nás obejmujícím. Byl učitelem, velkým vlastencem a výborným vojákem; nařídil ihned přípravy k oslavě Štědrého večera. Pokud to bylo možno, udělaly se v zákopech ohně, vařil se čaj, černá káva, byla rakie a při tom nezbytná cigareta, o něž jsme měli dosud nouzi. V odměnu za to museli jsme mu zaspívat: »Já jsem majstr seminárský,« píseň, kterou dobře znal ze studentských let, kdy byl v Praze.

Tak začala naše první vojna na Zelené Čudce pod sněhem a ledem ve výši snad 1600 m. Však vědomí povinnosti a touha po domově hřála. Fronta tou dobou byla mrtva, vše se chystalo na jaro a my využili té chvíle k naší orientaci a informaci o nás. Morální účinek měl náš příchod veliký a proto hleděli jsme jej využiti.

Ta ubohá srbská armáda byla po strašném utrpení a následkem nuceného ústupu, vývolaného prohlášením války Bulharskem, napolo zničena, zdecimována, bez domova. Skutečně posily potřebovala. Po ústupu Albánie, koncem r. 1915, dostala se na pobřeží

Z Bizerty.

moře Jaderského, pak převezena spojeneckými lodmi na oddych a k novému zformování na Korfu, do jižní Francie (Toulon) a sever Afriky (Bizerta). Zde pomoci spojenců byla znovu vyzbrojena a převezena počtem asi 6 divisi na soluňskou frontu. Srbská vojáci toužili uzříti opět rodnou zemi a proto po dohodě se spojenci měli obsaditi nejdůležitější posici Kajurakčalan (2525 m), později pak Dobropolje, Vetrenik a Sokol. Místa tato přes to, že je držel zrovna tak dobrý balkánský voják Bulhar, byla jimi krvavě dobyta. Co tu padlo a teklo slovanské krve. Hle, jak podobný to osud našemu a proto nás to k nim tak táhlo. Proto jsme je těšili a jim odvahy dodávali. Byly to stesky a bratrské vyznání žalu i radostí obapolných. Srbské Vánoce (Božič).

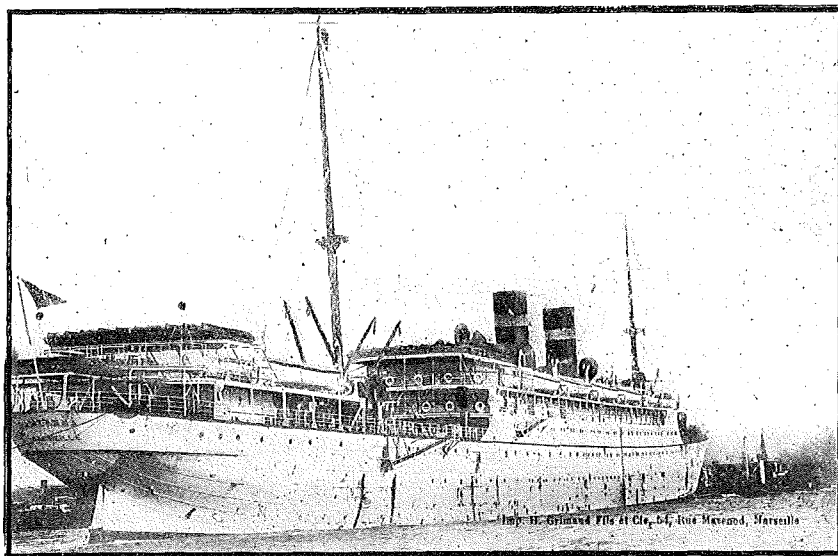
Co krásy a nádhery v těchto dnech. Víra veliká a příroda jako by sama napomáhala oblažiti to umučené lidské srdce svým přikrovem, svým tichem posvátným, svojí velebností. Ze zasněženého kopce vidíme pod námi vesničky Macedonie, v dáli pak leskne se záliv soluňský. Před námi klinká v údolí

za bulharskou posicí zvonek »Narodil se Kristus Pán!« V modrém nebi dva velcí bílí ptáci ohlušujícím hřmotem ruší toto velebné ticho, až jsouce pronásledováni střelbou z děl, unikají.

Očekáváme směnu. Odcházíme do I. rezervy (plukovní, pak do II. (divisní) a konečně 10. ledna přichází rozkaz, že musíme se podrobit vojenskému výcviku. Odcházíme do malé vesničky Kapiňany, kdež se zařizujeme docela jako rekruti. Cvičíme vše od počátku a chodíme do školy. Doba tato hluboce utkvěla mi v paměti. Návštěvy, vnikání do té slovanské duše, poznávání povah, nejužší styk, to vše působilo dojmem dosud nepo-

zdálo se nám, že jen tímto to odčiníme. Zprávy byly stále jasnější a určitější a my rozjaření úspěchem naší svaté věci, oddávali jsme se zpěvu a veselí. Zde v tom kraji, kde podle srbské báje žil králevič Marko, bylo neustále slyšet český zpěv; Srbové, Make-donci, Řekové, ba i Turci nás obdivovali a velice rádi poslouchali. Vesele zněla česká hymna zde v té nehostinné, chudé řecké Mace-donii. Jednoho dne přišel dotaz od velitelství divise, kdo se hlásí dobrovolně do čsl. armády. Všichni, třeba že mnohý s těžkým srdcem. Nadcházející zde jaro jako by do nás vlilo novou velikou sílu, jež nás hnala nazpět do sesterské Francie, kde český voják

Lod »St. Anna«.

známým. Zde četli jsme také v srbských novinách bližší zprávy o schválení naší čsl. armády ve Francii a to jako by nasadilo nám červa do hlavy. A zase to neustálé čekání a čekání. Mnozí již ani nechtěli jít do zákopů; srdce jako by se mělo rozdělit. Srbové sami neradi by nás byli ztratili, bylot' nás as 800 až 1000 a bylo mezi námi několik dobrých důstojníků († por. Jiří Jelínek), proto nás přemlouvali. Snad i někteří zůstali. Než my neustále sháněli zprávy, jezdili do Soluně (por. F. Kryštof) a starali se, abychom co nejdříve mohli být v naší armádě. Znovu vzpomněli jsme, že bylo nám spíláno, když jsem odcházeli z Rouen bratrovrahů a teď

třímá již červenobílý prapor s českým lvem. Nic nemohlo nás zadržet a dobrovolně jdeme po druhé vstříc neznámému osudu. Loučení nemohu ani popisovati, bylo podobno tomu z r. 1914. Loučil se bratr s bratrem, aby se již snad neshledali.

1. dubna 1918 na velikonoční pondělí o 10. hod. dop. předání jsme byli velitelem depot podpluk. Mišičem do rukou Francouzů. Když k nám mluvil, hleděl stranou, zakrýváje pohnutí. Privil: »Bratři dobrovolci, Češi. Jdouce v tomto krvavém zápase za jedním cílem, není možno, abychom jej minuli a já doufám, že vy i my se shledáme jako dva

svobodní bratři. Nazdar.« Hromové »Zdar«, které otrásl snad i Olympem, jako pozdější přísaha ve Vosges byla odpovědí.

13. dubna pak přijela naše věrná St. Anna, aby nás převezla zase zpět do Francie touže cestou. U ostrova Malty byl napaden náš transport (20 lodí) německými ponorkami a jedna loď potopena. Posádka byla však zachráněna naší lodí. První cesta trvala 13 dnů, druhá 12, tato však byla horší právě.

Než i tu jsme šťastně přestáli a 25. dubna ocitáme se v přístavě Marseille. Velitel lodi dojemně se s námi loučil, jako by tušil, že jede naposledy. Neboť na zpáteční cestě byla St. Anna potopena. Tím končilo se naše vyhnanství, a my, tulíce se pod vlastní prapor, stáváme se českými vojáky po boku všech spojeneckých armád se svým mateřským jazykem, ale přec jen v — cizině. Ta touha děsná!

X

ČESKOSLOVENŠTÍ LEGIONÁŘI V SRBSKÉM VOJSKU F. KRYŠTOF*)

Po sarajevském atentátu chýlilo se k bouři na srbských hranicích. V té době žil v Srbsku značný počet našich krajanů. Nejčetnější byla kolonie v Bělehradě, kde již po několik let zdárně působily české spolky »Lumír« a »Havlíček«. Když Rakousko-Uhersko předalo pověstné ultimatum a nařídilo mobilisaci, českoslovenští vystěhovalci této výzvy neuposlechli. Bohužel, byli roztroušeni po celém Srbsku a nebylo mezi nimi pravidelných styků, bělehradská kolonie pak, která jediné mohla hrát vůdčí úlohu, byla první na ráně a nemohla z nedostatku času organizovati naše krajaný k společnému brannému odboji proti Rakousko-Uhersku. Tak naši lidé jednali každý na vlastní pěst. Vstupovali do různých částí srbského vojska aneb setrvali ve svých úřadech, ustupující společně se Srby před nájezdem černožluté armády.

Naši dobrovolníci zúčastnili se zuřivých bojů a již v prvním roce války mnozí z nich prolili svoji krev na srbském bojišti. Protože však zvláštní jednotky netvořili, nýbrž bojovali odděleně a pod srbským jménem, neměla jejich obětavost pro českou věc politického významu. Teprve v r. 1915, když počet československých zajatců stoupl na 20.000 (neboť naši lidé hromadně se vzdávali a přebíhali k Srbům), vyskytla se myšlenka utvořiti z těchto zajatců samostatné

dobrovolnické vojsko, které by pod vlastním praporem bojovalo po boku Srbů za naše osvobození. — Vyjednávání vedli ruští Čechové, dr. Bouček a Pučálka, kteří právě přibýli z Oděsy s transportem českých a jihoslovanských dobrovolníků. Srbská vláda zaujala příznivé stanovisko k našemu požadavku a již se zdálo, že první naše legie utvořena bude na Balkáně. Zatím však blížící se nebezpečí nového nepřátelského vpádu do Srbska tyto plány úplně zmařilo.

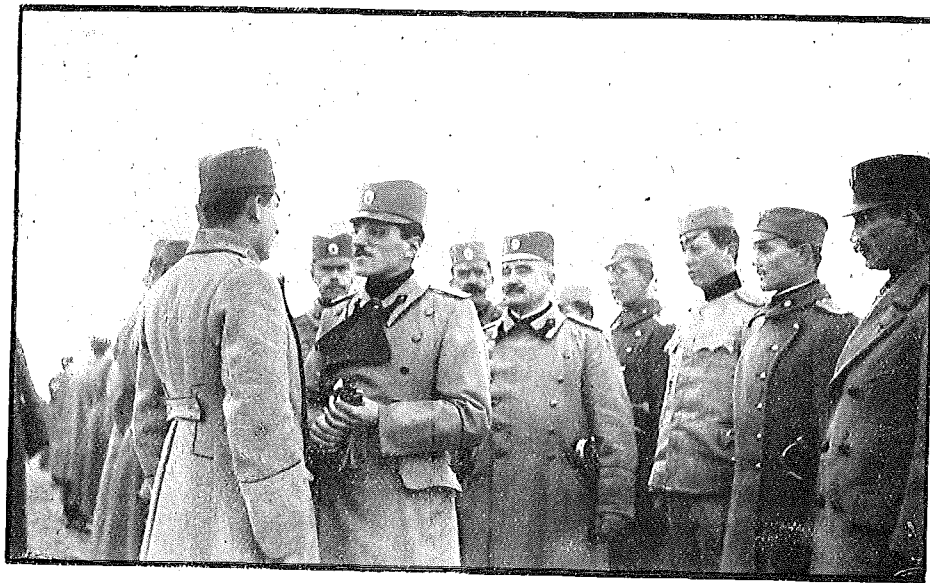

Gen. Živkovič, velitel srbského sboru r. 1916—17 v Oděse.

*) Zlatá Praha »Československým legiím« 1920.

Naši zajatci vidouce, že se v dohledné době do československé armády nedostanou, vstupovali alespoň částečně do řad srbského vojska. Přesných údajů nemáme, ale podle výpovědí očitých svědků můžeme tvrdit, že počet tehdy přihlášených dobrovolníků přesahoval dva tisíce.

Na podzim roku 1915 zahájilo Rakousko-Uhersko třetí ofenzivu a přizvalo na pomoc Němce a Bulhary. Srbské vojsko před nepřítel stahovalo se do vnitrozemí a po několikátýdenním zoufalém odporu a hrozném strádání dostalo se v největším nedostatku a bídě na albánské hranice. Tam končily cesty a odtud vedly jen horské stez-

Srbský následník Alexandr mezi dobrovolníky 1. divise v Soluni.

ky. Srbské vojsko tedy zničilo válečný materiál a zásoby a dalo se na pochod k jaderskému pobřeží třemi proudy: jedna část západním okrajem Macedonie, z Prizrenu přes Debar a Strugu do Elbasanu; druhá část z Ljumkuly přes nebetyčné zasněžené albánské Alpy a třetí z Peči vyhladovělou a nehostinnou Černou Horou. Oba poslední proudy spojily se v okolí Skadru a čekaly, že spojenci je převezou do francouzských kolonií v Africe. Avšak spojenci odvezli ze San Giovanni di Medua pouze nepatrný díl uprchlíků a vojsko bylo nuceno ustoupiti do Drače, neboť Lovčen již padl a Rakušané se blížili ke Skadru. Mezi Skadrem a Dračem prostírají se zvláště v zimě ohromné močály, ce-

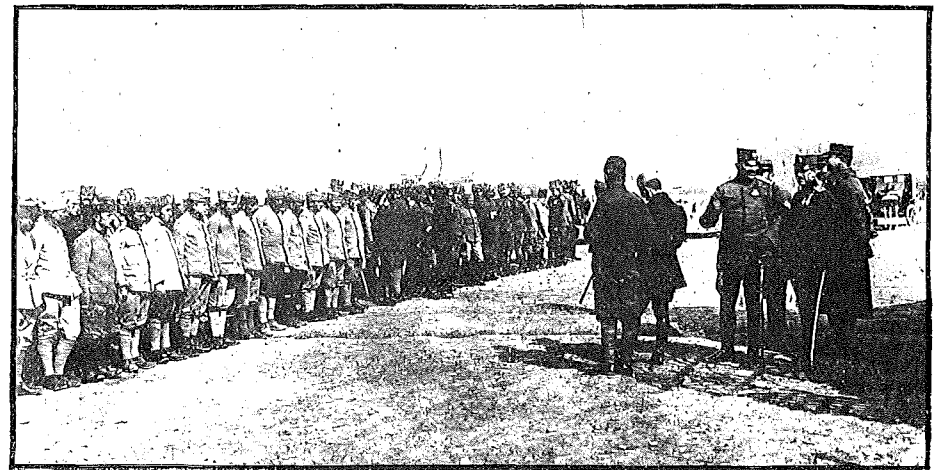
sty, kde totiž existují, jsou rozměklé a blátivé, mostů na řekách nikde není, krajina je pustá, divoká a neúrodná, což jenom zvyšovalo útrapy beztak již vyhladovělé a zbědované armády. Srbsští vojáci a s nimi i naši dobrovolci snášeli hrozná útrapy, hynuli po cestě hladem, vysílením, různými nemocemi i zákeřnou palbou albánských záškodníků.

Ještě hůře vedlo se ubohým zajatcům, kteří se ubírali před srbským vojskem, upravující cesty a přechody v bažinách. Místy kráčeli bez dozoru. Byli to Slované, kteří z vlastní vůle utíkali, volíce raději hroznou cestu pustou Albanií, než aby znovu padli do rukou černožlutým katanům. Živilí se jak mohli.

ponejvíce tím, že rozbíjeli zdechlým koním lebky, vybírali mozky a syrové je požívali.

Vojsko hromadilo se v okolí Drače, kde je téměř každodenně pronásledovaly nepřátelské aeroplány, házejíce bomby do města i do táborů. Z Drače odvezli spojenci asi 40.000 lidí na ostrov Korfu, ale hlavní díl vojska musil se ubírat až do Valony.

Srbské ztráty byly úžasné, jenom v močálech na řece Vojuši zemřelo 30.000 nováčků od 15 do 17 let. Naši zajatci byli dopraveni do Itálie a jedna část do Francie. Tisíce zahynulo v Albanii a ještě na Asinari různé nemoci vyžádaly si zase několik nových tisíců obětí, takže z mohutného oddílu, jenž kdysi

Odchod Čechoslováků ze srbské armády.

měl tvořiti první československé legie, zbyly jen nepatrné trosky.

Na Korfu s počátku prožívalo vojsko rovněž krušné okamžiky. V lazaretu, na ostrůvku Vido, umíralo denně 150—200 vojáků. Mezi nimi bylo také hodně našich hochů, jichž jména se nikdo ani nedopátrá. Francouzi nemohli tak velký počet lidí řádně pohřbívati, zavazovali tedy mrtvé do pytlů, nakládali na loď, vyváželi každodenně na moře a shazovali do vody. Jakmile srbské vojsko trochu se zotavilo a reorganizovalo, odvezli je spojenci na soluňskou frontu. Ze Srbska zachránilo se do ciziny asi 180.000 vojáků i civilistů, z nichž Srbové postavili armádu, která čítala na 60.000 pěchoty. Za dva roky neobyčejně prudkých a krvavých bojů, v nichž brali účast i naši dobrovolníci, klesl počet srbské pěchoty na 19.000 pušek. Srbové povolali na pomoc své vojsko z Ruska. Tam totiž již na počátku roku 1916 srbští důstojníci verbovali v zajateckých táborech dobrovolníky slovanské národnosti a koncentrovali je v okolí Oděsy. Podařilo se jim sestaviti 8 pluků pěchoty, tedy celý armádní sbor o dvou divisích. Do vojska hlásili se nejen Jihoslované, nýbrž i značný počet našich krajanů, hlavně důstojníci, takže v některých plucích byla většina důstojnického sboru z českých lidí. Srbské divise bojovaly v Do-

brudži a pokryly se nesmrtelnou slávou. Tři čtvrtiny všech padlých důstojníků tvořili Čechoslováci a mnoho českých vojáků položilo tam svůj život. Dobrudžské pláně jsou zrovna tak naším hřbitovem jako Terron nebo Zborov.

Obě divise dostaly se do Soluně. Druhá koncem 1917 a první počátkem roku 1918. Druhá divise vykonala cestu z Oděsy do Koly na murmaňském pobřeží, odtud po lodi do Anglie a Francie, potom vlakem do Itálie a zase přes moře do Řecka. První divise odejela přes Ural a Sibiř a dopravena potom po lodích kolem Číny, Ceylonu, Rudým a Středozemním mořem na soluňskou frontu. V Soluni spojili se všichni naši dobrovolníci i ti, kteří již dříve byli na macedonském bojišti, i ti, kteří právě přišli z Ruska, a společně ve dvou transportech vypravili se do Francie do československé armády v dubnu 1918.

To je jen stručný nástin naší účasti v bojích za osvobození jihoslovanského národa. Teprve později, až bude shromážděn potřebný materiál, dozví se naše veřejnost, jakou ohromnou práci vykonali v Srbsku naši dobrovolníci a pak také dostane se jistě zasluženého uznání těm, kteří svůj život zachránili, i těm, kteří dřímou věčný sen v Dobrudži a na Balkáně většinou v neznámých místech, namnoze bez pomníku a beze jména.

X

MOJE VZPOMÍNKY NA POBYT V AMERICKÉ ARMÁDĚ R. 1917-1920

JOSEF KUNC

Prohlášení vydavatelstva k příspěvatelům zní: psát stručně, aby toho mnoho nebylo. Ale jak začít, abych vtěsnil na několik stránek, co mi víří v paměti, jako v kaleidoskopu, co vše člověk duševně prožil za dobu služby v armádě? Však k věci! Vyhlášením války rakouskou monarchií hrdinnému malému národu srbskému, Češi za hranicemi žijící, přišli jsme k poznání, že to je povel k světovému konfliktu, ve kterém jest nám dána příležitost k odčinění třistaleté křivdy, která byla na našem národě Habsburky spáchána. Tuším, že to bylo vydavatelstvo nyní zaniklého týdeníku »Osvěta americká« v Omaze, jež podnikla sbírku pod názvem »Český fond«. Hned na to byla založena v Chicagu organizace »Národní sdružení«, která vydávala měsíčník »Poselství«. Činnost této organizace byla velká po dobu světové války. Zakládaly se odbočky všude po českých osadách Spojených států i v Jižní Americe, Africe, Havajských ostrovech, Kanadě, všude, kde žili našinci. Mnoho by se dalo o činnosti této organizace napsat, která hledala cesty, jak získat co nejvíce peněz na politickou propagaci a hlavně, které byly zaslány k rukou profesora Masaryka. Zasílaly se též později do zajateckých táborů knihy a noviny, byla to hlavně chicagská nár. soc. beseda »Frič«, která mnoho v tomto vykonala. Též se prostřednictvím čes. amerických novin hledali mezi zajatci příbuzní a známí, sám jsem touto cestou s několika známými navázal korespondenci. Nebudu se však tím obírat, co vše česká Amerika pro osvobození národa, z kterého vyšla, vykonala, nejsem k tomu ani povolán. Psal jsem sám do různých zajateckých táborů, hledaje známé, i do francouzské cizinecké legie, kde řada Čechů bojovala tu dobu proti Němcům, dokud nebyla povolena samostatná armáda. Mnoho jich však nezůstalo na živu.

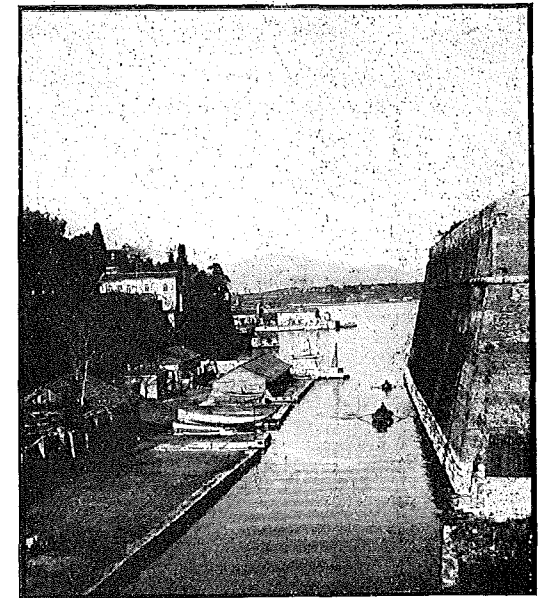
V této železné době jsem také přišel k poznání, že je třeba riskovat, co má člověk nej-

cennějšího. Že pro náš národ nadešla doba, která se za kolik staletí nevrací, a to vyžaduje oběti. Málo jsme byli známi Spojencům, neboť jsme tonuli v rakouské moci. Jen samostatná naše armáda mohla tuto nevědomost odstranit. Ke konci roku 1916 sem tam přinesla chicagská »Svornost« zmínku o tvořící se »České družině« u 223. Batl. ve Winnipegu, Kanada. V té době Amerika zachovávala neutralitu, proto se nemohlo volně agitovat mezi krajaney pro tuto družinu. Ve Winnipegu hlavními činovníky »Nár. sdružení« byli bratři Vojáčkové, krajan Ruda, Adámek a Fibingr. Poslední byl také členem »Družiny«, který agitoval s krajanem Alb. Linhartem z Chicaga. Rozhodl jsem se též vykonat svoji povinnost a navázal jsem se zmíněnými korespondenci. Skoro po celou dobu mého pobytu v Americe jsem pracoval v Cedar Rapids, Ja., odkud jsem v březnu r. 1917 vyjel do Chicaga, kde mě očekával dlící tam Linhart, neboť tam přijel v naději, že se mu podaří získat některé našince pro Družinu.

První moje cesta v Chicagu byla do ústředny Národního sdružení, kde byl hlavní hybnou silou nynější posl. Vojta Beneš a J. Tvrzický (již zemřelý). Zdržel jsem se v Chicagu asi týden, doufaje, že se někoho dočkám, abych nejel sám. A také přijel krajan Dominik Náplava až z dálného Houston, Tex. Nesmím přejít bez zmínky o p. Andělovi, kavárníku na Blue Island (rodáku z Král. Hradce, nyní dlícím ve vlasti), který vycházel našim snahám vstříc. Konečně jsme byli doprovodeni Linhartem na vlak, zároveň nechal vědět do Winnipegu Fibingrovi o tom, že jedeme, aby pro nás přijel na hranice. Byli jsme v tu dobu ještě rakouskými příslušníky a tak by nás byla pohraniční kanadská stráž vrátila. Do města St. Louis, Min., jsme přijeli k večeru, kde jsme museli čekat do rána na vlak, který by nás dovezl dále, neboť dále ke hranicím Kanady v tento

den nejel. Ráno, přijdouce do vlaku, udělali jsme si pohodlí, a tu spatříme dva mladé muže, sedící nedaleko nás. Seznali jsme, že to jsou také našinci a co více — že jedou za tím samým cílem jak my. Byli to krajané Zadražil, druhého si jméno nepamatuji, jeli ze žirné Nebrasky. Sesedli jsme se a za přátelského hovoru nám cesta vesele ubíhala. Na hranicích nás již očekával Fibingr, který s námi šel k výslechu na úřad, kde s námi byl sestaven protokol. Po této proceduře se jelo dále do Winnipegu. Zde jsme poznali jiné ovzduší, všude bylo vidět po městě vojška a samé lákavé nabídky, vybízející mladé muže do vojska. Též chodili po městě vojáci, kteří měli být nápomocni radou těm, kdož by chtěli vstoupit do armády. K odvodu jsme šli hned druhý den. Náplava a Zadražil uznáni schopnými, nás dva odmrštili. Tou dobou si ještě vybírali. Dost mě to mrzelo, že to tak dopadlo, na radu jsem šel ještě druhý den k přehlídce, ale byl jsem mezi druhými poznán od prohlížejícího lékaře a za smíchu odmrštěn. Musím připomenout, že jsem tu dobu neznal anglicky, žil a pracoval dříve, kde bylo dosti krajanů a tak to člověk nepotřeboval a proto také mnoho nedbal se naučiti. Chtěl jsem po tomto nezdaru vstoupit k Červenému kříži, ale ani zde jsem nebyl přijat. Zdržel jsem se ve Winnipeg několik neděl. Město jest pěkné a výstavné. Zatím přijížděli dobrovolníci z Ameriky, aby rozmnožili Družinu. Před jejich odjezdem do Anglie přijel se s nimi rozloučit za Národní sdružení z Chicaga Tvrzický s Votavou.

Za pobytu v Kanadě sledoval jsem zprávy v novinách, jak Němci pracují proti Spojencům a proti tomu, aby Amerika vojensky se zúčastnila tohoto světového zápasu. Němci měli v rukou všemožné prostředky — jak kapitál, tak tisk. Avšak potopením americké výletní lodě, na které přišlo tolik lidských životů na zmar, došla i americkému lidu trpělivost. Byla vyhlášena Němcům válka. České časopisy v Americe psaly, že nám Čechům je povolena samostatná jednotka v americké armádě a také se pod tímto slibem v plzeňském »Sokole« v Chicagu odvádělo. Při čtení těchto zpráv neměl jsem zde více pokoje. Po odjezdu hochů jel jsem se zmíněnými pány

Ostrov Korfu.

Tvrzickým a Votavou a ještě jedním krajanem, který též nebyl přijat, zpět do Chicaga. Dal jsem si vystavit listinu od vojska, že jsem nebyl přijat a ta mi byla na hranicích kanadských pohraničními úředníky odebrána. Měl jsem štěstí, že jsem jel se zmíněnými pány, kteří můj případ úředníkům vysvětlili. Nedělali tu dobu v Kanadě s cizinci velkých caviků, musel se tam každý hlásit, nemýlím-li se, jednou za měsíc na úřadě, dosti cizinců bylo internováno v táborech. Další cesta do Chicaga byla bez nehody, kamž jsme přijeli v noci.

Hned ráno šel jsem se hlásit do plzeňského Sokola, kde to vypadalo jako v úle a byl s mnohými jinými přijat. Před tím byla odtud vypravena jedna výprava našich lidí, odvedených pod slibem, že bude nám povolena samostatná jednotka v americké armádě. Toto byla druhá, ještě byla jedna, ale když se seznalo, že vše byly jen sliby, více jich nebylo. Ale nesmím předbíhat. S hudbou nás vyprovodilo české Chicago na nádraží. Byli jsme dopraveni do voj. posádkového místa »Jefferson Barraks« Mo. Zde byla hlavní prohlídka a i zde jsem prošel. Tuším, že s touto výpravou bylo asi na 150 Čechoslováků. Našel jsem mezi nimi dva krajaney z čes.-amer. »Athén«, jak jsou Cedar Rapids zvané. Zde jsem jich však neznal. Zde jsme

dostali všechno, co se týče obleku a začali se seznamovat s vojenským životem. Nikdy bych si byl nepomyslel, že lze v demokratické armádě spatřit obrázek, který jsem měl příležitost zde vidět. Bylo nás více, že jsme té angličtiny mnoho neznali, snad toho byla hlavní příčina aneb že byli vyrušeni z pohodlného života. Jeden našinec byl povolán na práci do kuchyně, kde se mu dostalo neberných. Jelikož nebylo tolik místností pro tolik lidí, spali jsme, kde se dalo, i na verandě, kde bylo dosti chladno, neboť byl měsíc duben.

Nedaleko tohoto vojenského střediska jest město St. Louis, Ma., kde jest dosti četná kolonie našinců, kteří jsou organisováni v různých spolcích, které vlastní budovy. Dostalo se nám pozvání od Sokola, že pro nás bude uspořádán večírek. Vymohlo se povolení pro ty, kteří chtěli využít příležitosti. Na to pohoštění nikdy nezapomenu, tu dobu nebyla ještě Amerika suchá jako Sahara — nescházely zde ani pravé nefalšované české knedlíky se zelím. Však nic netrvá věčně, odtud nás vypravili, ačkoliv jsme nevěděli, kam jedem. Jeli jsme jako buržousti — v pulmankách. Cesta vesele ubíhala za stálého sledování krajiny. Tvářnost její se střídala.

Místa byly lány úrodné, někde zase pustina. Jeli jsme státy Arkansas, Texas, Nové Mexiko, kde bylo mnoho pustin bez trávičky, ze stromů bylo vidět sem tam osamělý kaktus. Dále se jelo přes Arizonu na hranice mexické do města Nogalos. Zde nás naložili a ubytovali v plátěných stanech, které byly na jednom vrchu. Přísný rozkaz zněl nikam nechodit, obzvláště na mexickou stranu, která byla od nás vzdálena, co by kamenem dohodil. Snad si mysleli, že má někdo již té vojančiny dosti a nemá-li umyslu se podívat na Mexiko. Zde jsme se ve dne pekli a noci naproti tomu byly chladné, takže pod jednou příkrývkou nebylo na zemi příjemně a kamenný polštář málo u toho hřál. Zde chodila stráž v plné výzbroji. Po různých těch procedurách, které musí každý nováček prodělati, jako čtení jmen do omrzení (mnohý čtoucí se u té práce zapotil, neboť to byl pro něho rebus k nerozluštění přečísti správně české jméno). Zde byla posádkou jízda a 12.

pluk inf. Nás přidělili k inf. a rozdělili po setninách. Americký regiment má 12 comp., z kterých se tvoří 3 Batt. Companie nese začáteční písmena abecedy. Do prvního Batt. patří comp. »A«, »B«, »C«, »D«, do druhého »E«, »F«, »G«, »H« a do třetího »J«, »K«, »L«, »M«. Byl jsem přidělen asi s 11 krajany ke comp. »L«. Někteří se o to brali, že nám byla slíbena samostatná jednotka, ale zde o ničem nevěděli a stalo se později i to, že hochům u companie zakazovali mluvit česky mezi sebou.

Zde jsme se dlouho nezdrželi, přišel rozkaz, že zde zůstane pro pohraniční službu jízda. Nás naložili a vše, co vlastnil regiment. Jeli jsme přes celou Kalifornii do San Franciska a odtud pěšky do nedalekého Presidia, kde byla vojenská posádka. Stavěly se zde u samého mořského zálivu dřevěné baráky pro vojsko. Po dohotovení nás v nich ubytovali a zase nás rozdělili. Utvořili totiž z 12. pluku inf. ještě dva pluky, a to 62. inf. a 63. inf. Zůstal jsem u comp. »L«, ale byl jsem přidělen ještě se 3 Čechy k 62. inf. A tak to dopadlo s našimi nadějemi. Jest samozřejmé, že po tom všem nastalo u mnohého rozčarování, když do toho nahlédl. Avšak nedalo se nic dělat, psalo se, kam se vědělo, ale bez výsledku.

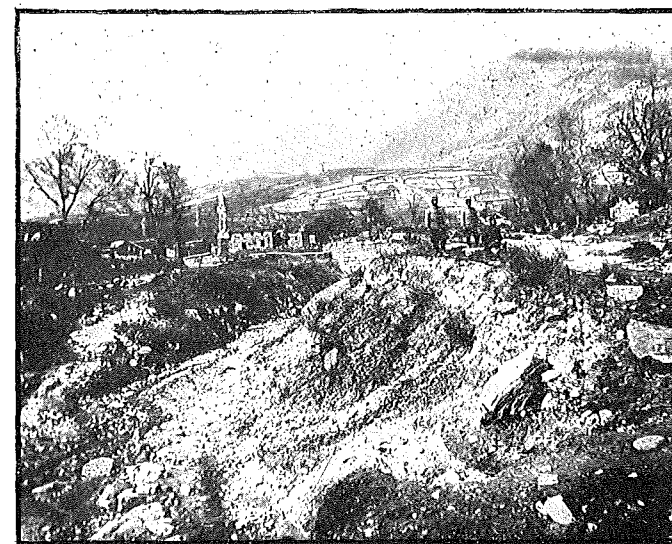
Nebudu popisovat ty začátky, které nebyly nejlepší pro nás, neznající řeči. I v San Francisku vlastní Sokol svoji budovu, pořádku zde též pro nás zábavu, ale nebylo to jako v St. Louis. Jak hochům čas dovoľoval, chodili mezi krajany, kteří se scházeli v Sokolovně i zacházeli do soukromých domácností. Zajížděli též do nedalekého Oukland, kam se muselo po vodě. San Francisko je město boháčů, proto netřeba se o něm rozepisovati, neboť podle toho vypadá i ten život v něm. Nedaleko vojenských baráků v Presidiu jsou ještě zbytky budov ze světové výstavy z r. 1915. Jest to u samého mořského zálivu, odkud je krásný pohled na hladinu mořskou. Nedaleko z vody čněla skála, na které je postavena vojenská tržnice. Když mi čas dovoľoval, rád jsem se potuloval po okolí, často jsem zašel na vojenský hřbitov na svahu položený, který zaujímá velikou plochu. Každý hrob jest opatřen pomníkem,

na kterém jest deska se jménem zemřelého. Uchvatný jest odtud pohled na záliv mořský, zvaný »Zlatá brána«. Jak rád jsem sem zašel!

Život plynul jako voda při prodělávání výcviku. V novinách jsme četli, jak americké vojsko jest s pravým americkým chvatem posíláno do Evropy. Žádal jsem o přidělení k některému transportu, který jest určen pro Evropu, ale bylo mně řečeno, že mne zde je též třeba. S dychtivostí jsem četl v čes.-amerických novinách, které jsem si nechal poslat do campu, zprávy o práci krajanů, která se nesla k osvobození našeho národa ze jha Habsburků. Veliký rozruch způsobila bro-

livci, kteří sice při každé příležitosti dělali ze sebe veliké národovce, v této době však zůstali stranou práce, která se nesla k osvobození našeho národa. Po převratu byl mnohý jedním z prvních, kteří se vrátili do mladé republiky. Měl jsem velkou korespondenci s krajany z různých vojenských táborů a tak jsem se dovídal o bolestech našinců jinde. A dosti jsem psal do novin, něčím musel člověk duši zaměstnat. Též jsem se zájmem sledoval zprávy v novinách o práci pro franc. legii, pro kterou se v druhé polovině 1917 r. po Americe agitovalo.

Dobrovolníci byli posíláni do tábora »Stanford«, Con., který byl zřízen na pozem-

Magareno, makedonská vesnice.

žurka »Ted' a nebo nikdy« od K. Horkého, tu dobu dličího ve Španělsku. Ale když byl povolán do Ameriky a nastalo nedorozumění mezi Dürichem (nedávno zemřelým), který byl s Horkým spřízněn, tento Horký také obrátil a začal pracovat proti Národnímu sdružení a proti prof. Masarykovi. Tu dobu také vydával Iška v Chicagu svobodomyšlný časopis »Vesmír«, bývalý katolický, později starokat. kněz, a konečně řečník ve svob. hnutí. Tento vedl otevřený boj proti osvobozovací akci a psal pro bývalou monarchii. Že na to poukazovala chicagská »Svornost«, žaloval vydavatele, ale nepochodil. Při všem se najdou sýčkové. Co je příznačné, že se v této době vyskytli jednot-

ku, darovaném jedním Američanem. Odtud byli posíláni do Francie. Čas nám zde plynul jednotvárně, cvičení se střídalo s prací, na kterou jsme chodili, neb zde bylo voj. skladiště. Jednou jsme také byli dopraveni prodělat křest ohněm — střelbu do terče. Mezi tím vláda potřebovala peníze na stavění voj. táborů a na voj. potřeby, vypsala proto vál. půjčky. Jelikož si nemohla nikde za hranicemi vypůjčit, byl nucen národ upisovat. Několikrát všechno vojsko pochodovalo z Presidia v San Francisku, měla to býti jakási demonstrace, vzbuzující náladu. Přišel konec r. 1917 a rozkaz, že se budem zase stěhovat do jiného tábora — většího. Napakování, náš 62. a 12. p. pl., vydali jsme se pěšky na

cestu, která nám trvala tři dny. Pěkně se to šlo po asfaltovaných silnicích, které jsou po Kalifornii. Třetí den jsme přišli do tábora, zvaného »Camp Fremont«, který nebyl ještě celý dohotoven.

Byl velikých rozměrů, pro několik pluků, s velikými sklady, neb železniční kolejnice vedly až do tábora. Stany byly plachtové, jen podlaha a po stranách až metr vysoké stěny byly z prken. Každá kompanie byla ve dvou řadách stanů, vzadu byly koupelny se sprchami a vpředu jídelny. Bylo to město samo o sobě. Německo si nepomyslelo, co Amerika dovede, když toho nutnost vyžaduje, nevěřilo tomu, že půjde americký národ do války a půjde-li, nic že nesvede při jeho nepřipravenosti. Byli toho mínění, že stačí americké lodě s vojskem do Francie určeným — potápně. Ale přese všechnu zorganizovanou špiónáž, kterou v Americe vyvinuli, tentokrát se zmýlili. Se zájmem jsem četl o zájezdu prof. Masaryka do Ameriky, o jehož cestě přinášely čes.-americké časopisy nadšené články, zvláště o jeho slavném uvítání, kterého se mu dostalo 5. května r. 1918 v Chicagu.

V »Camp Fremont« se zase ten život šinul jako na vojně. Dosud jsme byli u zdejších pluků samí dobrovolníci, ačkoliv musela Amerika brzy po vypovězení války zavést nucený odvod. K nám na západ však dosud nebyli posláni, vše šlo na východ a pak do Francie. Avšak i zde jsme měli dostat nováčky, aby doplnili pluky, jak ve válce, totiž setninu na 250 mužů. Po jich přijetí se cvičilo o závod, neb zde byli vojen. instruktoři z Kanady a Anglie. I střelbu do terče jsme zde prodělali. Jest samozřejmé, že jsme se v tomto moři ztratili, co jsme tu byli Čechoslováci. Náladu z toho všeho nebyla nejlepší, obzvláště když některé americké noviny o nás začaly psát jako o nepřátelích Spojenců, že jsme byli příslušníky Rakouska, přese vše, že jsme nosili stejnokroj »Strýce Sama«. Konečně přišlo nařízení, že nás za vodu nepustí, že budeme pro službu vnitrozemní a neb kdo bude chtít, že bude propuštěn, ale nečestně, jako nepřítel Spojenců. Někteří nato byli přeloženi k jízdě na hranice Mexika. Měl se velící důstojník u kompanie ptát, zdali dotyčný si přeje být propu-

štěn. Někde se ptali, jinde byli někteří propuštěni bez ptaní, jak byl důstojník zaujat proti cizincům. Bylo to, jako by se nám nevěřilo. Spokojenost z toho mezi námi nebyla. Psal jsem proto, kam jsem jen věděl, i na českého kongresníka Sabatha do Washingtonu a vysvětlil mu naše nepříjemné postavení. Poslal mi nějaké brožury v anglickém jazyku, abych je dal důstojníkům, ve kterých byla vysvětlena stručně historie našeho národa a o co vlastně v této válce pracujeme.

Jak jsem v začátcích uvedl o práci »Národního sdružení«, ta byla veliká. Mimo akce sběrací byla také prováděna akce informační a agitační. Bylo nutno americkou veřejnost a lidi v americkém veřejném životě vlivně učít, kdo jsme a co chceme a také je získávat pro naši věc. Tato propagace se musela dít anglickými přednáškami, informačními články v časopisech a brožurami. A nebyla to práce lehká, neb svět o nás málo věděl. Psal jsem do Paříže na voj. výbor, vysvětlil jim naši situaci, zdali by se nedalo něco dělat, abych mohl třeba i do legie. Dopsal jsem i na nynějšího vyslance Fierlingera, který tu dobu dlel v Americe. Kongresník Sabath zaslal mi též dopis, ve kterém podotkl, že se pracuje na změněni tohoto nespravedlivého zákona. V tom chaosu někteří se nechali propustit, když do všeho viděli. Jednou po přijetí na cvičiště nechal si mě a ještě jednoho krajana, rakouského příslušníka, kapitán vyvolat stranou a tázal se nás, zdali bychom šli bojovat proti Němcům a Rakušanům a neb chceme-li být propuštěni. Naše odpověď nemohla jinak být, než že jsme proto do americké armády vstoupili, že se nám té příležitosti dostane. Měli jsme u naší kompanie amerického Čecha důstojníkem, kterého si nechal kapitán zavolat, neb věděl, že se s námi smluví. Nařídil mu, aby se nás tázal česky, abychom tomu dobře rozuměli. Vysvětlili jsme mu správně, proč jsme vstoupili do americké armády, že se to nestalo pro kus chleba. Bylo dobře.

Ale za nějaký den přišel od kompanie rozkaz, že máme odevzdat výzbroj a přebytké šatstvo, že budem propuštěni. Samo sebou, že jsme nad tím byli zaraženi, nežádajíc o propuštění a přece se nám ho mělo dostat.

Rozkaz je rozkaz, proti tomu není odvolání, a tak jsme vše odvedli. Někteří nám z nováčků záviděli, že budem propuštěni, jiní zase neznajíc situaci, domýšleli se všeličoho. Asi druhý den nás potkal zmíněný český důstojník od naší kompanie a tázal se, co je s námi, že jsme u výsledku nežádali o propuštění a přece se tak má stát. Řekli jsme mu naše mínění, že nás nemá asi ve veliké oblibě kapitán, kterého je to asi práce. Tento český důstojník asi šel na vojenské velitelství, kde oznámil, že byl při našem výsledku a co jsme udali. Nato bylo naše propuštění odvoláno, ale to moji náladu nezlepšilo. Žádal jsem nyní kapitána, aby mě propustil, když tak

Udržoval jsem stále korespondenci s našimi i s dr. Náplavou a Zadražillem, kteří se již nalézali ve Francii. Až mi došla zpráva, že Náplava byl zabit střepinou granátu, vrženou z aeroplánu. Položil svůj mladý život, jako jeden z mnoha za svobodu svého národa.

Asi v polovici 18. roku se začalo psát v novinách, že nám, Slovanům, v americké armádě bude povolena legie. Učinil jsem proto dotaz, ale bylo mi oznámeno, že se o tom teprve jedná. Konečně i na nás zde mělo dojít. Psalo se o slavných činech legií, zvláště v Rusku. Spojenci se rozhodli vyslat něco vojska do Sibíře. Věřím tomu, že nebýt Japonska, které nechtěla nechat libovolně hospo-

Část českokanadské družiny na dovolené v Londýně.

chtěl učinit, aniž bych o to žádal, že vstoupím hned do francouzské legie, pro kterou se tu dobu po Americe vedl nábor. Ale propuštěn jsem nebyl.

Zatím přičiněním kongr. Sabatha byl tento nepřátelský pro nás zákon změněn v ten smysl, že se nám má dostat amerického občanství. Bylo nás zde a jistě všude jinde v campech mnoho cizích příslušníků. Byl jsem tomu povděčen, že alespoň přestanou ty různé výsledky. Nemyslím, že kdo ze Slovanů odepřel stát se amer. občanem, jak to dělali Italové a Řekové, neb se domýšleli, že se alespoň vyhnou službě za vodu. Ale nic platno jim to nebylo, neb byli příslušníky národa, který bojoval po boku Spojenců.

dařit v Sibíři, že by se byla Amerika pro tuto výpravu nerozhodla. Vědělo se, nechat Japonce jednat samostatně, že by se tam hleděl usadit, neb potřebuje někam vyvézt svůj přebytek národa. Konečně byl vyvěšen seznam jmen, kteří budou posláni do Sibíře, neb pluk měl zůstat zde. Netřeba připomínat, že jsem byl nadšen, když v seznamu bylo i moje jméno. Musím připomenout, že dosud ten vojenský život se nechal snést, neb »Strýc Sam« se o vojáka dosti staral, obzvláště v čase míru. Jinak by se žádný dobrovolně nedal, neb Amerika v čase míru drží armádu dobrovolníků.

Dokud jsme dleli na půdě S. S., byl ten život vojenský snesitelný. Před odjezdem

jsme dostali vše nové, co se týče šatů. Sledoval jsem se zájmem v novinách ty zprávy o té horečné činnosti našich lidí. Když jsem viděl, že máme před odjezdem, nepočítal jsem, že se vrátím z toho světového tance. Do legií se mi nepodařilo dostatí a takto se mi zdálo, že se ztrácíme v tom americkém moři. Věřil jsem, že nejucelenější propagací před světem pro naše snahy by byla vlastní jednotka. Počítalo se nás Čechoslováků v americké armádě za války na 50 tisíc, takto jsme se ztraceli, jako jednotka jinak bychom byli vynikli.

To, co zde nyní dále uvádím, není chloubou nemá to významu. Dnes pro ten čin by se mi spíše dostalo od mnohého málo lichotivého názvu h... k, jak pochopení. Avšak zase si myslím, že není třeba ten skutek v mých vzpomínkách přejít bez povšimnutí. Jako dělník, neměl jsem v Americe nejlepší začátky, viděl jsem tu svoji budoucnost jako dělníka, málo utěšenou. Pracoval jsem k osamostatnění, po zašetření malého kapitálu, koupil jsem si 40 akrů pozemku ve státu Wisconsin. Ze až si zašetřím nějaký kapitálek do začátku na to nejnужnější zařízení, že se tam odstěhuji. Nato přišla válka, osobní zájmy musely ustoupit celku. Rozhodl jsem se darovat těchto 40 akrů pozemku ve prospěch osvobozovací akce.

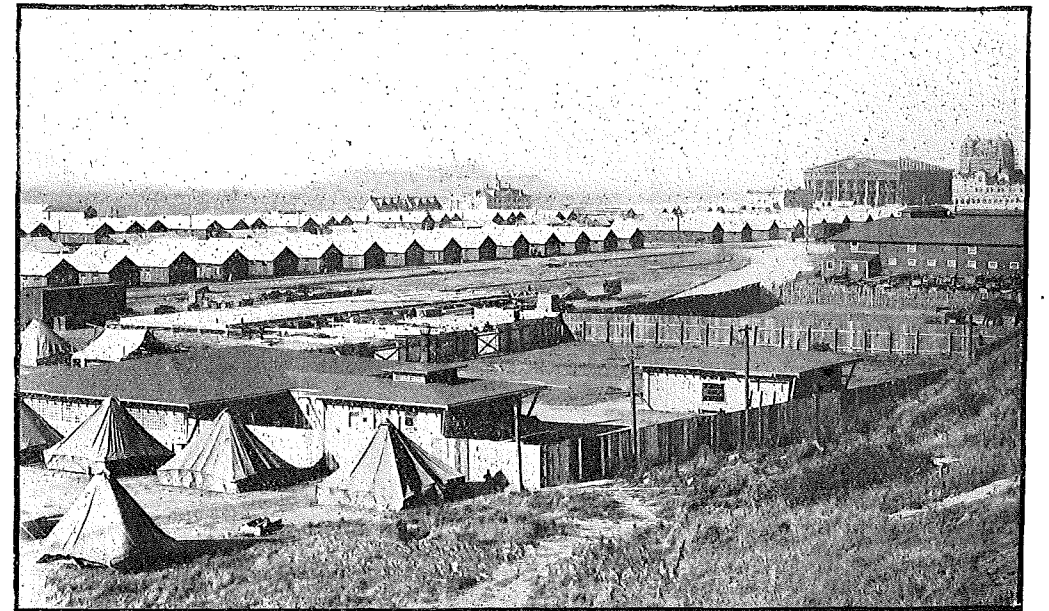
Konečně mě také došlo oznámení, že nám je v Americe povolena legie, zdali chci, že se mohu hlásit. Bylo však pro mě pozdě a také ze všeho později sešlo. Přišel rozkaz pakovat: Někdy v srpnu r. 1918 byli jsme naloděni na dvě lodi »Scheridan« a »Logan«, menších rozměrů, kde jsme byli napakováni jako slanečci. Cestu mnoho popisovat nebudu, nic vzrušujícího se neudálo. Také se vyskytl mezi nováčky Ital, který se domníval, když bude stávkovat — nejist, že ho vrátí. Ale naučili ho jísti a to brzo. Dva vojáci ho vzali mezi sebe a poklusem ho prováděli po lodi, až dostal chuť k jídlu. Jinak byl život na lodi den ze dne stejný, mimo někdy většího houpaní, až se jídlo, které za mnoho nestálo, vylévalo ze šáleků. Zahálet nás také cestou nenechali. Při sebevětším kýmáčení lodi prováděli se prostocviky a jedna prohlídka stíhala druhou. Jinak na tuto kuchyni lodní, nezapomene mnohý tak hned!

Když jsme se blížili k Japonské pevnině, důstojníci nám dělali výklad, jak se máme chovat, až budeme puštěni z lodi, že budeme reprezentovat amer. národ, neb že zde nebyl dosud americký voják viděn. Měla být totiž loď zásobena v přístavu uhlím. A také byla skutečně Amerika zde reprezentována! Nechci se o tom širěji rozepisovat, tolik si dovoluji jen podotknout, že jsem v druhém přístavním městě, ve kterém jsme stavěli, více té příležitosti nevyužil. Zde v přístavu se nám naskytl do očí bijící obraz, v Americe nevidaný. Tam mnohou těžkou práci vykonává stroj, a zde nakládání uhlí na loď se dělo ručně, ukázka to, že jest zde přebytek pracovních sil, mezi kterými byly i ženy. Nakládání se dělo primitivním způsobem, uhlí bylo dáváno do malých kulatých košíků, které jeden druhému podával. Konečně, když se blížil čtvrtý týden naší plavby ke konci, neb jsme jeli zvolna, blížili jsme se k břehům Ruska, které jsme z dychtivostí vyhlíželi. Do Vladivostoku jsme přijeli k večeru, z lodi jsme nebyli puštěni, až druhý den. Z lodi jsme spatřili procházeti se po břehu amer. stráž, neb sem byli dříve posláni z nedalekých Filipinských ostrovů dva regimenty pěchoty, které tam byly posádkou. Byl to 27. a 39. reg., které námi měly být doplněny na válečný stav. Těž jsme spatřili na břehu první Čechoslováky — vesměs invalidy, které jsme radostně pozdravili. Nastalo vzájemné dotazování a vyptávání po známých.

Druhý den ráno jsme byli vyloděni a zavedeni do kasáren, kde nastalo znovu třídění, neb jsme byli rozděleni mezi zmíněné dva reg. Dostal jsem se ještě se třemi Čechy a 2 Slováky ke komp. »G.« 31. inf. Poznali jsme, že Vladivostok jest dosti pěkné přístavní město, evropského slohu. Dlouho nás zde nenechali, naložili nás do pověstného proletářského vlaku a jelo se přes Nikolsk-Ussuri do Spaskoe, kde byla naše kompanie, konající strážní službu na dráze a u mostu přes řeku Ussuri. Cestou jsme viděli na několika místech posádky Čechoslováků, neb to bylo nedlouho po bojích s bolševiky, které měli v tomto kraji. Kde byla příležitost, rádi jsme si s nimi porozprávěli. V Ussuri jsme byli nejdříve ubytováni v plátěných stanech,

které byly hned u nádraží a později byla pro nás pronajata chalupa, když bylo chladnější počasí. Život zde plynul dosti klidně, jenom že zde nebylo možno vše koupit, čemuž nebyl Američan zvyklý. Mnohému se to nezamlouvalo, že za nejlepší peníze na světě nelze vše koupit. Kouření bylo možno koupit jednou týdně od YMCY., neb tu jezdily jednou týdně mezi Vladivostokem a Chabarovskem, kde bylo tu dobu amer. vojsko posádkou. Konečně nás zde zastihla zvěst o skončení světového zápasu, ale u nás proto změny nebylo. Rád jsem se procházel podél tratě, zvláště v době, kdy den usínal, úchvatný byl

Bylo mezi nimi několik Čechů, rozených v Americe, povolanych do armády nuceným odvodem. Seznámili jsme se zde se 6 Čechy z legií, kteří byli co rozvědka přiděleni k japonskému velitelství a byli ubytováni v tepluše u nádraží. Rádi jsme mezi ně zašli, když čas dovoľoval. Ty chvíle, mezi nimi ztrávené, počítám za jedny z nejlepších. Zvláště nevymizí mi z paměti ty svátky vánoční, jak jsme jich společně užili. Ten zimní čas se vyplňoval strážní službou, školou a bylo-li příznivé počasí, vycházkami po okolí a cvičením. Měli jsme zde též pod dozorem německé zajatce. Rád jsem si zašel, a to dosti

Vojenský tábor v Presidiu u San Franciska.

v té době pohled na zář od hořící stepi. Ani mi nepřipadalo, že jsem v cizině, ta atmosféra se mi zdála taková známá — domácí. S přicházející zimou přišel rozkaz, že pojedem přezimovat do Spaskoe, bývalého to ruského posádkového města. Bylo zde více amer. vojska ubytováno v kasárnách a i japonská voj. posádka. Všude, kde byly vládní budovy, jak pro vojsko, tak pro žel. zřízení, byly pěkné stavby z cihel. Při té nedostatečné a daleké dopravě, musela vláda na tyto stavby vynaložit velké sumy peněz. Bylo zde několik komp. od 27. inf., které byli odvolány z Chabarovska a několik komp. od 31. inf.

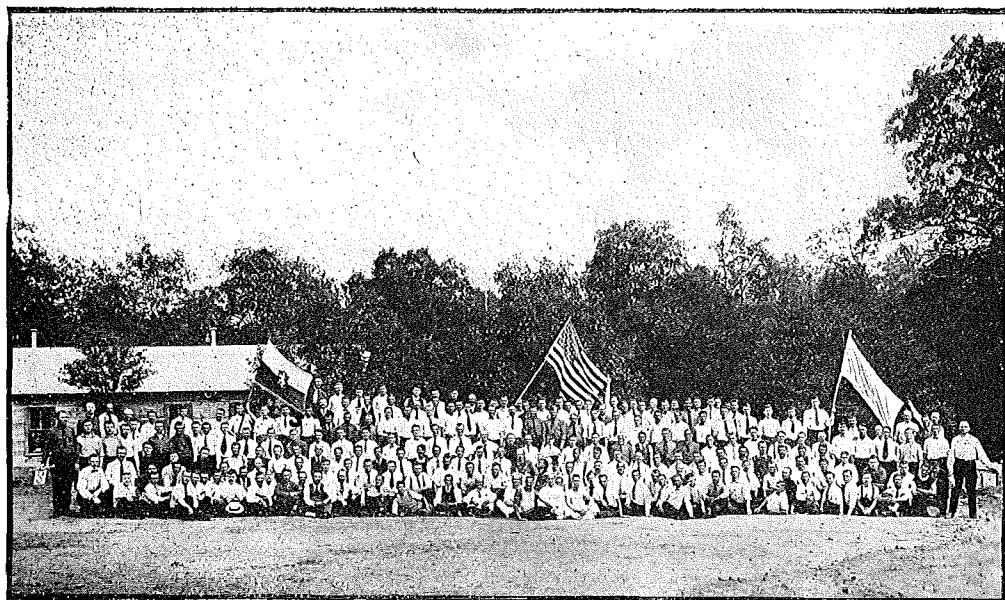
často, když bylo možno, na hřbitůvek, asi 20 minut od Spaskoe vzdálený, kde odpočívají 34 legionáři.

Pročetl jsem dosti legionářské literatury, ale nikde jsem nespátřil zmínky o této »zapomenuté stráži«. Proto si dovoluji více se o tomto místě odpočinku rozepsat: Hřbitůvek jest obehnán železným plotem s kamenným pomníkem uprostřed. Již se nepamatuji, v kolika hrobech padlí zde odpočívají. Z pomníku padlých br. 5. pl. 16. VII. 1918 ve Spaskoe-Nikolsk-Ussurský, Priamůrská oblast: »Čechie, pomni, že zde leží Tvoji bratři, kteří padli za práva Tvá, když velelo jim svědomí

jejich.« Poručík: O. Jochan, četař: J. Nekl, M. Brunát, svobodník: J. Horáček, střelec: V. Tumka, F. Kozel, V. Müller, J. Diviš, F. Krčín, F. Volf, A. Vaněk, V. Zvolánek, L. Bolek, J. Posledník, J. Boháč, K. Krulík, V. Lukášek, V. Bartoš, J. Baron, V. Svoboda, J. Vaverka, V. Štrigl, J. Simon, F. Robšník, F. Chromý, R. Menšík; od 8. praporu: G. Pincl, A. Šmýdr, J. Směšný a 5 nezvěstných. Mnohou chvíli jsem prodlel v této zapadlé zahradě, v té době pokryté sněhem. Vedle se nalézal neupravený hřbitůvek ruský, kousek dál byl hřbitov, kde odpočívali zajatci, klidně vedle sebe ctitelé boha kře-

úgol»). Zde bylo více příležitosti se sejit s legionáři. Jinak byl život stejný, služba stíhala službu, i zde jsme měli pod dozorem německé zajatce, kteří vykonávali některé práce ve skladištích a přístavu. Někdy jsem si zašel do města do českoslov. štábu pro »Deníček«, prostřednictvím jehož jsem hledal známé v legiích. O některých jsem se dozvěděl, ale příležitosti k sejití se mi nedostalo. Pídl jsem, kde bych sehnal nějaký obrázek, abych si odtud přivezl nějakou památku. Po čase jsem byl poslán na strážní službu na stanici »Prvaja Rječka«. Nálada mezi námi nebyla nejlepší, v novinách jsme četli, jak

Tábor Stanford, středisko čsl. dobrovolníků pro Francii.

stanského, jehož zástupce sedí v Římě, jakož i protestantského i vyznavači půlměsíce. Každý hrob byl opatřen křížem a popisem. Šami jsme nesměli si vzít do Sibíře fotografické aparáty, hoši od legií měli kameru, od nich mám několik obrázků, jakož i snímek tohoto hřbitůvku. Velice si všeho vážím. Někdy jsem zašel na »bazar«, kde bylo též možno koupit medvěda i tygra, zabitého ne daleko v tajze, který sem zabloudil. Na jaře zde nebyla nouze o divoké husy, těch tu poletovala veliká hejna.

Přišlo však zase stahování, a to zpět do Vladivostoku, kde nás ubytovali v kasárnách (nemýlím-li se, místu se říkalo »Gnilý

americké vojsko jest rozpouštěno, a zde jako by ani nebylo po válce, většinou každý byl toho názoru, že tu nemáme nyní co dělat. Co dobrovolníci jsme měli slíbeno, že budeme první z propuštěných, ale i zde zůstal slib — slibem. Byl jsem povolán ke kompanii zpět do Vladivostoku. Takto bylo řeči dosti, brzo ten přinesl, že za nás hledají v Americe dobrovolníky, kteří nás vymění, druhý již měl, že je loď na cestě, ale vše dosud byly plané řeči. V létě 1919 byl vypraven na západ vlak amer. Červeného kříže s několika lékaři a ošetřovatelkami z Ameriky.

Projeli jsme Mandžurií, krajinou, kde vládl ataman Semenov až k Bajkalu. Dále

se jelo podle Bajkalského jezera, krajinou, plnou romantiky, projížděli jsme zde jedním tunelem za druhým. V Irkutsku jsme zastavili, zde byl vlastně cíl naší cesty. Něco prádla převzali Čechoslováci. Lékaři a ošetřovatelky měli zde založit a vésti nemocnici. Zde jsme se zdrželi řadu dní, tak že jsem měl příležitost přihlížet k sokolskému cvičení, které tu bylo pořádáno posádkou Čechoslováků. Když mně dovoľoval čas, zašel jsem si do redakce »Deničku« pro nějaké číslo, kde jsem si také koupil několik brožur, jimi vydaných a několik čísel »Zpravodaje« a pověstných »Houpaček«. Vše chovám jako milou památku. I zde jsem pátral, zdali ne-

k podzimu a zase nastal výběr u kompanie mezi staršími, mezi kterými jsem byl, zase doprovázet vlak se střelivem a zbraní na západ. Nadšen jsem z toho nebyl, neb jsem též věděl, že přijdu o příležitost se odtud dostat. Tentokrát nebylo toho pohodlí, jak při doprovázení vlaku červeného kříže, neb jsme jeli v bedňákách a do těch se nastávající zima drze dotírala. Odvolání však nebylo. Jelikož jsme měli tentokrát větší náklad, několikrát za cestu jsme museli zboží překládat, když se zavařila náprava. Nic se nám tak zvláštního cestou nepříhodilo. Jeli jsme opět přes Mandžurií, ale v Čitě měli jsme konflikt se Semenovem, který nám chtěl

Companie »L« 26 pl. při přehlídce v Presidiu.

najdu známého, ale bez výsledku. Konečně zboží bylo vyloženo a tak jsme jeli zpět do Vladivostoku. Cestou jsme viděli horečné přípravy, kde se nalézala legionářská posádka pro slavnostní uvítání delegace z osvobozené vlasti, které se též zúčastnil redaktor Martinek od »Dělnických Amer. Listů« z Clevelandu a který svoje zkušenosti popsal v knize »Napříč Ruskem a Sibíří«. Ve Vladivostoku jsem zase našel svoji kompanii přestěhovanou do jiných kasáren a některé ze známých jsem nezastihl, neb co jsem byl pryč, přece někteří byli posláni zpět do Ameriky. Konečně jsme se také dočkali výměny za nás; jelikož to byli nováčkové bez výcviku, odvedení pro Sibíř, mnoho ze starých tentokrát nebylo zpět posláno. Přišlo

odejmouti sedm vozů se zbraněmi. Umoudřil se však a pustil nás. Vláda Kolčakova chýlila se ke konci a tak jsme se dostali jen do Irkutsku, kde jsem se sešel s doktorem R. Jičínským, kterého jsem znal z Cedar Rapids. Vrátili jsme se do Vladivostoku právě v době povstání Gajdova, které pro něho neslavně skončilo. Konečně přišel prosinec r. 1919 a očekávané loď, jedoucí pro nás, konečně se objevily. Že jsme je uvítali s jásotem, netřeba připomínat. Byly to ty samé kocábky, co nás sem vezly. Jeli jsme přes japonský přístav Nagasaki, podle Havajských ostrovů, kde na Honolulu jsme slavili vánoce. V San Francisku jsme přistali tuším asi 10. ledna 1920. Propouštěcí listy z armády jsem obdržel 13. ledna.

X

OBSAH :

K. Bergman, Voila la compagnia »Nazdar«	271
Bitva v Champagni	269
K. Blatný, Neblahé zakročení 2. pluku v Kyjevě	191
A. Borkovec, U 7. pluku	175
Do Sibíře	238
F. Bouška, U 6. Hanáckého pluku	169
Boj u Bachmače	225
J. Brož, U štábu I. divise	160
V. Bubeníček, Ze zápisků italského legionáře	333
A. Buk, První srážka	25
A. Cechmajstr, V záložní rotě v Kyjevě	51
J. Cinert, Z Kyjeva	205
S. Čeček, Zborovský boj	90
Dr. J. Čermák, Boje pod Bachmačem	218
J. Čižmář, Když zavlál náš revoluční prapor	12
Česká družina za velkého ústupu	37
F. Dobšík, U 8. pluku v Baryševce	183
Proč jsme se nedostali do Kyjeva	189
J. Dostál, Boj III. pluku u Domamoryče	100
V. Dudák, U 5. pluku	166
J. Dýma, Kapitoly z československého hnutí v Rusku	106
J. Fingl, Z Kyjeva do Okonska k 2. pluku	57
Bj u mostu přes Dněpr za Kyjevem	203
F. Herodek, Do vojska	127
J. Horák, Na zkušené pod Verdunem	303
Dr. V. Charvát, Ukrajina a Ukrajinci	208
V. Kaplický, V Borispole	62
V Bobrujsku	70
Ústup zborovský	117
Žebračí komise	228
J. Kohák, Na Stochodě	67
Ve zborovských zákopech	77
Příběhy 2. pluku po Zborovu	155
V. Koucký, Na ústupu z Ukrajiny	227
J. Kovalčík, Vzpomínky z kyjevské nemocnice	103
J. Kozák, Výzvědné hlídky	327
S. Kramer, Z Ruska do Francie	138
V Darney	306
Na alsaské frontě u Terronu	308
F. Kříž, Pochod do zborovských posic	75
Parný den	96
Pohřeb zborovských hrdinů	99
V Labuni	154
F. Kryštof, Českoslovenští legionáři v srbském vojsku	397
J. Kyncl, Hrst dojmů z víru revoluce	195
Od Bachmače k vystoupení	230
J. Kunc, Moje vzpomínky na pobyt v americké armádě v r. 1917—1920	400
F. Lánský, Jizerná—Zborov	81
F. Libiš, Ve zbrani	337
Vzpomínky z pobytu na italské frontě	340
F. Matějka, Baryševka	186
J. Mlčoch, Střelec pluku Jana Žižky z Trocnova	152
J. Mosta, Čerepovský ešelon	134
Vzpomínka francouzská	284
J. Országh, Slováci pri kolíske »Družiny«	11
J. Panoch, Cesta do družiny	46

V. Pařízek, Cesta čerepovského ešelonu do Francie	135
K. Pavlíček, Zaskočení	348
J. Pelíšek, O československé domobraně v Itálii	390
J. Polcar, Stručný přehled činnosti setniny »Nazdar«	278
K. Povolný, Profesor Masaryk u československé brigády	164
V. Prášek, Tarnov a tarnovští novodružinníci	19
J. Ráb, Česká Družina ve Lvově	17
Cestou do Karpat	26
Setnina »Nazdar« u Verdunu	276
J. Stříbrný, U 22. československého pluku ve Francii	300
J. Stříbrný, Na soluňské frontě	394
Dr. L. Sychrava, K dějinám naší francouzské legie	248
J. Šafránek, U spojovací služby	179
F. Šlerka, V době bitvy u Bachmače	222
J. Tichák, S Husákovým transportem ze Žitomíru do Francie	130
U Vouziersu	322
C. Toman, K třetímu pluku	72
Život 3. pluku v Novoselicích	122
J. Trachta, Vzpomínky českého dobrovolce z francouzského bojiště	254
V. Valenta-Alfa, Kolébka čs. dělostřelectva na Rusi	145
J. Veselý, Přepadení 1. pluku u Korostyševa	200
A. Vild, Ze Spoleta do Ferrara di Monte Baldo	342
R. Voňka, U 4. pluku	125
J. Vorlíček, Z Řecka do Francie	281
Vzpomínka na Jarnac	298
J. Votýpka, Cognac	294
Se 7. rotou 21. pluku	316
B. Vuchterle, Zajetí 28. pluku	32
F. Wildmann, Rozhodnutí brigádního komitétu	79
L. Zach, Přepadení 1. pluku u Korostyševa	200
A. Zeman, Česká Družina	5
Česká Družina na frontě	29
Po Zborovu	120
Z Ukrajiny do Čeljabinska	239
Československé vojsko v Itálii	325
V. Zeman, Z Fossalto na Doss'Alto	350
Z posledních bojů setniny »Nazdar«	278

CESTAMI ODBOJE

(JAK ŽILY A KUDY TÁHLY ČS. LEGIE)

DÍL III.

POČÁTKY ODBOJE

REDAKTOR

ADOLF ZEMAN

NÁKLADEM

„POKROKU”

PRAHA II., MALÁ ŠTĚPÁNSKÁ 11

1927

CENA

BROŽOVANÁ Kč 70' -

VÁZANÁ Kč 90' -